శ్రీ

ఆంధ్రరఘువంశము.

ఆదిపూడి సోమనాథరాయ

ప్రణీతము

పద్యకావ్యము

సంపూర్ణ సంస్కృత రఘువంశసమేతము

మొదటికూర్పు.

[illegible] రాయ ఆంధ్ర [illegible]

[illegible]

[illegible] కాకినాడ: [illegible]

స్కేప్ అండ్ కంపెనియందు

ముద్రితము.

౧౯౧౩

పీఠిక

నిర్గతాసు న వా కస్య కాళిదాసస్య సూక్తిషు
ప్రీతిర్మధురసార్ద్రాసు మంజరీష్వివ జాయతే। † (బాణకవి.)

మహోన్నతదశ ననుభవించిన ప్రతిదేశమునకును లలామభూతుఁడైన యొక కవి యుండును. ఇతరకవులను గుఱించి దేశస్థు లెట్టియభిప్రాయభేదములు కలవారైనను ఆ కవిశేఖరుని యెడమాత్ర మనన్యసామాన్యగౌరవము కలవారలై యుందురు. ఆకవిపుంగవుని దివ్యవాణియే యాదేశమందలి వాఙ్మయవృక్షమునకు నాలవాలంబు. జనుల యున్నతభావాభివృద్ధికి నదియే ముఖ్యాధారంబు. ఇంతయేల ? ఆదేశమందలి జనుల నిత్యకృత్యము లందును ఆకవిసార్వభౌముని ప్రతిభయే ప్రతిబింబితంబగుచుండును. గ్రీసుదేశపు హోమరు, ఇటలీవాఁడగు డ్యాంటి, ఇంగ్లీషువారి షేక్సుపియరు, మన కాళిదాసుఁడు మొదలగు మహనీయు లాయాదేశపుఁ గవిపుంగవులకుఁ గులగురువులై యున్నారు. హోమరు కవినిగూర్చి గ్రీకువా రపరిమితభక్తిప్రేరితులై ఏడు పట్టణములవారు 'అతఁడు మాపట్టణముననే పుట్టె' నని హోరాహోరిగ వాదాడుచుండిరి. డ్యాంటే కవినిగుఱించి యిటాలియనులకు నభిమానము మెండు. షేక్సుపియరు విషయమై యింగ్లీషువారికిఁ గలభక్తి 'హిందూదేశమునైన వదులుకొందుముగాని షేక్సుపియరును వదల' మని యొకానొక పండితుఁడు చెప్పినమాటవలననే స్పష్టమగుచున్నది ! మన దేశమగు భరతఖండంబునందంతటను వేలకొలఁది సంవత్సరములనుండియుఁ 'గవి కులగురుం' డనియుఁ, 'గవితాదేవికి విలాసం' బనియు * నసమానయశంబువడసినవాఁడు కాళిదాసుఁడు. ఈతఁడీఖండంబునఁ గాక ఖండాంతరంబులయందును రసికులచేఁ గవిశ్రేష్ఠుండని పొగడ్తగన్నవాఁడు ‡ కావున హిందూదేశముయొక్క జాతీయకవి కాళిదాసుఁడనియే చెప్పవలసియున్నది.

ఇట్లు కవిసార్వభౌముఁడైన కాళిదాసునికీర్తిదుందుభి యీదేశమునందు వేలకొలఁది సంవత్సరములనుండియు నెడతెగక మ్రోగుచున్నను మనవారికిఁగల చరిత్రవిషయకమైన యౌదాసీన్యమువలన, మనకు నీకవిశ్రేష్ఠుని గుఱించి యేమియుఁ దెలియదు. అతఁ

---

† తేనెతోమాగి యార్ద్రతఁ జెందినమంజరిఁ జూచిన నెట్టియానందము కలుగునో, కాళిదాసుని చక్కని కవిత్వము వినిన నట్టియానంద మేరికిఁగలుగకుండును ?

* 'కవి కులగురుః కాళిదాసోవిలాసః' అను జయదేవునివాక్యము సుప్రసిద్ధమే.

‡ శాకుంతలనాటకముఁజూచి యానందముఁ బట్టలేక పాశ్చాత్యపండితుండగు గెటి నృత్యముచేసెనన్న జనవార్త యింగ్లీషుభాషాజ్ఞానము గలవారందఱు నెఱింగినదియే.

ఏజాతివాఁడు? ఎచ్చటివాఁడు? ఏకాలపువాఁడు? అతని తల్లిదండ్రులెవ్వరు? అను ప్రశ్నములకు నిశ్చయాత్మకంబులయిన ప్రత్యుత్తరంబు లిచ్చుటకు నేమియు సాధనములు లేవు. పౌరస్త్యపాశ్చాత్యపండితులుకొందఱిందునుగుఱించి యిదమిత్థమని తేల్చుటకు వాఙ్మయంబునంతయుఁ బెక్కుతెఱంగులఁ బరిశోధించి చూచిరి. కాని యేదియు నిశ్చయముగఁ జెప్పఁజాలరైరి. కాళిదాసుఁడు సారస్వతుఁడని యొక్కఁడును, ఆంధ్రుఁడని మఱియొక్కఁడును; కాశ్మీరజుఁడని యొక్కఁడును, ఉజ్జయినీ నివాసుఁడని మఱియొక్కఁడును; విక్రమార్కుని కాలమువాఁడని యొక్కఁడును, భోజరాజ సమకాలికుఁడని మఱియొక్కఁడును, చెప్పుచుఁ బండితులు పలుపోకలఁ బోవుచున్నారు!

వేర్వేఱు వాదములన్నియుఁ జూడ శాకుంతల రఘువంశాది కావ్యకర్తయగు కాళిదాసుఁడు గౌడబ్రాహ్మణుఁడనియు, ఉజ్జయినీ నివాసుఁడనియు, ఆఱవ శతాబ్దమునందుండినవాఁడనియుఁ బెక్కుపండితుల యభిప్రాయమైయున్నట్లు కానవచ్చుచున్నది.

కాళిదాసునిచే రచింపఁబడిన కావ్యములు నాలుగు: రఘువంశము, కుమారసంభవము, మేఘసందేశము, ఋతుసంహారము; నాటకములు మూఁడు: శాకుంతలము, విక్రమోర్వశీయము, మాళవికాగ్నిమిత్రము. ఇవన్నియు గుమ్మడికాయయంతేసి ముత్యములే. కాని యిందును భేదము చేయవలయునన్న కావ్యములలో రఘువంశమును, నాటకములలో శాకుంతలమును ననుపమేయ కావ్యసృష్టియని చెప్పవలసియున్నది.

ప్రస్తుతవిషయము రఘువంశము, దాని యాంధ్రీకరణము. ఇది గీర్వాణప్రౌఢప్రబంధములకు శిరోభూషణము. 'తేనెసోఁక నోరు తియ్యనయగురీతి' సాధారణవ్యుత్పత్తిజ్ఞానముగలవారికిని జక్కఁగనర్థమిచ్చు ద్రాక్షాపాకంబునకు సొగసైన తార్కాణంబు. ఇందు సూర్యవంశపు రాజపుంగవులవంశము పందొమ్మిది సర్గములలో వర్ణింపఁబడియున్నది. మొదటి పదునేడుసర్గములలో దిలీపుఁడు, రఘువు, అజుఁడు, దశరథుఁడు, రాముఁడు,కుశుఁడు, అతిథి యను రాజులవర్ణనంబును, పదునెనిమిదవసర్గమునందు నతిథివంశజులవర్ణనంబును, పందొమ్మిదవసర్గమునందుఁ జివరవాఁడైన యగ్నివర్ణుని శృంగారచేష్టావర్ణనంబును గలవు.

ఈమహాకావ్యమును ఇదివఱకుఁ దెనుఁగుచేసిన పూర్వకవి అప్పమూరి కిచ్చయ్యా కాని యాతని భాషాంతరమునకును, శ్రీ సోమనాథరావు గారి యాంధ్రీకరణమునకును భేదముకలదు. కిచ్చయ మూలమును శబ్దశః తెనిఁగింపలేదు. మూలమందలి భావమును మనస్సునందిడుకొని దానిని దన యిష్టము వచ్చినశబ్దముల వర్ణించెను. శ్రీయుత సోమనాథరావుగారు, మూలమందలి శబ్దముతోడను, అర్థముతోడను భాషాంతరము తులఁదూగినట్లుండవలయు నన్నయుద్దేశముతోఁ దెలిఁగించియున్నారు. అందుచే మూలమునందు లేని పదము గాని, భావము గాని వీరిభాషాంతరమునందు నుండదు. ఇట్లు భాషాంతరము చేయుం

లుగో ఈయుభయకవులును వేఱుత్రోవలఁబోయిరి. సంస్కృతగ్రంథములను తెలిఁగించిన నన్నయ తిక్కనాది పూర్వకవులందఱును కిచ్చయ మార్గమునె యవలంబించియున్నారు. అనఁగా వారు మూలమునందలి కథను మాత్రము గైకొని స్వతంత్రకావ్యములను రచించిరి. వారియుద్దేశము స్వతంత్రకావ్యములను వ్రాయుట. ఇప్పుడు సోమనాథరావుగారు త్రొక్కినది నూతనమార్గము. ఇట్లు చేయుట ప్రతిపదార్థము చెప్పుటయే. గద్యమునందుఁ బ్రతిపదార్థము చెప్పుట సులభము గాని భావయుక్తమైన యర్థమునిచ్చునట్లు పద్యమునందుఁ జెప్పుట మిక్కిలి కష్టసాధ్యము. శ్రీ సోమనాథరావుగారు మూలమునందలి యొక్కొకపద్యములోని యర్థము తెలుఁగున నొక్కొకపద్యమునందు వర్ణించిరి. కిచ్చయ కవిత్వమునకును సోమనాథరావుగారి కవిత్వమునకును గలభేదము తెల్పుటకై యీక్రింది యుదాహరణముల నిచ్చుచున్నాఁడను:—

మూలము. సర్గ. ౧. శ్లో. ౩.

మందఃకవియశః ప్రార్థీ గమిష్యామ్యుపహాస్యతాం
ప్రాంశులభ్యే ఫలే లోభా దుద్బాహురివ వామనః॥

కిచ్చయ్య

ఉ॥ ఉన్నతమర్త్యలభ్యపద ♦ మొందెదనన్నతి నూర్ధ్వబాహుఁడై
యున్న సగర్వఖర్వమను ♦ జోత్తముకైవడి మందబుద్ధి గై
కొన్ననరుండు సాధుకవి ♦ కుంజరకీర్తిఁ హింపనెంచినన్
సన్నుతి చేయఁబోవుదురొ ♦ సత్కవులైన సమస్తరాజనుల్॥

సోమనాథరావుగారు

మందుఁడను నేను గవియశ ♦ మందఁగోరి । పరమపరిహాసమున కిలఁ ♦ బాత్రుఁడగుదుఁ
బొడుగువానికినందఁగఁ ♦ బోలుఫలముఁ । బడయఁగేలెత్తు నపొట్టి ♦ వానికరణి॥

మూలము. సర్గ. ౬. శ్లో. ౨౮.

అనేనపర్యాసయతాశ్రుబిందూన్ । ముక్తాఫలస్థూలతమాన్స్తనేషు
ప్రత్యర్పితాః శత్రువిలాసినీనా । మున్ముచ్యసూత్రేణవినైవహారాః॥

కిచ్చయ్య

చ॥ పొలఁతిరొ! వినుమిత్తఁ యప్డు ♦ బూసలఁ బోలెడు బాష్పవారిబిం
దులఁ బరిపంథి ధాత్రిపన ♦ ధూస్తనపాళిని బ్రస్తరించు నీ
కవితమహారాజుఁడైన మహీ ♦ కాంతుని చేత సమర్పితంబులై
యలరె గృహీతసూత్రకము ♦ లై తనమౌక్తికతారహారముల్॥

[IV]

సోమనాథరావుగారు

అశ్రుబిందువు ముత్తెమ్ము ♦ లంతఁ జేసి । వైరికాంతలచనులపైఁ ♦ బ్రస్తరించి
యితఁడు మున్గొన్న సరులకుఁ ♦ బ్రతిగ నిచ్చె । దారములులేనిదండల ♦ తీరుగొలిపె॥

మహానదీప్రవాహం బెచ్చటఁ జూచినను కనులకు మనోహరంబుగఁ గానఁబడునట్లు ఈకావ్యమందలి ప్రతిసర్గమును, ప్రతిశ్లోకమును కవియొక్క యపూర్వప్రతిభను వెల్లడి చేయుచుఁ, జదువరుల చిత్తవృత్తిని ఆకర్షించుకొనును. కావున నీకావ్యమునం దీభాగము బాగున్నది. ఈభాగము బాగులేదు, అని చెప్పుట యసాధ్యము. అయినను ౨ వ సర్గములోని సింహదిలీపుల సంవాదము. ౩ వ సర్గములోని ఇంద్రరఘువుల సంవాదము. ౬ వ సర్గములోని ఇందుమతీస్వయంవరము. ౭ వ సర్గములోని యుద్ధవర్ణనము. ౮ వ సర్గములోని అజునిశోకము. ౯ వ సర్గములోని వసంతర్తువర్ణనము. ౧౩ వ సర్గములోని పుష్పకారూఢుఁడైన రామునిచేఁ జేయఁబడిన భూస్థలాదివర్ణనము. ౧౬ వ సర్గములోని స్త్రీరూపధారిణియైన అయోధ్యాపురికిని కుశునకును జరగిన సంవాదము. చివరసర్గమునందలి శృంగారవర్ణనము. అనునవి ఈకావ్యమను రత్నరాశిలోని కించిత్ స్థూలరత్నములు. ఈకథాభాగముల నెన్నిసారులు చదివినను తనివితీరదనియే నాయభిప్రాయము. కావున రఘువంశమును ఆంధ్రీకరించినకవి యీఘట్టముల నెట్లు తెనిఁగించెనో చూచినఁ జాలును ఈవర్ణనములు రసవంతములుగనున్న కావ్యమంతయు రసవంతముగ నున్నదనియే యర్థము.

పైవర్ణింపఁబడిన ప్రకరణములన్నియు శ్రీసోమనాథరావుగారి రఘువంశమునందు రసవంతములుగ వర్ణింపఁబడుటయె గాక జనసామాన్యమునకుఁగూడ సహజముగ నర్థమగునట్లు సులభశైలిని వ్రాయఁబడినవి.

ఇట్లు శ్రీయుతసోమనాథరావుగారు ఈమహాకవియొక్క మహాకావ్యమందలి యర్థమంతయు గీర్వాణభాష నెఱుఁగనివారుకూడ సులభముగఁ దెలిసికొనునట్లు తెనిఁగించి యాంధ్రలోకముయొక్క కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులైరని చూచుటకు వారిమిత్రుఁడనగు నేనెంతయు సంతసించుచున్నాఁడను.

కె. వి. లక్ష్మణరావు.

ఉపోద్ఘాతము.

మత్పుత్రికారత్నంబగు శ్రీమతి మండువ శకుంతలాదేవి ౧౮౯౬ వ సం॥రము మే ౭ వ తేదీకి సరియగు దుర్ముఖినామసంవత్సర వైశాఖ బహుళ ౧౧ శుక్రవారమున నుదయించెను. అంత విద్యావంతురాలు కాకపోయినను సుగుణసంపదలో మాత్ర మేస్త్రీరత్నమునకును దీసిపోక కనికరము, అడఁకువ, యోర్పు, పరిశుద్ధమైన ఋజువర్తన, దైవభక్తి మొదలగు సుగుణములచే నొప్పారుచుండెను. ఈ సుగుణసౌందర్యరాశిని ౧౬ వ యేఁట అనఁగా ౧౯౧౧ వ సం॥రం జూన్ ౧౧ వ తేదీకి సరియయిన విరోధికృన్నామ సంవత్సర జ్యేష్ఠ శుద్ధపూర్ణిమా భానువాసరమున హైదరాబాదు ప్రాకారములోని మన్మిత్రులగు మ॥ శ్రీ దిట్టకవి లక్ష్మీనారాయణరావు పంతులుగారి తోఁటలోఁ జిత్రకళావిశారదులగు మ॥ శ్రీ మండువ వేంకటరావు పంతులుగారికిచ్చి మత్పోషకులగు పిఠాపురమున గాలభూపతుల సహాయంబున యథావిధిగ వివాహంబు జరగింపఁ గలిగితిని. బంధువులయొక్కయుఁ గొందఱు మిత్రులయొక్కయు నాదరణకు దూరముగావలసివచ్చినను సరకుగొనక కేవలము సుగుణసంపదనే వరియించి బీదరాలైన నాకుమార్తెను వివాహముచేసికొన్నందులకై మ॥ శ్రీ వేంకటరావు పంతులుగారికి నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

వివాహానంతరము కొన్నిమాసములకు శకుంతలాదేవి జబ్బుపడినందున భార్యాభర్తలిరువురును పిఠాపురమునకు వచ్చి దసరా దీపావళులు దీరిన తరువాత వేంకటరావుగారు బొంబాయికి వెళ్లి ౪౦ రూపాయల వేతనముమీఁద నొక ఫొటోగ్రాఫిక్ కంపెనీలోఁ గుదురుకొని శకుంతలమ్మను బంపుమని వ్రాసిరి. ౧౯౧౨ వ సం॥ర ఫిబ్రవరి ౯ వ తేదీని స్వయముగా నేనే మాయమ్మాయిని దీసికొనివెళ్లి ౧౧ వ తేదీని బొంబాయిలో నామె భర్తగారి స్వాధీనముచేసి వచ్చితిని. అదే మార్చి ౧౦ వ తేది సాయంకాలము గదిలోఁ గూర్చుండి శ్రీమద్భాగవతములోని ప్రహ్లాదచరిత్రను జదువుచుండఁగాఁ బై వెలుఁగుచున్న దీపముయొక్క గాజుబుడ్డి పగిలి యొకముక్క శకుంతలమ్మపైఁ బడెను. భయపడి తటాలున నెగురఁగా దీపము తలక్రిందుగ దొరలి యొడలిమీఁద నూనెతోఁ గూడఁ బడి చీరయంతయు నొక్కసారిగ నంటుకొని భగ్గున మండఁజొచ్చెను. ఇంతలో వెలుపలనున్న భర్త [illegible]వచ్చి చేయిమూతులఁ గాల్చుకొని యెన్నియోవిధముల నార్పఁ బ్రయత్నించినను గార్యములేకపోయెను. శకుంతల తత్సమయమున భర్తనుగూర్చి మీరు చేతులను గాల్చుకొనకుఁడని యెన్నియోవిధముల వేఁడికొనెనఁట. ఇంతలో నిరుగుపొరుగులవారు వచ్చి కాలియున్న శకుంతల దేహముపై నీరుదెచ్చి పోసిరి. దానితో శరీరమంతయు నిముసములో నుబ్బిపోయెను. తత్క్షణమే సమీపముననున్న తేజపాల్ వైద్యశాలకుఁ గొంపోవఁ

బడెను. పోవునపుడు పరమేశ్వరునిగూర్చి 'పరమాత్మా! నాకెవ్వరును లేరు. నీవె తల్లివి. నీవె తండ్రివి' అని బిగ్గఱగా విలపించెనఁట.

ఇట్లు నాప్రియపుత్రిక బొంబాయి వైద్యశాలలో ౧౯౧౨ వ సం॥ మార్చి ౧౧ వ తేదీకి సరియగు విరోధికృన్నామసంవత్సర ఫాల్గుణ బహుళ అష్టమీ సోమవారము రాత్రి ౯ గంటలకుఁ బరమేశ్వరుని పాదారవిందములఁ జేరికొనియెను. నేనును నాధర్మపత్నియు నపారమైన దుఃఖసాగరములో మునిఁగిపోయితిమి.

నన్నోదార్చుటకై యొకనాఁడు వసిష్ఠులవంటి బ్ర॥ శ్రీ పురాణపండ మల్లయ్యశాస్త్రిగారు నాయింటికి విజయముచేసి పైనుండి పుష్పహారముపడి మృతినొందిన రఘువంశములోని యిందుమతీదేవియొక్క చరిత్రను దెలిపి నన్నూరడించిరి. అప్పుడే నాచేతనైనట్లు రఘువంశమును దెనిఁగించి మాయమ్మాయికి నంకితమొనర్పవలెననెడికోరిక నాకు జనియించెను. ఏప్రల్ ౧౦ వ తేదీనాఁడు ప్రారంభించి మధ్య నెన్నియంతరాయములు తటస్థించినను బరమేశ్వరుని సంపూర్ణానుగ్రహముచే అక్టోబరు 26 వ తేదీనాటికి ముగింపఁగలిగితిని. నాకుఁ గలిగిన కొన్నిసందేహములనుగూడ బ్ర॥ శ్రీ మల్లయ్యశాస్త్రిగారే నివారించుచు వచ్చిరి. బ్ర॥ శ్రీ పేరి పేరయ్యశాస్త్రిగారు మిక్కిలి యోపికతో ౧౦ సర్గలను బరిశీలించిరి. బ్ర॥ శ్రీ శృంగారకవి సర్వారాయఁడుగారు దీనిని అవ్యాజవాత్సల్యముతో నామూలాగ్రముగఁ బరికించి యచ్చుతప్పులనుగూడ దిద్ది నాకు మహోపకారమొనర్చిరి. నాశ్రేయస్సునే యెప్పుడునుగోరు మన్మిత్రులగు మ॥ శ్రీ కే. వి. లక్ష్మణరావు పంతులు ఎం. ఏ. గారు ఎన్నియో గొప్పకార్యములుండినను గూడఁ దీరికచేసికొని దీనికిఁ బీఠికను వ్రాసిరి. శోకసమయమున నన్నెందఱో మిత్రులు పరామర్శించిరి. ఎందఱో స్నేహితులు నేను 'దేహి' యని చేయిచాపఁగానే ధనము నొసంగి యీపుస్తకము వెలువడునట్లు చేసిరి. స్కేప్ అండ్ కంపెనీవారు తమచేతనైనంత చవుకగను జక్కగను శీఘ్రముగను దీని నచ్చొత్తించిరి. వీరి కందఱికిని నాకృతజ్ఞతాపూర్వక వందనముల హృదయపూర్వకముగా సమర్పించుచున్నాఁడను. మా శకుంతలమ్మను ఈపుస్తకరూపముగాఁ జిరకాలము జీవింపఁజేయుటకుఁ బరమకరుణాళువగు పరమేశ్వరునిం బ్రార్థించుచు నింతటితో విరమించుచున్నాఁడను.

ఇట్లు విన్నవించు
సజ్జనసేవకుఁడు,
ఆదిపూడి సోమనాథరావు.

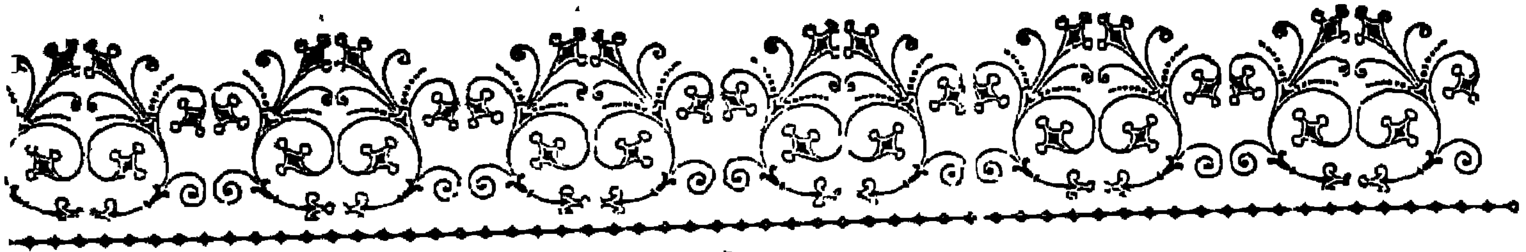
పిఠాపురము,
౨౦ మార్చి ౧౯౧౩

అంకితము.

గీ. శ్రీకరుని దుఃఖహారుని లో ♦ కైకగురునిఁ
గవివరమనోంబుజాతభా ♦ స్కరునిఁ గొలిచి
కాళిదాసుని రఘువంశ ♦ కావ్యమునకుఁ
దెనుఁగుఁగావించి నాఁనేర్చు ♦ తీరునందు. ౧

గీ. ఇందుమతివలె మరణము ♦ నందినట్టి
విమలగుణమణిఖని యయి ♦ వెలిఁగినట్టి
సుతశకుంతలకిడితి నం ♦ కితముగాఁగ
దనరుగాకిది యాచంద్ర ♦ తారకముగ. ౨

శ్రీ

రఘువంశమ్

ప్రథమః సర్గః.

వాగర్థావివసంపృక్తౌ । వాగర్థప్రతిపత్తయే
జగతః పితరౌవందే । పార్వతీ పరమేశ్వరౌ॥ ౧

క్వసూర్యప్రభవోవంశః । క్వచాల్ప విషయామతిః
తితీర్షుర్దుస్తరంమోహా । దుడుపేనాస్మి సాగరం॥ ౨

మందఃకవియశఃప్రార్థీ । గమిష్యామ్యుపహాస్యతాం
ప్రాంశులభ్యేఫలేలోభా । దుద్బాహురివవామనః॥ ౩

అథవాకృతవాగ్ద్వారే । వంశేస్మిన్పూర్వసూరిభిః
మణౌవజ్రసముత్కీర్ణే । సూత్రస్యేవాస్తిమేగతిః॥ ౪

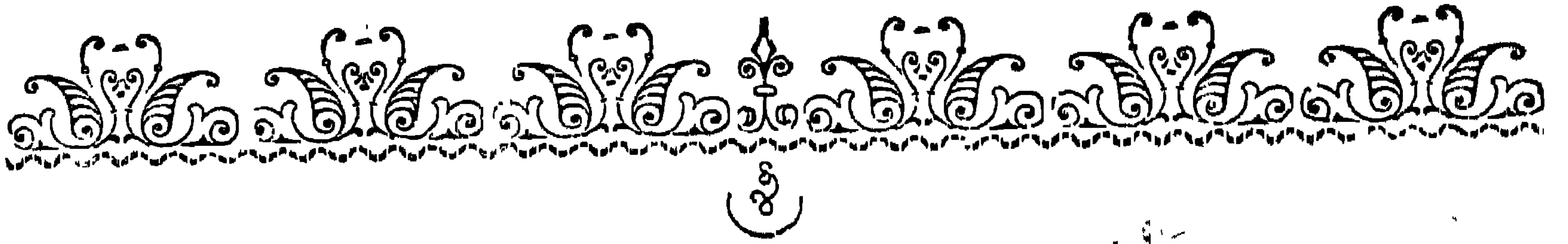
సోహమాజన్మశుద్ధానా । మాఫలోదయకర్మణాం
ఆసముద్రక్షితీశానా । మానాకరథవర్త్మనాం॥ ౫

యథావిధిహుతాగ్నీనాం । యథాకామార్చితార్థినాం
యథాపరాధదండానాం । యథాకాలప్రబోధినాం॥ ౬

త్యాగాయసంభృతార్థానాం । సత్యాయమితభాషిణాం
యశసేవిజిగీషూణాం । ప్రజాయైగృహమేధినాం॥ ౭

శైశవేభ్యస్త విద్యానాం । యౌవనే విషయైషిణాం
వార్ధకేమునివృత్తీనాం । యోగేనాంతేతనుత్యజాం॥ ౮

రఘూణామన్వయంవక్ష్యే । తనువాగ్విభవోపిసన్
తద్గుణైః కర్ణమాగత్య । చాపలాయప్రచోదితః॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

ప్రథమాశ్వాసము.

గీతములు.

వాక్కు నర్థంబు గలసిన ♦ పగిదిఁ గలసి । యఖిలజగములతల్లిదండ్రు ♦ లయినయట్టి
పార్వతీపరమేశుల ♦ భక్తిఁ గొలుతు । నమలవాగర్థ విజ్ఞాన ♦ మమరుకొఱకు. ౧

అల్పమానా దుమతి యేడ ♦ యతులమైన । సూర్యవంశ చరిత్రంపు ♦ సుద్ది యేడ
తెలివితక్కువచేఁ జిన్న ♦ తెప్ప నెక్కి । దాఁటఁగోరితి నౌర దు ♦ స్తరపుజలధి॥ ౨

మందుఁడను నేను గవియశ ♦ మందఁగోరి । పరమపరిహాసమున కిలఁ ♦ బాత్రుఁడగుదుఁ
బొడుగువానికి నందఁగఁ ♦ బోలుఫలము । బడయఁ గేలెత్తు నప్పొట్టి ♦ వానికరణి॥ 3

కాని యీవంశమునఁ బూర్వ ♦ కవివిచిత్ర ♦ వాగ్విచిత్రమైన ద్వారంబు ♦ వఱలుఁగాదె
వజ్రకృతరత్నరంధ్రంబుఁ ♦ బట్టిపోవు । దారమునుబోలెఁ బోయెద ♦ దానిఁబట్టి॥ ౪

జన్మమాదిగ శుద్ధులై ♦ చనుచునుండ్రు । ఫలములగుదాఁకఁ గార్యముల్ ♦ సలుపుచుండ్రు.
జలధిపఱకున్న ధర నేలి ♦ చెలఁగుచుండ్రు । నాకపర్యంతరథమార్గ ♦ మమరియుండ్రు॥

విధివిహితమైనయట్టి స ♦ ద్విధిని వేల్చి । తగిన కామితములనర్థి ♦ తతులఁ దనిపి
తప్పులను నెల్ల సరియైన ♦ దండమొసఁగి । సమయవిస్ఫూర్తి సతతంబు ♦ సంచరింత్రు॥

కడుధనమ్ము గడింత్రు త్యా ♦ గమ్ముకొఱకు । పరిమితమ్ము వచింత్రు స ♦ త్యమ్ముకొఱకు
గెల్వఁగోరుచునుందురు ♦ కీర్తికొఱకుఁ । గాంతురు గృహస్థధర్మమ్ము ♦ సంతుకొఱకు॥ ౭

అఖిలవిద్యలు బాల్యాన ♦ నభ్యసించి । యౌవనంబున విషయసౌ ♦ ఖ్యములఁ గాంచి
ముదిమిగదిసిన మునివృత్తిఁ ♦ బొదలుచుండి । యంతమున యోగులగుచు దే ♦ హమ్ముత్యజింత్రు॥

ఇట్టి రఘువంశవీరుల ♦ యిద్ధచరిత । నుడివెదను వాక్సమృద్ధి ♦ న్యూనమైనఁ
గర్ణములఁజేరి తద్గుణ ♦ గణము నాకు । గొప్పచాపల్యమును బురి ♦ కొల్పఁగాన॥ ౯

తంసంతః శ్రోతుమర్హంతి । సదసద్వ్యక్తిహేతవః
హేమ్నః సంలక్ష్యతేహ్యగ్నౌ । విశుద్ధిః శ్యామికాపివా॥

వైవస్వతో మనుర్నామ । మాననీయోమనీషిణాం
ఆసీన్మహీక్షితామాద్యః । ప్రణవశ్ఛందసామివ॥

తదన్వయే శుద్ధిమతి । ప్రసూతే శుద్ధిమత్తరః
దిలీపఇతిరాజేందు । రిందుః క్షీరనిధావివ॥

వ్యూఢోరస్కోవృషస్కంధః । సాలప్రాంశుర్మహాభుజః
ఆత్మకర్మక్షమం దేహం । క్షాత్రోధర్మ ఇవాశ్రితః॥

సర్వాతిరిక్తసారేణ । సర్వతేజోభిభావినా
స్థితః సర్వోన్నతేనోర్వీం । క్రాంత్వామేరురివాత్మనా॥

ఆకార సదృశప్రజ్ఞః । ప్రజ్ఞయాసదృశాగమః
ఆగమైః సదృశారంభ । ఆరంభ సదృశోదయః॥

భీమకాంతైర్నృపగుణైః । సబభూవోపజీవినాం
అధృష్యశ్చాభిగమ్యశ్చ । యాదోరత్నైరివార్ణవః
రేఖామాత్రాదపిక్షుణ్ణా । దామనోర్వర్త్మనః పరం
న్వ్యతీయుః ప్రజాస్తస్య । నియంతుర్నేమివృత్తయః॥

ప్రజానామేవ భూత్యర్థం । సతాభ్యోబలిమగ్రహీత్
సహస్రగుణముత్స్రష్టు । మాదత్తే హిరసంరవిః॥

సేనాపరిచ్ఛదస్తస్య । ద్వయమేవార్థసాధనం
శాస్త్రేష్వకుంఠితాబుద్ధి । ర్మౌర్వీధనుషిచాతతా॥

తస్యసంవృతమంత్రస్య । గూఢాకారేంగితస్యచ
ఫలానుమేయాః ప్రారంభాః । సంస్కారాః ప్రాక్తనాఇవ॥

జుగోపాత్మానమత్రస్తో । భేజేధర్మమనాతురః
అగృధ్నురాదదేసోర్థ । మసక్తః సుఖమన్వభూత్॥

జ్ఞానేమౌనం క్షమాశక్తౌ । త్యాగేశ్లాఘావిపర్యయః
గుణాగుణానుబంధిత్వా । త్తస్యసప్రసవాఇవ॥

పైఁడినిర్మలమో కాదో ♦ పరీక్షయందె । యరయఁదగి యుండునట్టులే ♦ యార్యులెన్నఁ
దప్పులొప్పుల నరయఁగాఁ ♦ దగినవారు । గాన వారలె పరికింతురు ♦ గాక దీని॥ ౧౦

వేదములకెట్టు లోంకార ♦ మాదియగునొ । యట్లె ధరణీశులకునెల్ల ♦ నాదియగుచుఁ
దనరె వైవస్వతుండను ♦ మనువుపుట్టి । బుధజనావళికెల్లను ♦ బూజ్యుఁడగుచు॥ ౧౧

అతనిపరిశుద్ధవంశాన ♦ నవతరించెఁ । బరమపావనుఁడగు దిలీ♦ప ప్రభుండు
రాజచంద్రుండు చంద్రుండు ♦ తేజమొప్ప । క్షీరవార్నిధిఁబుట్టిన ♦ చెన్నుదోఁప॥ ౧౨

ఆనృపస్కంధు నురమెన్న ♦ నతివిశాల । మమ్మహాభుజుదీర్ఘ దే♦హమ్ముచూడ
సాలవృక్షాభ మాతఁడో ♦ స్వక్రియార్హ । తనువుఁదాలిచి పొల్చు క్షా♦త్రము దలంప॥ ౧౩

సత్త్వమును మించి శక్తి తే♦జముల చేత । విక్రమంబున నుర్వర ♦ నాక్రమించి
మించెనానృపు దేహంబు ♦ మేరువట్టు । లుర్వి సర్వోన్నతంబయి ♦ యొప్పుమండి॥ ౧౪

అతని మూర్తికిఁదగియుండు ♦ నతనిప్రజ్ఞ । యతని ప్రజ్ఞకుఁదగియుండు ♦ నతనివిద్య
యతని విద్యకుఁదగియుండు ♦ నతనిపనులు । అతనిపనులకు ఫలములు ♦ నట్లెయుండు॥ ౧౫

గమ్యుఁడు నగమ్యుఁడైయొప్పె ♦ సౌమ్యభీమ । రాజగుణముల నాశ్రిత♦రాజి కతఁడు
రత్నములఁ గ్రూరజలచర ♦ వ్రాతములను । రాజిలుచునుండు నామహా♦ర్ణవముకరణి॥ ౧౬

మనువునుండియు నలిగిన ♦ మార్గమందు । నొక్కగీఁతయు దాఁట కా ♦ యుర్విపాలు
ప్రజలు నడచుచునుందురు ♦ రథనియంత । నేర్పుమీఱఁగ నడపిన ♦ నేమిగతిని॥ ౧౭

ప్రజలయభివృద్ధియే దృష్టి ♦ పథమునందు । నునిచి యారాజు పన్నులఁ ♦ గొనుచునుండు
వేయి మడుఁగుల నియ్యఁగా ♦ వేఁడివెలుఁగు । కోరియే కాదె రసమును ♦ గొనుచునుండు॥

అతని పరికరమెన్నఁగా ♦ నతని బలమె । యర్థసాధకములు రెండె ♦ యతని కవని
శాస్త్రములఁజొచ్చి చెదరని ♦ సారబుద్ధి । యతులమైవింట నొప్పెడు ♦ నల్లెత్రాడు॥

గుప్తమైన విచారమ్ము ♦ గూఢమైన । హావభావము గల యట్టి ♦ యానృపాలు
కార్యజాతమ్ము పూర్వ సం♦స్కారమట్లు । ఫలముచేతనె యూహింప ♦ వలసియుండు॥

భయములేకయె తన్నుఁ గా♦పాడికొనియె । నాతురము లేకయే ధర్మ ♦ మాచరించె
నాసలేకయె గ్రహియించె ♦ నర్థములను । సక్తి లేకయె భోగించె ♦ సౌఖ్యములను॥ ౨౧

జ్ఞానమం దొప్పె మౌనంబు ♦ శక్తియందు । క్షమయుఁ ద్యాగంబునందు శ్లా♦ఘావిరక్తి
యతనిలోఁ జలనిట్లు గు♦ణాళి గలసి । తనరుచుండెను మిగుల సో♦దరుల పగిది॥ ౨౨

అనాకృష్టస్య విషయై । ర్విద్యానాం పారదృశ్వనః
తస్య ధర్మరతేరాసీ । ద్వృద్ధత్వం జరసా వినా ॥ ౨౩

ప్రజానాం వినయాధానా । ద్రక్షణాద్భరణాదపి
స పితా పితరస్తాసాం । కేవలం జన్మహేతవః ॥ ౨౪

స్థిత్యై దండయతో దండ్యా । న్పరిణేతుః ప్రసూతయే
అప్యర్థకామౌ తస్యాస్తాం । ధర్మ ఏవ మనీషిణః ॥ ౨౫

దుదోహ గాం స యజ్ఞాయ । సస్యాయ మఘవా దివం
సంపద్వినిమయేనోభౌ । దధతుర్భువనద్వయం ॥ ౨౬

న కిలానుయయుస్తస్య । రాజానో రక్షితుర్యశః
వ్యావృత్తా యత్పరస్వేభ్యః । శ్రుతౌ తస్కరతా స్థితా ॥ ౨౭

ద్వేష్యోఽపి సంమతః శిష్ట । స్తస్యార్తస్య యథౌషధం
త్యాజ్యో దుష్టః ప్రియోఽప్యాసీ । దంగులీవోరగక్షతా ॥ ౨౮

తం వేధా విదధే నూనం । మహాభూతసమాధినా
తథా హి సర్వే తస్యాస । న్పరార్థైకఫలా గుణాః ॥ ౨౯

స వేలావప్రవలయాం । పరిఖీకృతసాగరాం
అనన్యశాసనాముర్వీం । శశాసైకపురీమివ ॥ ౩౦

తస్య దాక్షిణ్యరూఢేన । నామ్నా మగధవంశజా
పత్నీ సుదక్షిణేత్యాసీ । దధ్వరస్యేవ దక్షిణా ॥ ౩౧

కలత్రవంతమాత్మాన । మవరోధే మహత్యపి
తయా మేనే మనస్విన్యా । లక్ష్మ్యా చ వసుధాధిపః ॥ ౩౨

తస్యామాత్మానురూపాయా । మాత్మజన్మసముత్సుకః
విలంబితఫలైః కాలం । స నినాయ మనోరథైః ॥ ౩౩

సంతానార్థాయ విధయే । స్వభుజాదవతారితా
తేన ధూర్జగతో గుర్వీ । సచివేషు నిచిక్షిపే ॥ ౩౪

అథాభ్యర్చ్య విధాతారం । ప్రయతౌ పుత్రకామ్యయా
తౌ దంపతీ వసిష్ఠస్య । గురోర్జగ్మతురాశ్రమం ॥ ౩౫

ఇంద్రియమ్ముల నానృపుఁ ♦ డీడ్వఁబడక । యతుల విద్యావిశారదుఁ ♦ డగుచుఁ వెలిఁగి
ధర్మరతుఁడౌట నతని స్వ♦ర్థ్యమొండె । జరనుగల్గెడు వికృతి లే♦శమ్ము లేక॥ ౨౩

జనులరక్షించి పోషించి ♦ సంస్కరించి । యెంతయునుదయ నాఘరా ♦ కాంతుఁడేలి
వాస్తవంబగు తండ్రిగాఁ ♦ బరిణమింప । జన్మమునకునుమాత్రమే ♦ జనకులైరి॥ ౨౪

అమలశీలుఁడు విద్వాంసుఁ ♦ డప్రభుండు । స్థితికి శిక్షార్హులౌవారి ♦ శిక్షసేయ
బిడ్డలను గాంచఁగాఁగోరి ♦ పెండ్లియాడ । నర్థకామమ్ములతని ధ♦ర్మాత్ముఁ జేసె॥ ౨౫

అవనిపతియజ్ఞమునకయి ♦ యవనిఁ బిదికె । దేవపతి సస్యములకయి ♦ దివిని బిదికె
నిరువురిట్టులు తమతమ ♦ సిరులమార్చి । పోషణమొనర్చుచుండిరి భువిని ♦ దివిని. ౨౬

ప్రజలరక్షించునాతని ♦ భవ్యయశముఁ । జలధరాధిపు లనుకరిం♦పంగఁగలరె
పరధనమునుండి విడివడి ♦ సరగవచ్చి । తస్కరత్వంబు స్మృతిలోనె ♦ తగులువడియె॥ ౨౭

ఆర్తునకు నౌషధంబట్టు ♦ లతనికెప్పుడు । శత్రువైనను శిష్టుండు ♦ సమ్మతుండు
పాముకఱచిన వ్రేలట్లు ♦ పరమమిత్రుఁ । డైనఁద్యాజ్యుండుదుష్టుఁడౌ ♦ మానవుండు॥ ౨౮

ఆమహాభూతములదేవ ♦ నావిధాత । చేసెనో దానిచేతనే ♦ చేసెనతనిఁ
గాకయుండిన నాపరా ♦ర్థైకఫలమె । యతని సర్వగుణమ్ముల ♦ నట్టులున్నె॥ ౨౯

ప్రబలమహావార్ధి పరిఖయై ♦ పరిఢవిల్ల । వేలచుట్టును బరిఘయై ♦ వేడ్కనింప
నన్యశాసనమింతయు ♦ నందనట్టి । ధరణి నేలెను దానొక్క ♦ పురముఁబోలె॥ 30

శుద్ధదాక్షిణ్య సుగుణ ప్ర♦సిద్ధురాలు । మగధవంశానఁ బుట్టిన ♦ మాన్యురాలు
యజ్ఞదక్షిణకరణి వి♦ఖ్యాతురాలు । పరసుదక్షిణ యాతని♦ పత్నియయ్యె॥ 3౧

అంతిపురమున నెందఱో ♦ యతివలున్న । నామనస్విని తనపత్ని ♦ యగుటవలనఁ
గోరి సామ్రాజ్యలక్ష్మిఁ గై ♦ కొనుటవలనఁ । దన్ను సుకళత్రవంతుఁగఁ ♦ దలఁచెనతఁడు॥ 3౨

ఆమెలోఁ దన్నుఁబోలిన ♦ యాత్మజన్ముఁ । బడయఁగాఁగోరి వాంఛిత ♦ ఫలముగనక
దీర్ఘమౌకాలమునుబుచ్చె ♦ దేవియిపుడొ । యప్పుడో గర్భిణియగునను♦నాసతోడ॥ 33

సంతతికినైన విధులను ♦ సలుపుకొఱకుఁ । దన భుజస్సులనుండిన ♦ ధరణిభార
మెల్లమెల్లన డించియా ♦ నృపవరుండు । చక్కఁగానుంచె సాగసి♦సచివులందు॥ 3౪

ఆపవిత్రులు దంపతు ♦ లంతభక్తి । బ్రహ్మనర్చించి పుత్త్రునిఁ ♦ బడయనెంచి
గురుఁడగువసిష్ఠుఁజూచెడు ♦ కోర్కెమీఱ । నతని యాశ్రమమునుగూర్చి ♦ యరిగిరపుడు॥

ప్రథమః సర్గః

స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోష । మేకంస్యందనమాస్థితౌ
ప్రావృషేణ్యంపయోవాహం । విద్యుదైరావతావివ॥
౩౬

మాభూదాశ్రమపీడేతి । పరిమేయపురస్సరౌ
అనుభావవిశేషాత్తు । సేనాపరివృతావివ॥
౩౭

సేవ్యమానౌసుఖస్పర్శైః । సాలనిర్యాసగంధిభిః
పుష్పరేణూత్కిరైర్వాతై । రాధూతవనరాజిభిః॥
౩౮

మనోభిరామాః శృణ్వంతౌ । రథనేమిస్వనోన్ముఖైః
షడ్జసంవాదినీఃకేకా । ద్విధాభిన్నాః శిఖండిభిః॥
౩౯

పరస్పరాక్షిసాదృశ్య । మదూరోజ్ఝితవర్త్మసు
మృగద్వంద్వేషుపశ్యంతౌ । స్యందనాబద్ధదృష్టిషు॥
౪౦

శ్రేణీబంధాద్వితన్వద్భి । రస్తంభాంతోరణస్రజం
సారసైఃకలనిర్హ్రాదైః । క్వచిదున్నమితాననౌ॥
౪౧

పవనస్యానుకూలత్వాత్ । ప్రార్థనాసిద్ధిశంసినః
రజోభిస్తురగోత్కీర్ణై । రస్పృష్టాలకవేష్టనౌ॥
౪౨

సరసీష్వరవిందానాం । వీచివిక్షోభశీతలం
ఆమోదముపజిఘ్రంతౌ । స్వనిశ్శ్వాసానుకారిణం॥
౪౩

గ్రామేష్వాత్మవిసృష్టేషు । యూపచిహ్నేషుయజ్వనాం
అమోఘాః ప్రతిగృహ్ణంతా । వర్ఘ్యానుపదమాశిషః॥
౪౪

హైయంగవీనమాదాయ । ఘోషవృద్ధానుపస్థితాన్॥
నామధేయానిపృచ్ఛంతౌ । వన్యానాం మార్గశాఖినాం॥
౪౫

కాప్యభిఖ్యాతయోరాసీ । ద్వ్రజతోశ్శుద్ధవేషయోః
హిమనిర్ముక్తయోర్యోగే । చిత్రాచంద్రమసోరివ॥
౪౬

తత్తద్భూమిపతిఃపత్న్యై । దర్శయన్ప్రియదర్శనః
అపిలంఘితమధ్వానం । బుబుధేనబుధోపమః॥
౪౭

సదుష్ప్రాపయశాఃప్రాప । దాశ్రమంశ్రాంతవాహనః
సాయంసంయమినస్తస్య । మహర్షేర్మహిషీసఖః॥
౪౮

మధురగంభీరనినదస◆మ్మానితంబు । స్యందనం బెక్కి వారున్న ◆ యపుడు చూడ
వర్షమేఘముమీఁదను ◆ వఱలుచుండు । విద్యుదైరావతమ్ముల ◆ విధముదోఁచె॥ ౩౬

పీడ యాశ్రమములకిడఁ ◆ గూడదనుచు । నుచితపరివారమే వెంట ◆ నునిచికొనిన
వారి మహనీయతరనుప్ర◆భావగరిమ । నెంతయో సేన యున్నటు ◆ లింపునింపె॥ ౩౭

సాలవృక్షాళిలోపలి ◆ సౌరభమును । దాల్చి వనరాజి నిటునటు ◆ వాల్చివాల్చి
పుష్పాడినిగూడి చల్లఁగాఁ◆బొదలి మెదలు । మందమారుతమున సేవ్య ◆ మానులైరి॥ ౩౮

నేమిశబ్దోన్ముఖంబులై ◆ నెమ్మలంత । స్వాంతముప్పొంగు షడ్జము ◆ స్వరముచేత
రెండువిధములఁ గూయఁగా ◆ నిండువేడ్క । వినిరి వారలు వీనుల ◆ విందుగాఁగ॥ ౩౯

దృష్టిసారించి సారించి ◆ తేటివంకఁ । గొంతదూరమ్మునందుండి ◆ వింతవింత
చూచు మృగమిథునమ్ముల ◆ చూడ్కులందు । నంచితాన్యోన్యదృష్టి సా◆మ్యంబుఁగనిరి॥

స్తంభములులేని తోరణ ◆ స్రజమువోలెఁ । జాలుగాఁదీఱి మధుర ని◆స్స్వనముఁ జేసి
పొదలు సారసపక్షుల ◆ పోల్కి వారు । మోము లఱమెత్తి చూచి స◆మ్మదముఁగనిరి॥

కోర్కి సిద్ధించుననియెడు ◆ గురుతుగాఁగఁ । బవనుఁడనుకూలముగ వీచి ◆ పరఁగుకతన
నశ్వరింఖాసముద్భూత ◆ మైనరజము । ముంగురుల వేష్టనమ్మును ◆ ముట్టదయ్యె॥ ౪౨

అలలచేఁ గల్గు శైత్యమ్ము ◆ నలవరించి । హారియౌ తమనిశ్వాస ◆ మనుకరించు
సరసిలోపలి యరవింద ◆ సౌరభమును । నాసికానందముగఁ గ్రోలి ◆ రాసతీశు॥ ౪౩

అమలవా యూపచిహ్నాళి ◆ నలరుచుండి । మున్నుఁ దమచేతనీఁబడి ◆ చెన్నువీఱు
గ్రామముల యాజికులువచ్చి ◆ ప్రేమనిచ్చు । నర్ఘ్యములతోడి దీవెన ◆ లందికొనిరి॥

అపుడు కాచిన కమ్మని ◆ యావు నెయ్యి । గోపవృద్ధులు గొనిరాఁగఁ ◆ గూర్మి నెఱపి
మార్గముననున్న తరుల నా◆మముల నెల్ల । నడిగి తెలియుచు నరిగె నా ◆ యవనివిభుఁడు॥ ౪౫

శిశిరమును దాఁటి చంద్రుండు ◆ చిత్తతోడ । వెలుఁగుచీకని వెలిఁగిరి ◆ విమలధౌత
వస్త్రములఁదాల్చి వారని◆ర్వాచ్యమైన ◆ దివ్యసౌందర్య విభవసం◆దీప్తులగుచు॥ ౪౬

ధరణిపతియగు నాప్రియ◆దర్శనుండు । బుధసముఁడు ధర్మపత్నికిఁ ◆ బుణ్యవతికి
నదియునిదియును జూపుచు ◆ నరుగుకతన । నెంతమార్గముగడచెనో ◆ యెఱుఁగఁడయ్యె॥

సంజయెడ మెడుసరికి దు◆ష్ప్రాపయశుఁడు । పట్టమహిషీసఖుండగు ◆ ప్రభువరుండు
సంయమీ ఋషీంద్రునాశ్రమ◆స్థలము సేరె । హయము లెంతయుఁ బరుగిడి ◆ యలసియుండ॥

వనాంతరాదుపావృత్తైః । సమిత్కుశఫలాహరైః
పూర్యమాణమదృశ్యాగ్ని । ప్రత్యుద్యాతైస్తపస్విభిః॥ ౪౯

ఆకీర్ణమృషిపత్నీనా । ముటజద్వారరోధిభిః
అపత్యైరివనీవార । భాగధేయోచితైర్మృగైః॥ ౫౦

సేకాంతేమునికన్యాభి । స్తత్క్షణోజ్ఝితవృక్షకం
విశ్వాసాయవిహంగానా । మాలవాలాంబుపాయినాం॥ ౫౧

ఆతపాత్యయసంక్షిప్త । నీవారాసునిషాదిభిః
మృగైర్వర్తితరోమంథ । ముటజాంగణభూమిషు॥ ౫౨

అభ్యుత్థితాగ్నిపిశునై । రతిథీనాశ్రమోన్ముఖాన్
పునానంపవనోద్ధూతై । ర్ధూమైరాహుతిగంధిభిః॥ ౫౩

అథయంతారమాదిశ్య । ధుర్యాన్విశ్రామయేతిసః
తామవారోపయత్పత్నీం । రథాదవతతారచ॥ ౫౪

తస్మైసభ్యాఃసభార్యాయ । గోప్త్రేగుప్తతమేంద్రియాః
అర్హణామర్హతేచక్రు । ర్మునయోనయచక్షుషే॥ ౫౫

విధేఃసాయంతనస్యాంతే । సదదర్శతపోనిధిం
అన్వాసితమరుంధత్యా । స్వాహయేవహవిర్భుజం॥ ౫౬

తయోర్జగృహతుఃపాదా । న్రాజారాజ్ఞీచమాగధీ
తౌగురుర్గురుపత్నీచ । ప్రీత్యాప్రతిననందతుః॥ ౫౭

తమాతిథ్యక్రియాశాంత । రథక్షోభపరిశ్రమం
పప్రచ్ఛకుశలంరాజ్యే । రాజ్యాశ్రమమునింమునిః॥ ౫౮

అథాథర్వనిధేస్తస్య । విజితారిపురఃపురః
అర్థ్యామర్థపతిర్వాచ । మాదదేవదతాంవరః॥ ౫౯

ఉపపన్నంననుశివం । సప్తస్వంగేషుయస్యమే
దైవీనాంమానుషీణాంచ । ప్రతిహర్తాత్వమాపదాం॥ ౬౦

తవమంత్రకృతోమంత్రై । ర్దూరాత్సంశమితారిభిః
ప్రత్యాదిశ్యంతఇవమే । దృష్టలక్ష్యభిదఃశరాః॥ ౬౧

అంతఁ బరిసరవనముల ♦ యందునుండి । ఫలసమిత్కుశలను దాల్చి ♦ పావనులగుఁ
దాపసులువచ్చి నిండిరి ♦ తద్వనమునఁ । బొదలితమ్ము నదృశ్యాగ్ని ♦ గొమెదురకొనఁగ॥

ద్వారమునకడ్డముగనిల్చి ♦ తమకుఁగాఁగఁ । బెట్టునివ్వారిధాన్యంబుఁ ♦ బ్రీతిఁదినుచు
మిగులమచ్చికఁ జెలిగిన ♦ మృగచయంబు । మునిసతులకడ్డపట్టివి ♦ మూఁగియుండె॥ ౫౦

తరులకు జలంబువోసిన ♦ తత్క్షణంబ । తలఁగుచుండిరి మునికన్య ♦ లెలమితోడఁ
బాదులను నీరములుద్రాగు ♦ పక్షులకును । బూర్ణవిశ్వాస మెసఁగఁగ ♦ బుట్టుకొఱకు॥

ఆరఁబోసిన నివ్వరి ♦ నాతపాంత । మందునొకమూల పర్ణశా ♦ లాంగణమునఁ
గుప్పవోసిన నటవచ్చి గుంపుగూడి । నెమరువేసెను మృగములు ♦ నెమ్మిమీఱ॥ ౫౨

ప్రజ్వలితమైనవహ్నిని ♦ బ్రకటపఱచి । యాహుతి సుగంధయుక్తమై ♦ యనిలధూత
మైనధూమమ్ముచేత నా ♦ యతిథిజనులు । పూతులై పొల్చిరాశ్రమో ♦ న్ముఖులు సుఖులు॥

అంత సారథిఁజూచి య ♦ య్యశ్వములకుఁ । దగినవిశ్రాంతి యీఁదెల్పి ♦ తానుగథము
డిగ్గి మెల్లఁగఁదనపత్ని ♦ డించుకొనియె । నాదిలీపనృపాలుఁ డా ♦ శ్లాఘ్యకరుఁడు॥ ౫౪

అర్హుఁడు సభార్యుఁడును మఱి ♦ న్యాయరక్షుఁ । డైన యారక్షకుని సభ్యు ♦ లైనమునులు
మించి యింద్రియచయము ని ♦ గ్రహించినట్టి । వారు పూజించి రఖిలోప ♦ చారములను॥ ౫౫

స్వాహతోఁ గూడియొప్పెడు ♦ వహ్నివోలె । నయ్యరుంధతితోఁగొల్చు ♦ నావసిష్ఠ
మునితపోనిధిఁ గాంచిరి ♦ యుచితవినుల । నాచరించినవిూఁద సం ♦ ధ్యాంతమందు॥ ౫౬

మగధవంశజయగు పట్ట ♦ మహిషితోడ । వారిపాదాబ్జములనంటె ♦ వసుమతీశుఁ
డంతగురుఁడును గురుపత్ని ♦ యమితదయను । వారిదీవించిచేసిరి ♦ గాఢవమును॥ ౫౭

రథగమనవేగకల్పిత ♦ శ్రమమునెల్ల । నతిథిసత్కారములఁబాసి ♦ యలరుచుండు
రాజ్యమనునాశ్రమము నేలు ♦ రాజుబుషిని । బుషియడిగె రాజ్యకుశలాది ♦ విషయములను॥

అంత నరిపురములనోర్చి ♦ యశముగన్న । ధనపతి దిలీపనృపతి యా ♦ థర్వనిధిని
నవ్వసిష్ఠునిగూర్చి స ♦ మంచితార్థ । భరిత గంభీరవాక్కులఁ ♦ బలికెనిట్లు॥ ౫౯

నాకుఁగల్గెడు దైవమా ♦ నవములైన । యాపదల హరియింపంగ ♦ నర్హులగుచు
మీరలుండఁగ మానీంద్ర ♦ మేలెకాక । యన్యమెటుకల్గు నాదు స ♦ ప్తాంగమందు. ౬౦

దూరమందుండి వైరులఁ ♦ దున్ముచునట్టి । తావకసుమంత్రరచితమం ♦ త్రములచేత
దృష్టిపథలక్ష్యములనె ఛే ♦ దించునట్టి । మామకశరాళియున్నది ♦ మఱ్ఱినట్లు॥ ౬౧

హవిరావర్జితంహోత । స్త్వయావిధివదగ్నిషు
వృష్టిర్భవతిసస్యానా । మవగ్రహవిశోషిణాం॥ ౬౨

పురుషాయుషజీవిన్యో । నిరాతంకానిరీతయః
యన్మదీయాః ప్రజాస్తస్య । హేతుస్త్వద్బ్రహ్మవర్చసం॥ ౬౩

త్వయైవంచింత్యమానస్య । గురుణాబ్రహ్మయోనినా
సానుబంధాఃకథంనస్యుః । సంపదోమేనిరాపదః॥ ౬౪

కింతువధ్వాంతవైతస్యా । మదృష్టసదృశప్రజం
నమామవతిసద్వీపా । రత్నసూరపిమేదినీ॥ ౬౫

నూనంమత్తః పరంవంశ్యాః । పిండవిచ్ఛేదదర్శినః
నప్రకామభుజశ్శ్రాద్ధే । స్వధాసంగ్రహతత్పరాః॥ ౬౬

మత్పరందుర్లభంమత్వా । నూనమావర్జితంమయా
పయఃపూర్వైఃస్వనిశ్శ్వాసైః । కవోష్ణముపభుజ్యతే॥ ౬౭

సోహమిజ్యావిశుద్ధాత్మా । ప్రజాలోపనిమీలితః
ప్రకాశశ్చాప్రకాశశ్చ । లోకాలోకఇవాచలః॥ ౬౮

లోకాంతరసుఖంపుణ్యం । తపోదానసముద్భవం
సంతతిశ్శుద్ధవంశ్యాహి । పరత్రేహచశర్మణే॥ ౬౯

తయాహీనంవిధాతర్మాం । కథంపశ్యన్నదూయసే
సిక్తంస్వయమివస్నేహా । ద్వంధ్యమాశ్రమవృక్షకం॥ ౭౦

అసహ్యపీడంభగవ । న్నృణమంత్యమవేహిమే
అరుంతుదమివాలాన । మనిర్వాణస్యదంతినః॥ ౭౧

తస్మాన్ముచ్యేయథాతాత । సంవిధాతుంతథార్హసి
ఇక్ష్వాకూణాందురాపేర్థే । త్వదధీనాహిసిద్ధయః॥ ౭౨

ఇతివిజ్ఞాపితోరాజ్ఞా । ధ్యానస్తిమితలోచనః
క్షణమాత్రమృషిస్తస్థౌ । సుప్తమీనఇవహ్రదః॥ ౭౩

సోపశ్యత్ప్రణిధానేన । సంతతేః స్తంభకారణం
భావితాత్మాభువోభర్తు । రథైనంప్రత్యబోధయత్॥ ౭౪

విధివిహితమైనవిధమున ♦ వీతిహోత్రు । నందునీవిడునట్టి హ♦వ్యమ్ము వోయి
యయ్యవగ్రహశుష్కస ♦ స్యములఁ బోచు । వర్షముగ మాఱివచ్చు బ్ర♦హ్మర్షివర్య॥ ౧౨

ఈతిబాధలు లేక ని♦ర్భీతులగుచుఁ । బూర్ణమైనట్టి యాయువుఁ ♦ బొందినారు
ప్రజలు వర్ధిల్లుచెల్ల నీ ♦ ప్రబలమైన । బ్రహ్మవర్చసమునఁగాదె ♦ భవ్యమూర్తి॥ ౧౩

గురువులును బ్రహ్మపుత్త్రులై ♦ పరఁగుమీరు । నాకు మేలొడఁగూర్ప నుం♦న్నారు గాన
నాపదకునన్నుఁజేరఁగా ♦ నలవియగునె । సంపదనిరంతరాయమై ♦ సాగకున్నె॥ ౧౪

కాని సంతానరత్నంబు ♦ గాంచకుండు । నట్టి మీకోడలిని గాంచు ♦ నట్టి నాకు
ద్వీపములతోడి మణులీను ♦ పృథ్వియిడదు । హర్షమింతయువినుము మ♦హర్షితిలక॥ ౧౫

నాదుపిమ్మటఁ బిండవి♦చ్ఛేదమగుటఁ । గాంచిముందుగ వ్యథ సంగ్ర♦హించుతమిని
దినదుగాఁబోలు పితరులు ♦ తృప్తిగాను । శ్రాద్ధములయందునిప్పుడు ♦ సిద్ధవర్య॥ ౧౬

నాయనంతర మివిలభ్య♦మా యటంచు । వేఁడియూర్పులఁ బితరులు ♦ వెచ్చఁజేసి
నేనొసంగెడు తర్పణ♦నీరములను । ద్రాగుచుండుదురని తోఁచుఁ ♦ దాపసేంద్ర॥ ౧౭

యజ్ఞములఁజేసినే విశు♦ద్ధాత్ముఁడయ్యు । సంతులేనికొఁ అంతఁ దే♦జమ్ము మాసి
చీఁకటియు వెల్తురునుగూడఁ ♦ జెందియున్న । చక్రవాళంబుఁబోలితి♦ సంయమీంద్ర॥ ౧౮

దానతపములనుద్భవ ♦ మైనయట్టి । వరసుకృతమిచ్చు సౌఖ్యంబు ♦ పరమునందు
ధన్యసద్వంశజన్యసం♦తాన మెన్నఁ । బరమసౌఖ్యంబులిడు నిహ♦పరములందు॥ ౧౯

స్వయముగానీరువోసి యా♦శ్రమమునందుఁ । బ్రేమతోఁ బెంపవంధ్యపా♦ వృక్షమునకు
వగచువిధమున నాత్మసం♦భవవిహీనుఁ । డైననాకేలుగవవు ♦ హావిధాత॥ ౨౦

అంతిమఋణమ్ముదీర్పని ♦ యట్టిచింత । నోర్వఁగాఁజాలకున్నాఁడ ♦ నో మహాత్మ
జలకమొదవక గొలుసుచేఁ ♦ గలుగుమర్మ । భేదకమగు బాధకోర్వని ♦ ద్విపమువోలె॥ ౨౧

తండ్రి! నాచింతదీర్పఁగాఁ ♦ దగుదువీవె । యెందునిక్ష్వాకుకులులకు ♦ నందరాని
యర్థములయందుఁ దచ్ఛిద్ధి ♦ యార్యవినుత । నీయధీనంబెయగును గా ♦ నిర్మలాత్మ॥ ౨౨

పృథ్వీపతి యివ్విధంబున ♦ విన్నవింప । మౌనిచంద్రుఁడు నేత్రప♦ద్మములు మోడ్చి
క్షణముధ్యానస్థితుండయి ♦ కదలకుండె । మత్స్యములునిద్రవోయిన ♦ మడుఁగుమాడ్కి॥ ౨౩

అట్లుప్రణిధానమునఁజూచి ♦ యమ్మహర్షి । సంతతిస్తంభకారణ ♦ మంతఁ దెలిసి
భవ్యమహిమ విభూతిసం♦భరితుఁడతఁడు । భూపతికి నివ్విధంబున ♦ బోధపఱిచె॥ ౨౪

ప్రథమః సర్గః

పురా శక్రముపస్థాయ । తవోర్వీం ప్రతి యాస్యతః
ఆసీత్కల్పతరుచ్ఛాయా । మాశ్రితా సురభిః పథి ॥

ధర్మలోపభయాద్రాజ్ఞీ । మృతుస్నాతామిమాం స్మరన్
ప్రదక్షిణక్రియార్హాయాం । తస్యాం త్వం సాధు నాచరః ॥

అవజానాసి మాం యస్మా । దతస్తే న భవిష్యతి
మత్ప్రసూతిమనారాధ్య । ప్రజేతి త్వాం శశాప సా ॥

స శాపో న త్వయా రాజన్ । న చ సారథినా శ్రుతః
నదత్యాకాశగంగాయాః । స్రోతస్యుద్దామదిగ్గజే ॥

ఈప్సితం తదవజ్ఞానా । ద్విద్ధి సార్గలమాత్మనః
ప్రతిబధ్నాతి హి శ్రేయః । పూజ్యపూజావ్యతిక్రమః ॥

హవిషే దీర్ఘసత్రస్య । సా చేదానీం ప్రచేతసః
భుజంగపిహితద్వారం । పాతాలమధితిష్ఠతి ॥

సుతాం తదీయాం సురభేః । కృత్వా ప్రతినిధిం శుచిః
ఆరాధయ సపత్నీకః । ప్రీతా కామదుఘా హి సా ॥

ఇతి వాదిన ఏవాస్య । హోతురాహుతిసాధనం
అనింద్యా నందినీ నామ । ధేనురావవృతే వనాత్ ॥

లలాటోదయమాభుగ్నం । పల్లవస్నిగ్ధపాటలా
బిభ్రతీ శ్వేతరోమాంకం । సంధ్యేవ శశినం నవం ॥

భువం కోష్ణేన కుండోధ్నీ । మేధ్యేనావభృథాదపి
ప్రస్రవేణాభివర్షంతీ । వత్సాలోకప్రవర్తినా ॥

రజఃకణైః ఖురోద్ధూతైః । స్పృశద్భిర్గాత్రమంతికాత్
తీర్థాభిషేకజాం శుద్ధి । మాదధానా మహీక్షితః ॥

తాం పుణ్యదర్శనాం దృష్ట్వా । నిమిత్తజ్ఞస్తపోనిధిః
యాజ్యమాశంసితావంధ్య । ప్రార్థనం పునరబ్రవీత్ ॥

అదూరవర్తినీం సిద్ధిం । రాజన్ విగణయాత్మనః
ఉపస్థితేయం కల్యాణీ । నామ్ని కీర్తిత ఏవ యత్ ॥

మున్నొకప్పుడు నీవు ప్రమోదమతిని । సురపతినిఁగొల్చి యమరావతికి ♦ మరలునెడని।
గల్పకమునీడ దారిలోఁ ♦ గామధేను । వంతయును శాంతితోడ విశ్రాంతినుండె॥ ౭౫

నీ బుతుస్నాతయై రాణి ♦ నీవు దలఁచి । ధర్మలోపభయంబునఁ ♦ దరలి వచ్చు।
నప్పుడు ప్రదక్షిణక్రియ ♦ కర్హమైన । యా సురభి లెక్కఁ గొనవైతి ♦ వవనిపాల॥ ౭౬

నన్ను నవమానమొనరించి ♦ నావు గాన । నోరి ! నాబిడ్డ నర్చింప ♦ కుండ నీకు।
సంతు గల్గను పొమ్మంచు ♦ శాపమిచ్చెఁ । గోపభరమున నగ్గోవు ♦ భూపతిలక॥ ౭౭

తన ప్రవాహములోన సుద్దామగరిమ । దిగ్గజంబులు క్రీడింప ♦ దివిజగంగ।
మ్రోయుచుండెను గాన నా ♦ మ్రోతలోన । నీకు సారథి కదిచెవి ♦ సోఁకదయ్యె॥ ౭౮

ఆయవజ్ఞయె నీ వాంఛి ♦ తార్థములకు । నడ్డమయ్యెను దెలియుమో ♦ యార్యవర్య।
పూజ్యపూజావ్యతిక్రమంబులు నలంపఁ । బ్రబలప్రతిబంధకములు ♦ శుభంబు లరయ॥ ౭౯

ప్రీతిఁ బాతాళమందుఁ బ్రచేతసుండు । దీర్ఘసత్రము సల్పుచు ♦ దివ్యసురభి।
నాపికిఁ గొంపోయెనదియిప్పుడచటనుండు । భుజగములు ద్వారములు కావఁగాఁ బోవలవలం దు॥

వానిబిడ్డను బ్రతినిధిగాను జేసి । బద్ధకము మాని త్రికరణ ♦ శుద్ధితోడఁ
బూజసల్పుము పత్నితో ♦ భూమిపాల । నెచ్చెలిగ నామితమ్ముల ♦ [illegible]॥ ౮౦

ఇట్లు పలుకుచునుండ మునీంద్రమౌళి । యడవియందుండి యేతెంచె ♦ నతిపవిత్ర
[illegible] నందినీ ధేను వంద ♦ [illegible]॥

క్రొంజిగురు చాయ నును మేను ♦ కొమరుమిగుల । నుదుటన వంకరగనుండి పొదలుచుండు
శ్వేత రోమాంక మెంతయుఁ ♦ జెన్ను మీఱ । రంజిలెను నూత్నశశితోడి ♦ సంజవోలె॥ ౮౩

అంతగుండంత పొదుగుతో ♦ నలరుధేను । వవభృథ జలమ్ములను మించి ♦ యమలమగుచుఁ
[illegible] వినయాంతనె ♦ చేపి పాలు । వెచ్చనాక్షీరధారలఁ ♦ బృథివిఁ దడిపె॥ ౮౪

[illegible] దుమ్ముతోఁ ♦ దఱిసి నృపతి । నంగమును దాఁకి సకల ♦ [illegible]
ములఁ జనించెడు శుద్ధిని ♦ గలుగఁ జేసె । [illegible] వు॥ ౮౫

[illegible] ♦ నించునట్టి । ధేనువున్ జూచి శకునజ్ఞుఁ ♦ డైన మౌని
[illegible] ♦ రిత్తవోని [illegible] రాజునకు మతి ♦ యనియె [illegible]

[illegible] ♦ ధేనువిటకుఁ । దడవిసంతనె యరుదెంచె ♦ [illegible]
[illegible]

ప్రథమః సర్గః

వన్యవృత్తిరిమాంశశ్వ । దాత్మానుగమనేనగాం
విద్యామభ్యసనేనేవ । ప్రసాదయితుమర్హసి॥

ప్రస్థితాయాంప్రతిష్ఠేథాః । స్థితాయాంస్థితిమాచరేః
నిషణ్ణాయాం నిషీదాస్యాం । పీతాంభసిపిబేరపః॥

వధూర్భక్తిమతీచైనా । మర్చితామాతపోవనాత్
ప్రయతాప్రాతరన్వేతు । సాయంప్రత్యుద్వ్రజేదపి॥

ఇత్యాప్రసాదాదస్యాస్త్వం । పరిచర్యాపరోభవ
అవిఘ్నమస్తుతేస్థేయాః । పితేవధురిపుత్రిణాం॥

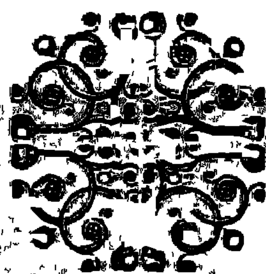
తథేతిప్రతిజగ్రాహ । ప్రీతిమాన్సపరిగ్రహః
ఆదేశందేశకాలజ్ఞః । శిష్యఃశాసితురానతః॥

అథప్రదోషేదోషజ్ఞః । సంవేశాయవిశాంపతిం
సూనుఃసూనృతవాక్స్రష్టు । ర్విససర్జోర్జితశ్రియం॥

సత్యామపితపఃసిద్ధౌ । నియమాపేక్షయామునిః
కల్పవిత్కల్పయామాస । వన్యామేవాస్యసంవిధాం॥

నిర్దిష్టాంకులపతినాసపర్ణశాలా । మధ్యాస్యప్రయతపరిగ్రహద్వితీయః
తచ్ఛిష్యాధ్యయననివేదితావసానాం । సంవిష్టఃకుశశయనేనిశాంనినాయ॥

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాళిదాసకృతౌ వసిష్ఠాశ్రమాభిగమనోనామ ప్రథమఃసర్గః॥

కందమూలఫలాలు నీ ♦ కడుపునించి । యనుదినముదీని విడువక ♦ యనుసరించి
కడఁగియభ్యాసమున విద్యఁ ♦ గాంచునట్లు। గనుముదీనియనుగ్రహం ♦ బనఘనీవు॥ ౮౮

వెడలినప్పుడుదీనితో ♦ వెడలవలయు । నిలిచినప్పుడుదీనితో ♦ నిలువవలయుఁ
గూరుచుండిననీవును ♦ గూరుచుండి । త్రాగజలమును నీవును ♦ ద్రాగవలయు॥ ౮౯

భక్తి నీదేవి దీని ప్ర♦భాతవేళఁ । బూజసేసితపోవన ♦ భూమిదాఁటి
నంతకునువెంబడించి సా♦యంతనమున । నెదురుకొని తెచ్చుఁగాక పృ♦థ్వీశచంద్ర॥ ౯౦

ఇప్పుగిదినీవు నందిని ♦ మెప్పువడయు । వఱకుఁ బరిచర్యలందుఁ ద♦త్పరుఁడవగుము
జయమగునుగాకనీకు నీ ♦ జనకునట్లు । పుత్త్రవంతుల కగ్రినఁ ♦ బొల్తుగాక॥ ౯౧

అనిన నాదేశకాలజ్ఞుఁ ♦ డైననృపుఁడు । చిత్తమనిభార్యతోఁగూడ ♦ శిరమువంచి
గురువొసంగిన యాజ్ఞలఁ ♦ గూర్మితోడ । స్వీకరించెను లోకసం ♦ ప్రీతికరుఁడు॥ ౯౨

రాత్రిదరిసినవంత నా♦బ్రహ్మసుతుఁడు । దోషవిదుఁడును మఱిసత్య ♦ భాషణుండు
సెలవొసంగెను నిద్రింప ♦ లలితమతికి । సన్నరాననన్నిసిరులను ♦ గన్నపతికి॥ ౯౩

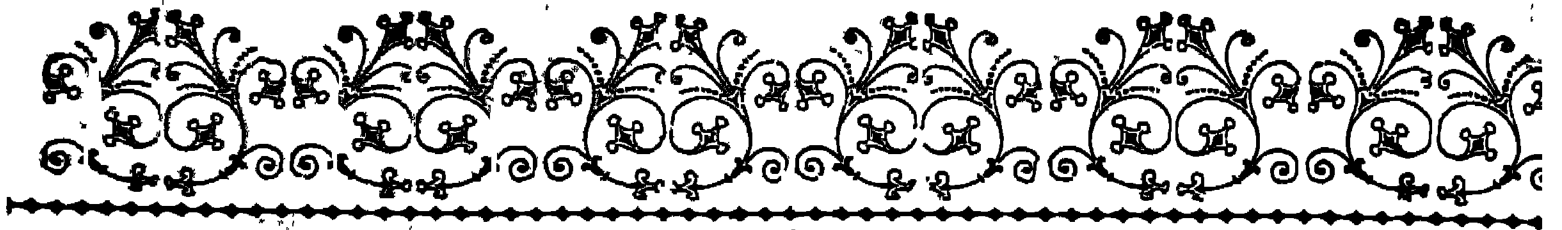
తాఁదపస్సిద్ధుఁడైయుంట ♦ తథ్యమయ్యు । నవ్వసిష్ఠుఁడు రాజేంద్రు ♦ నంతనుండి
ప్రీతినిగాఁజేయుకోర్కెతో ♦ వన్యమైన । తల్పసామగ్రియొదిగించెఁ ♦ గల్పమెఱఁగి॥ ౯౪

చంపకము.

కులపతియౌవసిష్ఠముని ♦ కూర్మినిజూపిన పర్ణశాలలో
పలఁ గుశశయ్యపై నృపుఁడు ♦ పత్నియుతోడుగ రాత్రిఁబుచ్చి తాఁ
దెలిసె నిశాంతమందు ముని♦శిష్యుణిశిష్యులుసేయుచుండు నా
సలలితవేదపాఠములు ♦ శ్రావ్యముగాఁ జెవిసోఁకుచుండుటన్॥ ౯౫

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబాబుచ్చి
వేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయప్రణీతంబైన యాంధ్రరఘువంశమ్మునందు వసి
ష్ఠాశ్రమాభిగమనమ్మను ప్రథమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ద్వితీయః సర్గః

—:o:—

అథ ప్రజానామధిపః ప్రభాతే । జాయాప్రతిగ్రాహితగంధమాల్యాం
వనాయ పీతప్రతిబద్ధవత్సాం । యశోధనో ధేనుమృషేర్ముమోచ ॥

తస్యాః ఖురన్యాసపవిత్రపాంసు । మపాంసులానాం ధురికీర్తనీయా
మార్గం మనుష్యేశ్వరధర్మపత్నీ । శ్రుతేరివార్థం స్మృతిరన్వగచ్ఛత్ ॥

నివర్త్య రాజా దయితాం దయాలు । స్తాం సౌరభేయీం సురభిర్యశోభిః
పయోధరీభూతచతుస్సముద్రాం । జుగోప గోరూపధరామివోర్వీమ్ ॥

వ్రతాయ తేనానుచరేణ ధేనో । ర్న్యషేధి శేషో ప్యనుయాయివర్గః
న చాన్యతస్తస్య శరీరరక్షా । స్వవీర్యగుప్తా హి మనోః ప్రసూతిః ॥

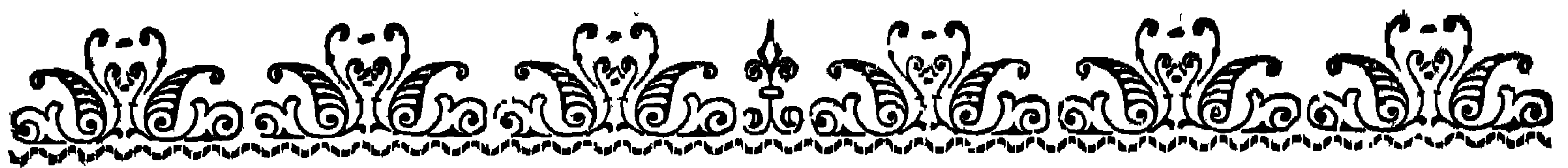
ఆస్వాదవద్భిః కబళైస్తృణానాం । కండూయనైర్దంశనివారణైశ్చ
అవ్యాహతైః స్వైరగతైః స తస్యాః । సమ్రాట్ సమారాధనతత్పరోఽభూత్ ॥

స్థితః స్థితాముచ్చలితః ప్రయాతాం । నిషేదుషీమాసనబంధధీరః
జలాభిలాషీ జలమాదదానాం । ఛాయేవ తాం భూపతిరన్వగచ్ఛత్ ॥

స న్యస్తచిహ్నామపి రాజ్యలక్ష్మీం । తేజోవిశేషానుమితాం దధానః
ఆసీదనావిష్కృతదానరాజి । రంతర్మదావస్థ ఇవ ద్విపేంద్రః ॥

లతాప్రతానోద్గ్రథితైః స కేశై । రధిజ్యధన్వా విచచార దావమ్
రక్షాపదేశాన్మునిహోమధేనో । ర్వన్యాన్వినేష్యన్నివ దుష్టసత్త్వాన్ ॥

విసృష్టపార్శ్వానుచరస్య తస్య । పార్శ్వద్రుమాః పాశభృతా సమస్య
ఉదీరయామాసురివోన్మదానా । మాలోకశబ్దం వయసాం విరావైః ॥

శ్రీ

రఘువంశము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

గీతములు.

అంతఁ దనపత్ని గంధమా ♦ ల్యాదికములఁ । బూజసేసినముని ధేను ♦ వును విభుండు
వనమునంకకు వదలెఁ బ్ర ♦ భాతవేళఁ । బాలుద్రాగినదూడను ♦ బట్టి కట్టి॥ ౧

శ్రుతిననుసరించు స్మృతివోలె ♦ సురభిపుత్రి । యడుగుఁదమ్ములఁబావన ♦ మైనపథము
సతులలోనగ్రగణ్యయై ♦ చన్నయట్టి । యాయశోధను సుకళత్రి ♦ మనుగమించె॥ ౨

సంద్రములునాలుగును దన ♦ చనులుగాఁగ । నవనిగోరూపముధరించె ♦ ననఁగనొప్పు
నావు రక్షింపవెడలె భా ♦ గ్యనుమరల్చి । పరమకరుణాళువైన యా ♦ భవ్యయశుఁడు॥ ౩

అంత వ్రతమతిగోవుతో ♦ నరుగునృపతి । యనుచరులడించి చనెఁ దపో ♦ వనమునందె
యాత్మతేజంబెప్రాపుగా ♦ నలరుచుండు । మనుకులజుఁ డంగరక్షకై ♦ కొను నెపరుల॥ ౪

మంచిపచ్చికదినిపించి ♦ మించుప్రేమ । వాలుదోమలనీఁగలఁ ♦ దోలిదువ్వి
యిచ్చవచ్చినగతి నేగ ♦ నిచ్చిదాని । సేవఁజేయుచునుండెఁ బృ ♦ థ్వీవరుండు॥ ౫

ఏగ నేగును నిల్చిన ♦ నెలమినిల్చుఁ । గూరుచుండినఁగుదివడి ♦ కూరుచుండు
జలములనఁగ్రోలుచుండఁగా ♦ జలముఁగ్రోలు । ఛాయవలె దానివెంబడి ♦ సంచరించు॥ ౬

దానరేఖలు వెలుపలఁ ♦ దాల్పకుండ । లోనమదమునఁబొదలెడు ♦ నేనుఁగట్లు
చిహ్నవర్జితరాజ్యల ♦ క్ష్మిసిధరించి । మించు తేజాన నృపుఁ డను ♦ మేయుఁడయ్యె॥ ౭

తీఁగపోఁగులఁ గేశముల్ ♦ తీర్చికట్టి । యెక్కిడినచాపమును ధరి ♦ యించిచేతఁ
గానఁదిరిగెను మునిగోవుఁ ♦ గాచుమిషను । గ్రూరమృగములకును శిక్షఁ ♦ గూర్చునట్లు ౮

అనుచరులవీడి యడవిలో ♦ నరుగునతని । వరుణసదృశునినిరుగడ ♦ వల్లులుతరులు
[illegible]గతము చేసిచేసెడు ♦ కలరవముల ♦ జయజయనినాదములుసల్పు ♦ పగిదిఁదోఁచె॥ ౯

మరుత్ప్రయుక్తాశ్చ మరుత్సఖాభం । తమర్చ్యమారాదభివర్తమానం
అవాకిరన్బాలలతాః ప్రసూనై । రాచారలాజైరివ పౌరకన్యాః॥ ౧౦

ధనుర్భృతోఽప్యస్య దయార్ద్రభావ । మాఖ్యాతమంతఃకరణైర్విశంకైః
విలోకయన్త్యో వపురాపురక్ష్ణాం । ప్రకామవిస్తారఫలం హరిణ్యః॥ ౧౧

సకీచకైర్మారుతపూర్ణరంధ్రైః । కూజద్భిరాపాదితవంశకృత్యం
శుశ్రావ కుంజేషు యశః స్వముచ్చై । రుద్గీయమానం వనదేవతాభిః॥ ౧౨

పృక్తస్తుషారైర్గిరినిర్ఝరాణా । మనోకహాకంపితపుష్పగంధీ
తమాతపక్లాంతమనాతపత్ర । మాచారపూతం పవనః సిషేవే॥ ౧౩

శశామ వృష్ట్యాపి వినా దవాగ్ని । రాసీద్విశేషా ఫలపుష్పవృద్ధిః
ఊనం న సత్త్వేష్వధికో బబాధే । తస్మిన్వనం గోప్తరి గాహమానే॥ ౧౪

సంచారపూతాని దిగంతరాణి । కృత్వా దినాంతే నిలయాయ గంతుం
ప్రచక్రమే పల్లవరాగతామ్రా । ప్రభా పతంగస్య మునేశ్చ ధేనుః॥ ౧౫

తాం దేవతాపిత్రతిథిక్రియార్థా । మన్వగ్యయౌ మధ్యమలోకపాలః
బభౌ చ సా తేన సతాం మతేన । శ్రద్ధేవ సాక్షాద్విధినోపపన్నా॥ ౧౬

సపల్వలోత్తీర్ణవరాహయూథా । న్యావాసవృక్షోన్ముఖబర్హిణాని
యయౌ మృగాధ్యాసితశాద్వలాని । శ్యామాయమానాని వనాని పశ్యన్॥ ౧౭

ఆపీనభారోద్వహనప్రయత్నా । ద్గృష్టిర్గురుత్వాద్వపుషో నరేంద్రః
ఉభావలంచక్రతురంచితాభ్యాం । తపోవనావృత్తిపథం గతాభ్యాం॥ ౧౮

వసిష్ఠధేనోరనుయాయినం త । మావర్తమానం వనితా వనాంతాత్
పపౌ నిమేషాలసపక్ష్మపంక్తి । రుపోషితాభ్యామివ లోచనాభ్యాం॥ ౧౯

పురస్కృతా వర్త్మని పార్థివేన । ప్రత్యుద్గతా పార్థివధర్మపత్న్యా
తదంతరే సా విరరాజ ధేను । ర్దినక్షపామధ్యగతేవ సంధ్యా॥ ౨౦

ప్రదక్షిణీకృత్య పయస్వినీం తాం । సుదక్షిణా సాక్షతపాత్రహస్తా
ప్రణమ్య చానర్చ విశాలమస్యాః । శృంగాంతరం ద్వారమివార్థసిద్ధేః॥ ౨౧

వత్సోత్సుకాపి స్తిమితా సపర్యాం । ప్రత్యగ్రహీత్సేతి ననందతుస్తౌ
భక్త్యోపపన్నేషు హి తద్విధానాం । ప్రసాదచిహ్నాని పురఃఫలాని॥ ౨౨

అగ్ని తేజంబుతోఁ బోల్చు ♦ నానృపాలు । కెలనగాలిని జిన్నతీఁ ♦ గెలనువీడి
రాలుపూలెన్న నిజ్జన ♦ పాలుమీఁద । బాలికలుపురిఁజల్లు పే ♦ లాలఁబోలె॥ ౧౦

చేతధనువున్నఁ గరుణార్ద్ర ♦ చిత్తుఁడంచు । నంతరాత్మ సెఱింగింప ♦ నానృపేందుఁ
జూచె నిశ్శంకతో హరి ♦ ణీచయంబు । వెడఁదకన్నులు సఫలతఁ ♦ బడయునట్లు॥ ౧౧

వెదురులం గలరంధ్రాళి ♦ వీచుగాలి । వేణుమధురనినాదమై ♦ వేడ్క గొలుప
దానికనువుగ వనదేవ ♦ తాచయంబు । తనయశముఁ గుంజములఁ బాడ ♦ వినెనతండు॥ ౧౨

అతఁ డాచారపూతుఁడై ♦ యాతపత్ర । మును ధరింపమి సెండ చేఁ ♦ దనువువాడ
గిరిఝురతుషారచయముతోఁ ♦ బరులఁగల్గు । నలరుగంధముతో గాలి ♦ సలిపె సేవ॥ ౧౩

పాలకుఁడతండు వనములోఁ ♦ గాలుపెట్ట । జల్లులేకయె దావాగ్ని ♦ చల్లనయ్యె
వృక్షములఁ బుష్పఫలములు ♦ వృద్ధియయ్యె । నధికసత్త్వాళిబాధ దీ ♦ నాళికుడిగె॥ ౧౪

అమలసంచారములను ది ♦ గంతములను । సెంపయొనుశుద్ధిపఱిచి తా ♦ నాంతమందుఁ
బలిరుకెంజాయతోడను ♦ ధనువులలర । నినుఁడును గోవును మహర్షి ♦ యింటిపంక॥ ౧౫

పిత్రతిథిదేవతార్చన ♦ విధులయందు । నిశిగనుండెనునందిని ♦ నృపుఁడు శ్రేణ్యఁ
దనుగమింపంగ నతనితో ♦ నలరుగోవు । ధర్మవిధితోడి శ్రద్ధనాఁ ♦ దనరుచుండె॥ ౧౬

అడుసు నెల్వడు వనవరా ♦ హములదాని । బయుతరులఁ జేరఁ జను మయూ ♦ రములదాని
లేళ్ళఁ బచ్చికమెప్పు ప ♦ యళ్ళదాని । శ్యామలవనమ్ముఁ జూచుచుఁ ♦ జనియె ఱేఁడు॥ ౧౭

లేఁతపాయము నొక్కటే ♦ యీఁతగల్గి । పొదుగుభారము నోర్వక ♦ పొదలునావు
నలిసినశరీరమొప్పెడు ♦ పార్థివుండు । మార్గము నలంకరించిరి ♦ మరలి సుగతి॥ ౧౮

మునివసిష్ఠుని గోవుతో ♦ ననుసరించి । వనమునందుండి మరలిన ♦ భర్తనపుడు
తెప్పవేయక పతిభక్తి ♦ నొప్పుమీఱఁ । గాంచెఁ దత్పత్ని కన్నుల ♦ కఱవుదీఱ॥ ౧౯

వెనుక నారాజశేఖరుఁ ♦ డనుగమింప । రాజ్ఞి ముందు నెదుర్కొని ♦ రాఁగ నడుమఁ
బగటికిని రాత్రికిని మధ్యఁ ♦ బరఁగుచుండు । సంధ్యకైవడిఁ జెలువొందె ♦ సౌరభేయి॥ ౨౦

గోవుచుట్టును దక్షిణఁ ♦ గూర్మిఁ దిరిగి । పాణితలమున నక్షత ♦ పాత్రిఁ దాల్చి
యర్థసిద్ధిమహాద్వార ♦ మనఁగనొప్పు । శృంగమధ్యంబుఁ బూజించెఁ ♦ జేరి మ్రొక్కి॥ ౨౧

వత్సమును జూచుకుతుకమ్ము ♦ ప్రబలమైన । శాంతితోఁ బూజఁ గొనెనని ♦ సంతసిల్లి
రక్తులందు మహాత్ములు ♦ ప్రకటపఱచు । నెమ్మి సూచించు ఫలము స ♦ న్నిహితమంచు॥ ౨౨

గురోః సదారస్య నిపీడ్య పాదౌ । సమాప్య సాంధ్యం చ విధిం దిలీపః
దోహావసానే పునరేవ దోగ్ధ్రీం । భేజే భుజోచ్ఛిన్నరిపుర్నిషణ్ణామ్॥ ౨౩

తామంతికన్యస్తబలిప్రదీపా । మన్వాస్య గోప్తా గృహిణీసహాయః
క్రమేణ సుప్తామనుసంవివేశ । సుప్తోత్థితాం ప్రాతరనూదతిష్ఠత్॥ ౨౪

ఇత్థం వ్రతం ధారయతః ప్రజార్థం । సమం మహిష్యా మహనీయకీర్తేః
సప్త వ్యతీయుస్త్రిగుణాని తస్య । దినాని దీనోద్ధరణోచితస్య॥ ౨౫

అన్యేద్యురాత్మానుచరస్య భావం । జిజ్ఞాసమానా మునిహోమధేనుః
గంగాప్రపాతాంతనిరూఢశష్పం । గౌరీగురోర్గహ్వరమావివేశ॥ ౨౬

సా దుష్ప్రధర్షా మనసాపి హింస్రై । రిత్యద్రిశోభాప్రహితేక్షణేన
అలక్షితాభ్యుత్పతనో నృపేణ । ప్రసహ్య సింహః కిల తాం చకర్ష॥ ౨౭

తదీయమాక్రందితమార్తసాధో । ర్గుహానిబద్ధప్రతిశబ్దదీర్ఘం
రశ్మిష్వివాదాయ నగేంద్రసక్తాం । నివర్తయామాస నృపస్య దృష్టిమ్॥ ౨౮

స పాటలాయాం గవి తస్థివాంసం । ధనుర్ధరః కేసరిణం దదర్శ
అధిత్యకాయామివ ధాతుమయ్యాం । లోధ్రద్రుమం సానుమతః ప్రఫుల్లమ్॥ ౨౯

తతో మృగేంద్రస్య మృగేంద్రగామీ । వధాయ వధ్యస్య శరం శరణ్యః
జాతాభిషంగో నృపతిర్నిషంగా । దుద్ధర్తుమైచ్ఛత్ప్రసభోద్ధృతారిః॥ ౩౦

వామేతరస్తస్య కరః ప్రహర్తు । ర్నఖప్రభాభూషితకంకపత్రే
సక్తాంగులిః సాయకపుంఖ ఏవ । చిత్రార్పితారంభ ఇవావతస్థే॥ ౩౧

బాహుప్రతిష్టంభవివృద్ధమన్యు । రభ్యర్ణమాగస్కృతమస్పృశద్భిః
రాజా స్వతేజోభిరదహ్యతాంత । ర్భోగీవ మంత్రౌషధిరుద్ధవీర్యః॥ ౩౨

తమార్యగృహ్యం నిగృహీతధేను । ర్మనుష్యవాచా మనువంశకేతుం
విస్మాయయన్ విస్మితమాత్మవృత్తౌ । సింహోరుసత్త్వం నిజగాద సింహః॥ ౩౩

అలం మహీపాల తవ శ్రమేణ । ప్రయుక్తమప్యస్త్రమితో వృథా స్యాత్
న పాదపోన్మూలనశక్తి రంహః । శిలోచ్చయే మూర్ఛతి మారుతస్య॥ ౩౪

కైలాసగౌరం వృషమారురుక్షోః । పాదార్పణానుగ్రహపూతపృష్ఠం
అవేహి మాం కింకరమష్టమూర్తేః । కుంభోదరం నామ నికుంభతుల్యం॥ ౩౫

గురువునకు గురుపత్నికిఁ ♦ గూర్మి మ్రొక్కి । సాంధ్యవిధిఁ దీర్చి భుజజిత ♦ శత్రుఁ డంత
క్షీరములనిచ్చి తిన్నగాఁ ♦ గూరుచున్న । ధేనువును గొల్వ వచ్చెఁ బృ ♦ థ్వీధవుండు॥ ౨౩

దీపమును మేఁత వెట్టి నం ♦ దినికి ముందు । రాణితోఁ గూడఁ గూర్చుండి ♦ రక్షకుండు
క్రమముగా నది నిద్రింపఁ ♦ గనులు మూసి । లేపకడ నది లేచిన ♦ నృపుఁడు లేచె॥ ౨౪

ధన్యతరకీర్తి దీనసం ♦ త్రాణమూర్తి । పార్థివేంద్రుండు సంతతిఁ ♦ బడయ నెంచి
రాణితో నివ్విధంబున ♦ వ్రతమొనర్ప । దినములిరువదియొక్కటి ♦ చనియె నంత॥ ౨౫

మఱుదినమ్మున నృపచంద్రు ♦ మనము నరయ । కాంక్షఁ జేరెను గోవు గం ♦ గాప్రపాత
పరిసరప్రాంతజనితశా ♦ ద్వలము చేత । సుందరంబగు హిమగిరి ♦ కందరంబు॥ ౨౬

క్రూరమృగతతులీ గోవుఁ ♦ జేరఁదలఁచి । బ్రిదుకు సేయని శైలప్ర ♦ భావములను
దృష్టి పఱపిన నరపతి ♦ యెఱుఁగకుండ । నొక్క సింహంబు దానిపై ♦ నుఱికి పట్టె॥ ౨౭

గుహలు మార్మ్రోయునట్టుగా ♦ గోవు సేయు । దీర్ఘహాక్రందనధ్వని ♦ దీనబంధుఁ
డైన యాతని గిరిసక్త ♦ మైన దృష్టి । లాగివైచెను ద్రాటిచే ♦ లాగినట్లు॥ ౨౮

ధాతుమయమయి యొప్పు నె ♦ త్తమ్ము మీఁదఁ । బూచి పొలుపొందు లోధ్రంపు ♦ భూజమట్లు
క్రొంజిగురుచాయ గల్గిన ♦ గోవుమీఁద । నున్న మృగనాథుఁ గనియె నా ♦ యోధుఁ డపుడు॥

సింహగమనుండు నరపాల ♦ సింహుఁ డార్త । రక్షణచణుండు శౌర్యశా ♦ [illegible]ణుండు
పరిభవము డింప వధ్యమౌ ♦ హరిని ద్రుంపఁ । దీవ్రశరమును బొదినుండి ♦ తీయఁదొడఁగె॥

గోళ్ళు గరులకుఁ గ్రొంజిగిఁ ♦ గొల్పుచుండ । వ్రేళ్ళు శరపుంఖమునఁ జిక్కి ♦ మెసలకుండఁ
జిత్తరువునందువలె నిల్చెఁ ♦ జిత్రఘటితి । క్షణములోఁ గొట్టనున్న ద ♦ క్షిణకరంబు॥ ౩౧

బద్ధభుజుఁడౌట నారాజు ♦ క్రుద్ధుఁడగుచు । సిద్ధమంత్రౌషధంబుల ♦ రుద్ధవీర్య
మైన యహివలె మండె లో ♦ లోననప్పు । డట్లు డాసిన యపరా[illegible] ♦ నంటఁగామి॥ ౩౨

కేసరిబలుండు మనువంశ ♦ కేతు విట్టు । లాత్మచరితకు వెఱఁగంది ♦ నతని గూర్చి
యావుఁ బట్టిన హర్యక్షు ♦ మంతకంబె । నచ్చెరువుగూర్చు మనుజవా ♦ క్యముల ననియె॥

చాలుఁ జాలును భూపాల ♦ శ్రమము దేల । బాణమేసిన నదియును ♦ భగ్నమగును
దరులఁ బెకలించునే కాని ♦ గిరులఁ గూల్పఁ । జాలునే గాలి యెంతటి ♦ శక్తి యున్న॥ ౩౪

వెండిమలవలె వెల్లనౌ ♦ వృషభ మెక్కు । నపుడు నా పృష్ఠమందు నా ♦ యష్టమూర్తి
పాదముల మెట్టి నన్నుఁ బా ♦ వనము సేయుఁ । గూర్మిఁ గుంభోదరుండ ని ♦ కుంభసఖుఁడ॥

అముంపురః పశ్యసిదేవదారుం । పుత్రీకృతో౽సౌ వృషభధ్వజేన
యో హేమకుంభస్తననిఃసృతానాం । స్కన్దస్యమాతుః పయసాంరసజ్ఞః॥ ౩౬

కండూయమానేన కటంకదాచి । ద్వన్యద్విపేనోన్మథితాత్వగస్య
అథైనమద్రేస్తనయాశుశోచ । సేనాన్యమాలీఢమివాసురాస్త్రైః॥ ౩౭

తదాప్రభృత్యేవవనద్విపానాం । త్రాసార్థమస్మిన్నహమద్రికుక్షౌ
వ్యాపారితః శూలభృతావిధాయ । సింహత్వమంకాగతసత్త్వవృత్తి॥ ౩౮

తస్యాలమేషాక్షుధితస్యతృప్త్యై । ప్రదిష్టకాలాపరమేశ్వరేణ
ఉపస్థితాశోణితపారణామే । సురద్విషశ్చాంద్రమసీసుధేవ॥ ౩౯

సత్వంనివర్తస్వ విహాయలజ్జాం । గురోర్భవాన్దర్శితశిష్యభక్తిః
శస్త్రేణరక్ష్యం యదశక్యరక్షం । నతద్యశః శస్త్రభృతాంక్షిణోతి॥ ౪౦

ఇతిప్రగల్భంపురుషాధిరాజో । మృగాధిరాజస్యవచోనిశమ్య
ప్రత్యాహతాస్త్రోగిరిశప్రభావా । దాత్మన్యవజ్ఞాంశిథిలీచకార॥ ౪౧

ప్రత్యబ్రవీచ్చైన మిషుప్రయోగే । తత్పూర్వభంగేవితథప్రయత్నః
జడీకృతస్త్ర్యంబక వీక్షణేన । వజ్రంముముక్షన్నివవజ్రపాణిః॥ ౪౨

సంరుద్ధచేష్టస్యమృగేంద్రకామం । హాస్యంవచస్తద్యదహంవివక్షుః
అంతర్గతంప్రాణభృతాంహివేద । సర్వంభవాన్భావమతో౽భిధాస్యే॥ ౪౩

మాన్యఃసమేస్థావరజంగమానాం । సర్గస్థితిప్రత్యవహారహేతుః
గురోరపీదంధనమాహితాగ్నే । ర్నశ్యత్పురస్తాదనుపేక్షణీయం॥ ౪౪

సత్వంమదీయేన శరీరవృత్తిం । దేహేననిర్వర్తయితుంప్రసీద
దినావసానోత్సుకబాలవత్సా । విసృజ్యతాంధేనురియంమహర్షేః॥ ౪౫

అథాంధకారంగిరిగహ్వరాణాం । దంష్ట్రామయూఖైః శకలానికుర్వన్
భూయఃసభూతేశ్వరపార్శ్వవర్తీ । కించిద్విహస్యార్థపతింబభాషే॥ ౪౬

ఏకాతపత్రంజగతః ప్రభుత్వం । నవంవయఃకాంతమిదంవపుశ్చ
అల్పస్యహేతోర్బహుహాతుమిచ్ఛన్ । విచారమూఢః ప్రతిభాసిమేత్వం॥ ౪౭

భూతానుకంపాతవచేదియంగౌ । రేకాభవేత్స్వస్తిమతీత్వదంతే
జీవన్పునఃశశ్వదుపప్లవేభ్యః । ప్రజాఃప్రజానాథ పితేవపాసి॥ ౪౮

అదిగో యాదేవదారువు ♦ నావృషాంకుఁ | డాత్మపుత్త్రునిలీలఁ దా ♦ నరయుచుండు
వినుకుమారునితల్లిదో ♦ కనకకుంభ | కుచపయోధారరుచిఁ గాంచి ♦ కొమరుమిగులు॥

వనగజంబొండు తీఁటవో ♦ వఁగను దీనిఁ | జెక్కులను బెట్టిరాయఁగాఁ ♦ జెక్కులెత్తె
ననురశరముల సేనాని ♦ కయిన గాయ | ములకుఁ బొక్కినయట్టులు ♦ పొక్కుగొరి॥ ౩౬

అదిమొదలు నాకు శూలి సిం ♦ హత్వమిచ్చి | యంకగతసత్వములఁదిన ♦ నాజ్ఞయొసఁగి
కాననంబునఁ దిరిగెడు ♦ కరులకెల్లఁ | దాసిమిడనుంచె నీ గుహాం ♦ తరమునందు॥ ౩౭

ఈశ్వరునిచేత నిర్వాధి ♦ నిప్పుడొదవె ! క్షుధితుఁడైనట్టి నాతృప్తి ♦ కొఱకుఁ గాను
రక్తమయభోజనం బిది ♦ రాహువునకుఁ | జంద్రసుధవోలె నిడిచాలు ♦ సార్వభౌమ॥

వీడెఁజ్జను దీనిని ♦ విడిచినీవు | శిష్యభక్తిని గురుని ద ♦ ర్శింపఁ బొమ్ము
శస్త్రముల రక్ష్యరక్ష యశ ♦ క్యమేని | కలదె యపకీర్తి శస్త్రధా ♦ రులకు జగతి॥ ౪౦

పొర్థముగనిట్లు మృగరాజు ♦ పల్కుటయును | రాజువినఁగానె తనయస్త్ర ♦ రాజమునకు
భవునిచేఁ గల్గినట్టియా ♦ భంగపాటు | వలనఁబొడమిన యాచింత ♦ తొలఁగెఁగొంత॥ ౪౧

వజ్రమునవైవనుండఁగా ♦ ఫాలనేత్రు | వాడిచూపుల జడుఁడైన ♦ వజ్రివోలె
నెన్నఁడు శరప్రయోగమం ♦ దింతపుఁడు | భంగమెఱుఁగని యాఱేఁడు ♦ పలికెనిట్లు॥ ౪౨

కట్టువడినట్టి నాదువా ♦ క్యమ్ము నీకు | సౌమ్య గేంద్రమ పరిహాస ♦ యోగ్యమైనఁ
బ్రాణులమనంబులందుండు ♦ భావములను | దెలియువాఁడవు గావునఁ ♦ బలుకువాఁడ॥ ౪౩

జంగమస్థావరమ్ముల ♦ జననభరణ ! నాశకారణునకు వంద ♦ నంబొనర్తు
నాహితాగ్నియయు గురువగు ♦ నతనిధనము | నాశమగుటోర్వ నీలీల ♦ నాదుప్రాలు॥ ౪౪

ఆఁకలినిదీర్చుకొనుము నా ♦ యంగమునను | సంజఁదల్లిని జూచెడు ♦ సంభ్రమమున
నుండు దూడకు సంతోష ♦ మొదవునట్లు | విడువుము బుషీంద్రు ధేనువు ♦ వేఁడికొనెద॥

అనిన గిరిగహ్వరంబుల ♦ యంధకార | మంతయును గొరపన్నుల ♦ కాంతిఁదోలఁగఁ
జిన్నినగవునునవ్వి వీ ♦ క్షించిన్నృపునిఁ | బలికెఁ దానిట్లు లీశ్వర ♦ పార్శ్వవర్తి॥ ౪౬

ఆజనికిని నీప్రభుత్వ మే ♦ కాతపత్రి | మంగమోకాంతిమంతము ♦ యౌవనంబు
నందునున్నాఁడ విపిరొల్ల ♦ నల్పమునకు | వీడు నీవెన్న మతిలేని ♦ వాఁడు ఱేఁడ॥ ౪౭

దయదలఁచితేని నీకు నం ♦ తఁబుఁగలిగి | ధేనువొక్కటి సేమంబుఁ ♦ బూనఁగలదు
నీవు గలిగిన నరపాల ♦ నిఖిలజనుల | యాపదలువాపి తండ్రిగా ♦ నరయఁగలవు॥ ౪౮

అప్యేకధేనోరపరాధచండా । ద్గురోః కృశానుప్రతిమాద్బిభేషి
శక్యోఽస్య మన్యుర్భవతా వినేతుం । గాః కోటిశః స్పర్శయతా ఘటోధ్నీః॥ ౪౯

తద్రక్ష కల్యాణపరంపరాణాం । భోక్తారమూర్జస్వలమాత్మదేహం
మహీతలస్పర్శనమాత్రభిన్న । మృద్ధం హి రాజ్యం పదమైంద్రమాహుః॥ ౫౦

ఏతావదుక్త్వా విరతే మృగేంద్రే । ప్రతిస్వనేనాస్య గుహాగతేన
శిలోచ్చయోఽపి క్షితిపాలముచ్చైః । ప్రీత్యా తమేవార్థమభాషతేవ॥ ౫౧

నిశమ్య దేవానుచరస్య వాచం । మనుష్యదేవః పునరప్యువాచ
ధేన్వా తదధ్యాసితకాతరాక్ష్యా । నిరీక్ష్యమాణః సుతరాం దయాలుః॥ ౫౨

క్షతాత్కిల త్రాయత ఇత్యుదగ్రః । క్షత్రస్య శబ్దో భువనేషు రూఢః
రాజ్యేన కిం తద్విపరీతవృత్తేః । ప్రాణైరుపక్రోశమలీమసైర్వా॥ ౫౩

కథం ను శక్యోఽనునయో మహర్షే । ర్విశ్రాణనాచ్చాన్యపయస్వినీనాం
ఇమామనూనాం సురభేరవేహి । రుద్రౌజసా తు ప్రహృతం త్వయాస్యాం॥ ౫౪

సేయం స్వదేహార్పణనిష్క్రయేణ । న్యాయ్యా మయా మోచయితుం భవత్తః
న పారణా స్యాద్విహతా తవైవం । భవేదలుప్తశ్చ మునేః క్రియార్థః॥ ౫౫

భవానపీదం పరవానవైతి । మహాన్హి యత్నస్తవ దేవదారౌ
స్థాతుం నియోక్తుర్న హి శక్యమగ్రే । వినాశ్య రక్ష్యం స్వయమక్షతేన॥ ౫౬

కిమప్యహింస్యస్తవ చేన్మతోఽహం । యశఃశరీరే భవ మే దయాలుః
ఏకాంతవిధ్వంసిషు మద్విధానాం । పిండేష్వనాస్థా ఖలు భౌతికేషు॥ ౫౭

సంబంధమాభాషణపూర్వమాహు । ర్వృత్తః స నౌ సంగతయోర్వనాంతే
తద్భూతనాథానుగ నార్హసి త్వం । సంబంధినో మే ప్రణయం విహంతుం॥ ౫౮

తథేతి గాముక్తవతే దిలీపః । సద్యః ప్రతిష్టంభవిముక్తబాహుః
స న్యస్తశస్త్రో హరయే స్వదేహ । ముపానయత్పిండమివామిషస్య॥ ౫౯

తస్మిన్క్షణే పాలయితుః ప్రజానా । ముత్పశ్యతః సింహనిపాతముగ్రం
అవాఙ్ముఖస్యోపరి పుష్పవృష్టిః । పపాత విద్యాధరహస్తముక్తా॥ ౬౦

ఉత్తిష్ఠ వత్సేత్యమృతాయమానం । వచో నిశమ్యోత్థితముత్థితః సన్
దదర్శ రాజా జననీమివ స్వాం । గామగ్రతః ప్రస్రవిణీం న సింహం॥ ౬౧

ధేనువొక్కటి; గురువొ కృ♦శానుమూర్తి । దండియపరాధమనినీవు ♦ తలఁకఁబోకు
కోపమును బాప నీవిటఁ ♦ గోట్లకొలఁది । మొదవులుండవె కుండంత♦పొదుగుగలవి॥ ౪౯

అమల సౌఖ్యపరంపర ♦ లనుభవింప । బలముగలనీదు తనువుఁ గా♦పాడికొనుము
ప్రబలు రాజ్యంబు దేవేంద్ర ♦ పదవి గాదె । యొక్క భూస్పర్శమున భేద♦ముండుఁగాని॥ ౫౦

అని మృగేంద్రుఁడు విరమింప ♦ నానగేంద్రుఁ । డెంతయును దానియర్థమీ ♦ పృథ్వీపతికిఁ
దనగుహఁగల్గు నాప్రతి ♦ ధ్వనులచేతఁ । గంఠమెత్తి పచించిన ♦ కరణిఁదోఁచె॥ ౫౧

అంతయును విని యాధరా♦కాంతుఁడంత । ఘోరసింహంబుచేఁబడ్డ ♦ గోవుభీతిఁ
బఱపు దైన్యంపుఁజూపులఁ ♦ గరఁగిపోవు । మానసంబున నిట్టులు ♦ మాఱువలికె॥ ౫౨

నాశమందుండి కాచునట్ ♦ ఖ్యాతమైన । యర్థ మాక్షత్రపదమున ♦ నమరియుండ
దానికి విరోధవృత్తి చే ♦ సైనయట్టి । రాజ్యమేల నికృష్టమౌ ♦ ప్రాణమేల॥ ౫౩

అన్యగోవుల మౌనీంద్రు ♦ ననునయింప । శక్యమా! యీపయస్విని ♦ స్వర్గధేను
వను సురభితోడఁ దులఁదూఁగు ♦ హరుని మహిమఁ । గొట్టితివి గాని పరులను ♦ ముట్టనగునె॥

కాన నాకాయమని యొడు ♦ క్రయ మొసంగి । దీని నీచుండికొనుట న్యా♦యానుమతము
దీనిచే నీదుపారణ ♦ హానికాని । మౌనికార్యార్థలోపమ్ము ♦ కాని కాదు॥ ౫౫

భూరియత్నమ్ముచే దేవ ♦ దారుచరయు । నీవు పరతంత్రుఁడగుట న♦న్నెఱుఁగఁగలవు
స్వామిముందట నిల్వంగ ♦ శక్తుఁడగునె । రక్ష్యము నశింపఁజూచు ని♦రక్షితుండు॥ ౫౬

నన్ను హింసింపరావని ♦ యెన్నుదేని । కరుణచూపుము నాయశః ♦ కాయమందు
భౌతికానిత్యపిండ సం♦జాతమందు । వాంఛగల్గునె నాబోటి ♦ వారికెందు॥ ౫౭

ధాత్రి సంభాషణంబున ♦ మైత్రిగల్గు । నంద్రు మనకది గల్గె వ♦నాంతరమున
దివ్యసఖుఁడవు నాకోర్కి ♦ దీర్పకుంట । యర్హమే స్వామి భూతనా♦థానుగామి॥ ౫౮

అనిననౌఁగాకయని సింహ ♦ మావునదలెఁ । దద్దిలీపుని బాహుబం♦ధమ్ము వీడె
నతఁడు శస్త్రంబుపడవైచి ♦ హరికి ముందుఁ । బెట్టె దేహమ్ము మాంసంపుఁ♦బిండమట్లు॥ ౫౯

ధరణిఁజూచుచుఁగూర్చుండె ♦ ధారుణీంద్రుఁ । డుగ్రసింహంబు దనమీఁది♦కుఱుకునంచు
నప్పు డవనతముఖుఁడగు ♦ నతనిమీఁదఁ । గురిసె విద్యాధరులచేతి ♦ కుసుమవృష్టి॥ ౬౦

వత్సలెమ్మను నమృతంపు ♦ వచనమొండు । వినఁబడిన లేచి నరపతి ♦ వేడ్కఁజూడఁ
దనయెదుటఁ బాలఁజేపుచు ♦ జనని పోలె । ధేనువుండెను సింహంబ♦దృశ్యమయ్యె॥ ౬౧

తంవిస్మితంధేనురువాచసాధో । మాయాంమయోద్భావ్యపరీక్షితోఽసి
ఋషిప్రభావాన్మయి నాంతకోఽపి । ప్రభుఃప్రహర్తుంకిముతాన్యహింస్రాః॥ ౬౨

భక్త్యాగురౌమయ్యనుకంపయాచ । ప్రీతాస్మితేపుత్రవరంవృణీష్వ
నకేవలానాంపయసాంప్రసూతిం । మవేహిమాంకామదుఘాంప్రసన్నాం॥ ౬౩

తతఃసమానీయసమానితార్థీ । హస్తౌస్వహస్తార్జితవీరశబ్దః
వంశస్యకర్తారమనంతకీర్తిం । సుదక్షిణాయాంతనయంయయాచే॥ ౬౪

సంతానకామాయతథేతికామం । రాజ్ఞేప్రతిశ్రుత్యపయస్వినీసా
దుగ్ధ్వాపయఃపత్రపుటేమదీయం । పుత్రోపభుంక్ష్వేతితమాదిదేశ॥ ౬౫

వత్సస్యహోమార్థవిధేశ్చశేషం । మృషేరనుజ్ఞామధిగమ్యమాతః
ఊధస్యమిచ్ఛామితవోపభోక్తుం । షష్ఠాంశముర్వ్యాఇవరక్షితాయాః॥ ౬౬

ఇత్థంక్షితీశేనవసిష్ఠధేను । ర్విజ్ఞాపితాప్రీతతరాబభూవ
తదన్వితాహైమవతాచ్చకుక్షేః । ప్రత్యాయయావాశ్రమమశ్రమేణ॥ ౬౭

తస్యాఃప్రసన్నేందుముఖఃప్రసాదం । గురుర్నృపాణాంగురవేనివేద్య
ప్రహర్షచిహ్నానుమితంప్రియాయై । శశంసవాచాపునరుక్తయేవ॥ ౬౮

సనందినీస్తన్యమనిందితాత్మా । సద్వత్సలోవత్సహుతావశేషం
పపౌవసిష్ఠేనకృతాభ్యనుజ్ఞః । శుభ్రంయశోమూర్తమివాతితృష్ణః॥ ౬౯

ప్రాతర్యథోక్తవ్రతపారణాంతే । ప్రస్థానికంస్వస్త్యయనంప్రయుజ్య
తౌదంపతీస్వాంప్రతిరాజధానీం । ప్రస్థాపయామాసవశీవసిష్ఠః॥ ౭౦

ప్రదక్షిణీకృత్యహుతంహుతాశ । మనంతరంభర్తురరుంధతీంచ
ధేనుంసవత్సాంచనృపఃప్రతస్థే । సన్మంగళోదగ్రతరప్రభావః॥ ౭౧

శ్రోత్రాభిరామధ్వనినారథేన । సధర్మపత్నీసహితఃసహిష్ణుః
యయావనుద్ఘాతసుఖేనమార్గం । స్వేనేవపూర్ణేనమనోరథేన॥ ౭౨

తమాహితౌత్సుక్యమదర్శనేన । ప్రజాఃప్రజార్థవ్రతకర్శితాంగం
నేత్రైఃపపుస్తృప్తిమనాప్నువద్భి । ర్నవోదయంనాథమివౌషధీనాం॥ ౭౩

పురందరశ్రీఃపురముత్పతాకం । ప్రవిశ్యపౌరైరభినంద్యమానః
భుజేభుజంగేంద్రసమానసారే । భూయఃసభూమేర్ధురమాససంజ॥ ౭౪

అచ్చెరువుగన్న యతనితో ♦ ననియెనాప్ప । పన్నితినిమాయ యోవత్స♦నిచ్చునరయ
మునిమహిమ నన్నుయముండైనం ♦ జెనకలేండు । తక్కు బ్రూరమృగమ్ములం ♦ దడవనేల॥

పరమదయచేత నన్నుస♦న్భక్తిచేత । గురుని మెప్పించితివి పుత్ర ♦ కోరువరము
మెచ్చినను బాలెగాక యే ♦ యిచ్చనైనం । దీర్ఘంగల వేండుమనియె నా♦ధేనువంత॥ ౬౩

స్వబలమునంగన్న వీరశ♦బ్దంబువాండు । పాలితార్థి మహీపతి ♦ కేలుమోడ్చి
వంశకర్తయౌ సత్కీర్తి ♦ నంతుండగుదు । నలరు సుతునానుదక్షిణ ♦ యందుంగోరె॥ ౬౪

సంతతినిగోరు నారాజ ♦ చంద్రమునకు । నట్లెయగుంగాక యనిపల్కి ♦ యతనిగూర్చి
పత్రపాత్రంబుతోం దన ♦ పాలునిచి । క్రోలుమని యానతియొసంగె ♦ గోమతల్లి॥ ౬౫

హోమవత్సంబులకుంబోగ ♦ నుండునీదు । పాలుత్రాగెద బుషియాజ్ఞ ♦ వడసిమాత
నేను బాలించుమర్వార ♦ లోనయుండి । యెలమి షష్ఠాంశము నె గ్రహి♦యింపు మనట్లు॥ ౬౬

బుషివసిష్ఠునిధేను వా♦న్నృపతివాక్య । ములకుం దానుమతింత స♦మ్మోదమంది
వీడి యగ్గుహనాతని ♦ తోడంగూడి । యాశ్రమంబుగం జేరె నా♦యాశ్రమంబు॥ ౬౭

అలరు చంద్రునివలెముఖ ♦ మమరునృపతి । నందినిప్రసన్నురాలైన ♦ చందమతని
హర్షమే తెల్పం బునరుక్తి ♦ యట్లు మునికి । విన్నవించెను దరువాత ♦ వినిచె సతికి॥ ౬౮

క్రోలె నతికుతుకంబున ♦ గురునియాజ్ఞ । వత్సహోమావశిష్టంబు ♦ పావనంబు
కీర్తిమూర్తిభవించిన ♦ క్రియను గాలు । నందినీస్తన్య మానర♦నాథమాళి॥ ౬౯

అంత నుదయాన ప్రతిపార ♦ ణాంతమంను । సముచితశుభకార్య♦చయము దీర్చి
రాజదంపతులేను దమ ♦ రాజధానిం । జేర నియమించె జ్ఞాని వ♦సిష్ఠమౌని॥ ౭౦

హోమవహ్నికి గురునకు ♦ నామహర్షి । సతికరుంధతికిని మాతృ♦సరణినొప్పు
సురభినుతమను దూడకుం ♦ జుట్టుందిరిగి । తరలెజనపతి మంగళో♦దగ్రమూర్తి॥ ౭౧

శ్రావ్యనినదాభిరామమౌ ♦ రథమునందు । నాత్మపూర్ణమనోరథ ♦ మందుంబోలె
సౌఖ్యముగసాగె మార్గంబు♦ సహనశీలుం । డైన నృపతికిం బత్నితో ♦ నలరుపతికి॥ ౭౨

కనంబడక దీర్ఘకాల ము♦త్కంఠంగొలిపె । శిశుప్రంగాంక్షించి వ్రతముచుం ♦ జిక్కియున్న
విభునిం బ్రజత్పృప్తిదీబని ♦ వేడ్కంగాంచె । బాలుండైవట్టి యోషధీ ♦ పతిని బోలె॥ ౭౩

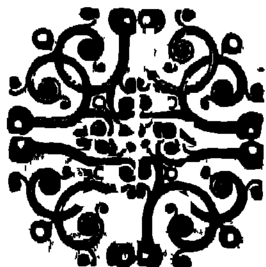
పౌరులలరం బురందర ♦ వైభవుండు । భూతిభుజగేంద్రబలుండుతా ♦ భూభుజుండు
నపతాకాభిశోభిత ♦ పురముంజొచ్చి । బాహుపునందాల్చె మరలభూ♦భారమెల్ల॥ ౭౪

ద్వితీయః సర్గః

అథనయనసముత్థం జ్యోతిరత్రేరివద్యౌః । సురసరిదివ తేజో వహ్నినిష్ఠ్యూతమైశం
నరపతికులభూత్యై గర్భమాధత్త రాజ్ఞీ । గురుభిరభినివిష్టం లోకపాలానుభావైః॥ ౭౫

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ నందినీవర
ప్రదానో నామ ద్వితీయఃసర్గః

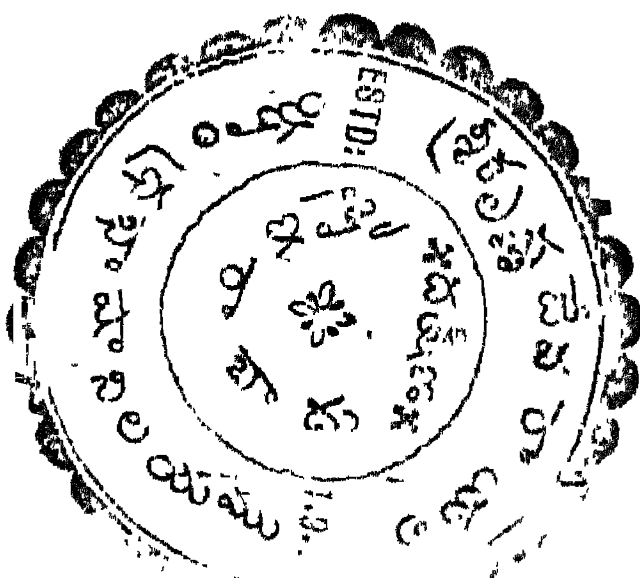
చంపకము.

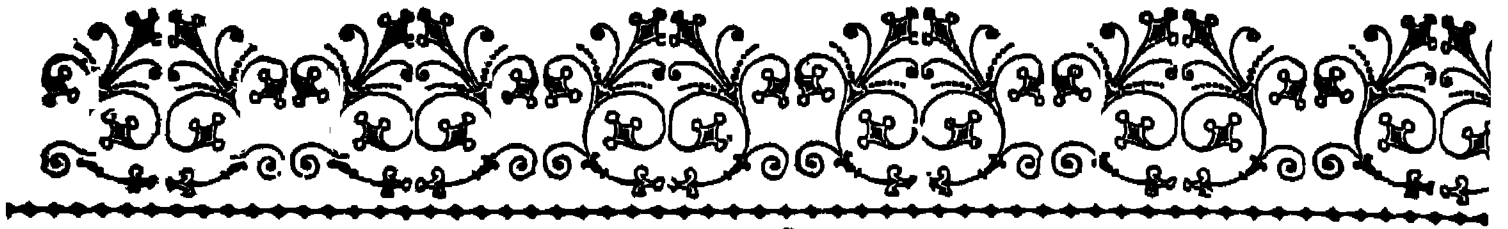
దివి తనయందు నత్రిముని ♦ దృక్కులఁగల్గినచంద్రుఁబోలె జా
హ్నవి తనయందు వహ్నియిడి ♦ నట్టి శివాంశముఁబోలె రాణియుఁ
బవిమలగర్భమందు నృప♦వంశవిభూతికి లోకపాలకుల్
దివిభువిమెచ్చఁగా నిడిన ♦ తేజముఁదాల్చి వెలింగె నెంతయున్॥　　　౭౫

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నందినీవరప్రదానంబను ద్వితీయా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

తృతీయః సర్గః

—:o:—

అథేప్సితం భర్తు రుపస్థితోదయం । సఖీజనోద్వీక్షణకౌముదీముఖం
నిదాన మిక్ష్వాకుకులస్య సంతతేః । సుదక్షిణా దౌహృదలక్షణం దధౌ॥

శరీరసాదా దసమగ్రభూషణా । ముఖేన సాలక్ష్యత లోధ్రపాండునా
తనుప్రకాశేన విచేయతారకా । ప్రభాతకల్పా శశినేవ శర్వరీ॥

తదాననం మృత్సురభి క్షితీశ్వరో । రహస్యుపాఘ్రాయ న తృప్తిమాయయౌ
కరీవ సిక్తం పృషతైః పయోముచాం । శుచివ్యపాయే వనరాజిపల్వలం॥

దివం మరుత్వానివ భోక్ష్యతే భువం । దిగంతవిశ్రాంతరథో హి తత్సుతః
అతోఽభిలాషే ప్రథమం తథావిధే । మనో బబంధాన్యరసాన్విలంఘ్య సా॥

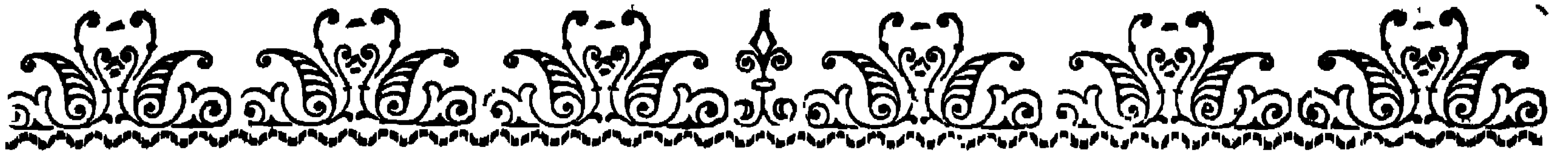
న మే హ్రియా శంసతి కించిదీప్సితం । స్పృహావతీ వస్తుషు కేషు మాగధీ
ఇతి స్మ పృచ్ఛత్యనువేలమాదృతః । ప్రియాసఖీరుత్తరకోసలేశ్వరః॥

ఉపేత్య సా దోహదదుఃఖశీలతాం । యదేవ వవ్రే తదపశ్యదాహృతం
న హీష్ట మస్య త్రిదివేఽపి భూపతే । రభూదనాసాద్య మధిజ్యధన్వనః॥

క్రమేణ నిస్తీర్య చ దోహదవ్యథాం । ప్రచీయమానావయవా రరాజ సా
పురాణపత్రాపగమా దనంతరం । లతేవ సన్నద్ధ వనోజ్ఞపల్లవా॥

దినేషు గచ్ఛత్సు నితాంతపీవరం । తదీయమానీల ముఖం స్తనద్వయం
తిరశ్చకారభ్రమ రాభిలీనయోః । సుజాతయోః పంకజకోశయోః శ్రియం॥

నిధానగర్భామివ సాగరాంబరాం । శమీమివాభ్యంతరలీనపావకాం
నదీమివాంతస్సలిలాం సరస్వతీం । నృపః ససత్త్వాం మహిషీమమన్యత॥

శ్రీ

ర ఘు వ ం శ ము.

తృతీయాశ్వాసము.

గీతములు.

తిమనోరథమునకుఁ బ్రి♦భాత మగుచు । వరసఖీదృష్టికౌముదీ♦పర్వ మగుచు
ని తేక్ష్వాకువంశని♦దాన మగుచు । సతినుదక్షిణగర్భల♦క్షణము దనరె॥ ౧

నువుకృశమాట మితభూష♦లనుధరించి । లొద్దుగట్టులువెల్లనౌ ♦ ముద్దుమోము
లుగునకాంత చంద్రుని♦కాంతి దఱుఁగఁ । దారకలుజారుప్రాభాత ♦ తమిని బోలె॥ ౨

ృత్సురభి నొప్పుసతిమోము ♦ నృపతితిలక । మెంతలోలోనమూర్కొన్నఁ ♦ దృప్తిగనఁడు
సవికిఁ దుదఁజినుకుల ♦ విపినరాజిఁ । దడిసియుపడియలఘ్రాణించు ♦ దంతిమాడ్కి॥ ౩

ప్రమూతిదిగంత వి♦శ్రాంతరథుఁడు । దివినినింద్రుండువోలెఁ దా♦భువిభుజించు
చు మదినెంచికాఁబోలు ♦ నప్పుడామె । యన్నిరుచులనుమాని తా ♦ మన్ను దినుట॥ ౪

స్పచేనాకుఁదెల్ప దీ♦ప్సితమొకింత । మాగధికిఁ గోర్కె దేనిలో ♦ మగువలార
నుమ ను త్తరకోసలా♦వనిపుఁ డడుగుఁ । బల్మఱును సాదరమునఁ ద♦త్ప్రాణసఖుల॥ ౫

మె వేవిళ్ళఁబడుచు నే♦మేమిగోరు । నన్నియును దత్క్షణంబున ♦ నచటఁజూచు
పశిరోమణి యతఁడు వి♦ల్లెక్కువెట్ట । నందరానిది త్రిదివము ♦ నందునన్నె॥ ౬

ులులఁబాసి క్రమముగా ♦ వెలఁది దేహ । మంతకంతకుఁ బొదలంగ ♦ నపుడు కాంత
డుటాకులురాలిపోఁ ♦ బల్లవముల । తోడఁ జెలువొందు తీఁగెనాఁ ♦ దోఁచి మెఱసె॥ ౭

ు దినములుగడవంగ ♦ వృద్ధినొంది । యింతినీలముఖంపుఁబా ♦ లిండ్లురెండు
పుగాభృంగతతి నావ♦రింపఁబడిన । తమ్మిమొగ్గలసిరుల న♦దల్చుచుండె॥ ౮

నిధులుదాల్చు సాంగరాం♦బరవిధాన । దహనుధరియించు నాశమీ ♦ తరువుమాడ్కి
రువకసరస్వతి ♦ యట్టు లామె । గర్భవతియని యద్ధరా ♦ కాంతుఁ డెఱిఁగె॥ ౯

ప్రియానురాగస్య మనస్సమున్నతే । ర్భుజార్జితానాంచ దిగంతసంపదాం
యథాక్రమం పుంసవనాదికాః క్రియా । ధృతేశ్చధీరః సదృశీర్వ్యధత్త సః॥ ౧౦

సురేంద్రమాత్రాశ్రిత గర్భగౌరవాత్ । ప్రయత్నముక్తాసనయా గృహాగతః
తయోపచారాంజలి ఖిన్నహస్తయా । ననంద పారిప్లవనేత్రయా నృపః॥ ౧౧

కుమారభృత్యా కుశలై రనుష్ఠితే । భిషగ్భిరాప్తై రధగర్భభర్మణి
పతిః ప్రతీతః ప్రసవోన్ముఖీం ప్రియాం । దదర్శకాలే దినమభ్రితామివ॥ ౧౨

గ్రహైస్తతః పంచభిరుచ్చ సంశ్రయై । రసూర్యగైః సూచిత భాగ్యసంపదం
అసూతపుత్రం సమయే శచీసమా । త్రిసాధనాశక్తి రివార్థ మక్షయం॥ ౧౩

దిశః ప్రసేదుర్మరుతోవవుః సుఖాః । ప్రదక్షిణార్చి ర్హవిరగ్ని రాదదే
బభూవసర్వం శుభశంసితత్క్షణం । భవోహి లోకాభ్యుదయాయ తాదృశాం॥ ౧౪

అరిష్టశయ్యాం పరితోవిసారిణా । సుజన్మన స్తస్యనిజేన తేజసా
నిశీథదీపాః సహసాహతత్విషో । బభూవురాలేఖ్య సమర్పితా ఇవ॥ ౧౫

జనాయశుద్ధాంత చరాయశంసతే । కుమార జన్మామృత సంమితాక్షరం
అదేయమాసీత్త్రయమేవ భూపతేః । శశిప్రభంఛత్రము భేచచామరే॥ ౧౬

నివాతపద్మస్తిమితేనచక్షుషా । నృపస్యకాంతంపిబతః సుతాననం
మహోదధేః పూర ఇవేందుదర్శనా । ద్గురుఃప్రహర్షః ప్రబభూవనాత్మని॥ ౧౭

సజాతకర్మణ్యఖిలేతపస్వినా । తపోవనాదేత్యపురోధసాకృతే
దిలీపసూనుర్మణిరాకరోద్భవః । ప్రయుక్త సంస్కార ఇవాధికంబభౌ॥ ౧౮

సుఖశ్రవామంగళతూర్యనిస్వనాః । ప్రమోదనృత్యైఃసహవారయోషితాం
నకేవలంసద్మనిమాగధీపతేః । పథివ్యజృంభంత దివౌకసామపి॥ ౧౯

నసంయతస్తస్యబభూవరక్షితు । ర్విసర్జయేద్యం సుతజన్మహర్షితః
ఋణాభిధానాత్స్వయమేవకేవలం । తదాపితౄణాం ముముచేసబంధనాత్॥ ౨౦

శ్రుతస్యయాయాదయమంతమర్భక । స్తథాపరేషాంయుధిచేతిపార్థివః
అవేక్ష్యధాతోర్గమనార్థమర్థవి । చ్చకారనామ్నారఘుమాత్మసంభవం॥ ౨౧

పితుఃప్రయత్నాత్ససమగ్రసంపదః । శుభైశ్శరీరావయవైర్దినేదినే
పుపోషవృద్ధిం హరిదశ్వదీధితే । రనుప్రవేశాదివబాలచంద్రమాః॥ ౨౨

రాణియందలి తన యను♦రాగమునకు । నాత్మయందలి యౌదార్య ♦ హర్షములకు
నిజభుజార్జిత సంపదా♦నీకమునకు । నర్థవిధిసల్పెఁ బుంసవ ♦ నాదిక్రియలు॥ ౧౦

రాణివాసముఁ బతిచేర ♦ రాణి యపుడు । దివ్యగర్భభరమ్మునఁ ♦ దివిరిలేచి
యోర్పుతో నంజలులఁగూర్చి ♦ యుపచరించి । తరలవీక్షణములఁజూచి ♦ తనిపె విభుని॥ ౧౧

శిశుచికిత్సాదివిద్యలఁ ♦ గుశలులైన । బుధులచే గర్భరక్షణ ♦ విధి నొనర్చి
ప్రియనుబ్రసవోన్ముఖినిజాంకెఁ♦బ్రీతినృపతి । కాలమునమబ్బుగొనుదివిం♦గాంచునట్లు॥ ౧౨

భాగ్యసూచకమైన గ్రహ♦పంచకంబు । రవినిగూడక యుచ్చమై ♦ క్రాలెఁ దనరి
నక్షయధనంబు మువ్వెత ♦ మైనశక్తి । పడయుగతిఁ బుత్త్రిఁ గనె శచి♦వంటిగరిత॥ ౧౩

వీచె గాలిసుఖమ్ముగ ♦ వెలిఁగెదిశలు । అగ్ని కుడివైపుదిరుగుచు ♦ హవినిగొనియె
నన్ని శుభము నెసూచించె ♦ నాక్షణమున । నభ్యుదయకారిగాదె మ♦హాత్మభవము॥ ౧౪

పురిటిపరుపునఁబన్నుండి ♦ పూతజాతుఁ । డాశిశువుచుట్టుఁ బఱపిన ♦ యమలతేజ
మునను నడఁగెయి దీపముల్ ♦ మినుకులెడలి । చిత్తరువులోనిదీపాల ♦ చెన్నుఁగనియె॥

పుత్త్రిజన్మసుధాక్షర ♦ ములనుదెచ్చి । చెవినిజేర్చినశుద్ధాంత ♦ సేవకులకు
నియ్యనివిమూఁడెభూపతి ♦ యిందుఁబోలు । ఛత్త్రమొక్కటిమఱిరెండు♦చామరములు॥ ౧౬

గాలిలేమిని గదలని ♦ కమలములను । బోలుకన్నులఁబుత్త్రిని ♦ ముద్దుమోము
లీలఁగని హర్షమునుబట్టఁ ♦ జాలకుండెఁ । జంద్రుఁగనివార్ధి పొంగాపఁ♦జాలనట్లు॥ ౧౭

తపసియగునవ్వసిష్ఠుఁడు ♦ దరలివచ్చి । జాతకర్మాదులొనరింప ♦ జనపనుతుఁడు
గనినిబుట్టినమణికి సం♦స్కారమిడిన । వెలుఁగునట్టులు వీక్షలి ♦ వెలుఁగఁజొచ్చె॥ ౧౮

శ్రావ్యమంగళతూర్య సం♦రావములను । హృద్యతరవారకామినీ ♦ నృత్యములను
జెలఁగె నామాగధీశుని ♦ నిలయమంచె । గాక దివిజులుచనెడుమా♦ర్గమునఁగూడ॥ ౧౯

కొడుకుపుట్టినహర్షాన ♦ విడిచిపుచ్చ । బద్ధుఁడెవ్వఁడు లేమి నృ♦పాలకుండు
దాను బితరులఋణమను ♦ తథ్యమైన । బంధనమునుండి తనుఁదానె ♦ పాపికొనియె॥ ౨౦

శాస్త్రపారంగతుండయి ♦ శత్రుతతుల । నాలమునమించివోవు నీ♦యర్భకుండు
తథ్యముగనంచు గమనార్థ ♦ ధాతువరసి । యర్థవిదుడిడె రఘునామ ♦ మాత్మజునకు॥ ౨౧

భానుకిరణాళితనలోనఁ ♦ బ్రతిఫలింప । బాలచంద్రుఁడు నానాటఁ ♦ బ్రబలునట్లు
వైభవసమగ్రుఁడౌ తండ్రి ♦ భవ్యయత్న । ములను బాలుఁడువర్ధిల్లెఁ ♦ బుష్టిపుష్టి॥ ౨౨

ఉమావృషాంకౌశరజన్మనాయథా । యథాజయంతేన శచీపురందరౌ
తథానృపఃసాచసుతేనమాగధీ । ననందతుస్తత్సదృశేనతత్సమౌ॥ ౨౩

రథాంగనామ్నోరివభావబంధనం । బభూవయత్ప్రేమపరస్పరాశ్రయం
విభక్తమప్యేకసుతేనతత్తయోః । పరస్పరస్యోపరిపర్యచీయత॥ ౨౪

ఉవాచధాత్ర్యాప్రథమోదితంవచో । యయౌతదీయామవలంబ్యచాంగులిం
అభూచ్చనమ్రః ప్రణిపాతశిక్షయా । పితుర్ముదంతేనతతానసోఽర్భకః॥ ౨౫

తమంకమారోప్యశరీరయోగజైః । సుఖైర్నిషించంతమివామృతంత్వచి
ఉపాంతసంమీలితలోచనోనృప । శ్చిరాత్సుతస్పర్శరసజ్ఞతాంయయౌ॥ ౨౬

అమంస్తచానేనపరార్థ్యజన్మనా । స్థితేరభేత్తాస్థితిమంతమన్వయం
స్వమూర్తిభేదేనగుణాగ్ర్యవర్తినా । పతిఃప్రజానామివసర్గమాత్మనః॥ ౨౭

సవృత్తచూలశ్చలకాకపక్షకై । రమాత్యపుత్రైః సవయోభిరన్వితః
లిపేర్యథావద్గ్రహణేనవాఙ్మయం । నదీముఖేనేవసముద్రమావిశత్॥ ౨౮

అథోపనీతం విధివద్విపశ్చితో । వినిన్యురేనం గురవోగురుప్రియం
అవంధ్యయత్నాశ్చబభూవురత్రతే । క్రియాహివస్తూపహితాప్రసీదతి॥ ౨౯

ధియస్సమగ్రైస్సగుణైరుదారధీః । క్రమాచ్చతస్రశ్చతురర్ణవోపమాః
తతారవిద్యాఃపవనాతిపాతిభి । ర్దిశోహరిద్భిర్హరితామివేశ్వరః॥ ౩౦

త్వచంసమేధ్యాం పరిధాయరౌరవీ । మశిక్షతాస్త్రంపితురేవమంత్రవత్
నకేవలంతద్గురురేకపార్థివః । క్షితావభూదేకధనుర్ధరోఽపిసః॥ ౩౧

మహోక్షతాంవత్సతరస్స్పృశన్నివ । ద్విపేంద్రభావంకలభశ్శ్రయన్నివ
రఘుఃక్రమాద్యౌవనభిన్నశైశవః । పుపోషగాంభీర్యమనోహరంవపుః॥ ౩౨

అథాస్యగోదానవిధేరనంతరం । వివాహదీక్షాంనిరవర్తయద్గురుః
నరేంద్రకన్యాస్తమవాప్యసత్పతిం । తమోనుదందక్షసుతాఇవాబభుః॥ ౩౩

యువాయుగవ్యాయతబాహురంసలః । కవాటవక్షాః పరిణద్ధకంధరః
వపుఃప్రకర్షాదజయద్గురుంరఘు । స్తథాపినీచైర్వినయాదదృశ్యత॥ ౩౪

తతఃప్రజానాం చిరమాత్మనాధృతాం । నితాంతగుర్వీంలఘయిష్యతాధురం
నిసర్గసంస్కారవినీతఇత్యసౌ । నృపేణచక్రేయువరాజశబ్దభాక్॥ ౩౫

శైలజాశివులెట్టులా ♦ స్కందుతోడ । నాశచీశక్రులెట్లు జ♦యంతుతోడఁ
దత్సములు రాణిరాజులు ♦ దత్సమానుఁ । డైన తనయునితోఁగూడి ♦ యలరిరట్లు॥ ౨౩

వారినిర్వుర బంధించి ♦ వఱలుప్రేమ । యాత్మజునిచేత విభజిత ♦ మయ్యెఁ గూడ
నంతకంతకువర్ధిల్లె ♦ నద్భుతముగఁ । జక్రవాకంబులందలి ♦ చందమునను॥ ౨౪

దాదిచెప్పినమాటలె ♦ తానునుడివి । దానివ్రేళ్ళనుగొన్నిముందుఁ ♦ దరలుచుండి
తెలిపిచూపినవారికిఁ ♦ దలనువంచి । తండ్రి కానందమును బెంచెఁ ♦ దనయుఁడపుడు॥ ౨౫

బాలునంటుటచేఁగన్న ♦ పరమసౌఖ్య । మంగమునకు సుధాసేక ♦ మగుడు సుతుని
జనకుఁడంకానఁజేర్చి క♦న్గోనలమోడ్చి । తనయసంస్పర్శరుచి చిర ♦ మనుభవించె॥ ౨౬

స్రష్టతనసృష్టితనదగు ♦ సత్వగుణపు । టమలమూర్తులరక్షిత ♦ మంచు నెంచె
స్థితిపతిప్రశస్తుఁడా యాత్మ ♦ సుతునివలన । నన్వయంబుసురక్షిత ♦ మంచు నెంచె॥ ౨౭

చౌలమును గాంచి తనయాడు ♦ సచివసుతులఁ । గాకపక్షముగలవారిఁ ♦ గలసిరఘువు
మొదటివర్ణాళియను నదీ♦ముఖమువలన । వాఙ్మయంబను వార్ధిలో♦పలికిఁ జొచ్చె॥ ౨౮

అంతనుపనీతుఁడైనయా ♦ యధిపసుతుఁడు । గురులకుఁ బ్రియుండు బుధులచేఁ♦గఱచె శిక్ష
గొడ్డువోలేదుయత్నమ్ము ♦ గురులకచటఁ । గ్రియఫలింపదెపాత్రమా ♦ క్షేత్రమందు॥ ౨౯

ధీసమగ్రుఁడు దారుఁ డా♦దివ్యగుణుఁడు । నాల్గుసంద్రమ్ములనుబోలు ♦ నాల్గువిద్య
లధిగమించెను సూర్యుఁడ ♦ య్యనిలగతిని । మించునశ్వాళిదిశల లం♦ఘించునట్లు॥ 30

అమలమైనట్టిరురుచర్మ ♦ మతఁడు దాల్చి । యేకపార్థివుఁడును మఱి ♦ యేకధన్వి
జనకుఁడౌటను శస్త్రాస్త్ర ♦ శాస్త్రమెల్ల । మంత్రయుతముగఁ బడసె నా♦మాన్యువలన॥

వత్సము మహర్షభత్వంబుఁ ♦ బడసినట్లు । కలభము ద్విపేంద్రభావంబుఁ ♦ గాంచినట్లు
శైశవముమీఱియౌవనా ♦ శ్రియము జెంది । యతఁడుగంభీరచారుదే♦హముభరించె॥ 3౧

అంత గోదానవిధిఁజేసి ♦ యలరుచుండు । తనయునకుఁ బెండ్లిగావించె ♦ జనవిభుండు
రాజకన్యలు తత్పతి ♦ రఘునిగూడి । యబ్జుతోనున్న దక్షను ♦ తాళిఁబోల॥ 33

పొడువుగాఁ గాడివలెనుండు ♦ భుజయుగమ్ము । పటుతరగ్రీవ మురము క♦వాటసమము
గలిగితనువునఁ దండ్రిని ♦ గెలిచియున్నఁ । దనదువినయమ్ముచేఁ జాలఁ ♦ దగ్గియుండె॥ 3౪

తండ్రిచిరకాలముగను దాఁ♦దాల్చియున్న । పాలనాభారమును గొంత ♦ వఱకుడింప
సహజసంస్కారవినయ వి♦స్తారుఁడైన । తనయు యువరాజపదమునఁ ♦ దనరఁజేసె॥ 3౫

నరేంద్రమూలాయతనాదనంతరం । తదాస్పదం శ్రీర్యువరాజసంజ్ఞితం
అగచ్ఛదంశేనగుణాభిలాషిణీ । నవావతారంకమలాదివోత్పలం॥ ౩౬

విభావసుఃసారథినేవ వాయునా । ఘనవ్యపాయేనగభస్తిమానివ
బభూవ తేనాతితరాంసుదుఃసహః । కటప్రభేదేనకరీవపార్థివః॥ ౩౭

నియుజ్యతంహోమతురంగరక్షణే । ధనుర్ధరంరాజసుతైరనుద్రుతం
అపూర్ణమేకేనశతక్రతూపమః । శతంక్రతూనామపవిఘ్నమాపసః॥ ౩౮

తతఃపరంతేనమఖాయయజ్వనా । తురంగముత్సృష్టమనర్గళంపునః
ధనుర్భృతామగ్రతఏవరక్షిణాం । జహారశక్రఃకిలగూఢవిగ్రహః॥ ౩౯

విషాదలుప్తప్రతిపత్తివిస్మితం । కుమారసైన్యంసపదిస్థితంచతత్
వసిష్ఠధేనుశ్చయదృచ్ఛయాగతా । శ్రుతప్రభావాదదృశేథనందినీ॥ ౪౦

తదంగనిస్యందజలేనలోచనే । ప్రమృజ్యపుణ్యేనపురస్కృతఃసతాం
అతీంద్రియేష్వప్యుపపన్నదర్శనో । బభూవభావేషు దిలీపనందనః॥ ౪౧

సపూర్వతః పర్వతపక్షశాతనం । దదర్శదేవం నరదేవసంభవః
పునఃపునః సూతనిషిద్ధచాపలం । హరంతమశ్వంరథరశ్మిసంయతం॥ ౪౨

శతైస్తమక్ష్ణామనిమేషవృత్తిభిః । హరింవిదిత్వాహరిభిశ్చవాజిభిః
అవోచదేనంగగనస్పృశారఘుః । స్వరేణధీరేణనివర్తయన్నివ॥ ౪౩

మఖాంశభాజాంప్రథమోమనీషిభిః । త్వమేవదేవేంద్రసదానిగద్యసే
అజస్రదీక్షాప్రయతస్యమద్గురోః । క్రియావిఘాతాయకథంప్రవర్తసే॥ ౪౪

త్రిలోకనాథేనసదామఖద్విషః । త్వయానియమ్యాననుదివ్యచక్షుషా
సచేత్స్వయంకర్మసుధర్మచారిణాం । త్వమంతరాయోభవసిచ్యుతోవిధిః॥ ౪౫

తదంగమగ్ర్యంమఘవన్మహాక్రతోః । రముంతురంగంప్రతిమోక్తుమర్హసి
పథఃశ్రుతేర్దర్శయితారఈశ్వరా । మలీమసామాదదతేనపద్ధతిం॥ ౪౬

ఇతిప్రగల్భంరఘుణాసమీరితం । వచోనిశమ్యాధిపతిర్దివౌకసాం
నివర్తయామాసరథంసవిస్మయః । ప్రచక్రమేచప్రతివక్తుముత్తరం॥ ౪౭

యదాత్థరాజన్యకుమారతత్తథా । యశస్తురక్ష్యం పరతోయశోధనైః
జగత్ప్రకాశంతదశేషమిజ్యయా । భవద్గురుర్లంఘయితుం మమోద్యతః॥ ౪౮

అపుడు నృపుఁడనుమూలాల ♦ యంబునుండి । వచ్చియువరాజసంజ్ఞచేఁ ♦ బిక్కనొప్పు
రఘువులోనంశమునఁగోరి ♦ రమపసించె । వీడితమ్మిని జెంగల్వఁ ♦ జేయునట్లు॥　　౩౬

వాయుసారథ్యమున విభా ♦ వసుఁడువోలె । ధూతమేఘాళిచేఁగన ♦ ద్యుమణివోలె
గండభేదమ్ముచేతను ♦ గజమువోలె । రాజు దుస్సహుఁడయ్యె నా♦రఘువుచేత॥　　౩౭

హోమతురగంబురక్షింప ♦ యోధవరుని । రఘుని నియమించి వెనువెంట ♦ రాజసుతుల
నుంచి నిర్విఘ్నముగఁజేసె ♦ నొకటిదక్క । క్రతువులొకనూఱుతచ్చత ♦ క్రతుసముండు॥

మరలఁ దురగంబువిడిచెను ♦ మఖముకొఱకు । విమలగుణరాజియాయాజి ♦ విచ్చలవిడి
యానిచాపమ్మురక్షకు ♦ లుండఁగాఁనె । గూఢముగశక్రుఁడశ్వంబుఁ ♦ గొంచుసరిగె॥ ౩౮

అక్కుమారునిసైన్య మ♦త్యంతమైన । విస్మయ విచారములచేత ♦ వెరవుదక్కి　　౪౦
యుండ వచ్చెవసిష్ఠుని ♦ హోమధేను । వైనవందిని మహిమాఢ్య ♦ యాటకుస్వేచ్ఛ॥

ఆదిలీపునినందనుఁ ♦ డమలమూర్తి । దానియంగంబులందుండి ♦ తొరలుపుణ్య
తోయములచేత నేత్రముల్ ♦ దుడిచికొనుడు । నింద్రియాతీతములఁజూచు♦దృష్టియమరె॥

యజ్ఞతురగంబురథమున ♦ కంటఁగట్టి । దానియుద్ధతిసారథి ♦ తలుచునణఁప
నేగుగిరిపక్షవిచ్ఛేది ♦ నిందుఁజూచె । నపుడు తూర్పున నన్నరేం ♦ బాత్మజుండు॥ ౪౧

ఎప్పవేయనికనులు వే♦రెప్పవుంట । హరులు హరివర్ణమునసుంట ♦ హరిగఁదెలిసి
యతనివథమునకవరోధ ♦ మనఁగ రఘువు । ధీరవాక్కులనిట్లనె ♦ దివినిముట్ట॥　　౪౩

యాగభాగముభుజియించు ♦ నమరులందు । నెప్పుడునునిన్ను నాద్యుగా ♦ నెంత్రుబుధులు
అనవరతయజ్ఞదీక్షచే ♦ నలరునాదు । జనకుకార్యవిఘాతంబు ♦ సలుపుదేల॥　　౪౪

యజ్ఞవైరుల నోత్రిలో ♦ [illegible]నాథ । దివ్యచక్షుండవౌటను ♦ దెలిసినొంపఁ
దగిననీవే స్వయమ్ముగా ♦ [illegible]చరుల । కడ్డమైతేని విధులెల్ల ♦ నడఁగిపోవె॥　　౪౫

యజ్ఞముఖ్యాంగమైన యీ♦హయమునిపుడె । విడిచిపుచ్చుటయోగ్యంబు ♦ విబుధవర్య
శ్రుతిపథముఁజూపువట్టి వి♦శుద్ధమూర్తు । లెందు మలినంపుపద్ధతి ♦ నరుదఁగలరె॥　　౪౬

ప్రౌఢముగనిట్లు రఘువు దా♦బల్కుటయును । విని సురేంద్రుఁడు విస్మయా♦వివశుఁడగుచు
రథముమరల్చి కాంచి త♦దాజిసుతుని । మాఱువల్కెను విశ్రుతో ♦ దారుఁడపుడు॥ ౪౭

నృపతినుత నీదువచనమ్ము ♦ నిజమెకాని । కీర్తిరతులౌపరులుగారె ♦ కీర్తిధనులు
ంతెనీతండ్రిలోకవి ♦ ఖ్యాతమైన । మస్యశంబెల్లమఖముచే ♦ మాపసించె॥　　౪౮

హరిర్యథైకఃపురుషోత్తమస్స్మృతో । మహేశ్వరస్త్ర్యంబకఏవనాపరః
తథావిదుర్మాంమునయఃశతక్రతుం । ద్వితీయగామీనహిశబ్దఏషనః॥ ౪౯

అతోయమశ్వఃకపిలానుసారిణా । పితుస్త్వదీయస్యమయాపహారితః
అలంప్రయత్నేనతవాత్రమానిధాః । పదంపదవ్యాంసగరస్యసంతతేః॥ ౫౦

తతఃప్రహాస్యాపభయఃపురందరం । పునర్బభాషేతురగస్యరక్షితా
గృహాణశస్త్రంయదిసర్గఏషతే । నఖల్వనిర్జిత్యరఘుంకృతీభవాన్॥ ౫౧

సఏవముక్త్వామఘవంతమున్ముఖః । కరిష్యమాణఃసశరంశరాసనం
అతిష్ఠదాలీఢవిశేషశోభినా । వపుఃప్రకర్షేణవిడంబితేశ్వరః॥ ౫౨

రఘోరవష్టంభమయేనపత్రిణా । హృదిక్షతోగోత్రభిదప్యమర్షణః
నవాంబుదానీకముహూర్తలాంఛనే । ధనుష్యమోఘంసమధత్తసాయకం॥ ౫౩

దిలీపసూనోఃసబృహద్భుజాంతరం । ప్రవిశ్యభీమాసురశోణితోచితః
పపావనాస్వాదితపూర్వమాశుగః । కుతూహలేనేవమనుష్యశోణితం॥ ౫౪

హరేఃకుమారోపికుమారవిక్రమః । సురద్విపాస్ఫాలనకర్కశాంగులౌ
భుజేశచీపత్రవిశేషకాంకితే । స్వనామచిహ్నంనిచఖానసాయకం॥ ౫౫

జహారచాన్యేనమయూరపత్రిణా । శరేణశక్రస్యమహాశనిధ్వజం
చుకోపతస్మైసభృశంసురశ్రియః । ప్రసహ్యకేశవ్యపరోపణాదివ॥ ౫౬

తయోరుపాంతస్థితసిద్ధసైనికం । గరుత్మదాశీవిషభీమదర్శనైః
బభూవయుద్ధంతుములంజయైషిణో । రధోముఖైరూర్ధ్వముఖైశ్చపత్రిభిః॥ ౫౭

అతిప్రబంధప్రహితాస్త్రవృష్టిభి । స్తమాశ్రయందుష్ప్రసహస్యతేజసః
శశాకనిర్వాపయితుంనవాసవః । స్వతశ్చ్యుతంవహ్నిమివాద్భిరంబుదః॥ ౫౮

తతఃప్రకోష్ఠేహరిచందనాంకితే । ప్రమథ్యమానార్ణవధీరనాదినీం
రఘుఃశశాంకార్ధముఖేనపత్రిణా । శరాసనజ్యామలునాద్బిడౌజసః॥ ౫౯

సచాపముత్సృజ్యవివృద్ధమత్సరః । ప్రణాశనాయప్రబలస్యవిద్విషః
మహీధ్రపక్షవ్యపరోపణోచితం । స్ఫురత్ప్రభామండలమస్త్రమాదదే॥ ౬౦

రఘుర్భృశంవక్షసితేనతాడితః । పపాతభూమౌసహసైనికాశ్రుభిః
నిమేషమాత్రాదవధూయతద్వ్యథాం । సహోత్థితఃసైనికహర్షనిస్వనైః॥ ౬౧

హరికిఁ బురుషోత్తమపదంబు ♦ త్ర్యంబకునకె । యమ్మహేశ్వరపదమెప్పు ♦ డన్వయించు
ముఖములన్నూఱు శతక్రతుఁ ♦ డనుమఁ బిలుతు । రెందునివి మాకె చెల్లును ♦ జెందవొరుల॥ ౪౯

కాన నీతండ్రిదగు తురం♦గంబు దీని । నపహరించితి నేఁ గపి♦లానుసరణి
వినువు ముప్రియత్నమిఁకఁ జాలు ♦ వెడలి పొమ్ము । సగరసుతుల పథంబునఁ ♦ జనకుమనిన॥

వాజిరక్షాపరుండు ని♦ర్భయుఁడు రఘుఁడు । మరల నిట్లనె సొపురం♦దరునకప్పుడు
ఇదియె నిజమేని శస్త్రంబు ♦ నిం ద్రగొనుము । కృతి వెసీవెన్న రఘుని ని♦ర్జింపకున్న॥ ౫౧

ఇట్లు పల్కుచు శక్రున ♦ కెదురు దిరిగి । వింట బాణంబు సంధించి ♦ వీరమూర్తి
ధరణి నాలీఢగతి నిల్చి ♦ తనువుఁ బెంప । నొప్పె రెండవయీశ్వరుఁ ♦ డోయనంగ॥ ౫౨

సంభ్రమోద్దాము రఘుని ని♦శాతశరము । వక్షమును గాయపఱచిన ♦ వజ్రి కెరలి
క్షణము నవమేఘచయపతా♦కముగ మెఱయఁ । జాపమున గూర్చె మిడివోని ♦ సాయకంబు॥

దనుజరక్తమ్ము నేకాని ♦ మనుజశోణి । తమ్ముఁ జవిగాంచియెఱుఁగని ♦ తమకమునను
దాఁ వెనోయనఁ గ్రోలెనా ♦ రాజసుతుని । యురమున నుజ్జొచ్చి నెత్తు ర♦యుగ్రశరము॥

అమరకరిదట్టికలకులో ♦ నంగుళులును । శచియుపివపత్త్రచిహ్నముల్ ♦ రుచిరములుగ
నమరు దేవేంద్రభుజమున ♦ నక్కుమార । విక్రముఁడు నాటెఁ దనపేర♦ వెలయు నలుఁగు॥

మఱి మయూరపుగరులొప్పు ♦ శరము చేత । నింద్రుని మహాశనిధ్వజ ♦ మిలకుఁ ద్రోసె
నమరలక్ష్మి శిరోజము ♦ ల్ద్రెంచినట్లు । నట్లు తోఁచినరఘునిపై ♦ నలిగె వజ్రి॥ ౫౬

అప్పుడిరువురదరినున్న ♦ యమరమనుజ । సైనికులు పక్షసంయుక్త ♦ సర్పములను
బోలి భయపెట్టెడు నథోర్ధ్వ ♦ ముఖశరముల । సంకులంబుగఁ బోరిరి ♦ జయముగోరి॥ ౫౭

ఎడ తెగక రొంతగురిసిన ♦ నిషుచయంబుఁ । బ్రిబల తేజోనివాసమౌ ♦ రఘుని నార్పఁ
జాలకుండెను శక్రుండు ♦ జలదమాత్మ । జనితవహ్నిఁ జల్లార్పఁ ♦ జాలనట్లు॥ ౫౮

చందనాంకితమణిబంధ ♦ మందుఁ గ్రాలి । నిర్మథనసింధుగంభీర ♦ నినదమొప్పు
నర్ధచంద్రాస్త్రమును రఘు ♦ వడరఁ జేసి । యాపురందరు శింజిని ♦ నట్టె త్రుంచె॥ ౫౯

చాపమటనుంచి శక్రుండు ♦ కోపగించి । ప్రబలుఁడౌరిపుఁ ద్రుంప భా♦వమున నెంచి
గిరుల ఱెక్కల ఖండించు ♦ క్రీడమించు । చిత్రకళనిం చముక్కైదువఁ ♦ జేతఁ బట్టె॥ ౬౦

వక్షమది దాఁక రఘువంత ♦ వసుధమీఁద । సైనికాశ్రులతోఁ బాటు ♦ దానుబడియె
నొక్కనిముసానదానిని ♦ లెక్కగొనక । సైనికుల హర్షశబ్దంబు ♦ తోనెలేచె॥ ౬౧

తథాపి శస్త్రవ్యవహారనిష్ఠురే । విపక్షభావే చిరమస్య తస్థుషః
తుతోష వీర్యాతిశయేన వృత్రహా । పదం హి సర్వత్ర గుణైర్నిధీయతే॥ ౬౩

అసంగమద్రిష్వపి సారవత్తయా । న మే త్వదన్యేన విసోఢమాయుధం
అవేహి మాం ప్రీతమృతే తురంగమాత్ । కిమిచ్ఛసీతి స్ఫుటమాహ వాసవః॥ ౬౪

తతో నిషంగాదసమగ్రముద్ధృతం । సువర్ణపుంఖద్యుతిరంజితాంగుళిం
నరేంద్రసూనుః ప్రతిసంహరన్నిషుం । ప్రియంవదః ప్రత్యవదత్సురేశ్వరం॥ ౬౫

అమోచ్యమశ్వం యది మన్యసే ప్రభో । తతః సమాప్తే విధినైవ కర్మణి
అజస్రదీక్షాప్రయతః స మద్గురుః । క్రతోరశేషేణ ఫలేన యుజ్యతాం॥ ౬౬

యథా చ వృత్తాంతమిమం సదోగతః । త్రిలోచనైకాంశతయా దురాసదః
తవైవ సందేశహరాద్విశాంపతిః । శృణోతి లోకేశ తథా విధీయతాం॥ ౬౭

తథేతి కామం ప్రతిశుశ్రువాన్రఘో । ర్యథాగతం మాతలిసారథిర్యయౌ
నృపస్య నాతిప్రమనాః సదోగృహం । సుదక్షిణాసూనురపి న్యవర్తత॥ ౬౮

తమభ్యనందత్ప్రథమం ప్రబోధితః । ప్రజేశ్వరః శాసనహారిణా హరేః
పరామృశన్హర్షజడేన పాణినా । తదీయమంగం కులిశవ్రణాంకితం॥ ౬౯

ఇతి క్షితీశో నవతిం నవాధికం । మహాక్రతూనాం మహనీయశాసనః
సమారురుక్షుర్దివమాయుషః క్షయే । తతాన సోపానపరంపరామివ॥ ౭౦

అథ స విషయవ్యావృత్తాత్మా యథావిధి సూనవే
నృపతికకుదం దత్త్వా యూనే సితాతపవారణం
మునివనతరుచ్ఛాయాం దేవ్యా తయా సహ శిశ్రియే
గలితవయసామిక్ష్వాకూణామిదం హి కులవ్రతం॥ ౭౧

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ రఘురాజ్యాభిషేకో నామ తృతీయః సర్గః.

క్రూరశస్త్రాస్త్రములు మీఁదఁ ♦ గురిసికురిసి । పరుషతనుఁజూపి వైరియై ♦ పరఁగుచున్న
నారఘుని తేజమునకు వృ♦త్రారి మెచ్చె । భవ్యగుణమంజరికిఁ బూజ్య ♦ పదముగాదె॥ ౬౨

నిల్వలేదెవ్వరును దీన ♦ నీవుదక్క । నదుర్లఁదును జెడదు నా♦యాయుధంబు
తురగమును గాక కోరు మే♦వరము నైన । నంచు స్పష్టముగాఁ బల్కె ♦ నమరవిభుఁడు॥ ౬౩

హేవపుష్పవృష్టులు వేల్లి ♦ కింపు నింపఁ । దనద పాదనఁడిలీయుచుఁ♦డిపశరఁబు
మరలిచి నరేంద్రపుత్రుఁడు ♦ మహితయశుఁడు । ప్రియము వల్కుడు వజ్రికి ♦ వినిచె నిట్లు॥

హయము దలఁగఁగా జేని ♦ యమరవర్య । నిత్యదీక్షాపరుఁడను ♦ నిర్మలాత్ముఁ
డైన మద్గురునకు నిమ్ము ♦ యాగమెల్లఁ । బూర్ణసిద్ధిఁ జేసినట్టియా ♦ పుణ్యఫలము॥ ౬౫

సహస్రగృహవర్తి నృపతి యీ♦శానమూర్తి । యతనిఁ జేరంగ నొరుల శ♦క్యంబుగాదు
ఈనువార్తనుబంపు లో♦కేశ నీవె । దూతచే నాతఁడాలించు ♦ రీతిననిన॥ ౬౬

దానికిఁ గొని వచ్చిన ♦ దారిఁ బట్టి । మాతలిని సారథిగఁ గొన్న ♦ మాన్యుఁ డరిగె
నరలెను సుదక్షిణాసుతుఁ♦డాత్మజనకు । యజ్ఞశాలనుగూర్చి ప్ర♦హర్ష విరతి॥ ౬౭

ముందె యింద్రునిదూతచేఁ ♦ జందమెల్ల । నెఱిఁగియుంటను నందను ♦ నెలమిఁ జూచి
జడిమ హర్షానఁ గొన్న హ♦స్తంబుచేత । తనయు కులిశవ్రణాంకిత ♦ తనువు నిమిరె॥ ౬౮

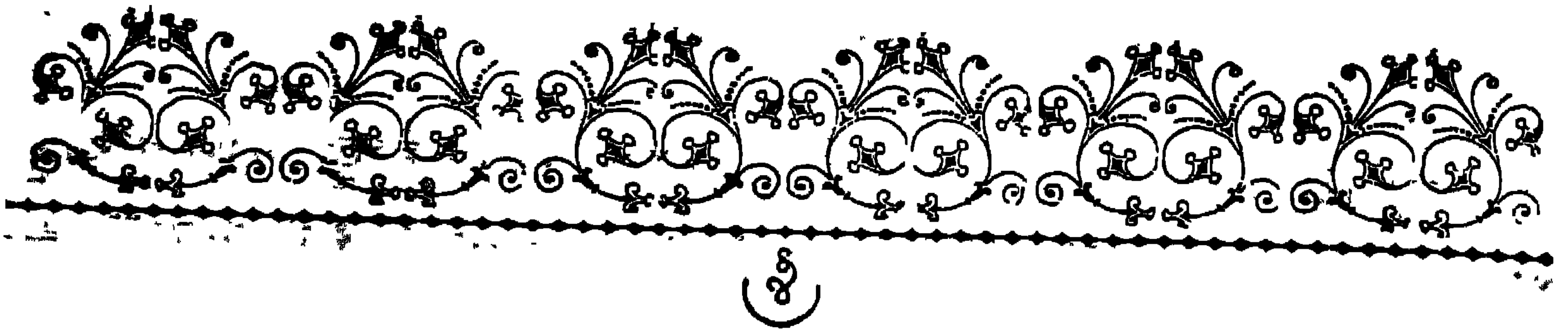
ఆయువంతంబు నొందిన ♦ యపుడు తనకు । స్వర్గమెక్కఁగ సోపాన ♦ పంక్తిగాఁగఁ
దొంబదికి మీఁదఁ దొమ్మిది ♦ తురగమేధ । ములను మహనీయశాసనుఁ♦డిల నొనర్చె॥ ౬౯

శార్దూలము.

ఆతండంత జితాత్ముఁడై తనయు స♦త్యానందసంవర్ధనున్
శ్వేతచ్ఛత్రముతోడ రాజ్యరమకున్ ♦ జెల్వొందఁగాఁ గూర్చి సం
ప్రీతిన్ బత్ని సుదక్షిణం గలసి సే♦వించెన్ వనిన్ వృద్ధుఁడై
యీతీరే గద రాజులెల్లరకు నీ♦యిక్ష్వాకువంశంబునన్॥ ౭౦

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు రఘురాజ్యాభిషేకమను తృతీయా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

చతుర్థః సర్గః

—:o:—

సరాజ్యం గురుణాదత్తం । ప్రతిపద్యాధికంబభౌ
దినాంతేనిహితం తేజః । సవితేవ హుతాశనః॥ ౧

దిలీపానంతరంరాజ్యే । తంనిశమ్య ప్రతిష్ఠితమ్
పూర్వం ప్రధూమితోరాజ్ఞాం । హృదయేగ్నిరివోత్థితః॥ ౨

పురుహూత ధ్వజస్యేవ । తస్యోన్నయన పంక్తయః
నవాభ్యుత్థాన దర్శిన్యో । ననందుః సప్రజాః ప్రజాః॥ ౩

సమమేవ సమాక్రాంతం । ద్వయం ద్విరదగామినా
తేనసింహాసనం పిత్ర్య । మఖిలం చారిమండలం॥ ౪

ఛాయామండల లక్ష్యేణ । తమదృశ్యాకిల స్వయం
పద్మా పద్మాతపత్రేణ । భేజేసామ్రాజ్య దీక్షితం॥ ౫

పరికల్పిత సాన్నిధ్యా । కాలే కాలేచబందిషు
స్తుత్యం స్తుతిభిరర్థ్యాభి । రుపతస్థే సరస్వతీ॥ ౬

మనుప్రభృతిభిర్మాన్యై । ర్భుక్తా యద్యపిరాజభిః
తథాప్యనన్యపూర్వేవ । తస్మిన్నాసీ ద్వసుంధరా॥ ౭

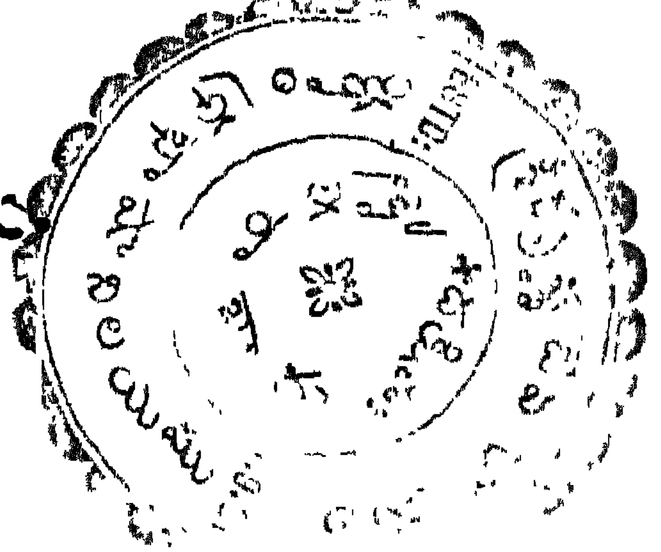
సహిసర్వస్య లోకస్య । యుక్తదండతయా మనః
ఆదదేనాతి శీతోష్ణో । నభస్వానివ దక్షిణః॥ ౮

మందోత్కంఠాఃకృతాస్తేన । గుణాధికతయా గురౌ
ఫలేన సహకారస్య । పుష్పోద్గమ ఇవప్రజాః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము

చతుర్థాశ్వాసము.

—:o:—

అగ్ని రః దీప్తిఁబడసి ది ♦ నాంతమందు । నంతకంతకుఁ బ్రబలమై ♦ యలరునట్లు
జనకుఁ డొసఁగినపూర్వరా ♦ జ్యంబుదాల్చి । యంతకంతకుఁ బ్రబలుఁడై ♦ యలరె రఘువు॥

ఆదిలీపు ననంతర ♦ మాప్రభుత్వ । మందు రఘువు ప్రతిష్ఠితుఁ ♦ డగుటఁ దెలిసి
రాజులమనంబులనుమున్నె ♦ రాజుచున్న । మత్సరాగ్ని మహోద్ధతి ♦ మండఁ జొచ్చె॥ ౨

ఇంద్రకేతూదయంబున ♦ కెట్లు ప్రజలు । దృష్టిపఱతురో యట్టులే ♦ యెల్లవారు
భూమిపతి రఘు నూతనా ♦ భ్యుదయమునకు । దృష్టిపఱచుచునుండిరి ♦ హృష్టమతిని॥ ౩

ఏకసమయాన నాతఁ డి ♦ భేంద్రగామి । యాక్రమించెను రెండు మ ♦ హాద్భుతముగ
నందొకటి పైతృకంబుసిం ♦ హాసనంబు । వఱియొకటిచూడ నిఖిలారి ♦ మండలంబు॥ ౪

ఆమలసామ్రాజ్యదీక్షితుఁ ♦ డైన రఘుని ♦ నెవరుగానని తెఱఁగున ♦ నెలమిఁదానె
పద్మపద్మాతపత్రంబుఁ ♦ బట్టికొలిచె ♦ నతనిఛాయయె సాక్షి యీ ♦ యంశమునకు॥ ౫

ఆసర్వ్రతిపందుల ♦ యందు నిలిచి । సార్థకములైననుతులను ♦ సలుపుచుండి
స్తోత్రముల కర్తృఁడైన యా ♦ సుగుణనిధిని । వఁచుభక్తిని నెపుడుసే ♦ వించుచుండె॥ ౬

మనువు మొదలుగ నెందఱో ♦ మానధనులు । మనుజనాథులు మున్ను ద ♦ న్ననుభవించి
ననినవసుమతి రఘుని రా ♦ జ్యంబునందుఁ । బఱలు దన్నంటియొఱుఁగని ♦ పగిది మెఱసె॥ ౭

ఉచితదండన మొసఁగు నా ♦ యుర్విధవుఁడు । యుక్తశీతోష్ణములచేత ♦ నొప్పుమీఱి
దక్షిణమునుండి వీచు వా ♦ తమ్ముకరణి । నెల్లవారికి నెంతయు ♦ హృద్యుఁడయ్యె॥ ౮

తనయుఁడు రఘుండు గుణములఁ ♦ దండ్రిమీఱఁ । దగ్గఁగుతుకంబు ప్రజలకుఁ ♦ దండ్రియందు
మావిపండును గాంచిన ♦ మావిపూఁత। లోని యుత్కంఠ తఱుఁగదే ♦ లోకులకును॥ ౯

నయవిద్భిర్నవే రాజ్ఞి । సదసచ్చోపదర్శితం
పూర్వ ఏవాభవత్పక్ష । స్తస్మిన్నాభవ దుత్తరః॥ ౧౦

పంచానామపి భూతానా । ముత్కర్షం పుపుషుర్గుణాః
నవే తస్మిన్ మహీపాలే । సర్వం నవమివాభవత్॥ ౧౧

యథా ప్రహ్లాదనాచ్చంద్రః । ప్రతాపా త్తపనో యథా
తథైవ సోఽభూదన్వర్థో । రాజా ప్రకృతి రంజనాత్॥ ౧౨

కామం కర్ణాంత విశ్రాంతే । విశాలే తస్య లోచనే
చక్షుష్మత్తా తు శాస్త్రేణ । సూక్ష్మకార్యార్థ దర్శినా॥ ౧౩

లబ్ధప్రశమనస్వస్థ । మథైనం సముపస్థితా
పార్థివ శ్రీర్ద్వితీయేవ । శరత్పంకజలక్షణా॥ ౧౪

నిర్వృష్ట లఘుభిర్మేఘై । ర్ముక్త వర్త్మా సుదుఃసహః
ప్రతాపస్తస్య భానోశ్చ । యుగపద్వ్యానశే దిశః॥ ౧౫

వార్షికం సంజహారేంద్రో । ధనుర్జైత్రం రఘుర్దధౌ
ప్రజార్థ సాధనే తౌ హి । పర్యాయోద్యత కార్ముకౌ॥ ౧౬

పుండరీకాతపత్రస్తం । వికసత్కాశ చామరః
ఋతుర్విడంబయామాస । నపునః ప్రాపతచ్ఛ్రియం॥ ౧౭

ప్రసాదసుముఖే తస్మిం । శ్చంద్రే చ విశదప్రభే
తదా చక్షుష్మతాం ప్రీతి । రాసీత్సమరసా ద్వయోః॥ ౧౮

హంసశ్రేణీషు తారాసు । కుముద్వత్సు చ వారిషు
విభూతయ స్తదీయానాం । పర్యస్తా యశసామివ॥ ౧౯

ఇక్షుచ్ఛాయ నిషాదిన్య । స్తస్య గోప్తు ర్గుణోదయం
ఆకుమారకథోద్ఘాతం । శాలిగోప్యో జగుర్యశః॥ ౨౦

ప్రససాదో దయాదంభః । కుంభయోనే ర్మహౌజసః
రఘో రభిభవాశంకి । చుక్షుభే ద్విషతాం మనః॥ ౨౧

మదోదగ్రాః కకుద్మంతః । సరితాం కూలముద్రుజాః
లీలాఖేల మనుప్రాపు । ర్మహోక్షాస్తస్య విక్రమం॥ ౨౨

నీతికోవిదు లానూత్న ♦ నృపునియెదుట । సదసదాత్మక యుద్ధప్ర♦శంస సేయఁ
బ్రథమముగ్రహించె సత్పథ ♦ రాజమంచు । రెండవది వీడె నతఁడు ని♦కృష్టమంచు॥ ౧౦

భూవిభుఁడుక్రొత్తవాఁడౌట ♦ భూమియందు । నన్నియును గ్రొత్తభావంబె♦యావహించె
భూమిమొదలగు నాపంచ♦భూతములకు । నతిశయంబగు గంధాదు ♦ లమరఁజొచ్చె॥

చంద్రుఁడాహ్లాదకరుఁడౌటఁ ♦ జంద్రపదము । తపనుఁడుప్రతాపియౌటను ♦ దపనపదము
సార్థమాగతిఁ బ్రకృతిరం♦జనముచలన । రఘునికిన్ సార్థకంబయ్యె ♦ రాజపదము॥ ౧౨

అతఁడు కర్ణాంత విశ్రాంత ♦ మై చెలంగు । వెడఁదకన్నులుగలభూమి♦విభుఁడెయయ్యు
సూక్ష్మకార్యార్థములనెల్లఁ ♦ జూపునట్టి । శాస్త్రమనుకన్నుచేతనే ♦ సతముఁజూచు॥

సర్వము నురక్షితముసేసి ♦ జనవిభుండు । నెమ్మదిగనుండ నరుదెంచె ♦ నృపునిరాజ్య
రమణఁ దోడుగవచ్చిన ♦ రమయనంగ ♦ సరసిజానందమగు శర♦త్సమయ మపుడు॥ ౧౪

నీరములువోయి తేలెడు ♦ నీరదములు । తొలఁగఁగా దుస్సహుండయి ♦ తోఁచునినుని
ధారుణీంద్రుని రఘుని ప్ర♦తాపమప్పు । డొక్కమాఱుగ వ్యాపించె ♦ దిక్కులందు॥ ౧౫

వానకైకొన్నధనువును ♦ వజ్రివీడ । గెలుపుకై చాపమునుబట్టెఁ ♦ గేల నృపతి
ప్రజల కర్థంబు గూర్చెడు ♦ పనులకొఱకె । క్రమముగా వారుదాల్చిరి ♦ కార్ముకముల॥

పుండరీకాతపత్రంపుఁ ♦ బోలుపుఁగన్నఁ । గాశచామరముల నువి♦కాస మున్న
నానృపునిబోల నెంత యా♦యత్తమైన । నాప్రకాశంబు నాఋతు ♦ వందదయ్యె॥ ౧౭

అపుడు కనులున్నవారల ♦ కందఱకును । సమముగా హర్ష మిడినవి ♦ జగతి రెండె
యతిప్రసన్నతనొప్పెడు ♦ నతనిమోము । చారుచంద్రికలనుజల్లు ♦ చందమామ॥ ౧౮

వరమరాళమనోహర ♦ పంక్తులందుఁ । దారలందుఁ గుముద్వతీ♦వారియందుఁ
బ్రభువతంసుని సత్కీర్తి ♦ వైభవములు । భవ్యముగఁ బ్రసరించిన ♦ పగిదిఁదోఁచె॥ ౧౯

శాలిసస్యమ్ములను గాచు ♦ సతులుగూడి । చెఱకుఁదోఁటల నీడల ♦ దరినినిలిచి
బాల్యమునుండిపరఁగిన ♦ భవ్యయశుని । గురుగుణోదయమును బాడి ♦ కొనిరిచెలఁగి॥ ౨౦

అయ్యగస్త్యోదయంబున ♦ నన్నికడల । సలిలములు శుభ్రతరములై ♦ చెలఁగఁజొచ్చె
నురుపరాక్రముఁడౌ రఘు ♦ వుదయమంద । ఖలరిపులచిత్తములుభీతిఁ♦గలఁగఁజొచ్చె॥ ౨౧

గొప్పమూపురములతోడ ♦ నొప్పమీఱి । మదముచేమించు వృషభముల్ ♦ నదులదరుల
సలుపుతమకేళియందు నా ♦ సార్వభౌము । ననుపమపరాక్రమక్రమ ♦ మనుకరించె॥ ౨౨

ప్రసవైః సప్తపర్ణానాం । మదగంధిభిరాహతాః
అసూయయేవ తన్నాగాః । సప్తధైవ ప్రసుస్రువుః॥ ౨౩

సరితః కుర్వతీ గాధాః । పథశ్చాశ్యానకర్దమాన్
యాత్రాయై చోదయామాస । తం శక్తేః ప్రథమం శరత్॥ ౨౪

తస్మై సమ్యగ్ఘుతో వహ్ని । ర్వాజినీరాజనావిధౌ
ప్రదక్షిణార్చి ర్వ్యాజేన । హస్తేనేవ జయందదౌ॥ ౨౫

స గుప్తమూలప్రత్యంతః । శుద్ధపార్ష్ణి రయాన్వితః
షడ్విధం బలమాదాయ । ప్రతస్థే దిగ్జిగీషయా॥ ౨౬

అవాకిర న్వయోవృద్ధా । స్తం లాజైః పౌరయోషితః
పృషతైర్మందరోద్ధూతైః । క్షీరోర్మయ ఇవాచ్యుతం॥ ౨౭

స యయౌ ప్రథమం ప్రాచీం । తుల్యః ప్రాచీనబర్హిషా
అహితాననిలోద్ధూతై । స్తర్జయన్నివ కేతుభిః॥ ౨౮

రజోభిః స్యందనోద్ధూతై । ర్గజైశ్చ ఘనసన్నిభైః
భువస్తల మివ వ్యోమ । కుర్వన్వ్యోమేవ భూతలం॥ ౨౯

ప్రతాపోఽగ్రే తతః శబ్దః । పరాగ స్తదనంతరం
యయౌ పశ్చా ద్రథాదీతి । చతుఃస్కంధేవ సా చమూః॥ ౩౦

మరుపృష్ఠా న్యుదంభాంసి । నావ్యాః సుప్రతరా నదీః
విపినాని ప్రకాశాని । శక్తిమత్త్వాచ్చకార సః॥ ౩౧

స సేనాం మహతీం కర్షన్ । పూర్వసాగరగామినీం
బభౌ హరజటాభ్రష్టాం । గంగామివ భగీరథః॥ ౩౨

త్యాజితైః ఫలముత్ఖాతై । ర్భగ్నైశ్చ బహుధా నృపైః
తస్యాసీ దుల్బణో మార్గః । పాదపైరివ దంతినః॥ ౩౩

పౌరస్త్యానేవమాక్రామం । స్తాంస్తాన్జనపదాన్ జయీ
ప్రాప తాలీవనశ్యామ । ముపకంఠం మహోదధేః॥ ౩౪

అనమ్రాణాం సముద్ధర్తు । స్తస్మా త్సింధురయాదివ
ఆత్మా సంరక్షితః సుహ్మై । ర్వృత్తి మాశ్రిత్య వైతసీం॥ ౩౫

చారుమదగంధమీనెడు ♦ సప్తపర్ణ। పాదపసుమాళి కోర్వని ♦ పగిదిఁదోఁప
నామహీధవు సమదగ♦జాళి గార్చె। దానధారలు సప్త రం♦ధ్రములనుండి॥ ౨౩

దాఁటుటకునర్హముగ నదుల్ ♦ దనరఁజేసి। యడుసులేనట్లు పథముల ♦ నలరఁజేసి।
తచ్ఛరత్కాలమాతని ♦ దండయాత్ర। కరుగఁ బురికొల్పె నతఁ డను♦కొనకమున్నె॥

వాజి నీరాజనంబని ♦ పరఁగువిధిని। వహ్ని వేల్పంగఁబడి కుడి♦వైపు దిరిగి
హస్తమనఁనొప్పు జ్వాలతో ♦ నవనిపతికి। సకల సద్గుణజలధికి ♦ జయమొసంగె॥ ౨౫

ప్రాంతదుర్గమ్ములను బురి ♦ భద్రపఱచి। వెన్క గాపొనరించి ష♦డ్విధబలమ్ము
నెమ్మిఁ గొల్వంగ దిగ్విజ ♦ యమ్మువెడలె। మంగళోదగ్రుఁ డానృప ♦ పుంగవుండు॥

కర్పూరం గొండచేతఁ బా♦ల్కడలిఁ జిలుకఁ। బాలతుంపర హరి కప్పఁ ♦ బడినయట్లు
పౌరవృద్ధాంగనలు చల్లు ♦ భవ్యలాజ। తతులచేఁ గప్పఁబడియె నా♦క్షితిపమౌళి॥ ౨౭

ఇంద్రసముఁడగు నాధర ♦ ణీశ్వరుండు। దరలెఁ దొలుదొల్తఁ దూర్పుకై ♦ ధ్వజపటమ్ము
లఖిలరిపుకోటులకు గుండె ♦ లదరునట్టు। లనిలనిర్ధూతమై యల్ల ♦ లాడుచుండ॥ ౨౮

రథగమనవేగమున లేచు ♦ రజముచేత। వ్యోమతలమును మార్చెను ♦ భూమిగాను
గాఢమేఘమ్ములను బోలు ♦ కరులచేత। భూమితలమును మార్చెను ♦ వ్యోమముగను॥

విక్రమము దారిచూపఁగా ♦ వెంటనరిగె। శబ్దములు వానివెంటను ♦ జనె పరాగ
మంత్రిఁ జతురంగబలము వె♦న్నంటి వెడలె। నాల్గు వ్యూహమ్ములనుబోలి ♦ నడిచెనిట్లు॥ ౩౦

నీరపూరముఁ గొల్పె నె♦డారులందు। వరపథమ్ములు వెలయించె ♦ వనములందు
నావలనుదాఁట యోగ్యమా♦నదులయందు। సులభసాధనములఁ గూర్చె ♦ సుబలుఁడందు॥

పూర్వసాగరమును గూర్చి ♦ పోవుచుండు। నమ్మహాసేన నడిపెడు ♦ నారఘుండు
హరజటాజూటమును వీడి ♦ యరుగుచుండు। గంగనడుపు భగీరథు♦కరణి నుండె॥ ౩౨

భగ్ననిర్మూలగతఫల ♦ బహునృపాల। వితతియుతమైన యాతని ♦ విశదపథము
భగ్ననిర్మూల గతఫల ♦ పాదపముల। గములు గలిగిన దంతిమా♦ర్గమును బోలె॥ ౩౩

విజయశీలుఁడు పూర్వ ది♦గ్విజయయాత్ర। వెడలియయ్యాయిదేశముల్ ♦ గడచి యిట్లు
చారుతాళీవనాళిచే ♦ శ్యామలమయి। కాంతి లెడు మహార్ణవంబు తీ♦రమును జేరె॥ ౩౪

నమ్రతను జూపకుండెడు ♦ నరపతులను। జేరి నిర్మూలమొనరించు ♦ నారఘునకు
సింధురయమునఁ బ్రబ్బలి ♦ శిరము వాల్చు। పగిది నతులయి సుంహులు ♦ బ్రదుకఁగనిరి॥

వంగానుత్ఖాయ తరసా । నేతా నౌసాధనోద్యతాన్
నిచఖాన జయస్తంభాన్ । గంగాస్రోతోంతరేషు సః॥ ౩౬

ఆపాద పద్మప్రణతాః । కలమా ఇవ తే రఘుం
ఫలైః సంవర్ధయామాసు । రుత్ఖాత ప్రతిరోపితాః॥ ౩౭

సతీర్త్వా కపిశాం సైన్యై । ర్బద్ధ ద్విరదసేతుభిః
ఉత్కలాదర్శిత పథః । కళింగాభిముఖో యయౌ॥ ౩౮

సప్రతాపం మహేంద్రస్య । మూర్ధ్ని తీక్ష్ణం న్యవేశయత్
అంకుశం ద్విరదస్యేవ । యంతా గంభీర వేదినః॥ ౩౯

ప్రతిజగ్రాహ కాలింగ । స్తమస్త్రై ర్గజసాధనః
పక్షచ్ఛేదోద్యతం శక్రం । శిలావర్షీవ పర్వతః॥ ౪౦

ద్విషాం విషహ్య కాకుత్స్థ । స్తత్ర నారాచదుర్దినం
సన్మంగళస్నాత ఇవ । ప్రతిపేదే జయశ్రియం॥ ౪౧

తాంబూలీనాం దళై స్తత్ర । రచితాపానభూమయః
నారికేళాసవం యోధాః । శాత్రవం చ పపుర్యశః॥ ౪౨

గృహీత ప్రతిముక్తస్య । సధర్మ విజయీ నృపః
శ్రియం మహేంద్రనాథస్య । జహార నతు మేదినీం॥ ౪౩

తతో వేలా తటేనైవ । ఫలవత్పూగమాలినా
అగస్త్య చరితామాశా । మనాశా స్యజయో యయౌ॥ ౪౪

స సైన్య పరిభోగేన । గజదాన సుగంధినా
కావేరీం సరితాం పత్యుః । శంకనీయామి వాకరోత్॥ ౪౫

బలైరధ్యుషితా స్తస్య । విజిగీషో ర్గతాధ్వనః
మారీచో ద్భ్రాంతహారీతా । మలయా ద్రేరుపత్యకాః॥ ౪౬

ససంజురశ్వక్షుణ్ణానా । మేలానా ముత్పతిష్ణవః
తుల్యగంధిషు మత్తేభ । కటేషు ఫలరేణవః॥ ౪౭

భోగివేష్టన మార్గేషు । చందనానాం సమర్పితం
నాస్రస త్కరిణాం గ్రైవం । త్రిపదీచ్ఛేదినామపి॥ ౪౮

నావలనుగూర్చి తాఁకి స♦న్నద్ధులైన । వంగదేశస్థులను గెల్చి ♦ తుంగశక్తి
నతఁడు గంగామహాప్రవా♦హాంతరమున । నొప్పుభువిని జయస్తంభ ♦ మొకటినాటె॥ ౩౬

పాతులగలింపఁబడి మఱి ♦ పాతఁబడినఁ । గలమసస్యంబు ఫలమిచ్చు ♦ కరణిమరలఁ
దమ యథాస్థానముల నిల్పఁ ♦ దనరునృపులు । ప్రభునికాళ్ళకు మ్రొక్కి క♦ప్పములనిడిరి॥

ద్విరదతతిసైన వింతవం♦తెనల మీఁదఁ । గపిశయనునది దాఁటి యు♦త్కళులు చూపు
మార్గమున నాకళింగ భూ♦మండలమును । గూర్చి సేనలతోఁజనెఁ ♦ జేర్చి రఘువు॥ ౩౭

అమ్మహేంద్రుని యుత్తమాం♦గమ్మునందుఁ । దనదు దుస్సహమైన ప్ర♦తాపమునిచె
వారవరి నియంతగంభీర ♦ వేదియనెడు । నిభముతలమీఁద నంకుశం ♦ బిడెడుమాడ్కి॥

తుంగగజసైన్యయుతుఁడు క♦ళింగవిభుఁడు । ప్రతిఘటించుచు నిలిచె న♦స్త్రములచేత
బక్షములఁ గొట్టవచ్చిన ♦ వజ్రిమీఁద । శిలలఁగురియుచు నిలుచునా ♦ శిఖరివోలె॥ ౪౦

శత్రు నారాచవర్షంబు ♦ శాంతినోర్చి । యక్కకుస్థకులుండు మ♦హాద్రిధీరుఁ
డంతఁ జయలక్ష్మిఁ జేకొనె ♦ నంతమందు । మంగళస్నాతవలె నృప ♦ పుంగవుండు॥ ౪౧

తమతమకుఁ గల్పితములైన ♦ స్థలములందుఁ । దమలపాకులసైన పా♦త్రములయందు
నారికేళాసవముదాల్చి ♦ వీరులెల్ల । దాయల యశంబుతోఁబాటు ♦ ద్రావిరపుడు॥ ౪౨

ధర్మమునెగోరి జయమును ♦ దాల్చునృపతి । యంతఁ దాఁబట్టివిడిచిన ♦ యమ్మహేంద్ర
నాథునుండి కరమ్ము ధ♦నమ్ముగొనియెఁ । గాని మేదిని నావంత ♦ యేని గొనఁడు॥ ౪౩

అంత ఫలయుత పూగవృ♦క్షాళితోడఁ । గ్రాలు వేలాతటంబున ♦ క్ష్మాపరుండు
తరలె నాకుంభజన్ముని ♦ దారిపట్టి । యంతరాయంబు జయపథ ♦ మంటనట్లు॥ ౪౪

రఘువు నదులకుఁ బతియయి ♦ క్రాలునట్టి । వారిధికిఁ గొల్పుశంక కా♦వేరియందు
మించిసేనలు దానిభో♦గించునపుడు । దానగంధంబు దానిని ♦ దాఁకుకతన॥ ౪౫

అతఁడు దిగ్విజయముగోరి ♦ యతులసేన । గొని చనుచునిల్లు మిరియపు ♦ వనులనెగయు
నునుపుపిట్టల చేతను ♦ భవ్యమైన । మలయగిరిచెంత విడిసె ను♦త్కలికతోడ॥ ౪౬

అశ్వరింఖాసముద్ధూత ♦ మగుచులేచి । యలరుచుండెడు నేలాఫ♦లాళిరజము
తమనుగంధాన కెనయయి ♦ తనరుచుండు । గంధగజమదగండ భా♦గములనంటె॥ ౪౭

ద్విరదములు కాళ్ళసంకెళ్లఁ ♦ ద్రెంచుకొనియు । సర్పములు చుట్టుకొనుట చేఁ ♦ జందనంపుఁ
జెట్టులను గల్గు జాడలఁ ♦ గట్టఁబడిన । కంఠబంధము దగుదీటఁ ♦ గాంచనయ్యె॥ ౪౮

దిశిమందాయతే తేజో । దక్షిణస్యాం రవేరపి
తస్యామేవరఘోః పాండ్యాః । ప్రతాపం నవిషేహిరే॥ ౪౯

తామ్రపర్ణీ సమేతస్య । ముక్తాసారం మహోదధేః
తేనిపత్య దదుస్తస్మై । యశః స్వమివ సంచితం॥ ౫౦

సనిర్విశ్య యథాకామం । తటేష్వాలీనచందనౌ
స్తనా వివదిశస్తస్యాః । శైలౌ మలయదర్దురౌ॥ ౫౧

అసహ్య విక్రమః సహ్యం । దూరాన్ముక్త ముదన్వతా
నితంబమివ మేదిన్యాః । స్రస్తాంశుకమలంఘయత్॥ ౫౨

తస్యానీకైర్విసర్పద్భి । రపరాంత జయోద్యతైః
రామాస్త్రోత్సారితోప్యాసీత్ । సహ్యలగ్న ఇవార్ణవః॥ ౫౩

భయోత్సృష్ట విభూషాణాం । తేనకేరళ యోషితాం
అలకేషుచమూరేణు । శ్చూర్ణ ప్రతినిధీకృతః॥ ౫౪

మురలామారుతోద్ధూత । మగమత్కైతకం రజః
తద్యోధవార బాణానా । మయత్న పటవాసతాం॥ ౫౫

అభ్యభూయత వాహానాం । చరతాంగాత్రశింజితైః
వర్మభిః పవనోద్ధూత । రాజతాళీ వనధ్వనిః॥ ౫౬

ఖర్జూరీ స్కంధనద్ధానాం । మదోద్గార సుగంధిషు
కటేషు కరిణాంపేతుః । పున్నాగేభ్యః శిలీముఖాః॥ ౫౭

అవకాశం కిలోదన్వాన్ । రామాయాభ్యర్థితోదదౌ
అపరాంత మహీపాల । వ్యాజేన రఘవేకరం॥ ౫౮

మత్తేభ రదనోత్కీర్ణ । వ్యక్త విక్రమ లక్షణం
త్రికూటమేవ తత్రోచ్చై । ర్జయస్తంభం చకారసః॥ ౫౯

పారసీకాంస్తతోజేతుం । ప్రతస్థే స్థలవర్త్మనా
ఇంద్రియాఖ్యానివరిపూన్ । స్తత్త్వజ్ఞానేన సంయమీ॥ ౬౦

యవనీముఖ పద్మానాం । సేహే మధుమదం నసః
బాలాతపమివాబ్జానా । మకాల జలదోదయః॥ ౬౧

తెల్లమేగద దక్షిణ ♦ దిక్కునందుఁ । దరణికినిగూడఁ దేజంబు ♦ తగ్గుచుంట
కాని యచ్చటిపాండ్యులు ♦ ఘనుని రఘుని । యుగ్రతేజంబు నోర్వఁగా ♦ నోపరైరి॥

వారలాతామ్రపర్ణితో ♦ వఱలుచుండు । సాగరమునుండి కొన్నట్టి ♦ సారచారు
మౌక్తికావళి రఘునృప ♦ మౌళికిడిరి । సంచితంబైన కీర్తి నో ♦ సంగినట్లు॥ ౫౦

అతఁ డాదిశయను కాంత ♦ కందమగుచుఁ । దటులఁ జందనమునుగూడి ♦ స్తనములట్లు
వరలుచుండెడు మలయదు ♦ ర్దురము లనెడు । గిరులఁదగు సౌఖ్యములఁదేలి ♦ తరలితరలి॥

సాగరమునుండి దూరమై ♦ త్కూరమణికిఁ । జీరతొలఁగిన యక్కటి ♦ సీమయనఁగఁ
గాల్లుచుండెడు సహ్యప ♦ ర్వతముదాఁటి । వినుతశీలుఁడు దుస్సహ ♦ విక్రముండు॥ ౫౨

అపర దిగ్జయమునుగోరి ♦ యరుగునతని । వెంటఁజనుసేన సహ్యాద్రి ♦ నంటియుండఁ
బరశురాముని శరహతిఁ ♦ బాటికూడ । నగ్గిరిని నబ్ధియంటి యు ♦ న్నట్లెతోఁచె॥ ౫౩

భయముచే భూషణమ్ములఁ ♦ బాఱవైచి । నట్టి కేరళయువతుల ♦ యలకలందుఁ
జారు కుంకుమచూర్ణ ప్ర ♦ చారమునను । మాఱుసైనిక రేణు సం ♦ హార మొసవె॥ ౫౪

అతనిభటకంచుకాళి క ♦ యత్నముగను । బరిమళముగొల్పుభటుఁడయ్యె ♦ మరుళయనెడు
నదినిబుట్టెడుగాలిచేఁ ♦ బొదలుచుఁడి । మోదమిడునట్టికేతకీ ♦ పుష్పరజము॥ ౫౫

వర్మములుదాల్చి చఱలెడు ♦ వారువముల । గాత్రములనుండి వెడలు వి ♦ చిత్రరవము
గాలిచేరాజతాళి వ ♦ నాళినుండి । వచ్చుశబ్దమ్మునకుఁ దల ♦ వంపుఁగొలిపె॥ ౫౬

కరులుఖర్జూరతరులకుఁ ♦ గట్టియుండ । మానిపున్నాగనుమముల ♦ మధుపచయము
కరముమదసౌరభంబునఁ ♦ గ్రాలుచుండు । వానిగండస్థలంబుల ♦ వ్రాలెఁదమిని॥ ౫౭

తన్ను యాచింపయాచింప ♦ దయఁదలంచి । జామదగ్నికి నొకయింత ♦ స్థలమొసంగెఁ
బిడమటినృపాలురనుమిషఁ ♦ బరమభక్తిఁ । గప్పమొసఁగెను రఘునకు ♦ నప్పయోధి॥ ౫౮

మదగజేంద్రాళికొమ్ముల ♦ మలిచినట్టి । విక్రమక్రమచిహ్నాలు ♦ వెలయుకతనఁ
దత్రికూటంబె తనజయ ♦ స్తంభముగను । వఱలఁజేసెను రఘు ధరా ♦ వల్లభుండు॥ ౫౯

పారసీకులనోర్వఁగఁ ♦ బార్థివుఁడు । వెడలెభూమార్గమునననంత ♦ విక్రమించి
సంయమీంద్రుఁడు తత్త్వ వి ♦ జ్ఞానమునను । విషయరిపులను నిర్జింప ♦ వెడలునట్లు॥ ౬౦

యవనకాంతాముఖాబ్జము ♦ లందుఁగలుగు । మధుమదముఁజూడనోర్వఁడా ♦ మనుజవిభుఁడు
అయ్యకాలపునీరద ♦ మంబుజాళి । ముదమునుసూర్యాతపముగాంచ ♦ నోర్వనట్లు॥ ౬౧

సంగ్రామ స్తుముల స్తస్య । పాశ్చాత్త్యైరశ్వ సాధనైః
శార్ఙ్గకూజిత విజ్ఞేయ । ప్రతియోధే రజస్యభూత్॥ ౬౨

భల్లాప వర్జితైస్తేషాం । శిరోభిః శ్మశ్రులైర్మహీం
తస్తార సరఘావ్యాప్తైః । సక్షౌద్ర పటలైరివ॥ ౬౩

అపనీత శిరస్త్రాణాః । శేషాస్తం శరణం యయుః
ప్రణిపాత ప్రతీకారః । సంరంభోహి మహాత్మనాం॥ ౬౪

వినయంతే స్మతద్యోధా । మధుభిర్విజయ శ్రమం
ఆస్తీర్ణాజిన రత్నాసు । ద్రాక్షావలయ భూమిషు॥ ౬౫

తతః ప్రతస్థే కౌబేరీం । భాస్వానివ రఘుర్దిశం
శరై రుస్రైరివోదీచ్యా । నుద్ధరిష్యన్ రసానివ॥ ౬౬

వినీతాధ్వశ్రమాస్తస్య । సింధుతీర విచేష్టనైః
దుధువుర్వాజినః స్కంధా । ల్లగ్న కుంకుమ కేసరాన్॥ ౬౭

తత్రహూణావరోధానాం । భర్తృషు వ్యక్తవిక్రమం
కపోలపాటలాదేశి । బభూవ రఘుచేష్టితం॥ ౬౮

కాంభోజాః సమరే సోఢుం । తస్యవీర్య మనీశ్వరాః
గజాలాన పరిక్లిష్టై । రక్షోటైః సార్ధమానతాః॥ ౬౯

తేషాం సదశ్వ భూయిష్ఠా । స్తుంగద్రవిణ రాశయః
ఉపదావివిశుః శశ్వ । న్నోత్సేకాః కోసలేశ్వరం॥ ౭౦

తతో గౌరీగురుం శైల । మారురోహాశ్వసాధనః
వర్ధయన్నివ తత్కూటా । నుద్ధూతైర్ధాతు రేణుభిః॥ ౭౧

శశంస తుల్య సత్త్వానాం । సైన్యఘోషేప్య సంభ్రమం
గుహాశయానాం సింహానాం । పరివృత్త్యావలోకితం॥ ౭౨

భూర్జేషు మర్మరీభూతాః । కీచకధ్వని హేతవః
గంగాశీకరిణో మార్గే । మరుతస్తం నిషేవిరే॥ ౭౩

విశశ్రముర్నమేరూణాం । ఛాయాస్వధ్యాస్య సైనికాః
దృషదో వాసితోత్సంగా । నిషణ్ణ మృగనాభిభిః॥ ౭౪

వాజియుతమైనపాశ్చాత్య ♦ బలముతోడ । రఘునకొదవెను ఘోర సం♦గ్రామమపుడు
ధనురుటంకారములఁ బర♦స్వరముఁ దెలిసి । పోరిరి రజమ్ము దట్టమై ♦ పొలుపుమకతము॥ ౬౨

అతఁడు శరముల రిపులపై ♦ నడరఁజేయఁ । దునిసి భువిఁబడ్డ గడ్డాల ♦ తోడి తలలు
తేనెటీఁగెలుమూఁగిన ♦ తెట్టెలట్లు । గనఁబడుచునుండె సంగరాం ♦ గణమునందు॥ ౬౩

అంతఁ దలపాగలనువీడి ♦ యవనివిభుని । యంఘ్రిద్వాలిరి హతశేషు ♦ లైనవారు
సుమ్ములకోపమ్మునకుఁ బ్రతీ♦కారమరయు । వచ్చి వారలశరణంబు ♦ చొచ్చిరొకతె॥ ౬౪

పుల్లద్రాక్షావనమ్ముల ♦ వీరులెల్లఁ । జేరిమృగచర్మములమీఁదఁ ♦ గూర్చుమండ
...త్తమ్ముగాంచటలోఁబడ్డ ♦ శ్రమముదీఱ । మధువు నానుచు సంతోష ♦ మగ్నులైరి॥ ౬౫

...రణములరసముంబీల్చి ♦ తరణి కరణిఁ । గటుకుటమ్ముల శత్రుల ♦ గర్వమెల్లఁ
...ల్చివేయం జనె నంతఁ బృ♦థ్వీపతుండు । రఘుఁడు కౌబేరదిశకు సం♦భ్రమము మీఱ॥ ౬౬

వారినడచిన బడలిక ♦ దీఱునట్లు । హయములు సింధుతటంబునఁ ♦ దిరుగుచుండి
...లు నంటినకుంకుమ ♦ రాలునట్లు । తఱచుఁ దమయంగములను గ♦ దల్చుచుండె॥ ౬౭

అచటి హూణులశుద్ధాంత ♦ నిచయమునకు । నెఱపు చెక్కిళ్ళమీఁదను ♦ నెఱపసేర్చె
వారిభర్తలయందు సు♦వ్యక్తమైన । విక్రమంబను రఘుని చే♦స్తాక్రమంబు॥ ౬౮

అతని తేజంబునకుముందు ♦ నాలమందు । నిలువఁజాలక కాంభోజ ♦ నృపులువచ్చి
...రులకట్టులచేతను ♦ గరముపంగు । నచటియంకోలతరులతో ♦ నట్టె వ్రాలి॥ ౬౯

...యిబయిని గాన్క లొసఁగిన ♦ వారలిచ్చు । స్వర్ణరాసులు వాజిరా♦జములగములు
...ంద నేకాని గర్వంబు ♦ పొందలేదు । కొంచెమేనియుఁగూఢ నా ♦ కోసలేంద్రుఁ॥ ౭౦

అశ్వసేనాళితోఁగూడి ♦ యాతఁడంత । గౌరిగురుఁడని ప్రఖ్యాతిఁ ♦ గన్నయట్టి
...రామశిఖరి నెక్కె శృంగాల ♦ నెగయునట్టి । ధాతురేణులతోఁ బెంపఁ ♦ దలఁచినట్లు॥ ౭౧

...పమబలముఁ గాంచి గుహల వి♦శ్రాంతిమించి । యాఱుతలనుద్రిప్పి పఱపు పా♦ర్శ్వతతుల
...త్తున్నమ్ములు సేనల ♦ విపుల ఘోష । ములకు వెఱవని భావంబుఁ ♦ దెలియఁబఱిచె॥ ౭౨

భూర్జపత్రాళి గలగల ♦ పొదలఁజేసి । యంచితధ్వని వెదురుల♦యందు నించి
...గంగాశీకరములఁదాల్చి ♦ క్రాలువాత । మతని సేవించె మార్గ మ♦ధ్యమ్మునందు॥ ౭౩

ఆరఘుని యోధవరులు ని♦మేరుతరుల । నీడఁ గస్తూరిమృగముల ♦ క్రీడచేతఁ
...రిమళము గన్నయూరుశిలా ♦ ఫలకములను । హాయిగా విశ్రమించి రా ♦ యాసమెడల॥

సరభాసక్త మాతంగ । గ్రైవేయ స్ఫురితత్విషః
ఆసన్నోషధయోనేతు । ర్నక్తమస్నేహ దీపికాః॥ ౭౫

తస్యోత్సృష్ట నివాసేషు । కంఠరజ్జుక్షతత్వచః
గజవర్ష్మ కిరాతేభ్యః । శశంసుర్దేవదారవః॥ ౭౬

తత్రజన్యం రఘోర్ఘోరం । పర్వతీయైర్గణై రభూత్
నారాచ క్షేపణీయాశ్మ । నిష్పేషోత్పతితానలం॥ ౭౭

శరైరుత్సవ సంకేతాన్ । సకృత్వా విరతోత్సవాన్
జయోదాహరణం బాహ్వో । ర్గాపయామాస కిన్నరాన్॥ ౭౮

పరస్పరేణ విజ్ఞాత । స్తేషూపాయన పాణిషు
రాజ్ఞా హిమవతః సారో । రాజ్ఞః సారో హిమాద్రిణా॥ ౭౯

తత్రాక్షోభ్యం యశోరాశిం । నివేశ్యావరురోహ సః
పౌలస్త్య తులితస్యాద్రే । రాదధాన ఇవహ్రియం॥ ౮౦

చకంపే తీర్ణలౌహిత్యే । తస్మిన్ ప్రాగ్జ్యోతిషేశ్వరః
తద్గజాలానతాం ప్రాప్తైః । సహకాలాగురు ద్రుమైః॥ ౮౧

నప్రసేహే స రుద్ధార్క । మధారావర్ష దుర్దినం
రథవర్త్మ రజోప్యస్య । కుతఏవ పతాకినీం॥ ౮౨

తమీశః కామరూపాణా । మత్యాఖండల విక్రమం
భేజే భిన్న కటైర్నాగై । రన్యా నుపరురోధయైః॥ ౮౩

కామరూపేశ్వరస్తస్య । హేమపీఠాధి దేవతాం
రత్న పుష్పోపహారేణ । ఛాయామానర్చ పాదయోః॥ ౮౪

ఇతిజిత్వా దిశోజిష్ణుః । న్యవర్తతరథోద్ధతం
రజో విశ్రామయన్ రాజ్ఞాం । ఛత్రశూన్యేషు మౌళిషు॥ ౮౫

సవిశ్వజితమాజహ్రే । యజ్ఞం సర్వస్వదక్షిణం
ఆదానం హివిసర్గాయ । సతాం వారిముచామివ॥ ౮౬

సత్రాంతే సచివసఖః పురస్క్రియాభి
ర్గుర్వీభిః శమిత పరాజయ వ్యలీకాన్

సరళతరువులఁగట్టిన ♦ కరులమెడలఁ । గ్రాలుగ్రైవేయకమ్ములఁ ♦ బ్రతిఫలించు
నోషధులకాంతులయ్యె నా ♦ యుర్విపతికిఁ । జమురులేకయె వెల్గు దీ ♦ పములు రాత్రి॥ ౨౫

కంఠరజ్జుక్షతంబయి ♦ క్రాలుచుండు । దేవదారువులే చెప్పు ♦ దేవసముని
రఘుని కరులప్రమాణ మ్మ ♦ రణ్యచరుల । కతఁడు విడిసిన నెలవుల ♦ యందునచట॥ ౨౬

ఉర్విపతికిని బర్వతీ ♦ యులకు నంతఁ । బ్రాప్తమయ్యెను ఘోరసం ♦ గ్రామమచట
భీమనారాచ పాషాణ ♦ భిండివాల । గణము నిప్పుల నుమిసె సం ♦ ఘట్టనమున॥ ౨౭

అంతనుత్సవసంకేతు ♦ లనెడిరిపుల । నోర్చి శరముల నుత్సవ ♦ మార్చిరఘువు
నిజభుజార్జిత జయగీత ♦ నిచయములను । గిన్నరులచేతఁబాడించెఁ ♦ గీర్తిఁబెంచె॥ ౨౮

పర్వతీయులు తమతమ ♦ ప్రాణములందుఁ । గాన్కలనుబట్టి భూవరు ♦ కడకురాఁగ
నృపుఁడెఱింగెనుహిమవంతుఁ ♦ డెట్టివాఁడొ । యెఱిఁగెహిమవంతుఁడునునృపుఁ ♦ డెట్టివాఁడొ

ఆఘనగిరీంద్రుమీఁద న ♦ మోఘమైన । కీర్తిరాశినిగూర్చి స ♦ త్కీర్తిరఘువు
తత్పులస్త్య సుతుండు క ♦ దల్చినట్టి । యద్రికిని లజ్జఁగొల్పనో ♦ యనఁగ దిగియె॥ ౩౦

అంత లౌహిత్యనదిదాఁటి ♦ యచటనృపతి । హస్తితతిఁ గట్టివైచిన ♦ నగురు తరులు
నాప్రదేశపుఁబ్రాగ్జ్యోతి ♦ షాధిపతియు । నొక్కమాఱుగఁ గంపంబు ♦ నొందిరపుడు॥ ౩౧

ఆకసమునందు నర్కుని ♦ కడ్డమగుచు । వృష్టిలేనట్టి మబ్బుగా ♦ విస్తరిలిన
రఘువు రథరాజిలేచిన ♦ రజమెయోర్వ । లేనియావైరి నిలుచునే ♦ సేనయెదుట॥ ౩౨

అన్యుల జయింప సాయమై ♦ యధికమనము । చేతఁ గటములు పగిలిన ♦ సింధురముల
నింద్రవిక్రముఁడైన న ♦ రేంద్రమణికిఁ । గామరూపాధిపతియిచ్చెఁ ♦ గాన్కగాఁగ॥ ౩౩

హేమపీఠాధిదేవత ♦ నామహీంద్రుఁ । గామరూపేశ్వరుఁడు చేరి ♦ కాంతులతోడ
నతని పాదాబ్జములఛాయ ♦ కర్చసల్పి । రత్నపుష్పోపహార మ ♦ ర్పణముసేసి॥ ౩౪

దిగ్విజయమిట్టు లొనరించి ♦ దీప్తిమించి । ఛత్రశూన్యుల రిపుల శీ ♦ ర్షములమీఁద
రథరయోద్ధూతమైనట్టి ♦ రజముఁగొలిపి । రాజధానికి మరలె నా ♦ రాజమౌళి॥ ౩౫

సర్వమును దక్షిణగఁ బెట్టి ♦ సల్పునట్టి । విశ్వజిద్యాగ మొనరించె ♦ విమలకీర్తి
జలదములకెట్టులో సజ్జ ♦ నులకు నట్లె । యార్జనంబెల్లఁ ద్యాగార్థ ♦ మౌనుగాదె॥ ౩౬

చ॥ నృపతి కకుస్థవంశమణి ♦ నీతివిదుండు మఖాంతమందుఁ దా
స్వపతులఁబాసి గాసిలెడు ♦ సాధ్వులకెంతయు సంతసంబుగా

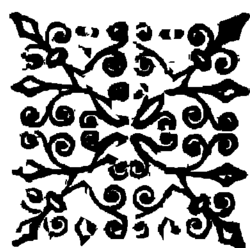
చతుర్థః సర్గః

కాకుత్థ్స శ్చిరవిరహో త్సుకావరోధా౯
రాజన్యా న్స్వపుర నివృత్తయేను మేనే॥ ౮౭

తే రేఖాధ్వజ కులిశాతపత్ర చిహ్నం
సమ్రాజశ్చరణయుగం ప్రసాదలభ్యం
ప్రస్థాన ప్రణతిభిరంగులీషు చక్రు
ర్మౌలి స్రక్చ్యుతమకరంద రేణుగౌరం॥ ౮౮

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ రఘుదిగ్విజ
యోనామ చతుర్థఃసర్గః

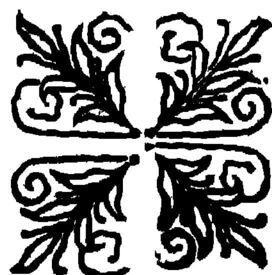

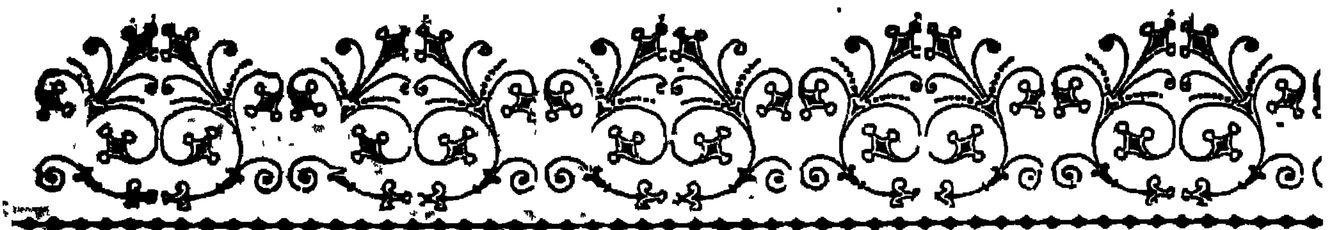
వపజముచింతఁ బోఁదోలఁచి ♦ యంచిత సత్కృతులన్ గృపామతిన్
స్వపురము లేఁగ నాజ్ఞయిడె ♦ సర్వమహీధవపాళి కంతటన్॥ ౧౮

చ॥ నిజనగరమ్ము లేగుధర♦ణీపతులెల్లఁ బ్రసాదలభ్యమా
ధ్వజకులిశాదిరేఖలను ♦ భాసిలుచుండు నరేంద్రు నంఘ్రులన్
ఋజుమతి వ్రాలి రంగుళుల ♦ కెంజనికాంతులు మాళిబద్ధమా
స్రిజములనుండి జారెడు మ♦రందరజమ్ములచేత నించుచున్॥ ౧౯

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు రఘు దిగ్విజయంబను చతుర్థాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

పంచమః సర్గః

తమధ్వరేవిశ్వజితిక్షితీశం । నిఃశేషవిశ్రాణితకోశజాతం
ఉపాత్తవిద్యోగురుదక్షిణార్థీ । కౌత్సఃప్రపేదేవరతంతుశిష్యః॥

సమృణ్మయేవీతహిరణ్మయత్వాత్ । పాత్రేనిధాయార్ఘ్యమనర్ఘశీలః
శ్రుతప్రకాశంయశసాప్రకాశః । ప్రత్యుజ్జగామాతిథిమాతిథేయః॥

తమర్చయిత్వావిధివద్విధిజ్ఞ । స్తపోధనంమానధనాగ్రయాయీ
విశాంపతిర్విష్టరభాజమారాత్ । కృతాంజలిఃకృత్యవిదిత్యువాచ॥

అప్యగ్రణీర్మంత్రకృతామృషీణాం । కుశాగ్రబుద్ధే కుశలీగురుస్తే
యతస్త్వయాజ్ఞానమశేషమాప్తం । లోకేనచైతన్యమివోష్ణరశ్మేః॥

కాయేనవాచామనసాపిశశ్వ । ద్యత్సంభృతంవాసవధైర్యలోపి
ఆపాద్యతేనవ్యయమంతరాయైః । కచ్చిన్మహర్షేస్త్రివిధంతపస్తత్॥

ఆధారబంధప్రముఖైఃప్రయత్నైః । సంవర్ధితానాంసుతనిర్విశేషం
కచ్చిన్నవాయ్వాదిరుపప్లవోవః । శ్రమచ్ఛిదామాశ్రమపాదపానాం॥

క్రియానిమిత్తేష్వపివత్సలత్వా । దభగ్నకామామునిభిఃకుశేషు
తదంకశయ్యాచ్యుతనాభినాళా । కచ్చిన్మృగీణామనఘాప్రసూతిః॥

నిర్వర్త్యతేయైర్నియమాభిషేకో । యేభ్యోనివాపాంజలయః పితౄణాం
తాన్యుంఛషష్ఠాంకితసైకతాని । శివానివస్తీర్థజలానికచ్చిత్॥

నీవారపాకాదికడంగరీయై । రామృశ్యతేజానపదైర్నకచ్చిత్
కాలోపపన్నాతిథికల్ప్యభాగం । వన్యంశరీరస్థితిసాధనంవః॥

శ్రీ

రఘువంశము.

పంచమాశ్వాసము.

గీతములు.

విశ్వజిద్యాగ మొనరించి ♦ విత్తమెల్ల | వెచ్చపెట్టిన రఘుఁజేర ♦ వచ్చెఁ గౌత్సుఁ
డమలవరతంతు శిష్యుఁడౌ ♦ గమములెల్ల | నేర్చి గురుదక్షిణార్థంబు ♦ గూర్చుకొఱకు॥

స్వర్ణపాత్రము లేమి మృ♦త్పాత్రయందు | నఖిల పూజార్థసామగ్రి ♦ ననువుపఱిచి
బ్రహ్మతేజున కతిథికి ♦ భవ్యకీర్తి | కెదురుగాఁ జనె నతిథుల ♦ నేలు నృపతి॥ ౨

ఆత్తపోధను నుపవిష్టు ♦ నర్చఁ జేసి | ధర్మకార్యజ్ఞుఁడును మాన♦ధనుఁడు రఘువు
దత్సమీపాసనంబునఁ ♦ దనరుచుండి | యంజలి యొనర్చి యతనితో ♦ ననియె నిట్లు॥ 3

ఇనుఁడు జగతికిఁ జైతన్య ♦ మిడెడునట్లు | నఖిల విద్యల మీకిడి ♦ నట్టివాఁడు
మంత్రికర్తయు ఋషులలో ♦ మాన్యతముఁడు | నైన గురుఁడు సుఖుండె కు♦శాగ్రబుద్ధి॥

శక్రు మనమున ధైర్యంబు ♦ సడలఁజేసి | వాఙ్మనః కాయకర్మముల్ ♦ వదలకుండి
వర్ధిలు ఋషీంద్రు త్రివిధ త♦పమ్మునందుఁ | గొఱఁత పడలేదుగా విఘ్న♦కోటివలన॥

పాదిగట్టుట నీడు ♦ టాదిక్రియల | సుతుని బ్రోచుటకంటెను ♦ నతిశయముగఁ
బెంచ శ్రమఁదీర్చు నాశ్రమ ♦ వృక్షములకుఁ | గీడు మూడదుగా గాలిఁ ♦ గీటివలన॥ ౬

శవయన స్నానములకు సా♦ధనములైన | కుశలు దినినను నోర్తురు ♦ కూర్మిమునులు
పడకలో దనరెత్తు బొడ్డులు ♦ హిడ దాఁక | యట్టి లేఁజింకలకు నిర్భ♦యముగ దయచెడ॥ ౭

నిత్యవిధులగు స్నానాది ♦ కృత్యములకు | దయిటనోసఁగు పితరుల ♦ తోయములకు
మునివిరచితోంఛపస్థలక ♦ పులినములకు | నెలవులౌ పుణ్యతీర్థమ్ము ♦ లలరుచున్నె॥ ౮

తనువు[illegible]చుకొనుటకుఁ ♦ దఁజేసివచ్చు | నతిథులను బ్రోచుకొఱకు మీ♦ రనువుపఱచు
వన్యఫలముల నీవార ♦ ధాన్యములను | బొట్టదిను గ్రామపశువులు ♦ బొక్కవుగద॥ ౯

అపిప్రసన్నేనమహర్షిణాత్వం । సమ్యగ్వినీయానుమతోగృహాయ
కాలోహ్యయంసంక్రమితుంద్వితీయం । సర్వోపకారక్షమమాశ్రమంతే॥

తవార్హతోనాభిగమేనతృప్తం । మనోనియోగక్రియయోత్సుకంమే
అప్యాజ్ఞయాశాసితురాత్మనావా । ప్రాప్తోసిసంభావయితుంవనాన్మామ్॥

ఇత్యర్ఘ్యపాత్రానుమితవ్యయస్య । రఘోరుదారామపిగాంనిశమ్య
స్వార్థోపపత్తింప్రతిదుర్బలాశ । స్తమిత్యవోచద్వరతంతుశిష్యః॥

సర్వత్రనోవార్తమవేహిరాజన్ । నాథేకుతస్త్వయ్యశుభంప్రజానాం
సూర్యేతపత్యావరణాయదృష్టేః । కల్పేతలోకస్యకథంతమిస్రా॥

భక్తిఃప్రతీక్ష్యేషుకులోచితాతే । పూర్వాన్మహాభాగతయాతిశేషే
వ్యతీతకాలస్త్వహమభ్యుపేత । స్త్వామర్థిభావాదితిమేవిషాదః॥

శరీరమాత్రేణనరేంద్రతిష్ఠ । న్నాభాసితీర్థప్రతిపాదితర్ధిః
ఆరణ్యకోపాత్తఫలప్రసూతిః । స్తంబేననీవారఇవావశిష్టః॥

స్థానేభవానేకనరాధిపఃసన్ । నకించనత్వంమఖజంవ్యనక్తి
పర్యాయపీతస్యసురైర్హిమాంశోః । కలాక్షయఃశ్లాఘ్యతరోహివృద్ధేః॥

తదన్యతస్తావదనన్యకార్యో । గుర్వర్థమాహర్తుమహంయతిష్యే
స్వస్త్యస్తుతేనిర్గళితాంబుగర్భం । శరద్ఘనంనార్దతిచాతకోపి॥

ఏతావదుక్త్వాప్రతియాతుకామం । శిష్యంమహర్షేర్నృపతిర్నిషిధ్య
కింవస్తువిద్వన్గురవేప్రదేయం । త్వయాకియద్వేతితమన్వయుంక్త॥

తతోయథావద్విహితాధ్వరాయ । తస్మైస్మయావేశవివర్జితాయ
వర్ణాశ్రమాణాంగురవేసవర్ణీ । విచక్షణఃప్రస్తుతమాచచక్షే॥

సమాప్తవిద్యేనమయామహర్షి । ర్విజ్ఞాపితోభూద్గురుదక్షిణాయై
సమేచిరాయాస్ఖలితోపచారాం । తాంభక్తిమేవాగణయత్పురస్తాత్॥

నిర్బంధసంజాతరుషార్థకార్శ్య । మచింతయిత్వాగురుణాహముక్తః
విత్తస్యవిద్యాపరిసంఖ్యయామే । కోటీశ్చతస్రోదశచాహరేతి॥

సోహంసపర్యావిధిభాజనేన । మత్వాభవంతంప్రభుశబ్దశేషం
అభ్యుత్సహేసంప్రతినోపరోద్ధు । మల్పేతరత్వాచ్ఛ్రుతనిష్క్రయస్య॥

విద్దెలను నేర్చి గార్హస్థ్య ♦ విధికి మీఱ । నాజ్ఞయిచెనాఁడె ప్రీతితో ♦ నమ్మహర్షి
యఖిలలోకోపకారక ♦ మనఁగనొప్పు । తద్ద్వితీయాశ్రమమునకుఁ ♦ దగుదురిపుడు॥ ౧౦

అర్హతామీరురాఁగానె ♦ యగునె తృప్తి । మీనియుక్తంబు నెఱవేర్చి ♦ మించి గాక
నన్నుమాన్యునిజేయ వ♦నమ్మునుండి । స్వయముగనో లేక గురునాజ్ఞ ♦ వచ్చినారొ॥ ౧౧

అనఘుని యుదారవాక్యమ్ము ♦ లాలకించి । యర్ఘ్యపాత్రింబె యతని వ్య♦యమ్ము దెల్ప
స్వార్థలాభంబు వందు ని♦రాశఁ జెంది । పలికె వరతంతు శిష్యుండు ♦ ప్రభునకిట్లు॥ ౧౨

అన్నిటను మాకు సేమంబె ♦ యవనిపాల । పతివి నీవుండఁ బ్రజ కశు♦భంబు గలదె
చిత్రభానుఁడు వెలుఁగఁగాఁ ♦ జీఁకటి యెటు । జనుల చూపులఁ గ్రమ్ముంగఁ ♦ జాలుఁ జెపుమ॥

యోగ్యసత్కృతి నీకుఁ గు♦లోచితంబు । మించు మహిమను బూర్వుల ♦ మించినావు
కాలము నతిక్రమించి నీ♦కడకు నిట్టు । లర్థిగా వచ్చినందుల ♦ కాత్మ నగతు॥ ౧౪

పాత్రిలను నున్న దంతయుఁ ♦ బంచి పెట్టి । దేహమాత్రావశిష్టుఁడౌ ♦ దేవ నీవు
ఫలమునంతయు వనజన ♦ పాళికొసఁగి । కాలిలు నీవారకాండంబుఁ ♦ బోలినావు॥ ౧౫

సార్వభౌముఁడవయ్యును ♦ సవనమునను । ధనవిహీనుఁడవౌట యెం♦తయును దగును
గ్రహము గాదేవతలచేతఁ ♦ ద్రాగఁబడెడు । క్షీణచంద్రుండె శ్లాఘ్యుఁడై ♦ చెలఁగుఁగాదె॥

గురువు గోరినదక్షిణ ♦ గూర్చనటకు । వేఱుపని సేయ ధనమన్యు ♦ వేఁడఁబోదు
నీకుఁ గల్గుత శుభములు ♦ నీరు లేని । శారదఘనంబుఁ గోరునే ♦ చాతకంబు॥ ౧౭

ఆమునుఁ బోవఁగనున్న మ♦హర్షి శిష్యు । నాపి నరపతియిట్లనె ♦ నతనితోడ
నెద్ది మఱి యెంతగురువకు ♦ నీయవలెనొ । తెల్పవేఁడెద సచ్ఛీల ♦ ధీవిశాల॥ ౧౮

అనఘవిధి విహితంబుగా ♦ నధ్వరంబు । సలిపి గర్వంబు నొందక ♦ శాంతమతిని
సర్వవర్ణాశ్రమంబుల ♦ నిర్వహించు । రఘునకిట్లని తెల్పె నా ♦ బ్రహ్మచారి॥ ౧౯

విద్యముగించి గురునకు ♦ వినతి సల్పి । దక్షిణను గోరుమని వేఁడ ♦ దనకు భక్తి
నే నొనర్చిన సేవల ♦ నెల్ల నప్పు । డెన్న మొదలిడె మాని ప్ర♦పన్నమతిని॥ ౨౦

ఒత్తి చేసిన నాగ్రహ ♦ యత్తుఁడగుచు । ధనవిహీనుఁడ నేనౌటఁ ♦ దలఁపకుండ
విద్యకనురూపసంఖ్యయౌ ♦ విత్తమిమ్ము । పదియునాలుగుకోట్లనెఁ ♦ బార్థివేంద్ర॥ ౨౧

అర్ఘ్యపా[illegible]ఁ జూచిన ♦ యంతలోనె । యీవు ప్రభుపద శేషుఁడం ♦ చెఱిఁగి నేను
బత్తి నీమము విన్న నిర్బంధ ♦ ముంపనైతి । విద్య వెలకొద్ది గావలె ♦ వేద్యమగుట॥ ౨౨

ఇత్థం ద్విజేన ద్విజరాజకాంతి । రావేదితో వేదవిదాం వరేణ
ఏనోనివృత్తేంద్రియవృత్తి రేనం । జగాద భూయో జగదేకనాథః॥ ౨౩

గుర్వర్థమర్థీ శ్రుతపారదృశ్వా । రఘోః సకాశాదనవాప్య కామం
గతో వదాన్యాంతరమిత్యయం మే । మాభూత్పరీవాదనవావతారః॥ ౨౪

స త్వం ప్రశస్తే మహితే మదీయే । వసంశ్చతుర్థోగ్నిరివాగ్న్యగారే
ద్విత్రాణ్యహాన్యర్హసి సోఢుమర్హన్ । యావద్యతే సాధయితుం త్వదర్థం॥ ౨౫

తథేతి తస్యావితథం ప్రతీతః । ప్రత్యగ్రహీత్సంగరమగ్రజన్మా
గామాత్తసారాం రఘురప్యవేక్ష్య । నిష్క్రష్టుమర్థం చకమే కుబేరాత్॥ ౨౬

వసిష్ఠమంత్రోక్షణజాత్ప్రభావా । దుదన్వదాకాశమహీధరేషు
మరుత్సఖస్యేవ బలాహకస్య । గతిర్విజఘ్నే న హి తద్రథస్య॥ ౨౭

అథాధిశిశ్యే ప్రయతః ప్రదోషే । రథం రఘుః కల్పితశస్త్రగర్భం
సామంతసంభావనయైవ ధీరః । కైలాసనాథం తరసా జిగీషుః॥ ౨౮

ప్రాతః ప్రయాణాభిముఖాయ తస్మై । సవిస్మయాః కోశగృహే నియుక్తాః
హిరణ్మయీం కోశగృహస్య మధ్యే । వృష్టిం శశంసుః పతితాం నభస్తః॥ ౨౯

తం భూపతిర్భాసురహేమరాశిం । లబ్ధం కుబేరాదభియాస్యమానాత్
దిదేశ కౌత్సాయ సమస్తమేవ । పాదం సుమేరోరివ వజ్రభిన్నం॥ ౩౦

జనస్య సాకేతనివాసినస్తౌ । ద్వావప్యభూతామభినంద్యసత్త్వౌ
గురుప్రదేయాధికనిఃస్పృహోర్థీ । నృపోర్థికామాదధికప్రదశ్చ॥ ౩౧

అథోష్ట్రవామీశతవాహితార్థం । ప్రజేశ్వరం ప్రీతమనా మహర్షిః
స్పృశన్ కరేణానతపూర్వకాయం । సంప్రస్థితో వాచమువాచ కౌత్సః॥ ౩౨

కిమత్ర చిత్రం యది కామసూర్భూ । ర్వృత్తే స్థితస్యాధిపతేః ప్రజానాం
అచింతనీయస్తు తవ ప్రభావో । మనీషితం ద్యౌరపి యేన దుగ్ధా॥ ౩౩

ఆశాస్యమన్యత్పునరుక్తభూతం । శ్రేయాంసి సర్వాణ్యధిజగ్ముషస్తే
పుత్రం లభస్వాత్మగుణానురూపం । భవంతమీడ్యం భవతః పితేవ॥ ౩౪

ఇత్థం ప్రయుజ్యాశిషమగ్రజన్మా । రాజ్ఞే ప్రతీయాయ గురోః సకాశం
రాజాపి లేభే సుతమాశు తస్మా । దాలోకమర్కాదివ జీవలోకః॥ ౩౫

అనుచు వేదవిదగ్రణి ♦ తనకుఁ దెలుపఁ । బాపములువాయ నింద్రియ ♦ పాలి వోర్చి
యుందుకాంతినివెల్గు లో ♦ కైకవిభుఁడు । మాఱుపల్కెను దద్విప్ర ♦ మణికి నిట్లు॥ ౨౩

వేదపారంగతుండగు ♦ ద్విజుఁడు రఘుని । గురునిదక్షిణకై డాసి ♦ కోర్కెగనమిఁ
గోరఁజనెనన్యుననియెడి ♦ క్రొత్తనింద । యుర్విలోనన్ను నంటక ♦ యుండుఁగాక॥ ౨౪

ప్రాజ్యపూజ్యమదీయాగ్ని ♦ భవనమందు । నధివసింపుఁడు నాల్గవ ♦ యగ్నివోలె
రెండుమూఁడుదినంబులు ♦ నిండుమదిని । జతనమొనరింతు మీయభీ ♦ ప్సితముదీర్ప॥ ౨౫

అనిననౌఁగాకయనియుండె ♦ నచటమౌని । యతనిప్రతిన యమోఘమం ♦ చని యెఱింగి
భూమినిస్సారమగుటను ♦ భూవిభుండు । గోరెధనమునులాగఁ గు ♦ బేరునుండి॥ ౨౬

ఆతనిరథము వశిష్ఠుని ♦ యమలమంత్ర । మునఁబ్రోక్షింపఁబడియుంట ♦ జలధిశైల
గగనములదానికడ్డంబు ♦ గలుగదెపుడు । గాలిఁగూడిన మేఘంబు ♦ గతికిఁబోలె॥ ౨౭

మహితుఁ గైలాసనాథుసా ♦ మంతుఁగాఁగ । నెంచిబలమున నతని జ ♦ యింపఁగోరి
రఘుఁడుధీరుఁడు శస్త్రముల్ ♦ రథమునందుఁ । బెట్టి శయనించెనఁబ్రదోష ♦ వేళయందు॥

తెల్లవాఱినరఘుఁడంత ♦ నుల్లసిల్లి । వెడలనుండెడు సమయాన ♦ విస్మయంబు
మీఱ రక్షకులరుదెంచి ♦ వింటనుండి । కోశమున స్వర్ణవర్షంబు ♦ గురిసెననిరి॥ ౨౯

అంతఁదానెత్తిపోనున్న ♦ యాకుబేరు । వలనఁ గురియించి దేవేంద్రు ♦ వజ్రహతిని
బడినమేరువుపాదంబు ♦ వగిదినొప్పు । స్వర్ణరాశిని మునికిచ్చెఁ ♦ బూర్ణముగను॥ ౩౦

గురునకోర్కెకెక్కుడు ♦ గొనఁడు ద్విజుఁడు । గోర్కెకన్న నధికిఁ ♦ గూర్చె నృపుఁడు
వీరియిర్వురనిస్పృహా ♦ వృత్తిగలరి । పొగడిరెంతయు సాకేత ♦ పురముప్రజలు॥ ౩౧

వందలకొలంది నొంటెల ♦ వారువముల । ధనముఁగొనిపోవనిచ్చి య ♦ త్యంతభక్తి
వాల్చితనపూర్వకాయమ్ము ♦ నిల్చినట్టి । యారఘుని మౌని కరముల ♦ నంటిపలికె॥ ౩౨

రాజవృత్తస్థిరుండవయి ♦ ప్రజలనేలు । స్వామి కోర్కెలభూమియిచ్చు ♦ టేమివింత?
కామితమ్ములదివి పితు ♦ కంగఁజేయు । నీమహిమ యెన్నశక్యమే ♦ నృపవరేణ్య॥ ౩౩

అన్నిశుభములఁబడసిన ♦ యధిపనీకు । వేఱుదీవెన పునరుక్తి ♦ విధముగానఁ
బూజ్యుఁడౌనీవు తండ్రికిఁ ♦ బొడమినట్లు । పొడముఁగావుతనీకు నీ ♦ బోటిసుతుఁడు॥ ౩౪

అనుచు [illegible]నుదీవించి ♦ యగ్రజన్ముఁ । డాత్మగురువును జేరఁగా ♦ నరిగెనంతఁ
దద్వరంబున సుతుఁగాంచె ♦ ధరణిధవుఁడు । గాంతిరవినుండి జీవులు ♦ గాంచునట్లు॥ ౩౫

బ్రాహ్మే ముహూర్తే కిల తస్య దేవీ । కుమారకల్పం సుషువే కుమారం
అతః పితా బ్రహ్మణ ఏవ నామ్నా । తమాత్మజన్మానమజం చకార॥ ౩౬

రూపం తదోజస్వి తదేవ వీర్యం । తదేవ నైసర్గికమున్నతత్వం
న కారణాత్స్వాద్బిభిదే కుమారః । ప్రవర్తితో దీప ఇవ ప్రదీపాత్॥ ౩౭

ఉపాత్తవిద్యం విధివద్గురుభ్య । స్తం యౌవనోద్భేదవిశేషకాంతం
శ్రీః సాభిలాషాపి గురోరనుజ్ఞాం । ధీరేవ కన్యా పితురాచకాంక్షే॥ ౩౮

అథేశ్వరేణ క్రథకైశికానాం । స్వయంవరార్థం స్వసురిందుమత్యాః
ఆప్తః కుమారానయనోత్సుకేన । భోజేన దూతో రఘవే విసృష్టః॥ ౩౯

తం శ్లాఘ్యసంబంధమసౌ విచింత్య । దారక్రియాయోగ్యదశం చ పుత్రం
ప్రస్థాపయామాస ససైన్యమేనం । ఋద్ధాం విదర్భాధిపరాజధానీం॥ ౪౦

తస్యోపకార్యారచితోపచారా । వన్యేతరా జానపదోపదాభిః
మార్గే నివాసా మనుజేంద్రసూనో । ర్బభూవురుద్యానవిహారకల్పాః॥ ౪౧

స నర్మదారోధసి సీకరార్ద్రై । ర్మరుద్భిరానర్తితనక్తమాలే
నివేశయామాస విలంఘితాధ్వా । క్లాంతం రజోధూసరకేతు సైన్యం॥ ౪౨

అథోపరిష్టాద్భ్రమరైర్భ్రమద్భిః । ప్రాక్సూచితాంతఃసలిలప్రవేశః
నిర్ధౌతదానామలగండభిత్తి । ర్వన్యస్సరిత్తో గజ ఉన్మమజ్జ॥ ౪౩

నిఃశేషవిక్షాళితధాతునాపి । వప్రక్రియామృక్షవతస్తటేషు
నీలోర్ధ్వరేఖాశబలేన శంసన్ । దంతద్వయేనాశ్మవికుంఠితేన॥ ౪౪

సంహారవిక్షేపలఘుక్రియేణ । హస్తేన తీరాభిముఖః సశబ్దం
బభౌ స భిందన్బృహతస్తరంగాన్ । వార్యర్గళాభంగ ఇవ ప్రవృత్తః॥ ౪౫

శైలోపమః శైవలమంజరీణాం । జాలాని కర్షన్నురసా స పశ్చాత్
పూర్వం తదుత్పీడితవారిరాశిః । సరిత్ప్రవాహస్తటముత్ససర్ప॥ ౪౬

తస్యైకనాగస్య కపోలభిత్త్యో । ర్జలావగాహక్షణమాత్రశాంతా
వన్యేతరానేకపదర్శనేన । పునర్దిదీపే మదదుర్దినశ్రీః॥ ౪౭

సప్తచ్ఛదక్షీరకటుప్రవాహ । మసహ్యమాఘ్రాయ మదం తదీయం
విలంఘితాధోరణతీవ్రయత్నాః । సేనాగజేంద్రా విముఖా బభూవుః॥ ౪౮

అక్కుమారునిబోలిన ♦ యక్కుమారు । నమలబ్రహ్మముహూర్తాన ♦ నతనిదేవి
గనెనుగావున బ్రహ్మకుఁ ♦ గాలునట్టి । యజుఁడనెడిపేరు రఘువిడె ♦ నాత్మజునకు॥ ౩౬

అదియెరూపంబు బలమును ♦ నదియె తేజ । మదియెస్వాభావికౌన్నత్య ♦ మదియెగుణము
కారణమునుండియింతయు ♦ మాఱఁడతఁడు । వరప్రదీపానఁబుట్టు దీ♦పంబు పగిది॥ ౩౭

విధివిహితరీతిగురులచే ♦ విద్యగాంచి । పూర్ణయౌవనకాంతిచేఁ ♦ బొలుచునజుని
జేరఁగోరియురా లచ్చి ♦ ధీరయైన । కన్యవలెఁదండ్రియాజ్ఞకై ♦ కాచియుండె॥ ౩౮

భోజుఁడనుక్రథకైశిక ♦ రాజరత్న । మతనితోఁబుట్టువౌ యిందు ♦ మతికిజరగు
నుస్వయంవరమునరఘు ♦ నూనుదేఁగ । నంపె నొకదూతనాప్తుఁడై ♦ యలరువాని॥ ౩౯

అతనిసంబంధమెంతయు ♦ నర్హమంచుఁ । గొమరుఁ డుద్వాహమున కను♦కూలుఁడంచు
నమితసైన్యంబుతోరఘు ♦ వంపెనజునిఁ । దద్విదర్భాధిపతి రాజ♦ధాని కపుడు॥ ౪౦

అతఁడునెగువోట్ల నిర్మిత ♦ మైనయట్టి । పటకుటీరావికమ్ములు ♦ పరికరములు
ప్రజలకాన్కల వన్యభా♦వమును వీడ । నజునికారామకేళిగా ♦ నలరెఁబథము॥ ౪౧

దుమ్ముగవిసిన ధ్వజముల ♦ తోడఁగూడి । బడలియున్నట్టి సేనల ♦ విడియఁజేసె
నతఁడుచల్లనిగాలికి ♦ నల్లలాడు । కానుకగనొప్పునర్మదా ♦ క్రాంతతటిని॥ ౪౨

ఏఁచినదినుండిలేచె వ♦న్యేభమొకటి । మున్గుటనుమీఁది తుమ్మెదల్ ♦ ముందెతెలుప
మదజలమువోయిశుభ్రమై ♦ పొదలు గండ।యుగము మజ్జనమొనరించి ♦ యుంటఁజూప॥

ధాతువులువోయి శుభ్రమై ♦ దంతయుగము । చిత్రనీలోర్ధ్వరేఖలఁ ♦ జెలఁగుచుంట
బుక్షవంతముతటుల ను♦త్క్రీడసల్ప । శిలలచే మొక్కవోయిన ♦ చెలువుఁదెలిపె॥ ౪౪

తుంగరవమునఁబొంగు త♦రంగములను । సారెసారెకుముడుచుచుఁ ♦ జాచుచుండు
తొండమునవ్రచ్చితటిఁజేరు ♦ చుండుదంతి । బంధములుద్రెంచుకొనివచ్చు ♦ పగిదిఁదోఁచె॥

పర్వతముఁబోలు నక్కరి ♦ పాదమన్నామ । నురముచేనూఁచ్చికొనివచ్చి ♦ యొడ్డుఁజేర
నందుచేతనుగల్గిన ♦ యట్టివరద । ముందుగావచ్చితీరము ♦ నందుఁజేర॥ ౪౬

అప్పటికినీటఁదోఁగుట ♦ నాగియున్న । గండమదధార లావన♦గంధకరికిఁ
దత్పురగజాళిఁజూచిన ♦ తత్క్షణంబ । వర్షలక్ష్మిగ వృద్ధియై ♦ పాఱఁజొచ్చె॥ ౪౭

సప్తపర్ణ[illegible]ల ట్ల♦సహ్యమైన । దానిమదజలగంధంబు ♦ సేనలోని
కరులుమూర్కొని మాఱుమొ♦గమ్ముపెట్టె । పరువులిడె మావటీలకు ♦ వశముగాక॥ ౪౮

సచ్ఛిన్నబంధద్రుతయుగ్యశూన్యం । భగ్నాక్షపర్యస్తరథం క్షణేన
రామాపరిత్రాణవిహస్తయోధం । సేనానివేశం తుములం చకార ॥ ౪౯

తమాపతంతం నృపతేరవధ్యో । వన్యః కరీతి శ్రుతవాన్కుమారః
నివర్తయిష్యన్విశిఖేన కుంభే । జఘాన నాత్యాయతకృష్టశార్ఙ్గః ॥ ౫౦

స విద్ధమాత్రః కిల నాగరూప । ముత్సృజ్య తద్విస్మితసైన్యదృష్టః
స్ఫురత్ప్రభామండలమధ్యవర్తి । కాంతం వపుర్వ్యోమచరం ప్రపేదే ॥ ౫౧

అథ ప్రభావోపనతైః కుమారం । కల్పద్రుమోత్థైరవకీర్య పుష్పైః
ఉవాచ వాగ్మీ దశనప్రభాభిః । సంవర్ధితోరఃస్థలతారహారః ॥ ౫౨

మతంగశాపాదవలేపమూలా । దవాప్తవానస్మి మతంగజత్వం
అవేహి గంధర్వపతేస్తనూజం । ప్రియంవదం మాం ప్రియదర్శనస్య ॥ ౫౩

స చానునీతః ప్రణతేన పశ్చా । న్మయా మహర్షిర్మృదుతామగచ్ఛత్
ఉష్ణత్వమగ్న్యాతపసంప్రయోగా । చ్ఛైత్యం హి యత్సా ప్రకృతిర్జలస్య ॥ ౫౪

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవో యదా తే । భేత్స్యత్యజః కుంభమయోముఖేన
సంయోక్ష్యసే స్వేన వపుర్మహిమ్నా । తదేత్యవోచత్స తపోనిధిర్మాం ॥ ౫౫

సంమోచితః సత్త్వవతా త్వయాహం । శాపాచ్చిరప్రార్థితదర్శనేన
ప్రతిప్రియం చేద్భవతో న కుర్యాం । వృథా హి మే స్యాత్స్వపదోపలబ్ధిః ॥ ౫౬

సంమోహనం నామ సఖే మమాస్త్రం । ప్రయోగసంహారవిభక్తమంత్రం
గాంధర్వమాదత్స్వ యతః ప్రయోక్తు । ర్న చారిహింసా విజయశ్చ హస్తే ॥ ౫౭

అలం హ్రియా మాం ప్రతి యన్ముహూర్తం । దయాపరోఽభూః ప్రహరన్నపి త్వం
తస్మాదుపచ్ఛందయతి ప్రయోజ్యం । మయి త్వయా న ప్రతిషేధరౌక్ష్యం ॥ ౫౮

తథేత్యుపస్పృశ్య పయః పవిత్రం । సోమోద్భవాయాః సరితో నృసోమః
ఉదఙ్ముఖః సోఽస్త్రవిదస్త్రమంత్రం । జగ్రాహ తస్మాన్నిగృహీతశాపాత్ ॥ ౫౯

ఏవం తయోరధ్వని దైవయోగా । దాసేదుషోః సఖ్యమచింత్యహేతు
ఏకో యయౌ చైత్రరథప్రదేశా । న్సౌరాజ్యరమ్యానపరో విదర్భాన్ ॥ ౬౦

తం తస్థివాంసం నగరోపకంఠే । తదాగమారూఢగురుప్రహర్షః
ప్రత్యుజ్జగామ క్రథకైశికేంద్ర । శ్చంద్రం ప్రవృద్ధోర్మిరివోర్మిమాలీ ॥ ౬౧

బంధములుద్రెంచుకొనిహారుల్ ♦ పరువులెత్తె । నిరుసులెడలిరథమ్ములు ♦ ధరణిఁగూలె
సైనికులుదత్తరిల్లిరి ♦ సఖులఁగావ । క్షణములోశిబిరంబెల్ల ♦ సంచలించె॥ ౪౯

వనగజమ్ము నృపావధ్య ♦ మనుచు నెఱుఁగు । రాఘవుండేచు కరిని మ♦రల్చుటకును
గుణముకొంచెమ్ముగాలాగి ♦ గురినిజూచి । బాణమునఁగొట్టె దానికుం♦భమ్ము దాఁక॥ ౫౦

తాఁకినంతనవన్య దం♦తావళంబు । రూపమును బాసి ఖేచర ♦ రూపమొందెఁ
జుట్టుధగధగదీప్తులు ♦ ముట్టివెలుఁగ । శిబిరమునఁజూచువారి క♦చ్చెరువుగాఁగ॥ ౫౧

స్వ[illegible]ావంబుచేత సం♦ప్రాప్తమైన । సురతరుసుమాళిఁజల్లి రా♦ట్సుతునిమీఁద
దంతకాంతులఁ దదురస్థ♦తారహార । దీప్తివర్ధిల్లఁజేయుచుఁ ♦ దెలిపెనిట్లు॥ ౫౨

ఈమతంగజమైతి నే ♦ నామతంగు । శాపమున గర్వకారణ♦పాపమునను
దనరుప్రియదర్శనాఖ్య గం♦ధర్వనాథుఁ । డతనిసుతుఁడఁ బ్రియంవదుఁ ♦ డనెడువాఁడ॥

అంతఁబతిమాలినేమ్రొక్క ♦ నమ్మహర్షి । చిత్తమెంతయుదయచేత ♦ మెత్తనయ్యె
నుష్ణమంతయు నగ్నిసం♦యోగమున నె । జలమునకుఁజల్లఁదనము గా ♦ సహజగుణము॥ ౫౪

ఎన్నఁడిక్ష్వాకుకులసము♦త్పన్నుఁ డజుఁడు । చీరనీకుంభమును వాఁడి♦నారసమున
నాఁడు నీదివ్యతనువుతోఁ ♦ గూడఁగలవు । పొమ్మనియెను తపోనిధి ♦ పుణ్యజలధి॥ ౫౫

చిరముగాఁగోరితినినీదు ♦ దరిసెనమును । సత్త్వశాలివినీచేత ♦ శాపమెడలె
నీకుఁబ్రతికృతిచేయంగ ♦ నేరనేని । వ్యర్థముగఁగాదె యీపద ♦ ప్రాప్తినాకు॥ ౫౬

స్నేహితుఁడ! చూడు నాదుసం♦మోహనాస్త్ర । మిదిప్రయోగింపనరినోర్వఁ♦డొదవుజయము
విడువమరలింపమంత్రముల్ ♦ వేఱువేఱు । దనరుగాంధర్వమిది గయి♦కొనుముదయను॥

చాలునను గూర్చిలజ్జింప ♦ నేలనీకుఁ । గొట్టినప్పుడెదయును జూ♦పెట్టితీవు
గాననాకోరికెనుద్రోసి ♦ కరినవృత్తిఁ । జూపఁబోకుము నాయందు ♦ శుద్ధచరిత॥ ౫౭

అనినఁగాకయని రాజ♦తనయుఁ డంత । నిర్మలంబగునర్మదా ♦ నీరమునను
వారిచి యుదఙ్ముఖుండయి ♦ భక్తిఁగొనియె । నస్త్రవిదుఁడస్త్రమంత్రమ్ము ♦ లతనినుండి॥

ఇట్టులిర్వురుదారి ని♦ర్హేతుకముగ । దైవయోగమ్ముచేమైత్రిఁ ♦ దనరి యంత
నొకరుచైత్రరథంబున ♦ కొకరు మంచి । రాజుచేరమ్యమగు విద♦ర్భకును జనిరి॥ ౬౦

అంత నగ[illegible]కంఠమ్ము ♦ నజుఁడు సేరె । నని తెలిసిహర్షభరమున ♦ నవ్విదర్భ
నేలుక్రథకైశికేశ్వరుఁ ♦ డెదురుకొనియె । సంద్రముప్పొంగునలలచేఁ ♦ జంద్రునట్లు॥ ౬౧

ప్రవేశ్యచైనంపురమగ్రయాయీ । నీచైస్తథోపాచరదర్పితశ్రీః
మేనేయథాతత్రజనఃసమేతో । వైదర్భమాగంతుమజంగృహేశం॥ ౬౨

తస్యాధికారపురుషైఃప్రణతైఃప్రదిష్టాం
ప్రాగ్ద్వారవేదివినివేశితపూర్ణకుంభాం
రమ్యాంరఘుప్రతినిధిఃసనవోపకార్యాం
బాల్యాత్పరామివదశాంమదనోధ్యువాస॥ ౬౩

తత్రస్వయంవరసమాహృతరాజలోకం
కన్యాలలామకమనీయమజస్యలిప్సోః
భావావబోధకలుషాదయితేవరాత్రౌ
నిద్రాచిరేణనయనాభిముఖీబభూవ॥ ౬౪

తంకర్ణభూషణనిపీడితపీవరాంసం
శయ్యోత్తరచ్ఛదవిమర్దకృశాంగరాగం
సూతాత్మజాఃసవయసఃప్రథితప్రబోధం
ప్రాబోధయన్నుషసివాగ్భిరుదారవాచః॥ ౬౫

రాత్రిర్గతామతిమతాంవరముంచశయ్యాం
ధాత్రాద్విధైవననుధూర్జగతోవిభక్తా
తామేకతస్తవబిభర్తిగురుర్వినిద్ర
స్తస్యాభవానపరధుర్యపదావలంబీ॥ ౬౬

నిద్రావశేనభవతాప్యనవేక్షమాణా
పర్యుత్సుకత్వమబలానిశిఖండితేవ
లక్ష్మీర్వినోదయతియేనదిగంతలంబీ
సోపిత్వదాననరుచింవిజహాతిచంద్రః॥ ౬౭

తద్వల్గునాయుగపదున్మిషితేనతావత్
సద్యఃపరస్పరతులామధిరోహతాంద్వే
ప్రస్పందమానపరుషేతరతారమంత
శ్చక్షుస్తవప్రచలితభ్రమరంచపద్మం॥ ౬౮

వృంతశ్లథంహరతిపుష్పమనోకహానాం
సంసృజ్యతేసరసిజైరరుణాంశుభిన్నైః

పంచమాశ్వాసము.

మ్రోఁడెముందునరుగుచు ♦ నగరమందుఁ । బ్రీతిరఘుపుత్రనజునిఁ బ్ర♦వేశపెట్టి
రులనర్చించుభోజునిఁ ♦ బురమువార । లెంచి రతిథిగ నజుని గృ♦హేశుఁగాఁగ॥

ఉ॥ మంగళపూర్ణకుంభచయ ♦ మండితవేదిని నొప్పమోసలన్
రంగుదలిర్చునూత్నభవ♦నంబును రాజనియుక్తపూరుషుల్
వంగినమస్కరించి తెలు♦పన్ రఘుకల్పుఁడు సొచ్చి బాల్యమే
గంగను వచ్చుప్రాయమునఁ ♦ గంతుఁడువోలె వసించెవేడుకన్॥

చ॥ ధరణిపురిన్ స్వయంవర వి♦ధానముచేసటు చేర్చినట్టి యా
సురుచిరకన్యకామణిని ♦ శుద్ధమతిన్ గనుకోర్కెనున్న యా
నరవరుకన్నులన్ నిదుర ♦ నాటి నిశన్ గడుఁబ్రొద్దుపోవఁగాఁ
దటిసెనుభావమున్ గనక ♦ తాఁగలుషించిన కాంతకైవడిన్॥

వృషకోకిల. అగలిపానుపుమీఁదరాలిన ♦ యంగరాగమువానిఁ జే
రెగుభుజంబులు పోగులంటు నృ♦పేంద్రసూను మహాత్మునిన్
దగువయస్కులు సూతపుత్రులుఁ ♦ దారవాజ్ఞిచయంబులన్
సుగతినిట్టులు మేలుకొల్పిరి ♦ శుభ్రమైనయుషస్సునన్॥

మత్తకోకిల. రాత్రిపోయెను శయ్యవీడుము ♦ రాజపూజ్యమహామతీ
ధాత్రిభారము రెండుసేసెను ♦ ధాత వింటె శ్రియఃపతీ
చిత్రమందుభరించెనిద్రఁ ద్య♦జించినీగురుఁ డొక్కటిన్
బాత్రుఁ డీవు మఱొండుదాల్పఁగ ♦ భవ్యరూపరఘూపమా॥

ఉ॥ భద్రుఁడవైననీవయిని ♦ బద్మకు నెంతటి మోహముండినన్
నిద్రకువశ్యుఁడై నిశిని ♦ నీవటులున్న నుపేక్షచేసి తా
రాద్రముఁదాల్చి ఖండిత తె♦ఱంగున నెవ్వనితో వినోదమున్
దద్రిమసల్పె నాశశియుఁ ♦ దన్ముఖకాంతిని వీడిజారెడిన్॥

ఉత్సాహము. రెండునొక్కసారె రమ్య ♦ రీతి విచ్చి యిప్పుడే
నిండుగాసమానమౌచు ♦ నింపుగాతమింపులన్
ఒండులోనమెదలుపాప ♦ యొండునీదుకన్ను వే
ఱొండులోఁజలించుభృంగ ♦ మొండునట్టిపద్మమున్॥

మ॥ [illegible]యాననవాయువందలి స్వభా♦వంబైన సౌరభ్యమున్
వివిధాన్యైకగుణంబులంగలిపి గ♦ల్పింపంగ వాంఛించి యి

స్వాభావికంపరగుణేనవిభాతవాయుః
సౌరభ్యమీప్సురివతేముఖమారుతస్య॥ ౬౯

తామ్రోదరేషుపతితంతరుపల్లవేషు
నిర్ధౌతహారగుళికావిశదంహిమాంభః
ఆభాతిలబ్ధపరభాగతయాధరోష్ఠే
లీలాస్మితంసదశనార్చిరివత్వదీయం॥ ౭౦

యావత్ప్రతాపనిధిరాక్రమతేనభాను
రహ్నాయతావదరుణేనతమోనిరస్తం
ఆయోధనాగ్రసరతాంత్వయివీరయాతే
కింవారిపూంస్తవగురుఃస్వయముచ్ఛినత్తి॥ ౭౧

శయ్యాంజహత్యుభయపక్షవినీతనిద్రాః
స్తంబేరమాముఖరశృంఖలకర్షిణస్తే
యేషాంవిభాంతితరుణారుణరాగయోగా
ద్భిన్నాద్రిగైరికతటాఇవదంతకోశాః॥ ౭౨

దీర్ఘేష్వమీనియమితాఃపటమండపేషు
నిద్రాంవిహాయవనజాక్షవనాయుదేశ్యాః
వక్త్రోష్మణామలినయంతిపురోగతాని
లేహ్యానిసైంధవశిలాశకలానివాహాః॥ ౭౩

భవతివిరళభక్తిర్మ్లానపుష్పోపహారః
స్వకిరణపరివేషోద్భేదశూన్యాఃప్రదీపాః
అయమపిచగిరంనస్త్వత్ప్రబోధప్రయుక్తా
మనువదతిశుకస్తేమంజువాక్పంజరస్థః॥ ౭౪

ఇతివిరచితవాగ్భిర్వందిపుత్రైఃకుమారః
సపదివిగతనిద్రస్తల్పముజ్ఝాంచకార
మదపటునినదద్భిర్బోధితోరాజహంసైః
సురగజఇవగాంగంసైకతంసుప్రతీకః॥ ౭౫

అథవిధిమవసాయ్యశాస్త్రదృష్టం
దివసముఖోచితమంచితాక్షిపక్ష్మా

బ్బువి వృక్షంబులనుండి జారిపడునా ♦ పూలం బ్రభాతానిలం
బవధానంబున బాలసూర్యకరభి♦న్నాబ్జాళితోఁ గూర్చెడిన్॥ ౧౯

ఉ॥ క్రొంజిగిరాజితుత్తెములు♦కున్ సరిమించెడు మంచుబిందువుల్
కెంజిగురాకులం బోలుచు ♦ లీలలు చూడఁగఁ గ్రించినా తెఱన్
రంజిలుదంతకాంతులప♦రంపరఁ గూడి వెలుంగుచుండు నీ
మంజుతరస్మితంబులను ♦ మానక తెల్పు నరేంద్రనందనా॥ ౨౦

ఉ॥ ఆకసమున్ బ్రతాపనిధి ♦ యర్కుఁడు చేరకమున్నె చీఁకటిన్
వీఁక ననూరుఁ డెంతయును ♦ వే యొగజిమ్మెను వీరకోటిలోఁ
బ్రాకటనాయకుండవయి ♦ భాసిలుచుండఁగ నీవు వైరులన్
దాఁకి వధించు నేలొకో ర♦ణస్థలి నీజనకుండు రాఘవా॥ ౨౧

చ॥ ఇరుగడ నిద్రదీరికరు ♦ లెంతయు మ్రోగుచునుండ సంకిళుల్
తొలఁగెను సెజ్జ నంత నటఁ ♦ దోఁచిన సూర్యుని రక్తరశ్మిచే
నరుణతరప్రభాతతుల ♦ నందిన యగ్గజవంతకోశముల్
వఱలెను గైరికాద్రితటి ♦ వ్రచ్చిన కైవడి నింపునించుచున్॥ ౨౨

చ॥ నిడుపుగఁ గట్టినట్టి పట♦నిర్మితమండపపాళియందుఁ బెం
పడరెడు పారసీకతుర♦గావళి నిద్రను బాపి ముందు సా
పడనిడినట్టి సైంధవపుఁ ♦ బల్కులనెల్లను నోటియావిరిన్
గడుమలినంబు సేసెడిని ♦ గన్గొను మో యరవిందలోచనా॥ ౨౩

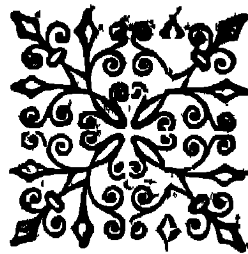
ఉ॥ పాడుటచేఁ గడున్ శిథిల♦భావముఁ గాంచె సుమోపహారముల్
వీడెను దీప్తిమండలము ♦ వెల్లెడు దివ్వెల నీవు మేలుకో
నాడెడు మానువాక్యముల ♦ కందము గాఁ బ్రతిఁ బల్కు ముద్దుమా
ట్లాడుచుఁ బంజరమ్మున వి♦హారముసల్పెడు నీదు కీరమున్॥ ౨౪

ఉ॥ వందికుమారు లిప్పగిది ♦ వాగ్విభవంబులు చూపి లేపఁగాఁ
జెందిన వేడ్కనంచలు ర♦చించెడు శబ్దముచేత లేచి యా
నందముతోడ గాంగపులి♦నంబుల వీడెడు సుప్రతీక మ
ట్లొందిన ప్రీతి మేల్కని న♦రోత్తమసూతి తొలంగెఁ దల్పమున్॥ ౨౫

ఉ॥ అం[illegible]బ్రభాతకృత్యముల ♦ నన్నియుఁ దీర్చి యథావిధిజ్ఞతన్
గాంతిమలైన రెప్పలను ♦ గ్రాలుక నుంగవ యొప్పనయ్యెజుం

కుశలవిరచితానుకూలవేషః
క్షితిపసమాజమగాత్స్వయంవరస్థం॥ ౭౬

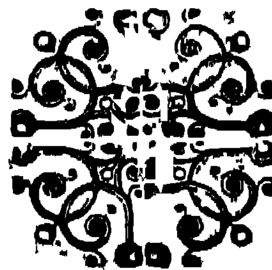
ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతా వజస్వయంవరాభి
గమనో నామ పంచమఃసర్గః.

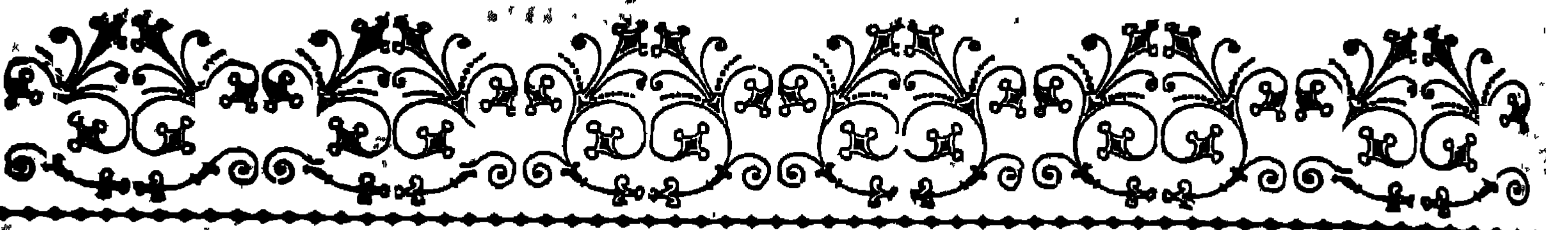

డెంతయు దత్తు లర్థిరచి♦యించిన వేషముఁబూని చేరె భూ
కాంతులు దత్స్వయంవరపుఁ ♦ గాంతనుగూడిన యాసభాస్థలిన్॥ ౭౬

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నజస్వయంవరాభిగమనంబను
పంచమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

షష్ఠః సర్గః

—:o:—

సతత్రమంచేషు మనోజ్ఞ వేషాన్ । సింహాసనస్థా నుపచారవత్సు
వైమానికానాం మరుతా మపశ్య । దాకృష్టలీలా న్నరలోక పాలాన్॥ ౧

రతే ర్గృహీతానునయేన కామం । ప్రత్యర్పిత స్వాంగ మివేశ్వరేణ
కాకుత్స్థ మాలోకయతాం నృపాణాం । మనో బభూవేందుమతీ నిరాశం॥ ౨

వైదర్భ నిర్దిష్ట మసౌ కుమారః క్లృప్తేనసోపాన పథేన మంచం
శిలావిభంగై ర్మృగరాజ శాబ । స్తుంగం నగోత్సంగ మివారురోహ॥ ౩

పరార్ధ్యవర్ణా స్తరణోపపన్న । మాసేదివాన్ రత్నవదాసనం సః
భూయిష్ఠమాసీ దుపమేయకాంతి । ర్మయూర పృష్ఠాశ్రయిణా గుహేన॥ ౪

తాసు శ్రియా రాజపరంపరాసు । ప్రభావిశేషోదయదుర్నిరీక్ష్యః
సహస్రధాత్మా వ్యరుచద్విభక్తః । పయోముచాం పంక్తిషు విద్యుతేవ॥ ౫

తేషాం మహార్హాసన సంస్థితానా । ముదార నేపథ్య భృతాం సమధ్యే
రరాజధామ్నా రఘుసూను రేవ । కల్పద్రుమాణా మివ పారిజాతః॥ ౬

నేత్రవ్రజాః పౌరజనస్య తస్మిన్ । విహాయ సర్వా న్నృపతీ న్నిపేతుః
మదోత్కటే రేచిత పుష్పవృక్షా । గంధద్విపే వన్యఇవ ద్విరేఫాః॥ ౭

అథస్తుతే వందిభి రన్వయజ్ఞైః । సోమార్కవంశ్యే నరదేవలోకే
సంచారితే చాగరుసారయోనౌ । ధూపే సముత్సర్పతి వైజయంతీః॥ ౮

పురోపకంఠోపవనాశ్రయాణాం । కలాపినా ముద్ధతనృత్యహేతౌ
ప్రధ్మాతశంఖే పరితో దిగంతాం । స్తూర్యస్వనే మూర్ఛతి మంగళార్థే॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

షష్ఠాశ్వాసము.

గీతములు.

దివి విమానాళి విహరించు ♦ దివిజవరుల । లీలలనుగ్రాలి పర్యంక ♦ పాళిమీఁద
సింహపీఠములందుండి ♦ చెలఁగునృపుల । రమ్యవేషుల నటఁగాంచె ♦ రఘుని సుతుఁడు॥ ౧

హరుని రతికాంత వేఁడఁగా ♦ నతనికరుణ । మరల దేహంబుదాల్చిన ♦ మరుఁడనంగ
నొప్పు కాకుత్థ్సమణిఁ గాంచి ♦ యుర్విపాలు । రిందుమతిఁ గూరిచి నిరాశఁ ♦ జెందిరంత॥

తాళ్ళపై తాళ్లమీఁదుగా ♦ రమ్యశిఖరి । శిఖరమెక్కెడుసింహంపు ♦ శిశువువోలె
నవ్విదర్భాధిపతిచూప ♦ నక్కుమార । విభుఁడు మెట్టులమీఁదుగాఁ ♦ బీఠమెక్కె॥ ౩

రత్నకంబళరాజిచేఁ ♦ బ్రభదలిర్చు । నాసనంబునఁ గూర్చున్న ♦ యయ్యజుండు
చిత్రకాంతుల నెమ్మిపైఁ ♦ జెలఁగుచుండు । స్కందుతోఁ బోల్పనెంతయుఁ ♦ జాలియుండె॥

అంబుదాళిని వేరూపు ♦ లంది మెఱపు । చెలఁగి కనులకు మిఱుమిట్లు ♦ గొలుపునట్లు
రాజపంక్తుల రాజిల్లు ♦ రాజ్యలక్ష్మి । యధికకాంతిని దుస్సహ ♦ మయ్యెఁజూడ॥ ౫

శ్రేష్ఠ సింహాసనంబులఁ ♦ జెన్నుమీఱి । యుజ్జ్వలంబగు వేషాల ♦ నొప్పియున్న
రాజులందఱలో రఘు ♦ రాజసుతుఁడె । సురతరులఁబారిజాతంబు ♦ కరణి మెఱసె॥ ౬

భృంగమాల్ పుష్పవృక్షమ్ము ♦ లెల్లఁబాసి । వచ్చిమదగంధ గజముపై ♦ వ్రాలినట్లు
పౌరజనముల సకలదృగ్ ♦ వ్రాతములును । బాసిరాజుల నజునిపై ♦ వచ్చివ్రాలె॥ ౭

సోమసూర్యకులంబుల ♦ భూమిపతుల । వంశచరితలు దెలిసిన ♦ వందితతులు
పాఠములు సల్ప నగరుధూ ♦ పమ్ములడరి । పర్వి చుట్టును ధ్వజముల ♦ పయికి నెగసె॥ ౮

శంఖమం[illegible]తూర్య ని ♦ స్వానచయము । కడలకును ముట్టియంతటఁ ♦ గలసి నెఱయ
నగర కంఠోపవనముల ♦ నెగడుచుండు । నెమళులకు నృత్యహేతువై ♦ యమరెనపుడు॥ ౯

మనుష్యవాహ్యం చతురస్రయాన । మధ్యాస్య కన్యా పరివారశోభి
వివేశ మంచాంతర రాజమార్గం । పతింవరా క్లృప్త వివాహవేషా॥ ౧౦

తస్మి న్విధానాతిశయే విధాతుః । కన్యామయే నేత్రశతైక లక్ష్యే
నిపేతు రంతఃకరణై ర్నరేంద్రా । దేహైః స్థితాః కేవలమాసనేషు॥ ౧౧

తాంప్రత్యభివ్యక్త మనోరథానాం । మహీపతీనాం ప్రణయాగ్రదూత్యః
ప్రవాళశోభా ఇవపాదపానాం । శృంగారచేష్టా వివిధా బభూవుః॥ ౧౨

కశ్చిత్కరాభ్యా ముపగూఢనాళ । మాలోల పత్రాభి హతద్విరేఫం
రజోభిరంతః పరివేషబంధి । లీలారవిందం భ్రమయాం చకార॥ ౧౩

విస్రస్త మంసా దపరోవిలాసీ । రత్నానువిద్ధాం గదకోటిలగ్నం
ప్రాలంబ ముత్కృష్య యథావకాశం । నినాయ సాచీకృత చారువక్త్రః॥ ౧౪

ఆకుంచితాగ్రాంగులినా తతోన్యః । కించిత్స మావర్జిత నేత్రశోభః
తిర్యగ్విసంసర్పి నఖప్రభేణ । పాదేనహైమం విలిలేఖ పీఠం॥ ౧౫

నివేశ్యవామం భుజమాసనార్ధే । తస్మి న్నివేశాదధికోన్నతాంసః
కశ్చిద్వివృత్త త్రికభిన్నహారః । సుహృత్సమాభాషణతత్పరోభూత్॥ ౧౬

విలాసినీ విభ్రమదంతపత్ర । మాపాండురం కేతకబర్హ మన్యః
ప్రియానితంబోచిత సంనివేశై । ర్విపాటయామాస యువానఖాగ్రైః॥ ౧౭

కుశేశయా తామ్రతలేన కశ్చిత్ । కరేణరేఖా ధ్వజలాంఛనేన
రత్నాంగుళీయ ప్రభయానువిద్ధా । నుదీరయామాస సలీలమక్షాన్॥ ౧౮

కశ్చిద్యథాభాగ మవస్థితోపి । స్వసంనివేశా ద్వ్యతిలంఘినీవ
వజ్రాంశుగర్భాంగులి రంధ్రమేకం । వ్యాపారయామాస కరం కిరీటే॥ ౧౯

తతోనృపాణాం శ్రుతవృత్తవంశా । పుంవత్ప్రగల్భా ప్రతిహార రక్షీ
ప్రాక్సన్నికర్షం మగధేశ్వరస్య । నీత్వా కుమారీ మవదత్సునందా॥ ౨౦

అసౌశరణ్యః శరణోన్ముఖానా । మగాధసత్త్వో మగధప్రతిష్ఠః
రాజాప్రజా రంజనలబ్ధవర్ణః । పరంతపోనామ యథార్థనామా॥ ౨౧

కామం నృపాః సంతు సహస్రశోన్యే । రాజన్వతీ మాహు రనేన భూమిం
నక్షత్రతారా గ్రహసంకులాపి । జ్యోతిష్మతీ చంద్రమసైవ రాత్రిః॥ ౨౨

పరిచరులతోడ నొప్పి వి♦వాహవేష । కలితరైన పతింవర ♦ కన్య సరులు
మోయుపల్లకినెక్కి ప్ర ♦ మోదమతిని । రాజపర్యంకమధ్యమా ♦ర్గమునుజొచ్చె॥ ౧౦

వందలకొలంది వీక్షణ ♦ వ్రాతములకు । గుఱియగుచు బ్రహ్మసృష్టి న ♦ బ్బురమునగుచు
నెసఁగునాకన్నెపైవ్రాలె ♦ నృపులమనము । లంగములుమాత్రముండె సిం♦హాసనముల॥ ౧౧

ఆమెయందలి తమప్రేమ ♦ వ్యక్తపఱుచు । భూతలేంద్రుల ప్రణయాగ్ర ♦ దూతలనఁగ
వివిధ శృంగార చేష్టలు ♦ వెలసెనపుడు । నృత్యములయందుఁ బల్లవ ♦ శ్రీలువోలె॥ ౧౨

కదలిరేకులు తేంట్లను ♦ గడకునెట్ట । వరపరాగంబు లోపలఁ ♦ బరిధిగట్ట
నాళమును జేతఁబట్టి భూ ♦ నాథుఁడొక్కఁ । డందముగఁ ద్రిప్పె లీలార♦విందమపుడు॥

వేత్రాకవిలాసి పూదండ ♦ జారిభుజము । రత్నఖచితవరాంగదా ♦ గ్రమునఁ దగులు
కోసిన సుందరముఖమును ♦ గొంతత్రిప్పి । దానిసవరించి యిడె యథా ♦ స్థానమందు॥

మఱియొకఁడు గొంతవెనుకకుఁ ♦ బఱపిదృష్టి । కాళ్లమునివేళ్లవంచి బం ♦ గారుపాద
పీఠమును వ్రాయుచుండెను ♦ విమలనఖర । వక్రికాంతులు దానిపైఁ ♦ బర్వుచుండ॥ ౧౪

మించియెత్తుగ మూపు గా ♦ న్పించురీతి । వామభుజముంచి పీఠార్ధ ♦ భాగమందు
విరసరముజారనొకయింత ♦ వెన్నుద్రిప్పి । యొకఁడుమాట్లాడఁగడఁగెను ♦ సఖునితోడ॥

మఱియొకఁడు స్వప్రియాంగన ♦ పిఱుఁదుమీఁద । నునుచుకొనగోటఁ గామినీ♦జనవిలాస
మునకునౌ దంతపత్రాళి ♦ కనువుగాఁగ । బచ్చగేదంగి రేకును ♦ బట్టిచీల్చె॥ ౧౬

ధ్వజము మొదలగు రేఖలఁ ♦ దనరుచుండి । పద్మము లెల్లగానుండు ♦ పాణితోడ
రత్నముల యుంగరమ్ముల ♦ ప్రభలుగ్రమ్మ । పాచికలు వైచె నొక్కఁడు♦పార్థివుండు॥

తలనుయుక్తస్థలంబునఁ ♦ దనరుచున్న । మకుట మొక్కఁడు దలఁచిన ♦ మాడ్కిదాని
నంటఁజొచ్చెను గరమున ♦ నక్కిరీట । వజ్రరుచి వేళ్ళసందులఁ ♦ బడివెలుంగ॥ ౧౯

అంత రాడ్వంశచరితంబు ♦ లన్నివెలసి ♦ పురుషులంతటిప్రౌఢరై ♦ పలుకుచుండు
ద్వారపాలసునంద తే♦కన్యనపుడు । తొలుతమగధేశుకడనిల్పి ♦ పలికెనిట్లు॥ ౨౦

అమితసత్త్వుఁడు మగధర♦త్నాస్పదుండు । శరణుజొచ్చినవారికి ♦ శరణమగుచుఁ
బ్రజలరంజింపఁజేసెడు ♦ భవ్యయశుఁడు । సార్థకపరంతపాఖ్యుఁ డీ♦క్ష్మావరుండు॥ ౨౧

పృథ్వివరుకన్యలున్నను ♦ వేలకొలఁది । నితఁడు రాజన్వతిని జేసె ♦ క్షితితలమును
లెక్కలేనన్నిగ్రహములు ♦ చుక్కలున్న । నిశిని జ్యోత్స్నవతిని జేయు ♦ శశివిధమ్మున॥ ౨౨

క్రియాప్రబంధా దయమధ్వరాణా । మజస్రమాహూత సహస్రనేత్రః
శచ్యాశ్చిరం పాండుకపోలలంబా । న్మందారశూన్యా నలకాం శ్చకార॥ ౨౩

అనేనచేదిచ్ఛసి గృహ్యమాణం । పాణిం వరేణ్యేన కురుప్రవేశే
ప్రాసాదవాతాయన సంశ్రితానాం । నేత్రోత్సవం పుష్పపురాంగనానాం॥ ౨౪

ఏవంతయోక్తే తమవేక్ష్యకించిత్ । విస్రంసి దూర్వాంక మధూకమాలా
ఋజుప్రణామ క్రియయైవతన్వీ । ప్రత్యాదిదేశైన మభాషమాణా॥ ౨౫

తాం సైవవేత్ర గ్రహణే నియుక్తా । రాజాంతరం రాజసుతాం నినాయ
సమీరణోత్థేవ తరంగరేఖా । పద్మాంతరం మానసరాజహంసీం॥ ౨౬

జగాదచైనా మయమంగనాథః । సురాంగనా ప్రార్థిత యౌవనశ్రీః
వినీతనాగః కిలసూత్రకారై । రైంద్రం పదం భూమిగతోఽపి భుంక్తే॥ ౨౭

అనేనపర్యాస యతాశ్రు బిందూ । న్ముక్తాఫలస్థూల తమాన్స్తనేషు
ప్రత్యర్పితాః శత్రువిలాసినీనా । మున్ముచ్యసూత్రేణ వినైవహారాః॥ ౨౮

నిసర్గభిన్నాస్పద మేకసంస్థ । మస్మిన్ద్వయం శ్రీశ్చ సరస్వతీచ
కాంత్యాగిరా సూనృతయాచ యోగ్యా । త్వమేవకల్యాణి తయోస్తృతీయా॥ ౨౯

అథాంగరాజా దవతార్యచక్షు । ర్యాహీతి జన్యా మవదత్కుమారీ
నాసౌనకామ్యో నచవేదసమ్య । గ్ద్రష్టుంనసా భిన్నరుచిర్హిలోకః॥ ౩౦

తతఃపరం దుఃప్రసహం ద్విషద్భి । ర్నృపం నియుక్తా ప్రతిహారభూమౌ
నిదర్శయామాస విశేషదృశ్య । మిందుం నవోత్థాన మివేందుమత్యై॥ ౩౧

అవంతినాథోఽయ ముదగ్రబాహు । ర్విశాలవక్షా స్తనువృత్తమధ్యః
ఆరోప్యచక్ర భ్రమ ముష్ణతేజా । స్త్వష్ట్రేవ యత్నోల్లిఖితోవిభాతి॥ ౩౨

అస్యప్రయాణేషు సమగ్రశక్తే । రగ్రేసరై ర్వాజిభి రుత్థితాని
కుర్వంతిసామంత శిఖామణీనాం । ప్రభాప్రరోహా స్తమయం రజాంసి॥ ౩౩

అసౌమహాకాల నికేతనస్య । వసన్నదూరే కిల చంద్రమౌళేః
తమిస్రపక్షేపి సహప్రియాభి । ర్జ్యోత్స్నావతో నిర్విశతిప్రదోషాన్॥ ౩౪

అనేనయూనా సహపార్థివేన । రంభోరుకచ్చి న్మనసోరుచిస్తే
సిప్రాతరంగానిల కంపితాసు । విహర్తుముద్యాన పరంపరాసు॥ ౩౫

ఎడతెగక జన్నములు సేసి ♦ యెప్పుడు నింద్రుఁ । బిల్చి శచివెల్లచెక్కిళ్ల ♦ వ్రేళ్లునట్టి
ముంగురులయందు మందార ♦ పుష్పచయము । చేరకుండఁగఁ జేసెను ♦ జిరమిత్రుండు॥

ఈవరేణ్యుని చేపట్టు ♦ దేని నీవు । బుష్పపురమును జొచ్చి యా ♦ పురములోని
యమలప్రాసాదనాతాయ ♦ నములఁ జూచు । చానలకు నేత్రపర్వంబు ♦ సలుపఁగలవు॥

అనుచుఁ జెప్పిన నాలించి ♦ యతనిఁ గాంచి । గరికెతో నొప్పు నిప్పుపూ ♦ సరము గదల
బుజుగతిని గ్రాలుమతి నమ ♦ స్కృతి నొనర్చి । తన్వి మానముతోడ నా ♦ తవిదోలంగ॥

మానసమరాళి నొండు ప♦ద్మమునఁ జేర్చు । గాలిచేఁ గల్గు తరఁగల ♦ పోలిపగిది
రాజపుత్రిని మతియొక ♦ రాజుఁ జేర్చి । యనియె వేత్రిమ్ము దాల్చిన ♦ యానునంద॥ ౨౭

అంగనాథుఁ డితండు సు♦రాంగనాళి । కోరు యౌవనకాంతిఁ జె♦న్నారువాఁడు
గజములకు శిక్ష బుధులచేఁ ♦ గఱపినాఁడు । ధరణిపై నింద్రవిభవంబు ♦ దాల్చినాఁడు॥

అశ్రుబిందులు ముత్తెమ్ము ♦ లంతలేసి । వైరికాంతల చనులపైఁ ♦ బ్రస్తరించి
యిచ్చెడు మున్గొన్న సరులకుఁ ♦ బ్రతిగ నిడిన । దారములు లేని వండల ♦ తీరు గొలిపె॥ ౨౮

భిన్నవాసస్వభావనలై ♦ యున్న నిటను । శ్రీసరస్వతులిద్దఱుఁ ♦ జేరిరొకట
సత్యవాక్పూతసౌందర్య ♦ శాలివీవు । గూడియుంటకు యోగ్యవు ♦ మూఁడవదిగ॥ ౨౯

అనుడు నాతనిపై దృష్టి ♦ నట్టె దింపి । పదయనుచుఁ జెప్పఁ జెలికి న ♦ ప్రభుకుమారి
తానెఱుంగఁగఁ జాలదా? ♦ తగఁడయాతఁడు । అవనినభిరుచి భిన్నమా ♦ నంతెగాక॥ ౩౦

అంత దౌవారికను నంద ♦ యరితతులకు । దుష్ప్రసహ్యుని నూత్న చం♦ద్రుఁడు వోలెఁ
జూడ నెంతయు యోగ్యుని ♦ నుభగు నృపుని । నింకొకనిఁ జూపి యిట్లనె ♦ నిందుమతికి॥ ౩౧

నిడుదలైనట్టి బాహువుల్ ♦ వెడఁదరొమ్ము । గుంద్రమౌ సన్ననడుమును ♦ గొమరుమిగులఁ
ద్వష్ట్రిచక్రభ్రమంబుపైఁ ♦ దవిలి రాయ । వఱలు రవిఁ బోలు నీతఁ డ♦వంతివిభుఁడు॥ ౩౨

శక్తిసంపూర్ణుఁ డీతని ♦ జైత్రయాత్ర । ముందు నడిచెడు హరితతిఁ ♦ బొడము రజము
లఖిలసామంతరాజ తే♦జాంకురముల । కస్తమానంబు గల్పించు ♦ నద్భుతముగ॥ ౩౩

అమ్మహాకాలనిలయు శ♦శాంకమౌళి । కెలనవసియించుఁ గావునఁ ♦ గృష్ణపక్ష
మందుఁ గూడను దనప్రియ ♦ రాండ్రతోడ । ననుభవించును జంద్రికా ♦ యామినులను॥

ఈపడుచు దీనితోఁ గూడి ♦ యరప్రమీఱ । విమలసిప్రాతరంగాళి ♦ వడలు గాలి
వలనఁ గంపించు నుద్యాన ♦ పాళియందుఁ । జెలఁగఁ గోరుదె రంభోరు ♦ తెలుపుమనిన॥ ౩౪

షష్ఠః సర్గః

తస్మిన్నభిద్యోతిత బంధుపద్మే । ప్రతాపసంశోషిత శత్రుపంకే
బబంధసానోత్తమ సౌకుమార్యా । కుముద్వతీ భానుమతీవ భావమ్॥ ౩౬

తామగ్రతస్తామరసాంతరాభా । మనూపరాజస్య గుణైరనూనామ్
విధాయసృష్టిం లలితాం విధాతు । ర్జగాద భూయః సుదతీం సునందా॥ ౩౭

సంగ్రామనిర్విష్ట సహస్రబాహు । రష్టాదశద్వీప నిఖాత యూపః
అనన్యసాధారణ రాజశబ్దో । బభూవయోగీ కిల కార్తవీర్యః॥ ౩౮

అకార్యచింతా సమకాలమేవ । ప్రాదుర్భవం శ్చాపధరః పురస్తాత్
అంతః శరీరేష్వపియః ప్రజానాం । ప్రత్యాదిదేశా వినయం వినేతా॥ ౩౯

జ్యాబంధ నిష్పంద భుజేనయస్య । వినిఃశ్వసద్వక్త్ర పరంపరేణ
కారాగృహే నిర్జితవాసవేన । లంకేశ్వరే ణోషిత మాప్రసాదాత్॥ ౪౦

తస్యాన్వయే భూపతిరేష జాతః । ప్రతీప ఇత్యాగమ వృద్ధసేవీ
యేనశ్రియః సంశ్రయదోషరూఢం । స్వాభావలోలేత్యయశః ప్రమృష్టం॥ ౪౧

ఆయోధనే కృష్ణగతిం సహాయ । మవాప్యయః క్షత్రియ కాలరాత్రిం
ధారాంశితాం రామపరశ్వధస్య । సంభావయ త్యుత్పలపత్రసారాం॥ ౪౨

అస్యాంకలక్ష్మీర్భవ దీర్ఘబాహో । ర్మాహిష్మతీ వప్రనితంబకాంచీం
ప్రాసాదజాలై ర్జలవేణిరమ్యాం । రేవాంయది ప్రేక్షితు మస్తికామః॥ ౪౩

తస్యాః ప్రకామం ప్రియదర్శనోపి । నసక్షితీశో రుచయే బభూవ
శరత్ప్రమృష్టాంబుధరోపరోధః । శశీవపర్యాప్త కలానలిన్యాః॥ ౪౪

సాశూరసేనాధిపతిం సుషేణ । ముద్దిశ్యలోకాంతరగీతకీర్తిం
ఆచారశుద్ధో భయవంశదీపం । శుద్ధాంతరక్ష్యా జగదేకుమారీ॥ ౪౫

నీపాన్వయః పార్థివ ఏషయజ్వా । గుణైర్యమాశ్రిత్య పరస్పరేణ
సిద్ధాశ్రమం శాంత మివైత్యసత్త్వై । ర్నైసర్గికో ప్యుత్ససృజే విరోధః॥ ౪౬

యస్యాత్మగేహే నయనాభిరామా । కాంతి ర్హిమాంశో రివసన్నివిష్టా
హర్మ్యాగ్ర సంరూఢ తృణాంకురేషు । తేజోవిషహ్యం రిపుమందిరేషు॥ ౪౭

యస్యావరోధ స్తనచందనానాం । ప్రక్షాళనా ద్వారివిహారకాలే
కళిందకన్యా మథురాంగతాపి । గంగోర్మిసంసక్త జలేవభాతి॥ ౪౮

బంధుపద్మమ్ములలరించి ♦ వైరిపంక । మింకఁజేసిప్రతాపాన ♦ నెసఁగునతని
యందు మృదుల కుముద్వతి ♦ యాత్మభావ । బంధమునుభాను మతివలెఁ♦బలుపదర్యె॥౩౭

అంతఁగంజాతగర్భంపుఁ ♦ గాంతికలిగి । వనజగర్భునిసృష్టికి ♦ వన్నెయిడెడు
రూపనుగుణాఢ్యనుదతి న ♦ నూపనృపతి । యెదుటఁజేర్చిసునంద దా♦నిట్లుపలికె॥ ౩౮

యూపములఁబదునెన్మిది ♦ ద్వీపములను । నిల్పివేయిభుజమ్ములఁ ♦ గొల్పియాజిఁ
బరులుగనఁగాని రాజ శ♦బ్దంబుఁబడసి । యుండెఁగాకార్తవీర్యుఁడ♦యోగిరొకఁడు॥

సలుపఁదగనివి సలుపంగఁ ♦ దలఁచునంత । నెక్కిడినచాపమునుదాల్చి ♦ యెదుటనిల్చి
చెడుతలంపులుమనములఁ ♦ జెందకుండఁ । బ్రజలశిక్షించిరక్షించు ♦ వాఁడతండు॥ ౩౯

అల్లెత్రాటనుభుజము ల ♦ ల్లాడకుండఁ । గట్టనిట్టూర్పువెట్టి వ ♦ క్త్రములయందు
నతనిచెఱనుండెఁగరుణించి ♦ యనుపుదాఁక । నిందుగెల్చినయట్టి లం♦కేశ్వరుండు॥ ౪౦

అతనికులమున నీప్రతీ♦పాఖ్యనృపతి । జ్ఞానవృద్ధులఁగొల్చు న♦జ్ఞానిగలిగి
సిరికినాశ్రితదోషాళి ♦ చేతఁబొడము । ప్రకృతి చంచలయనునిందఁ ♦ బాపివైచె॥ ౪౧

వహ్నిసాయంబుయుద్ధానఁ ♦ బడసియితఁడు । క్షత్రియులకాలరాత్రియై ♦ చన్నయట్టి
పరశురామునివాఁడియౌ ♦ పరశుధారఁ । గలువరేకులసారంబు ♦ గాఁగనెంచె॥ ౪౨

మించిమాహిష్మతీపురి ♦ కాంచియైన । విమలరేవానదీపూర ♦ విభవములను
హర్మ్యములనుండిచూడఁగా ♦ నాసయున్న । నగుము నీవీమహాభుజా ♦ నంకలక్ష్మి॥ ౪౩

ఎంతప్రియదర్శనుండైన ♦ నిందుమతికి । నన్నృపాలుఁడురుచియింపఁ ♦ డయ్యెఁ గోర
మొగిలువీడి శరత్కాల♦పూర్ణుఁడయ్యు । నిందుఁ డబ్జంబులకు రుచి ♦ యింపనట్లు॥ ౪౪

అంత నక్కన్యకిట్లనె ♦ నాసునంద । యుభయకులదీపమును మఱి ♦ శుభచరిత్రుఁ
డగుచు లోకాంతరములను ♦ యశముగాంచి । చెలఁగునాశూరసేను ను♦షేణుఁజూపి॥

ఇతఁడునీపాన్వయుఁడుయాజి ♦ యితనిఁబొంది । గుణములన్యోన్యవైరంబు ♦ గొనక పొదలు
శాంతసిద్ధాశ్రమముఁబొంది ♦ సత్త్వచయము । ప్రకృతివైరమ్ములనుమాని ♦ పరఁగురీతి॥

కనులకభిరామమాచంద్ర ♦ కాంతివంటి । కాంతితనమందిరమ్మునఁ ♦ గ్రాలఁజేసె
భూరిహర్మ్యాగ్రములగడ్డి ♦ మొలచియున్న । శత్రుగృహములదుస్సహ ♦ శౌర్యమంచె॥

ఇతఁడు జలకేళిశుద్ధాంత ♦ సతులఁగూడి । సలుపఁదత్కుచచందన ♦ ములనుగలసి
యమునమధురాపురప్రాంత ♦ మందునున్న । గంగతరఁగలఁగూడిన ♦ కరణినొప్పు॥ ౪౮

తస్మిన్నత్యాజ్యాతికాలి కాలియేన । మణింవిసృష్టం యమునౌకసాయః
వక్షఃస్థల వ్యాపి రుచంద ధానః । సకౌస్తుభం హ్రేపయతీవ కృష్ణం॥ ౪౯

సంభావ్య భర్తారమముం యువానం । మృదుప్రవాళోత్తర పుష్పశయ్యే
బృందావనే చైత్రరథా దనూనే । నిర్విశ్యతాం సుందరి యౌవనశ్రీః॥ ౫౦

అధ్యాస్య చాంభః పృషతోక్షితాని । శైలేయగంధీని శిలాతలాని
కలాపినాం ప్రావృషి పశ్యనృత్యం । కాంతాసు గోవర్ధన కందరాసు॥ ౫౧

నృపంతమావర్త । మనోజ్ఞనాభిః । సావ్యత్యగా దన్యగతా ర్భవితీ
మహీధరం మార్గవశాదుపేతం । స్రోతోవహా సాగరగామినీవ॥ ౫౨

అథాంగదాశ్లిష్టభుజం భుజిష్యా । హేమాంగదం నామకళింగ నాథమ్
ఆసేదుషీం సాదితశత్రుపక్షం । బాలామబాలేందుముఖీం బభాషే॥ ౫౩

అసౌమహేంద్రాద్రిసమానసారః । పతిర్మహేంద్రస్య మహోదధేశ్చ
యస్యక్షరత్సైన్య గజచ్ఛలేన । యాత్రాసుయాతీవ పురోమహేంద్రః॥ ౫౪

జ్యాఘాతరేఖే సుభుజో భుజాభ్యాం । బిభర్తి యశ్చాపభృతాం పురోగః
రిపుశ్రియాం సాంజన బాష్పసేకే । బందీకృతానా మివ పద్ధతీద్వే॥ ౫౫

యమాత్మనః సద్మని సన్నికృష్టో । మంద్రధ్వని త్యాజిత యామతూర్యః
ప్రాసాదవాతాయన దృశ్యవీచిః । ప్రబోధయ త్యర్ణవ ఏవసుప్తం॥ ౫౬

అనేనసార్థం విహరాంబురాశే । స్తీరేషు తాళీవనమర్మరేషు
ద్వీపాంతరానీత లవంగపుష్పై । రపాకృత స్వేదలవామరుద్భిః॥ ౫౭

ప్రలోభితా ప్యాకృతి లోభనీయా । విదర్భరాజావర జాతయైవం
తస్మాదపావర్తత దూరకృష్టా । నిత్యేవలక్ష్మీః ప్రతికూలదైవాత్॥ ౫౮

అథోరగాఖ్యస్య పురస్యనాథం । దౌవారికీ దేవసరూప మేత్య
ఇతశ్చకోరాక్షి విలోకయేతి । పూర్వానుశిష్టాం నిజగాదభోజ్యాం॥ ౫౯

పాండ్యోయమంసార్పిత లంబహారః । క్లృప్తాంగరాగో హరిచందనేన
ఆభాతిబాలాతప రక్తసానుః । సనిర్ఝరోద్గార ఇవాద్రిరాజః॥ ౬౦

వింధ్యస్య సంస్తంభయితామహాద్రే । ర్నిశ్శేషపీతోజ్ఝిత సింధురాజః
ప్రీత్యాశ్వమేధావభృథార్ద్రమూర్తేః । సౌస్నాతికో యస్య భవత్యగస్త్యః॥ ౬౧

షష్ఠాశ్వాసము.

గరుడునకునోడి యమునలోఁ ♦ గాఁపురంబు। సలుపు కాళీయుఁ డిచ్చిన ♦ వెలుఁగుమణిని
వక్షమునఁదాల్చెఁగౌస్తుభ ♦ వజ్రమూను । కృష్ణునకులజ్జగొల్పెడు ♦ క్రియనితండు॥ ౪౯

ఈపడుచు నేని భర్తగా ♦ నెంచినీవు । చిగురులునిచినమెత్తపూ ♦ సెజ్జమీఁద
యౌవనశ్రీలసుందరీ ♦ యనుభవింపు । చైత్రరథతుల్యబృందావ ♦ చిత్రవనిని॥ ౫౦

రాతిపూపరిమళముల ♦ రమ్యమగుచుఁ । జినుకులనుగాంచి తడిసిన ♦ శిలలనుండి
కనుము గోవర్ధనాచింత ♦ కందరములఁ । గలుగుశిఖినృత్యముల వాన ♦ కాఱుసందు॥ ౫౧

అన్యపత్నిగఁదెలిసి త♦న్నక్కుమారి । నుడిపగిదినాభిచెన్నారు ♦ సుందరాంగి
యబ్ధిజనుచున్నవడ్డమై ♦ యదిరిరాఁగఁ । దప్పనదివలెఁ దన్నప్పుఁ ♦ దప్పిచనియె॥ ౫౨

అంత రిపుపక్షభంగు హే♦మాంగదాఖ్యు । నంగదాంచితబాహు క♦ళింగనాథు
నెదుటిబాలకుఁబూర్ణేందు ♦ వదనకనియె । నమలదౌవారికామణి ♦ యా సునంద॥ ౫౩

ఇతఁడు బలమునఁబోలు మ♦హేంద్రగిరిని । నేలుచుండుమహాబ్ధి మ♦హేంద్రమలను
నితనియాత్రలముందు మ♦హేంద్రశైల । మరుగుమదగజతతిమిష ♦ ననఁగఁదోఁచు॥ ౫౪

కార్ముకధరాగ్రగణ్యుఁడై ♦ క్రాలునితఁడు । గలనఁగొనిచనురిపులక్ష్మి ♦ కజ్జలాశ్రు
ధారఁదడిసినరెండు ప♦థమ్ములనఁగ । భుజములఁగిణాంక రేఖలు ♦ పూనినాఁడు॥ ౫౫

అబ్ధియాతనినిలయంబు ♦ నంటియుంట । నతులరవముల యామతూ♦ర్యములమించి
సౌధజాలాళివీచి ద♦ర్పనమొసంగి । మేలుకొలుపును సుప్త నృ♦పాలునితని॥ ౫౬

పడసిద్వీపాంతరలవంగ ♦ పరిమళమును । జెమటలార్చెడువాతపో ♦ తములఁజెలఁగి
తాళవనములమర్మర ♦ ధ్వనులమించు । జలధితటములనితనితో ♦ సలుపుకేళి॥ ౫౭

[illegible]నుచు లోభమ్మునెంతఁ గో♦ల్పినసువినక । రూపవతిభోజుచెల్లెలా ♦ భూపుఁదొలఁగెఁ
దన్నుదూరాననుండి య♦త్నమునదేఁగ । సిరితలంపక దురదృష్టుఁ ♦ దొలఁగుకరణి॥ ౫౮

అంతభోజాన్వయనుగూడి ♦ యమరరూపు । నాగపురనృపుఁజేరి సు♦నందపలికె
నిందుమతితోడ నెప్పటి ♦ చందమునను । గాంచుమిటను జకోరాక్షి ♦ యంచుఁజూపి॥

పాండ్యుఁడీతఁడుచందన ♦ పంకములఁది । మూఁపుననుహారములువేరిలఁ ♦ బొదలుచుండు
శైలమైసానువొప్ప లే ♦ యెండచేత । శేల్లదిగఁబాఱఁగ్రాలు స♦గేఁదుపగిది॥ ౬౦

అశ్వమేధావభృథముచే ♦ నంగమెల్ల । దడియునితఁడిక సేస్నా♦నుఁడును బ్రియుఁడు
వింధ్యము నణఁచి సంద్రమ్ము♦ క్రీడ్చెదానిఁ । గ్రిమ్మఱఁగ్యజించినట్టి య♦గస్త్యమౌని॥ ౬౧

అస్త్రం హరాదాప్తవతా దురాపం । యేనేన్ద్రలోకావజయాయ దృప్తః
పురాజనస్థాన విమర్దశంకీ । సంధాయ లంకాధిపతిః ప్రతస్థే॥ ౬౨

అనేనపాణౌ విధివద్గృహీతే । మహాకులీనేన మహీవగుర్వీ
రత్నానువిద్ధార్ణవ మేఖలాయా । దిశః సపత్నీ భవదక్షిణస్యాః॥ ౬౩

తాంబూలవల్లీ పరిణద్ధపూగా । స్వేలాలతాలింగిత చందనాసు
తమాలపత్రా స్తరణాసురంతుం । ప్రసీదశశ్వ న్మలయస్థలీషు॥ ౬౪

ఇందీవరశ్యామ తనుర్నృపోసౌ । త్వంరోచనాగౌర శరీరయష్టిః
అన్యోన్యశోభా పరివృద్ధయేవాం । యోగస్తటిత్తోయదయో రివాస్తు॥ ౬౫

స్వసుర్విదర్భాధిపతే స్తదీయో । లేభేంతరం చేతసి నోపదేశః
దివాకరాదర్శన బద్ధకోశే । నక్షత్రనాథాంశు రివారవిందే॥ ౬౬

సంచారిణీ దీపశిఖేవ రాత్రౌ । యంయంవ్యతీయాయ పతింవరాసా
నరేంద్రమార్గాట్ట ఇవప్రపేదే । వివర్ణభావం ససభూమిపాలః॥ ౬౭

తస్యాంరఘోః సూనురుపస్థితాయాం । వృణీతమాంనేతి సమాకులోభూత్
వామేతరః సంశయమస్య బాహుః । కేయూరబంధో చ్ఛ్వసితైర్నునోద॥ ౬౮

తంప్రాప్య సర్వావయవా నవద్యం । వ్యావర్తతాన్యోప గమాత్కుమారీ
నహిప్రఫుల్లం సహకారమేత్య । వృక్షాంతరం కాంక్షతి షట్పదాళిః॥ ౬౯

తస్మిన్సమావేశిత చిత్తవృత్తి । మిందుప్రభామిందుమతీ మవేక్ష్య
ప్రచక్రమేవక్తు మనుక్రమజ్ఞా । సవిస్తరంవాక్య మిదం సునందా॥ ౭౦

ఇక్ష్వాకువంశ్యః కకుదంనృపాణాం । కకుత్స్థ ఇత్యాహితలక్షణోభూత్
కాకుత్స్థ శబ్దంయత ఉన్నతేచ్ఛాః । శ్లాఘ్యం దధత్యుత్తర కోసలేంద్రాః॥ ౭౧

మహేంద్రమాస్థాయ మహోక్షరూపం । యఃసంయతి ప్రాప్తపినాకిలీలః
చకారబాణై రసురాంగనానాం । గండస్థలీః ప్రోషితపత్రలేఖాః॥ ౭౨

ఐరావతాస్ఫాలన విశ్లథంయః । సంఘట్టయన్నంగదమంగదేన
ఉపేయుషః స్వామపిమూర్తిమగ్ర్యా । మర్ధాసనం గోత్రభిదోధితస్థౌ॥ ౭౩

జాతఃకులేతస్య కిలోరుకీర్తిః । కులప్రదీపో నృపతిర్దిలీపః
అతిష్ఠదేకోన శతక్రతుత్వే । శక్రాభ్యసూయా వినివృత్తయేయః॥ ౭౪

కారుని చేనస్త్రమునంది దు♦రాపుఁడైన । యీతఁడోర్చు జనస్థాన♦మేచియంచుఁ
కొలుత సంధినినీతని ♦ తోడసలిపి । యింద్రుపైనేగెఁ జేర్చి లం♦కేశ్వరుండు॥ ౬౨

విధివిహితమైనయట్టి స♦ద్విధులతోడ । నిమ్మహాకులుకరము గ్ర♦హించినీవు
మణిమయతార్ణవమేఖలా ♦ మండితయగు । వసుధవలె దక్షిణాశాస ♦ పత్నివగుము॥ ౬౩

ఏలకులుబాగుచందన ♦ వృక్షములను । నాగవల్లులు పెనగొన్న ♦ పూగములను
బైఁబయినిరాలిన తమాల ♦ పత్రములను । జెలఁగుమలయస్థలుల కేళి ♦ సలుపుమీవు॥ ౬౪

ఎసఁగునీలోత్పలశ్యామ ♦ మితనిమేను । నెగడుగోగోజనపుఁజాయ ♦ నీదుతనువు
మీసమాగమ మాతటి ♦ స్నేఘములను । మించి యన్యోన్యశోభను ♦ బెంచుఁగాత॥ ౬౫

అనెడుచెలిబోధయవకాశ ♦ మందదయ్యె । నావిదర్భేశు చెలియలి ♦ యాత్మయందు
వఱ్ఱుఁగానమిమోడ్చిన ♦ యబ్జమందు । నిందుకిరణాళి యవకాశ ♦ మందనట్లు॥ ౬౬

అపతింవరయొక్కొక్క ♦ భూపుదాఁటి । పోవవైవర్ణ్యమూఁడెనిఁ ♦ బొందుచుండె
రాత్రిదివ్వటిఁగొనిచన ♦ రాజవీధిఁ । గడచినగృహంబుచీఁకటిఁ ♦ బడయుపగిది॥ ౬౭

అంతరఘునూతితినుడాయు ♦ నామెఁజూచి । వలచునోలేదోయనిమదిఁ ♦ గలఁగఁజొచ్చె
సడలభుజకీర్తియాతని ♦ కుడిభుజమ్ము । వడిగఁగంపించి సంశయ ♦ మెడలఁజేసె॥ ౬౮

అతనిసర్వాంగసుందరు ♦ నక్కుమారి । చేరియన్యులడాయంగఁ ♦ గోరదయ్యెఁ
బుష్పితరసాలభూజంబు ♦ పొంతఁజేరి । యన్యవృక్షంబుఁగోరునే ♦ యళికులంబు॥ ౬౯

మానసపువృత్తినాతని ♦ లోనఁజేర్చి । యిందుకాంతినిజెన్నారు ♦ నిందుమతిని
గాంచి పల్కులకోమముఁ జ♦క్కఁగనెఱుంగు । నానునంద సవిస్తృతి♦ననియెనిట్లు॥ ౭౦

[illegible]మైతేండ్లకిక్ష్వాకు ♦ కులమునందు । ఖ్యాతగుణుఁడు కకుత్స్థుఁడు ♦ గలిగెఁగాన
నుత్తరపుఁగోసలేశ్వరు ♦ లున్నతేచ్ఛ । లందికాకుత్స్థపూజ్యాంక ♦ మలరుచుండ్రి॥ ౭౧

వృషభరూపంబుదాల్చిన ♦ యింద్రునెక్కి । యాలమునవాపినాకిని ♦ లీలఁబోలిచి
రాక్షసస్త్రీలచెక్కిళ్ళ ♦ వ్రాసియున్న । చిత్రములబాణములచేతఁ♦జెఱిపెనతఁడు॥ ౭౨

అగ్గిరివిభేదితనపూజ్య ♦ మైనరూప । మందినపుడును నతని పీ♦ఠార్ధమందు
సమరకరిఁదట్టసడలిన ♦ యంగదమ్ము । నంగదమురాయఁగూర్చుండి ♦ యలరఁగలిగె॥ ౭౩

అతనికులమునఁగులదీపుఁ ♦ డౌదలీప । నృపతియూరుకీర్తి జన్మించి ♦ యొలమినించి
శకురియనూయమాన్పఁగా ♦ సలిపెనొకటి । దక్కనగ నూఱుజన్నముల్ ♦ధరణిమీఁద॥

యస్మిన్మహీం శాసతి వాణినీనాం । నిద్రాం విహారార్ధపథే గతానాం
వాతో౽పి నాస్రంసయదంశుకాని । కో లంబయే దాహరణాయ హస్తం॥ ౭౫

పుత్రో రఘుస్తస్య పదం ప్రశాస్తి । మహాక్రతో ర్విశ్వజితః ప్రయోక్తా
చతుర్దిగావర్జిత సంభృతాం యో । మృత్పాత్రశేషా మకరో ద్విభూతిం॥ ౭౬

ఆరూఢమద్రీ నుదధీన్వితీర్ణం । భుజంగమానాం వసతిం ప్రవిష్టం
ఊర్ధ్వంగతం యస్య న చానుబంధి । యశః పరిచ్ఛేత్తుమియత్తయాలం॥ ౭౭

అసౌ కుమారస్త మజో౽నుజాత । స్త్రివిష్టపస్యేవ పతిం జయంతః
గుర్వీం ధురం యో భువనస్య పిత్రా । ధుర్యేణ దమ్యః సదృశం బిభర్తి॥ ౭౮

కులేన కాంత్యా వయసా నవేన । గుణైశ్చ తై స్తైర్వినయ ప్రధానైః
త్వమాత్మనస్తుల్య మముం వృణీష్వ । రత్నం సమాగచ్ఛతు కాంచనేన॥ ౭౯

తతః సునందా వచనావసానే । లజ్జాం తనూకృత్య నరేంద్రకన్యా
దృష్ట్యా ప్రసాదామలయా కుమారం । ప్రత్యగ్రహీ త్సంవరణస్రజేవ॥ ౮౦

సా యూని తస్మిన్నభిలాషబంధం । శశాక శాలీనతయా న వక్తుం
రోమాంచలక్ష్యేణ చ గాత్రయష్టిః । భిత్వా నిరాక్రామ దరాలకేశ్యాః॥ ౮౧

తథాగతాయాం పరిహాసపూర్వం । సఖ్యాం సఖీ వేత్రభృదా బభాషే
ఆర్యే వ్రజామో౽న్యత ఇత్యథైనాం । వధూరసూయాకుటిలం దదర్శ॥ ౮౨

సా చూర్ణగౌరం రఘునందనస్య । ధాత్రీకరాభ్యాం కరభోపమోరుః
ఆసంజయామాస యథాప్రదేశం । కంఠే గుణం మూర్త మివానురాగం॥ ౮౩

తయా స్రజా మంగళపుష్పమయ్యా । విశాలవక్షఃస్థల లంబయా సః
అమంస్త కంఠార్పిత బాహుపాశాం । విదర్భరాజావరజాం వరేణ్యః॥ ౮౪

శశినముపగతేయం కౌముదీ మేఘముక్తం
జలనిధిమనురూపం జహ్నుకన్యావతీర్ణా
ఇతి సమగుణయోగ ప్రీతయస్తత్ర పౌరాః
శ్రవణకటు నృపాణా మేకవాక్యం వివవ్రుః॥ ౮౫

ప్రముదితవరపక్ష మేకతస్తత్
క్షితిపతిమండల మన్యతో వితానం

అతఁడుధర నేలచుండ వి♦హారభూమి । కరుగుదారిని నిద్రించు ♦ నట్టిమత్తు
రాళ్లిపల్వలుముట్టఁడు ♦ గాలికూడఁ । బరుఁడెవఁడు చూచువాఁ స్తంబు ♦ వానిగొనఁగ॥

విశ్వజిద్యాగమొనరించి ♦ వెలయుచుండు । నతనిపుత్త్రుండు రఘువేలు ♦ నతనిపదము
నలుదెసలనోర్చికొన్నట్టి ♦ కలిమినెల్ల । నొక్కమృత్పాత్రగామార్చి ♦ యొప్పువాఁడు॥

అచలములనెక్కఁదాఁటె మ♦హార్ణవముల । నురగులనివాసమునుజొచ్చె ♦ నూర్ధ్వమరిగె
నడ్డులేకయె విహరించె ♦ నతనియశము । దానిఁగొల్వంగ శక్యమే ♦ దేవసైన॥ ౭౭

స్వర్గపతికిజయంతుని ♦ చందమందు । నతనికిఁగుమారుఁడితఁడజుఁ ♦ డవతరించి
తండ్రితోఁదుల్యముగఁదాల్చె ♦ ధరణిభరము । మత్తవృషభముసరిమోచు ♦ గిత్తవోలె॥

వినయముప్రధానమైయొప్పు ♦ విమలకాంతి । కులగుణప్రాయములనీకుఁ ♦ దులయితండు
గోరివరియింపుమీతనిఁ ♦ గూర్మిమీఱఁ । గనకమునుగూడి రత్నమ్ము ♦ క్రాలుఁగాత॥ ౭౯

అనుచుసఖిపల్కఁగావిని ♦ యంతమందు । నించుకతొఁలంగిలజ్జ న♦రేంద్రకన్య
ప్రవిమలామోదదృష్టితో ♦ రాకొమారు । స్రజముతోవలె వరియించి♦ సంతసించె॥ ౮౦

రఘుసుతునిమీఁదితన యను ♦ రాగమపుడు। శాలసిగ్గునఁబ్రకటింపఁ ♦ జాలదయ్యెఁ
గాననావకృకుంతల ♦ గాత్రయష్టి । వ్రిచ్చుకొనివచ్చెఁబులకలఁ ♦ వ్యాజమునను॥ ౮౧

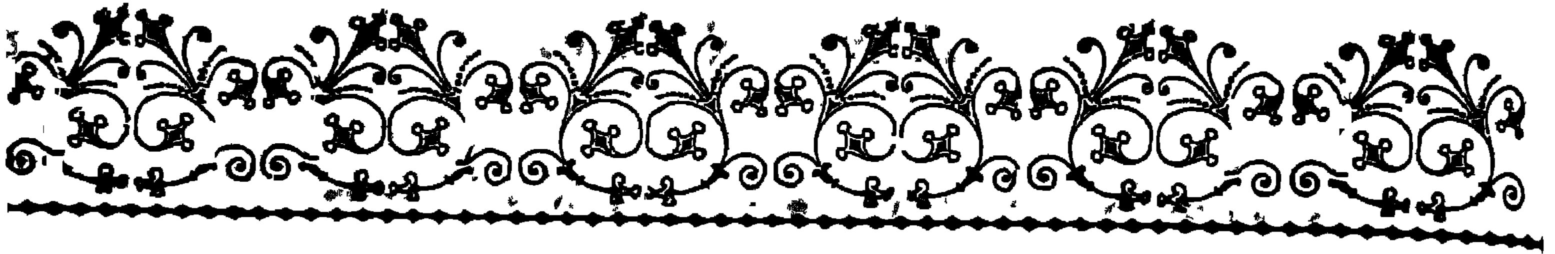
ఇప్పగిదినుండునెచ్చెలి ♦ కిందుమతికిఁ । బలికెనవ్వులకై వేత్ర ♦ పాణియిట్లు
పోదమాయన్యుఁగూరిచి ♦ పూజ్యురాల । యనినవోర్వక యబ్బాల♦ యలిగిచూచె॥ ౮౨

అంతఁ గరభోరువకన్య ♦ యానరేంద్ర । నందనునికంఠమందు సు♦నందచేత
వర్ణదేశానఁబెట్టించె♦ నమలచూర్ణ । గౌరమును రాగమూర్తినాఁ♦ గ్రాలుస్రజము॥ ౮౩

మంగళముఁదెల్పు పుష్పదా ♦ మమ్మజుండు । విపులవక్షస్థలంబున ♦ వ్రేలఁగాంచి
యవ్విదర్భేశసనుజాత ♦ యాత్మకంఠ । మందిడినబాహు పాశమ్ము♦టంచుఁదలఁచె॥ ౮౪

మత్తకోకిల. సుగుణతుల్యులయోగమచ్చటఁ ♦ జూచిపౌరులు ప్రీతులై
మొగిలువీడిన చంద్రుఁగూడిన ♦ పూర్ణచంద్రిక యెంతయుఁ
దగినవార్నిధిఁజొచ్చిపొల్చెడు ♦ ధన్యజాహ్నవి యీమెగా
జగతిలోననిపల్కిరొక్కట ♦ క్ష్మావరుల్ వినఁజేదుగాఁ॥ ౮౫

మత్తకోకిల. వరునిపక్షమువారుదామొక ♦ వంకసంతసమందగాఁ
బరనృపాలగణంబువేఱొక ♦ వంక దైన్యముఁజెందఁగా

శ్రీ

రఘువంశమ్

సప్తమః సర్గః

—:o:—

అథోపయంత్రా సదృశేనయుక్తాం । స్కందేనసాక్షాదివ దేవసేనాం
స్వసారమాదాయ విదర్భనాథః । పురప్రవేశాభిముఖో బభూవ॥ ౧

సేనానివేశాన్పృథివీక్షితోపి । జగ్ముర్విభాతగ్రహ మందభాసః
భోజ్యాంప్రతి వ్యర్థమనోరథత్వా । ద్రూపేషు వేషేషు చ సాభ్యసూయాః॥ ౨

సాన్నిధ్యయోగాత్కిల తత్రశచ్యాః । స్వయంవరక్షోభకృతా మభావః
కాకుత్స్థముద్దిశ్య సమత్సరోపి । శశామ తేనక్షితిపాల లోకః॥ ౩

తావత్ప్రకీర్ణాభి నవోపచార । మింద్రాయుధద్యోతిత తోరణాంకం
వరఃసవధ్వా సహరాజమార్గం । ప్రాపధ్వజచ్ఛాయ నివారితోష్ణం॥ ౪

తతస్తదాలోకన తత్పరాణాం । సౌధేషుచామీకర జాలవత్సు
బభూవురిత్థం పురసుందరీణాం । త్యక్తాన్యకార్యాణి విచేష్టితాని॥ ౫

ఆలోకమార్గంసహసా వ్రజంత్యా । కయాచిదుద్వేష్టనవాంత మాల్యః
బంధుంనసంభావిత ఏవతావత్ । కరేణరుద్ధోపిచ కేశపాశః॥ ౬

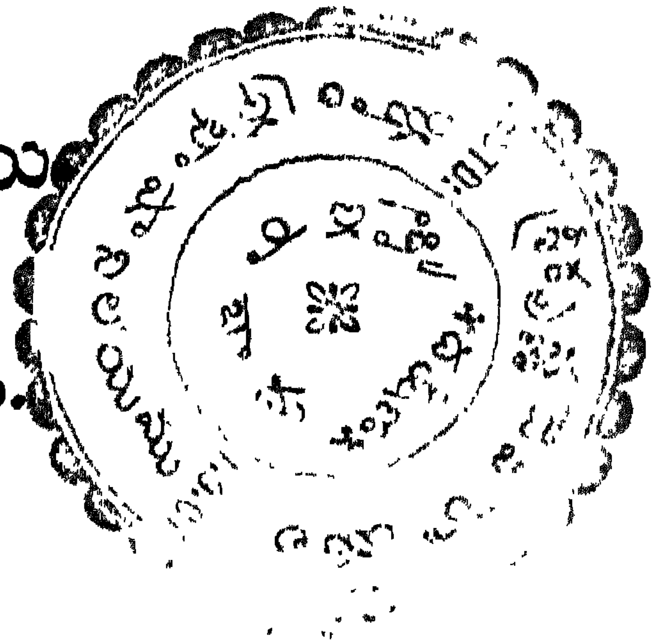
ప్రసాధికాలంబిత మగ్రపాద । మాక్షిప్యకాచిద్ద్రవరాగమేవ
ఉత్సృష్టలీలాగతి రాగవాక్షా । దలక్తకాంకాం పదవీం తతాన॥ ౭

విలోచనం దక్షిణమంజనేన । సంభావ్య తద్వంచిత వామనేత్రా
తథైవవాతాయన సన్నికర్షం । యయౌశలాకా మపరా వహంతీ॥ ౮

జాలాంతరప్రేషిత దృష్టిరన్యా । ప్రస్థానభిన్నాం నబబంధనీవీం
నాభిప్రవిష్టాభరణప్రభేణ । హస్తేన తస్థావవలంబ్య వాసః॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

స ప్త మా శ్వా స ము.

:o:

గీతములు.

దేవసేనానితోడను ♦ దేవసేన । పగిదిఁనిస్వతుల్యుఁడైనట్టి ♦ పతినిగూడి
పొలుచుచెల్లెలిఁదోకొని ♦ పురముగూర్చి । వెడలెను విదర్భనాథుండు ♦ వేడ్కమీఱ॥ ౧

భోజకులజాతయాశలఁ ♦ బోనడంప । రూపవేషములనుగూర్చి ♦ రోతపడుచు
వేకువను జుక్కలట్టులు ♦ వెల్లఁబోయి । శిబిరములఁజేరెనప్పు డా ♦ క్షితిపవరులు॥ ౨

అప్పు డట శచిసన్నిధి ♦ యమరియుంట । నాస్వయంవరమును విఘ్న ♦ మంటదయ్యె
నక్కకుత్స్థకులోత్పన్ను ♦ నందునృపుల । కెంతపగయున్న సామచే ♦ శాంతమయ్యె॥ ౩

క్రొన్ననలచేతి నెలకట్టు ♦ కోమడునింపఁ । దోరణము లింద్రచాపమ్ము ♦ సొరుఁబెంపఁ
డెక్కములనీడ వేఁడిమి ♦ యొక్కడంప । దంపతులు రాజమార్గానఁ ♦ దరలిరపుడు॥ ౪

అంతసౌధాళిఁ బైడి గ♦వాక్షములను । వారిఁగాంచెడు వేడ్కతోఁ ♦ బౌరనారు
లెల్లు తమతమ పనిపాటు ♦ లెల్లవీడి । మూఁకలుగవచ్చి మూఁగిరి ♦ మోదమిడుమ॥ ౫

వీడిముడి దారిపొడుగున ♦ విరులురాల । వడిగనొక్కతె జాలమ్ము ♦ వంకఁబాఱఁ
జేతఁగురులున్నచొచ్చటుఁ ♦ జేరఁదాక । వేయఁదలఁపదుముడిని స♦వ్వాలఁదిమిన్న॥ ౬

ఓర్తు లత్తుకకై చాచి ♦ యున్నకాలు । తీసి వడిగను జాలమ్ము ♦ కేగి పతిచె
లలితగతిమాని తూరని ♦ లక్కరసపు । టడుగుజాడలనించుచు ♦ నంతవఱకు॥ ౭

కాటుకను బెట్టితనకుడి ♦ కంటికంత । నెడమకంటికినిడకయే ♦ యింతియొకతె
పుడకచేతనుబట్టి తాఁ ♦ బోయిచేరెఁ । దద్దయును వేడ్కతోడ ♦ జాలకమ్ము॥ ౮

జాలమునదృష్టి పఱచుచుఁ ♦ జానయోర్తు । పోవుచుండఁగ వీడిన ♦ పోకముడిని
గట్టకయె జారుచీరను ♦ బట్టిచేత । భూషణప్రభ నాభిపైఁ ♦ బొదలనిలిచె॥ ౯

అర్ధాచితా సత్వరముత్థితాయాః । పదేపదే దుర్నిమితే గలంతీ
కస్యాశ్చిదాసీద్రశనా తదానీ । మంగుష్ఠమూలార్పిత సూత్రశేషా॥ ౧౦

తాసాంముఖై రాసవగంధగర్భైః । ర్వ్యాప్తాంతరాః సాంద్రకుతూహలానామ్
విలోలనేత్రభ్రమరై ర్గవాక్షాః । సహస్రపత్త్రాభరణా ఇవాసన్॥ ౧౧

తారాఘవం దృష్టిభిరాపిబంత్యో । నార్యోనజగ్ము ర్విషయాంతరాణి
తథాహి శేషేంద్రియ వృత్తిరాసాం । సర్వాత్మనా చక్షురివ ప్రవిష్టా॥ ౧౨

స్థానే వృతా భూపతిభిః పరోక్షైః । స్వయంవరం సాధుమమంస్త భోజ్యా
పద్మేవనారాయణ మన్యథాసౌ । లభేతకాంతం కథమాత్మతుల్యం॥ ౧౩

పరస్పరేణస్పృహణీయ శోభం । నచేదిదం ద్వంద్వ మయోజయిష్యత్
అస్మిన్ద్వయే రూపవిధాన యత్నః । పత్యుః ప్రజానాం వితథోభవిష్యత్॥ ౧౪

రతిస్మరౌ నూనమిమావభూతాం । రాజ్ఞాంసహస్రేషు తథాహిబాలా
గతేయమాత్మ ప్రతిరూపమేవ । మనోహి జన్మాంతర సంగతిజ్ఞం॥ ౧౫

ఇత్యుద్గతాః పౌరవధూముఖేభ్యః । శృణ్వన్ కథాః శ్రోత్రసుఖాః కుమారః
ఉద్భాసితం మంగళసంవిధాభిః । సంబంధినః సద్మసమాససాద॥ ౧౬

తతోవతీర్యాశుక రేణు కాయాః । సకామరూపేశ్వర దత్తహస్తః
వైదర్భనిర్దిష్ట మథోవివేశ । నారీమనాంసీవ చతుష్కమంతః॥ ౧౭

మహార్హసింహాసన సంస్థితోసౌ । సరత్నమర్ఘ్యం మధుపర్కమిశ్రం
భోజోపనీతంచ దుకూలయుగ్మం । జగ్రాహసార్థం వనితాకటాక్షైః॥ ౧౮

దుకూలవాసాః సవధూసమీపం । నిన్యేవినీతై రవరోధరక్షైః
వేలాసకాశంస్ఫుట ఫేనరాజి । ర్నవైరుదన్వా నివచంద్రపాదైః॥ ౧౯

తత్రార్చితో భోజపతేః పురోధా । హుత్వాగ్నిమాజ్యాదిభి రగ్నికల్పః
తమేవచాధాయ వివాహసాక్ష్యే । వధూవరౌ సంగమయాంచకార॥ ౨౦

హస్తేనహస్తం పరిగృహ్య వధ్వాః । సరాజసూనుః సుతరాంచకాసే
అనంతరాశోకలతా ప్రవాలం । ప్రాప్యేవచూతః ప్రతిపల్లవేన॥ ౨౧

ఆసీద్వరః కంటకితప్రకోష్ఠః । స్విన్నాంగులిః సంవవృతేకుమారీ
వృత్తిస్తయోః పాణిసమాగమేన । సమంవిభక్తేవ మనోభవస్య॥ ౨౨

పతియొకరుక మొలనూలు ♦ సగముగ్రుచ్చి । సత్వరమ్ముగ లేచి స♦సంభ్రమమున
భోవనడుగడ్డునకుజారి ♦ పోయి మణులు । కాలిబోటవేరిలిదారంబె ♦ కడకుమిగిలె॥

మధునుగంధముచేనొప్పి ♦ మంజుగతిని । దమినిజలియించుకన్నులకా ♦ భ్రమరతతుల
నలరుచుండెడునుదతుల ♦ యాననములు । పద్మభూషలైదోచె గ♦వాక్షములకు॥ ౧౧

చూపులనురాఘవునిదాగు ♦ సుందరులకు । నన్యవిషయంబులకు మనం♦బరుగదయ్యె
దక్కటెంద్రియవృత్తుల ♦ దనరుచుండె । గంటిలోపలనే స్థితి ♦ గాంచినట్లు॥ ౧౨

ఎందఱో పరోక్షముగ దన్ను ♦ నెన్నునృపతు । లున్నసంరవణంబు యా♦థోచితముగ
నెఱపెగాకున్న శ్రీదేవి ♦ హరినిబోలె । ననుగుణునిగాంచియున్నె భో♦జానుజాత॥ ౧౩

ఇట్టు లన్యోన్యమునుమించు ♦ నట్టిశోభ । గాంచునీమిథునంబును ♦ గలుపకున్న
వీరిలోనట్టిరూపంబు ♦ వెట్టుటకును । విధియొనర్చినయత్నంబు ♦ వృథయొకాదె॥ ౧౪

వీరు రతిమన్మథులె యిట్లు ♦ వెలసినారు । భూపకోటిని దనప్రతి ♦ రూపుడైన
నిమ్మహాత్మునివరియించె ♦ నిక్కమారి । మననుజన్మాంతరపుగతి ♦ గనునుగాదె॥ ౧౫

అనుచు జెవికింపుగాగ బౌ♦రాంగనాళి । యాడుమాటలనాలించు ♦ చజుడుసేరె
రమ్యమంగళశోభా వి♦రాజితమ్ము । పూతనిలయము కన్యాప్ర♦దాతగృహము॥ ౧౬

కరిణిపైనుండి యటడిగ్గి ♦ సరభసమున । గామరూపాధినాథుని ♦ కరమువట్టి
చొచ్చెలోపలిచవికె భో♦జుండునూప । సుందరులమానసంబును ♦ జొచ్చునట్లు॥ ౧౭

ఆ రత్నసింహాసనంబున ♦ నధివసించి । పట్టుపుట్టముజత మధు♦పర్క మొప్ప
మణిముక్తార్ఘ్యంబుగొనె భోజ♦మహిపుడిడగ । నంగనారత్నములకటా♦క్షాళితోడ॥

శ్వేతవస్త్రిని రఘునుతు ♦ జేర్చిరపుడు । పడతు లంతఃపురమువారు ♦ వధువుకడకు
నాత్మచంద్రునికిరణాళి ♦ నురుగుతోడి । సింధువును దీరమునకును ♦ జేర్చునట్లు॥ ౧౯

భోజగృహమున బూజ్యుడై♦పొల్చుచున్న । యగ్నిసముడు పురోహితు♦డగ్నియందు
వేల్చి యాజ్యాదిహవ్యాళి ♦ వీతిహోత్రు । సాక్షిగవధూవరుల గూర్చె ♦ శాస్త్రవిధిని॥

అంత నారాజసుతుడు మం♦త్రితపాల్చె । జెలగుసతిహస్తమును దన ♦ చేతబట్టి
ప్రబ్బినయశోకలతలోని ♦ పల్లవమున । బల్లవముజేర్చెక్రొమ్మావి ♦ వలెలుకరణి॥ ౨౧

చెలగె బులకలు వరునిము♦ంజేతికడను । వెలసె జెమటలు కన్నియ ♦ ప్రేళ్ళకడను
బాగుగానిట్లు పాణి స♦మాగమమున । నిర్వరకు బ్రేమ సమమయి ♦ పర్వెనంత॥ ౨౨

తయోరపాంగప్రతి సారితాని । క్రియాసమాపత్తి నివర్తితాని
హ్రీయంత్రణామానశిరే మనోజ్ఞా । మన్యోన్యలోలాని విలోచనాని॥ ౨౩

ప్రదక్షిణప్రక్రమణాత్కృశానో । రుదర్చిషస్తన్మిథునం చకాసే
మేరోరుపాంతేష్వివ వర్తమాన । మన్యోన్యసంసక్త మహస్త్రియామం॥ ౨౪

నితంబగుర్వీ గురుణాప్రయుక్తా । వధూర్విధాతృ ప్రతిమేన తేన
చకారసామత్త చకోరనేత్రా । లజ్జావతీ లాజవిసర్గమగ్నౌ॥ ౨౫

హవిశ్శమీపల్లవ లాజగంధీ । పుణ్యఃకృశానో రుదియాయధూమః
కపోలసంసర్పిశిఖః సతస్యా । ముహూర్తకర్ణోత్పల తాంప్రపేదే॥ ౨౬

తదంజనక్లేద సమాకులాక్షం । ప్రమ్లానబీజాంకుర కర్ణపూరం
వధూముఖంపాటల గండలేఖ । మాచారధూమ గ్రహణా ద్బభూవ॥ ౨౭

తౌస్నాతకై ర్బంధుమతా చరాజ్ఞా । పురంధ్రిభిశ్చక్రమశః ప్రయుక్తం
కన్యాకుమారౌ కనకాసనస్థా । వార్ద్రాక్షతా రోపణమన్వభూతాం॥ ౨౮

ఇతిస్వసు ర్భోజకులప్రదీపః । సంపాద్యపాణిగ్రహణం సరాజా
మహీపతీనాం పృథగర్హణార్థం । సమాదిదేశాధికృతా నధిశ్రీః॥ ౨౯

లింగైర్ముదఃసంవృత విక్రియాస్తే । హ్రదాఃప్రసన్నా ఇవ గూఢ నక్రాః
వైదర్భమామంత్ర్య యయుస్తదీయాం । ప్రత్యర్ప్యపూజా ముపదాచ్ఛలేన॥ ౩౦

సరాజలోకః కృతపూర్వసంవి । దారంభసిద్ధౌ సమయోపలభ్యం
ఆదాస్యమానః ప్రమదామిషంత । దావృత్యపంథానమజస్య తస్థౌ॥ ౩౧

భర్తాపి తావత్క్రథకైశికానా । మనుష్ఠితానంతరజా వివాహః
సత్త్వానురూపాహరణీకృతశ్రీః । ప్రాస్థాపయ ద్రాఘవమన్వగాచ్చ॥ ౩౨

తిస్రస్త్రిలోకప్రథితేన సార్ధ । మజేనమార్గేవసతీ రుషిత్వా
తస్మాదపావర్తత కుండినేశః । పర్వాత్యయే సోమ ఇవోష్ణరశ్మేః॥ ౩౩

ప్రమన్యవః ప్రాగపి కోసలేంద్రే । ప్రత్యేకమాత్తస్వతయా బభూవుః
అతోనృపాశ్చక్షమిరే సమేతాః । స్త్రీరత్నలాభం న తదాత్మజస్య॥ ౩౪

తముద్వహంతం పథిభోజకన్యాం । రురోధరాజన్యగణః సదృప్తః
బలిప్రదిష్టాం శ్రియమాదదానం । త్రైవిక్రమంపాద మివేంద్రశత్రుః॥ ౩౫

ఒండొరులఁజూచువేడ్కచే ♦ నొప్పునట్టి । యోరచూపులఁబ్రసరించు ♦ చుండునట్టి
దృష్టి దృష్టినిగలసినఁ ♦ ద్రిప్పునట్టి । వారికన్నులు సిగ్గుచే ♦ వాలివఱలె॥ ౨౩

దంపతులు దీప్తివంతమై ♦ తనరుచుండు । నగ్నిచుట్టు ప్రదక్షిణ ♦ మాచరించి
కలసి మేరుగిరీంద్రంబు ♦ బలిసితిరుగు । పగలు రేయి తెఱంగున ♦ వఱలిరపుడు॥ ౨౪

గురునితంబిని మత్తచ♦కోరనేత్ర । లజ్జచేఁగ్రాలువధువు పే♦లాలవ్రేల్చె
వహ్నిలోపలబ్రహ్మకుఁ ♦ బ్రీతిముడనఁగ । నొప్పుగురువర్యుచేత ని♦యుక్తయగుచు॥ ౨౫

జమ్మిచిగురుల లాజల ♦ చారుహవ్య । ముల సుగంధమ్ముచేఁ బరి ♦ పూతమగుచు
నగ్నిఁబొడమి కపోలమ్ము♦ నంటుధూమ । కళికతత్కర్ణభూషగాఁ♦ జెలఁగెనపుడు॥ ౨౬

హోమధూమము మానిని ♦ మోముఁ గ్రమ్మఁ । గజ్జలజలంబుచేఁగనుల్ ♦ గలకవాఱెఁ
గర్ణభూషలు మొలకల ♦ గతినివాడె । నెంతయుఁ గపోలరేఖ దా ♦ నెఱ్ఱనయ్యె॥ ౨౭

పైఁడిపీటల వధువును ♦ వరుఁడునుండి । క్రమముగా స్నాతకులు బంధు♦రాజితోడి
రాజమైత్రిదువులు నను♦రాగమొప్పఁ । జల్లు తడియక్షతలుఁదాల్చి ♦ యుల్లసిలిరి॥ ౨౮

భోజకులదీపకుండగు ♦ భూపతిలకుఁ । డధికసంపన్నుఁడివిధి ♦ ననుజపెండ్లి
పాంతముగఁజేసి తక్కుభూ♦కాంతులకును । బూజ లొనరింప నధికార♦రాజిఁ బనిచె॥

మకరములుగల్గి తేఁటలో ♦ మడుఁగులట్లు । దాఁచి క్రోధంబు వెలికి మో♦దమునుజూపి
మాఱుసత్కృతికట్నాల ♦ పేరనొసఁగి । చనిరి వైదర్భననుమతి ♦ సకలనృపులు॥ ౩౦

మున్నె తమకార్యసిద్ధికై ♦ భూపవితతి । యేర్పఱచుకొన్నవిధమున ♦ నేపుమీఱ
భోగ్యవస్తువుఁజేకొని ♦ పోవునట్టి । యజునిమార్గమ్ములో నిల్చి ♦ రడ్డముగను॥ ౩౧

అంతఁ జెల్లెలిపెండిలి ♦ యాచరించి । యున్నక్రథకైశికేశ్వరుం ♦ డుచితరీతి
వర్ణముగశ్రీలనర్పించి ♦ యజునకపుడు । వెడలసెలవిచ్చి తానును ♦ వెంటఁజనిరొ॥ ౩౨

ముజ్జగంబులవిఖ్యాతిఁ ♦ బొందినట్టి । యజునితోఁగుండినేశ్వరుఁ ♦ డధ్వమందు
మూఁడురాత్రులువసియించి ♦ వీడిమరలె । విధుఁడుపర్వాంతమునసూర్యు ♦ వీడునట్లు॥

కోసలేంద్రుఁడు తమ ధన ♦ కోశములను । గొల్లకొనియుంటచే మున్నె ♦ క్రోధమంట
ధరణిపతులోర్చియుందురే ♦ తత్సుతుండు । గాంచ స్త్రీరత్నలాభంబు♦ గాంచికాంచి॥

భోజకన్యనుగొని చను ♦ భూపసుతుని । దర్పమున నడ్డగించిరి ♦ ధరణిపతులు
బలి సిరిఁగొనువామను ♦ పదము మున్ను । శక్రరిపుఁ డడ్డగించిన ♦ చందమునను॥ ౩౫

తస్యాః సరక్షార్థ మనల్పయోధ | మాదిశ్య పిత్ర్యం సచివం కుమారః
ప్రత్యగ్రహీత్పార్థివవాహినీం తాం | భాగీరథీం శోణ ఇవోత్తరంగః॥ ౩౬

పత్తిః పదాతిం రథినం రథేశ | స్తురంగసాదీ తురగాధిరూఢం
యంతా గజస్యాభ్యపతద్గజస్థం | తుల్యప్రతిద్వంద్వి బభూవ యుద్ధం॥ ౩౭

నదత్సు తూర్యేష్వవిభావ్యవాచో | నోదీరయంతిస్మ కులోపదేశాన్
బాణాక్షరైరేవ పరస్పరస్య | నామోర్జితం చాపభృతః శశంసుః॥ ౩౮

ఉత్థాపితః సంయతి రేణురశ్వైః | సాంద్రీకృతః స్యందనవంశచక్రైః
విస్తారితః కుంజరకర్ణతాలై | ర్నేత్రక్రమేణోపరురోధ సూర్యం॥ ౩౯

మత్స్యధ్వజా వాయువశాద్విదీర్ణై | ర్ముఖైః ప్రవృద్ధధ్వజినీరజాంసి
బభుః పిబంతః పరమార్థమత్స్యాః | పర్యావిలానీవ నవోదకాని॥ ౪౦

రథో రథాంగధ్వనినా విజజ్ఞే | విలోలఘంటాక్వణితేన నాగః
స్వభర్తృనామగ్రహణాద్బభూవ | సాంద్రే రజస్యాత్మపరావబోధః॥ ౪౧

ఆవృణ్వతో లోచనమార్గమాజౌ | రజోంధకారస్య విజృంభితస్య
శస్త్రక్షతాశ్వద్విపవీరజన్మా | బాలారుణోభూద్రుధిరప్రవాహః॥ ౪౨

స చ్ఛిన్నమూలః క్షతజేన రేణు | స్తస్యోపరిష్టాత్పవనావధూతః
అంగారశేషస్య హుతాశనస్య | పూర్వోత్థితో ధూమ ఇవాబభాసే॥ ౪౩

ప్రహారమూర్ఛాపగమే రథస్థా | యంతౄనుపాలభ్య నివర్తితాశ్వాన్
యైః సాదితా లక్షితపూర్వకేతూం | స్తానేవ సామర్షతయా నిజఘ్నుః॥ ౪౪

అప్యర్ధమార్గే పరబాణలూనా | ధనుర్భృతాం హస్తవతాం పృషత్కాః
సంప్రాపురేవాత్మజవానువృత్త్యా | పూర్వార్ధభాగైః ఫలిభిః శరవ్యం॥ ౪౫

ఆధోరణానాం గజసన్నిపాతే | శిరాంసి చక్రైర్నిశితైః క్షురాగ్రైః
హృతాన్యపి శ్యేననఖాగ్రకోటి | వ్యాసక్తకేశాని చిరేణ పేతుః॥ ౪౬

పూర్వం ప్రహర్తా న జఘాన భూయః | ప్రతిప్రహారాక్షమమశ్వసాదీ
తురంగమస్కంధనిషణ్ణదేహం | ప్రత్యాశ్వసంతం రిపుమాచకాంక్ష॥ ౪౭

తనుత్యజాం వర్మభృతాం వికోశై | ర్బృహత్సు దంతేష్వసిభిః పతద్భిః
ఉద్యంతమగ్నిం శమయాంబభూవు | ర్గజా వివిగ్నాః కరశీకరేణ॥ ౪౮

తనకుఁ దండ్రికి నాప్తుఁడై ♦ తనరుసచివుఁ । బ్రబలసేనలతో సతి ♦ రక్షకునిఁ జి
ర్రాకొమారుఁడెదిర్చెను ♦ రాజసేనఁ । జేర్చి గంగను శోణ యొ♦దుర్చునట్లు॥ ౩౬

రౌతురౌతును రథికుఁడు ♦ రథికవరుఁడు । గాలరియుఁ గాలరియు వాజి ♦ గజముమీఁది
వాఁడు కరిమీఁదివాఁడును ♦ బ్రతిగ నిలిచి । సమముగా ద్వంద్వయుద్ధంబు ♦ సలిపిరపుడు॥

అధికతూర్యస్వనంబుల ♦ నాడుమాట । వినఁబడమి వంశకీర్తన ♦ విధముఁ వీడి
తమపరువుఁ జాటుచుండిరి ♦ తామువిజము । లగనులనునక్షరంబులఁ ♦ జాపధరులు॥ ౩౭

అశ్వఖురముల లేచిన ♦ యట్టిధూళి । యరదములచక్రచయముల ♦ నతిశయించి
కరులవీనులనివ్వాలి చేఁ ♦ గరముఁ బెరిగి । భానునకునడ్డుతెఱయయ్యె ♦ బవరమందు॥ ౩౮

అనిలవశమున ముఖములు ♦ నట్టెతేఱిచి । సైన్యఘట్టనలేచు ర♦జమ్ముఁ గొనెడు
మత్స్యకేతనములు చూడ ♦ మలిననూత్న । జలముఁ గొనఁ జేఁపలేయనఁ ♦ జాలియుండె॥

రథములనుజక్రములుసేయు ♦ రవము చేతఁ । గరులఁ గదలెడుగంటల ♦ క్వాణము చేతఁ
దమ్ముఁ బరులను బతులనా♦మమ్ము చేత । నెఱుఁగుచుండిరి దట్టమై ♦ యొగయధూళి॥ ౪౧

అజిలో దృష్టిమార్గంబు ♦ నావరించి । రజముగొల్పిన యంధకా♦రమ్మునకును
బాలరవియయ్యె భటగజా♦శ్వములగముల । క్షతముఁ దుండిపాఱు ర♦క్తంపుజేఱు॥ ౪౨

శోణమాలము రుధిరమ్ముఁ ♦ జిమ్మించి వైవఁ । బవనపాలి దానిమీఁద నే ♦ పడినరజము
నుండిమిగిలిననిప్పువై ♦ నుండునట్టి । తొలుత లేచినపొగయన ♦ వెలుఁగుచుండె॥ ౪౩

దెబ్బ దాఁకినమూర్ఛిల్లి ♦ తెప్పిరిలిన । రథికవణిక్సారథిని దూఱి ♦ రథ్యముల్లను
మరలఁ గొల్పించి ధ్వజముల ♦ గుర్తునట్టి । తన్నుఁ గొట్టినమార్తురఁ ♦ దరిగెఁ గెరలి॥ ౪౪

చాపధరము క్తశరమ్ములు ♦ శత్రుఘర్ముల । బాణములమార్గమధ్యాన ♦ భగ్నమైన
ముందుసగములు లోహాంస్తు ♦ మొనలతోడఁ । దమజవంబున లక్ష్యముల్ ♦ దాఁకుచుండె॥

కరులపోరున క్షురధార ♦ కలిగినట్టియుఁ । జక్రములమానటులశీర్ష ♦ చయముఁ ద్రుంపఁ
బరులు డేగలగోళ్ళఁ జి♦క్కువడినయంటఁ । దడవునకుఁ గానిక్కూలదు ♦ ధరణిమీఁద॥ ౪౬

తొలుతఁ దనచేతిదెబ్బచేఁ ♦ దూలితురగ । కంధరమ్మునఁ బడి తన్నుఁ ♦ గదముసెత్తి
కొట్టఁజాలనిరిపువాజి ♦ కొట్టకుండ । నతనిమనుగడరౌతు దా ♦ నభిలషించె॥ ౪౭

కత్తులను దూసి తెంపరుల్ ♦ కవచధరులు । తమబృహద్దంతముల వైవఁ ♦ ధగలునట్టి
కసిఁ జల్లార్చుచుండెను ♦ భయముగొన్న । సింధురమ్ములు దమకర ♦ శీకరముల॥ ౪౮

శిలీముఖోత్కృత్తశిరఃఫలాఢ్యా । చ్యుతైః శిరస్త్రైశ్చషకోత్తరేవ
రణక్షితిః శోణితమద్యకుల్యా । రరాజ మృత్యోరివ పానభూమిః॥ ౪౯

ఉపాంతయోర్నిష్కుషితం విహంగై । రాక్షిప్య తేభ్యః పిశితప్రియాపి
కేయూరకోటిక్షతతాలుదేశా । శివా భుజచ్ఛేదమపాచకార॥ ౫౦

కశ్చిద్ద్విషత్ఖడ్గహృతోత్తమాంగః । సద్యో విమానప్రభుతాముపేత్య
వామాంగసంసక్తసురాంగనః స్వం । నృత్యత్కబంధం సమరే దదర్శ॥ ౫౧

అన్యోన్యసూతోన్మథనాదభూతాం । తావేవ సూతౌ రథినౌ చ కౌచిత్
వ్యశ్వౌ గదావ్యాయతసంప్రహారౌ । భగ్నాయుధౌ బాహువిమర్దనిష్ఠౌ॥ ౫౨

పరస్పరేణ క్షతయోః ప్రహర్త్రో । రుత్క్రాంతవాయ్వోః సమకాలమేవ
అమర్త్యభావేపి కయోశ్చిదాసీ । దేకాప్సరఃప్రార్థితయోర్వివాదః॥ ౫౩

వ్యూహావుభావప్యితరేతరస్మా । ద్భంగం జయం చాపతురవ్యవస్థం
పశ్చాత్పురోమారుతయోః ప్రవృద్ధౌ । పర్యాయవృత్త్యేవ మహార్ణవోర్మీ॥ ౫౪

పరేణ భగ్నేపి బలే మహౌజా । యయావజః ప్రత్యరిసైన్యమేవ
ధూమో నివర్త్యేత సమీరణేన । యతో హి కక్షస్తత ఏవ వహ్నిః॥ ౫౫

రథీ నిషంగీ కవచీ ధనుష్మాన్ । దృప్తః స రాజన్యకమేకవీరః
నివారయామాస మహావరాహః । కల్పక్షయోద్వృత్తమివార్ణవాంభః॥ ౫౬

స దక్షిణం తూణముఖేన వామం । వ్యాపారయన్హస్తమలక్ష్యతాజౌ
ఆకర్ణకృష్టా సకృదస్య యోద్ధు । ర్మౌర్వీవ బాణాన్సుషువే రిపుఘ్నాన్॥ ౫౭

స రోషదష్టాధికలోహితోష్ఠై । ర్వ్యక్తోర్ధ్వరేఖా భ్రుకుటీర్వహద్భిః
తస్తార గాం భల్లనికృత్తకంఠై । ర్హుంకారగర్భైర్ద్విషతాం శిరోభిః॥ ౫౮

సర్వైర్బలాంగైర్ద్విరదప్రధానైః । సర్వాయుధైః కంకటభేదిభిశ్చ
సర్వప్రయత్నేన చ భూమిపాలా । స్తస్మిన్ప్రజహ్రుర్యుధి సర్వ ఏవ॥ ౫౯

సోస్త్రవ్రజైశ్ఛన్నరథః పరేషాం । ధ్వజాగ్రమాత్రేణ బభూవ లక్ష్యః
నీహారమగ్నో దినపూర్వభాగః । కించిత్ప్రకాశేన వివస్వతేవ॥ ౬౦

ప్రియంవదాత్ప్రాప్తమసౌ కుమారః । ప్రాయుంక్త రాజస్వధిరాజసూనుః
గాంధర్వమస్త్రం కుసుమాస్త్రకాంతః । ప్రస్వాపనం స్వప్ననివృత్తలౌల్యః॥ ౬౧

బాణవిచ్ఛిన్న శిరములు ♦ పండ్లుగాఁగ । ధరఁబడినవాఁగ లానుపా ♦ త్రములుగాఁగ
రక్తమే మద్యకుల్యగ ♦ రణతలమ్ము । మృత్యుదేవత పానభూ ♦ మిగఁ జెలంగె॥ ౪౯

చేరి యొకనక్క పత్తులు ♦ చీల్చుచున్న । బాహుఖండమ్ము గొనియును ♦ బాహుపురిని
గలుగు ఘోనచేతఁ దాలువు ♦ గాయమగుడుఁ । బలలమందెంత ప్రియమున్నఁ ♦ బాఱవైచె॥

వీరుఁడొక్కఁడు దనతల ♦ వైరి నఱక । వ్యోమయానప్రభుత్వంబు ♦ నొందియపుడె
యొడమవైపు సురాంగన ♦ యొసఁగనుండి । యాజిఁజూచెను దనమొండె ♦ మాడుచుంట॥

తమపరస్పరసారథుల్ ♦ ధరణిఁగూల । రథికులిర్వురు సారథి ♦ రథికులైరి
పాలయగుఱ్ఱాలు పోరిరి ♦ ప్రానిగదలు । దునియ నవియును భుజయుద్ధ ♦ మునకు దిగిరి॥

ఒండొరుల వ్రేట్లనిర్వురు ♦ నొక్కమాఱె । యసువులను వీడి యమరత్వ ♦ మందికూడ
నపుడు వారిద్ద ఱొక్కతే ♦ యప్సరసను । గోరియుండుటచేఁ బోరు ♦ తీఱదర్యె॥ ౫౩

వ్యూహములరెంటియందు నొం ♦ డొరులవలని । భంగజయములు నియమంబు ♦ బడయవయ్యె
వెనుకముందులగాడ్పుల ♦ వెనుకముందు । వృద్ధిగ్రమముగఁ గనునబ్ధి ♦ వీచులట్లు॥ ౫౪

పరబలముచేతఁ దనసేన ♦ భంగపడిన । నజుఁడె తాఁకెను రిపులను ♦ దగ్రిమూర్తి
ధూమమును గాలితఱిమిన ♦ దూరముగను । వహ్నిమాత్రము గడ్డిపై ♦ వఱలుఁగాదె॥ ౫౫

ఏకవీరుఁడు ధానుష్క ♦ లోకవిభుఁడు । రథియుఁగవచియుఁదూణియై ♦ రాజతతుల
వర్ణవజలంపుఁబొంగుఁగ ♦ ల్పాంతమందు । నాపెడుమహావరాహము ♦ ట్లాపెనజుఁడు॥

పాదిముఖంబునఁగుడిచెయ్యి ♦ పాదలుచుండ । నజుఁడు దుస్సహతేజుఁడై ♦ యలరుచుండె
నతని చెవిదాఁకు శింజిని ♦ యరులఁజంపు । నస్త్రముల నీనుచున్నదా ♦ యనఁగఁదోఁచె॥

అలుకఁగొట్టికిన నెట్టినా ♦ నధరములును । బొల్చినిగిడిన గీతల ♦ బొమముడులును
హుంకృతులు గల్గి శరముల ♦ నుత్తరింపఁ । బడిన రిపుక్షిప్రముల నేలఁ ♦ బఱచెనజుఁడు॥

సమదగజముఖ్య సర్పై ♦ న్యములతోడఁ । గవచభేదిని మొదలుకై ♦ దువులతోడఁ
దమకువను వైన యన్నియ ♦ త్నములతోడఁ । రాజులందఱు నజునిపై ♦ నాజిఁబడిరి॥

రథము రిపుబాణహతిచేతఁ ♦ గ్రమ్మఁబడిన । నజునిదెలియంగ నర్యాధ్వ ♦ జాగ్రమునసె
మంచుతన్నావరించిన ♦ నించుకంత । కాంతి బాలార్క నెఱుఁగనా ♦ కరణినందు॥

హెచ్చరిల్లి ప్రియంవదుఁ ♦ డిచ్చినట్టి । నిద్రగొల్పెడు గాంధర్వ ♦ నిరుపమాస్త్ర
మానృపాలురపైఁబుచ్చె ♦ నయ్యజుండు । ప్రసవశరసుందరుఁడు మహా ♦ రాజసుతుఁడు॥

నిద్రకును లొంగి యంతనా ♦ నృపులసేన । యల్లెత్రాడీడ్వఁజాలని ♦ హస్తములును
మూఁపులకునొక్కఁడనువాలు ♦ బొమిడికములు । గలిగియొరగెను డెక్కెంపుఁ ♦ గంబములను॥

తతో ధనుష్కర్షణమూఢహస్త । మేకాంసపర్యస్తశిరస్త్రజాలం
తస్థౌ ధ్వజస్తమ్భనిషణ్ణదేహం । నిద్రావిధేయం నరదేవసైన్యమ్॥ ౬౨
తతః ప్రియోపాత్తరసేఽధరోష్ఠే । నివేశ్య దధ్మౌ జలజం కుమారః
యేన స్వహస్తార్జితమేకవీరః । పిబన్యశో మూర్తమివాబభాసే॥ ౬౩
శఙ్ఖస్వనాభిజ్ఞతయా నివృత్తా । స్తం సన్నశత్రుం దదృశుః స్వయోధాః
నిమీలితానామివ పఙ్కజానాం । మధ్యే స్ఫురన్తం ప్రతిమాశశాఙ్కమ్॥ ౬౪
సశోణితైస్తేన శిలీముఖాగ్రై । ర్నిక్షేపితాః కేతుషు పార్థివానామ్
యశో హృతం సమ్ప్రతి రాఘవేణ । న జీవితం వః కృపయేతి వర్ణాః॥ ౬౫
స చాపకోటీనిహితైకబాహుః । శిరస్త్రనిష్కర్షణభిన్నమౌలిః
లలాటబద్ధశ్రమవారిబిన్దు । ర్భీతాం ప్రియామేత్య వచో బభాషే॥ ౬౬
ఇతః పరానర్భకహార్యశస్త్రాన్ । వైదర్భి పశ్యానుమతా మయాసి
ఏవంవిధేనాహవచేష్టితేన । త్వం ప్రార్థ్యసే హస్తగతా మమైభిః॥ ౬౭
తస్యాః ప్రతిద్వన్ద్విభవాద్విషాదాత్ । సద్యో విముక్తం ముఖమాబభాసే
నిశ్శ్వాసబాష్పాపగమాత్ప్రపన్నః । ప్రసాదమాత్మీయమివాత్మదర్శః॥ ౬౮
హృష్టాపి సా హ్రీవిజితా న సాక్షా । ద్వాగ్భిః సఖీనాం ప్రియమభ్యనన్దత్
స్థలీ నవామ్భఃపృషతాభివృష్టా । మయూరకేకాభిరివాభ్రబృన్దమ్॥ ౬౯
ఇతి శిరసి స వామం పాదమాధాయ రాజ్ఞా
ముదవహదనవద్యాం తామవద్యాదపేతః
రథతురగరజోభిస్తస్య రూక్షాలకాగ్రా
సమరవిజయలక్ష్మీః సైవ మూర్తా బభూవ॥ ౭౦
ప్రథమపరిగతార్థస్తం రఘుః సన్నివృత్తం
విజయినమభినన్ద్య శ్లాఘ్యజాయాసమేతం
తదుపహితకుటుమ్బః శాన్తిమార్గోత్సుకోఽభూ
న్న హి సతి కులధుర్యే సూర్యవంశ్యా గృహాయ॥ ౭౧

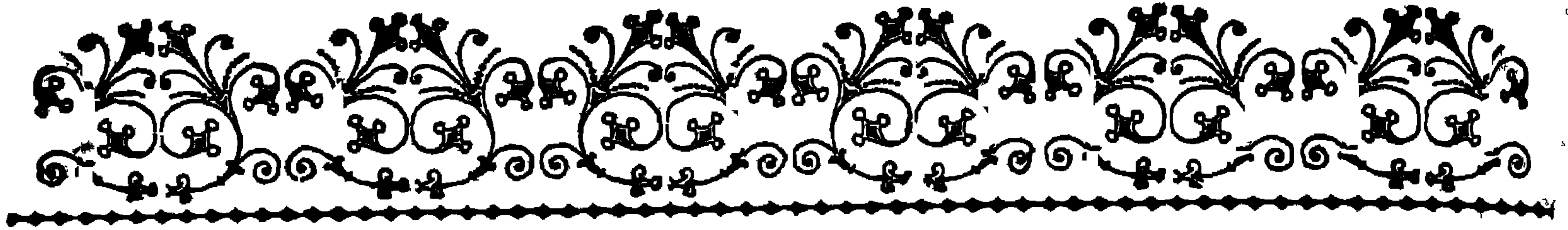
గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ అజపాణి
గ్రహణో నామ సప్తమః సర్గః

అంతఁ బ్రియుఁడు చూచిన ♦ యధరమందు । నించుశంఖంబుఁ బెట్టిపూ ♦ రించు నజుఁడు
స్వార్జితయశంబుఁ గ్రోలు లో ♦ కైకవీర । మూర్తియోయన నెంతయుఁ ♦ బొల్చు మండె॥
శంఖశబ్దమ్మున నెఱింగి ♦ సరగ మరలి । యతనియోధులు గాంచిరి ♦ యరుల నెల్ల
నిద్రవుచ్చి మొగిడ్చిన ♦ నీరజములు । నడిమి చంద్రుని ప్రతిమనా ♦ న్గాంచిరి నజుని॥ ౬౮
ఇప్పుడు మీకీర్తి రాఘవుం ♦ డపహరించెఁ । బ్రాణముల నంటలేదు కృ ♦ పాళువగుట
ననెడు వర్ణమ్ములనుగూర్చె ♦ నజుఁడు నృపుల । ధ్వజములం దంప మొనలర ♦ క్తమ్ము చేత॥
చాపకోటిని బాహువు ♦ మోపినట్టి । భామిడికమూదీయ జారిన ♦ ముడిగలట్టి
చెమటబొట్టులు నుదుటను ♦ జెందినట్టి । యజుఁడు భయపడ్డ ప్రియఁ జేరి ♦ యరిమొనిట్లు॥
నెలవొసంగితిఁ జూడుము ♦ శిశువులేని । దముశరంబుల హరియింపఁ ♦ దగినరిపుల
నన్నుఁ బొందిన వైదర్భి ♦ నిన్ను నిట్టి । తదవస్థచేష్టలఁ గోరంగ ♦ నూయునృపులు॥ ౬౯
అనిన శత్రులవలని భ ♦ యమ్ము వాసి । యామె ముఖమండలర బొప్పె ♦ నమలమగుచు
నాత్తనిఃశ్వాసబాష్పమ్ము ♦ లారిపోవఁ । దద్దయును దేటఁ బొల్చు న ♦ ద్దమ్ము పగిది॥ ౭౦
మెచ్చియును బ్రియు సిగ్గుచే ♦ మెఱతతనదు । పలుకులను గాక సఖులప ♦ ల్కులను బొగడె
మెట్ట క్రొంజిన్కులను నాని ♦ మేఘుతతిని । నెమ్మి కేకలఁ బొగడు వి ♦ ధమ్ముగాఁగ॥
ఉ॥ ఈవిధి వామపాదము న ♦ రేశశిరంబులఁ బెట్టి నిర్మలుం
డావసుధేంద్రపుత్రుఁ డజుఁ ♦ డాత్మసతిన్ గొనివచ్చె స్యందనా
శ్వావళిలేచుధూళి యల ♦ కాగ్రములం బరుషంబుఁ గూర్పఁ ద
త్పావనశీల తేజరిలె ♦ భవ్యసమిజ్జయలక్ష్మిరూపమై॥ ౭౦
మానిని. అన్నియు మున్నె యెఱింగిన యారఘు ♦ వట్లరుదెంచిన యాయజునిన్
సన్నుతధర్మసతీజయశోభితు ♦ నారకు మెచ్చి తదాత్మజుపైఁ
దిన్నగనుంచి కుటుంబభరము శాంతిగ ♦ తిన్ గనుత్సుకుఁ డయ్యెఁ గడున్
గన్నసుతున్ గులధుర్యుని చిల్పాతు ♦ గా గృహమం దినవంశభవుల్॥ ౭౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత కవితావిశాలకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నజపాణిగ్రహణంబను
సప్తమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

అష్టమః సర్గః

అథతస్య వివాహకౌతుకే । లలితం విభ్రతఏవపార్థివః
వసుధామపిహస్తగామినీ । మకరో దిందుమతీమివాపరాం॥ ౧

దురితైరపి కర్తుమాత్మసాత్ । ప్రయతంతే నృపసూనవోహియత్
తదుపస్థిత మగ్రహీదజః । పితురాజ్ఞేతి నభోగతృష్ణయా॥ ౨

అనుభూయవసిష్ఠసంభృతైః । సలిలైస్తేన సహాభిషేచనం
విశదోచ్ఛ్వసితేన మేదినీ । కథయామాస కృతార్థతామివ॥ ౩

సబభూవ దురాసదః పరై । ర్గురుణాథర్వవిదా కృతక్రియః
పవనాగ్ని సమాగమోహ్యయం । సహితంబ్రహ్మయదస్త్రతేజసా॥ ౪

రఘుమేవనివృత్తయౌవనం । తమమన్యంత నరేశ్వరంప్రజాః
సహితస్యన కేవలాంశ్రియం । ప్రతిపేదే సకలాన్గుణానపి॥ ౫

అధికం శుశుభే శుభంయునా । ద్వితయేనద్వయమేవ సంగతం
పదమృద్ధమజేన పైతృకం । వినయేనాస్య నవంచయౌవనం॥ ౬

సదయం బుభుజే మహాభుజః । సహసోద్వేగమియం వ్రజేదితి
అచిరోపనతాం సమేదినీం । నవపాణిగ్రహణాం వధూమివ॥ ౭

అహమేవమతో మహీపతే । రితిసర్వః ప్రకృతిష్వచింతయత్
ఉదధేరివనిమ్నగాశతే । ష్వభవన్నాస్య విమాననాక్వచిత్॥ ౮

నఖరోనచ భూయసామృదుః । పవమానః పృథివీరుహానివ
సపురస్కృత మధ్యమక్రమో । నమయామాస నృపాననుద్ధరన్॥ ౯

ర ఘు వం శ ము.

అ ష్ట మా శ్వా స ము.

గీతములు.

అంత నుద్వాహ సూచక ♦ మైన తనర్చు | లలితకంకణకలితుఁడై ♦ చెలఁగుచుండు
నజుని కపరేందుమతియన ♦ నలరునట్టి | పృథివిఁ గరగత మొనరించె ♦ నృపతిరఘువు|| ౧

చేయరానట్టిదుష్కృతుల్ ♦ చేసియైన | దేనిఁబడయంగనృపసుతుల్ ♦ పూనుచుందు
రట్టిరాజ్యంబుదానయి ♦ యతనిఁజేర | నాశ చేఁగాక పితృనాజ్ఞ ♦ నజుఁడుగొనియె|| ౨

అజునితోడ వసిష్ఠమ♦హర్షిచేతి | యమలసలిలాభిషేకంబు ♦ ననుభవించి
తేటలౌయూషిరులచేతఁ ♦ దేటపడుచుఁ | దనకృతార్థతయున ధర ♦ దనరుచుండె|| ౩

అజుఁడధర్వజ్ఞుఁడైయొప్పు ♦ నవ్వసిష్ఠు | చేత నభిషిక్తుఁడై రిపు♦వారితములకు
దుస్సహుండయ్యె వాతమ్ము♦తోడివహ్ని | వంటిదౌక్షాత్రమునగూడు ♦ బ్రాహ్మ్యమరయ||

మరలయౌవనమునుగాంచి♦ వఱలురఘువె | యీయజనరేంద్రుఁడని ప్రజ ♦ యెంచుచుండె
రాజ్యలక్ష్మినెగాక యా♦రఘునృపాలు | నఖిలగుణములఁగాంచి ♦ యలరుకతన|| ౫

అమలగతిరెండురెంటిని♦ గ్రమముగాఁగఁ | గూడి యొండొంటికినిశోభ♦గూర్చుచుండె
నలరుపైతృకపద మజు ♦ నందుటొకటి | పడచుఁదనమునవినయంబు ♦ పరఁగుటొకటి|| ౬

భూమి తన్నప్పుడప్పుడె ♦ పొందియుంట | సాహసముఁజూపభీతిల్లుఁ ♦ జనదటంచుఁ
గ్రొత్తగాఁగొన్న పెండిలి ♦ కూఁతునట్లు | భూరిదయనేలె నమ్మహా♦భుజుఁ డజుఁడు|| ౭

ప్రభునకేమాన్యుఁడని ప్రతి ♦ వాఁడునెంచు | నదధిచేపడదలకొలంది ♦ నదులయందు
నొక్కటేనియు నసమాన ♦ మొందనట్టు | లజునిచే నవమతి నెవ్వఁ ♦ డందకుండు|| ౮

అతిమృదులతీక్ష్ణమార్గమ్ము ♦ లందుఁజనక | యనిలముద్రుమహాఁబుల ♦ యందుఁజూపు
నడిమిపథమున్నగైకొని ♦ నరపతులను | వంచెఁగాని పెకలింప ♦ నెంచఁడయ్యె|| ౯

అథవీత్యరఘుః ప్రతిష్ఠితం । ప్రకృతిష్వాత్మజమాత్మవిత్తయా
విషయేషు వినాశధర్మసు । త్రిదివస్థేష్వపినిః స్పృహోభవత్ ॥ ౧౦

గుణవత్సుతరోపితశ్రియః । పరిణామే హి దిలీపవంశజాః
పదవీం తరువల్కవాససాం । ప్రయతాః సంయమినాంప్రపేదిరే ॥ ౧౧

తమరణ్యసమాశ్రయోన్ముఖం । శిరసావేష్టన శోభినాసుతః
పితరంప్రణిపత్య పాదయో । రపరిత్యాగమయాచతాత్మనః ॥ ౧౨

రఘురశ్రుముఖస్య తస్యతత్ । కృతవానీప్సిత మాత్మజప్రియః
నతుసర్ప ఇవత్వచంపునః । ప్రతిపేదేవ్యాపవర్జితాం శ్రియం ॥ ౧౩

సకిలాశ్రమ మంత్యమాశ్రితో । నివసన్నావసథే పురాద్బహిః
సముపాస్యత పుత్రభోగ్యయా । స్నుషయే వావికృతేంద్రియః శ్రియా ॥ ౧౪

ప్రశమస్థిత పూర్వపార్థివం । కులమభ్యుద్యతనూతనేశ్వరం
నభసానిభృతేందునాతులా । ముదితార్కేణ సమారురోహతత్ ॥ ౧౫

యతిపార్థివ లింగధారిణౌ । దదృశాతే రఘురాఘవౌ జనైః
అపవర్గమహోదయార్థయో । ర్భువమంశా వివ ధర్మయోర్గతౌ ॥ ౧౬

అజితాధిగమాయమంత్రిభి । ర్యుయుజేనీతి విశారదైరజః
అనపాయిపదోపలబ్ధయే । రఘురాప్తైః సమియాయయోగిభిః ॥ ౧౭

నృపతిః ప్రకృతీరవేక్షితుం । వ్యవహారాసనమాదదేయువా
పరిచేతుముపాంశు ధారణాం । కుశపూతం ప్రవయాస్తువిష్టరం ॥ ౧౮

అనయత్ప్రభుశక్తి సంపదా । వశమేకోనృపతీననంతరాన్
అపరః ప్రణిధాన యోగ్యయా । మరుతః పంచశరీరగోచరాన్ ॥ ౧౯

అకరోదచిరేశ్వరః క్షితౌ । ద్విషదారంభఫలాని భస్మసాత్
అపరోదహనేస్వకర్మణాం । వవృతేజ్ఞానమయేన వహ్నినా ॥ ౨౦

పణబంధముఖాన్గుణానజః । షడుపాయుంక్త సమీక్ష్యతత్ఫలం
రఘురప్యజయద్గుణత్రయం । ప్రకృతిస్థం సమలోష్టకాంచనః ॥ ౨౧

ననవః ప్రభు రాఫలోదయాత్ । స్థిరకర్మా విరరామకర్మణః
నచయోగవిధేర్నవేతరః । స్థిరధీరాపరమాత్మదర్శనాత్ ॥ ౨౨

ప్రజలలోపలఁబుత్రుండు ♦ పదిలముగను । నెలకొనుటఁ గాంచెరఘువు దా ♦ విలయమొందు
నాకసంబంధవిషయమ్ము ♦ లందుఁగూడ । స్వాంతమిడఁడయ్యె నాత్మవి♦జ్ఞానగరిమ॥ ౧౦

అర్థిలీపకులోత్పన్ను ♦ లైనవారు । వరగుణములొప్పనుతునకు ♦ సిరులొసంగి
గెలిచివిషయాళి నారచీ♦రలను దాల్చి । మునిపదవినొందుదురుగద ♦ ముదిమియందు॥ ౧౧

కానఁ గానకు రఘువు పోఁ ♦ గడఁగుచుండ । నందమాపాగతలనొప్ప ♦ నట్టినుతుఁడు
పాదములవ్రాలి తను నెడఁ♦బాయవలవ । దంచు నెంతయుభక్తిఁ బ్రా♦ర్థించెనతని॥ ౧౨

సుతునిఁదద్దయుఁ బ్రీతితోఁ ♦ జూచురఘువు । కంటఁదడిపెట్టునాయజు ♦ కాంక్షనొసఁగెఁ
గాని వీడినసిరి మఱేఁ ♦ బూనలేదు । తానువీడినపొరఁబాము ♦ తాల్పనట్లు॥ ౧౩

అంతిమాశ్రమమున విష♦యాళిగెల్చి । యూరివెలుపలనొక్కచో ♦ నొప్పుచుండు
రఘునకుపచారమొనరించె ♦ రాజ్యలక్ష్మి । కోడుకనుభవింపయోగ్యమా ♦ కోడలట్లు॥

శాంతిదశయందుఁబూర్వభూ♦కాంతుఁడుండి । యభ్యుదయమందునవనృపుఁ♦డలరుచుండఁ
బ్రింపుచంద్రునిబాలార్కుఁ♦గూడియుండు । నాకసముతోడఁదులఁదూఁగె♦నక్కులంబు॥

యతినృపతిలక్షణంబుల ♦ నలరుచుండు । రఘువు రాఘవులనుజూచు ♦ ప్రజలకెల్ల
నమలమోక్షోదయార్థ ధ♦ర్మములురెండు । నంశములభువిఁబుట్టెనో ♦ యనఁగఁదోఁచె॥

మించియజితులఁజేరి ని♦ర్జించుకొఱకు । నజుఁడు నీతిజ్ఞులగు సచి♦వాళిఁగూర్చె
స్థిరతరంబైనముక్తి నా♦ర్జించుకొఱకు । రఘువుపరమాప్తయోగీంద్ర ♦ రాజిఁగూర్చె॥ ౧౪

యావనంబుననలరారు ♦ నట్టిరాజు । న్యాయమునుదీర్ప ధర్మాస♦నముననుండె
విమలదర్భాసనముఁజేరి ♦ వృద్ధరాజు । ధారణాభ్యాసమున నేక♦తముగనుండె॥ ౧౫

ఒకఁడు రాష్ట్రాంతరమ్ముల ♦ నున్ననృపులఁ । బ్రబలప్రభుశక్తిచే వశ♦పఱుచుకొనియె
మఱియొకఁడు మేనఁబొల్చెడు♦మారుతములఁ । బరఁగుప్రణిధానమున వశ♦పఱుచుకొనియె॥

ఒకఁడు నూత్న వరేశ్వరం ♦ దుర్విలోన । భస్మమొనరించె రిపుకార్య ♦ ఫలములెల్ల
మఱియొకఁడు వృద్ధు జ్ఞానాగ్ని ♦ మహిమచేతఁ । దద్దయును గాల్చెఁ దనకర్మ♦తతులనెల్ల॥

సంధియాదిగ నొప్పారు ♦ షడ్గుణముల । నరసి యాయాఫలంబుల ♦ నజుఁడు గూర్చెఁ
గాంచనమునున్న సమముగాఁ♦ గాంచురఘువు । ప్రకృతినుండెడు తద్గుణ♦త్రయమునోర్చె॥

పనులఁదిరముగఁబొలుచు మనూ♦తనుఁడునృపుఁడు । విడఁడుకార్యాళి ఫలములు♦పడయుదాఁక
దృఢమనస్కత నొప్పెడు♦వృద్ధనృపతి । విడఁడు యోగంబు పరమాత్మ♦బడయుదాఁక॥

ఇతిశత్రుషు చేంద్రియేషు చ । ప్రతిసిద్ధ ప్రసరేషు జాగ్రతౌ
ప్రసితా వుదయాపవర్గయో । రుభయీం సిద్ధి ముభావవాపతుః॥ ౨౩

అథకాంశ్చిద జవ్యపేక్షయా । గమయిత్వా సమదర్శనః సమాః
తమసః పరమాపదవ్యయం । పురుషం యోగసమాధినారఘుః॥ ౨౪

శ్రుతదేహవిసర్జనః పితుః । శ్చిరమశ్రూణి విముచ్యరాఘవః
విదధే విధిమస్య నైష్ఠికం । యతిభిః సార్ధమనగ్ని మగ్నిచిత్॥ ౨౫

అకరోచ్చత దౌర్ధ్వ దైహికం । పితృభక్త్యా పితృకార్య కల్పవిత్
నహి తేనపథాతనుత్యజ । స్తనయావర్జిత పిండకాంక్షిణః॥ ౨౬

సపరార్ధ్యగతే రశోచ్యతాం । పితురుద్దిశ్య సదర్థవేదిభిః
శమితాధిరధిజ్యకార్ముకః । కృతవాన ప్రతిశాసనం జగత్॥ ౨౭

క్షితిరిందు మతీచభామినీ । పతిమాసాద్యత మగ్ర్యపౌరుషం
ప్రథమా బహురత్నసూ రభూ । దపరావీర మజీజనత్సుతం॥ ౨౮

దశరశ్మిశతోపమద్యుతిం । యశసాదిక్షుదశస్వపిశ్రుతం
దశపూర్వరథంయమాఖ్యయా । దశకంఠారిగురుంవిదుర్బుధాః॥ ౨౯

ఋషిదేవగణస్వధాభుజాం । శ్రుతయాగప్రసవైఃసపార్థివః
అనృణత్వముపేయివాన్బభౌ । పరిధేర్ముక్తఇవోష్ణదీధితిః॥ 30

బలమార్తభయోపశాంతయే । విదుషాంసత్కృతయేబహుశ్రుతం
వసుతస్యవిభోర్నకేవలం । గుణవత్తాపిపరప్రయోజనా॥ 3౧

సకదాచిదవేక్షితప్రజః । సహదేవ్యావిజహారసుప్రజాః
నగరోపవనేశచీసఖో । మరుతాంపాలయితేవనందనే॥ 3౨

అథరోధసిదక్షిణోదధేః । శ్రితగోకర్ణనికేతమీశ్వరం
ఉపవీణయితుంయయౌరవే । రుదయావృత్తిపథేననారదః॥ 33

కుసుమైర్గ్రథితామపార్థివైః । స్రజమాతోద్యశిరోనివేశితాం
అహరత్కిలతస్యవేగవా । నధివాసస్పృహయేవమారుతః॥ 3౪

భ్రమరైఃకుసుమానుసారిభిః । పరికీర్ణాపరివాదినీమునేః
దదృశేపవనావలేపజం । సృజతీబాష్పమివాంజనావిలం॥ 3౫

ఇట్టుల దయాపవర్గమ్ము ♦ లిచ్చియుంచి । యనుజులకు లాగు వైరీంద్రియములయందు
నపరిమితత మెలఁగెను ♦ నట్టివేర । లివ్వరును బూర్తిగఁ బడసి ర ♦ భీష్టములను॥ ౨౩

అంత సమవర్తునండయి ♦ యంబరఘువు । తనయుకోరికఁ గొన్ని య ♦ బ్దములు గడపి
మహిత మైనట్టి యోగస ♦ మాధి చేతఁ । జేరెఁ బరమాత్మ మాయాని ♦ దూరు నజరు॥ ౨౪

వదలె దేహము జనకుఁడటఁ ♦ వార్త విని సప్రవుల నెంతయును రాల్చె ♦ యాహితాగ్ని
యజుఁడు యతులనుగూడి దే ♦ హాంతవిధుల । నగ్నివర్జించి నిష్ఠతో ♦ నాచరించె॥ ౨౫

జనకునందలి భక్తితో ♦ శ్రాద్ధవిధుల । నెఱుఁగు నయ్యజుఁ డౌర్ధ్వ దై ♦ హిక మొనర్చెఁ
దనువు నిట్టుల యోగప ♦ థానఁ దొరఁగు । వారు సుతులిడు పిండముల్ ♦ గోరరుగద॥

పరమగతిఁ గన్న జనకుకై ♦ పరితపింపఁ । జనదను నధర్వవేదియౌ ♦ మునిపలుకులఁ
దక్కుచింత నజుండు వి ♦ డ్లెక్కపెట్టి । యొందుఁ బ్రతిశాసనము లేక ♦ యేలె జగతి॥

క్షితియు స్త్రీరత్న మగు నిందు ♦ మతియు నజుని । నతిపరాక్రమవంతునిఁ ♦ బతిగఁ బడసి
పృథువు బహురత్నముల నీని ♦ వఱలుచుండె । రెండవదిగనె నాత్మజుఁ ♦ జండతేజు॥

దశశతాంశుని తేజంబుఁ ♦ దాల్చి యితఁడు । దశకు రథశబ్దమును గూర్పఁ ♦ దనరు పేర
దశముఖారి గురుండయి ♦ దశదిశలను । యశము గనునని తెలిసిరి ♦ యార్యులెల్ల॥ ౨౯

అధ్యయనయాగ సంతతు ♦ లమరియిట్లు । ఋషుల యమరుల పితరుల ♦ ఋణమునుండి
ముక్తుఁడయ్యెను బార్థివ ♦ పుంగవుండు । పరిధిచే ముక్తుఁ డౌచిత్ర ♦ భానుపగిది॥ ౩౦

ఆర్తభయశాంతికయ్యె న ♦ య్యజునిబలము । పండితులనతికయ్యె న ♦ ప్పృథునివిద్య
యవ్విభుని విత్తమే గాక ♦ యతని సుగుణ । వృత్తముఁ బరప్రయోజనా ♦ యత్తమయ్యె॥ ౩౧

ప్రజలకుఁ బ్రియుండు సుప్రజుఁ ♦ డజుఁడు రాణి తోడ విహరించె నొకనాఁడు ♦ తోఁటయందు
శచికి సఖుఁడగు దేవతా ♦ స్వామి వజ్రి । నందనంబున విహరించు ♦ చందమునను॥ ౩౨

అంత దక్షిణ సాగరో ♦ పాంతమందు । నలరు గోకర్ణమునకుండు ♦ నభవుచెంత
నారదుండు వీణ వాయింపఁ ♦ గోరి వెడలెఁ । ధరణి యుత్తరమునుండి ♦ మరలు త్రోవ॥ ౩౩

అతని వీణాశిరంబున ♦ నపుడు వ్రాలు । దివ్యకుసుమాళిచేనైన ♦ భవ్యమాల
గాలి చివ్వనఁ గొనిపోయెఁ ♦ గడు బ్రియమునఁ । దాను వాసనచూడంగఁ ♦ దలఁచెననఁగ॥

సుమములనుబట్టి మునివీణె ♦ మట్టుఁదిరుగు । భ్రమరములు మూఁడు వల్లకి ♦ పవనువలనఁ
గన్న నవమతికై కార్చు ♦ కజ్జలమ్ము । తోడి కన్నీటిబొట్లు నాఁ ♦ దోఁచుచుండె॥ ౩౫

అభిభూయవిభూతిమార్తవీం । మధుగంధాతిశయేనవీరుధాం
నృపతేరమరస్రగాపసా । దయితోరుస్తనకోటిసుస్థితిం॥ ౩౬

క్షణమాత్రసఖీంసుజాతయోః । స్తనయోస్తామవలోక్యవిహ్వలా
నిమిమీలనరోత్తమప్రియా । హృతచంద్రాతమసేవకౌముదీ॥ ౩౭

వపుషాకరణోజ్ఝితేనసా । నిపతంతీపతిమప్యపాతయత్
నను తైలనిషేకబిందునా । సహదీపార్చిరుపైతి మేదినీం॥ ౩౮

ఉభయోరపిపార్శ్వవర్తినాం । తుములేనార్తరవేణవేజితాః
విహగాఃకమలాకరాలయాః । సమదుఃఖాఇవతత్రచుక్రుశుః॥ ౩౯

నృపతేర్వ్యజనాదిభిస్తమో । నునుదేసాతుతథైవసంస్థితా
ప్రతికారవిధానమాయుషః । సతిశేషేహిఫలాయకల్పతే॥ ౪౦

ప్రతియోజయితవ్యవల్లకీ । సమవస్థామథసత్త్వవిప్లవాత్
సనినాయనితాంతవత్సలః । పరిగృహ్యోచితమంకమంగనాం॥ ౪౧

పతిరంకనిషణ్ణయాతయా । కరణాపాయవిభిన్నవర్ణయా
సమలక్ష్యతబిభ్రదావిలాం । మృగలేఖాముషసీవచంద్రమాః॥ ౪౨

విలలాపసబాష్పగద్గదం । సహజామప్యపహాయధీరతాం
అభితప్తమయోపిమార్దవం । భజతేకైవకథాశరీరిషు॥ ౪౩

కుసుమాన్యపిగాత్రసంగమాత్ । ప్రభవంత్యాయురపోహితుంయది
నభవిష్యతిహంతసాధనం । కిమివాన్యత్ప్రహరిష్యతోవిధేః॥ ౪౪

అథవామృదువస్తుహింసితుం । మృదునైవారభతేప్రజాంతకః
హిమసేకవిపత్తిరత్రమే । నలినీపూర్వనిదర్శనంమతా॥ ౪౫

స్రగియంయదిజీవితాపహా । హృదయేకింనిహితానహంతిమాం
విషమప్యమృతంక్వచిద్భవే । దమృతంవావిషమీశ్వరేచ్ఛయా॥ ౪౬

అథవామమభాగ్యవిప్లవా । దశనిఃకల్పితఏవవేధసా
యదనేననపాతితస్తరుః । క్షపితాతద్విటపాశ్రయాలతా॥ ౪౭

కృతవత్యసినావధీరణా । మపరాధేపియదాచిరంమయి
కథమేకపదేనిరాగసం । జనమాభాష్యమిమంనమన్యసే॥ ౪౮

మధునుగంధాతిశయముల ♦ మహిమచేత । నవ్వసంతర్తులతసొంపు ♦ నవ్వనేయు
నివ్యనుమదామ మానృప ♦ తిలకు నజుని । సతికుచాగ్రములందు ను♦ స్థితినిగాంచె॥ ౩౬

అన్న రేంద్రుని ప్రియపత్ని ♦ యట్లు నిమిష । ముత్తమస్తన మైత్రిని ♦ నొప్పుసరముఁ
గాంచినంతనె వివశయై ♦ కనులుమోడ్చె । శశినిరాహువుమ్రింగినఁ ♦ జంద్రికట్లు॥ ౩౭

అనువులఁదొలంగినట్టిదే ♦ హంబుతోడఁ । బడెనుభువినామె తనతోడఁ♦బతియుఁబడఁగ
దీపశిఖ దీపమునువీడి ♦ దిగువఁబడిన । దానితోఁదైలబిందువు ♦ ధాత్రిఁబడదె॥ ౩౮

వారలిర్వుర సేవకా ♦ వళి రొదనర్చు । నార్తసంకులరవముల ♦ నచటనున్న
సరసులందలిపక్షులు ♦ కరము బెదరి । సమముగా దుఃఖపడినట్లు ♦ సలిపెరొదలు॥ ౩౯

తేటె విభుఁడంత వ్యజనోప ♦ చారవిధులఁ । గాని యామె యథాస్థితిఁ ♦ గదలకుండె
నాయువుండినవారికే ♦ యగును గాదె । యౌషధాదులఫలము లీ ♦ యవనియందు॥ ౪౦

ఎంతయును బ్రేమమీఱ నా ♦ నృపతిమౌళి । శ్రుతితొలంగిన వీణియ♦గతినిఁ బ్రాణ
మెడలియున్నట్టిపడఁతిని ♦ నెత్తి పట్టి । పెట్టికొనెఁ గూర్పయోగ్యమౌ♦ నట్టియొడిని॥ ౪౧

ప్రాణమెడలినభిన్నవ ♦ ర్ణంబుదాల్చి । యంకమందుండు సతితోడి ♦ యయ్యజుండు
వేఁకువనుజింకగుఱుతుతో ♦ వికృతిఁజెంది । యున్నచంద్రునివలెఁదోఁచు♦చుండెఁజూడ॥

అజుఁడు దనకున్నసహజధై♦ర్యమునుబాసి । మాటతడఁబడనేడ్చె[illegible]గ♦న్నీటమున్గి
కాచమార్దవమినుమును ♦ గాంచుననినఁ । దనువుదాల్చినవారలఁ ♦ దడవనేల॥ ౪౩

సుమములునుగూడ దేహంబు ♦ సోఁకియిట్టు । లసువులనుదీయఁజాలిన ♦ వక్కటకట
చంపఁగోరినవిధికి నీ ♦ జగతియందు । నన్యమెయ్యది గాకుండు ♦ నాయుధంబు॥ ౪౪

కాని మృదువస్తువును మృదు♦వైనదాని । వలననేచంపఁగడఁగెఁ గా♦వలయుయముఁడు
గలదుదీనికిఁ బూర్వతా♦ర్కాణమరయ । మంచుపడిపద్మములుమృతిఁ ♦ గాంచుటొకటి॥

ఈ యలరు దండ ప్రాణముల్ ♦ దీయునేని । నేల చంపదు వక్షమం ♦ దిడిననన్ను
నొక్కచో విష మమృతమౌ ♦ నొక్కచోట । నెన్న నమృతంబు విషమగు ♦ నీశ్వరేచ్ఛ॥

అరయఁగా నిది నాదు భా ♦ గ్యమునడంప । విధివినిర్మిత మైనట్టి ♦ వింత పిడుగు
గాకయుండిన శాఖలఁ ♦ బ్రాఁకులతను । గాల్చివీడునె వృక్షంబుఁ ♦ గాల్పకుండ॥ ౪౭

గొప్ప తప్పిదమును జేసి ♦ నప్పుడైన । నవమతిని జూపి రొయుఁగని ♦ యన్ను మిన్న !
నిరపరాధిని నన్ను మ[illegible]♦ న్నింపవేల । యొప్పగాఁబల్కరించి నీ ♦ వొక్కమాటు॥ ౪౮

ధ్రువమస్మిశఠఇతిశుచిస్మితే । విదితః కైతవవత్సలస్తవ
పరలోకమసన్నివృత్తయే । యదనాపృచ్ఛ్యగతాసిమామితః॥ ౪౯

దయితాంయదితావదన్వగా । ద్వినివృత్తంకిమిదంతయావినా
సహతాంహతజీవితంమమ । ప్రబలామాత్మకృతేనవేదనాం॥ ౫౦

సురతిశ్రమసంభృతోముఖే । ధ్రియతేస్వేదలవోద్గమోపితే
అథచాస్తమితాత్వమాత్మనా । ధిగిమాందేహభృతామసారతాం॥ ౫౧

మనసాపినవిప్రియంమయా । కృతపూర్వంతవకింజహాసిమాం
ననుశబ్దపతిఃక్షితేరహం । త్వయిమేభావనిబంధనారతిః॥ ౫౨

కుసుమోత్ఖచితాన్వలీభృత । శ్చలయన్భృంగరుచస్తవాలకాన్
కరభోరుకరోతిమారుత । స్త్వదుపావర్తనశంకిమేమనః॥ ౫౩

తదపోహితుమర్హసిప్రియే । ప్రతిబోధేనవిషాదమాశుమే
జ్వలితేనగుహాగతంతమ । స్తుహినాద్రేరివనక్తమోషధిః॥ ౫౪

ఇదముచ్ఛ్వసితాలకంముఖం । తవవిశ్రాంతకథందునోతిమాం
నిశిసుప్తమివైకపంకజం । విరతాభ్యంతరషట్పదస్వనం॥ ౫౫

శశినంపునరేతిశర్వరీ । దయితాద్వంద్వచరంపతత్రిణం
ఇతితౌవిరహాంతరక్షమౌ । కథమత్యంతగతానమాందహేః॥ ౫౬

నవపల్లవసంస్తరేపితే । మృదుదూయేతయదంగమర్పితం
తదిదంవిషహిష్యతేకథం । వదవామోరుచితాధిరోహణం॥ ౫౭

ఇయమప్రతిబోధశాయినీం । రసనాత్వాంప్రథమారహఃసఖీ
గతివిభ్రమసాదనీరవా । నశుచానానుమృతేవలక్ష్యతే॥ ౫౮

కలమన్యభృతాసుభాషితం । కలహంసీషుమదాలసంగతం
పృషతీషువిలోలమీక్షితం । పవనాధూతలతాసువిభ్రమః॥ ౫౯

త్రిదివోత్సుకయాప్యవేక్ష్యమాం । నిహితాఃసత్యమమీగుణాస్త్వయా
విరహేతవమేగురుర్వ్యథా । హృదయంనత్వవలంబితుంక్షమాః॥ ౬౦

మిథునంపరికల్పితంత్వయా । సహకారఃఫలినీచనన్విమౌ
అవిధాయవివాహసత్క్రియా । మనయోర్గమ్యతఇత్యసాంప్రతం॥ ౬౧

అడుగకయె నీవు నా నుండి ♦ యక్కటకట । మరలిరాకుండఁ బరలోక ♦ మరుగఁ కతన
నోశుచిస్మిత సత్యమై ♦ యొప్పు ప్రేమ । నీయెడల లేని శఠుఁడనే ♦ నిజముదెలిసె॥ ౫౦

పాడుజీవితమా ! ప్రియ ♦ పత్నితోడ । నరిగియును వీడియాపెను ♦ మరలి తేల
యంతి మొదవెడఁబల కోర్చి ♦ యనుభవింపు । మధికదుస్సహ దుఃఖమ్ము ♦ నాత్మకృతము॥

కలిగి సురతశ్రమంబునఁ ♦ గలికి నీదు । వదనమందున్న స్వేదల ♦ వంబుగూడ
నస్తమింపదు నీయాత్మ ♦ యస్తమించె । నహహ దేహులస్థితి యెంత ♦ యస్థిరంబు॥ ౫౧

అప్రియము నీకు మున్నెన్నఁ ♦ డాచరింపఁ । జిత్తమునఁ గూడ నన్నుఁ ద్య ♦ జింప నేల
పేరునకు భూమిపతిఁ గాని ♦ ప్రేమచేత । బద్ధుఁడను నేను నీయందు ♦ భావమందు॥ ౫౨

సుమచయముతోడ భృంగవ ♦ ర్ణములనొప్పి । గాలిఁ గదలెడు నీకుటి ♦ లాలకములఁ
జూడఁ నూపిరివరల ని ♦ న్గూడు నేమొ । యనెడు శంక జనించు నా ♦ మనమునందు॥ ౫౩

కాన నోప్రియ! ప్రాణంబు ♦ గాంచి మరల । హిమగిరిగహ్వరమ్ములఁ ♦ దమము నిశిని
భవ్యకాంతుల నోషధుల్ ♦ పాపుపగిది । నాపఁగా నట్టి నాపగఁ ♦ బాపఁదగదె॥ ౫౪

లోని భృంగాళిరొదలను ♦ మానియుండ । రేయి నిదురించు నేకనీ ♦ రేజమట్టు
లలకలిటునటుఁ జెదరి మా ♦ టలను వీడి । యున్న నీమోము నన్నేఁచు ♦ చున్నదకట॥ ౫౫

జంటఁ దిరుగుఖగాళిలోఁ ♦ జక్రవాకి । చక్రవాకమ్ముతో రాత్రి ♦ చంద్రుతోడ
మరలఁ గూడును గావున ♦ విరహమోర్చుఁ । గ్రమ్మరకచన్న నీవు న ♦ న్గాల్పవెట్లు॥ ౫౬

క్రొంజిగురుపాన్పు సోఁకినఁ ♦ గూడ నీదు । మృదుతనువు నొచ్చుచుండెడు ♦ మెలఁత మిన్న
యీచితిని బెట్టఁబడుటకు ♦ నెవ్విధమున । నోర్చియుండఁగఁగలవో కో ♦ యుగదచెప్పుమ॥

నీకు మొదటి విరహస్యంపు ♦ నెయ్యురాలిఁ । బోలు మెలనూలు నీకూర్పు ♦ లీలలేమి
తనరవము మానితోఁచె మే ♦ లొక్కననినిద్ర । గాంచ నీతోడ పగచి గ ♦ తించెననఁగ॥ ౫౭

లలితభాషలఁ గోకిల ♦ కులమునందు । నందమా మందగతులరా ♦ యంచలందుఁ
దరళతరవీక్షణంబుల ♦ హరిణులందు । లీలలను గాలిఁగదలు ల ♦ తాళియందు॥ ౫౯

కూర్చితివి నాకునయి నీదు ♦ గుణములిట్లు । లమరపురికేగు కౌతూహ ♦ లమున నున్నఁ
గాని నీవిరహంబునఁ ♦ గన్న శోక । కీలి నోర్వంగ మదికివి ♦ చాలియున్నె॥ ౬౦

తియ్యమామిడి గున్నను ♦ నెయ్యమునను । ఫలినితోడ నఁగూర్చి దం ♦ పతులఁ జేసి
వీనికి వివాహవిధి నెఱ ♦ వేర్పకుండ । వీడి యివ్విధిఁ బోవుట ♦ పాడియగునె॥ ౬౧

కుసుమంకృతదోహదస్త్వయా । యదశోకోయముదీరయిష్యతి
అలకాభరణంకథంనుతత్ । తవనేష్యామినివాపమాల్యతాం॥ ౬౨

స్మరతేవసశబ్దనూపురం । చరణానుగ్రహమన్యదుర్లభం
అమునాకుసుమాశ్రువర్షిణా । త్వమశోకేనసుగాత్రిశోచ్యసే॥ ౬౬

తవనిశ్వసితానుకారిభి । ర్బకులైరర్ధచితాంసమంమయా
అసమాప్యవిలాసమేఖలాం । కిమిదంకిన్నరకంఠిసుప్యతే॥ ౪౩

సమదుఃఖసుఖఃసఖీజనః । ప్రతిపచ్చంద్రనిభోయమాత్మజః
అహమేకరసస్తథాపితే । వ్యవసాయఃప్రతిపత్తినిష్ఠురః॥ ౬౫

ధృతిరస్తమితారతిశ్చ్యుతా । విరతంగేయమృతుర్నిరుత్సవః
గతమాభరణప్రయోజనం । పరిశూన్యంశయనీయమద్యమే॥ ౬౬

గృహిణీసచివః సఖీమిథః । ప్రియశిష్యాలలితేకళావిధౌ
కరుణావిముఖేనమృత్యునా । హరతాత్వాంవదకింనమేహృతం॥ ౬౭

మదిరాక్షిమదాననార్పితం । మధుపీత్వారసవత్కథంనుమే
అనుపాస్యసిబాష్పదూషితం । పరలోకోపనతంజలాంజలిం॥ ౬౮

విభవేపిసతిత్వయావినా । సుఖమేతావదజస్యగణ్యతాం
అహృతస్యవిలోభనాంతరైః । మమసర్వేవిషయాస్త్వదాశ్రయాః॥ ౬౯

విలపన్నితికోసలాధిపః । కరుణార్థగ్రథితంప్రియాంప్రతి
అకరోత్పృథివీరుహానపి । స్రుతశాఖారసబాష్పదుర్దినాన్॥ ౭౦

అథతస్యకథంచిదంకతః । స్వజనస్తామపనీయసుందరీం
విససర్జతదంత్యమండనా । మనలాయాగరుచందనైధసే॥ ౭౧

ప్రమదామనుసంస్థితఃశుచా । నృపతిః సన్నితివాచ్యదర్శనాత్
నచకారశరీరమగ్నిసాత్ । సహదేవ్యానతుజీవితాశయా॥ ౭౨

అథతేనదశాహతఃపరే । గుణశేషాముపదిశ్యభామినీం
విదుషావిధయోమహర్ధయః । పురఏవోపవనేసమాపితాః॥ ౭౩

సవివేశపురీంతయావినా । క్షణదాపాయశశాంకదర్శనః
పరివాహమివావలోకయన్ । స్వశుచఃపౌరవధూముఖాశ్రుషు॥ ౭౪

వు దోహదమొనరింప ♦ నెగడుచుండు । నయ్యశోకము నీవును ♦ లంఘించెదవు
నూపురగనిమ్చుపువ్వులఁ ♦ బుష్పబోణి । యెట్టులర్పింతు దాహాగ్ని♦కృత్యమందు॥ ౧౨

అన్యులకు దుర్లభంబయి ♦ యం దొప్పారు । చరణమునవీవుచూపిన ♦ కరుణఁదలఁచి
యనుమబాష్పంబుల నశోక♦మజముగురిసి । కరముశోకించెనేకయి ♦ గదె ఘనగాత్రి॥ ౧౩

ఆటలకునిట్లు నీయాజ్ఞ ♦ ననుకరించు । పొగడపువ్వులమొలనూలు ♦ పగమువాకు
సమముగాఁగూర్చిపరిపూర్తి ♦ సలుపకుండఁ । గనులమోడ్చుట కిన్నర♦కంఠి తగునె॥ ౧౪

సఖులుసుఖదుఃఖములయందు ♦ సములు వీరు । పుత్త్రుఁడితఁడె బాలచంద్రునిఁ ♦ బోలువాఁడు
నేనొ చెదరనిప్రేమతో ♦ నిన్నుఁజూతు । నీదు కార్యంబు కేవల ♦ నిష్ఠురంబు॥ ౧౫

దైన్యమెసలెను భోగముల్ ♦ తలఁగిపోయె । వీడె గానంబు ఋతువుల ♦ వేడ్కయుడిగె
భూషణాళిప్రయోజన ♦ ములు నడంగె । నకట పానుపుస్థిరిశూన్య ♦ మయ్యెనేఁడు॥ ౧౬

ఏకపత్నివి మంత్రిసం♦వేకతంపుఁ । జెలివి సుకుమారి! కళలందు ♦ శిష్యవగద
నిష్కరుణమృత్యుదేవత ♦ నిన్నరింప । నేనె నాయదిహరియింప ♦ లేదుచెప్పుము॥ ౧౭

నేను జవిగొన్నరసవంత ♦ మైనమధువు । నాదుమనెరాత్రి పరలోక ♦ మందునీవు
బాష్పదూషితమైన త♦ర్పణజలంబు । లెట్లుసేవింతువక్కటా ♦ యేనొసంగ॥ ౧౮

అన్యశోభాళికోగ్గని ♦ యట్టివాడు । విషయములకీవె కుదురయి ♦ వెలయుకతన
నెన్నివిభవంబులుండిన ♦ నీవులేమి । నిత్యుజాని సౌఖ్యమంతయు ♦ నింతవఱకె॥ ౧౯

కోసలాధిపుఁడివ్విధిఁ ♦ గూర్మిసతిని । గూర్చివిలపించి జాలిని ♦ గొల్పురీతి
వృక్షములుగూడరసబాష్ప♦బిందువులను । గొమ్మలందుండివృష్టిగాఁ ♦ గురియఁజేసె॥ ౨౦

అంత బంధువులజానంక ♦ మందునుండి । యెంతయుగష్టమునఁదీసి ♦ యిందుమతిని
నంత్యసుమదామశోభిత ♦ నగ్నినిడితి । యగరుచందనములనింధ ♦ నాళిఁజేసి॥ ౨౧

ఎంత తెలిసినన్నృపుఁడు దాఁ ♦ గాంతకొఱకుఁ । జింతనుగలించెననునింద ♦ చెందవెఱచి
యామెతోనగ్నినిడఁడు దే ♦ హంబునజుఁడు । గాని ప్రాణంబుపైతుండు ♦ కాంక్షఁగాదు॥

అంతఁ బదిదినములమీఁద ♦ నధిపమాళి । యమలగుణశేషురాలగు ♦ నాత్మసతికి
నప్పురోద్యానమందె మ♦హార్హభూతి । విధివిహితకార్యములనెల్ల ♦ వెలయఁజేసె॥ ౨౩

రేయిఁబాసినచంద్రుని ♦ చాయనుండు । భార్యఁబాసినపతి తన ♦ పట్టణంబు
పౌరకాంతలముఖముల ♦ బాష్పజలము । తనదుశోకంపువలదగాఁ ♦ గనుచుఁజొచ్చె॥ ౨౪

అథతంసవనాయదీక్షితః । ప్రణిధానాద్గురురాశ్రమస్థితః
అభిషంగజడంవిజజ్ఞివా । నితిశిష్యేణకిలాన్వబోధయత్॥ ౭౫

అసమాప్తవిధిర్యతోముని । స్తవవిద్వానపితాపకారణం
నభవంతముపస్థితఃస్వయం । ప్రకృతౌస్థాపయితుంపథశ్చ్యుతం॥ ౭౬

మయితస్యసువృత్తవర్తతే । లఘుసందేశపదాసరస్వతీ
శృణువిశ్రుతసత్త్వసారతాం । హృదిచైనాముపధాతుమర్హసి ౭౭

పురుషస్యపదేష్వజన్మనః । సమతీతంచభవచ్చభావిచ
సహినిష్ప్రతిఘేనచక్షుషా । త్రితయంజ్ఞానమయేనపశ్యతి॥ ౭౮

చరతఃకిలదుశ్చరంతప । స్తృణబిందోఃపరిశంకితఃపురా
ప్రజిఘాయసమాధిభేదినీం । హరిరస్మైహరిణీంసురాంగనాం॥ ౭౯

సతపఃప్రతిబంధమన్యునా । ప్రముఖావిష్కృతచారువిభ్రమాం
అశపద్భవమానుషీతితాం । శమవేలాప్రలయోర్మిణామునిః॥ ౮౦

భగవన్పరవానయంజనః । ప్రతికూలాచరితంక్షమస్వమే
ఇతిచోపనతాంక్షితిస్పృశం । కృతవానాసురపుష్పదర్శనాత్॥ ౮౧

క్రథకైశికవంశసంభవా । తవభూత్వామహిషీచిరాయసా
ఉపలబ్ధవతీదివశ్చ్యుతం । వివశాశాపనివృత్తికారణం॥ ౮౨

తదలంతదపాయచింతయా । విపదుత్పత్తిమతాముపస్థితా
వసుధేయమవేక్ష్యతాంత్వయా । వసుమత్యాహినృపాఃకలత్రిణః॥ ౮౩

ఉదయేమదవాచ్యముజ్ఝతా । శ్రుతమావిష్కృతమాత్మవత్తయా
మనసఃసముపస్థితేజ్వరే । పునరక్లీబతయాప్రకాశ్యతాం॥ ౮౪

రుదతాకుతఏవసాపున । ర్భవతానానుమృతాపిలభ్యతే
పరలోకజుషాంస్వకర్మభి । ర్గతయోభిన్నపథాహిదేహినాం॥ ౮౫

అపశోకమనాఃకుటుంబినీ । మనుగృహ్ణీష్వనివాపదత్తిభిః
స్వజనాశ్రుకిలాతిసంతతం । దహతిప్రేతమితిప్రచక్షతే॥ ౮౬

మరణంప్రకృతిఃశరీరిణాం । వికృతిర్జీవితముచ్యతేబుధైః
క్షణమప్యవతిష్ఠతేశ్వసన్ । యదిజంతుర్ననులాభవానసౌ॥ ౮౭

అష్టమాశ్వాసము.

అంతగురుఁడు వసిష్ఠుండు ♦ యాగదీక్ష । నాశ్రమంబుననుండి యయ్యజుఁడు దుఃఖ
మనమునుంగుట ప్రణిధాన♦మున నెఱిఁగి । చింతఁబాపఁగఁబనిచిన ♦ శిష్యుఁడనియె॥ ౨౫

కనుఁగొనియనూని నీదుఃఖ ♦ కారణంబు । స్వయము గావచ్చి శోకంబు ♦ శాంతిపఱిచి
నిన్యథాస్థితినిల్పంగ ♦ నేరఁడయ్యెఁ । బూనియున్నట్టియాగంబు ♦ పూర్తిగామి॥ ౨౬

అతనివాక్కులనొప్పుచు ♦ మితముగల్గి । యున్ననాదెచ్చుసందేశ ♦ మో సుజాత
ఖ్యాతధైర్యగుణోపేత ♦ యాలకించి । స్వాంతమునవిల్పనెంతయు ♦ నర్హుఁడీవు॥ ౨౭

పరమపురుషుని త్రిభువన ♦ పదములందు । వర్తమానము భూతము ♦ భావియనెడు
మూటినెఱుఁగునుగాదె యమ్మునివరుండు । విఘ్నమొందనివిజ్ఞాన ♦ వీక్షణమున॥ ౨౮

త్రొల్లితృణబిందువను ఋషి ♦ వల్లభుండు । తీవ్రతపమొనరింప భీతిల్లి వజ్రి
పంపెనతనిసమాధి భే♦దింపఁజాలు । హరిణియనుదేవతాంగన ♦ నతనికడకు॥ ౨౯

శాంతితీరమ్మునకు లయ ♦ సమయజనిత । భంగమననొప్పి తనతపో♦భంగమునను
గనినయల్కను మునితిట్టె ♦ మనుజసతివి । గమ్మనుచుముందు నెమ్మెలఁ♦గాఁబులుదాని॥ ౩౦

దానుర్రాలఁ బరాధీనఁ ♦ దప్పిదమ్ము ♦ దయనుక్షమియింపవేఁడెద ♦ ధర్మమూర్తి
యనుచు నదిమ్రొక్క నురకును♦మాళిఁగూడు దనుకధరనుండుమనియెనా♦మునివరుండు

అమలక్రథకైశికాన్వయ ♦ మందుఁబుట్టి । నీవుఁబట్టంపురాణివై ♦ నెగడుచుండి
కడకు శాపనివృత్తికిఁ ♦ గారణంబు । జార దివినుండిస్వర్గంబుఁ ♦ జేరెహరిణి॥ ౩౨

చాలుఁ జింతిల్లఁబోకుము ♦ చావమృతికిఁ । జేరుమరణంబు పుట్టిన ♦ వారినెల్ల
నృపతులుగళత్రవంతులు ♦ పృథివివలనఁ । గాననేలుముక్షితిని భూ♦కాంతమాళి॥ ౩౩

అభ్యుదయమందు మదనింద ♦ యంటకుండ । స్వాంతమోర్చివివేకంబు ♦ జాటినావు
హృదయమునఁదాపమొదవిన ♦ యిపుడుగూడ । ధైర్యముననట్టితెల్వియె ♦ తగదెమాప॥

కడువగవనిట్టు లామెను ♦ బడయఁగలవె । వెంటమృతిగన్నఁగూడ ల ♦ భింపదామె
పరమునన్వేఱువేఱగు ♦ పథములందు । స్వస్వకర్మలదేహులు ♦ జనుచునుంట॥ ౩౫

బంధులుదొరంగుకన్నీరు ♦ పరమునందుఁ । బ్రేతలదహించుననిశాస్త్ర ♦ వితతిదెల్పుఁ
గాన శోకించుటలుమాని ♦ కాంతకిడుము । సాదరమ్ముగ నీతర్ప ♦ణోదకముల॥ ౩౬

ప్రకృతిమరణంబు ప్రాణికి ♦ వికృతిచూడ । జీవితమటంచుబుధులెల్లఁ ♦ జెప్పుచుంద్రు
గాన క్షణమాత్రమూపిరి ♦ గాంచియున్న । లాభమేకద జీవికి ♦ లాతలమున॥ ౩౭

అష్టమః సర్గః.

అవగచ్ఛతిమూఢచేతనః । ప్రియనాశంహృదిశల్యమర్పితం
స్థిరధీస్తుతదేవమన్యతే । కుశలద్వారతయాసముద్ధృతం॥ ౮౮

స్వశరీరశరీరిణావపి । శ్రుతసంయోగవిపర్యయౌయదా
విరహఃకిమివానుతాపయే । ద్వదబాహ్యైర్విషయైర్విపశ్చితం॥ ౮౯

నపృథగ్జనవచ్ఛుచోవశం । వశినాముత్తమగంతుమర్హసి
ద్రుమసానుమతాంకిమంతరం । యదివాయౌద్వితయేపితేచలాః॥ ౯౦

సతథేతివినేతురుదారమతేః । ప్రతిగృహ్యవచోవిససర్జమునిం
తదలబ్ధపదంహృదిశోకఘనే । ప్రతియాతమివాంతికమస్యగురోః॥ ౯౧

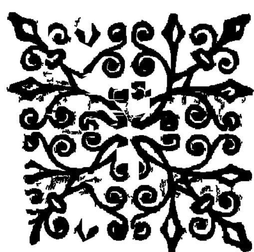
తేనాష్టౌపరిగమితాఃసమాఃకథంచి । ద్బాలత్వాదవితథసూనృతేనసూనోః
సాదృశ్యప్రతికృతిదర్శనైఃప్రియాయాః । స్వప్నేషుక్షణికసమాగమోత్సవైశ్చ॥ ౯౨

తస్యప్రసహ్యహృదయంకిలశోకశంకుః । ప్లక్షప్రరోహఇవసౌధతలంబిభేద
ప్రాణాంతహేతుమపితంభిషజామసాధ్యం । లాభంప్రియానుగమనత్వరయాసమేనే॥

సమ్యగ్వినీతమథవర్మహరంకుమార । మాదిశ్యరక్షణవిధౌవిధివత్ప్రజానాం
రోగోపసృష్టతనుదుర్వసతింముముక్షుః । ప్రాయోపవేశనమతిర్నృపతిర్బభూవ॥ ౯౪

తీర్థేతోయవ్యతికరభవేజహ్నుకన్యాసరయ్వో
ర్దేహత్యాగాదమరగణనాలేఖ్యమాసాద్యసద్యః
పూర్వాకారాధికచతురయాసంగతఃకాంతయాసౌ
లీలాగారేష్వరమతపునర్నందనాభ్యంతరేషు॥ ౯౫

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాస కృతౌ అజవిలాపో
నామాష్టమఃసర్గః.

ప్రియవినాశనమునుమాధుఁ♦డయినవాఁడు । హృదయశల్యముగా మది ♦ నెంచుచుండుఁ
బరమధీరుఁడు కుశలక ♦ వాటమరయఁ । దేజవఁబడెననిమనములోఁ ♦ దెలియుచుండు॥

ఆత్మసంబంధమైన దే♦హాత్మలందె । యోగముఁ యోగమునుజూచు ♦ చుండికూడ
బాహ్యమైనట్టి విషయసం♦బంధమైన । విరహమునఁజింతనొందునే ♦ విబుధవరుఁడు॥౮౯

నిర్జితేంద్రియవర్యుఁడై ♦ నెగడుచుండి । యన్యులట్టులువగఁజిక్క ♦ నర్హమగునె
తరులుగిరులునుగూడ వా ♦ తమునఁగదలఁ । బృథ్విలోనింకరెంటికి ♦ భేదమెద్ది॥ ౯౦

అనినగురుఁడు నుదారుఁడౌ ♦ నవ్వసిష్ఠు । వచనమాలఁడువిని మునిఁ ♦ బనిచెఁగాని
యది యమితశోకు నాతని ♦ మదినిలుపక । గురునిదరికినిమరలిన ♦ కరణినుండె॥ ౯౧

ఆత్మజుఁడు బాలుఁడౌట న♦ష్టాబ్దములను । దనప్రియాంగనప్రతికృతి ♦ దర్శనముల
స్వప్నములనామెతోఁగల్గు ♦ క్షణికమైన । యుత్సవమ్ములఁబుచ్చెనా ♦ యుచితభాషి॥

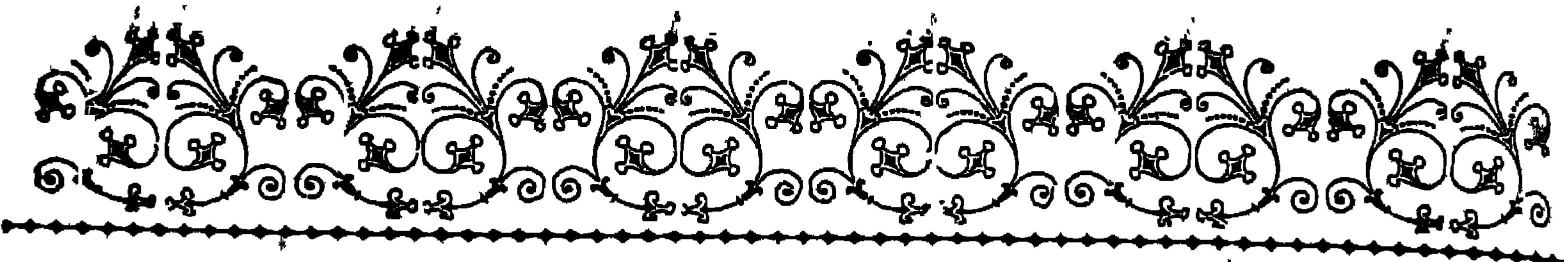
కావిచిలుమెుల్క సౌధముఁ ♦ జిచ్చునట్లు । స్వాంతమునుబ్రవచ్చుశోకశ♦ల్యంబునజుఁడు
వైద్యులకసాధ్యమును బ్రాణ♦భంగకరము । నైనఁ బ్రియఁజేరుతమిలాభ ♦ మంచునెంచె॥

పూర్ణశిక్షితుఁగవచియై ♦ పొదలుకొమరు । శాస్త్రవిధిఁబ్రజనేల రా♦జ్యమునునిచి
తెవులుచేనుండఁగూడని ♦ దేహమజుఁడు । వీడఁ బ్రాయోపవేశన ♦ విధికిఁగడఁగె॥ ౯౪

చ॥ సరయువు జాహ్నవింగలయు ♦ సంగమమందు స్వకీయదేహముఁ
దొఱఁగి యజుండు దేవతల ♦ తో సమభావమునొంది యప్పుడే
మరిపెముమచ్చటంగలిగి ♦ ముందటికంటె వెలుంగు కాంతతో
నరుదగు కేళికాగృహము ♦ లందుఁ జరించెను నందనంబులోఁ॥

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు న
జవిలాపంబను నష్టమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

నవమః సర్గః

పితురనంతరముత్తరకోసలాన్ । సమధిగమ్యసమాధిజితేంద్రియః
దశరథఃప్రశశాసమహారథో । యమవతామవతాంచధురిస్థితః॥ ౧

అధిగతంవిధివద్యదపాలయత్ । ప్రకృతిమండలమాత్మకులోచితం
అభవదస్యతతోగుణవత్తరం । సనగరంనగరంధ్రకరౌజసః॥ ౨

ఉభయమేవవదంతిమనీషిణః । సమయవర్షితయాకృతకర్మణాం
బలనిషూదనమర్థపతించతం । శ్రమనుదంమనుదండధరాన్వయం॥ ౩

జనపదేనగదఃపదమాదధా । వభిభవఃకుతఏవసపత్నజః
క్షితిరభూత్ఫలవత్యజనందనే । శమరతేమరతేజసిపార్థివే॥ ౪

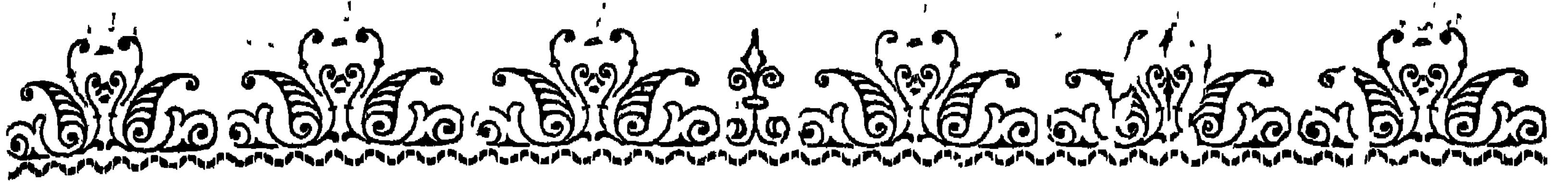
దశదిగంతజితారఘుణాయథా । శ్రియమపుష్యదజేనతతఃపరం
తమధిగమ్యతథైవపునర్బభౌ । ననమహీనమహీనపరాక్రమం॥ ౫

సమతయావసువృష్టివిసర్జనై । ర్నియమనాదసతాంచనరాధిపః
అనుయయౌయమపుణ్యజనేశ్వరౌ । సవరుణావరుణాగ్రసరంరుచా॥ ౬

నమృగయాభిరతిర్నదురోదరం । నచశశిప్రతిమాభరణంమధు
తముదయాయనవానవయౌవనా । ప్రియతమాయతమానమపాహరత్॥ ౭

నకృపణాప్రభవత్యపివాసవే । నవితథాపరిహాసకథాస్వపి
నచసపత్నజనేష్వపితేనవా । గపరుషాపరుషాక్షరమీరితా॥ ౮

ఉదయమస్తమయంచరఘూద్వహా । దుభయమానశిరేవసుధాధిపాః
సహినిదేశమలంఘయతామభూ । త్సుహృదయోహృదయఃప్రతిగర్జతాం॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

న వ మా శ్వా స ము.

గీతములు.

ఇంద్రియమ్ములరిపుల జ♦యించిమించి । యతుల కవనీపతుల కగ్రి ♦ మంధుఁ బోల్చి
దశరథమహారథుండు దాఁ ♦ దండ్రిపిదపఁ । గూర్మితో నేలె నుత్తర ♦ కోసలంబు॥ ౧

ప్రజలతో నొప్పు రాష్ట్రముగ ♦ రాజధానిఁ । దనకులోచితమగువాని ♦ ధర్మవిధిని
గాంచనగభేదితేజాన ♦ మించునతఁడు । పాలనముసేయ నవిగడుఁ ♦ బ్రబలుచుండె॥ ౨

కర్మరులశ్రమదీఱ స♦కాలవృష్టి । గురియువా రిర్వురంచుఁ బ♦ల్కుదురుబుధులు
బలినినిర్జించిమించిన ♦ వజ్రియొకఁడు । మనునృపకులమందు దశరథ ♦ ధనపుఁడొకఁడు॥ 3

అజునిసుతుఁడగుదశరథుఁ ♦ డమరనిభుఁడు । క్షమనుబాలించుచుండఁగా♦క్షమవహించి
యుర్విఫలియించెఁ గాలిడ♦కుండెవ్యాధి । యింక రిపునృపబాధల ♦ కెడముగలదె॥ ౪

దశదిశలగెల్చిరఘువేల ♦ ధరణిమెఱసె ! నంత నజుపాలనంబున ♦ నల్లి చెలఁగె
నెంతయును వారిఁబోలు న♦హీనతేజుఁ । డితఁడు రక్షింప నవ్విధి ♦ నెసఁగకున్నె॥ ౫

సమతధనవృష్టిఖలదండ♦నములయందు । యమధనేశ్వరవరుణుల ♦ నమలరుచుల
నరుణుసారథిగానొప్పు ♦ నరుణకిరణు । ననుసరించెను దశరథా ♦ వనిపమౌళి॥ ౬

అభ్యుదయమందుఁగడఁగెడు ♦ నన్నరేంద్రు । స్వాంతమునుహరియింపఁగాఁ♦జాలవయ్యె
వేఁటజూదంబుచంద్రుని ♦ సాటినొప్పు । పానమును నూత్నయౌవన ♦ యైనప్రియయుఁ॥ ౭

ఇంద్రుకడనైనఁజూపఁడు ♦ కృపణవృత్తి । హాస్యమందైనఁ గల్లల ♦ నాడఁబోఁడు
పరుషవాక్కులరిపులనైనఁ ♦ బలుకఁడెపుడు । కోపమెఱుఁగనిదశరథ ♦ భూపమౌళి॥ ౮

ఆరఘూద్వహుచే నుద♦యాస్తమయము । లుభయములువొందుచుండిరి ♦ యుర్విపాలు
రతనిమనము విశ్వేయుల ♦ కతిప్రసన్న । మలుకనెదిరించువారి క♦యస్సమంబు॥ ౯

న వ మః స ర్గః.

అజయదేకరథేనస మేదినీ । ముదధినేమిమధిజ్యశరాసనః
జయమఘోషయదస్యతు కేవలం । గజవతీజవతీవ్రహయాచమూః॥ ౧౦

అవనిమేకరథేనవరూథినా । జితవతఃకిలతస్యధనుర్భృతః
విజయదుందుభితాంయయురర్ణవా । ఘనరవానరవాహనసంపదః॥ ౧౧

శమితపక్షబలశ్శతకోటినా । శిఖరిణాంకులిశేనపురందరః
సశరవృష్టిముచాధనుషాద్విషాం । స్వనవతానవతామరసాననః॥ ౧౨

చరణయోర్నఖరాగసమృద్ధిభి । ర్మకుటరత్నమరీచిభిరస్పృశన్
నృపతయశ్శతశోమరుతోయథా । శతమఖంతమఖండితపౌరుషం॥ ౧౩

నివవృతేసమహార్ణవరోధసః । సచివకారితబాలసుతాంజలీన్
సమనుకంప్యసపత్నపరిగ్రహే । ననలకానలకానవమాంపురీం॥ ౧౪

ఉపగతోపిచమండలనాభితా । మనుదితాన్యసితాతపవారణః
అజితమస్తిన్నృపాస్పదమిత్యభూ । దనలసోనలసోమసమద్యుతిః॥ ౧౫

క్రతుషుతేనవిసర్జితమౌలినా । భుజసమాహృతదిగ్వసునాకృతాః
కనకయూపసముచ్ఛ్రయశోభినో । వితమసాతమసాసరయూతటాః॥ ౧౬

అజినదండభృతంకుశమేఖలాం । యతగిరంమృగశృంగపరిగ్రహాం
అధివసంస్తనుమధ్వరదీక్షితా । మసమభాసమభాసయదీశ్వరః॥ ౧౭

అవభృథప్రయతోనియతేంద్రియః । సురసమాజసమాక్రమణోచితః
నమయతిస్మసకేవలమున్నతం । వనముచేనముచేరరయేశిరః॥ ౧౮

తమపహాయకకుత్స్థకులోద్భవం । పురుషమాత్మభువంచపతివ్రతా
నృపతిమన్యమసేవతదేవతా । సకమలాకమలాఘవమర్థిషు॥ ౧౯

సకిలసంయుగమూర్ధ్నిసహాయతాం । మఘవతఃప్రతిపద్యమహారథః
స్వభుజవీర్యమగాపయదుచ్ఛ్రితం । సురవధూరవధూతభయాశ్శరైః॥ ౨౦

అసకృదేకరథేనతరస్వినా । హరిహయాగ్రసరేణధనుర్భృతా
దినకరాభిముఖారణరేణవో । రురుధిరేరుధిరేణసురద్విషాం॥ ౨౧

తమలభంతపతింపతిదేవతాః । శిఖరిణామివసాగరమాపగాః
మగధకోసలకేకయశాసినాం । దుహితరోహితరోపితమార్గణం॥ ౨౨

నవమాశ్వాసము.

జలధివలయిత మేదినీ ♦ తలము నెల్ల । నొక్కరథమున గెల్చె వి♦ల్లెక్కు వెట్టి
శైవలంబుగ నాతని ♦ గెల్వఁ జాలు । మండె గజతురగాళితో ♦ నిండుసేన॥ ౧౦

రక్షితంబగు నొక్కచే ♦ రథము చేత । ధరణి గెల్చిన యోధను ♦ ద్ధారిమణికి
సంపదఁ గుబేరుఁ బోలెడు ♦ సారగుణికి । నయ్యె జయభేరి ఘనరవం ♦ బబ్బురుజలధి।౧౧

వాఁడిగల శతధారల ♦ వాలు చేత । గిరుల రెక్కలబలమును ♦ హరి హరించె
నితఁడు నవపద్మముఖుఁ డరి♦తతి హరించె । బహుళటంకారయుతఘోర ♦ బాణధార॥

సురలు శతముఖవంశ్యులి ♦ కెలఁగు కరణి । వందలకొలంది నృపతులీ ♦ పరమశూరు
కాళ్ళ కెలఁగిరి నఖరాగ ♦ కాంతితోడఁ । దమకిరీటాళి మణిఘృణి ♦ తతులు నెఱయ॥౧౩

అలుకలనలంకరింపని ♦ యరులసతులు । సచివులను గొల్చి సుతులయం♦జలులఁ గూర్పఁ
దెలెఁ గరుణించి యలకకుఁ ♦ దీసిపోని । తనపురికి నేఁడు వారిధి ♦ తటము వీడి॥ ౧౪

మాఱులేని సితచ్ఛత్రి ♦ మహిమతోడ । నఖిలమండలనాథత్వ ♦ మందికూడ
నజితజయ రాజధర్మంబు ♦ నతఁడు తలఁచి । యప్రమత్తత వెల్గెఁ జం♦ద్రాగ్నిదీప్తి॥ ౧౫

క్రతువులఁ గిరీటమును వీడి ♦ క్రాలువాఁడు । కడలసిరులను భుజశక్తిఁ ♦ గన్నవాఁడు
తమసయొడ్డున సరయువు ♦ తటినిఁ గూర్చెఁ । గనకయూపాళి మాగూంధ ♦ కారహేళి॥

జింకతోలును దండమ్ము ♦ జింకకొమ్ము । దర్భమేఖలమౌనంబు ♦ దాల్చియుండు
యజ్ఞదీక్షితు నృపుని దే♦హమ్మునందు । వసముచిఁ గూర్చె నీశ్వరుఁ ♦ డధివసించి॥ ౧౬

అవభృథాముఁడై యింద్రి♦యముల గెల్చి । యమరసభయందుఁ గ్రాలఁగా♦ నర్హుఁడైన
దశరథుఁడు వంచెఁ దనయున్న♦తం ప్రశిరము । నుదకముల నిచ్చు నిందుని ♦ కొక్కరునకె॥

ఆశ్రితోదారపురుషుని ♦ నాత్మభువుని । నక్కకుత్స్థకులోద్భవు ♦ నసము వీడి
భాగ్యదేవత తమ్మితో ♦ వెలుగరిత । యన్యనరపాలు సేవింప ♦ నరుగఁగలదె॥ ౧౯

అమ్మహారథుఁ డాహవా♦గ్రమ్మునందు । శకునకుఁ దోడు గా నిల్చి ♦ సలిపి రణము
బాణములు సురసతులకుఁ ♦ బాపి భయముఁ । గొలిపెఁ గీర్తింపఁ దనబాహు♦బలము కలిమి॥

చాపధరుఁ డేకరథుఁడు ప్ర♦శస్తబలుఁడు । హరిహయుని ముందుఁ బొల్చెడు ♦ నరవరుండు
రవి కెదుటలేచు రణధూళి ♦ రాక్షసాళి । రక్తధారలచే నివా♦రణము చేసె॥ ౨౧

మగధకోసలకేకయ ♦ క్ష్మాపసుతలు । పతిని దేవునిగా నెంచు ♦ భవ్యమతులు
పతిఁగఁబడసిరి శరజిత ♦ వైరి నతనిఁ । బతిగఁ గడలిని సెలయేళ్ళు ♦ వడసినట్లు॥ ౨౨

నవమః సర్గః

ప్రియతమాభిరసౌ తిసృభిర్బభౌ । తిసృభిరేవభువం సహశక్తిభిః
ఉపగతో వినినీషురివప్రజా । హరిహయోఽరిహయోగవిచక్షణః॥ ౨౩

అథసమావవృతేకుసుమైర్నవై । స్తమివసేవితుమేకనరాధిపం
యమకుబేరజలేశ్వరవజ్రిణాం । సమధురంమధురంచితవిక్రమం॥ ౨౪

హిమవిపన్నితచందనపల్లవం । విరహయన్ మలయాద్రిముదఙ్ముఖః
విహగయోః కృపయేవశనైర్యయౌ । రవిరహర్విరహధ్రువభేదయోః॥ ౨౫

జిగమిషుర్ధనదాధ్యుషితాందిశం । రథయుజాపరివర్తితవాహనః
దినముఖానిరవిర్హిమనిగ్రహై । ర్విమలయన్మలయంనగమత్యజత్॥ ౨౬

కుసుమజన్మతతోనవపల్లవా । స్తదనుషట్పదకోకిలకూజితం
ఇతియథాక్రమమావిరభూన్మధు । ర్ద్రుమవతీమవతీర్యవనస్థలీం॥ ౨౭

సురభిసంగమజంవనమాలయా । నవపలాశమధార్యతభంగురం
రమణదత్తమివార్ద్రనఖక్షతం । ప్రమదయామదయాపితలజ్జయా॥ ౨౮

ఉపహితంశిశిరాపగమశ్రియా । ముకుళజాలమశోభతకింశుకే
ప్రణయినీవనఖక్షతమండనం । ప్రమదయామదయాపితలజ్జయా॥ ౨౯

పరభృతామదనక్షతచేతసాం । ప్రియసఖీలఘువాగివయోషితాం
ప్రియతమాయకరోత్కలహాంతరే । మృదురవామదనాపసమాగమాన్॥ ౩౦

వ్రణగురుప్రమదాధరదుస్సహం । జఘననిర్విషయీకృతమేఖలం
నఖలుతావదశేషమపోహితుం । రవిరలంవిరలంకృతవాన్హిమం॥ ౩౧

విశదచంద్రకరంసుఖమారుతం । కుసుమితద్రుమమున్మదకోకిలం
తదుపభోగరసంహిమవర్జితః । పరమృతోరమ్యతోపమతాంయయౌ॥ ౩౨

అభినయాన్పరిచేతుమివోద్యతా । మలయమారుతకంపితపల్లవా
అమదయత్సహకారలతామనః । సకలికాకలికామజితామపి॥ ౩౩

నయగుణోపచితామివభూపతేః । సదుపకారఫలాంశ్రియమర్థినః
అభియయుఃసరసోమధుసంభృతాం । కమలినీమలినీరపతత్రిణః॥ ౩౪

దశనచంద్రికయావ్యవభాసితం । హసితమాసవగంధిమధోరివ
వకుళపుష్పమశేవ్యతషట్పదైః । శుచిరసంచిరసంచితమీప్సుభిః॥ ౩౫

ఆరులనోర్చునుపాయాన ♦ నాఱితేఱి । ప్రియులమువ్వురతోఁబోల్చు ♦ నృపుఁడతండు
మూఁడుశక్తులతోఁగూడి ♦ భూమిప్రజల । నేలవచ్చినయింద్రునిఁ ♦ బోలుచుండె॥ ౨౩

అంత మధువేకనరపాలుఁ ♦ డైతనర్చు । యమకుబేరేంద్రవరుణుల ♦ సమతఁబోలుచు
నంచితపరాక్రమంబున ♦ మించునతనిఁ । గొలుచుగతివచ్చెఁ గ్రొత్త పు♦వ్వులుధరించి॥

ఇవముపడిచెడ్డగంధంపుఁ ♦ జివురులున్న । మలయగిరివీడి యుత్తర ♦ మార్గమునుఁడు
పగలుమెల్లఁగఁజనెఁ జక్ర♦వాకములకు । సంజఁగలుగువియోగంపు ♦ జాలిననఁగ॥ ౨౪

ధనదుదిశఁబట్టిపోవఁగాఁ ♦ దలఁచియంత । సారథినిగొల్పి వెన్క క♦శ్వములఁద్రిప్పి
భానుఁడివముహరించి ప్ర♦భాతములను । విమలములుసేసి మలయాద్రి ♦ వీడివెడలె॥ ౨౫

పూలుపూచెను నవపల్ల ♦ వాళితోఁచెఁ । గోకిలలు షట్పదమ్ములు ♦ గూయఁజొచ్చె
వృక్షములనొప్పువనముల ♦ నీక్రమమున । వింతగాదిగి యావిర్భ♦వించె మధువు॥ ౨౬

మాధవునిసంగతిని వన♦ మాలయపుడు । వక్రమైనపలాశపు ♦ ష్పంబుదాల్చె
సిగ్గువదలినమదవతి ♦ చెలువుఁడిడిన । యార్ద్రమైననఖక్షత ♦ మందినట్లు॥ ౨౭

వీడశిశిరము మధులక్ష్మి ♦ పెట్టినట్టి । యప్పలాశముపైఁ గోర♦కాళియొప్పెఁ
బ్రమదమదమునలజ్జను ♦ బాసి ప్రియుని । పయిని నిడినఖక్షతా ♦ భరణమనఁగ॥ ౨౮

ప్రణయకలహాంతమందు న ♦ వ్యాభవజాత । విశిఖహతచిత్తలైనట్టి ♦ ప్రియులకపుడు
సఖిసమాగమకారియై ♦ సొంపునింపె । రమ్యవాక్సఖివలె మృదు ♦ రవపికమ్మ॥ 30

వెలఁదులకుఁ గటిఁగాంచిని ♦ వీడఁజేసి । పంటినొక్కుల పెదవుల ♦ ప్రమదలకును
దుస్సహంబగు మంచును ♦ దొలఁచెఁగొంత । యంతయును మాపలేకున్న♦ నయ్యునండు॥

తేఁటవెన్నెల హాయియా♦తెమ్మెరయును। గుసుమములనొప్పుభూజముల్ ♦క్రొవ్విరియుండు
నట్టిపికములు గల్గి భో ♦ గార్హమైన । హిమగతవసంత మొంతయు ♦ నమృతసమము॥

అభినయము నేర్చుగతి మల ♦ యానిలమునఁ । బల్లవములాడఁ గోరక ♦ పాళితోడఁ
బొదలులేమావితీవియ ♦ యదముఁగొల్పె । రాగరోషము లోర్చిన ♦ యోగులకును॥ 33

సముపకారార్థమై నీతి ♦ శాస్త్రరీతిఁ । బొందునృపుసిరి కర్థులు ♦ మూఁగునట్లు
సరసిలోపల మధువికా♦సమునఁబొదలు । కమలముల మూఁగె జలవిహం♦గములునళులు॥

ఆసవసుగంధయుక్తమై ♦ యలరుచుండు । దంతికాంతివెలుంగు వ ♦ సంతునవ్వుఁ
బోలుచుండెడు పొగడపు♦వ్వును జిరంబు । కోరిసేవించె భృంగాళి ♦ కూర్మిమీఱ॥ 3౪

కుసుమమేవ నకేవలమార్తవం | నవమశోకతరోః స్మరదీపనం
కిసలయప్రసవోపివిలాసినాం మదయితాదయితాశ్రవణార్పితః || ౩౬

విరచితామధునోపవనశ్రియా | మభినవాఇవపత్త్రవిశేషకాః
మధులిహాంమధుదానవిశారదాః | కురవకారవకారణతాంయయుః || ౩౭

సువదనావదనాసవసంభృత | స్తదనువాదిగుణఃకుసుమోద్గమః
మధుకరైరకరోన్మధులోలుపై | ర్బకుళమాకులమాయతపంక్తిభిః || ౩౮

గమయితుంప్రభురేపసుఖేనమాం | నమహతీంబతపాంథవధూజనః
ఇతిదయాత్ఇవాభవదాయతా | నరజనీరజనీశవతీమధౌ || ౩౯

ప్రథమమన్యభృతాభిరుదీరితాః | ప్రవిరళాఇవముగ్ధవధూకథాః
సురభిగంధిషుశుశ్రువిరేగిరః | కుసుమితాసుమితావనరాజిషు || ౪౦

శ్రుతిసుఖభ్రమరస్వనగీతయః | కుసుమకోమలదంతరుచోబభుః
ఉపవనాంతలతాః పవనాహతైః | కిసలయైఃసలయైరివపాణిభిః || ౪౧

లలితవిభ్రమబంధవిచక్షణం | సురభిగంధపరాజితకేసరం
పతిషునిర్వివిశుర్మధుమంగనాః | స్మరసఖంరసఖండనవర్జితం || ౪౨

తిలకమస్తకహర్మ్యకృతాస్పదైః | కుసుమమధ్వనుషంగసుగంధిభిః
కలమగీయతభృంగవిలాసినాం | స్మరయుతైరయుతైరబలాసఖైః || ౪౩

శుశుభిరేస్మితచారుతరాననాః | స్త్రియఇవశ్లథశింజితమేఖలాః
వికచతామరసాగృహదీర్ఘికా | మదకలోదకలోలవిహంగమాః || ౪౪

లఘయతిస్మనపత్త్యపరాధజం | నసహకారతరుస్తరుణీధృతం
కుసుమితోనమితోలిభిరున్మదైః | స్మరసమాధిసమాధికరోషితం || ౪౫

ఉపయయౌతనుతాంమధుఖండితా | హిమకరోదయపాండుముఖచ్ఛవిః
సదృశమిష్టసమాగమనిర్వృతిం | వనితయానితయారజనీవధూః || ౪౬

అపతుషారతయావిశదప్రభైః | సురతసంగపరిశ్రమనోదిభిః
కుసుమచాపమతేజయదంశుభిః | హిమకరోమకరోర్జితకేతనం || ౪౭

హుతహుతాశనదీప్తివనశ్రియః | ప్రతినిధిఃకనకాభరణస్యయత్
యువతయఃకుసుమందధురాహితం | తదలకేదలకేసరపేశలం || ౪౮

త్రమని నశోకతరువుల ♦ నమరునట్టి । భవ్యసుందరకుసుమవి ♦ భ్రమ మెగాక
ప్రియులు మోహింపఁ బ్రియురాండ్రు♦వీనులందుఁ। గూర్చు పల్లవపాళియుఁ♦గొలిపె బాళి॥

ఋతువసంతుఁడు వనలక్ష్మి ♦ యంగమందుఁ । గూరిచిన పత్త్రములఁ బోలు ♦ కురువకాళి
యమలమధుదాన దక్షమై ♦ యలరుకతనఁ । గారణంబయ్యె మధుపర్కం ♦ కారమునకు॥

అమలవదనల వదనాస ♦ వమునఁబుట్టి । యట్టిగుణమునె గలవయి ♦ యలరులుంట
వరుసలుగ వచ్చినిండెను ♦ వకుళమందు । మధువు నానెడు కాంక్షచే ♦ మధుపకులము॥

*విరహిణులు చాల దీర్ఘమై ♦ వెలయుతన్ను । హాయిగా దాఁటలేరని ♦ యాత్మయందు
దయఁదలఁచినట్లు చంద్రుతోఁ♦దనరు రాత్రి । యెంతయును హ్రస్వమయ్యె వ♦సంతమందు॥

ననలచేతను గమ్మవా ♦ సనలచేత । నలరు వనములఁ బికములు ♦ తొలుతసలుపు
ముగ్ధవధువుల మితవాక్య ♦ ములనుబోలు । విరళమౌ కూజితమ్ములు ♦ వినఁగనయ్యె॥ ౪౦

భ్రమర రవములు శ్రావ్యమౌ ♦ పాటగాఁగఁ । గాంతనుమరుచిమృదుదంత♦కాంతిగాఁగఁ
జేతనభినయమును బట్టు ♦ చెలువుఁజూపెఁ । దలిరుగమి గాలిఁ గదలు ను♦ద్యానలతలు॥

తగ్గని విలాసమును గూర్పఁ ♦ దగినయట్టి । పొగడపూ మించువాసన ♦ పొదలునట్టి
పతుల యనురాగమును భంగ ♦ పఱుపనట్టి । స్మరసఖము మధువానిరి ♦ మగువలప్డు॥

*తిలకవృక్షాగ్ర మనుహర్మ్య ♦ తలమునందుఁ । గమ్మపూఁదేనె వాసనల్ ♦ గ్రమ్ముచుండ
భృంగములు వేలకొలఁదిగఁ♦ బ్రియలఁగూడి । హాయిగాఁ బాడె నెంతయు♦హర్షమునను॥

నవ్వుమోములు ప్రోసెడు ♦ మువ్వలుండు । జాఱు మొలనూళ్ళు గలయట్టి♦ సతులకరణి
నలరుదమ్ములు కలరవ ♦ జలఖగాళి । గలిగి చెన్నారు గృహదీర్ఘి♦కలు చెలంగి॥ ౪౪

*పాలయలుకఁబుట్టి మారుఁడు ♦ గొలిపినట్టి । చిరమనోవ్యథ గాసిలు ♦ చేడియలకు
ధైర్యమునుజార్చె మదభృంగ ♦ తతులచేత । వంగిపూచిన సహకార ♦ పాదపంబు॥ ౪౫

ఆవసంతుఁడు ఖండింప ♦ రేవెలంది । సోముఁ డుదయింప వెల్లని ♦ మోమువెట్టి
నాఁడునాటికిఁ గృశియించె ♦ నాథుతోడి । సంగమప్రాప్తి కలుగని ♦ చానపగిది॥ ౪౬

ముంచులేనట్టి శుభ్రమై ♦ మించునట్టి । జాతసురతశ్రమము దీర్పఁ ♦ జాలునట్టి
చారుకిరణాళిచే సుమ ♦ చాపధరుని । మీనకేతనుఁ జలివెల్గు ♦ మెఱయఁజేసె॥ ౪౭

ప్రజ్వలితవహ్నిఁ బోలెడు ♦ ప్రభలదాని । వనరమకుఁ బైడి నగమౌఱు ♦ వఱలుదాని
మృదుతరంబగు రేకుల ♦ మించుదానిఁ । గురులఁ బ్రి[illegible]లిడఁదాల్చె ర♦మ్యవరని సతులు॥

అలిభిరంజనబిందుమనోహరైః । కుసుమపంక్తినిపాతిభిరంకితః
నఖలుశోభయతిస్మవనస్థలీం । నతిలకస్తిలకఃప్రమదామివ॥ ౪౯

అమదయన్మధుగంధసనాథయా । కిసలయాధరసంతతయామనః
కుసుమసంభృతయానవమల్లికా । స్మితరుచాతరుచారువిలాసినీ॥ ౫౦

అనలసాన్యభృతానలసాన్మనః । కమలధూళిభృతామరుతేరితా
కుసుమభారనతాధ్వగయోషితా । మసమశోకమశోకలతాకరోత్॥ ౫౧

అరుణరాగనిషేధిభిరంశుకైః । శ్రవణలబ్ధపదైశ్చయవాంకురైః
పరభృతావిరుతైశ్చవిలాసినః । స్మరబలైరబలైకరసాఃకృతాః॥ ౫౨

ఉపచితావయవాశుచిభిఃకణైః । రలికదంబకయోగముపేయుషీ
సదృశకాంతిరలక్ష్యతమంజరీ । తిలకజాలకజాలకమౌక్తికైః॥ ౫౩

ధ్వజపటంమదనస్యధనుర్భృత । శ్ఛవికరంముఖచూర్ణమృతుశ్రియః
కుసుమకేసరరేణుమలివ్రజాః । సపవనోపవనోత్థితమన్వయుః॥ ౫౪

అనుభవన్నవదోలమృతూత్సవం । పటురపిప్రియకంఠజిఘృక్షయా
అనయదాసనరజ్జుపరిగ్రహే । భుజలతాంజలతామబలాజనః॥ ౫౫

త్యజతమానమలంబతవిగ్రహై । ర్నపునరేతిగతంచతురంవయః
పరభృతాభిరితీవనివేదితే । స్మరమతేరమతేస్మవధూజనః॥ ౫౬

అథయథాసుఖమార్తవముత్సవం । సమనుభూయవిలాసవతీసఖః
నరపతిశ్చకమేమృగయారతిం । సమధుమన్మధుమన్మథసన్నిభః॥ ౫౭

పరిచయంచలలక్ష్యనిపాతనే । భయరుషోశ్చతదింగితబోధనం
శ్రమజయాత్ప్రగుణాంచకరోత్యసౌ । తనుమతోనుమతఃసచివైర్యయౌ॥ ౫౮

మృగవనోపగమక్షమవేషభృ । ద్విపులకంఠనిషక్తశరాసనః
గగనమశ్వఖురోద్ధతరేణుభి । ర్నృసవితాసవితానమివాకరోత్॥ ౫౯

ప్రథితమౌళిరసావనమాలయా । తరుపలాశసవర్ణతనుచ్ఛదః
తురగవల్గనచంచలకుండలో । విరురుచేరురుచేష్టితభూమిషు॥ ౬౦

తనులతావినివేశితవిగ్రహా । భ్రమరసంక్రమితేక్షణవృత్తయః
దదృశురధ్వనితం వనదేవతాః । సునయనం నయనందితకోసలం॥ ౬౧

అంజనకజాళిపలె హృద్య ♦ మైతనర్చి । యారుజంతుల వ్రాలెడు ♦ నళులనొప్పు
తిలకవృక్షమ్ము తోవని ♦ తేజరిల్లెఁ । దిలకమునఁ దేజరిలు సతీ ♦ తిలకమట్లు॥ ౪౯

కుజములకుఁ గౌత్రసొగసును ♦ గూర్చుచుండి । పొల్చు నవమల్లికాలత ♦ పూలచేతఁ
జిలుగవు చెల్వుఁ జూపుచుఁ ♦ జిగురు వెడవు । లందు వధుగఁ దమందియా ♦ నంద మొసఁగె॥

తమ్మిపుప్పొడి దాల్చి వా ♦ తము నఁగదలి । గండుఁ గోయిల గుంపులఁ ♦ గ్రాలుచుండి
నువభృతిని పంగినట్టియ ♦ శోకశాఖ । చిమ్ముగాఁ జేసె శిరపిఞ్ఛ ♦ చిత్రములను॥ ౫౧

అరుణకాంతిని మించిన ♦ యంబరములు । చెవులఁ జేర్చిన యాకువే ♦ చిలుకమోకలు
పరికించు మృగనిరోడు ♦ మరుజలములు । చేడియల రంగమునమునంచెఁ ♦ గోడికాండ్రు॥

అపుడు సమరేణువుల బలు ♦ పండినట్టి । యాతయానము లొప్ప మీఁద భృంగ ♦ గాలిగిప్పఁ
దిలకవృక్షపుఁ బాగతి ♦ చెలఁగెఁగాంతిఁ । గరముఁ జేర్చిన మాక్రికా ♦ ఛత్రవట్లు॥

ధన్వియై యొప్పు దర్పకు ♦ ధ్వజపటంబొ । శోభయుతలక్ష్మి కిడుమణి ♦ చామరమొ కొ
యనఁగ గాలికి నాపచ ♦ మందులేచు । సుమరజము వెంటనంటెను ♦ భ్రమరకులము॥

యూతు లుయ్యాలలను వసం ♦ తోత్సవముల । బాగుగా నూఁగఁగల్గియు ♦ బాహులతలు
పతిని నాలింగనము సేయు ♦ కుతుకమునను । గనె జడిమ పీతరజ్జుల ♦ గ్రహణమందు॥ ౫౫

అలుకమానఁడు శైవల్ ♦ తోలఁగిపనఁడు । యానమనోవరఁరం ♦ దనదపరని
మతము పికతతిచే విన్న ♦ గతిని సతులు । లలిత కేళీ విలాసముల్ ♦ సలిపిరపుడు॥ ౫౬

మధుహరుని మన్మథుని మణి ♦ మధుని బోలు । మనుజవిభుఁడు విలాసినీ ♦ మణులతోడ
నమ్మధూత్సవ మెలమితో ♦ ననుభవించి । కోరె మృగయావిహారంబుఁ ♦ గూర్మి సలుప॥

ఇటునటుఁ జలించు లక్ష్యమ్ము ♦ లేయఁగలుపు । సలుక వెలుపల లక్షణ ♦ మలను గలుపు
నోర్పు మొదలగు గుణముల ♦ నొడలఁ గొలుపు । వేఁటయని మంత్రు లొప్పఁగా ♦ వడె విభుఁడు॥

వేఁటకన్నయి పొల్చెడు ♦ వేషమూని । విపులకంఠస్థలమునంట ♦ విల్లుదాల్చి
తురగరింఖాసముద్ధూత ♦ ధూళిఁ గొలిపెఁ । గలవడమ్మట్లు నింగి భూ ♦ కాంతమౌళి॥ ౫౯

మహితవనమాలకలితమై ♦ మారుతనర । మోదుగాకులరంగను ♦ బోటమరుప
కలుకుగజ్జెంపు స్వారిపో ♦ గలలు చలింప । దరదివాగపు భూవిభుఁ డై ♦ నలువెంబు భువ॥ ౬౦

తనువులను గూర్చి తనులతా ♦ తతులయందుఁ । గంటిచూపులఁ జోనిపి భృంగ ♦ గముఁ బొందుఁ
గవిరివనదేవతాస్త్రీలు ♦ గవలనరనఁ । గొనలుఁ ద్రితినితిశేఁ ♦ గొలుపదన్య॥ ౬౧

శ్వగణవాగురికైః ప్రథమాస్థితం । వ్యపగతానలదస్యు వివేశ సః
స్థిరతురంగమభూమినిపానవత్ । మృగవయోగవయోపచితం వనం॥ ౫౨

అథనభస్య ఇవత్రిదశాయుధం । కనకలింగతటిద్గుణసంగతం
ధనురధిజ్యమనాధిరుపాదదే । నరవరో నవరోషిత కేసరీ॥ ౫౩

తస్యస్తనప్రణయిభిర్ముహురేణశాబై । ర్వ్యాహన్యమానహరిణీగమనం పురస్తాత్
ఆవిర్బభూవకుశగర్భముఖంమృగాణాం । యూథంతదగ్రసరగర్వితకృష్ణసారం॥ ౫౪

తత్ప్రార్థితంజవనవాజిగతేనరాజ్ఞా । తూణీముఖోద్ధృతశరేణవిశీర్ణపంక్తిః
శ్యామీచకారవనమాకులదృష్టిపాతై । ర్వాతేరితోత్పలదలప్రకరైరివార్ద్రైః॥ ౫౫

లక్ష్యీకృతస్యహరిణస్యహరిప్రభావః । ప్రేక్ష్యస్థితాంసహచరీంవ్యవధాయదేహం
ఆకర్ణకృష్టమపికామితయాసధన్వీ । బాణంకృపామృదుమనాః ప్రతిసంజహార॥ ౫౬

తస్యాపరేష్వపిమృగేషుశరాన్ముముక్షోః । కర్ణాంతమేత్యబిభిదేనిబిడోపిముష్టిః
త్రాసాతిమాత్రచటులైఃస్మరయత్సునేత్రైః । ప్రౌఢప్రియానయనవిభ్రమచేష్టితాని॥

ఉత్తస్థుషఃశిశిరపల్వలపంకమధ్యాన్ । ముస్తాప్రరోహకబలావయవానుకీర్ణం
జగ్రాహసద్రుతవరాహకులస్యమార్గం । సువ్యక్తమార్ద్రపదపంక్తిభిరాయతాభిః॥ ౫౮

తంవాహనాదవనతోత్తరకాయమీష । ద్విధ్యంతముద్ధతసటాఃప్రతిహంతుమీషుః
నాత్మానమస్యవివిదుః సహసావరాహా । వృక్షేషువిద్ధమిషుభిర్జఘనాశ్రయేషు॥ ౫౯

తేనాభిఘాతరభసస్యవికృష్యపత్రీ । వన్యస్యనేత్రవివరేమహిషస్యముక్తః
నిర్భిద్యవిగ్రహమశోణితలిప్తపుంఖ । స్తంపాతయాంప్రథమమాసపపాతపశ్చాత్॥ ౬౦

ప్రాయోవిషాణపరిమోషలఘూత్తమాంగాన్ । ఖడ్గాంశ్చకారనృపతిర్నిశితైఃక్షురప్రైః
శృంగంసదృప్తవినయాధికృతఃపరేషా । మత్యుచ్ఛ్రితంనమమృషేనతుదీర్ఘమాయుః॥ ౬౧

వ్యాఘ్రానభీరభిముఖోత్పతనాన్గుహాభ్యః । ఫుల్లాసనాగ్రవిటపానివవాయురుగ్ణాత్
శిక్షావిశేషలఘుహస్తతయానిమేషాత్ । తూణీచకారశరపూరితవక్త్రరంధ్రాన్॥ ౬౨

నిర్ఘాతోగ్రైః కుంజలీనాన్ జిఘాంసు । ర్జ్యానిర్ఘోషైః క్షోభయామాస సింహాన్
నూనం తేషా మభ్యసూయాపరోభూ । ద్వీర్యోదగ్రే రాజశబ్దే మృగేషు॥ ౬౩

తాన్హత్వా గజకులబద్ధ తీవ్రవైరాన్ । కాకుత్స్థః కుటిలనఖాగ్రలగ్నముక్తాన్
ఆత్మానం రణకృతకర్మణాం గజానా । మానృణ్యం గతమివమార్గణై॥ రమం స్త [౬౪]

వలుకుచక్కులుగల పరి ♦ వారమున్న । చిచ్చుమిచ్చుల నెడలితే ♦ జీలునడుచు
ద్దృఢపథంబులఁ గొలకులఁ ♦ దీటియున్న । మృగగవయపక్షిమయవని ♦ నృపుఁడుసొచ్చె॥

ఘ్రింగ్ముబంగారుపచ్చని ♦ మెఱపు నారి । తనరుసురచాపమునుభాద్రి ♦ దాల్చుకరణి
స్నిక్కిడినవిల్లుఁగొనెఁజింత ♦ లెఱుఁగనట్టి । హరులఁదంకృతిఁగెరలింను ♦ నట్టినృపతి॥ ౬౩

క్రొలమునుముందునల్లని ♦ గండులేడి । తటిసిపొదుగులఁదల్లుల ♦ నరుగనీక
ఘ్రూటికినినాఁపఁబిల్లలు ♦ నోటఁగుశల । నిడికొనిన లేళ్లమంద గ ♦ న్పడియె నెదుట॥ ౬౪

తీసిపొనెయల్లువడిగల ♦ తేజినెక్కి । క్షితిపుఁడెనురైనఁజెవరియూ ♦ జింకపిందు
భైదుపడిమూపులను నల్లఁ ♦ బఱచెవనిని । వాయు వృత్పలదళతతిఁ ♦ బఱచునట్లు॥ ౬౫

హరిసముఁడు తేఁడుగురియిడ్డ ♦ హరిణమునకు । హరిణియడ్డుగఁదనువిడ ♦ నతఁడు స్వాయము
క్షామకుండౌట మదిదయఁ ♦ గరఁగధన్వి । దింపెశరమును జెవిదాఁకఁ ♦ దీసియున్న॥ ౬౬

అన్యమృగముల నేయ ను ♦ న్నపుడుగూడఁ । జకితతరళంబు లౌకనుల్ ♦ చతురలైన
దఖితలవిలాసదృక్కులఁ ♦ దలఁపుగొలుప । నొడయ చెవిసోఁకుదృఢముష్టి ♦ సడలుచుండె॥

వన్యసూకరములుతడి ♦ పడియుఁదొఱఁగి । రాలిపడనోటిగడ్డి శీ ♦ ఘ్రముగఁబాఱ
న్పథునునడుగులవరుసలు ♦ పొడవుగాను । బడినపథమునుబట్టెను ♦ పార్థివుండు॥ ౬౭

గుబ్బమందుండిపైమేను ♦ గొంతవంచి । పొడుచునృపుపయి సటవిచ్చి ♦ పడఁగఁదొడఁగు
నడవిపందులెఱుంగవు ♦ నడుములాను । తరులఁదామంటఁ బడియుంట ♦ దచ్చెరముల॥ ౬౮

కడునడిమిమీఁదఁ బడనచ్చు ♦ కారెనుమును । బ్రిదరమునుదీసికంటెరం ♦ ధ్రిమున నేయ
ధరులనొప్పెడు బాణ మం ♦ గమ్ముగ్రచ్చి । నెత్తురంటకపడెదాని ♦ నేలఁగూల్చి॥ ౭౦

కఱకుటమ్ముల శృంగభం ♦ గమ్ముసేసి । ఖడ్గమృగశీర్ష భారముల్ ♦ కడఁకడించె
దుష్టనిగ్రహుఁడోర్చు నే ♦ దుష్టతతుల । యున్నతిఁజిరాయువోర్చిన ♦ నోర్చుఁగాక॥

గాలికాసనపుల్ల శా ♦ ఖాలియట్టు । లెడలిగుహలను బులులేచి ♦ యెదుటఁబడిన
శాడుకన్గుగన్నశరలాఘ ♦ వమునవపుడె । పొదివిశరములనోల్లసు ♦ బొదులఁజేసె॥ ౭౧

పొదలదాగినసింహాళిఁ ♦ జదియనెంచి । తేఁడుగర్జోగ్రటంకృతి ♦ రేపెవానిఁ
బ్రిబల తేజంబుమృగరాజ ♦ పదముఁజూచి । యెంతయును నాత్మనోర్వని ♦ హేతువునను॥

వక్రనఖములమృత్యువుల్ ♦ వఱలుచుండు । సింధురభయంకరారులౌ ♦ సింహములను
జంపి శరముల నాజిలో ♦ పాయపడిన । హస్తితతియుప్పదీటిన ♦ దంచునెంచె॥ ౭౪

చమరాన్ పరితః ప్రకీర్ణకేసరాన్ సహ బాణాః। క్వచిదాకర్ణ వికృష్ట భల్లవర్షీ
నృపతీ నిరతాన్ యోజ్య సద్యః। సితబాలవ్యజనైర్జగామ శాంతిం॥ ౨౫

అపితురగ సమీపా దుత్పతంతం మయూరం। ననుచిరకలాపం బాలలక్ష్యీచకార
సపదిగత మనస్క శ్చిత్రమాల్యానుకీర్ణే। రతివిగళిత బంధే కేశపాశే ప్రియాయాః॥

తస్యకర్కశ విహారసంభవం। స్వేదమానన విలగ్నజాలకం
ఆచచామ సతుషార శీకరో। భిన్నపల్లవపుటోఒవనానిలః॥ ౨౭

ఇతి విస్మృతాన్య కరణీయమాత్మనః। సచివావలంబితధురం నరాధిపం
పరివృద్ధరాగ మనుబంధ సేవయా। మృగయాజహార చతురేవకామినీ॥ ౨౮

సలలిత కుసుమప్రవాళ శయ్యాం। జ్వలిత మహౌషధి దీపికాసనాథాం
నరపతి రతివాహయాం బభూవ। క్వచిదసమేత పరిచ్ఛదస్త్రియామాం॥ ౨౯

ఉషసి సగజయూథ కర్ణతాలైః। పటుపటహధ్వనిభిర్వినీతనిద్రః
అరమత మధురాణి తత్ర శృణ్వన్। విహగవికూజిత వందిమంగళాని॥ ౩౦

అథ జాతుకురోర్గృహీతవర్త్మా। విపినే పార్శ్వచరైర లక్ష్యమాణః
శ్రమ ఫేనముచా తపస్విగాఢాం। తమసాం ప్రాపనదీం తురంగమేణ॥ ౩౧

కుంభపూరణభవః పటురుచ్చై। రుచ్చచారనినదోఽంభసితస్యాః
తత్ర సద్విరదబృంహితశంకీ। శబ్దపాతినమిషుం విససర్జ॥ ౩౨

నృపతేః ప్రతిషిద్ధమేవతత్। కృతవాన్ పఙ్క్తిరథో విలంఘ్య యత్
అపథేపదమర్పయంతిహి। శ్రుతవంతోఽపి రజోనిమీలితాః॥ ౩౩

హాతాతేతిక్రందితమాకర్ణ్యవిషణ్ణః। స్తస్యాన్విష్యన్ వేతసగూఢప్రభవంసః
శల్యప్రోతం ప్రేక్ష్య సకుంభం మునిపుత్రం। తాపాదంతః శల్యఇవాసీత్క్షితిపోఽపి॥ ౩౪

తేనావతీర్య తురగాత్ప్రథితాన్వయేన। పృష్టాన్వయః సజలకుంభ నిషణ్ణదేహః
తస్మైద్విజేతరతపస్విసుతం స్ఖలద్భి। రాత్మానమక్షరపదైః కథయాంబభూవ॥ ౩౫

తచ్చోదితశ్చ తమనుద్ధృతశల్యమేవ। పిత్రోః సకాశమవసన్నదృశోర్నినాయ
తాభ్యాం తథాగతముపేత్య తమేకపుత్ర। మజ్ఞానతః స్వచరితం నృపతిశ్శశంస॥ ౩౬

తౌదంపతీ బహువిలప్య శిశోః ప్రహర్త్రా। శల్యం నిఖాతముదహారయతా మురస్తః
సోఽభూత్పరాసుకథభూమిపతిం శశాప। హస్తార్పితైర్నయనవారిభిరేవవృద్ధః॥ ౩౭

తేజిపైఁ జమరీమృగ ♦ రాజిమట్టుఁ । దిరిగి శరములఁ జెవిదాఁకఁ ♦ దీసి గురిసి
లీలనెడలించి చామర ♦ వాలములను । దృష్టిగనెనేఁడు తక్కిన ♦ నృపతులట్లు॥ ౨౫

వీడి రతికేళిపరిసరుల్ ♦ గూడి యుండు । తనసతీ కేశపాశమున్ ♦ దలఁపు గొలుప
నెమ్మి నేయఁడు నృపుఁడు పిం ♦ ఛమ్ము విప్పి । నశ్వసామీప్యమునఁ జెర ♦ లాఁగు నున్న ।

కరముబడలిన నృపతియుం ♦ గురులనంటి । వదనమునఁ గ్రాలు చెమటపై ♦ వ్రాలి వ్రాలి
చల్లుకొంపరతోఁ గూడి ♦ పల్లవములు । విప్పగహనానిలము ముద్దు ♦ వెట్టుకొనియె॥ ౨౭

ఇట్లు కార్యాంతరమ్ముల ♦ నెల్లమఱచి । ధరణిభారమ్ము సచివుల ♦ తలను బెట్టి
యెడతెగని సేవనురాగ ♦ మెచ్చనతఁడు । లొంగె వేఁటకుఁ జతురకు ♦ లొంగుపగిది॥ ౨౮

ఒక్క పరిచరుఁడును లేని ♦ యొక్కచోటఁ । దేజరిల్లఁగ నోషధీ ♦ దీపవితతి
పల్లవమ్ముల పువ్వుల ♦ పాన్పుమీఁదఁ । రాత్రిగడపెను దశరథ ♦ రాజమౌళి॥ ౨౯

వనకరుల కర్ణతాళముల్ ♦ పటహరవము । లీలఁ జెలఁగిన వేఁకువ ♦ మేలుకాంచి
వందిశుభగీతముల చంద ♦ మొందు విహగ । మధురరుతముల నాలించి ♦ మహిపుఁడలరె॥ ౩౦

లేడి విపినంబులోఁ జన్న ♦ జాడఁ బట్టి । పార్శ్వచరులకుఁ దాఁ గనఁ ♦ బడక యుండఁ
జేరె వరపక్షిమునిజన ♦ సేవ్యఁ దమస । నురుగు బడలిన గుఱ్ఱము ♦ నోటఁ గాఱ॥ ౩౧

కడవనానదియుంచఁ గాఁ ♦ బొడముదీర్ఘ । కలరవమ్మును ద్విరదఘీం ♦ కారమంచు
నెంచి యాశబ్దపథము గు ♦ ర్తించి విడిచెఁ । దీవ్రశరమును నరపాల ♦ తిలకమపుడు॥ ౩౨

నృపులకు నిషిద్ధమేని యు ♦ నిట్టిపథము । ధర్మమును దాఁటి మెట్టెను ♦ దశరథుండు
ప్రాజ్ఞులే నిరజోగుణ ♦ బద్ధులైనఁ । బదము నిడుదురు గాదె దు ♦ ష్పథమునందు॥ ౩౩

అంత హా తండ్రి! యనియెడు ♦ నార్తరవము । వినఁబడిన యేను దీనుఁడై ♦ వెదకి యచట
వేఁటసని గూఢమునిసుతు ♦ విశిఖవిద్ధు । ఘటయుతుని గాంచి చింతాస్త్ర ♦ ఘటితుఁడయ్యె॥

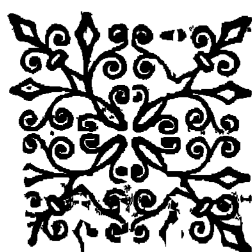
పరిభీతకుఁడై వనిభుఁడు గు ♦ ఱ్ఱంబు డిగ్గి । కులము మునిసుతు వడిగినఁ ♦ గుంభమౌని
మాటతడఁబడ నాతఁడు ♦ మాఱుపలికెఁ । దాన్వైజేతరతాపస ♦ తనయుఁడంచు॥ ౩౫

ఆతఁడు గోరఁగ శరముకో ♦ నతని నృపుఁడు । కనులులేనట్టి జనకుల ♦ కడకుఁ దెచ్చి
యేకపుత్రుని మునిగిడి ♦ యొఱుకపఱిచె । నజ్ఞతను దానొనర్చిన ♦ యట్టితప్పు॥ ౩౬

దంపతులు వారలెంతయుఁ ♦ దల్లడిల్లి । హర్తచేతను శరముదీ ♦ యంగఁ జేయఁ
దనయుఁడు గతించె వృద్ధుఁడౌ ♦ జనకుఁడంతఁ । దిట్టఁ దొడఁగెను గన్నీరు ♦ పట్టిచేత॥ ౩౭

దిష్టాంతమాప్స్యతి భవానపి పుత్రశోకా । దంత్యేవయస్యహమివేతి త ముక్తవంతం
ఆక్రాంతపూర్వ మివముక్త విషం భుజంగం । ప్రోవాచ కోసలపతిః ప్రథమాపరాద్ధః॥
శాపోప్యదృష్టతనయానన పద్మశోభే । సానుగ్రహో భగవతా మయి పాతితోయం
కృష్యాం దహన్నపి ఖలుక్షితి మింధనేద్ధో । బీజప్రరోహజననీం జ్వలనః కరోతి॥
ఇత్థంగతే గతఘృణః కిమయం విధత్తాం । వధ్యస్తవేత్యభిహితో వసుధాధిపేన
ఏధాన్హుతాశనవతః సమునిర్యయాచే । పుత్రం పరాసుమనుగంతుమనాః సదారః॥
ప్రాప్తానుగః సపదిశాసనమస్య రాజా
సంపాద్య పాతక విలుప్తధృతిర్నివృత్తః
అంతర్నివిష్టపదమాత్మ వినాశ హేతుం
శాపం దధజ్జ్వలన మౌర్వమి వాంబురాశిః॥ ౮౧

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
మృగయావర్ణనో నామ నవమః సర్గః.

శావలెనె వార్ధకంబున ♦ నీవుగూడఁ। బుత్రశోకంబుచేమృతిఁ ♦ బొందుమంచుఁ
గ్రొక్కనహితోల్లవిషమును ♦ గ్రక్కుకరణిఁ। బల్కె(బ్రథమాపరాధిన్న ♦ పాలుఁడనియె॥

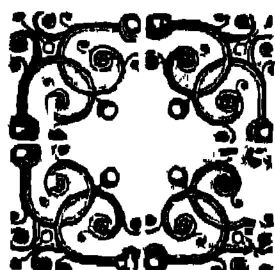
సుతునిముఖపద్మకాంతిని ♦ జూడనట్టి। నాకు మీరిట్టు దీవెన ♦ నాఁ దనర్చె
నగ్నికట్టలతోమండి ♦ యవనితలముఁ। గాల్చినక్ సస్యహేతువై ♦ క్రాలుఁగాదె॥౮౯

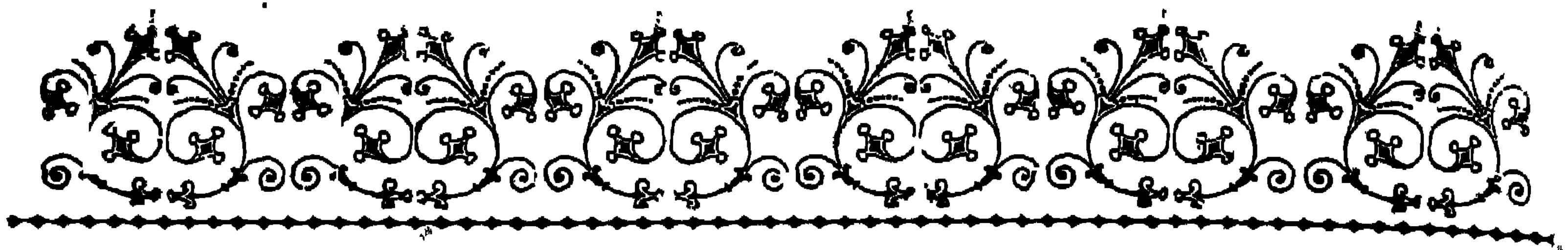
వధ్యుఁడనుమీకుఁ గరుణావి ♦ వర్జితుండ। నేమిసెలవనియడుగ భూ ♦ మీశునతఁడు
సుతునికడ కేగెదను నాదు ♦ సతినిగూడి। కూర్పు మా కగ్ని నీవని ♦ కోరమాని॥ ౯౦

చ॥ అనుచరరాజిఁబంచి ముని ♦ యానతిఁదీటిచి తత్క్షణంబ య
జ్జనపతిమల్చిఁ బాపమున ♦ స్వాంతముశాంతముఁ బాయ నాత్మలోఁ
దననిరయంపుఁగారణము ♦ తాపసుశాపము వేరుపాఱఁగా
ఘనబడబానలంబుగల ♦ కంధినిబోలుచు రాజధానికిన్॥ ౯౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ అదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు మృగయావర్ణనంబను
నవమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

దశమః సర్గః

పృథివీంశాసతస్తస్య । పాకశాసనతేజసః
కించిదూనమనూనర్ధేః । శరదామయుతంయయౌ॥ ౧

నచోపలేభేపూర్వేషాం । ఋణనిర్మోక్షసాధనం
సుతాభిధానంసజ్యోతిః । సద్యఃశోకతమోపహం॥ ౨

*మనోర్వంశశ్చిరంతస్మి । న్ననభివ్యక్తసంతతిః
నిమజ్యపునరుద్ధాస్య । న్నదఃశోణఇవాభవత్॥ ౩

అతిష్ఠత్ప్రత్యయాపేక్ష । సంతతిఃసచిరంనృపః
ప్రాఙ్మంథాదనభివ్యక్త । రత్నోత్పత్తిరివార్ణవః॥ ౪

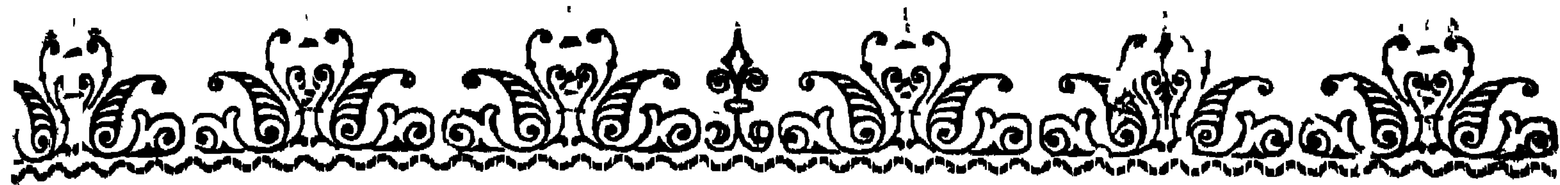
ఋష్యశృంగాదయస్తస్య । సంతఃసంతానకాంక్షిణః
ఆరేభిరేజితాత్మానః । పుత్రీయామిష్టిమృత్విజః॥ ౫

తస్మిన్నవసరేదేవాః । పౌలస్త్యోపప్లుతాహరిం
అభిజగ్ముర్నిదాఘార్తాః । ఛాయావృక్షమివాధ్వగాః॥ ౬

తేచప్రాపురుదన్వంతం । బుబుధేచాదిపూరుషః
అవ్యాక్షేపోభవిష్యన్త్యాః । కార్యసిద్ధేర్హిలక్షణం॥ ౭

భోగిభోగాసనాసీనం । దదృశుస్తందివౌకసః
తత్ఫణామండలోదర్చి । ర్మణిద్యోతితవిగ్రహం॥ ౮

శ్రియఃపద్మనిషణ్ణాయాః । క్షౌమాంతరితమేఖలే
అంకేనిక్షిప్తచరణ । మాస్తీర్ణకరపల్లవే॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

దశమాశ్వాసము.

:o:

గీతములు.

పాకశాసనతేజోవి ♦ భాసితుండు । ధనసమృద్ధినిగాంచిన ♦ దశరథుండు
ధరణి నేలఁగ నించుక ♦ తక్కువగను । దశసహస్రింపుఁగొలఁది య♦బ్దములు గడచె॥ ౧

కాని యా నృపరత్నంబు ♦ గాంచఁడయ్యె । సంతతపితృఋణనిర్మోక్తృ ♦ సాధనంబు
పరమశోకాంధకార ని♦వారణంబు । సుతుఁడనెడు శుభ్రతేజంబు ♦ శుభకరంబు॥ ౨

అప్పటికిఁ జూడ సెంతయు ♦ నణఁగి తటిని । బాఱునుండెడు శోణకై ♦ వడిని దోఁచె
సంతుగాంచని దశరథే ♦ శ్వరుని యందు । నణఁగియుండెడు మనునృపు ♦ నన్వయంబు॥ ౩

వెలుచుటకు ముందు రత్నసం ♦ తతికి నైన । కారణమునకు వేఁచిన ♦ కంధిపోలెఁ
చాలకాలము వేఁచెను ♦ సంతతికిని । దగినకారణమునకయి ♦ ధరణిధవుఁడు॥ ౪

ఋష్యశృంగాదినిర్జితేం ♦ ద్రియులు బుధులు । సంతతినిఁగోరు దశరథ ♦ జనపమణికిఁ
దగిన పుత్త్రులు గలుగఁగా ♦ ధర్మశోధని । యాగమొనరింపఁ దొడఁగిరి ♦ యాజ్ఞికులుగ॥ ౫

అపుడు పౌలస్త్యబాధచే ♦ నమరులరిగి । హరికి శరణంబు సొచ్చిరి ♦ యార్తులగుచు
మండు వేసవియందలి ♦ యెండవడికి । బడలి ఛాయాతరువుఁ జేరు ♦ పాంథులట్లు॥ ౬

అర్ణవము వారు చేరిన ♦ యాక్షణంబ । పాలకుండాదిపురుషుఁడు ♦ మేలుకాంచె
భావికార్యార్థసిద్ధికి ♦ భవ్యమైన । లక్షణము కాదె చూడఁ జా ♦ లమ్ము లేమి॥ ౭

ఆదిశేషుని తనువున ♦ నలరువానిఁ । బలుపు పడగల మణికాంతి ♦ పటలములను
నిగనిగలనీను దేహంపు ♦ నిగ్గువానిఁ । గాంచె నానందమున దివౌ ♦ కశ్చయంబు॥ ౮

[illegible]త్రమొలనూలు మేలైదు ♦ కూలమమరు । నబ్జపీఠస్థయౌ లక్ష్మి ♦ యంకమందుఁ
పరమశోభలకౌస్తుభ ♦ పల్లవములఁ । జాఁచియున్నట్టి చరణకం ♦ జములవాని॥ ౯

ప్రబుద్ధపుండరీకాక్షం । బాలాతపనిభాంశుకం
దివసం శారదమివ । ప్రారంభసుఖదర్శనం॥ ౧౦

ప్రభానులిప్తశ్రీవత్సం । లక్ష్మీవిభ్రమదర్పణం
కౌస్తుభాఖ్యమపాంసారం । బిభ్రాణం బృహతోరసా॥ ౧౧

బాహుభిర్విటపాకారై । ర్దివ్యాభరణభూషితైః
ఆవిర్భూతమపాం మధ్యే । పారిజాతమివాపరం॥ ౧౨

దైత్యస్త్రీగండలేఖానాం । మదరాగవిలోపిభిః
హేతిభిశ్చేతనావద్భి । రుదీరితజయస్వనం॥ ౧౩

ముక్తశేషవిరోధేన । కులిశవ్రణలక్ష్మణా
ఉపస్థితం ప్రాంజలినా । వినీతేన గరుత్మతా॥ ౧౪

యోగనిద్రాంతవిశదైః । పావనైరవలోకనైః
భృగ్వాదీననుగృహ్ణంతం । సౌఖశాయనికానృషీన్॥ ౧౫

ప్రణిపత్య సురాస్తస్మై । శమయిత్రే సురద్విషాం
అథైనం తుష్టువుస్తుత్య । మవాఙ్మనసగోచరం॥ ౧౬

నమో విశ్వసృజే పూర్వం । విశ్వం తదను బిభ్రతే
అథ విశ్వస్య సంహర్త్రే । తుభ్యం త్రేధాస్థితాత్మనే॥ ౧౭

రసాంతరాణ్యేకరసం । యథా దివ్యం పయోఽశ్నుతే
దేశే దేశే గుణేష్వేవ । మవస్థాస్త్వమవిక్రియః॥ ౧౮

*ఏకః కారణతస్తాంతా । మవస్థాం ప్రతిపద్యసే
నానాత్వం రాగసంయోగాత్ । స్ఫాటికస్యేవ దృశ్యతే॥ ౧౯

అమేయో మితలోకస్త్వ । మనర్థీ ప్రార్థనావహః
అజితో జిష్ణురత్యంత । మవ్యక్తో వ్యక్తకారణం॥ ౨౦

హృదయస్థమనాసన్న । మకామం త్వాం తపస్వినం
దయాలుమనఘస్పృష్టం । పురాణమజరం విదుః॥ ౨౧

సర్వజ్ఞస్త్వమవిజ్ఞాతః । సర్వయోనిస్త్వమాత్మభూః
సర్వప్రభురనీశస్త్వ । మేకస్త్వం సర్వరూపభాక్॥ ౨౨

అలరువెలిదమ్మికన్నుల ♦ నలరువాని । వఱలుతేరెండఁబోలెడు ♦ వలువవాని
శారదదినాదివలెయోగి ♦ జనులకెపుడు । చూడఁజూడంగనొప్పెడు ♦ సొబగువాని॥ ౧౦

కళుకుశ్రీవత్సమునకుఁదాఁ ♦ గొలుపునట్టి । పద్మ కానందముకరమై ♦ పరఁగునట్టి
జలధిసారంబునానొప్పి ♦ చెలఁగునట్టి । కౌస్తుభమువక్షమునఁదాల్చి కాలువాని॥ ౧౧

దివ్యభూషణదీప్తిచేఁ ♦ దేజరిల్లి । విటపములఁబోలుబాహువుల్ ♦ [illegible]కతనఁ
గడలినడుమనుమరలఁదాఁ ♦ బొడమినట్టి । పారిజాతంబునలెఁగడు ♦ [illegible]గాని॥ ౧౨

దానవస్త్రీలచెక్కిళ్లఁ ♦ దనరుచుండు । మదముచేఁగల్గురక్తిమ ♦ మాపు
జీవముంగలశస్త్రాళి ♦ చేతఁగలుగు । దశదిశలఁబొల్చుజయునినా ♦ దము[illegible] ౧౩

పగనహీంద్రునితోమాని ♦ పరఁగునట్టి । కులిశఘాతాంకములచేతఁ ♦ జెలఁగునట్టి
వినతుఁడైకేలుమోడ్చి సే ♦ వించునట్టి । గరుడుఁడుండెడుకొల్వులోఁ ♦ గ్రాలువాని॥

సుఖశయనపశ్నసలిపెడు ♦ శుద్ధమతుల । భృగువు మొదలైనవారల ♦ విశదవిమల
యోగనిద్రాంతదృక్కుల ♦ నొప్పమీఱఁ । గాంచిధన్యులఁజేయుచు ♦ మించువాని॥

వాఙ్మనంబులకందక ♦ వఱలువానిఁ । బొగడయోగ్యునిభగవంతుఁ ♦ బొగడెదపుడు
సురరిపులమానజీవముల్ ♦ సూరగొనెడు । వల్లభునియంఘ్రులకుఁబ్రణ ♦ మిల్లిసురలు॥

మొదటవిశ్వముసృజియించి । పిదపదానిఁ । బోషణమొనర్చికడపట ♦ మ్రింగఁజేయు
త్రివిధరూపాత్మకుండైన ♦ దేవనీకు । భక్తిసల్పుచునున్నాము ♦ వందనములు। ౧౪

తొలుతదివినుండిజాఱెడు ♦ జలమునందు । నొక్కటైయుండియున్నను ♦ పెక్కులైన
దేశములమాఱునట్టులు ♦ త్రిగుణములను । మారుదువునూప్పలేనట్టి ♦ మహితుఁడీవు॥ ౧౫

*పెక్కులైనయుపాధుల ♦ నొక్కఁడయ్యు । వివిధరూపాలఁగనఁబడి ♦ వెలయుదీవు
స్ఫటికయాయాయిరంగుల ♦ వస్తువులను । బట్టి పలువితములఁగానఁ ♦ బడెడునట్లు॥ ౧౬

కొలఁతకందవులోకముల్ ♦ గొలుతువీవు । కోరికలులేవు తీర్తువు ♦ కోర్కెలెల్ల
నజితుఁడవునీకుజయమగు ♦ నన్నికథల । వ్యక్తకారణుఁడగుచుని ♦ వ్యక్తుఁడగుచు॥ ౨౦

ప్రాజ్ఞులాత్మస్థుఁడైన దూ ♦ రస్థుఁడంచు । వాంఛలేశమ్ములేనితీ ♦ పస్వియంచు
పగమఁజిక్కనిపరమకృ ♦ పాళువంచు । నిత్యజరలేనివృద్ధంచు ♦ నెన్నుచుంద్రు॥ ౨౧

తెలివికందక యన్నియుఁ ♦ దెలియుదీవు । అన్నిటికినీకుఁగారణం ♦ బగుదువీవు
ప్రభురహితుఁడైనయందటి ♦ ప్రభుఁడవీవు । ఒక్కరుఁడవన్నిరూపాల ♦ నొప్పుదీవు॥

సప్తసామోపగీతంత్వాం । సప్తార్ణవజలేశయం
సప్తార్చిర్ముఖమాచఖ్యుః । సప్తలోకైకసంశ్రయం॥

చతుర్వర్గఫలంజ్ఞానం । కాలావస్థాచతుర్యుగా
చతుర్వర్ణమయోలోక । స్త్వత్తఃసర్వంచతుర్ముఖాత్॥

అభ్యాసనిగృహీతేన । మనసాహృదయాశ్రయం
జ్యోతిర్మయంవిచిన్వంతి । యోగినస్త్వాంవిముక్తయే॥

అజస్యగృహ్ణతోజన్మ । నిరీహస్యహతద్విషః
స్వపతోజాగరూకస్య । యాథార్థ్యంవేదకస్తవ॥

శబ్దాదీన్విషయాన్భోక్తుం । చరితుందుశ్చరంతపః
పర్యాప్తోసిప్రజాఃపాతు । మౌదాసీన్యేనవర్తితుం॥

బహుధాప్యాగమైర్భిన్నాః । పంథానఃసిద్ధిహేతవః
త్వయ్యేవనిపతంత్యోఘా । జాహ్నవీయాఇవార్ణవే॥

త్వయ్యావేశితచిత్తానాం । త్వత్సమర్పితకర్మణాం
గతిస్త్వంవీతరాగాణా । మభూయఃసన్నివృత్తయే॥

ప్రత్యక్షోప్యపరిచ్ఛేద్యో । మహ్యాదిర్మహిమాతవ
ఆప్తవాగనుమానాభ్యాం । సాధ్యంత్వాంప్రతికాకథా॥

కేవలంస్మరణేనైవ । పునాసిపురుషంయతః
అనేనవృత్తయఃశేషా । నివేదితఫలాస్త్వయి॥

ఉదధేరివరత్నాని । తేజాంసీవవివస్వతః
స్తుతిభ్యోవ్యతిరిచ్యంతే । దూరాణిచరితానితే॥

అనవాప్తమవాప్తవ్యం । నతేకించనవిద్యతే
లోకానుగ్రహఏవైకో । హేతుస్తేజన్మకర్మణోః॥

మహిమానంయదుత్కీర్త్య । తవసంహ్రియతేవచః
శ్రమేణతదశక్త్యావా । నగుణానామియత్తయా॥

ఇతిప్రసాదయామాసు । స్తేసురాస్తమధోక్షజం
భూతార్థవ్యాహృతిఃసాహి । నస్తుతిఃపరమేష్ఠినః॥

సప్తసామంబులుమునిన్నె ♦ సంస్తుతించు । సప్తజలధులునీకగు ♦ శయనతలము
సప్తలోకంబులకునీవు ♦ సంశ్రయంబు । సప్తజిహ్వుఁడునీకునా ♦ స్యమనియందు్ర॥

నాల్గుపురుషార్థములఫల ♦ జ్ఞానమెల్ల । నాలుగుయుగంబులమరెడు ♦ కాలమెల్ల
నాల్గువర్ణంబులొప్పుజ ♦ నంబులెల్లఁ । గలుగునీనుండియేకద ♦ నలువదేవ॥ ౨౪

సంతతాభ్యాసనిగ్రహ ♦ స్వాంతములను । హృదయపద్మస్థతేజమై ♦ యొసఁగునిన్ను
మోక్షసామ్రాజ్యమునకుము ♦ ముక్షులైన । యోగులందఱుధ్యానించు ♦ చుందురిదేవ॥

జన్మమెత్తుచునుందువ ♦ జన్ముఁడవయ్యు । రిపులఁదెగటార్చెదవుని ♦ ష్క్రియుఁడవయ్యు
నుండుదువునిద్రజాగరూ ♦ కుండవయ్యు । నీయథాస్థితిఁదెలియంగ ♦ నేర్చునెవఁడు॥

అధిపశబ్దాదివిషయంబు ♦ లనుభవింప । నధికదుశ్చరమౌ తప ♦ మాచరింపఁ
బ్రజలఁబెంపఁ దటస్థభా ♦ వమువహింప । మహిమగలయట్టిసర్వస ♦ మర్థుఁడీవు॥ ౨౬

శాస్త్రములయందుఁబురుషార్థ ♦ సాధకములు । భిన్నభిన్నమ్ములుగనున్న ♦ నన్నికడకు
నైక్యమందుననీలోన ♦ నబ్ధియందు । నఖిలగంగాప్రవాహమ్ము ♦ లౌ తెఱఁగున॥ ౨౭

స్వాంతమునుబెట్టినీయందు ♦ సకలమైన । కర్మములునీకునర్పింపఁ ♦ గలిగినట్టి
వీతరాగులయోగుల ♦ విమలమతుల । కామితంబైన ముక్తికి ♦ గతివినీవు॥ ౨౮

భూమిముఖభూతములనీదు ♦ భూరిమహిమ । గోచరంబయ్యు వాచామ♦గోచరమగు
నింక నూహాలశురితుల నూ♦హింపఁదగిన । నిన్నుఁదెలియంగనెవ్విధి ♦ నేర్చునెవఁడు॥

స్మరణచేసినమాత్రన ♦ నఘునినీవు । పావనునొనర్చుచుందువు ♦ పరమపురుష
యిదియె తెలుపునుగాదె యిం ♦ కెట్టిఫలము । దర్శనాదులఁగలుగునో ♦ ధన్యచరిత॥ 3౧

రత్ననిలయంబునందలి ♦ రత్నరాజి । తరణిలోపలనొప్పెడు ♦ కిరణచయము
గణనకందకదూరమై ♦ క్రాలుకరణి । నీచరిత్రం బవాఙ్మనో ♦ గోచరంబు॥ 3౨

అన్నియుంబొందియుండెడు ♦ నధిపనీకుఁ । బొందఁగాఁగోరునదియున్నె ♦ పూర్ణపురుష
జన్మకర్మమ్ములనునీవు ♦ జగతిఁదాల్చు । టెల్లలోకమ్ములననుగ్ర ♦ హింపఁగాక॥ 33

దేవభవదీయదివ్యప్ర ♦ భావగరిమఁ బొగడివాక్కులుకొఱవడి ♦ పొదలకుంట
బడలికనొ శక్తిలేకయొ ♦ పొడముఁగాని । త్వద్గుణావధిఁగాంచుట ♦ వలనఁగాదు॥ 3౪

అయ్యధోక్షజువిష్ణుని ♦ య్యందమందు । వినుతులఁబ్రసన్నుఁగాఁజేసి ♦ కొనిరిసురలు
కానిపరమేష్ఠికవినుతుల్ ♦ గాకయతని । నైజగుణబోధకముగఁజె ♦ న్నారుచుండె॥

తస్మైకుశలసంప్రశ్నై । ర్వ్యంజితప్రీతయేసురాః
భయమప్రలయోద్వేలా । దాచఖ్యుర్నైఋతోదధేః॥ ౩౬

అథవేలాసమాసన్న । శైలరంధ్రానువాదినా
స్వరేణోవాచభగవాన్ । పరిభూతార్ణవధ్వనిః॥ ౩౭

పురాణస్యకవేస్తస్య । వర్ణస్థానసమీరితా
బభూవకృతసంస్కారా । చరితార్థైవభారతీ॥ ౩౮

బభౌసదశనజ్యోత్స్నా । సావిభోర్వదనోద్గతా
నిర్యాతశేషాచరణా । ద్గంగేవోర్ధ్వప్రవర్తినీ॥ ౩౯

జానేవోరక్షసాక్రాంతా । ననుభావపరాక్రమా
అంగినాంతమసేవోభౌ । గుణౌప్రథమమధ్యమౌ॥ ౪౦

విదితంతప్యమానంచ । తేనమేభువనత్రయం
అకామోపనతేనేవ । సాధ్వీస్వహృదయ మేనసా॥ ౪౧

కార్యేషుచైకకార్యత్వా । దభ్యర్థ్యోస్మినవజ్రిణా
స్వయమేవహివాతోగ్నేః । సారథ్యంప్రతిపద్యతే ౪౨

స్వాసిధారాపరిహృతః । కామచక్రస్య తేనమే
స్థాపితోదశమోమూర్ధా । లభ్యాంశఇవరక్షసా॥ ౪౩

స్రష్టుర్వరాతిసర్గాచ్చ । మయాతస్యదురాత్మనః
అత్యారూఢంరిపోఃసోఢం । చందనేనేవభోగినః॥ ౪౪

ధాతారంతపసాప్రీతం । యయాచేసహిరాక్షసః
దైవాత్సర్గాదవధ్యత్వం । మర్త్యేష్వాస్థాపరాఙ్ముఖః॥ ౪౫

సోహందాశరథిర్భూత్వా । రణభూమేర్బలిక్షమం
కరిష్యామిశరైస్తీక్ష్ణై । స్తచ్ఛిరఃకమలోచ్చయం॥ ౪౬

అచిరాద్యజ్వభిర్భాగం । కల్పితంవిధివత్పునః
మాయావిభిరనాలీఢ । మాదాస్యధ్వేనిశాచరైః॥ ౪౭

వైమానికాః పుణ్యకృత । స్త్యజంతుమరుతాంపథి
పుష్పకాలోకసంక్షోభం । మేఘావరణతత్పరాః॥ ౪౮

శలసంపరీక్ష మొనరించి ♦ కూర్మి నెఱపి । నట్టివానికి హరికి న ♦ య్యమరులపుడు
ప్రళయమొందక రాక్షస ♦ జలధి పొంగి । కలుగఁ జేయు విపత్తును ♦ దెలిపి రంత॥ ౩౭
క్షద్ధితీరాన శైలగు ♦ హాంతరమునఁ । గలుగునట్టి ప్రతిధ్వని ♦ కరణిఁ గ్రాలి
జలధిఘోషంబుఁ దెగడును ♦ స్వరముతోడఁ । బలికె భగవంతుఁడతులకృ ♦ పాపయోధి॥
అప్పురాణకవీంద్రుని ♦ యందునుండి । తగిన వర్ణస్థలంబులఁ ♦ దగులుచుండి
విమలసంస్కారమును బొంది ♦ వెలయునట్టి । భారతి కృతార్థురాలైన ♦ పగిది దోఁచె॥
అంఘ్రిఁ బ్రవహించి మిగిలిన ♦ యమలగంగ । యూర్ధ్వముఖమునఁ బ్రవహించు ♦ నోజ నొప్పె
దంతరుచిచంద్రికలతోడఁ ♦ దనరుచుండు । పూత మైనట్టి భగునివా ♦ క్పూర మిట్లు॥ ౩౮
తనువుదాల్చినవారిలోఁ ♦ దనరు సత్వ । గుణరజోగుణములు దమో ♦ గుణము నంచు
కరణిఁ జూపట్టు ప్రభావవి ♦ క్రమము లెల్ల । నడఁచె రాక్షసుఁ డెఱుఁగుదు ♦ ‌నమరులార॥ ౪౦
సాధువు మనఁబు తెలియక ♦ సలిపినట్టి । పాతకము చేతఁ దప్తమౌ ♦ పగిది నిపుడు
దనుజు చేమ జ్జగంబులు ♦ తప్తమగుట । తెలిసియున్నది నాకు నో ♦ త్రిదశులార॥ ౪౧
ఏకకార్యార్థపరులమై ♦ యొసఁగుచుండ । వజ్రియి కార్యముల వేఁడ ♦ వలెనె నన్ను
వహ్ని ప్రార్థింపకయె గాలి ♦ స్వయముగాను । బూనదే దానిసారథ్య ♦ మును దలంప॥ ౪౨
దనుజపతి దనశితఖడ్గ ♦ ధారకిడక । నాదుచక్రంబు చేతను ♦ నఱకఁ దగిన
భాగముగ నిల్పియున్నాఁడు ♦ పదిలముగను । దనదు పదియవ శిరమును ♦ దథ్యమరయ॥
బ్రహ్మ యొసఁగినయట్టివ ♦ రమ్ము కతన । నద్దురాత్ముని దశకంఠు ♦ నమితవృద్ధి
నింతవఱకును నేసహి ♦ యింపవలసె । సరగనృద్ధిని జందన ♦ మోర్చునట్లు॥ ౪౪
తపమునకుఁ బ్రీతుఁడైనట్టి ♦ ధాతఁ గూర్చి । మనుజులను లెక్కసేయని ♦ దనుజవిభుఁడు
దానుమరణంబు సురలచే ♦ తను జగానఁ । బడయకుండెడునట్లుగా ♦ వరము వేఁడె॥ ౪౫
దశరథనృపాలతనయుఁడై ♦ ధరణిఁ బుట్టి । యుద్ధరంగమునకుఁ గడు ♦ యోగ్యమైన
బలిగ నర్పింతు వానివౌ ♦ తలల నేను । గమలచయముగ శితశర ♦ కాండములను॥ ౪౭
తడవు లేదింక మరలన ♦ ధ్వరములందు । విధివిహితరీతి యాజ్ఞికుల్ ♦ వేల్చునట్టి
యధమ్ములౌ మాయరక్కసు ♦ లంటనట్టి । పరహవిర్భాగము లమీరు ♦ పడయఁగలరు॥ ౪౮
అంబుదము చాటుగాఁగొని ♦ యంబరమున । వెఱపు నవిమానముల నెక్కి ♦ తిరుగు మీరు
పుష్పకాలోకసంక్షోభ ♦ మును దొఱంగి । సుకముగా నుండుఁ డింక నో ♦ సుకృతులార॥

మోక్ష్యధ్వేస్వర్గబందీనాం । వేణీబంధానదూషితాన్
శాపయంత్రితపౌలస్త్య । బలాత్కారకచగ్రహైః॥ ౪౯

రావణావగ్రహక్లాంత । మితివాగమృతేనసః
అభివృష్యమరుత్సస్యం । కృష్ణమేఘస్తిరోదధే॥ ౫౦

పురుహూతప్రభృతయః । సురకార్యోద్యతంసురాః
అంశైరనుయయుర్విష్ణుం । పుష్పైర్వాయుమివద్రుమాః॥ ౫౧

అథతస్యవిశాంపత్యు । రంతేకామ్యస్యకర్మణః
పురుషఃప్రబభూవాగ్నే । ర్విస్మయేనసహర్త్విజాం॥ ౫౨

హేమపాత్రగతందోర్భ్యా । మాదధానఃపయశ్చరుం
అనుప్రవేశాదాద్యస్య । పుంసస్తేనాపిదుర్వహం॥ ౫౩

ప్రాజాపత్యోపనీతంత । దన్నంప్రత్యగ్రహీన్నృపః
వృషేవపయసాంసార । మావిష్కృతముదన్వతా॥ ౫౪

అనేనకథితారాజ్ఞో । గుణాస్తస్యాన్యదుర్లభాః
ప్రసూతించకమేతస్మిం । స్త్రైలోక్యప్రభవోఽపియత్॥ ౫౫

సతేజోవైష్ణవంపత్న్యో । ర్విభేజేచరుసంజ్ఞితం
ద్యావాపృథివ్యోఃప్రత్యగ్ర । మహర్పతిరివాతపం॥ ౫౬

అర్చితాతస్యకౌసల్యా । ప్రియాకేకయవంశజా
అతఃసంభావితాంతాభ్యాం । సుమిత్రామైచ్ఛదీశ్వరః॥ ౫౭

తేబహుజ్ఞస్యచిత్తజ్ఞే । పత్న్యౌపత్యుర్మహీక్షితః
చరోరర్ధార్ధభాగాభ్యాం । తామయోజయతాముభే॥ ౫౮

సాహిప్రణయవత్యాసీత్ । సపత్న్యోరుభయోరపి
భ్రమరీవారణస్యేవ । మదనిస్యందలేఖయోః॥ ౫౯

తాభిర్గర్భఃప్రజాభూత్యై । దధ్రేదేవాంశసంభవః
సౌరీభిరివనాడీభి । రమృతాఖ్యాభిరమ్మయః॥ ౬౦

సమమాపన్నసత్త్వాస్తా । రేజురాపాండురత్విషః
అంతర్గతఫలారంభాః । సస్యానామివసంపదః॥ ౬౧

పరసతీకచములబల్మిఁ ♦ బట్టునంత । శాపమునఁగట్టుపడిదశా♦స్యుఁడలవాఁడు
మైలపడుపనిదేవబం ♦ దీలజడల । ముడులవదలింపఁడెంతయు ♦ ముదముతోడ॥ ౪౯

రావణావగ్రహముచేఁ గ♦రమ్మువాఁడు । నమరసస్యాళిమీఁద వా♦గమృతవృష్టి
నిర్విధంబునఁగురిసియ♦కృష్ణమేఘ । మెంతయునువింతదోఁప న♦దృశ్యమయ్యె॥ ౫౦

ఉచితసురకార్యమందు ను♦ద్యుక్తుఁడైన । విష్ణువునుదేవవిభుఁడాది ♦ విబుధులెల్ల
ననుగమించిరితమతమ ♦ యంశములను । విరులతోఁగాలివెనుజను ♦ తరులపగిది॥ ౫౧

అంతదశరథుకామ్యాధ్వ♦రాంతమందు । సకలఋత్విగ్గణంబు వి♦స్మయమునొంద
నగ్నిలోనుండివొడమె మ♦హాత్ముఁడొకఁడు । పరమదివ్యాంశశోభిత ♦ పురుషవరుఁడు॥

ఆప్రభుండాద్యుఁ డందున♦నుప్రవిష్టుఁ । డగుటఁదనకునుదుర్వహ ♦ మైనయట్టి
స్వర్ణపాత్రంబులోపలి ♦ పాయసంబు । నతఁడు గేలనుదాలిచి ♦ యలరుచుండె॥ ౫౩

అప్ప్రజాపతియొసఁగిన ♦ యన్నమంత । వాసవుఁడువార్ధిలోపలి ♦ వారిసార
మైనయమృతంబుగొన్నట్టి ♦ యందమందు । నన్నృపాలుఁడుగొనెఁగడు ♦ హర్షమునను॥

మూఁడుజగములఁబుట్టించు ♦ వాఁడుగూడఁ । బుత్రుఁడైయాతనికిఁదాను ♦ బుట్టఁగోరెఁ
గాననారాజునుకృతంబు ♦ గలుగఁగలదె । యన్యులకునంచునుడివిరి ♦ యార్యులెల్ల॥

చరువునానొప్పు విష్ణుతే♦జంబునతఁడు । భార్యలిరువురకప్పుడు ♦ పంచిపెట్టె
నరుణకిరణుఁడుదాను బా♦లాతపంబు । దివిభువులఁబంచిపెట్టెడు ♦ తీరుదోఁప॥ ౫౬

తనకుఁగౌసల్యమాన్యయై ♦ తనరుకతనఁ । గైకయెంతయుఁబ్రియయగు ♦ క్రాలుకతన
వారిఁగోరెనుమిత్రకు ♦ వారివారి । భాగమిడిగారవింపఁగ ♦ భర్తయపుడు॥ ౫౭

అన్నియునెఱింగిచిత్తజ్ఞఁ ♦ డైనమగని । యిష్టమునుబట్టియభ్భార్య ♦ లిరువురంతఁ
జెలిసగముసేసితమపాలి ♦ చరువునందు । మించుప్రేమనుదాని సు♦మిత్రకిడిరి॥ ౫౮

ఆమెయిద్దరుసతుల ♦ యందుఁబ్రేమ । సమముగాఁజూపుచుండెఁబ్ర♦సన్నమతిని
గరికినిరుప్రక్కఁగటములఁ♦గాఱుమదము । సమముగానెంచిప్రేమించు♦భ్రమరిమాడ్కి॥

అర్కకిరణమ్ములనునాడు ♦ లమృతమనెడు । సలిలగర్భముధరియించు ♦ సరణివారు
జనులసిరికయిదేవాంశ ♦ జనితమైన । గర్భముదాల్చిరెంతయుఁ ♦ గ్రాలిరపుడు॥

ఫలములనుఁగానవహియించి ♦ ప్రబలుచుండు । సస్యసంపదతోఁబోల్పఁ ♦ జాలిరాణు
లొక్కమాఱుగగర్భమ్ము ♦ లొందిమిగులఁ । దెల్లఁబాఱినతనులతోఁ ♦ దేజరిల్లిరి॥ ౬౧

గుప్తం దదృశు రాత్మానం । సర్వాః స్వప్నేషు వామనైః
జలజాసిగదాశార్ఙ్గ । చక్రలాంఛితమూర్తిభిః॥ ౬౨

హేమపక్షప్రభాజాలం । గగనే చ వితన్వతా
ఉహ్యాం తే స్మ సుపర్ణేన । వేగాకృష్టపయోముచా॥ ౬౩

బిభ్రత్యా కౌస్తుభన్యాసం । స్తనాంతరవిలంబినం
పర్యుపాస్యంత లక్ష్మ్యా చ । పద్మవ్యజనహస్తయా॥ ౬౪

కృతాభిషేకైర్దివ్యాయాం । త్రిస్రోతసి చ సప్తభిః
బ్రహ్మర్షిభిః పరం బ్రహ్మ । గృణద్భిరుపతస్థిరే॥ ౬౫

తాభ్యస్తథావిధాన్ స్వప్నాన్ । శ్రుత్వా ప్రీతో హి పార్థివః
మేనే పరార్ధ్యమాత్మానం । గురుత్వేన జగద్గురోః॥ ౬౬

విభక్తాత్మా విభుస్తాసా । మేకః కుక్షిష్వనేకధా
ఉవాస ప్రతిమాచంద్రః । ప్రసన్నానామపామివ॥ ౬౭

అథాగ్ర్యమహిషీ రాజ్ఞః । ప్రసూతిసమయే సతీ
పుత్రం తమోపహం లేభే । నక్తం జ్యోతిరివౌషధిః॥ ౬౮

రామ ఇత్యభిరామేణ । వపుషా తస్య చోదితః
నామధేయం గురుశ్చక్రే । జగత్ప్రథమమంగళం॥ ౬౯

రఘువంశప్రదీపేన । తేనాప్రతిమతేజసా
రక్షాగృహగతా దీపాః । ప్రత్యాదిష్టా ఇవాభవన్॥ ౭౦

శయ్యాగతేన రామేణ । మాతా శాతోదరీ బభౌ
సైకతాంభోజబలినా । జాహ్నవీవ శరత్కృశా॥ ౭౧

కైకేయ్యాస్తనయో జజ్ఞే । భరతో నామ శీలవాన్
జననీం భూషయామాస । యః ప్రశ్రయ ఇవ శ్రియం॥ ౭౨

సుతౌ లక్ష్మణశత్రుఘ్నౌ । సుమిత్రా సుషువే యమౌ
సమ్యగారాధితా విద్యా । ప్రబోధవినయావివ॥ ౭౩

నిర్దోషమభవత్సర్వ । మావిష్కృతగుణం జగత్
అన్వగాదివ హి స్వర్గో । గాంగతం పురుషోత్తమం॥ ౭౪

శంఖచక్రగదాఖడ్గ ♦ శార్ఙ్గములను । చిహ్నములఁ దాల్చి వామనుల్ ♦ చెంతఁ జేరి
భద్రముగఁ దమ్ము నెపుడు గా♦పాడునట్లు । స్వప్నమునఁ గాంచి రప్పుణ్య♦పతులు సతులు॥
రంగి బంగారు ఱెక్కల ♦ నిగ్గు నెఱపి । వేగమున కంబుదమ్ములు ♦ వెంటఁబడఁగ
గరుడుఁ డెక్కించుకొని తమ్ము ♦ నరిగినట్లు । స్వప్నమునఁ గాంచి రప్పుణ్య ♦ పతులు సతులు॥

శుభుఁడు దనరయొద్ద నిడిన కా♦స్తుభము తనదు । వక్షమున వ్రేలుచుండఁగాఁ ♦ బద్మ మనెడు
వీవనను బట్టి లక్ష్మి సే♦వించినట్లు । స్వప్నమునఁ గాంచి రప్పుణ్య ♦ పతులు సతులు॥ ౬౪

అభ్రగంగా నదీస్నాన ♦ మాచరించి । వేదపాఠంబుతో వచ్చి ♦ విమలభక్తి
సప్తఋషులు నుదమపూజ ♦ సలిపినట్లు । స్వప్నమునఁ గాంచి రప్పుణ్య ♦ పతులు సతులు॥

సతులు విని చినవిని యట్టి ♦ స్వప్నములకు । ధరణిపాలుఁడు బాలసం♦తసము నొంది
తా నదై త్రిలోక్యగురునకుఁ ♦ దండ్రి యగుట । రూఢిగ నెంతయు శ్రీప్రముఁగా ♦ నెంచెఁ దన్ను॥

విమలసలిలంబులోపల ♦ విధుని బింబ । మొక్కటయ్యును బెక్కులై ♦ యుండు రీతి
నొక్కఁ డయ్యు నాభుఁడు దాఁ ♦ బెక్కులైన । భాగముల నుండె వారి గ♦ర్భముల యందు॥

ప్రసవసమయాన దశరథ ♦ ప్రథమమహిషి । శోక మెల్లను మాపెడు ♦ సుతుని బడసెఁ
దమము మాయించు శక్తితోఁ ♦ దనరుచుండు । ప్రభ సురారి నదోవధి ♦ వడయునట్లు॥ ౬౮

పుత్రుని మనోహరంబైన ♦ పోలుపుఁ గాంచి । యొంతయును బ్రేరితుండయి ♦ సంతసమున
జగములకు నాదిమంగళ ♦ శబ్దమైన । రామనామంబు నిడెఁ దండ్రి ♦ రమ్యముగను॥ ౬౯

దివ్యరఘువంశమునకుఁ బ్ర♦దీపమగుచు । ననుపమంబగు కాంతిచే ♦ నలరు నతని
ప్రభను శయ్యాగృహంబు దీ♦పంబులెల్లఁ । దగడఁబడినట్టులుండెను ♦ దీప్తి తఱిగి॥ ౭౦

శిశువు రాముఁడు శయ్యపైఁ ♦ జెన్నుమీఱు । సన్నగిలినట్టి యుదరంబు ♦ గన్నమాత
యమలసైకతపద్మోప ♦ హారమమరె । సన్నగిలిన శరద్గంగ ♦ సరణి నొప్పె॥ ౭౧

పుట్టెఁ గైకేయికంతఁ దాఁ ♦ బుత్రుఁ డగుచు । శీలవంతుఁడు భరతాఖ్యుఁ ♦ జెలఁగువాఁడు
సిరిని వినయంబు గైసేయు ♦ తెలఁగుదోఁప । లలితగతిఁ దల్లిఁ జాతఁడ ♦ లంకరించె॥ ౭౨

అంతలక్ష్మణశత్రుఘ్ను ♦ లనెడు సుతులఁ । గవలసద్గుణవంతులఁ ♦ గనెను మిత్ర
చక్కఁగా నభ్యసించిన ♦ శాస్త్రమరయ । జ్ఞానవినయంబులను గాంచు ♦ చందమునను॥

విశ్వవిభుఁడై వెలుంగున ♦ విష్ణువెంట । స్వర్గమే వచ్చినట్టులు ♦ జగతి యుప్పు
దక్షిలదోషవిముక్తియై ♦ యలరుచుండె । నెల్లసద్గుణములఁ గాంచి ♦ రోలమినించె॥ ౭౪

తస్యోదయే చతుర్మూర్తేః । పౌలస్త్యచకితేశ్వరాః
విరజస్కైర్నభస్వద్భి । ర్దిశ ఉచ్ఛ్వసితా ఇవ॥ ౭౫

కృశానురపధూమత్వాత్ । ప్రసన్నత్వాత్ప్రభాకరః
రక్షోవిప్రకృతావాస్తా । మపవిద్ధశుచావివ॥ ౭౬

దశాననకిరీటేభ్య । స్తత్క్షణం రాక్షసశ్రియః
మణివ్యాజేన పర్యస్తాః । పృథివ్యామశ్రుబిందవః॥ ౭౭

పుత్రజన్మప్రవేశ్యానాం । తూర్యాణాం తస్య పుత్రిణః
ఆరంభం ప్రథమం చక్రు । ర్దేవదుందుభయో దివి॥ ౭౮

సంతానకమయీ వృష్టి । ర్భవనే చాస్య పేతుషీ
సన్మంగళోపచారాణాం । సైవాదిరచనాభవత్॥ ౭౯

కుమారాః కృతసంస్కారా । స్తే ధాత్రీస్తన్యపాయినః
ఆనందేనాగ్రజేనేవ । సమం వవృధిరే పితుః॥ ౮౦

స్వాభావికం వినీతత్వం । తేషాం వినయకర్మణా
ముమూర్ఛ సహజం తేజో । హవిషేవ హవిర్భుజాం॥ ౮౧

పరస్పరావిరుద్ధాస్తే । తద్రఘోరనఘం కులం
అలముద్ద్యోతయామాసు । ర్దేవారణ్యమివర్తవః॥ ౮౨

సమానేపి హి సౌభ్రాత్రే । యథోభౌ రామలక్ష్మణౌ
తథా భరతశత్రుఘ్నౌ । ప్రీత్యా ద్వంద్వం బభూవతుః॥ ౮౩

తేషాం ద్వయోర్ద్వయోరైక్యం । బిభిదే న కదాచన
యథా వాయువిభావస్వో । ర్యథా చంద్రసముద్రయోః॥ ౮౪

తే ప్రజానాం ప్రజానాథా । స్తేజసా ప్రశ్రయేణ చ
మనో జహ్రుర్నిదాఘాంతే । శ్యామాభ్రా దివసా ఇవ॥ ౮౫

స చతుర్ధా బభౌ వ్యస్తః । ప్రసవః పృథివీపతేః
ధర్మార్థకామమోక్షాణా । మవతార ఇవాంగభాక్॥ ౮౬

గుణైరారాధయామాసు । స్తే గురుం గురువత్సలాః
తమేవ చతురంతేశం । రత్నైరివ మహార్ణవాః॥ ౮౭

పొదలిహరినాల్గుమూర్తుల ♦ నుదయమంద । ధూళిలేకుండవీచెడు ♦ గాలిచూడ
దశవదనభీతపతియుత ♦ దిశలుభయము । మానివిడిచినయాశిరి ♦ మాడ్కిఁ దోఁచె॥ ౨౫

వీతిహోత్రుఁడుపొగవీడి ♦ వెలుఁగుచుండఁ । దరణినిర్మలకిరణాళిఁ ♦ దనరుచుండఁ
కడుగురక్కసుచేబాధ ♦ పడినవార । లపుడుదుఃఖవిముక్తులై ♦ నట్లుతోఁచె॥ ౨౬

అత్తఱిదశాస్యమకుటంబు ♦ నందునుండి । రాలిపడుచుండునట్టి ర ♦ త్నాళియనెడు
వ్యాజమునరాల్చుచుండెఁ గ్ర ♦ వ్యాదలక్ష్మి । నేలపైబొటబొటను గ ♦ న్నీటిబొట్లు॥ ౨౭

పుత్రవంతునిదశరథు ♦ పుత్త్రిజన్మ । సూచకంబుగఁబొల్చుచు ♦ శుభముదెల్ప
తూర్యములకెల్లసురల దుం ♦ దుభులెమొదటఁ । జెవులకెంతయునింపుగ ♦ దివినిమ్రోసె॥

మానవేంద్రునిసుందర ♦ మందిరమున । సురతరుసుమాళిజలజలఁ ♦ గురిసెనృపుని
తనయజన్మోత్సవంబునఁ ♦ దనరుచుండు । సమశుభకార్యములకుఁదా ♦ నాదియయ్యె॥

జాతకర్మాదులనుబొంది ♦ జనపసుతులు । దాదులిచ్చెడుచనుబాలు ♦ ద్రావుచుండి
వర్ధిలిరియగ్రజన్ముని ♦ పగిదినొప్ప । జనకహర్షంపుఁబెంపుతో ♦ సమముగాను॥ ౩౦

వారికెంతయుసహజమై ♦ వఱలునట్టి । వినయమభివృద్ధిచెందెను ♦ విద్యచేత
వహ్నికెంతయుసహజమై ♦ వఱలునట్టి । కాంతివాయ్వమ్మచేవృద్ధిఁ ♦ గాంచునట్లు॥ ౩౧

పరమమైత్రిమెలంగు న ♦ వ్వారివలన । రాజిలెనఘంబుగాంచని ♦ రఘుకులమ్ము
నాకవాసులదైనట్టి ♦ నందనమ్ము । చెలఁగుఋతువులవలన రం ♦ జిల్లునట్లు॥ ౩౨

ఏకసౌభ్రాత్రమునవార ♦ లెసఁగుచున్నఁ । బ్రీతితోఁగూడిమెలఁగెడు ♦ రీతిఁజూడ
జతగనుండిరి రామల ♦ క్ష్మణులుగలిసి । భరతశత్రుఘ్నులునువారి ♦ వలెఁజరింప॥ ౩౩

అనిలపావకులందుఁ జం ♦ ద్రాబ్ధులందు । నుండుసఖ్యమునకుభేద ♦ మొదవనట్లు
లాజతలయందునుండు న ♦ న్యోన్యతకును । గలుగదువిభేదమెన్నఁడే ♦ కరణినైన॥ ౩౪

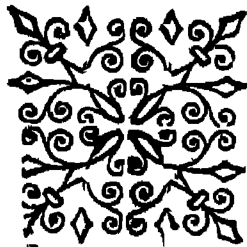
వేసవికిఁదుదనల్లగా ♦ వేయునట్టి । మబ్బుగల్గినదినమట్లు ♦ మహితమైన
వినయతేజమ్ములనుబ్రజా ♦ విభులుప్రజల । మనములాకర్షణమొనర్చి ♦ తనరిరపుడు॥ ౩౫

నాల్గుభాగమ్ములుగను జె ♦ న్నారుచుండు । నరవరేంద్రునివిమలసం ♦ తానమెల్ల
సాంగధర్మార్థకామమో ♦ క్షావతార । మనఁగనొప్పారెనెంతయు ♦ నద్భుతముగ॥ ౩౬

నలుదెసలనేలునాథుఁడై ♦ యలరుజనకు । సంద్రములునాల్గునవరత్న ♦ సమితిచేతఁ
బూజసలిపెడురీతి సం ♦ పూర్ణభక్తి । సుగుణములచేతఁబూజించె ♦ సుతచయంబు॥ ౩౭

సురగజఇవదంతైర్భగ్నదైత్యాసిధారై
ర్నయఇవపణబంధవ్యక్తయోగైరుపాయైః
హరిరివయుగదీర్ఘైర్దోర్భిరంశైస్తదీయైః
పతిరవనిపతీనాం తైశ్చకాశేచతుర్భిః॥

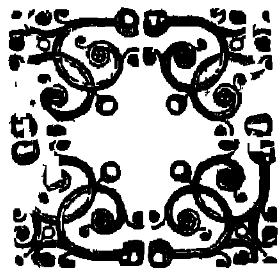
ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ రామావ
తారో నామ దశమఃసర్గః

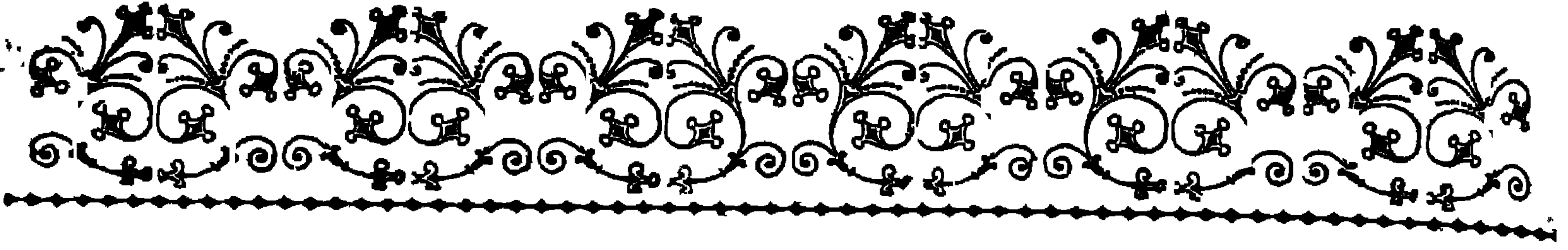

సీ॥ రాజులనందఱ ♦ రణమునవోడించి । రాజిల్లునశరథ ♦ రాజరాజు
దైత్యులఖడ్గాళి ♦ ధారఁబోనడఁచిన । దంతమ్ములొప్ప చౌ♦దంతిమాడ్కి
ఫలసిద్ధినూహింప ♦ వలయునుపాయాల । చేతమించెడురాజ ♦ నీతిరీతిఁ
బొడవులైకాడికై ♦ వడిఁగ్రాలుబాహువుల్ । గలిగివెల్గెడురమా ♦ కాంతుపగిది॥
భగవదంశమ్ములనుబుట్టి ♦ ప్రబలుచుండు । నిర్మలానందకారులై ♦ నెగడుచుండు
సుగుణవంతులనల్వుర ♦ సుతులఁగూడి । యెంతయును దేజరిల్లె న♦త్యంతమహిమ॥ రారా

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు రా
మావతారమను దశమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ఏకాదశః సర్గః

కౌశికేనసకిలక్షితీశ్వరో । రామమధ్వరవిఘాతశాంతయే
కాకపక్షధరమేత్యయాచిత । స్తేజసాంహినవయః సమీక్ష్యతే॥ ౧

కృచ్ఛ్రలబ్ధమపిలబ్ధవర్ణభాక్ । తందిదేశమునయేసలక్ష్మణం
అప్యసుప్రణయినాం రఘోః కులే । నవ్యహన్యతకదాచిదర్థితా॥ ౨

యావదాదిశతిపార్థివ స్తయో । ర్నిర్గమాయపురమార్గసత్క్రియాం
తావదాశువిదధేమరుత్సఖైః । సాసపుష్పజలవర్షిభిర్ఘనైః॥ ౩

తౌనిదేశకరణోద్యతౌపితు । ర్ధన్వినౌచరణయోర్నిపేతతుః
భూపతేరపితయోఃప్రవత్స్యతో । ర్నమ్రయోరుపరిబాష్పబిందవః॥ ౪

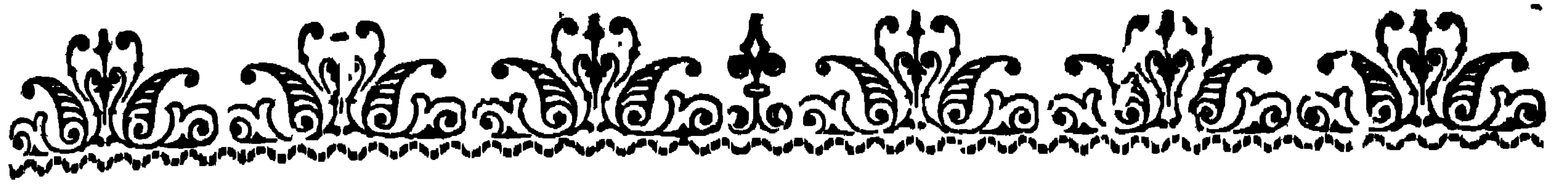
తౌపితుర్నయనజేనవారిణా । కించిదుక్షితశిఖండకావుభౌ
ధన్వినౌతమృషిమన్వగచ్ఛతాం । పౌరదృష్టికృతమార్గతోరణౌ॥ ౫

లక్ష్మణానుచరమేవరాఘవం । నేతుమైచ్ఛదృషిరిత్యసౌనృపః
ఆశిషంప్రయుయుజేనవాహినీం । సాహిరక్షణవిధౌతయోఃక్షమా॥ ౬

మాతృవర్గచరణస్పృశౌమునే । స్తౌప్రపద్యపదవీంమహౌజసః
రేజతుర్గతివశాత్ప్రవర్తినౌ । భాస్కరస్యమధుమాధవావివ॥ ౭

వీచిలోలభుజయో స్తయోర్గతం । శైశవాచ్చపలమప్యశోభత
తోయదాగమఇవోద్ధ్యభిద్యయో । ర్నామధేయసదృశంవిచేష్టితం॥ ౮

తౌబలాతిబలయోః ప్రభావతో । విద్యయోఃపథిమునిప్రదిష్టయోః
మమ్లతుర్నమణికుట్టిమోచితౌ । మాతృపార్శ్వపరివర్తినావివ॥ ౯

రఘువంశము.

ఏకాదశాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

కౌశికుం డొక్కనాఁడు భూ♦కాంతుఁజేరి । కాకపక్షము దాలిచి ♦ క్రాలు రాము
యజ్ఞవిఘ్నంబుఁ బాపఁగా ♦ నంపఁగోరెఁ । బ్రాయ మెంచరుగా శౌర్య♦వంతులందు॥

బుధుల సేవించు నారాజ ♦ పుంగవుండు । కష్టమునఁగన్న రాము ల♦క్ష్మణునితోడఁ
బనిచె మునివెంటఁ గోరినఁ ♦ బ్రాణమైన । నియ్యకుందురె రఘువంశ♦నృపతులెపుడు॥

వారలరుగఁగఁ బురరాజ ♦ పథము నెల్ల । నృపుఁడు కైసేయ నానతి ♦ యిడినతోనె
వాయువును మిత్రుఁగాఁగొని ♦ వారిదములు । పుష్పజలవృష్టి విభునాజ్ఞఁ♦ బూర్తిసేసె॥

చాపములఁ దాల్చి పిత్రాజ్ఞ ♦ సలుపనున్న । వారు వ్రాలిరి యాతని ♦ పాదములను
భూపతియు నట్లు నమ్రులై ♦ మ్రొక్కియున్న । సుతులపై బాష్పబిందుల♦వితతి రాల్చె॥

తండ్రికన్నీటఁ గూకటుల్ ♦ దడిసినట్టి । చాపములఁ దాల్చినట్టియా ♦ జనపసుతులు
పౌరదృక్పాళి పురమార్గ ♦ తోరణాళి । గాఁగ నాఋషి వెంటను ♦ గదలిరపుడు॥ ౫

వెంటఁ గొని చన సౌమిత్రి ♦ వెంటనుండు । రాము నేకోరె ఋషి గాన ♦ రాజమౌళి
యిడెను దీవెన సేనల ♦ నిడక వెంట । నదియె చాలును రక్షింప ♦ నంచు నెంచి॥ ౬

మాతల పదాబ్జముల నంటి ♦ మౌనివరుని । చండతేజుని పథమునఁ ♦ జనెడువారు
మించి రవిగతిఁ బట్టి వ ♦ ర్తించుచుండు । దివ్యమధుమాధవములట్లు ♦ దేజరిలిరి॥ ౭

ఊర్ధ్వభిద్యాశ్యనదముల ♦ నొప్పునట్టి । వర్షకాలపుఁ జేష్టకుఁ ♦ బాటియగుచుఁ
దరఁగలట్టులు చంచల ♦ తరములైన । బాహువుల చాపలం బొప్పె ♦ బాల్యమగుట॥ ౮

బలయు నతిబలయను విద్య ♦ లెలమితోడ । మౌని యొసఁగినఁ బ్రోవఁద♦న్మంత్రమహిమ
పరమణిస్థలి విహరించు ♦ బాలురయ్యుఁ । బడలకుండిరి తమతల్లి ♦ కడను బోలె॥ ౯

పూర్వవృత్తకథితైః పురావిదః । సానుజః పితృసఖస్య రాఘవః
ఊహ్యమాన ఇవ వాహనోచితః । పాదచారమపి న వ్యభావయత్ ॥ ౧౦

తౌ సరాంసి రసవద్భిరమ్బుభిః । కూజితైః శ్రుతిసుఖైః పతత్రిణః
వాయవః సురభిపుష్పరేణుభి । శ్ఛాయయా చ జలదాః సిషేవిరే ॥ ౧౧

నామ్భసాం కమలశోభినాం తథా । శాఖినాం చ న పరిశ్రమచ్ఛిదాం
దర్శనేన లఘునా యథా తయోః । ప్రీతిమాపురుభయో స్తపస్వినః ॥ ౧౨

స్థాణుదగ్ధవపుష స్తపోవనం । ప్రాప్య దాశరథి రాత్తకార్ముకః
విగ్రహేణ మదనస్య చారుణా । సోఽభవత్ప్రతినిధిర్న కర్మణా ॥ ౧౩

తౌ సుకేతుసుతయా ఖిలీకృతే । కౌశికాద్విదితశాపయా పథి
నిన్యతుః స్థలనివేశితాటనీ । లీలయైవ ధనుషీ అధిజ్యతాం ॥ ౧౪

జ్యానినాదమథ గృహ్ణతీ తయోః । ప్రాదురాస బహులక్షపాచ్ఛవిః
తాటకా చలకపాలకుణ్డలా । కాలికేవ నిబిడా బలాకినీ ॥ ౧౫

తీవ్రవేగధుతమార్గవృక్షయా । ప్రేతచీవరవసా స్వనోగ్రయా
అభ్యభావి భరతాగ్రజన్మయా । వాత్యయేవ పితృకాననోత్థయా ॥ ౧౬

ఉద్యతైకభుజయష్టిమాయతీం । శ్రోణిలమ్బిపురుషాన్త్రమేఖలాం
తాం విలోక్య వనితావధే ఘృణాం । పత్త్రిణా సహ ముమోచ రాఘవః ॥ ౧౭

యచ్చకార వివరం శిలాఘనే । తాటకోరసి స రామసాయకః
అప్రవిష్టవిషయస్య రక్షసాం । ద్వారతామగమదన్తకస్య తత్ ॥ ౧౮

బాణభిన్నహృదయా నిపేతుషీ । సా స్వకాననభువం న కేవలాం
విష్టపత్రయపరాజయస్థిరాం । రావణశ్రియమపి వ్యకమ్పయత్ ॥ ౧౯

రామమన్మథశరేణ తాడితా । దుస్సహేన హృదయే నిశాచరీ
గన్ధవద్రుధిరచన్దనోక్షితా । జీవితేశవసతిం జగామ సా ॥ ౨౦

నైఋతఘ్నమథ మన్త్రవన్మునేః । ప్రాపదస్త్రమవదానతోషితాత్
జ్యోతిరిన్ధననిపాతి భాస్కరాత్ । సూర్యకాన్త ఇవ తాటకాన్తకః ॥ ౨౧

వామనాశ్రమపదం తతః పరం । పావనం శ్రుతమృషేరుపేయివాన్
ఉన్మనాః ప్రథమజన్మచేష్టితా । న్యస్మరన్నపి బభూవ రాఘవః ॥ ౨౨

వాహనంబుల కలవాటు ♦ పడినరాముఁ । డనుజునింగూడి కాల్నడ ♦ నరుగుచున్నఁ
జిత్రసఖుఁడు పూర్వచారిత్రి ♦ విదుఁడుదెలుపు । కథల నాయాసమెఱుఁగక ♦ పథమునడచె॥

రుచిరుచిరవారిచేత స ♦ రోవరములు । హరికూజితములచే వి ♦ హంగమములు
సౌరభలతాంతరజముచే ♦ మారుతములు । నీడచే మేఘములు గొల్చె ♦ నృపతిసుతుల॥

జలజముల నొప్పు జలముల ♦ వలనఁగాని । బడలికను దీర్చు తరువుల ♦ వలనఁగాని
తాపసులు వారిదర్శనో ♦ త్సవమువలన । గన్న సంప్రీతి నెప్పుడుఁ ♦ గాంచలేదు॥ ౧౨

హరనయనదగ్ధ మదనుని ♦ యాశ్రమంబు । చేత ధనువున్న రాముఁడు ♦ సేరియచటఁ
గార్యములఁగాక సుందర ♦ కాయముననుఁ । మరుని ప్రతినిధియో యన ♦ వఱలెనంత॥

ప్రీతి ముని తెల్పినట్టి సు ♦ కేతుతనయ । శాపహతచేరి చెఱచిన ♦ యాపథమున
మోపి కోటుల నిలువీఁదఁ ♦ జాపయుగము । నెక్కువెట్టిరి లీల నృ ♦ పేంద్రసుతులు॥

వీనులను బున్కపోగులు ♦ వ్రేలుచుండ । బహుళరాత్రిని బోలెడు ♦ వన్నెగల్గి
బకచయముతోడి మేఘాళి ♦ భాతిఁదోఁచె । నెదుటఁదాటక వారిటం ♦ కృతి గ్రహించి॥

వేగభరమున నృక్షముల్ ♦ విఱిగిపడఁగఁ । బీనుఁగుల మీఁది పేలికల్ ♦ మేనఁదాల్చి
ప్రేతభూమిని లేచెడు ♦ వాతమట్లు । లార్చుచును వచ్చి రాము నె ♦ దిర్చెనసుర॥ ౧౬

కట్టునలె నెత్తియున్నట్టి ♦ కరముదాని । వ్రేలుప్రేవుల మొలనూలు ♦ గ్రాలుదానిఁ
గాంచి రాముఁడు విడిచెను ♦ గఱకుటమ్ము । తోడ స్త్రీవధఁ గలదయఁ ♦ గూడనపుడు॥

రాతిఁబోలిన తాటకో ♦ రస్థలమున । రాముబాణంబు సల్పిన ♦ రంధ్రమరయ
నింతవఱకును రాక్షస ♦ ప్రాంతమందుఁ । జోరనియమునకు ద్వారంబు ♦ కరణినొప్పె॥

శరదళిత వక్ష యివ్విధి ♦ ధరణిఁబడిన । దానికానన భూమిమా ♦ త్రమెమ్మెగాక
త్రిజగముల గెల్చి తిరమయి ♦ తేజరిలిన । పదితలలవాని సిరియుఁ గం ♦ పంబునొందె॥

ఆ నిశాచరి సహియింప ♦ రానిరామ । కామశరమున హృదయంబు ♦ ఘాతమొందె
గంధయుత రక్తచందన ♦ గంధమలఁది । జీవితేశు నివాసంబుఁ ♦ జేరసరగె॥ ౨౦

కడఁకమెచ్చినమునినుండి ♦ పడసె రాముఁ । డసురలనుజంపుమంత్రియు ♦ తాస్త్రమపుడు
సూర్యకాంతపు శిల తాను ♦ సూర్యునుండి । కాష్ఠములఁ గాల్చు కాంతిని ♦ గాంచునట్లు॥

అంత ఋషిచేత వినియుండి ♦ యమలమైన । భవ్యతరవామ నాశ్రమ ♦ పదముఁజేరి
పూర్వజన్మస్మరణముఁదాఁ ♦ బొందకున్న । నెంతయును రాముఁడుత్సాహ ♦ వంతుఁడయ్యె॥

ఏకాదశః సర్గః

ఆససాద మునిరాత్మనస్తతః । శిష్యవర్గపరికల్పితార్హణం
బద్ధపల్లవపుటాంజలిద్రుమం । దర్శనోన్ముఖమృగం తపోవనం॥ ౨౩

తత్ర దీక్షితమృషిం రరక్షతు । ర్విఘ్నతో దశరథాత్మజౌ శరైః
లోకమంధతమసాత్క్రమోదితౌ । రశ్మిభిః శశిదివాకరావివ॥ ౨౪

వీక్ష్య వేదిమథ రక్తబిందుభి । ర్బంధుజీవపృథుభిః ప్రదూషితాం
సంభ్రమోఽభవదపోఢకర్మణా । మృత్విజాం చ్యుతవికంకతస్రుచాం॥ ౨౫

ఉన్ముఖః సపది లక్ష్మణాగ్రజో । బాణమాశ్రయముఖాత్సముద్ధరన్
రక్షసాం బలమపశ్యదంబరే । గృధ్రపక్షపవనేరితధ్వజం॥ ౨౬

తత్ర యావధిపతీ మఖద్విషాం । తౌ శరవ్యమకరోత్స నేతరాం
కిం మహోరగవిసర్పివిక్రమో । రాజిలేషు గరుడః ప్రవర్తతే॥ ౨౭

సోఽస్త్రముగ్రజవమస్త్రకోవిదః । సందధే ధనుషి వాయుదైవతం
తేన శైలగురుమప్యపాతయత్ । పాండుపత్రమివ తాటకాసుతం॥ ౨౮

యః సుబాహురితి రాక్షసోఽపర । స్తత్ర తత్ర విససర్ప మాయయా
తం క్షురప్రశకలీకృతం కృతీ । పత్త్రిణాం వ్యభజదాశ్రమాద్బహిః॥ ౨౯

ఇత్యపాస్తమఖవిఘ్నయోస్తయోః । సాంయుగీనమభినంద్య విక్రమం
ఋత్విజః కులపతేర్యథాక్రమం । వాగ్యతస్య నిరవర్తయన్ క్రియాః॥ ౩౦

తౌ ప్రణామచలకాకపక్షకౌ । భ్రాతరావవభృథాప్లుతో మునిః
ఆశిషామనుపదం సమస్పృశ । ద్దర్భపాటితతలేన పాణినా॥ ౩౧

తం న్యమంత్రయత సంభృతక్రతు । ర్మైథిలః స మిథిలాం వ్రజన్వశీ
రాఘవావపి నినాయ బిభ్రతౌ । తద్ధనుఃశ్రవణజం కుతూహలం॥ ౩౨

తైః శివేషు వసతిర్గతాధ్వభిః । సాయమాశ్రమతరుష్వగృహ్యత
యేషు దీర్ఘతపసః పరిగ్రహో । వాసవక్షణకలత్రతాం యయౌ॥ ౩౩

ప్రత్యపద్యత చిరాయ యత్పున । శ్చారు గౌతమవధూః శిలామయీ
స్వం వపుః స కిల కిల్బిషచ్ఛిదాం । రామపాదరజసామనుగ్రహః॥ ౩౪

రాఘవాన్వితముపస్థితం మునిం । తం నిశమ్య జనకో జనేశ్వరః
అర్థకామసహితం సపర్యయా । దేహబద్ధమివ ధర్మమభ్యగాత్॥ ౩౫

అర్చకయి శిష్యులిడిన పు ♦ ష్పాదికములఁ । బల్లవాంజలిఁ గూర్చిన ♦ పాదపములఁ
జూడ మోములనెత్తిన ♦ లేడిగములఁ । దనరు తనయాశ్రమముఁజేరె ♦ మునివరుండు॥

దశరథాత్మజులట దీక్షఁ ♦ దనరు ఋషిని । విఘ్నములనుండి కాచిరి ♦ విశిఖములను
గ్రమముగాఁ దోఁచి శశిరవుల్ ♦ దమమునుండి । కిరణములచేతజగముర ♦ క్షించుమాడ్కి॥

వేదిమంకెన పూలంత ♦ పెద్దవైన । నెత్త్రుబొట్టులచే నప ♦ విత్రమైనఁ
జూచియట్టె వికంకత ♦ స్రుక్కులెడలి । స్వక్రియలు మాని ఋత్విజుల్ ♦ భయముపడిరి॥

అపుడు రాముఁడు పొదినుండి ♦ యాశుగంబు । దీనిమోమెత్తి దివికేఁదా ♦ దృష్టిఁజఱపి
గ్రద్దలాడించు తెక్కల ♦ గాలిఁగదలు । పడగలను గల్గు దనుజుల ♦ దడముఁగాంచె॥

యజ్ఞరిపులగు వారిలో ♦ నధిపులైన । వారిగుఱిపెట్టి రాముండు ♦ వదలిపరుల
ఘనభుజంగాళి కడరెడు ♦ గరుడుఁడెందు । నీటిపాముల మీఁదికి ♦ ధాటియిడునె॥

అస్త్రకోవిదుఁడగు రాముఁ ♦ డమితజవము । గలుగు ననిలాస్త్రమును గూర్చెఁ ♦ గార్ముకమున
దానిచేఁ గొండబరువుఁడు ♦ తాటకేయుఁ । డవనిమీఁదను బడెఁ బండు ♦ టాకువోలె॥

అంతట సుబాహు వనియెడు ♦ నన్యదనుజుఁ । డేటిమాటుల నటునిటుఁ ♦ దిరుగువాని
రాముఁడేడ్తెఱఁ జెక్కుత్తు ♦ రప్రమునను । వనికి నవల ఖగాళికిఁ ♦ బంచిపెట్టె॥ ౨౯

కులపతియు మౌనియైనట్టి ♦ కుశికపుత్రు । యజ్ఞవిఘ్నముఁబాపి య ♦ థార్హవిధిని
గ్రతువు నెఱవేరఁ జేసిన ♦ రాజసుతుల । యాజితేజంబుఁ గొనియాడె ♦ యాజకాళి॥

కదలఁగాఁ గాక పక్షముల్ ♦ కాళ్లకెఱఁగు । నన్నదమ్ముల దీవించి ♦ హర్షమునను
దర్భనొఱసిన యఱచేతఁ ♦ దనువులంటె । నవభృథస్నాన మొనరించి ♦ యలరుమౌళి॥

యజ్ఞమొనరింప సంసిద్ధుఁ ♦ డైనజనకు । ప్రార్థనంబున మిథిలకు ♦ నరుగుమౌని
తాము విన్నట్టి జనకుని ♦ ధనువుఁజూడ । వేడ్కపడు రాఘవులఁగూడ ♦ వెంటఁగొనియె॥

నడచి మార్గంబు సాయంత ♦ నమునవారు । వరతపోధను గౌతము ♦ పత్నిక్షణము
శప్రిని కళత్రమైన యా ♦ శ్రమమునందుఁ । దరులక్రింద వసించిరి ♦ కరముఁ బ్రీతి॥

ఎంతయో కాలముగ శిలా ♦ కృతినినున్న । గౌతమునిభార్య మరల సం ♦ ప్రీతిమెఱయ
నఘహరంబగు రాముపా ♦ దారవింద । రజముచేఁ గాంచెనటఁ దన ♦ రమ్యతనువు॥ ౩౪

మౌని యరుదెంచె రామల ♦ క్ష్మణులతోడ । ననఁగ వినిచనె నెదురుగ ♦ జనకనృపతి
సర్వకామ సమేత ధ ♦ ర్మావతార । మనఁగ నొప్పెడు ఋషియిడిన ♦ ర్ఘ్యమ్ముఁగొనుచు॥

ఏకాదశః సర్గః

తౌ విదేహనగరీనివాసినాం । గాం గతావివ దివః పునర్వసూ
మన్యతే స్మ పిబతాం విలోచనైః । పక్ష్మపాతమపి వంచనాం మనః॥ ౩౬

యూపవత్యవసితే క్రియావిధౌ । కాలవిత్కుశికవంశవర్ధనః
రామమిష్వసనదర్శనోత్సుకం । మైథిలాయ కథయాంబభూవ సః॥ ౩౭

తస్య వీక్ష్య లలితం వపుః శిశోః । పార్థివః ప్రథితవంశజన్మనః
స్వం విచింత్య చ ధనుర్దురానమం । పీడితో దుహితృశుల్కసంస్థయా॥ ౩౮

అబ్రవీచ్చ భగవన్ మతంగజై । ర్యద్బృహద్భిరపి కర్మ దుష్కరం
తత్ర నాహమనుమంతుముత్సహే । మోఘవృత్తి కలభస్య చేష్టితం॥ ౩౯

హ్రేపితా హి బహవో నరేశ్వరా । స్తేన తాత ధనుషా ధనుర్భృతః
జ్యానిఘాతకఠినత్వచో భుజాన్ । స్వాన్ విధూయ ధిగితి ప్రతస్థిరే॥ ౪౦

ప్రత్యువాచ తమృషిర్నిశమ్యతాం । సారతో యమథవా కృతం గిరా
చాప ఏవ భవతో భవిష్యతి । వ్యక్తశక్తిరశనిర్గిరావివ॥ ౪౧

ఏవమాప్తవచనాత్స పౌరుషం । కాకపక్షకధరేఽపి రాఘవే
శ్రద్దధే త్రిదశగోపమాత్రకే । దాహశక్తిమివ కృష్ణవర్త్మని॥ ౪౨

వ్యాదిదేశ గణశోఽథ పార్శ్వగాన్ । కార్ముకాభిహరణాయ మైథిలః
తైజసస్య ధనుషః ప్రవృత్తయే । తోయదానివ సహస్రలోచనః॥ ౪౩

తత్ప్రసుప్తభుజగేంద్రభీషణం । వీక్ష్య దాశరథిరాదదే ధనుః
విద్రుతక్రతుమృగానుసారిణం । యేన బాణమసృజద్వృషధ్వజః॥ ౪౪

ఆతతజ్యమకరోత్స సంసదా । విస్మయస్తిమితనేత్రమీక్షితః
శైలసారమపి నాతియత్నతః । పుష్పచాపమివ పేశలం స్మరః॥ ౪౫

భజ్యమానమతిమాత్రకర్షణా । త్తేన వజ్రపరుషస్వనం ధనుః
భార్గవాయ దృఢమన్యవే పునః । క్షత్రముద్యతమివ న్యవేదయత్॥ ౪౬

దృష్టసారమథ రుద్రకార్ముకే । వీర్యశుల్కమభినంద్య మైథిలః
రాఘవాయ తనయామయోనిజాం । పార్థివశ్శ్రియమివ న్యవేదయత్॥ ౪౭

మైథిలః సపది సత్యసంగరో । రాఘవాయ తనయామయోనిజాం
సన్నిధౌ ద్యుతిమతస్తపోనిధే । రగ్నిసాక్షిక ఇవాతిసృష్టవాన్॥ ౪౮

అప్పుడే దేవతలు దివినుండి ♦ యవనిదిగిన । యప్పునర్వసులను బోలి ♦ యలరుచుండు
రాఘవుల రూపులను గంటఁ ♦ దాౘవిరపుతు । వంచకములని తమ చెప్ప ♦ పాట్లనెంచి॥

యాపవతియయి క్రతువంత ♦ మొందఁగాంచి । సమయవిదుఁడైనకుశికవం♦శప్రసూతి
కార్ముకముచూడ రాముని ♦ కౌతుకంబు । నెఱుఁగఁ జేసెను జనక పృ ♦ థ్వీశునకును॥

ఖ్యాత వంశమ్ములోఁ బుట్టి ♦ కాంౘిలు నృపతి । తనయునిమనోహరంబైన ♦ తనువుఁ జూచి
వంచ దుస్సాధ్య మైన చా ♦ పముదలంచి। పుత్రియుంకువ కెంతయుఁ ♦ బొక్కె విభుఁడు॥

గంధ సింధురమునకును ♦ గష్టమైన । పనులబాలగజంబుదా ♦ వ్యర్థముగను
గడఁగుటకు నేను సమ్మతి ♦ నిడఁగలేను । వినుఁడు మౌనీంద్ర యని యేఁడు ♦ విన్నవించె॥

ఎందఱో చాపధరులగు ♦ నృపులువచ్చి । భంగపడి దీనిచే గుణ ♦ ప్రతినిఘాత
పటల కఠినతరాత్మీయ ♦ బాహుబలముఁ । దెగడికొం చేగి రనియును ♦ దెలిపె నతఁడు॥

అనుఁడు మునిపల్కె వినుమీతఁ ♦ డమితబలుఁడు । పలుకులేటికి నీచాప ♦ బలమునెల్లఁ
బట్టి పరికించుఁ దనబాహు ♦ బలముచేత । మించి పిడు గద్రులను బరీ ♦ క్షించునట్లు॥

అవనిమిఁగురు పురగంత ♦ యగ్ని యందు । దాహశక్తి యనంతమై ♦ తనరుకరణి
నమితమా తేజమబ్బాలు ♦ నందునుండు । ననుమ నృపుఁడెంచె నాప్తుఁడౌ ♦ మునిశ చింప॥

అనుచరుల గుంపు గుంపుగ ♦ నంపెనపుడు । తనదు బాణాసనము దేఁగ ♦ జనకనృపతి
వేయికన్నులు గలవాఁడు ♦ తోయదముల । మించు విలుదెచ్చు పనికయి ♦ పంచునట్లు॥

సుప్త ఫణిపతి గతిభీతిఁ ♦ జూపునట్టి । వీడి క్రతువును బాలెకు ♦ లేడులకును
దివ్యశరమును హరుఁడు సం ♦ ధించినట్టి । చాపమీక్షించి చేపట్టె ♦ భూపుపట్టి॥ ౮౮

రెప్పవేయక నివ్వెఱ ♦ నృపకుమారు । సభ్యులందఱు వీక్షింప ♦ సరసగతిని
గొండబరువుండు ధనువున ♦ గుణముఁగూర్చె । వేడ్కవిరివింట మరుఁడెక్కు ♦ వెట్టునట్లు॥

రాముఁడెక్కువగా నీడ్వ ♦ వ్రక్కలగుచు । నుఱిమినట్టులు ధ్వనిచేసె ♦ హరునిధనువు
బద్ధవైరంబు పూనిన ♦ భార్గవునకు । క్షత్రమిదె పుట్టె మఱియని ♦ చాటుకరణి॥ ౮౯

భగ్నని ధనువున రాముని ♦ బలముఁజూచి । శౌర్యశుల్కముఁ గొనియాడి ♦ జనకనృపతి
యతని కిచ్చెదనని తెల్పె ♦ సుతనుపేతను । రమకుఁదుల్యను సీతను ♦ రమ్యగుణను॥ ౯౦॥

తనదుపుత్రి నయోనిజఁ ♦ దత్క్షణంబ । సత్యసంధుఁడుజనకుఁడు ♦ శౌర్యనిధికి
రామచంద్రునకత్తపో ♦ ధాముసెదుట । నగ్నియెదుటనువలెనిచ్చె ♦ హర్షమతిని॥ ౯౧

ప్రాహిణోచ్చమహితంమహాద్యుతిః । కోసలాధిపతయేపురోధసం
భృత్యభావిదుహితుః పరిగ్రహాత్ । దిశ్యతాంకులమిదంనిమేరితి॥ ౪౯

అన్వియేషసదృశీంసచస్నుషాం । ప్రాపచైనమనుకూలవాగ్ద్విజః
సద్యఏవసుకృతాంహిపచ్యతే । కల్పవృక్షఫలధర్మికాంక్షితం॥ ౫౦

తస్యకల్పితపురస్క్రియావిధేః । శుశ్రువాన్వచనమగ్రజన్మనః
ఉచ్చచాలబలభిత్సఖోవశీ । సైన్యరేణుముషితార్కదీధితిః॥ ౫౧

ఆససాదమిథిలాంసవేష్టయన్ । పీడితోపవనపాదపాంబలైః
ప్రీతిరోధమసహిష్టసాపురీ । స్త్రీవకాంతపరిభోగమాయతం॥ ౫౨

తౌసమేత్యసమయస్థితావుభౌ । భూపతీవరుణవాసవోపమౌ
కన్యకాతనయకౌతుకక్రియాం । స్వప్రభావసదృశీంవితేనతుః॥ ౫౩

పార్థివీముదవహద్రఘూద్వహో । లక్ష్మణస్తదనుజామథోర్మిళాం
యౌతయోరవరజౌవరౌజసౌ । తౌకుశధ్వజసుతేసుమధ్యమే॥ ౫౪

తేచతుర్థసహితాస్త్రయోబభుః । సూనవోనవవధూపరిగ్రహాః
సామదానవిధిభేదవిగ్రహాః । సిద్ధిమంతఇవతస్యభూపతేః॥ ౫౫

తానరాధిపసుతానృపాత్మజైః । స్తేచతాభిరగమన్కృతార్థతాం
సోభవద్వరవధూసమాగమః । ప్రత్యయప్రకృతియోగసన్నిభః॥ ౫౬

ఏవమాత్తరతిరాత్మసంభవాం । స్తాన్నివేశ్యచతురోపితత్రిసః
అధ్వసుత్రిషువిసృష్టమైథిలః । స్వాంపురీందశరథోన్యవర్తత॥ ౫౭

తస్యజాతుమరుతఃప్రతీపగా । వర్త్మసుధ్వజతరుప్రమాథినః
చిక్లిశుర్భృశతయావరూథినీ । ముత్తటాఇవనదీరయాఃస్థలీం॥ ౫౮

లక్ష్యతేస్మతదనంతరంరవి । ర్బద్ధభీమపరివేషమండలః
వైనతేయశమితస్యభోగినో । భోగవేష్టితఇవచ్యుతోమణిః॥ ౫౯

శ్యేనపక్షపరిధూసరాలకాః । సాంధ్యమేఘరుధిరార్ద్రవాససః
అంగనాఇవరజస్వలాదిశో । నోబభూవురవలోకనక్షమాః॥ ౬౦

భాస్కరశ్చదిశమధ్యువాసయాం । తాంశ్రితాః ప్రతిభయంవవాసిరే
క్షత్రశోణితపితృక్రియోచితం । చోదయంత్యఇవభార్గవంశివాః॥ ౬౧

నిమికులపుఁగన్యకనుమీరు ♦ నెమ్మిమీఱఁ । గోడలుగఁగొందుభృత్యుని ♦ కోర్కిపండు
ననుచు దశరథునకుఁ దెల్ప ♦ నని చెఁబూజ్యుఁ । దనపురోహితుజనకుఁ డు♦దారయశుఁడు॥

తగినకోడలివెదకెడు ♦ దశరథేశుఁ । జేరె ననుకూలముగను ప♦చించుద్విజుఁడు
కల్పవృక్షపుఫలమట్లు ♦ కాంక్షితంబు । తలఁచినంత నెపండదే ♦ ధన్యులకును॥ ౫౦

అర్చితుండైన విపరివా♦క్యములకలరి । యిందిరాసఖుఁడును పశియకా న♦రేంద్రమాళి
యేఁచి సైన్యంబులరుగుచో ♦ లేచుదుమ్ము । తరణికిరణాళిఁగప్పఁగాఁ ♦ దరలెవేడ్క॥ ౫౧

చేరెమిథిలను జుట్టును ♦ సేనవిడిసి । పీడలొనరించెఁ దోఁటల ♦ వృక్షములకుఁ
క్రీతినిడుబాధకోర్చెఁ బు♦రీమతల్లి । యుపతిపతిచేష్టలకును దా♦ నోర్చునట్లు॥ ౫౨

అన్నియాచారములెఱింగి ♦ యున్నవారు । పఱిపరుణులఁబోలెడు ♦ వారునృపులు
చేరియిర్వురు పెండ్లిండ్లు ♦ సేసిరపుడు । పుత్త్రపుత్త్రికలకుఁదగు ♦ భూరిమహిమ॥ ౫౩

అవనిజను రాముఁ డామెకు ♦ ననుజయైన । యూర్మిళను లక్ష్మణుఁడు శౌర్య ♦ మొప్పవారు
వారియనుజన్మ లాకుశ♦ధ్వజునినుతల । నిర్వురనుమధ్యలఁ బరిగ్ర♦హించిరెలమి॥ ౫౪

నవపథాయుక్తలైన నం♦దనులునల్వు । రామహీధవుఫలయుత ♦ సామదాన
భేదదండమ్ములనియెడు ♦ భేదములను । జెలఁగెడునుపాయములఁబోలి ♦ యలరిరపుడు॥

రాచకన్నెలు మఱియును ♦ రాజసుతులు । పడసిరికృతార్థతను ఒర♦స్వరముఁగూడి
యవ్యథాపరపూజ్య స♦మాగమంబు । ప్రకృతియుప్రత్యయముగూడు ♦ పగిది మెఱసె॥

ఇట్టు లనురాగవంతులై ♦ యొసఁగుసుతుల । నల్వురకుఁబెండ్లిగావించి ♦ చెల్వుమీఱ
మూఁడుదినములదారితో ♦ వీడిజనకుఁ । దరలెఁ దనపురమునుబట్టి ♦ దశరథుండు॥ ౫౭

ఎంతయును జండమారుత ♦ మెదురువీచి । ధ్వజతరుల నేలఁ బడవైచి ♦ దారియందు
దడములను జిక్కువెట్టెను ♦ దటముమీఱి । పొలములనుముంచు నద్యేటి♦పోటుమాడ్కి॥

అంత భయమిడు కోటతో ♦ నంబరమునఁ । గానుపించెను భానుండు ♦ వైనతేయు
వలన మృతిఁగన్న ఫణి తన ♦ ఫణపుమణిని । బెట్టితాఁ జుట్టిపడినట్టి ♦ విధము దోఁప॥

శ్యేనపక్షాళి మాసిన ♦ చికురములుగ । సంజమబ్బులు రక్తవ ♦ స్త్రములుగాఁగఁ
గన రజస్వలలైన యం♦గనల పగిదిఁ । గడలుకనుఁగొన యోగ్యముల్ ♦ గాకయుండె॥

అర్కుఁడు వసించి యరిగిన ♦ యట్టిదిక్కు । నందు భీకరముగ నక్క ♦ లఱవఁజొచ్చె
క్షత్త్రియక్షత్త్రంబుచేఁ జిత్య ♦ కార్యములను । జేయు భార్గవు రమ్మని ♦ పిలుచునట్లు॥ ౬౧

తత్ప్రతీపపవనాదివైకృతం । ప్రేక్ష్యశాంతిమధికృత్యకృత్యవిత్
అన్వయుంక్తగురుమీశ్వరఃక్షితేః । స్వంతమిత్యలఘయత్సతద్వ్యథామ్॥ ౬౨

తేజసఃసపదిరాశిరుత్థితః । ప్రాదురాసకిలవాహినీముఖే
యఃప్రమృజ్యనయనానిసైనికై । ర్లక్షణీయపురుషాకృతిశ్చిరాత్॥ ౬౩

పిత్ర్యమంశముపవీతలక్షణం । మాతృకంచధనురూర్జితందధత్
యఃససోమఇవఘర్మదీధితిః । సద్విజిహ్వఇవచందనద్రుమః॥ ౬౪

యేనరోషపరుషాత్మనఃపితుః । శాసనేస్థితిభిదోపితస్థుషా
వేపమానజననీశిరచ్ఛిదా । ప్రాగజీయతఘృణాతతోమహీ॥ ౬౫

అక్షబీజవలయేననిర్బభౌ । దక్షిణశ్రవణసంస్థితేనయః
క్షత్రియాంతకరణైకవింశతే । ర్వ్యాజపూర్వగణనామివోద్వహన్॥ ౬౬

తంపితుర్వధభవేనమన్యునా । రాజవంశనిధనాయదీక్షితం
బాలసూనురవలోక్యభార్గవం । స్వాందశాంచవిషసాదపార్థివః॥ ౬౭

నామరామఇతితుల్యమాత్మజే । వర్తమానమహితేచదారుణే
హృద్యమస్యభయదాపిచాభవ । ద్రత్నజాతమివహారసర్పయోః॥ ౬౮

అర్ఘ్యమర్ఘ్యమితివాదినంనృపం । సోనవేక్ష్యభరతాగ్రజోయతః
క్షత్రకోపదహనార్చిషంతతః । సందధేదృశముదగ్రతారకాం॥ ౬౯

తేనకార్ముకనిషక్తముష్టినా । రాఘవోవిగతభీఃపురోగతః
అంగులీవివరచారిణంశరం । కుర్వతానిజగదేయుయుత్సునా॥ ౭౦

క్షత్రజాతమపకారవైరిమే । తన్నిహత్యబహుశఃశమంగతః
సుప్తసర్పఇవదండఘట్టనా । ద్రోషితోస్మితవవిక్రమశ్రవాత్॥ ౭౧

మైథిలస్యధనురన్యపార్థివై । స్త్వంకిలానమితపూర్వమక్షణోః
తన్నిశమ్యభవతాసమర్థయే । వీర్యశృంగమివభగ్నమాత్మనః॥ ౭౨

అన్యదాజగతిరామఇత్యయం । శబ్దఉచ్చరితఏవమామగాత్
వ్రీడమావహతిమేససంప్రతి । వ్యస్తవృత్తిరుదయోన్ముఖేత్వయి॥ ౭౩

బిభ్రతోస్త్రమచలేష్వకుంఠితం । ద్వౌరిపూమమమతౌసమాగసౌ
ధేనువత్సహరణాచ్చహైహయ । స్త్వంచకీర్తిమపహర్తుముద్యతః॥ ౭౪

గాలి మొదలగు దుర్నిమి ♦ త్తాళిఁజూచి । శాంతిఁ గూరిచి గురుని భూ ♦ జానియడుగఁ
గడకు శుభమగునని తెల్పి ♦ కార్యవిదుని । చింత తగ్గించెఁ గొంత వ ♦ శిష్ఠమౌని॥ ౬౨

అంత క్షణమాత్రమునను సై ♦ న్యములముందు । నగపడియె గొప్పతేజ మ ♦ త్యద్భుతముగ
నలిమికొని కన్నులను సైని ♦ కులు గనంగ । నెట్టకేలకుఁ బూరుషా ♦ కృతిగఁదోఁచె॥ ౬౩

సోముతోఁ గూడియున్నట్టి ♦ సూర్యుపగిది । భుజగముండెడు చందన ♦ భూజమట్లు
జనకు వంశము చూపెడు ♦ జన్నిదంబుఁ । దల్లియంశపు ధనువును ♦ దాల్చినట్టి॥ ౬౪

అల్కఁ గఠినంపు మతిని మ ♦ ర్యాదదప్పి । యున్న జనకుని యాజ్ఞలో ♦ నుండి చనక
కరమునడఁకెడు తల్లిదౌ ♦ శిరమునఱకి । గెలిచి కరుణను ధారుణి ♦ గెలిచినట్టి॥ ౬౫

ఉర్వీలో క్షత్రియుల నిర్వ ♦ దొక్కమాఱు । తాను జంపిన సంఖ్యను ♦ దలఁపుగొలుప
నమల రుద్రాక్ష మాలయ ♦ వ్యాజమునను । దనదు కుడిచెవి మీఁదను ♦ దాల్చినట్టి॥

ఆత్మ పిత్రర్థచేఁ గన్న ♦ యాగ్రహమున । భూపకులములఁ బరిమార్పఁ ♦ బూనినట్టి
భార్గవునిఁ జూచి బాలుఁడౌ ♦ పట్టిఁజూచి । తనదుదశఁగూర్చి చింతిల్లె ♦ దశరథుండు॥

పుత్త్రినందును దారుణ ♦ శత్రునందు । వర్తిలెడు రామనామంబు ♦ పార్థివునకుఁ
బ్రియము భయమును గొలిపెను ♦ హృదయమందు । హాటకములందుమణిజాతి ♦ యట్టులపుడు॥

భార్గవుం డర్ఘ్య మిడెయని ♦ పలుకునృపుని । నైపుమాడక రాముని ♦ నైపుఁబఱపె
మహీపులకు మండు కోపంపు ♦ మంటఁబోలు । వెఱపు గొలిపెడు గ్రుడ్డుల ♦ వేఁడిచూపు॥

పోరునకుఁ గాలుద్రవ్వుచు ♦ ముష్టిచేతఁ । జాపమునుబట్టి వ్రేళుల ♦ సందులందు
నిషువుగూర్చినభార్గవుం ♦ డెట్టయెదుట । భయపడకయున్నరామతోఁ ♦ బలికెనిట్లు॥

శత్రుపదమయ్యెనపకృతి ♦ క్షత్రజాతి । దానిఁబల్మఱుగూల్చి శాం ♦ తంబుగనియుఁ
గఱ్ఱదెబ్బనుసుప్తాహి ♦ కనలునట్లు । కనలితిననీపరాక్ర ♦ మాకర్ణనమున॥ ౭౧

ఇతరనరపతులెవ్వరు ♦ నింతవఱకు । వంచియెఱుఁగని జనకుచా ♦ పంబునీవు
విఱువవినియెంచితిని నాదు ♦ విక్రమంబు । శృంగభంగంబుగాంచెనీ ♦ చేతనంచు॥ ౭౨

నోటిలోనుండిరామయశ ♦ మాటవెడల । లోకమునఁజెల్లుచుండెను ♦ నాకెమున్న
అట్టిపేరున విపరీత ♦ మైనవృత్తి । నీవువర్థిల్ల లజ్జ వ ♦ హించినాడ॥ ౭౩

అద్రియందును జెడనట్టి ♦ యస్త్రమాను । నాకుసమశత్రులిర్వు రే ♦ లోకమందు
నావుదూడనుగొనిచన్న ♦ హైహయుండు । నావిమలకీర్తిఁగొననున్న ♦ నీవొకఁడవు॥

క్షత్రియాంతకరణోపివిక్రమ । స్తేనమామవతినాజితే త్వయి
పావకస్యమహిమాసగణ్యతే । కక్షవజ్జ్వలతిసాగరేపియః॥ ౭౫

విద్ధిచాత్తబలమోజసాహరే । రైశ్వరంధనురభాజియత్త్వయా
ఖాతమూలమనిలోనదీరయైః । పాతయత్యపిమృదుస్తటద్రుమం॥ ౭౬

తన్మదీయమిదమాయుధంజ్యయా । సంగమయ్యసశరంవికృష్యతాం
తిష్ఠతుప్రధనమేవమప్యహం । తుల్యబాహుతరసాజితస్త్వయా॥ ౭౭

కాతరోసియదివోద్గతార్చిషా । తర్జితఃపరశుధారయామమ
జ్యానిఘాతకఠినాంగులిర్వృథా । బధ్యతామభయయాచనాంజలిః॥ ౭౮

ఏవముక్తవతిభీమదర్శనే । భార్గవేస్మితవికంపితాధరః
తద్ధనుర్గ్రహణమేవరాఘవః । ప్రత్యపద్యతసమర్థముత్తరం॥ ౭౯

పూర్వజన్మధనుషాసమాగతః । సోతిమాత్రలఘుదర్శనోభవత్
కేవలోపిసుభగోనవాంబుదః । కింపునస్త్రిదశచాపలాంఛితః॥ ౮౦

తేనభూమినిహితైకకోటితత్ । కార్ముకంచబలినాధిరోపితం
నిష్ప్రభశ్చరిపురాసభూభృతాం । ధూమశేషఇవధూమకేతనః॥ ౮౧

తావుభావపిపరస్పరస్థితౌ । వర్ధమానపరిహీనతేజసౌ
పశ్యతిస్మజనతాదినాత్యయే । పార్వణౌశశిదివాకరావివ॥ ౮౨

తంకృపామృదురవేక్ష్యభార్గవం । రాఘవఃస్ఖలితవీర్యమాత్మని
స్వంచసంహితమమోఘమాశుగం । వ్యాజహారహరసూనుసన్నిభః॥ ౮౩

నప్రహర్తుమలమస్మినిర్దయం । విప్రఇత్యభిభవత్యపిత్వయి
శంసకింగతిమనేనపత్రిణా । హన్మిలోకముతతేమఖార్జితం॥ ౮౪

ప్రత్యువాచతమృషిర్నతత్త్వత । స్త్వాంనవేద్మిపురుషంపురాతనం
గాంగతస్యతవధామవైష్ణవం । కోపితోహ్యసిమయాదిదృక్షుణా॥ ౮౫

భస్మసాత్కృతవతఃపితృద్విషః । పాత్రసాచ్చవసుధాంససాగరాం
ఆహితోజయవిపర్యయోపిమే । శ్లాఘ్యఏవపరమేష్ఠినాత్వయా॥ ౮౬

తద్గతింమతిమతాంవరేప్సితాం । పుణ్యతీర్థగమనాయరక్ష మే
పీడయిష్యతినమాంఖిలీకృతా । స్వర్గపద్ధతిరభోగలోలుపం॥ ౮౭

క్షత్రియులసంహరించిన ♦ శౌర్యమయ్యుఁ । గడఁగినిను గెల్వఁదేని నా♦కిడునె తృప్తి
గడ్డిమోపునట్టులో ♦ కడలినట్లె । కాలినంగారె గణియింత్రు ♦ కీలిమహిమ॥ ౭౫

ఎఱుఁగుమీవట్టితుంచిన ♦ యీశుధనువు । హరిబలంబుననిస్సార ♦ మైనదంచు
నేలు వేరులదొలఁచినఁ ♦ దీరతరువు । గూలదే సన్నగాలికిఁ ♦ గూడ జగతి॥ ౭౬

నామధనువిదదీనికి ♦ నారితొడిగి । శరముసంధించిలాగుము ♦ సమరమేల
యింతచేసినఁజాలునే ♦ నెంతునీకు । సమబలునకోడినట్టులు ♦ సంగరమున॥ ౭౭

మంటలెగయుచునుండెడు ♦ మత్కుఠార । ధారకడఁలుచు ధైర్యంబు ♦ జాఱెనేని
కట్టిగానారిదెబ్బల ♦ గట్టిఁ యెడిన । వైరిశ్రోయిటనభయంబు ♦ వేఁడు చెడకు॥ ౭౮

భార్గవుఁడుభీమరూపుఁడు ♦ పలుకనిట్లు । పెదవిచిఱునవ్వుచేతను ♦ గదలనతని
ధనువుగొనె రాఘవుండిదె ♦ తగినయట్టి । యుత్తరంబనియెంచితాఁ ♦ జిత్తమందు॥ ౭౯

తొంటిజన్మంపుఁదనదగు ♦ వింటితోడఁ । గూడిరాఘవుఁడెంతయుఁ ♦ జూడనొప్పెఁ
దొలిమొగిలెచూడసొగసుగాఁ ♦ దోఁచుచుండ । నింద్రచాపంబుతోఁగూడ ♦ నెంచఁదరమె॥

ధరణిపైమోపికోటిని ♦ ధనువునందు । భూరిబలుఁడగు రాముఁడు ♦ నారితొడుగ
భార్గవుఁడురాజశత్రుఁడు ♦ పరిభఁదొఅంగి । పొగయె మిగిలినయయ్యగ్ని ♦ పగిదినుండె॥

ఉభయులన్యోన్యమెదురుగా ♦ నుండివర్థ । మానపరిహీనతేజులై ♦ కానసైరి
చుట్టుఁజూచుచునుండెడు ♦ చూపరులకుఁ । బూర్వణదినాంతహిమకర ♦ భానులట్లు॥ ౮౨

స్కందుఁబోలినదశరథ ♦ నందనుండు । వింటమిడివానితనశర ♦ మంటఁజూచి
తనకునోడినభార్గవు ♦ దశనుజూచి । పరమకరుణార్ద్రహృదయుఁడై ♦ పలికెనిట్లు॥ ౮౩

ఎంతమర్యాదమీఱిన ♦ నీవువిప్రుఁ । డౌటఁ గొట్టనునిన్నునే ♦ నదయవృత్తి
నెద్దినాశరమున నేయ ♦ నిత్తువిపుడు । గమనమో యాగఫలితలో♦కమ్మొ చెపుమ॥ ౮౪

అనుడుబుషిపల్కెఁబరమేశ ♦ యాదిపురుష । క్షితిగతముపిష్ణతేజమి ♦ క్షించుకోర్కి-
నాగ్రహమునీకుఁగొల్పితి ♦ నంతెకాని । నిన్నునెఱుఁగమిచేఁగాదు ♦ నిఖిలవేద్య॥ ౮౫

మజ్జనకశత్రుతతుల భ♦స్మంబుసేసి । వార్ధియుతభూమి పాత్రుల ♦ వశముసేసి
యెంతయుఁగృతార్థుఁడౌనాకు ♦ నీవుగొల్పు । నపజయంబేనిశ్లాఘ్యమే ♦ యగును దేవ॥

పుణ్యతీర్థమ్ములకు నేఁగ ♦ బుధవరేణ్య । నాదుగమనమ్ముకాపాడి ♦ మోదమిడుము
నాకసౌఖ్యంబునందునా ♦ కాసలేమి । యదిచెడినవంతగల్గ దా♦వంతయైన॥ ౮౬

ప్రత్యపద్యత తథేతి రాఘవః । ప్రాఙ్ముఖశ్చ విససర్జ సాయకం
భార్గవస్య సుకృతోఽపి సోఽభవత్ । స్వర్గమార్గపరిఘో దురత్యయః॥ ౮౭

రాఘవోఽపి చరణౌ తపోనిధేః । క్షమ్యతామితి వదన్ సమస్పృశత్
నిర్జితేషు తరసా తరస్వినాం । శత్రుషు ప్రణతిరేవ కీర్తయే॥ ౮౮

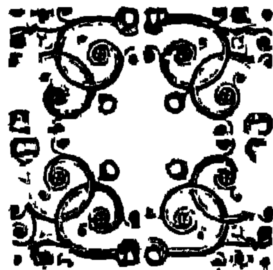
రాజసత్త్వమవధూయ మాతృకం । పిత్ర్యమస్మి గమితః శమం యదా
నన్వనిందితఫలో మమ త్వయా । నిగ్రహోఽప్యయమనుగ్రహీకృతః॥ ౯౦

సాధయామ్యహమవిఘ్నమస్తు తే । దేవకార్యముపపాదయిష్యతః
ఊచివానితి వచః సలక్ష్మణం । లక్ష్మణాగ్రజమృషిస్తిరోదధే॥ ౯౧

తస్మిన్ గతే విజయినం పరిరభ్య రామం
స్నేహాదమన్యత పితా పునరేవ జాతం
తస్యాభవత్ క్షణశుచః పరితోషలాభః
కక్షాగ్నిలంఘితతరోరివ వృష్టిపాతః॥ ౯౨

అథ పథి గమయిత్వా క్లృప్తరమ్యోపకార్యే
కతిచిదవనిపాలః శర్వరీః శర్వకల్పః
పురమవిశదయోధ్యాం మైథిలీదర్శనీనాం
కువలయితగవాక్షాం లోచనైరంగనానాం॥ ౯౩

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
భార్గవవిజయో నామైకాదశః సర్గః.

శ్లేయనిరాఘవుండు మ♦హాద్భుతముగఁ । దూర్పుదెసఁజూచిరయమునఁ ♦ దూఁపువదలె
భార్గవుఁడుపుణ్యధనుఁడయ్యు ♦ స్వర్గమార్గ । మతనికెంతయుదుర్గమం ♦ బయ్యెనంత॥ ౮౮

ఆ త్తపోనిధిచరణంబు ♦ లంటిరాముఁ । డెంతయునునమ్రుఁడై క్షమి ♦ యింపుఁడనుచు
శౌర్యమునుజూపిగెల్చిన ♦ శత్రులందు । వినయమేకదకీర్తికి ♦ విశాలపథము॥ ౮౯

జననిసంబంధమగురాజ ♦ సమ్మునఁ దొలఁచి । జనకసంబంధమయినట్టి ♦ శాంతిఁగొలిపి
హితముగాఁగూర్చినావనిం♦దితఫలంబు । నిగ్రహంబయ్యెనయ్యె స♦నుగ్రహంబు॥ ౯౦

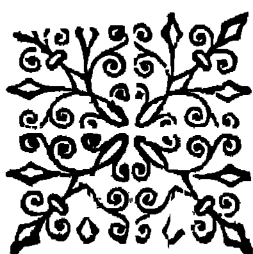
దేవకార్యమ్ములనుదీర్చు ♦ దివ్యచరిత । యరిగెదనునీకునిర్విఘ్న ♦ మగును గాక
యనుచులక్ష్మణుతోడిరా♦మునకునుడివి । సృష్టిగతికిమునీంద్రుఁ డ♦దృశ్యుఁడయ్యె॥ ౯౧

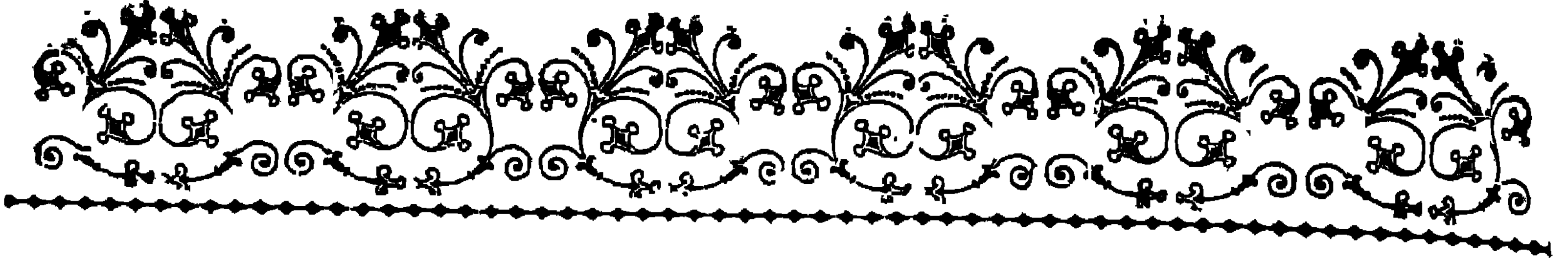
చ॥ మునియటులేగ గెల్పొని ♦ మోదముపూర్చినరాము కౌఁగిటన్
జనకుఁడుచేర్చిపట్టికిఁ బు♦నర్జననంబని మెంచెఁ బ్రేమమై
వనటయొకింత గాంచిన నృ♦పాలుని కాపలిహర్షమెన్నఁగా
వనశిఖితప్తశాఖికగు ♦ వర్షముభాతిగనొప్పె నెంతయున్॥ ౯౨

ఉత్సాహము. దారిగడచి యారియపలఁ ♦ దనరుపటగృహంబులన్
భూరిమహిమఁగొన్నిరేలు ♦ పుచ్చి పేఁడుసొచ్చె మా
రారిసముఁడుసీతఁజూచు ♦ నంగనాళినయనముల్
సోరణములఁగల్పపూల ♦ సొగసుఁగననయోధ్యలోన్॥ ౯౩

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు భార్గవవిజయంబను నేకాదశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ద్వాదశః సర్గః

—:o:—

నిర్విష్ట విషయస్నేహః । సదశాంతముపేయివాన్
ఆసీదాసన్న నిర్వాణః । ప్రదీపార్చిరివోషసి॥ ౧

తంకర్ణ మూలమాగత్య । రామే శ్రీర్న్యస్యతామితి
కైకేయీ శంకయేవాహ । పలితచ్ఛద్మనా జరా॥ ౨

సా పౌరాన్ పౌరకాంతస్య । రామస్యాభ్యుదయశ్రుతిః
ప్రత్యేకం హ్లాదయాం చక్రే । కుల్యేవోద్యానపాదపాన్॥ ౩

తస్యాభిషేక సంభారం । కల్పితం క్రూరనిశ్చయా
దూషయామాస కైకేయీ । శోకోష్ణైః పార్థివాశ్రుభిః॥ ౪

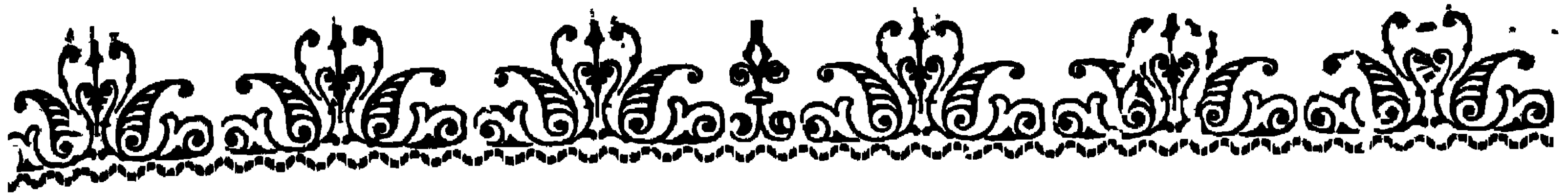
సాకిలాశ్వాసితాచండీ । భర్త్రాతత్సంశ్రుతౌవరౌ
ఉద్వవామేంద్రసిక్తా భూ । ర్బిలమగ్నా వివోరగౌ॥ ౫

తయోశ్చతుర్దశైకేన । రామంప్రావ్రాజయత్సమాః
ద్వితీయేన సుత స్యైచ్ఛ । ద్వైధవ్యైకఫలాం శ్రియం॥ ౬

పిత్రాదత్తాం రుదన్రామః । ప్రాఙ్మహీం ప్రత్యపద్యత
పశ్చాద్వనాయగచ్ఛేతి । తదాజ్ఞాం ముదితోఽగ్రహీత్॥ ౭

దధతో మంగళక్షౌమే । వసానస్యచవల్కలే
దదృశుర్విస్మితాస్తస్య । ముఖరాగం సమంజనాః॥ ౮

స సీతాలక్ష్మణసఖః । సత్యాద్గురు మలోపయన్
వివేశ దండకారణ్యం । ప్రత్యేకంచ సతాం మనః॥ ౯

రఘువంశము.

ద్వాదశాశ్వాసము.

గీతములు.

పీల్చిచమురెల్లఁ బ్రాభాత ♦ వేళయందు । వత్తికొన నారనున్న దీ♦పంబుపగిది
సకలవిషయాళిసౌఖ్యంబు ♦ లనుభవించి । మోక్షనికటాంతదశనుండె ♦ భూవిభుండు॥ ౧

వెల్లనెండ్రుకలనుమిష ♦ వెట్టిముదిమి । కైకయందలిశంక భూ♦కాంతుచెవికి
మూలమునఁజేరిసిరిని రా♦మునికినియ్య । మనవిచేయుచున్నదో ♦ యనఁగఁదోఁచె॥ ౨

పురవనములోనియొక్కొక్క ♦ తరువునకును । గాల్వహర్షంబుగూర్చెడు ♦ కరణినపుడు
శ్రీకరునిరాము పట్టాభి♦షేకవార్త । ప్రజలలో నెల్లవారికిఁ ♦ బ్రమదమిడియె॥ ౩

రామరాజ్యాభిషేక కా♦ర్యములనెల్లఁ । గఠినిశ్చయురాలైన ♦ కైక చెఱిచెఁ
గడువగపుచేతవెచ్చగాఁ ♦ గారుచుండు । భూమిపాలునికన్నీటి ♦ బోటచేత॥ ౪

ఊరడించెడుపతి కతఁ♦డోసఁగనున్న । రెండువరములవెలిఁబుచ్చెఁ ♦ జండికైక
వృష్టిఁదడిసినభూమిదా ♦ బిలమునుండి । రెండుపాములవెలిఁబుచ్చు ♦ రీతిదోఁప॥ ౫

రామునొక్కవరాన న♦రణ్యమునకు । నేగఁజేసెనుబదునాలు ♦ గేండ్లదాఁకఁ
దనకువైధవ్యమొక్కటే ♦ దక్కునట్టి । సూనురాజ్యము నన్య వ♦రానఁగోరె॥ ౬

మొదటఁదండ్రియొసంగిన ♦ భూభరమ్ము । రాఘవుఁడుగొనె నశ్రువుల్ ♦ రాలుచుండ
నంతవనికేగుమనియెడు ♦ నతనియాజ్ఞ । నతులసంతోషమునఁగొనె ♦ నబ్బురముగ॥ ౭

పట్టువల్వలశుభముగఁ ♦ గట్టునపుడు । తగనివానారచీరెలఁ ♦ దాల్చునపుడు
సమముగానుండు ముఖవికా♦సముననొప్పు । రాముఁగనిప్రజ విస్మయా♦క్రాంతమయ్యె॥ ౮

సత్యమందుండిజనకుండు ♦ జారకుండ । విడక సీతయు సౌమిత్రి ♦ వెంటనుండ
దండకారణ్యమునుమతి ♦ ధరణినుండు । ప్రతిసుజనచిత్తమునుజొచ్చె ♦ రాఘవుండు॥ ౯

రాజా పితద్వియోగార్తః । స్మృత్వాశాపం స్వకర్మజం
శరీరత్యాగమాత్రేణ । శుద్ధిలాభ మమన్యత॥ ౧౦

విప్రోషిత కుమారంత । ద్రాజ్యమస్తమితేశ్వరం
రంధ్రాన్వేషణదక్షాణాం । ద్విషామామిషతాం యయౌ॥ ౧౧

అథానాథాః ప్రకృతయో । మాతృబంధు నివాసినం
మౌలైరానాయయామాను । ర్భరతంస్తంభితాశ్రుభిః॥ ౧౨

శ్రుత్వా తథావిధం మృత్యుం । కైకేయీ తనయః పితుః
మాతుర్న కేవలం స్వస్యాః । శ్రియోప్యాసీ త్పరాఙ్ముఖః॥ ౧౩

ససైన్యశ్చాన్వగాద్రామం । దర్శితానాశ్రమాలయైః
తస్యపశ్యన్ ససౌమిత్రే । రుదశ్రుర్వసతి ద్రుమాన్॥ ౧౪

చిత్రకూట వనస్థంచ । కథితస్వర్గతిర్గురోః
లక్ష్మ్యాని మంత్రయాం చక్రే । తమనుచ్ఛిష్ట సంపదా॥ ౧౫

సహిప్రథమజేతస్మిన్ । నకృత శ్రీపరిగ్రహే
పరివేత్తారమాత్మానం । మేనే స్వీకరణాద్భువః॥ ౧౬

తమశక్యమపాక్రష్టుం । నిదేశాత్స్వర్గిణః పితుః
యయాచే పాదుకే పశ్చాత్ । కర్తుం రాజ్యాధి దేవతే॥ ౧౭

సవిసృష్టస్తథేత్యుక్త్వా । భ్రాత్రా నైవావిశత్పురీం
నందిగ్రామగతస్తస్య । రాజ్యంన్యాస మివాభునక్॥ ౧౮

దృఢభక్తి రితిజ్యేష్ఠే । రాజ్యతృష్ణాపరాఙ్ముఖః
మాతుః పాపస్య శుద్ధ్యర్థం । ప్రాయశ్చిత్త మివాకరోత్॥ ౧౯

రామోపి సహవైదేహ్యా । వనేవన్యేనవర్తయన్
చచార సానుజః శాంతో । వృద్ధేక్ష్వాకు వ్రతం యువా॥ ౨౦

ప్రభావస్తంభితచ్ఛాయ । మాశ్రితః సవనస్పతిం
కదాచిదంకే సీతాయాః । శిశ్యేకించిదివశ్రమాత్॥ ౨౧

ఐంద్రిః కిలన ఖైస్తస్యా । విదదారస్తనౌద్విజః
ప్రియోపభోగ చిహ్నేషు । పౌరోభాగ్య మివాచరన్॥ ౨౨

నయు నెడఁబాసి శోఁడును ♦ దల్లడిల్లి । స్వక్రియను గల్గినట్టి శా♦పమును వలఁచి
శాన్తోనర్చినపాపకృ♦త్యమునకరయఁ । దనువుదొఱఁగుటె పరిహార ♦ మనుచు నెంచె॥ ౧౦

అస్తమించినరాజును ♦ నడవిఁజన్న । రాజసుతులును గలయట్టి ♦ రాజ్యమపుడు
లోపములఁజక్కఁగని పెట్ట ♦ నోఁపునట్టి । యరిన్నృపాలురకెరయగు ♦ నట్టులుండె॥ ౧౧

అంతఁబతిఁజేని మంత్రులు ♦ త్యంతస్తుతిని । నక్షులను నీరురానీని ♦ యాప్తవరుల
చేతరప్పించిరప్పుడు ♦ మాతృబంధు । నిలయమందున్నభరతుని ♦ నీతిపరుని॥ ౧౨

జనకుఁడవ్యాధిమరణంబు ♦ గనినవార్త । వినినయంత నైకకేయి ♦ తనయుఁడాత్మ
జననికే గాక విపుల రా♦జ్యంపుసిరికి । విషయసౌఖ్యాళికిని గూడ ♦ విముఖుఁడయ్యె॥ ౧౩

అనుజు సౌమిత్రితోఁగూడి ♦ యగ్రజుండు । విశ్రమించిన వృక్షమ్ము ♦ లాశ్రమస్థ
లాతనికిఁజూపఁగాఁబ్చదు ♦ నశ్రుపులను । బలముతో రాముదారిని ♦ భరతుఁడేగె॥ ౧౪

చిత్రకూటస్థుఁడౌ రాము ♦ చెంతఁజేరి । దివికిజనకుఁడు చనుటను ♦ దెలియఁబఱచి
యన్యులంటంగఁగాని రా♦జ్యంపుసిరికిఁ । బిలిచె రమ్మంచు భరతుఁడు ♦ వినయరతుఁడు॥

రాజ్యరమనగ్రజుండైన ♦ రాఘవుండు । చేకొనక యుండ దానిఁదా ♦ స్వీకరింప
నన్నకుమముందుఁ బెండ్లాడి ♦ నట్టిపాపి । యగుదునని యెంచె భరతుండు ♦ న్యాయవిదుఁడు॥

స్వర్గవాసుని జనకు శా♦సనము దాఁటఁ । దనకుఁ గాదని రాఘవుం ♦ డనినఁ బదకుఁ
బాదుకల నేని యియ్యఁగా ♦ భరతుఁడడిగెఁ । బూజ్యదేవతలుగ నుంచ ♦ రాజ్యమునకు॥

అల్లెయనిపల్కి పంపిన ♦ నన్నవీడి । చొరక పురమున యోధ్యను ♦ భరతుఁడంత
నందిగ్రామ పేరనొప్పెడు ♦ నగరియుండి । యుడిననిత్యేపమును వలె ♦ నేలెభువిని॥ ౧౭

తల్లియొనరించినట్టి పా♦తకమునకును । దగినపరిహారమోయన ♦ ధర్మనిరతి
రాజ్యతృష్ణను దొఱఁగి య♦గ్రజుని యందుఁ । బరమదృఢభక్తిఁగల్గి య♦బ్భరతుఁడుండె॥ ౧౮

ధరణినిక్ష్వాకుకులులు వృ♦ద్ధవయసందుఁ । బొందుచరితమును యావన♦మందె తాల్చి
భార్యతో లక్ష్మణునితోడ ♦ వనమువనము । శాంతమతి రాఘవుండును ♦ సంచరించె॥ ౨౦

ఒక్కతఱిరఘుకులమణి ♦ యొక్కయింత । బడలినట్టులు జానకి ♦ తొడమదాను
బెండిడి యొంతయు విశ్రాంతి ♦ వడయుచుండెఁ । దనమహిమ చేతఁగదలని ♦ తరువునీడ॥

చేరి రాముని యుపభోగ ♦ చిహ్నములకు । దోషమెంచినయట్టులు ♦ ధూర్తుఁడైన
ఘుమరపతినందనుండు కా♦కాసురుండు । గోళ్ళఁజేఁజీరెజానకి ♦ కుచయుగంబు॥ ౨౨

ద్వాదశః సర్గః

తస్మిన్నాస్థదిషీకాస్త్రం । రామో రామావబోధితః
భ్రాంతశ్చ ముముచే తస్మా । దేకనేత్రవ్యయేన సః॥ ౨౩

రామస్త్వాసన్నదేశత్వా । ద్భరతాగమనం పునః
ఆశంక్యోత్సుకసారంగాం । చిత్రకూటస్థలీం జహౌ॥ ౨౪

ప్రియయా వాతిథేయేషు । వసన్నృషికులేషు సః
దక్షిణాం దిశమృక్షేషు । వార్షికేష్వివ భాస్కరః॥ ౨౫

బభౌ తమను గచ్ఛంతీ । విదేహాధిపతేః సుతా
ప్రతిషిద్ధాపి కైకేయ్యా । లక్ష్మీరివ గుణోన్ముఖీ॥ ౨౬

అనసూయాతిసృష్టేన । పుణ్యగంధేన కాననం
సా చకారాంగరాగేణ । పుష్పోచ్చలితషట్పదం॥ ౨౭

సంధ్యాభ్రకపిశస్తస్య । విరాధో నామ రాక్షసః
అతిష్ఠన్మార్గమావృత్య । రామస్యేందోరివ గ్రహః॥ ౨౮

స జహార తయోర్మధ్యే । మైథిలీం లోకశోషణః
నభోనభస్యయోర్వృష్టి । మవగ్రహ ఇవాంతరే॥ ౨౯

తం వినిష్పిష్య కాకుత్స్థౌ । పురా దూషయతి స్థలీం
గంధేనాశుచినా చేతి । వసుధాయాం నిచఖ్నతుః॥ ౩౦

పంచవట్యాం తతో రామః । శాసనాత్కుంభజన్మనః
అనపోఢస్థితిస్తస్థౌ । వింధ్యాద్రిః ప్రకృతావివ॥ ౩౧

రావణావరజా తత్ర । రాఘవం మదనాతురా
అభిపేదే నిదాఘార్తా । వ్యాలీవ మలయద్రుమం॥ ౩౨

సా సీతాసన్నిధావేవ । తం వవ్రే కథితాన్వయా
అత్యారూఢో హి నారీణా । మకాలజ్ఞో మనోభవః॥ ౩౩

కళత్రవానహం బాలే । కనీయాంసం భజస్వ మే
ఇతి రామో వృషస్యంతీం । వృషస్కంధః శశాస తాం॥ ౩౪

జ్యేష్ఠాభిగమనాత్పూర్వం । తేనాప్యనభినందితా
సాభూద్రామాశ్రయా భూయో । నదీవోభయకూలభాక్॥ ౩౫

అంతఁ బ్రియురాలు లేపఁగా ♦ నసురమీఁద । నల్గుతూపు నుజానకీ ♦ వల్లభుండు
పఱపె వాఁడును గిరగిరఁ ♦ దిరిగి తిరిగి । తన్నురక్షించు కొనెనొక ♦ కన్ను నొసఁగి॥ ౨౩

చేరువ నందుంట భరతుండు ♦ చేరు మరల । ననెడు శంకను సౌమిత్రి ♦ యగ్రజుండు
శంక గమితమిదనుఁ జూచు ♦ చిత్రకూట । గిరివర ప్రాంతమును వీడి ♦ తరలె ముందు॥ ౨౪

కూర్మి నాతిథ్య మిడు బుషి ♦ కులములందు । దాశరథియుండి దక్షిణ ♦ దేశమరిగె
వర్షమిడునట్టి వక్షతి ♦ వర్గమందు । నర్కుఁడు వసించి దక్షిణ ♦ మరుగునట్లు॥ ౨౫

జనకసుత రాము వెనుకను ♦ జనుట చూడఁ । బ్రవిమల గుణాళి వరియించు ♦ రాజ్యలక్ష్మి
కైక వారింప నిలువక ♦ కడఁగి యతని । వెనుక నేచను దెంచెనో ♦ యనఁగఁ దోఁచె॥ ౨౬

తనకు ననసూయ యొసఁగఁగాఁ ♦ దనరు చుండు । నంగరాగంబులో పల ♦ నమరునట్టి
పుణ్యగంధంబు చేసీత ♦ పుష్పములను । నడవిలోఁ దుమ్మెదలు వీడు ♦ నట్లు చేసె॥ ౨౭

సంజఁగ్రాలెడు మేఘంపుఁ ♦ జాయ వాఁడు । ప్రబలబలుఁడు విరాధుఁడన్ ♦ రాక్షసుండు
దాశరథితో ప్రవక్రుడై ♦ తాను నిలిచెఁ । జంద్రుదారికి రాహువు ♦ చందమునను॥ ౨౮

రామలక్ష్మణులకు మధ్యఁ ♦ గ్రాలు సీత । నెత్తికొనిపోయె లోకంబు ♦ నేర్చు ననుర
దవిలి శ్రావణ భాద్రపదాలనడిమి । వృష్టి నినదగ్రహంబు హరించునట్లు॥ ౨౯

అంతఁ గాకుత్థ్సు లిర్వురా ♦ యధముఁ జంపి । ముందు దుర్గంధము నబుఝి ♦ భూమి చెడక
యుండు విధమును దలపోసి ♦ యుర్వియందు । దనుజ దేహంబుఁ బూడ్చిరి ♦ ధర్మరతులు॥

అంతఁ గుంభజు ననుమతి ♦ నాత్మనియతిఁ । బంచవటిలోన శ్రీరామ ♦ భద్రుఁడుండె
నమ్మునీందుని యాజ్ఞ వింధ్యాచలంబు । తనయథాస్థితిలోపలఁ ♦ దనరునట్లు॥ ౩౦

అప్పుడా రావణానుజ ♦ చుప్పనాతి । రాముకడఁ జేరెఁ గామాతు ♦ రత్వమునను
నధిక గ్రీష్మాతపార్తయౌ ♦ నాఁడుఁ బాము । చందనపుఁ జెట్టుకడఁ జేరు ♦ చందమునను॥

సీతయెదుట నెవంశంబు ♦ చెప్పికొనుచు । వెలిపటి చెరాముని కుఁదన ♦ వలపు నసుర
యతిశయోద్రిక్తయైనట్టి ♦ యతివలందు । స్మరుని కుండును సమయంబు ♦ నెఱుఁగు తెలిః

భార్యగలవాఁడ నేఁ గాన ♦ బాలనాదు । తమ్ము లక్ష్మణు సేవింపఁ ♦ బొమ్మటంచు
మాఁపులాఁ బోతుమాఁపులఁ ♦ బోలువాఁడు । రాఘవుఁడు దెల్పెఁ గాముకురాలికంత

అగ్రజుని చెంతఁ జేరిన ♦ దగుటఁ దనకు । నర్హ గాదని సౌమిత్రి ♦ యంపివేయ
మరల రాముని గదిసి ధుర్మార్గురాలు । రెండు దరులంటు నదివలె ♦ నుండెఁ జూడ॥ ౩౩

సంరంభం మైథిలీహాసః । క్షణసౌమ్యాం నినాయతాం
నివాతస్తిమితాం వేలాం । చంద్రోదయ ఇవోదధేః॥ ౩౬

ఫలమస్యోపహాసస్య । సద్యః ప్రాప్స్యసి పశ్యమాం
మృగ్యాః పరిభవో వ్యాఘ్ర్యా । మిత్యవేహి త్వయాకృతం॥ ౩౭

ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం భర్తు । రంకం నిర్విశతీం భయాత్
రూపం శూర్పణఖానామ్నః । సదృశం ప్రత్యపద్యత॥ ౩౮

లక్ష్మణః ప్రథమంశ్రుత్వా । కోకిలా మంజుభాషిణీం
శివాఘోరస్వనాం పశ్చాత్ । బుబుధే వికృతేతితాం॥ ౩౯

పర్ణశాలా మథక్షిప్రం । వికృష్టాసిః ప్రవిశ్యసః
వైరూప్య పౌనరుక్త్యేన । భీషణాం తామయోజయత్॥ ౪౦

సావక్రనఖధారిణ్యా । వేణుకర్కశ పర్వయా
అంకుశాకార యాంగుళ్యా । తావతర్జయదంబరే॥ ౪౧

ప్రాప్యచాశు జనస్థానం । ఖరాదిభ్య స్తథావిధం
రామోప క్రమమాచఖ్యౌ । రక్షః పరిభవం నవం॥ ౪౨

ముఖావయవలూనాం తాం । నైఋతా యత్పురోదధుః
రామాభియాయినాం తేషాం । తదేవాభూదమంగళం॥ ౪౩

ఉదాయుధానా పతత । స్తాన్ దృప్తాన్ ప్రేక్ష్య రాఘవః
నిదధే విజయాశంసాం । చాపే సీతాంచ లక్ష్మణే॥ ౪౪

ఏకో దాశరథిః కామం । యాతుధానాః సహస్రశః
తేతు యావంత ఏవాజౌ । తావాంశ్చ దదృశే సతైః॥ ౪౫

అసజ్జనేన కాకుత్స్థః । ప్రయుక్త మథదూషణం
నచక్షమే శుభాచారః । సదూష ణమివాత్మనః॥ ౪౬

తంశరైః ప్రతిజగ్రాహ । ఖరత్రిశిర సౌచసః
క్రమశస్తే పునస్తస్య । చాపాత్సమ మివోద్యయుః॥ ౪౭

తైస్త్రయాణాం శితైర్బాణై । ర్యథాపూర్వ విశుద్ధిభిః
ఆయుర్దేహాతిగైః పీతం । రుధిరంతు పతత్రిభిః॥ ౪౮

ద్వాదశాశ్వాసము.

ఇప్పటికి సౌమ్యముగనున్న ♦ యసురరూపు । జనకసుతనవ్వనంతనె ♦ కనెనువికృతి
గాలితేమినిశాంతంబు ♦ గాంచియున్న । కదలిశశిదోఁపఁగదలికఁ ♦ గాంచునట్లు॥ ౩౬

చాన ననుఁగాంచినవ్వెన ♦ దానిఫలము । గుడుతువిప్పడెచూడుము ♦ తడవులేదు
ఈవొనర్చినయపమతి ♦ యెంచనాకు । లేడిపులికినొనర్చిన ♦ జాడయంచు॥ ౩౭

అమితభీతినిబ్రయనంక ♦ మందువాలి । సీతతోనని యాముప్ప ♦ నాతియంతఁ
దశముశూర్పణఖాఖ్యకుఁ ♦ దగినయట్టి । భయముగొల్పెడునట్టిరూ♦పంబుఁదాల్చె॥ ౩౮

అంతఁగోకిలవలె మనో♦హరముగాను । బలికి యావలనక్కకూఁ ♦ తలనుగూయ
లక్ష్మణుఁడెటింగదానిదౌ ♦ లక్షణముల । మనుజులకువైరి మాయల♦మారియంచు॥ ౩౯

సత్వరమ్ముగనాపర్ణ ♦ శాలఁజొచ్చి । పూసిఖడ్గంబు నానుమి♦త్రిసుతుండు
భీతిఁగొల్పెడునట్లుగా ♦ వికృతిఁగూర్చెఁ । జూడఁబునరుక్తిగాఁదోఁప ♦ శూర్పణఖకు॥

కొక్కివలెఁజాలపంకరఁ ♦ గొన్నగోళ్ళ । వెదురువలెగట్టిపాటిన ♦ వింతకీళ్ళ
వ్రేళ్ళ లంకుశగతిఁబట్టి ♦ కూళదనుజ । భయముగొలుపుచునిలిచె నం♦బరమునందు॥ ౪౧

చనిరయంబువనదిజన ♦ స్థానమునకు । రాక్షసులకవ్వధంబున ♦ రాఘవుండు
క్రొత్తయపమతిఁగూర్పసా ♦ యత్తమగుటఁ । ఒక్కఁగాఁదెల్పెఖరుఁడాది ♦ రక్కసులకు॥

పదునమందలియపయాప ♦ పాళిచొల్లఁ । దరుగఁబడినట్టిదానిని ♦ దమకుముందుఁ
గల్గియుండుటయే యమం♦గళముఁదెల్పె । రాముపైనెత్తివచ్చెదు ♦ రాక్షసులకు॥ ౪౩

దానవులు మీఁదవైవ శ♦స్త్రములనెత్తి । గర్వమునరాగ రాముఁడు ♦ గాంచియుంచె
జానకినిగాచుబరువు ల♦క్ష్మణునిమీఁద । విజయభారమ్మునంతను ♦ వింటిమీఁద॥ ౪౪

రాఘవుండొక్కఁడేయుండె ♦ రణమునందుఁ । గానిరాక్షసులుండిరి ♦ వేనవేలు
అయినఁదామెందఱుండిరో ♦ యంతమంది । రాములగుపడుచుండిరి ♦ రక్కసులకు॥ ౪౫

ఆత్మదూషణమొగ్వని ♦ యట్టివాఁడు । పరివిమలాచారవంతుఁడు ♦ రాఘవుండు
దుర్జనులుపంపినట్టియా ♦ దూషణాఖ్యు । నెవ్వధంబునఁదాను స♦హింపనేర్చె॥ ౪౬

త్రిశిరఖరదూషణులమీఁదఁ ♦ ద్రిశిరుమీఁద । నొకటివెనుకమఱొండు కా♦ర్ముకమునుండి
తూపులఁబ్రయోగమొనరింపఁ ♦ జూపరులకు । మూఁడునొకసారియేసిన ♦ జాడఁదోఁచె॥

దేహములఁదూటియెప్పటి ♦ తీరునందు । విమలముగనుండుతీవ్ర బా♦ణములుమూగురి
ప్రాణవాయువులను దామ ♦ పట్టిపీల్చె । రక్తమునిపాండుమమ్ముల ♦ రాజిపీల్చె॥ ౪౭

ద్వాదశః సర్గః.

తస్మిన్ రామశరోత్కృత్తే । బలేమహతిరక్షసాం
ఉత్థితం దదృశేన్యచ్చ । కబంధేభ్యోనకించన॥ ౪౯

సాబాణవర్షిణం రామం । యోధయిత్వాసురద్విషాం
అప్రబోధాయ సుష్వాప । గృధ్రచ్ఛాయేవరూధినీ॥ ౫౦

రాఘవాస్త్ర విదీర్ణానాం । రావణంప్రతిరక్షసాం
తేషాం శూర్పణఖైవైకా । దుష్ప్రవృత్తిహరాభవత్॥ ౫౧

నిగ్రహాత్స్వసురాప్తానాం । వధాచ్చధనదానుజః
రామేణనిహతం మేనే । పదం దశసుమూర్ధసు॥ ౫౨

రక్షసామృగరూపేణ । వంచయిత్వా సరాఘవౌ
జహారసీతాంపక్షీంద్ర । ప్రయాసక్షణ విఘ్నితః॥ ౫౩

తౌసీతాన్వేషిణౌగృధ్రం । లూనపక్షమపశ్యతాం
ప్రాణైర్దశరథప్రీతే । రనృణం కంఠవర్తిభిః॥ ౫౪

సరావణహృతాంతాభ్యాం । వచసాచష్టమైథిలీం
ఆత్మనః సుమహత్కర్మ । వ్రణైరావేద్య సంస్థితః॥ ౫౫

తయోస్తస్మిన్నవీభూత । పితృవ్యాపత్తిశోకయోః
పితరీవాగ్ని సంస్కారాత్ । పరావవృతిరేక్రియాః॥ ౫౬

వధనిర్ధూతశాపస్య । కబంధస్యోపదేశతః
ముమూర్చ్ఛ సఖ్యంరామస్య । సమానవ్యసనేహరౌ॥ ౫౭

సహత్వా వాలినం వీర । స్తత్పదేచిరకాంక్షితే
ధాతోః స్థాన ఇవాదేశం । సుగ్రీవం సంన్యవేశయత్॥ ౫౮

ఇతస్తతశ్చవైదేహీ । మన్వేష్టుం భర్తృచోదితాః
కపయశ్చేరురార్తస్య । రామస్యేవమనోరథాః॥ ౫౯

ప్రవృత్తావుప లబ్ధాయాం । తస్యాః సంపాతదర్శనాత్
మారుతిః సాగరం తీర్ణః । సంసారమివనిర్మమః॥ ౬౦

దృష్టావిచిన్వతాతేన । లంకాయాం రాక్షసీవృతా
జానకీవిషవల్లీభిః । పరీతేవమహౌషధిః॥ ౬౧

శరములను రామచంద్రుఁడు ♦ తఱిగినట్టి । ప్రబలమౌ ఘోరదానవ ♦ బలమునందు
మొండెములు తప్పనిలఁబడి ♦ యుండునట్టి । వెవ్వియును గానరాకుండె ♦ నెచటఁ గనిన॥

శరపరంపరసృష్టిగాఁ ♦ గురియుచుండు । రామచంద్రునితోడను ♦ రణ మొనర్చి
యసురుఁడదళంబు లేవని ♦ యట్టిదీర్ఘ । నిద్రనుబరుండె గద్దల ♦ నీడలందు॥ ౫౦

రాఘవుని యస్త్రముల యుద్ధ ♦ రంగమందు । నిహతమైనట్టి రాక్షసా ♦ నీకమందుఁ
బదితలలవానికీదుష్ట ♦ వార్తఁ దెలుప । దూతగానిల్చె నాచుప్ప ♦ నాతి యొకతె॥ ౫౧

చెల్లెలికి నిట్టులపకృతి ♦ చేయుకతన । నాస్త్రఖరదూషణాదుల ♦ నార్చుకతన
ధరఁ దుఃఖముఁడౌ తనపది ♦ తలల మీఁద । నుంచె రాముఁడు పదమని ♦ యెంచె మదిని॥ ౫౨

జింకరూపపు రక్కసు ♦ చేతనంత । రాఘవుల మోసపుచ్చి యా ♦ రావణుండు
కష్టముసకోర్చి ఖగపతి ♦ కలియఁబడుచుఁ । గొంతయడ్డగించినను సీతఁ ♦ గొంచు నరిగె॥ ౫౩

అవనిజాతను వెదకు రా ♦ ఘవులు గనిరి । తెగిన ఱెక్కలతోడను ♦ మూఁగియున్న
ప్రాణములతోడ దశరథు ♦ ప్రాణసఖుని । ఋణము దీర్చినయట్టియా ♦ గృధ్రవిభుని॥ ౫౪

రావణునిచేత సీత గొం ♦ పోవఁబడుట । తెలిపి మాటలవాత్మయు ♦ దేహమందుఁ
గన్నవిణఁగుఁడన మహా ♦ కార్యములను । ప్రకటపఱచి జటాయువు ♦ పరతెనునుతు॥ ౫౫

అతని మృతిచేతఁ బితృమర ♦ ణార్తి మరలఁ । గనినవారలు రాముల ♦ త్యక్తలుభక్తి
జనకునికివలె నగ్నిసం ♦ స్కారమాది । యపరకర్మములొనరిచి ర ♦ తనికంత॥ ౫౬

చంపఁబడుటను శాపమో ♦ క్షంబుగన్న । యక్కబంధునియుపదేశ ♦ మనుసరింప
మైత్రివర్ధిల్లెఁదనతో స ♦ మానచింతఁ । గ్రాగువానరపతితోడ ♦ రాఘవునకు॥ ౫౭

వాలిఁ జరిమార్చి యాతని ♦ పదమునందుఁ । జిరతరంబుగ దాని వాం ♦ ఛించునట్టి
మిత్రుసుగ్రీవు దశరథ ♦ పుత్రుఁడునిచెఁ । దుడిచి ధాతువు నాదేశ ♦ మిడెడునట్లు॥ ౫౮

దెసలదెసలను జానకీ ♦ దేవివెదుక । వానరేంద్రుఁడు శాసింప ♦ వనచరములు
దేశదేశమ్ములను జొచ్చి ♦ తిరుగుచుండె । రాము విరహార్తుచలమునో ♦ రథములట్లు॥ ౫౯

సాధ్విసీతావహా దేవి ♦ సత్యవార్తఁ । దాను వినఁగల్గి సంపాతి ♦ దర్శనమున
సాగరముదాఁటె మారుతి ♦ సంభ్రమమున । దళితమోహుఁడు భవమును ♦ దాఁటునట్లు॥ ౬౦

చుట్టుపిపమయ మాలతో ♦ చుట్టికొన్న । ప్రవిమలంపు మహాంబుధి ♦ నగిదినుండు
రాత్రి సిన్యతరైనట్టి ♦ రాముసతిని । గాంచెఁ బావని లంకను ♦ గలయ వెదకి॥ ౬౧

ద్వాదశః సర్గః.

తస్మై భర్తురభిజ్ఞాన । మంగుళీయం దదౌ కపిః
ప్రత్యుద్గతమివానుష్ణై । స్తదానందాశ్రుబిందుభిః॥ ౬౨

నిర్వాప్య ప్రియసందేశైః । సీతామక్షవధోద్ధతః
స దదాహ పురీం లంకాం । క్షణసోఢారినిగ్రహః॥ ౬౩

ప్రత్యభిజ్ఞానరత్నం చ । రామాయాదర్శయత్కృతీ
హృదయం స్వయమాయాతం । వైదేహ్యా ఇవ మూర్తిమత్॥ ౬౪

స ప్రాప హృదయన్యస్త । మణిస్పర్శనిమీలితః
అపయోధరసంసర్గాం । ప్రియాలింగననిర్వృతిం॥ ౬౫

శ్రుత్వా రామః ప్రియోదంతం । మేనే తత్సంగమోత్సుకః
మహార్ణవపరిక్షేపం । లంకాయాః పరిఖాలఘుం॥ ౬౬

స ప్రతస్థేఽరినాశాయ । హరిసైన్యైరనుద్రుతః
న కేవలం భువః పృష్ఠే । వ్యోమ్ని సంబాధవర్త్మభిః॥ ౬౭

నివిష్టముదధేః కూలే । తం ప్రపేదే విభీషణః
స్నేహాద్రాక్షసలక్ష్మ్యేవ । బుద్ధిమావిశ్య చోదితః॥ ౬౮

తస్మై నిశాచరైశ్వర్యం । ప్రతిశుశ్రావ రాఘవః
కాలే ఖలు సమారబ్ధాః । ఫలం బధ్నంతి నీతయః॥ ౬౯

స సేతుం బంధయామాస । ప్లవగైర్లవణాంభసి
రసాతలాదివోన్మగ్నం । శేషం స్వప్నాయ శార్ఙ్గిణః॥ ౭౦

తేనోత్తీర్య పథా లంకాం । రోధయామాస పింగలైః
ద్వితీయం హేమప్రాకారం । కుర్వద్భిరివ వానరైః॥ ౭౧

రణః ప్రవవృతే తత్ర । భీమః ప్లవగరక్షసాం
దిగ్విజృంభితకాకుత్స్థ । పౌలస్త్యజయఘోషణః॥ ౭౨

పాదపావిద్ధపరిఘః । శిలానిష్పిష్టముద్గరః
అతిశస్త్రనఖన్యాసః । శైలరుగ్ణమతంగజః॥ ౭౩

అథ రామశిరశ్ఛేద । దర్శనోద్భ్రాంతచేతనాం
సీతాం మాయేతి శంసంతీ । త్రిజటా సమజీవయత్॥ ౭౪

జనిదలిపెనునంగ్రమ్ముఁ ♦ బరమభక్తి । నంజనీసుతుఁడొసఁగె న♦య్యవనిసుతకుఁ
బ్రీతిఁదానినామె ప♦రిగ్రహించెఁ । జల్లగాహర్ష బిందువుల్ ♦ జారఁగవల॥ ౬౨

ప్రియునిసందేశమువసీతఁ ♦ బ్రీతిపఱిచి । యక్షునిందగటార్చి యు♦ద్ధతినహించి
శత్రుబంధనములనొక ♦ క్షణము సైఁచి । కినిసిహనుమంతుఁడంత లం♦కనుదహించె॥ ౬౩

అకృతార్థుఁడు కపివర్యుఁ ♦ డమలయశుఁడు । సీతహృదయంబురూపంబు ♦ చెందినట్లు
తేజరిలువట్టిగుర్తుగఁ ♦ దెచ్చినట్టి । రత్నరాజంబుఁజూపెను ♦ రాఘవునకు॥ ౬౪

పత్నినిక్షేపరత్న సం♦స్పర్శనమునఁ । గన్నహర్షమ్ముచేతను ♦ గనులుమోడ్చి
మానినీమణి కుచసంగ♦మంబులేని । కౌఁగిటనురాముఁడానంద ♦ కంధిఁదేలె॥ ౬౫

తనప్రియాంగవవార్తను ♦ వినినయంత । నామెఁగనువేడ్కయెంతయు ♦ నధికమగును
లంకఁజుట్టినయమ్మహా ♦ లవణవార్ధి । చిఱుతకందకముగఁదోఁచె ♦ సీతపతికి॥ ౬౬

అరిఁగువెనలెను శత్రుసం♦హారమునకు । భూతలమ్మునఁగాక పై ♦ వ్యోమతలము
నందుఁగూడను దారిలే ♦ నట్లుఁదోఁచె । కపిబలమ్ములువెనువెంటఁ ♦ గదలిరాఁగ॥ ౬౭

ఉదధితీరానరాఘవుఁ ♦ డుండుతఱిని । రాక్షసులలక్ష్మిపరమాను ♦ రాగమునను
జేయఁదగినట్టికార్యముల్ ♦ చెప్పిపంప । సన్నిధినిజేరుగతి విభీ♦షణుఁడువచ్చె॥ ౬౮

రావణానిత్యమ్మునకునంత ♦ రాఘవుండు । రాక్షసైశ్వర్యమిడునట్లు ♦ ప్రతినసలిపె
వర్ణసమయానఁగొల్చిన ♦ యట్టినీతు । లుచితఫలముఁదప్పక ♦ యొసఁగుఁగాదె॥ ౬౯

కపులచేవార్ధిసేతువుఁ ♦ గట్టఁజేసి । లీలనారాయణుఁడు పవ్వ ♦ ళించుకొఱకు
నాదిశేషుఁడు పాతాళ ♦ మందునుండి । లేచివచ్చినగతిఁ దోఁప ♦ రాచపట్టి॥ ౭౦

దానిమీదుగసంద్రంబు ♦ దాఁటియతఁడు । పైఁడికోటమహోత్కటి ♦ పడసెలంక
యనఁగబంగారుమినుకులు ♦ గనినకపులఁ । జుట్టుముట్టును బెట్టి వే♦ముట్టడించె॥ ౭౧

అచటఁగూడినకపులకు ♦ ననురులకును । గలిగెఁగడుఘోరమైన సం♦గ్రామమపుడు
రామరావణజయజయా ♦ రవములడరి । దశదిగంతములకుఁబోయి ♦ తాఁకుచుండ॥ ౭౨

వృక్షములచేతఁబరిఘలు ♦ విరిగిపడియె । రాళ్ళచేముద్గరమ్ములు ♦ వ్రయ్యలయ్యె
శస్త్రహతులనఖక్షత ♦ చయముమించె । గిరులునుదకుంజరమ్ముల ♦ గీటడంచె॥ ౭౩

సీతరామునితెగినట్టి ♦ శిరముఁగాంచి । ప్రాణములుతల్లడిల్లఁగాఁ ♦ బడియెఁబుడమి
మాయయనిచక్కఁగాఁదెల్పి ♦ మరలనునురుఁ । ద్రిజట గొలిపెను జానకీ♦దేవికెలమి॥ ౭౪

కామం జీవతి మేనాథ । ఇతిసావిజహౌ శుచం
ప్రాఙ్మత్వాసత్యమస్యాంతం । జీవితాస్మీతి లజ్జితా॥ ౭౫

గరుడాపాత విశ్లిష్ట । మేఘనాదాస్త్ర బంధనః
దాశరథ్యోః క్షణక్లేశః । స్వప్నవృత్త ఇవాభవత్॥ ౭౬

తతో బిభేద పౌలస్త్యః । శక్త్యావక్షసిలక్ష్మణం
రామస్త్వనాహతోఽప్యాసీ । ద్విదీర్ణహృదయః శుచా॥ ౭౭

సమారుతి సమానీత । మహౌషధిహృతవ్యథః
లంకాస్త్రీణాం పునశ్చక్రే । విలాపాచార్యకం శరైః॥ ౭౮

నాదం స మేఘనాదస్య । ధనుశ్చేంద్రాయుధప్రభం
మేఘస్యేవ శరత్కాలో । నకించిత్పర్యశేషయత్॥ ౭౯

కుంభకర్ణః కపీంద్రేణ । తుల్యావస్థః స్వసుః కృతః
రురోధరామం శృంగీవ । టంకచ్ఛిన్నమనః శిలః॥ ౮౦

అకాలే బోధితో భ్రాత్రా । ప్రియస్వప్నోవృథాభవాన్
రామేషుభిరితీవాసౌ । దీర్ఘనిద్రాం ప్రవేశితః॥ ౮౧

ఇతరాణ్యపి రక్షాంసి । పేతుర్వానరకోటిషు
రజాంసి సమరోత్థాని । తచ్ఛోణితనదీష్వివ॥ ౮౨

నిర్యయావథపౌలస్త్యః । పునర్యుద్ధాయమందిరాత్
అరావణమరామంవా । జగదద్యేతి నిశ్చితః॥ ౮౩

రామంపదాతిమాలోక్య । లంకేశంచవరూథినం
హరియుగ్యం రథంతస్మై । ప్రజిఘాయపురందరః॥ ౮౪

తమాధూతధ్వజపటం । వ్యోమగంగోర్మివాయుభిః
దేవసూతభుజాలంబీ । జైత్రమధ్యాస్త రాఘవః॥ ౮౫

మాతలిస్తస్య మాహేంద్ర । మాముమోచ తనుచ్ఛదం
యత్రోత్పలదళక్లైబ్య । మస్త్రాణ్యాపుః సురద్విషాం॥ ౮౬

అన్యోన్యదర్శన ప్రాప్త । విక్రమావసరంచిరాత్॥
రామరావణయోర్యుద్ధం । చరితార్థమివాభవత్॥ ౮౭

బ్రదికియున్నాఁడుసత్యంబు ♦ ప్రాణనాథుఁ । డనుచుశోకంబుమానియు ♦ జనకతనయ
విభుఁడుమృతినొందెననుచు భా ♦ వించినపుడు । బ్రదికినందులకై సిగ్గు ♦ పడుచునుండె॥ ౪౫

రాఘవులకిర్వురకుఁగూడ ♦ మేఘనాదు । నస్త్రబంధమ్మునను గల్గి ♦ నట్టిపీడ
క్షణములోవీడి గరుడునా ♦ గమనమునను । స్వప్నమునఁగన్నవృత్తంబు ♦ పగిదియయ్యె॥

రావణాసురుఁడంత నా ♦ రాముతమ్ము । నురముభేదించె శక్తి ప్ర ♦ యోగమునను
గొట్టఁబడకయె రాఘవు ♦ గుండెలవిసెఁ । బట్టరానట్టి సంతాప ♦ భరముచేత॥ ౪౭

పవనపుత్రునిచేతఁ దేఁ ♦ బడినయట్టి । యమ్మహౌషధిచేబాధ ♦ యపనయింప
లంకఁగలసతులకు మఱి ♦ లక్ష్మణుండు । శరతతులంత నేర్ప నా ♦ చార్యుఁడయ్యె॥ ౪౮

మేఘనాదేంద్రచాపముల్ ♦ వ్యర్థములుగ । సలిపియులరాయు నాశర ♦ శ్సనయమట్లు
మేఘనాదునినాదంబు ♦ మించుధనువు । వ్యర్థములుసేసి యలరె ♦ సౌమిత్రియంత॥ ౪౯

తోడఁబుట్టువుదశతోడి ♦ తుల్యదశను । గుంభకర్ణుఁడు కపిరాజు ♦ గొలుపఁగాంచి
యలినిదొలిచినమణిశిల ♦ గలిగినట్టి । యచలమునుబోలిరాముని ♦ నడ్డగించె॥ ౫౦

నిద్రనెంతయుఁ బ్రేమించు ♦ నిస్నునన్న । మేలుకొలిపెను బాప మ ♦ కాలమందు
ననుచునోదార్చుగతి రాము ♦ నాతుగమ్మ । లాతనికిఁగొల్పె దీర్ఘమై ♦ నట్టినిద్ర॥ ౫౧

అచటదురమునలేచిన ♦ యట్టిదుమ్ము । శోణనదిమీఁదఁగప్పిన ♦ చొప్పదోఁప
ననువులెడలిన రక్కర ♦ క్కసులుగూడఁ । గూలిరప్పుడు వానర ♦ కోటిమీఁద॥ ౫౨

రావణుఁడునేఁడు లోకమ ♦ రావణంబొ । రామశూన్యంబొ యైతీరుఁ ♦ బ్రధనమందు
ననెడుదృఢనిశ్చయముతోడ ♦ నాలయంబు । వీడెఁగ్రమ్మరసంగర ♦ క్రీడకొఱకు॥ ౫౩

రాఘవుఁడుపాదచారియు ♦ రావణుండు । రథిగనుంటనుజూచి పు ♦ రందరుండు
రథ్యములఁగూడియందమై ♦ క్రాలుచుండు । నరదమునుబంపెఁ బంక్తిర ♦ థాత్మజునకు॥

అభ్రగంగానదీ తరం ♦ గానిలమున । ధ్వజపటమ్మల్లలాడెడు ♦ వజ్రిరథము
జయకరము నెక్కె శ్రీరామ ♦ చంద్రుఁడపుడు । మాతలికరమ్మునూఁతఁగాఁ ♦ జేతఁబట్టి॥

అసురచయములువఱపెడు ♦ నస్త్రతతినిఁ । గలువపూలనుబోలె ని ♦ ష్ఫలములుసలుపు
మఘవుకవచంబుమాతలి ♦ మహితరీతి । లక్ష్మణాగ్రజుమేన న ♦ లంకరించె॥ ౫౬

రామరావణసంగర ♦ క్రమముచూడ । వారు తమతమశౌర్యంబు ♦ ప్రకటపఱుప
[illegible]గకాలమును నిరీ ♦ క్షించియున్న । వాంఛితమ్ముఫలించిన ♦ పగిదిదోఁచె॥ ౫౭

భుజమూర్ధోరుబాహుల్యా । దేకోఽపి ధనదానుజః
దదృశే సోఽయథాపూర్వో । మాతృవంశ ఇవస్థితః॥ ౮౮

జేతారం లోకపాలానాం । స్వముఖైరర్చితేశ్వరం
రామస్తులితకైలాస । మరాతిం బహ్వమన్యత॥ ౮౯

తస్య స్ఫురతి పౌలస్త్యః । సీతాసంగమశంసిని
నిచఖానాధికక్రోధః । శరం సవ్యేతరే భుజే॥ ౯౦

రావణస్యాపి రామాస్తో । భిత్త్వా హృదయమాశుగః
వివేశ భువమాఖ్యాతు । మురగేభ్య ఇవ ప్రియం॥ ౯౧

వచసైవ తయోర్వాక్య । మస్త్రమస్త్రేణ నిఘ్నతోః
అన్యోన్యజయసంరంభో । వవృధే వాదినోరివ॥ ౯౨

విక్రమవ్యతిహారేణ । సామాన్యాభూద్ద్వయోరపి
జయశ్రీరంతరా వేది । ర్మత్తవారణయోరివ॥ ౯౩

కృతప్రతికృతప్రీతై । స్తయోర్ముక్తాం సురాసురైః
పరస్పరశరవ్రాతాః । పుష్పవృష్టిం న సేహిరే॥ ౯౪

అయఃశంకుచితాం రక్షః । శతఘ్నీమథ శత్రవే
హృతాం వైవస్వతస్యేవ । కూటశాల్మలిమక్షిపత్॥ ౯౫

రాఘవో రథమప్రాప్తాం । తామాశాం చ సురద్విషాం
అర్ధచంద్రముఖైర్బాణై । శ్చిచ్ఛేద కదలీసుఖం॥ ౯౬

అమోఘం సందధే చాస్మై । ధనుష్యేకధనుర్ధరః
బ్రాహ్మమస్త్రం ప్రియాశోక । శల్యనిష్కర్షణౌషధం॥ ౯౭

తద్వ్యోమ్ని దశధా భిన్నం । దదృశే దీప్తిమన్ముఖం
వపుర్మహోరగస్యేవ । కరాళఫణమండలం॥ ౯౮

తేన మంత్రప్రయుక్తేన । నిమేషార్ధాదపాతయత్
స రావణశిరఃపంక్తి । మజ్ఞాతవ్రణవేదనాం॥ ౯౯

బాలార్కప్రతిమేవాప్సు । వీచిభిన్నా పతిష్యతః
రరాజ రక్షఃకాయస్య । కంఠచ్ఛేదపరంపరా॥ ౧౦౦

అక్కుఁబేరునితమ్ముఁడౌ ♦ ననురవిభుఁడు । యుద్ధరంగాననొక్కఁడే ♦ యున్నఁగూడఁ
దల్లికడఁజుట్టములతోడఁ ♦ దనరినట్లె । వెలసె శీర్షోరుహస్తముల్ ♦ పెక్కులంట॥ ౮౮

శ్రేణిపైలోకపాలుర ♦ గెలిచినట్టి । శీర్షములొసంగిశివునిఁ బూ♦జించినట్టి
యెంతయునువింతఁగైలాస ♦ మెత్తినట్టి । యరినిగొప్పగమదిని దా♦శరథియెంచె॥ ౮౯

సీతఁగాంచెడుశుభము సూ♦చించియదరు । రాముకుడిభుజమునవా ♦ రావణుండు
క్రోధసంతప్తచిత్తుఁడై ♦ క్రూరమైన । బాణరాజంబునొక్కటిఁ ♦ బటురయమున॥ ౯౦

అంతరాముఁడుపఱపిన ♦ యట్టిశరము । రావణాసురు వక్షంబు ♦ వ్రచ్చివైచి
భూమిలోపలఁజొచ్చెను ♦ భుజగములకు । నాప్రియోదంతమును దెల్ప ♦ నరిగినట్లు॥ ౯౧

మాటవారలుదమమఱు ♦ మాటతోడ । శరమువారలుదమమఱు ♦ శరముతోడ
మించిఖండింపజయకాంక్ష ♦ మీఁదమీఁద । నతిశయిల్లెనువాదుల ♦ యందుఁబోలె॥ ౯౨

ఒకరితరువాతనొకరుగా ♦ యుద్ధమందు । నేఁపునూపంగజయలక్ష్మి ♦ యిర్వురకును
సమముగానుండెజగడంబు ♦ సలుపురెండు । ద్వారదములమధ్యనుండెడు ♦ వేదియట్లు॥

జయమునఁబరాపజయమును ♦ సంతసిల్లి । సురియునసురులనసురలదో ♦ సునుమపృష్టి
రామరక్షోధిపతుల ప♦రస్పరంపు । సాయకవ్రాతమెవ్విధి ♦ సైఁపదయ్యె॥ ౯౪

రావణుఁడువైచెశక్తిని ♦ రాముమీఁద । యమగదాదండమునుబోలి ♦ నట్టిదాని
జాపమమ్మునవార్జించి ♦ నట్టిదానిఁ । బ్రకటకోపాగ్నిలోపకం♦టక శతఘ్ని॥ ౯౫

రథముఁజేరకమున్నె శ్రీ♦రాఘవుండు । కదళిఖండించులీల ను♦శమ్ముగాను
రాక్షసులయాశతోఁగూడ ♦ నాక్షణంబ । యర్ధచంద్రాస్త్రమునదాని ♦ హతమొనర్చె॥

ఆత్మలోనాటియున్న ప్రి ♦ యావియోగ । శోకశల్యంబుఁబాపఁగా ♦ నూటియైన
యాపదంబగుబ్రహ్మాస్త్ర ♦ మసమధన్వి । దాశరథిపంటసంధించె ♦ దైత్యుఁజంప॥ ౯౭

పదిముఖమ్ములతోడ నం ♦ బరమునందుఁ । బ్రజ్వరిల్లుచునుండెడు ♦ బ్రహ్మశరము
భీషణములగుపడగల ♦ శేషుకాయ । మట్లుకనఁబడుచుండె భ ♦ యంకరముగ॥ ౯౮

అట్లుమంత్రప్రయుక్తమై ♦ యడరినట్టి । బాణముననేలఁగూలె రా ♦ వణునితలలు
పదియునొకయింతయేనియు ♦ వ్రణముబాధ । నొందకుండఁగనిమిషార్థ ♦ మందునపుడు॥

రావణునికాయముందుండి ♦ రాలినట్టి । శీర్షచయములుచూడవీ ♦ చికలచేతఁ
గదలుచుండెడునీటను ♦ గానఁబడెడు । బాలరవిప్రతిబింబాళి ♦ లీలమెఱసె॥ ౧౦౦

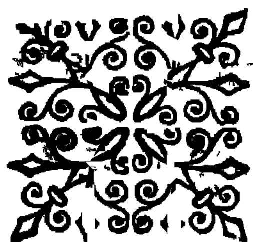
మరుతాంపశ్యతాంతస్య । శిరాంసిపతితాన్యపి
మనోనాతివిశశ్వాస । పునఃసంధానశంకినాం॥ ౧౦౧

అథమదగురుపక్షైర్లోకపాలద్విపానా । మనుగతమలిబృందైర్గండభిత్తీర్విహాయ
ఉపనతమణిబంధేమూర్ధ్నిపౌలస్త్యశత్రోః । సురభిసురవిముక్తంపుష్పవర్షంపపాత॥

యంతాహరేఃసపదిసంహృతకార్ముకజ్య
మాపృచ్ఛ్యరాఘవమనుష్ఠితదేవకార్యం
నామాంకరావణశరాంకితకేతుయష్టి
మూర్ధ్వంరథంహరిసహస్రయుజంనినాయ॥ ౧౦౩

రఘుపతిరపిజాతవేదోవిశుద్ధాంప్రగృహ్యప్రియాం
ప్రియసుహృదివిభీషణేసంగమయ్యశ్రియంవైరిణః
రవిసుతసహితేనతేనానుయాతఃససౌమిత్రిణా
భుజవిజితవిమానరత్నాధిరూఢఃప్రతస్థేపురీం॥ ౧౦౪

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
రావణవధోనామ ద్వాదశఃసర్గః.

ప్రతనిశిరములుధరమీఁద ♦ నట్టుపడుటఁ । గనుఁగొనియు నిక్రమ్మఱఁ ♦ దనువుతోడ
నతికిఁ గొనసను శంకతో ♦ నమరులప్పుడు । నమ్మకుండిరి తద్వధ ♦ నెమ్మనమున॥ ౧౦౧

అంతఁబట్టాభిషిక్తుఁడై ♦ యలరనున్న । రావణాంతకుమీఁద ని♦ర్జరులవిరుల
వానగురిసెను మదభార ♦ పక్షులలులు । దిక్కరికటంబులనువీడి ♦ దీనిఁదగుల॥ ౧౦౨

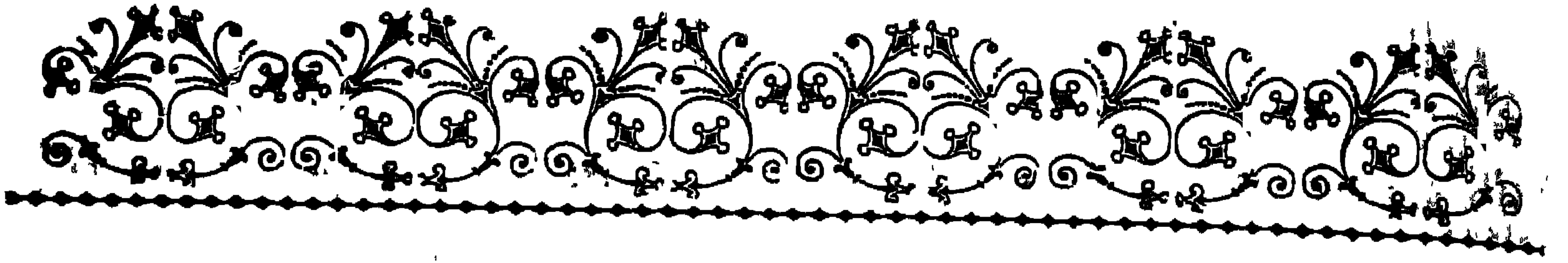
చ॥ దివిజులకార్యమెంతయును ♦ దీర్చి గుణంబునుడించియున్న యా
ప్రవిమలురాముననతి పు♦రందరుసారథి స్వర్గమేగె దా
నవపతిసాయకాళిఁ దన ♦ నామముచెక్కిన కేతుదండముఁ
బవనజవాశ్వముల్ పదులు ♦ వందలుగాలు రథంబుఁదోలుచున్॥ ౧౦౩

ఉ॥ పావకుఁజొచ్చిశుద్ధయగు ♦ భామనుజూచి పరిగ్రహించి యా
రావణురాజ్యమందు గణ♦రమ్యవిభీషణు మిత్రు నిల్పి సు
గ్రీవుఁ డతఁడు లక్ష్మణుఁడు ♦ ప్రీతినిగొల్చుచు వెంబడింప సం
భావితశక్తిఁగాంచిన వి ♦ మానముపైఁ జనె రాముఁ డూరికిన్॥ ౧౦౪

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు
రావణవధయను ద్వాదశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

త్రయోదశః సర్గః

—:o:—

అథాత్మనః శబ్దగుణం గుణజ్ఞః । పదం విమానేన విగాహమానః
రత్నాకరం వీక్ష్యమిథః సజాయాం । రామాభిధానో హరిరిత్యువాచ॥ ౧

వైదేహి పశ్యామలయాద్విభక్తం । మత్సేతునాఫేనిలమంబురాశిం
ఛాయాపథేనేవ శరత్ప్రసన్నం । మాకాశమావిష్కృత చారుతారం॥ ౨

గురోర్యియక్షోః కపిలేన మేధ్యే । రసాతలం సంక్రమితే తురంగే
తదర్థముర్వీ మవదారయద్భిః । పూర్వైః కిలాయం పరివర్ధితో నః॥ ౩

గర్భం దధత్యర్కమరీచయోస్మా । ద్వివృద్ధిమత్రాశ్నువతేవసూని
అబింధనం వహ్నిమసౌబిభర్తి । ప్రహ్లాదనం జ్యోతిరజన్యనేన॥ ౪

తాంతామవస్థాం ప్రతిపద్యమానం । స్థితం దశవ్యాప్య దిశోమహిమ్నా
విష్ణోరివాస్య నవధారణీయ । మీదృక్తయారూపమియత్తయావా॥ ౫

నాభిప్రరూఢాంబురుహాసనేన । సంస్తూయమానః ప్రథమేనధాత్రా
అముంయుగాంతోచిత యోగనిద్రః । సంహృత్యలోకాన్ పురుషోధిశేతే॥ ౬

పక్షచ్ఛిదాగోత్రభిదాత్తగంధాః । శరణ్యమేనం శతశోమహీధ్రాః
నృపా ఇవోపప్లవినః పరేభ్యో । ధర్మోత్తరం మధ్యమమాశ్రయంతే॥ ౭

రసాతలాదాదిభవేన పుంసా । భువః ప్రయుక్తోద్వహనక్రియాయాః
అస్యాచ్ఛమంభః ప్రలయప్రవృద్ధం । ముహూర్తవక్త్రాభరణంబభూవ॥ ౮

ముఖార్పణేషు ప్రకృతిప్రగల్భాః । స్వయంతరంగాధరదానదక్షః
అనన్యసామాన్య కలత్రవృత్తిః । పిబత్యసౌపాయయతేచసింధూః॥

శ్రీ

ర ఘు వ ం శ ము.

త్ర యో ద శా శ్వా స ము.

———:o:———

గీతములు.

శబ్దగుణయుక్తమై తన ♦ చరణమైన । నభమునందలి నరవిమా♦నంబునుండి
రామనామంపు హరి యంత♦రంగమందు । రమణికిట్లని రత్నాక♦రంబుఁజూపి॥ ౧

సీతయదె నాదు సేతువు ♦ చేతమలయ । గిరినఱకుఁజీలు ఫేనిల ♦ శరధిఁజూడు
మభ్రనదిచేతరెండు పా♦యలుగఁజీలి । వఱలుతారల శారదాం♦బరముఁబోలె॥ ౨

యజ్ఞదీక్షితు తమతండ్రి ♦ యజ్ఞహయము । కపిలుఁడుహరించి నాకలో♦కమునకరుగ
నద్దిఁగొనిరాఁగ మాపెద్ద ♦ లఖనిఁద్రవ్వ । నెంతయును వార్ధివర్ధిల్లె ♦ నిట్టులంబుధి॥ ౩

అమృతగర్భంబురవిరశ్ము ♦ లందునిచట । నమితరత్నాదిధనరాసు ♦ లమరునిచట
వారిచేవహ్నివర్ధిల్లి ♦ వఱలునిచట । మోదమిడుచంద్రుఁడన జ్యోతి ♦ పుట్టెనిచట॥ ౪

వివిధరూపంబులనుదాల్చి ♦ వెలయునట్టి । దశదిశలనిండుమహిమచేఁ ♦ దనరునట్టి
విష్ణుఁబోలినయట్టి యీ♦విపులవార్ధి । యిట్టిదింతనివర్ణింప ♦ నెవరితరము॥ ౫

పూర్ణపురుషుఁడు జగములఁ ♦ బొలియఁజేసి । యోగనిద్రనుజెంది యీ♦యుదధిమీఁద
నాభిపద్మాసనస్థుఁడౌ ♦ నలువపొగడ । హాయిగాఁబవ్వళించుఁ గ♦ల్పాంతమందు॥ ౬

ఱెక్కలనువజ్రిచెక్కినఁ ♦ దక్కిమనము । గిరులువందలుగాదిని ♦ శరణుసొచ్చె
దాయభయమున నుండ్లు మ♦ధ్యమన్నృపాలు । శూరధర్మాత్ముశరణంబు ♦ సొచ్చునట్లు॥ ౭

ఆదిపురుషుండు పాతాళ♦మందునుండి । భూనిమీఁదికిఁదెచ్చెడు ♦ భూమిసతికి
క్షణముమోముమునుంగుగాఁ ♦ గడుఁజెలంగెఁ । బ్రళయమునఁబొంగుదీనిపా♦వనజలంబు॥

సాజముగమోములర్పించు ♦ జాణలెల్ల । తనతరంగాధరములియ్య ♦ దక్షుఁడితఁడు
శోభితమనెతాను గోలించు ♦ కొనెడునితని । మహితభోగంబనన్యసా♦మాన్య మరయ॥ ౮

ససత్త్వమాదాయ నదీముఖాంభః । సంమీలయంతో వివృతాననత్వాత్
అమీ శిరోభిస్తిమయః సరంధ్రై । రూర్ధ్వం వితన్వంతి జలప్రవాహాన్॥

మాతంగనక్రైః సహసోత్పతద్భి । ర్భిన్నాన్ ద్విధా పశ్య సముద్రఫేనాన్
కపోల సంసర్పితయా య ఏషాం । వ్రజంతి కర్ణక్షణచామరత్వం॥

వేలానిలాయ ప్రసృతా భుజంగా । మహోర్మి విస్ఫూర్జథునిర్విశేషాః
సూర్యాంశు సంపర్క సమృద్ధరాగై । ర్వ్యజ్యంత ఏతే మణిభిః ఫణస్థైః

తవాధరస్పర్ధిషు విద్రుమేషు । పర్యస్తమేతత్సహసోర్మివేగాత్
ఊర్ధ్వాంకురప్రోతముఖం కథంచిత్ । క్లేశాదపక్రామతి శంఖయూథం॥

ప్రవృత్తమాత్రేణ పయాంసి పాతు । మావర్తవేగాద్భ్రమతా ఘనేన
ఆభాతి భూయిష్ఠమయం సముద్రః । ప్రమథ్యమానో గిరిణేవ భూయః॥

దూరాదయశ్చక్రనిభస్య తన్వీ । తమాలతాలీవనరాజినీలా
ఆభాతి వేలా లవణాంబురాశే । ర్ధారా నిబద్ధేవ కలంక రేఖా॥

వేలానిలః కేతకరేణుభిస్తే । సంభావయత్యాననమాయతాక్షి
మామక్షమం మండనకాలహానే । ర్వేత్తీవ బింబాధర బద్ధతృష్ణం॥

ఏతే వయం సైకతభిన్నశుక్తి । పర్యస్తముక్తాపటలం పయోధేః
ప్రాప్తా ముహూర్తేన విమానవేగాత్ । కూలం ఫలావర్జితపూగమాలం॥

కురుష్వ తావత్కరభోరు పశ్చా । న్మార్గే మృగప్రేక్షిణి దృష్టిపాతం
ఏషా విదూరీభవతః సముద్రాత్ । సకాననా నిష్పతతీవ భూమిః॥

క్వచిత్పథా సంచరతే సురాణాం । క్వచిద్ఘనానాం పతతాం క్వచిచ్చ
యథావిధో మే మనసోఽభిలాషః । ప్రవర్తతే పశ్య తథా విమానం॥

అసౌ మహేంద్రద్విపదానగంధి । స్త్రిమార్గగావీచి విమర్దశీతః
ఆకాశవాయుర్దిన యౌవనోత్థా । నాచామతి స్వేదలవాన్ముఖే తే॥

కరేణ వాతాయన లంబితేన । స్పృష్టస్త్వయా చండి కుతూహలిన్యా
ఆముంచతీవాభరణం ద్వితీయ । ముద్భిన్న విద్యుద్వలయో ఘనస్తే॥

అమీ జనస్థానమపోఢవిఘ్నం । మత్వా సమారబ్ధనవోటజాని
అధ్యాసతే చీరభృతో యథాస్వం । చిరోజ్ఝితాన్యాశ్రమ మండలాని॥

తెఱచియుండినవోళ్ళ న♦దీముఖాంబు । జలచరమ్ములు నిండఁ ద♦త్క్షణమ మూసి
యింతిరో తిమింగిలములవె ♦ యెగయఁజిమ్మఁ । దలలరంధ్రాల సలిలధా♦రలను జూడు॥ ౧౦

సింధుఫేనము రెండుగాఁ ♦ జీలుగతిని । జలములోదూఁకు నీటి యే♦న్గులను గంటె
యొక్కక్షణమాత్రమ దివాని ♦ చెక్కిళులను । నురుఁగుఁగప్పెఁ గర్ణచా♦మరములట్లు॥ ౧౧

ఉదధితీరానిలముఁగ్రోలి ♦ మెదలుపాము । లచ్చముగఁ బొంగుతరఁగల ♦ యట్టులుండ
భానుకిరణాళి నెంతయుఁ ♦ బ్రజ్వరిల్లు । ఫణామణుల చేతఁ దెలియంగఁ ♦ బడెను గంటె॥ ౧౨

మొదళులకు నంటియుండెడు ♦ ముఖములుండు । శంఖతతియూర్మివేగాన ♦ సకియ నీదు
వాతెఱలఁ గేరుచుండెడు ♦ పవడములను । దాఁకివెన్కకుఁ గప్పానఁ ♦ దరలెనవిగో॥ ౧౩

నీరములు ద్రాగఁ దొడఁగిన ♦ నీరదంబు । నుడిని బడి యట్టెతిరుగఁ గాఁ ♦ జూచుటకును
మరలగిరిచేత వారిధి ♦ తఱుపఁబడిన । పగిదిఁ బొల్చెను గంటివే ♦ పడఁతిమిన్న॥ ౧౪

కడలి కాన్పించె లోహచ♦క్రంబు పగిది । వేలతాళీతమాలవ ♦ నాళిచేత
నీలమైదానిమీఁదను ♦ నెగడుచుండు । తుప్పుకై నడినతివరో ♦ యొప్పెఁ జూడు॥ ౧౫

అధరబింబపుఁ ద్రుష్ణచే ♦ నాయతాక్షి । సైఁపఁగైనేఁత జాగను ♦ జాడ తెలిసె
ననఁగ వేలానిలంబు నీ♦యాస్యమునకుఁ । బొలుపుగూరిచె మొగిలి పు♦ప్పొడులఁగనుము॥ ౧౬

చిప్పముత్తెములిసుకపైఁ ♦ జెదరియున్న । పండ్లబరువునఁబూగాళి ♦ వంగియున్న
కడలియొడ్డు విమానవే♦గంబువలన । క్షణములోఁ జేరఁగంటిమి ♦ కలికిమిన్న॥ ౧౭

తిరిగిచూడుము కలకంఠి ♦ హరిణనయన । యంతకంతకు మూరమా ♦ నబ్ధినుండి
వెడలివచ్చిన యట్టులీ ♦ యడవితోడి । పుడమి యింతఁగ మనకుఁ గ♦న్పడఁగఁజొచ్చె॥ ౧౮

ఒక్కతతి సురమార్గాన ♦ నొక్కతూటి । వారిదపుదారి నొకసారి ♦ పక్షులరుగు
త్రోవనే నెట్లుకోరినఁ ♦ బోవునట్లు । చూచితె విమానరాజంబు ♦ సుగుణనిలయ॥ ౧౯

ఇంద్రగజమదగంధంబు ♦ నెలమిఁ దాల్చి । యభ్రగంగోర్మికల చల్ల♦నైన గాలి
మిట్టమధ్యాహ్నమిప్పుడు ♦ మెలఁత నీదు । వదనమంటిన స్వేదల♦వంబు లార్చె॥ ౨౦

జాలమునుండి హస్తంబుఁ ♦ జాచివేడ్క । మొగిలు నీవంట దానిలోఁ ♦ బొదలు మెఱపు
వలయగతి నంటఁ నోఁచెను ♦ వెలఁది నీకుఁ । గ్రొత్తతొడవు మఱొక్కటి ♦ గూర్చెననఁగ॥

విగతభయము జనస్థాన ♦ విపినముదము । నెఱిఁగి మానులు చిరముగ ♦ నెడలియున్న
స్వాశ్రమమ్ములఁ జేరి ప♦ర్ణాలయములఁ । గ్రొత్తగాఁగట్టుచున్నారు ♦ కొమ్మ కంటె॥ ౨౨

త్రయోదశః సర్గః

సైషాస్థలీయత్ర విచిన్వతాత్వాం । భ్రష్టంమయా నూపురమేకముర్వ్యాం
అదృశ్యతత్వచ్చరణారవింద । విశ్లేషదుఃఖాదివ బద్ధమానం॥ ౨౩

త్వం రక్షసాభీరు యతోపనీతా । తంమార్గమేతాః కృపయాలతామే
అదర్శయన్ వక్తుమశక్నువంత్యః । శాఖాభిరావర్జిత పల్లవాభిః॥ ౨౪

మృగ్యశ్చదర్భాంకుర నిర్వ్యపేక్షా । స్తవాగతిజ్ఞం సమబోధయన్మాం
వ్యాపారయంత్యోదిశి దక్షిణస్యా । ముత్పక్ష్మరాజీని విలోచనాని॥ ౨౫

ఏతద్గిరేర్మాల్యవతః పురస్తా । దావిర్భవత్యంబరలేఖిశృంగం
నవంపయో యత్రఘనైర్మయాచ । త్వద్విప్రయోగాశ్రుసమం విసృష్టం॥ ౨౬

గంధశ్చధారాహత పల్వలానాం । కాదంబ మర్ధోద్గతకేసరంచ
స్నిగ్ధాశ్చ కేకాః శిఖినాంబభూవు । ర్యస్మిన్నసహ్యాని వినాత్వయామే॥ ౨౭

పూర్వానుభూతం స్మరతాచయత్ర । కంపోత్తరం భీరుతవోపగూఢం
గుహావిసారీణ్యతివాహితాని । మయాకథంచిద్ఘనగర్జితాని॥ ౨౮

ఆసారసిక్తక్షితిబాష్పయోగా । న్మామక్షిణోద్యత్రవిభిన్నకోశైః
విడంబ్యమానా నవకందలైస్తే । వివాహధూమారుణలోచనశ్రీః॥ ౨౯

ఉపాంతవానీరవనోపగూఢా । న్యాలక్ష్యపారిప్లవ సారసాని
దూరావతీర్ణా పిబతీవఖేదా । దమూనిపంపా సలిలాని దృష్టిః॥ ౩౦

అత్రావియుక్తాని రథాంగనామ్నా । మన్యోన్యదత్తోత్పలకేసరాణి
ద్వంద్వానిదూరాంతరవర్తినాతే । మయాప్రియేసస్పృహమీక్షితాని॥ ౩౧

ఇమాంతటాశోకలతాంచతన్వీం । స్తనాభిరామ స్తబకాభినమ్రాం
త్వత్ప్రాప్తిబుద్ధ్యాపరిరబ్ధుకామః । సౌమిత్రిణాసాస్రమహంనిషిద్ధః॥ ౩౨

అమూర్విమానాంతరలంబినీనాం । శ్రుత్వాస్వనంకాంచనకింకిణీనాం
ప్రత్యుద్వ్రజంతీవఖముత్పతంత్యో । గోదావరీ సారసపంక్తయస్త్వాం॥ ౩౩

ఏషాత్వయాపేశలమధ్యయాపి । ఘటాంబుసంవర్ధితబాలచూతా
ఆహ్లాదయత్యున్ముఖకృష్ణసారా । దృష్టాచిరాత్పంచవటీమనోమే॥ ౩౪

అత్రానుగోదంమృగయానివృత్త । స్తరంగవాతేనవినీతఖేదః
రహస్త్వదుత్సంగనిషణ్ణమూర్ధా । స్మరామివానీరగృహేషుసుప్తః॥ ౩౫

ఊడిపడినీదుచరణాబ్జ ♦ యోగరహిత । పాట దుఃఖమ్ముచే మౌన♦మందినట్టు
లున్న నీనూపురంబును ♦ గన్నులారఁ । గాంచినస్థల మ్మిదేసుమ్మ ♦ కంజనయన॥ ౨౩

నిన్ను దనుజుఁడుగొనిచన్న ♦ తెన్నుఁజెప్పఁ । జాలకుండెడునీలతల్ ♦ శాఖలందు
వంగివ్రాల్చనుబోలెడు ♦ పల్లవముల । నద్దెసన జూపె దయతో భ♦యస్వభావ॥ ౨౪

ఆఁడుజింకలుగూడ ద♦ర్భాంకురముల । వీడి దక్షిణదిక్కున ♦ వీక్షణములఁ
బఱపియెత్తినరెప్పల ♦ పంక్తితోడఁ । దెలిపె నీజాడనెఱుఁగక ♦ తిరుగునాకు॥ ౨౫

అదిగో శిఖరంబుగగనంబు ♦ నంటుచుండు । మాల్యవంతమ్ముచూడుము ♦ మగువయిచట
నేను నినుఁబాసికన్నుల ♦ నీరుగురియఁ । గురిసెనాతోడజలదముల్ ♦ క్రొత్తనీరు॥ ౨౬

వర్షధారాహతంబగు ♦ పడియలందుఁ । గల్గుగంధంబు నఱవిచ్చు ♦ కడిమిపూలు
నెమలికేకారవంబులు ♦ నీవులేమి । నెంతయునసహ్యమైతోఁచె ♦ నిచటనాకు॥ ౨౭

కంపమునమున్నునీవునన్ ♦ గౌఁగిలించు । కొన్నసంగతి స్మరియించు ♦ కొన్న నేను
దాళఁజాలుదునెట్టులు ♦ తరళనేత్ర । గిరిగుహలఁజర్వమండెడు ♦ నుఱుములకును॥ ౨౮

వానచేభూమిఁబొడమిన ♦ బాష్పమంది । యలరి యిచ్చటఁగలక్రొత్త ♦ యరఁటిమొగ్గ
లతివనీపెండ్లిపాగ నెఱ్ఱ♦నైనకనుల । ననుకరించుచుఁబీడించె ♦ ననుఁగరమ్ము॥ ౨౯

గట్టులనుబేపవనములు ♦ గప్పియున్న । పఱచుకొంగలుకొంత క♦న్పడుచునున్న
పంపపైదూరమందుండి ♦ వాలెనాదు । చూడ్కితన్నీరముల్జాఱు ♦ చూడ్కి శ్రమను॥

ఈసరసిలోనియుత్పల ♦ కేసరములఁ । గూర్మినన్యోన్యము నమర్చి ♦ కొనుచువిడని
కోకమిథునాళినెంతయుఁ ♦ గూర్మిఁగంటి । నీకుదూరమ్ముగానుంట ♦ నెలఁతమిన్న॥ ౩౦

సన్నదైపూలగుత్తులన్ ♦ జనులవాలు । తీరపుటశోకశాఖను ♦ దీనిఁగాంచి
చిక్కితీవనియక్కునఁ ♦ జేర్పఁబోఁప । గంటనీర్వెట్టియాపె ల♦క్ష్మణుఁడునన్ను॥ ౩౨

ఇవ్విమానంబుననువ్రాలి ♦ యింపునింపు । పైడిగంటలసడివిని ♦ పైకిఁనెగసెఁ
జారుగోదావరీతీర ♦ సారసములు । నినుగొదుర్కొనవచ్చెనో ♦ యనెడునట్లు॥ ౩౩

నీవుతనుమధ్యకడవతో ♦ నీరువోసి । కూర్మిఁబెంచినమామిడి ♦ గున్నయున్న
దీతిపోములుగనుకృష్ణ ♦ మృగములున్న । పంచవటిచూడనెక్కుడు ♦ ప్రమదమిడియె॥

తలఁపునకువచ్చెనిదిగో గౌ♦తమితటంబు । మాని యిటవేఁట వీచికా ♦ మారుతముల
సేదదీఱఁబడలికఁ బవ్వళించి ♦ యింటనోఁటి । నీదుతొడమీఁదఁదలనిడి ♦ నిద్రగనుట॥ ౩౫

భ్రూభేదమాత్రేణపదాన్మఘోనః । ప్రభ్రంశయాంయో నహుషంచకార
తస్యావిలాంభఃపరిశుద్ధిహేతో । ర్భౌమోమునేఃస్థానపరిగ్రహోఽయం॥ ౩౬

త్రేతాగ్నిధూమాగ్రమనింద్యకీర్తే । స్తస్యేదమాక్రాంతవిమానమార్గం
ఘ్రాత్వాహవిర్గంధిరజోవిముక్తః । సమశ్నుతేమేలఘిమానమాత్మా॥ ౩౭

ఏతన్మునేర్మానినిశాతకర్ణేః । పంచాప్సరోనామవిహారవారి
ఆభాతిపర్యంతవనంవిదూరా । న్మేఘాంతరాలక్ష్యమివేందుబింబం॥ ౩౮

పురాసదర్భాంకురమాత్రవృత్తి । శ్చరన్మృగైఃసార్ధమృషిర్మఘోనా
సమాధిభీతేనకిలోపనీతః । పంచాప్సరోయౌవనకూటబంధం॥ ౩౯

తస్యాయమంతర్హితసౌధభాజః । ప్రసక్తసంగీతమృదంగఘోషః
వియద్గతఃపుష్పకచంద్రశాలాః । క్షణంప్రతిశ్రున్ముఖరాఃకరోతి॥ ౪౦

హవిర్భుజామేధవతాంచతుర్ణాం । మధ్యేలలాటంతపసప్తసప్తిః
అసౌతపస్యత్యపరస్తపస్వీ । నామ్నాసుతీక్ష్ణశ్చరితేనదాంతః॥ ౪౧

అముంసహాసప్రహితేక్షణాని । వ్యాజార్ధసందర్శితమేఖలాని
నాలంవికర్తుంజనితేంద్రశంకం । సురాంగనావిభ్రమచేష్టితాని॥ ౪౨

ఏషోఽక్షమాలావలయంమృగాణాం । కండూయితారంకుశసూచిలావం
సభాజనేమేభుజమూర్ధ్వబాహుః । సవ్యేతరంప్రాధ్వమితఃప్రయుంక్తే॥ ౪౩

వాచంయమత్వాత్ప్రణతింమమైష । కంపేనకించిత్ప్రతిగృహ్యమూర్ధ్నః
దృష్టింవిమానవ్యవధానముక్తాం । పునఃసహస్రార్చిషిసన్నిధత్తే॥ ౪౪

అదఃశరణ్యంశరభంగనామ్న । స్తపోవనం పావనమాహితాగ్నేః
చిరాయసంతర్ప్యసమిద్భిరగ్నిం । యోమంత్రపూతాంతనుమప్యహౌషీత్॥ ౪౫

ఛాయావినీతాధ్వ పరిశ్రమేషు । భూయిష్ఠసంభావ్య ఫలేష్వమీషు
తస్యాతిథీనామధునాసపర్యా । స్థితాను పుత్రేష్వివపాదపేషు॥ ౪౬

ధారాస్వనోద్గారిదరీముఖోఽసౌ । శృంగాగ్ర లగ్నాంబుదవప్రపంకః
బధ్నాతిమే బంధురగాత్రిచక్షు । ర్దృప్తః కకుద్మాని వచిత్రకూటః॥ ౪౭

ఏషాప్రసన్నస్తిమితప్రవాహా । సరిద్విదూరాంతరభావతన్వీ
మందాకినీభాతినగోపకంఠే । ముక్తావలీకంఠగతేవభూమేః॥ ౪౮

వఁడుబొమముడిమాత్రిన ♦ నింద్రపదవి । నుండిజార్చెనొ నహుషుని ♦ దుండగీని
నెవఁడుకలుషాంబుశుద్ధికి ♦ హేతువగునొ । యట్టిమానికి నిభ్భువి ♦ యాశ్రమంబు॥ ౩౬

అయ్యగస్త్యుఁడు నిర్మల ♦ యశుఁడువెల్ప । హవ్యగంధంబుతోఁ వచ్చి ♦ యభ్రయాన
మంటి త్రేతాగ్నిధూమాగ్ర ♦ మస్మదాత్మఁ । దేల్చె సత్వగుణంబులో ♦ దుల్చిరజము॥ ౩౭

శాతకర్ణుఁడు జలకేళి ♦ సలుపునట్టి । కొలనుపంచాప్సరంబిది ♦ గుణగణాఢ్య
చుట్టువనముంటదూరానఁ ♦ జూచుటకును । దోయదంబులనడిమి చం♦ద్రుగతిఁదోఁచె॥

శతదర్భలతలినిమున్ను ♦ తేళ్ళఁగూడి । తిరుగునీతని నిష్ఠకు ♦ వెఱచివజ్రి
యంపవచ్చినపంచాప్స ♦ రోబ్జముఖుల । యౌవనంబునఁబలఁజిక్కె ♦ నటనితండు॥ ౩౯

అక్కొలనిలోనినాదంబు ♦ నందునుండి । యాతనిమృదంగవాద్య సం♦గీతరవము
చదలనంటుచుఁబుష్పక ♦ చంద్రశాల । లందుఁబ్రతిశబ్దములనీనె ♦ నిఁదువదన॥ ౪౦

ఇతఁడుమతియొకతపసి జి♦తేంద్రియుండు । మాన్యతముఁడు సుతీక్ష్ణనా♦మంబువాఁడు
నలుదెసలనగ్నిమండఁగాఁ ♦ నడుమనిలిచి । తపనుఁడులలాటమునుగాల్పఁ ♦ దపమొనర్చె॥

ఇంద్రునికిశంకగొల్పెడు ♦ నితనిమనముఁ । గలఁపఁజాలవు నవ్వచూ♦పులునుగాని
కడఁగిమిసనిచూపు మే♦ఖలలుగాని । స్వర్గకాంతల యేవిలా♦సములుగాని॥ ౪౨

అక్షమాలయొవలయమై ♦ యలరుచున్న । కుశలఁగోయఁగజేకెల ♦ గోకుటకును
సాధనంబైనకుడిచేయి ♦ చాచెనిటకు । సత్కరింపఁగనూర్ధ్వభ♦జంపుముని॥ ౪౩

మానవియమంబునీబుషి ♦ పూనియుంట । మత్ప్రణతిగైకొనెఁగడల్చె ♦ మస్తకంబు
నభ్రయానంబుచేఁగన్న ♦ యద్దివాయఁ । గొలిపెదృష్టిసివరల వే♦వెలుఁగఁజైపు॥ ౪౪

పూతమిదిశరభంగు త♦పోవనమ్ము । ఆర్తరక్షణుఁడిమ్మౌని ♦ యాహితాగ్ని
యింధనమ్ములఁజిరమగ్నిఁ ♦ దృప్తిపఱచి । నెమ్మివేల్చెను మంత్రపూ♦తమ్ముతనువు॥ ౪౫

ఇప్పుడిటశ్రమఁదమనీడ ♦ నెడలఁజేసి । తృప్తిగాఁబక్వఫలములఁ ♦ దినఁగనొసఁగు
నతిథిసత్కారమాతని ♦ యమలపుత్రు । లనఁగనొప్పెడుతరువుల ♦ యందునిలిచె॥ ౪౬

దరియెమోమటధారల ♦ ధ్వనియె తేన్పు । శృంగములెకొమ్మలగ్రాగఁ ♦ జేరుమొగిలె
చెలఁగుకోరాటయడుసిట్లు ♦ చిత్రకూట । మగపడెవృషేంద్రమన బంధు♦రాంగిచూడు॥

దూరముననుంటసన్నగాఁ ♦ దోఁచుచుండి । నిలిచినిర్మలముగశైల ♦ నికటమందుఁ
బొఱుమందాకినింజూడు ♦ పడఁతిమిన్న । ధరయఱతసిద్ధముత్యాల ♦ సరముఁబోలె॥ ౪౮

త్ర యో ద శః స ర్గః

అయం సుజాతోఽనుగిరం తమాలః । ప్రవాళమాదాయ సుగంధి యస్య
యవాంకురా పాండుకపోలశోభీ । మయావతంసః పరికల్పితస్తే॥ ౪౯

అనిగ్రహత్రాస వినీతసత్త్వ । మపుష్పలింగాత్ఫలబంధి వృక్షం
వనం తపః సాధనమేతదత్రే । రావిష్కృతోదగ్రతరప్రభావం॥ ౫౦

అత్రాభిషేకాయ తపోధనానాం । సప్తర్షిహస్తోద్ధృత హేమపద్మాం
ప్రవర్తయామాస కిలానసూయా । త్రిస్రోతసం త్ర్యంబక మౌళిమాలాం॥ ౫౧

వీరాసనైర్ధ్యానజుషామృషీణా । మమీ సమధ్యాసిత వేదిమధ్యాః
నివాతనిష్కంపతయా విభాంతి । యోగాధిరూఢా ఇవ శాఖినోఽపి॥ ౫౨

త్వయా పురస్తాదుపయాచితో యః । సోఽయం వటః శ్యామ ఇతి ప్రతీతః
రాశిర్మణీనా మివ గారుడానాం । సపద్మరాగః ఫలితో విభాతి॥ ౫౩

క్వచిత్ప్రభాలేపిభిరింద్రనీలై । ర్ముక్తామయీ యష్టిరివానువిద్ధా
అన్యత్ర మాలా సిత పంకజానా । మిందీవరైరుత్ఖచితాంతరేవ॥ ౫౪

క్వచిత్ఖగానాం ప్రియమానసానాం । కాదంబ సంసర్గవతీవ పంక్తిః
అన్యత్ర కాలాగరుదత్తపత్రా । భక్తిర్భువశ్చందన కల్పితేవ॥ ౫౫

క్వచిత్ప్రభా చాంద్రమసీ తమోభి । శ్ఛాయావిలీనైః శబలీకృతేవ
అన్యత్ర శుభ్రా శరదభ్రలేఖా । రంధ్రేష్వివాలక్ష్యనభః ప్రదేశా॥ ౫౬

క్వచిచ్చ కృష్ణోరగభూషణేవ । భస్మాంగరాగా తనురీశ్వరస్య
పశ్యానవద్యాంగి విభాతి గంగా । భిన్నప్రవాహా యమునాతరంగైః॥ ౫౭

సముద్రపత్న్యోర్జలసంనిపాతే । పూతాత్మనామత్ర కిలాభిషేకాత్
తత్త్వావబోధేన వినాపి భూయ । స్తనుత్యజాం నాస్తి శరీరబంధః॥ ౫౮

పురం నిషాదాధిపతేరిదం త । ద్యస్మిన్మయా మౌళిమణిం విహాయ
జటాసు బద్ధాస్వరుదత్సుమంత్రః । కైకేయి కామాః ఫలితాస్తవేతి॥ ౫౯

పయోధరైః పుణ్యజనాంగనానాం । నిర్విష్టహేమాంబుజ రేణు యస్యాః
బ్రాహ్మం సరః కారణమాప్తవాచో । బుద్ధేరివావ్యక్త ముదాహరంతి॥ ౬౦

జలాని యా తీర నిఖాతయూపా । వహత్యయోధ్యా మను రాజధానీం
తురంగమేధావభృథావతీర్ణై । రిక్ష్వాకుభిః పుణ్యతరీకృతాని॥ ౬౧

పర్వతము చెంత నెంతయుఁ ♦ బరిమళించు । నిత్తమాలంపుఁదళిరుచే ♦ నింతనీకు
హాసగల్పించితివి వెల్ల ♦ బుగ్గమీఁద । నెసఁగె నుయ్యాలకురంబట్టు ♦ లింపునింపు॥ ౪౯

అత్రితపమున కిదె సాధ ♦ నాశ్రమంబు । భయము లేక యెమచ్చిక ♦ పక్షిమృగాళి
పూలు లేక యె పండ్లిడి ♦ భూజపాళి । యతని మహిమాతిశయము నిం ♦ వ్యక్తమగుచున్ను॥ ౫౦

హరియగాదలముత్యాల ♦ మాలయగుచు । హేమపద్మమ్ములను సప్త ♦ ఋషులు గోయ
నిచ్చునీ గంగ ననసూయ ♦ యిచట మును । కెలమి స్నానార్థమై ప్ర ♦ వహింపఁజేసె॥ ౫౧

గాలి లేమి నొకింతయుఁ ♦ గదలకుండ । వేసెమధ్యాహ్నజైహ్నాయ ♦ వృక్షగణము
అచలవీరాసనమున యో ♦ గాధిరూఢము । లైనమునితతుల్లనుబోలె ♦ నతిశయము చూడు॥ ౫౨

మున్ను నీచేత సేవను ♦ గన్నవటము । శ్యామనామము సత్ఫల ♦ సహితమగుచుఁ
బద్మరాగాలఁగూడిన ♦ పచ్చరాళ్ల । రాశియో యన రాజిల్లె ♦ రమణికంబె॥ ౫౩

నిర్మలప్రభ లీనెడు ♦ నీలమణుల । నొనరుముత్యాలసరమట్టు ♦ లొక్కచోట
నుత్పలమ్ములతోఁ గూడి ♦ యుల్లసిల్లు । చందువెలిదమ్మి దండయ ♦ ట్లొక్కచోట॥ ౫౪

కృష్ణహంసలతోడ సం ♦ కీర్ణమైన । యుత్తమమరాళపంక్తియ ♦ ట్లొక్కచోటఁ
బత్రముల్ నల్లయగరుచే ♦ వ్రాయఁబడిన । నొప్పు చందనభూమియ ♦ ట్లొక్కచోట॥ ౫౫

నీడ లందలి చీఁకటుల్ ♦ నెఱయ మెఱయు । చుండు చంద్రాతపంబట్టు ♦ లొక్కచోట
నడిమి సందుల నింగి క ♦ న్పడఁగ నమరు । చున్న శరదంబుదాళి య ♦ ట్లొక్కచోట॥ ౫౬

వెల్లబూడిదె పూఁతపై ♦ నల్లతాఁచు । లున్న శంకరుతనువట్లు ♦ లొక్కచోట్ల
నీలయమునానదీ తరం ♦ గాళిఁ గలసి । పాలుగంగానదినిజాడు ♦ షాఘ్నాంగి॥ ౫౭

గంగయమునయుఁ గలియు నీ ♦ సంగమమునఁ । గ్రుంకులిడునట్టి పుణ్యాత్ము ♦ కోటులకును
దనువు వెడలిన దేహబం ♦ ధములు మరలఁ । గలుగ వేరవు తత్త్వబోధము ♦ తెలియకున్న॥ ౫౮

ఇది నిషాదాధిపతి పురం ♦ బింతిచేను । దీనిమకుటంబు జడల బం ♦ ధింపఁజూచి
కైకనీకోర్కి సఫలతఁ ♦ గాంచెనంచు । సచివుఁడును మంత్రుఁడేడ్చిన ♦ స్థలమునమ్మ॥

సరయు విదిపూతదీనికి ♦ జన్మభూమి । యత్త కాంతలకుచములు ♦ మేటికాజ్జ
రజము నుభవించు బాష్పాస ♦ రంబటంచు । నాప్తపరులంద్రుబుద్ధి క ♦ వ్యాప్తమైతి॥ ౬౦

తటుల నాటిన యూప సం ♦ తతుల నొప్పి । వాజిమేధావభృథము ని ♦ క్ష్వాకుకులులు
సలుపఁగాఁ బావనంబైన ♦ జలముతోడఁ । దనరి ప్రవహించె నిది రాజ ♦ ధానిసంతి॥ ౬౧

యాంసైకతోత్సంగ సుఖోచితానాం । ప్రాజ్యైః పయోభిః పరివర్ధితానాం
సామాన్యధాత్రీమివమానసంమే । సంభావయత్యుత్తరకోసలానాం॥ ౬౨

నేయంమదీయా జననీవతేన । మాన్యేనరాజ్ఞా సరయూర్వియుక్తా
దూరేవసంతం శిశిరానిలైర్మాం । తరంగహస్తైరుపగూహతీవ॥ ౬౩

విరక్తసంధ్యాకపిశంపురస్తా । ద్యతోరజః పార్థివముజ్జిహీతే
శంకేహనూమత్కథితప్రవృత్తిః । ప్రత్యుద్గతోమాం భరతః ససైన్యః॥ ౬౪

అద్ధాశ్రియం పాలితసంగరాయ । ప్రత్యర్పయిష్యత్యనఘాం ససాధుః
హత్వానివృత్తాయమృధేఖరాదీన్ । సంరక్షితాంత్వామివలక్ష్మణోమే॥ ౬౫

అసౌపురస్కృత్యగురుంపదాతిః । పశ్చాదవస్థాపితవాహినీకః
వృద్ధైరమాత్యైఃసహచీరవాసా । మామర్ఘ్యపాణిర్భరతోభ్యుపైతి॥ ౬౬

పిత్రానిసృష్టాంమదపేక్షయాయః । శ్రియంయువాప్యంకగతామభోక్తా
ఇయంతివర్షాణితయాసహోగ్ర । మభ్యస్యతీవవ్రతమాసిధారం॥ ౬౭

ఏతావదుక్తవతిదాశరథౌతదీయా । మిచ్ఛాంవిమానమధిదేవతయావిదిత్వా
జ్యోతిష్పథాదవతతారసవిస్మయాభి । రుద్వీక్షితంప్రకృతిభిర్భరతానుగాభిః॥ ౬౮

తస్మాత్పురస్సరవిభీషణదర్శితేన । సేవావిచక్షణహరీశ్వరదత్తహస్తః
యానాదవాతరదదూరమహీతలేన । మార్గేణభంగిరచితస్ఫటికేనరామః॥ ౬౯

ఇక్ష్వాకువంశగురవేప్రయతఃప్రణమ్య । సభ్రాతరంభరతమర్ఘ్యపరిగ్రహాంతే
పర్యశ్రురస్వజతమూర్ధనిచోపజఘ్రౌ । తద్భక్త్యపోఢపితృరాజ్యమహాభిషేకే॥ ౭౦

శ్మశ్రుప్రవృద్ధిజనితాకృతివిక్రియాంశ్చ । ప్లక్షాన్ప్రరోహజటిలానివమంత్రివృద్ధాన్
అన్వగ్రహీత్ప్రణమతఃశుభదృష్టిపాతై । ర్వార్తానుయోగమధురాక్షరయాచవాచా॥

దుర్జాతబంధురయమృక్షహరీశ్వరోమే । పౌలస్త్యఏషసమరేషుపురఃప్రహర్తా
ఇత్యాదృతేనకథితౌరఘునందనేన । వ్యుత్క్రమ్యలక్ష్మణముఖౌభరతోవవందే॥ ౭౨

సౌమిత్రిణాతదనుసంససృజేసచైన । ముత్థాప్యనమ్రశిరసంభృశమాలిలింగ
రూఢేంద్రజిత్ప్రహరణవ్రణకర్కశేన । క్లిశ్యన్నివాస్యభుజమధ్యమురఃస్థలేన॥ ౭౩

రామాజ్ఞయాహరిచమూపతయస్తదానీం । కృత్వామనుష్యవపురారురుహుర్గజేంద్రాన్
తేషుక్షరత్సుబహుధామదవారిధారాః । శైలాధిరోహణసుఖాన్యుపలేభిరేతే॥ ౭౪

సైకతోత్సంగమునసౌఖ్య ♦ చయముగాంచి । యతిశయంబుగఁబెరిగి ప♦యస్సమృద్ధి
నలులుమత్కలకోసల ♦ ప్రభులకెల్ల । నెంతయుసమానధాత్రిగా ♦ నెంతుదీని॥ ౬౨

మాన్యనృపుఁబాసినట్టి మ♦న్మాతవోలె । నురుకృపనునన్నుదూరమం♦దుండఁగానె
సరయువిదిచల్లగాలితో ♦ వరతరంగ । హస్తములఁగౌఁగిలించిన ♦ యట్లుతోఁచె॥ ౬౩

ఎదుటలేచెడుభూరజం ♦ బెట్టిగాను । సంజకెంజాయచాలెనుంట ♦ నాంజనేయుఁ
డెలుఁగఁదెల్పిన వినినన్ను ♦ నెదురుకొనఁగ । వచ్చునని యెంతుభరతుండు ♦ బలముఁగూడి॥

దురమునఖరాదులనుజంపి ♦ మరలునాకు । నెలమినినుఁగాచిలక్ష్మణుం ♦ డిచ్చినట్లు
ప్రీతినదీర్చిననాకు ని♦గ్మలపుసిరిని । సాధువౌభరతుండిదు ♦ సత్యముగను॥ ౬౫

వెంటవృద్ధులసచివుల ♦ వెనుకసేన । ముందుగురునిడియర్ఘ్యంబుఁ ♦ బూనిచేత
వల్కలంబులుదాలిచి ♦ భరతుఁడడిగొ । యెదురుకొనఁబాదచారియై ♦ యేగుదెంచె॥ ౬౬

ననుఁదలంచియెతోడనున్న ♦ జనకుఁడిడిన । ననుభవింపఁడు పడుచువాఁ♦డయ్యొసిరిని
నతికఠినమైనయసిధార ♦ యనెడువ్రతము । నిన్నియేండ్లామెతోసల్పు ♦ చున్నయట్లు॥

ఇట్లువచియించురాముని ♦ యిచ్చనెఱిఁగి । భరతువెంబడిలోకు ల♦బ్బురముతోడఁ
గనుఁగొనుచునుండ దివినుండి ♦ గగనయాన । మనువిమానాధిదేవత ♦ భువికిదింపె॥ ౬౮

ముందటవిభీషణుఁడునిల్చి ♦ భూమిఁదటిసము । పటికరామెట్లమార్గంబు ♦ భక్తిఁజూప
సేవమెప్పించుసుగ్రీవు ♦ చేయిపట్టి । రాఘవుఁడుడిగ్గెను విమాన ♦ రాజమపుడు॥ ౬౯

సలిపెవందనమిక్ష్వాకు ♦ కులగురునకుఁ । బడసియర్ఘ్యంబుఁగౌఁగిట ♦ భరతుఁజేర్చి
కనులనీరొల్కమూర్కొనెఁ ♦ దనకుఁగాను । జనకరాజ్యాభిషేకంబుఁ ♦ గొననిశిరము॥

కరముఁబెరిగినశ్మశ్రులఁ ♦ గాంచివికృతి । వ్రేలునూడలప్లక్ష వృ♦క్షాలఁబోలు
వృద్ధసచివులుభక్తితో ♦ వినతులైనఁ । గూర్మిఁగని మంజువాక్యాలఁ ♦ గుశలమరసె॥ ౭౧

ఈతఁడాప్తుండు బుత్సుక♦పీశ్వరుండు । ఇతఁడుపౌలస్త్యుఁ డనిమొన ♦ నేఁచువీరుఁ
డనుచురఘునందనుఁడు గొని♦యాడ భరతుఁ । డెరఁగెవారికిలక్ష్మణుఁ♦ డొలఁగియపుడు॥

భరతుఁడావల లక్ష్మణుఁ ♦ దటిసిశిరము । వాల్చనతఁడెత్తి యింద్రజి♦త్ప్రహరణములఁ
గఠినమైనట్టియురమునఁ ♦ గౌఁగిలించె । నతనివక్షమునొప్పించు ♦ నట్లుతోఁప॥ ౭౩

కపిచమూపతితతులు రా♦ఘవునియాజ్ఞ । నెక్కిగజముల మానవా♦కృతులతోడ
వానిపైనుండిమదధార ♦ పడుచునుండ । ఘనవగాహోహణసుఖంబు ♦ ననుభవించె॥ ౭౪

త్రయోదశః సర్గః.

సానుప్లవః ప్రభురపి క్షణదాచరాణాం । భేజే రథాన్ దశరథప్రభవానుశిష్టః
మాయావికల్పరచితైరపి యే తదీయై । ర్న స్యందనైస్తులితకృత్రిమభక్తిశోభాః॥ ౭౫

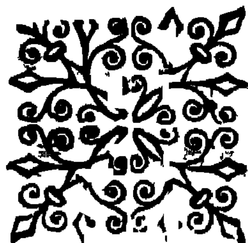
భూయస్తతో రఘుపతిర్విలసత్పతాక । మధ్యాస్త కామగతి సావరజో విమానం
దోషాతనం బుధబృహస్పతియోగదృశ్య । స్తారాపతిస్తరలవిద్యుదివాభ్రబృందం॥ ౭౬

తత్రేశ్వరేణ జగతాం ప్రళయాదివోర్వీం । వర్షాత్యయేన రుచమభ్రఘనాదివేందోః
రామేణ మైథిలసుతాం దశకంఠకృచ్ఛ్రాత్ । ప్రత్యుద్ధృతాం ధృతమతీం భరతో వవందే॥

లంకేశ్వరప్రణతిభంగదృఢవ్రతం త
ద్వంద్యం యుగం చరణయోర్జనకాత్మజాయాః
జ్యేష్ఠానువృత్తిజటిలం చ శిరోఽస్య సాధో
రన్యోన్యపావనమభూదుభయం సమేత్య॥ ౭౮

క్రోశార్ధం ప్రకృతిపురఃసరేణ గత్వా
కాకుత్స్థః స్తిమితజవేన పుష్పకేణ।
శత్రుఘ్నప్రతివిహితోపకార్యమార్యః
సాకేతోపవనముదారమధ్యువాస॥ ౭౯

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ దండక
ప్రత్యాగమనో నామ త్రయోదశస్సర్గః

కాముకసుపున రాక్షస♦రాజుగూడ । ననుచరులతోఁ డరథముల ♦ నధివసించె
నెంతమాయాకళలచేత ♦ నెసఁగుచున్నఁ । దాళవయ్యెను వీనికిఁ ♦ దనరథములు॥ ౨౧

సఁజమిఁచుల మించెడు ♦ జలదతతిని । బుధగురులతోడి చంద్రుండు ♦ వోలెమరలఁ
గావఁగలినొప్పు ధ్వజములఁ♦గాలిసభ్రి । యానమెక్కెను రాముఁడు ♦ సానుజుండు॥

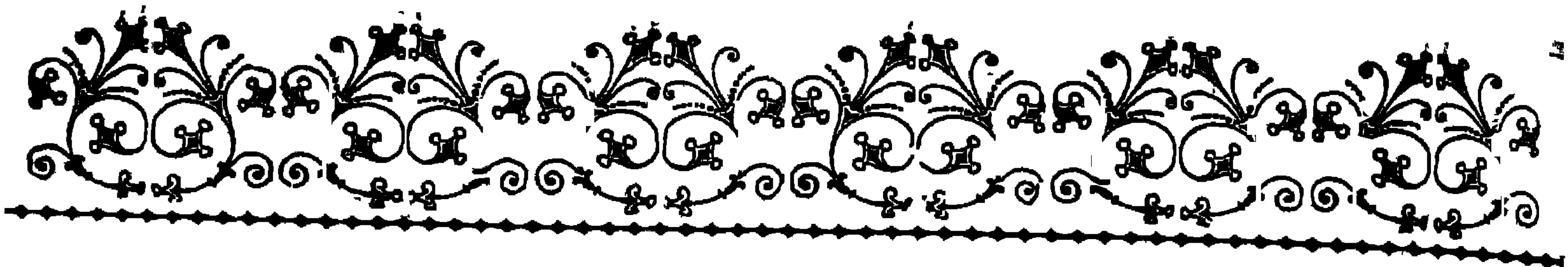
ప్రళయమందుండి ధరను వ♦రాహమూర్తి । శరదృతువు మేఘములనుండి ♦ చంద్రకాంతిఁ
గాచుగతిరాముఁ డద్దశ♦కంఠునుండి । కాచిన సుధీరకెరఁగెను ♦ గైకకొడుకు॥ ౨౨

చ॥ పరిణతులుసేయఁ రాఃణుని ♦ భంగమొనర్చు దృఢవ్రతంబుతో
జనులకు వంద్యమైచెలఁగు ♦ జానకి పాదయుగంబు శ్రేష్ఠ జ్యే
ష్ఠనిగతి ద్రట్టమై తనరు♦చుండు జడల్ ధరియించియున్న య
య్యానఘు శిరఁబునుంగలసి ♦ యయ్యెఁ బరస్పరముక్ పవిత్రముల్॥ ౨౩

సీ॥ భూమిపై ముందఱ ♦ మోదంబుతోఁ బొంగి । జనులు గుంపులుగూడి ♦ చనుచునుండ
మీఁదనభంబుపై ♦ మిసిమికాంతులతోడఁ । గ్రాలుచుండెడు పుష్ప♦కంబునందు
నానంద మునమంద ♦ యానమొప్పారఁగాఁ । దానఱకోసెడు ♦ దారిఁగడచి
శత్రుఘ్నురచితమై ♦ చాల నొప్పుచునుండు । పటమండపమ్ముల ♦ భవ్యమైన
గీ॥ యతులసాకేత పురపరో♦ద్యానసీమ
వచ్చివిడిసెను గాకుత్స్థ♦వంశదీప
మై వెలింగెడునట్టి స♦త్యానుసరి
సర్వనుతకీర్తి శ్రీరామ ♦ చంద్రమూర్తి॥ ౨౪

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు దండకప్రత్యాగమనంబను త్రయో
దశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

చతుర్దశః సర్గః

భర్తుః ప్రణాశాదథ శోచనీయం । దశాంతరం తత్ర సమం ప్రపన్నే
అపశ్యతాం దాశరథీ జనన్యౌ । ఛేదాదివోపఘ్నతరోర్వ్రతత్యౌ॥ ౧

ఉభావుభాభ్యాం ప్రణతౌ హతారీ । యథాక్రమం విక్రమశోభినౌ తౌ
విస్పష్టమస్రాంధతయా న దృష్టౌ । జ్ఞాతౌ సుతస్పర్శసుఖోపలంభాత్॥ ౨

ఆనందజః శోకజమశ్రుబాష్ప । స్తయోరశీతం శిశిరో బిభేద
గంగాసరయ్వోర్జలముష్ణతప్తం । హిమాద్రినిష్యంద ఇవావతీర్ణః॥ ౩

తే పుత్రయోర్నైరృతశస్త్రమార్గా । నార్ద్రానివాంగే సదయం స్పృశంత్యౌ
అపీప్సితం క్షత్రకులాంగనానాం । న వీరసూశబ్దమకామయేతాం॥ ౪

క్లేశావహా భర్తురలక్షణాహం । సీతేతి నామ స్వముదీరయంతీ
స్వర్గప్రతిష్ఠస్య గురోర్మహిష్యా । వభక్తిభేదేన వధూర్వవందే॥ ౫

ఉత్తిష్ఠ వత్సే నను సానుజోసౌ । వృత్తేన భర్తా శుచినా తవైవ
కృచ్ఛ్రం మహత్తీర్ణ ఇతి ప్రియార్హాం । తామూచతుస్తే ప్రియమప్యమిథ్యా॥ ౬

అథాభిషేకం రఘువంశకేతోః । ప్రారబ్ధమానందజలైర్జనన్యోః
నివర్తయామాసురమాత్యవృద్ధా । స్తీర్థాహృతైః కాంచనకుంభతోయైః॥ ౭

సరిత్సముద్రాన్ సరసీశ్చ గత్వా । రక్షఃకపీంద్రైరుపపాదితాని
తస్యాపతన్మూర్ధ్ని జలాని జిష్ణో । ర్వింధ్యస్య మేఘప్రభవా ఇవాపః॥ ౮

తపస్వివేషక్రియయాపి తావ । ద్యః ప్రేక్షణీయః సుతరాం బభూవ
రాజేంద్రనేపథ్యవిధానశోభా । తస్యోదితాసీత్పునరుక్తదోషా॥ ౯

రఘువంశము.

చతుర్దశాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

ప్రాపుగానున్నవృక్షంబుఁ ◆ బాసినట్టి । తీఁగెలనుబోలె భర్తృవి◆యోగజనిత
శోకముననున్నతల్లులఁ ◆ జూచిరోకట । రామలక్ష్మణులంత నా◆రామమందు॥ ౧

అరులఁదెగటార్చి శౌర్యాన ◆ నలరుపుత్రు । లిర్వురును మ్రొక్కి తల్లుల ◆ కిర్వురకును
గరమునీరొల్కుకనులకుఁ ◆ గానరాక । తనుజసంస్పర్శసుఖముచేఁ ◆ గనఁగనైరి॥ ౨

హిమగిరిఁగరంగిపాఱెడు ◆ హిమఝరంబు । లుష్ణగంగానదీ సర◆యూజలములఁ
బాపుగతి వారిశోకోష్ణ ◆ బాష్పములను । హర్షశీతాశ్రువులువాపె ◆ నద్భుతముగ॥ ౩

దనుజశస్త్రవ్రణంబు లా◆త్మజులనంటు । తల్లులకుఁబచ్చిపుండ్లుగాఁ ◆ దాఁకుటయును
క్షత్రసతులెల్లఁగాంక్షించు ◆ శబ్దమైన । వీరసూపదమునఁగోర్కి ◆ వారికడలె॥ ౪

పతికిఁగష్టంబుగూర్చెడు ◆ పాపచరిత । సీతనేనని పేరును ◆ జెప్పికొనుచు
దివిఁజనినమామ పట్టపు ◆ దేవులకును । సమవిమలభక్తిఁగోడలు ◆ సలిపెవినతి॥ ౫

లెమ్ముకోడల నీసువృ◆త్తమెక్కాదె । తమ్ముతోఁగూడఁబతిని దుః◆ఖమ్మునుండి
దాఁటఁజేసినదనుచుఁ ద◆థ్యంపుఁబ్రియము । వారుపేర్మాప్తురాలితోఁ ◆ బలికిరంత॥ ౬

ఆదితల్లులహర్షబా◆ష్పాళిగాఁగ । స్వర్ణఘటములతీర్థంపు ◆ సలిలములను
వృద్ధసచివులురఘువంశ ◆ వీరమణికి । సల్పిరభిషేకమెంతయు ◆ సంతసమున॥ ౭

కపిదనుజనాయకుల్ చని ◆ కడలనుండి । తెచ్చినసముద్రసరసీ న◆దీజలములు
గురిసెజయశీలురాముని ◆ శిరముమీఁద । శరదములనీరువింధ్యపైఁ ◆ గురియునట్లు॥ ౮

తాపసులవేషమునుదాను ◆ దాల్చినపుడె । యెంతయోచూడనందమై ◆ యొసఁగినట్టి
రామచంద్రునకెన్నఁగా ◆ రాజచంద్రి । వేషమంతయుఁబునరుక్తి ◆ దోషమయ్యె॥ ౯

సమాల రక్షోహరిభిః ససైన్య । స్తూర్యస్వనానందిత పౌరవర్గః
వివేశ సౌధోద్గత లాజవర్షా । ముత్తోరణా మన్వయరాజధానీం॥ ౧౦

సౌమిత్రిణా సావరజేనమంద । మాధూతవాలవ్యజనోరథస్థః
ధృతాతపత్రో భరతేనసాక్షా । దుపాయసంఘాత ఇవప్రవృద్ధః॥ ౧౧

ప్రాసాదకాలా గరుధూమరాజి । స్తస్యాః పురోవాయువశేనభిన్నా
వనాన్నివృత్తేన రఘూద్వహేన । ముక్తాస్వయంవేణి రివాబభాసే॥ ౧౨

శ్వశ్రూజనా నుష్ఠితచారువేషాం । కర్ణీరథస్థాం రఘువీరపత్నీం
ప్రాసాదవాతాయ నదృశ్యబంధైః । సాకేతనార్యోం జలిభిః ప్రణేముః॥ ౧౩

స్ఫురత్ప్రభామండనమాన సూయం । సాబిభ్రతీ శాశ్వతమంగరాగం
రరాజశుద్ధేతి పునఃస్వపుర్యై । సందర్శితా వహ్నిగతేవ భర్త్రా॥ ౧౪

వేశ్మానిరామః పరిబర్హవంతి । విశ్రాణ్యసౌహార్దనిధిః సుహృద్భ్యః
బాష్పాయమాణో బలిమన్నికేత । మాలేఖ్యశేషస్య పితుర్వివేశ॥ ౧౫

కృతాంజలిస్తత్ర యదంబసత్యా । న్నాభ్రశ్యత స్వర్గఫలాద్గురుర్నః
తచ్చింత్యమానంసుకృతంతవేతి । జహారలజ్జాంభరతస్యమాతుః॥ ౧౬

తథాచసుగ్రీవవిభీషణాదీ । నుపాచరత్కృత్రిమసంవిధాభిః
సంకల్పమాత్రోదితసిద్ధయస్తే । క్రాంతాయథాచేతసివిస్మయేన॥ ౧౭

సభాజనాయోపగతాన్సదివ్యాన్ । మునీన్పురస్కృత్యహతస్యశత్రోః
శుశ్రావతేభ్యఃప్రభవాదివృత్తం । స్వవిక్రమేగౌరవమాదధానం॥ ౧౮

ప్రీతిప్రియా తేషుతపోధనేషు । సుఖాదవిజ్ఞాతగతార్థమాసాన్
సీతాస్వహస్తోపహృతాగ్ర్యపూజాన్ । రక్షఃకపీంద్రాన్విససర్జరామః॥ ౧౯

తచ్చాత్మచింతాసులభంవిమానం । హృతంసురారేఃసహజీవితేన
కైలాసనాథోద్వహనాయభూయః । పుష్పందివఃపుష్పకమన్వమంస్త॥ ౨౦

పితుర్నియోగాద్వనవాసమేవం । నిస్తీర్యరామః ప్రతిపన్నరాజ్యః
ధర్మార్థకామేషుసమాంప్రపేదే । యథాతథైవావరజేషువృత్తిం॥ ౨౧

సర్వాసుమాతృష్వపివత్సలత్వాత్ । సనిర్విశేషప్రతిపత్తిరాసీత్
షడాననాపీతపయోధరాసు । నేతాచమూనామివకృత్తికాసు॥ ౨౨

నరాక్షసకపిసైన్య ◆ చయముతోడఁ । బ్రజలుతూర్యధ్వనుల నల ◆ రారఁజొచ్చె
ఘువుఁడుతోరణోపేత ◆ రాజధాని । సౌధములనుండి లాజవ ◆ ర్షములుగురియ॥ ౧౦

నుజుఁడులక్ష్మణుఁడువైవ ◆ చామరములు । గొడుగుభరతుండుపట్టఁగాఁ ◆ గూడిపొదలు
రుపాయసమంచిత ◆ సంఘమట్లు । పుష్పకరిలైరథస్థుఁడౌ ◆ రాఘవుండు॥ ౧౧

రిసౌధమ్ములందుండి ◆ పొడమిపెడలు । వగరుధూమము చెదరి మం ◆ దానిలమున
నమునందుండిమరలితా ◆ స్వాయము రాముఁ । డెడలించినవీటివేనలి ◆ ముడిగఁదోఁచె॥ ౧౨

శ్వశ్రులుగూర్చిన ◆ వేషమూని । యలరుకర్ణీరథంబున ◆ నధివసించి
గుసీతకుసౌధవా ◆ తాయనముల । మోడ్పులగపడ్రమొక్కిరి ◆ పురముసతులు॥ ౧౩

నవనూయ నిత్యమై ◆ తనర నిడిన । యంగరాగప్రభావళి ◆ నవనిజాత
మెఱసెఁదాశుద్ధయనుచును ◆ మఱలఁబ్రజకుఁ । దెలుపఁబతికోరసహ్నిలో ◆ నిలిచినట్లు॥

తంత సౌజన్యనిధిరాముఁ ◆ డాత్మసఖుల । సర్వపరికరయుక్తవే ◆ శ్మములనునిచి
డిప్రపటమున్న పూజకా ◆ ద్రవ్యమున్న । నిలయమునుజొచ్చెఁగన్నుల ◆ నీరుగార॥ ౧౪

అంజలినిగూర్చి కైకేయి ◆ యమ్మఁజూచి । స్వర్గఫలమిదుసత్యంబు ◆ వలనమాదు
తండ్రిజారమి నీనుకృ ◆ తమునఁగాదె । యనుచురాముఁడుపోఁగొట్టె ◆ నామెలజ్జ॥ ౧౫

సిద్ధిసంకల్పమాత్రనఁ ◆ జెందఁగలుగు । నట్టిసుగ్రీవ దానవేం ◆ ద్రాదులెల్ల
విస్మయాక్రాంతమతులగు ◆ విధమునందు । సలిపెనుపచారములు వస్తు ◆ సమితిఁగూర్చి॥

తన్నుఁగొనియాడనరుదెంచి ◆ యున్నదివ్య । మునివరులనుండితనశౌర్య ◆ మునకుమహిమఁ
గొలుపుదానిని దాఁబోరి ◆ గొన్నవైరి । జననమాదిచరిత్రను ◆ వినియెనతఁడు॥ ౧౮

ఉత్తపోధను లరుగ సౌ ◆ ఖ్యములమున్గి । యర్ధమాసము నెలఁగని ◆ యట్లుగడపి
భూమిజయొయిడ్డరయుత్తమ ◆ పూజలంది । వెలయుకపిరాక్షసేంద్రుల ◆ వీడుకొలిపె॥

తలఁపఁగనెవచ్చునట్టి త ◆ ద్దైత్యవిభుని । ప్రాణములతోడఁగొన్నట్టి ◆ ప్రసవమట్లు
దివివెలింగెడునట్టి య ◆ ద్దివ్యయాన । మంపె మరలఁ గుబేరు వా ◆ హనముగాఁగ॥ ౨౦

సలిపిననవాసమిట్టులు ◆ జనకువాజ్ఞ । రాజ్యభారమునవహించి ◆ రామనృపతి
యమలధర్మార్థకామమ్ము ◆ లందువలెనె । తమ్ములందునుసమముగాఁ ◆ దాను మెలఁగె॥

ఆఱుమోములఁజనుబాలు ◆ నానుగుహుఁడు । కృత్తికలసమముగ సత్క ◆ రించుకరణిఁ
దల్లులందఱఁ బ్రేమించు ◆ తనయుఁడగుట । సమముగావారిరాముఁడు ◆ సత్కరించె॥ ౨౨

తేనార్థవాన్లోభపరాఙ్ముఖేన । తేనఘ్నతా విఘ్నభయం క్రియావాన్
తేనాస లోకః పితృమాన్వినేత్రా । తేనైవ శోకాపనుదేన పుత్రీ॥ ౨౩

స పౌరకార్యాణి సమీక్ష్య కాలే । రేమే విదేహాధిపతేర్దుహిత్రా
ఉపస్థితశ్చారువపుస్తదీయం । కృత్వోపభోగోత్సుకయేవ లక్ష్మ్యా॥ ౨౪

తయోర్యథాప్రార్థితమిన్ద్రియార్థా । నాసేదుషోః సద్మసు చిత్రవత్సు
ప్రాప్తాని దుఃఖాన్యపి దణ్డకేషు । సంచిన్త్యమానాని సుఖాన్యభూవన్॥ ౨౫

అథాధికస్నిగ్ధవిలోచనేన । ముఖేన సీతా శరపాణ్డురేణ
ఆనన్దయిత్రీ పరిణేతురాసీ । దనక్షరవ్యంజితదోహదేన॥ ౨౬

తామఙ్కమారోప్య కృశాఙ్గయష్టిం । వర్ణాన్తరాక్రాన్తపయోధరాగ్రాం
విలజ్జమానాం రహసి ప్రతీతః । పప్రచ్ఛ రామాం రమణోఽభిలాషం॥ ౨౭

సా దష్టనీవారబలీని హింస్రైః । సంబద్ధవైఖానసకన్యకాని
ఇయేష భూయః కుశవన్తి గన్తుం । భాగీరథీతీరతపోవనాని॥ ౨౮

తస్యై ప్రతిశ్రుత్య రఘుప్రవీర । స్తదీప్సితం పార్శ్వచరానుయాతః
ఆలోకయిష్యన్ ముదితామయోధ్యాం । ప్రాసాదమభ్రంలిహమారురోహ॥ ౨౯

ఋద్ధాపణం రాజపథం స పశ్యన్ । విగాహ్యమానాం సరయూం చ నౌభిః
విలాసిభిశ్చాధ్యుషితాని పౌరైః । పురోపకణ్ఠోపవనాని రేమే॥ 30

స కింవదన్తీం వదతాం పురోగః । స్వవృత్తముద్దిశ్య విశుద్ధవృత్తః
సర్పాధిరాజోరుభుజోఽపసర్పం । పప్రచ్ఛ భద్రం విజితారిభద్రః॥ 3౧

నిర్బన్ధపృష్టః స జగాద సర్వం । స్తువన్తి పౌరాశ్చరితం త్వదీయం
అన్యత్ర రక్షోభవనోషితాయాః । పరిగ్రహాన్మానవదేవ దేవ్యాః॥ 3౨

కళత్రనిన్దాగురుణా కిలైవ । మభ్యాహతం కీర్తివిపర్యయేణ
అయోఘనేనాయ ఇవాభితప్తం । వైదేహిబన్ధోర్హృదయం విదద్రే॥ 33

కిమాత్మనిర్వాదకథాముపేక్షే । జాయామదోషాముత సంత్యజామి
ఇత్యేకపక్షాశ్రయవిక్లబత్వా । దాసీత్స దోలాచలచిత్తవృత్తిః॥ 34

నిశ్చిత్య చానన్యనివృత్తివాచ్యం । త్యాగేన పత్న్యాః పరిమార్ష్టుమైచ్ఛత్
అపి స్వదేహాత్ కిముతేన్ద్రియార్థా । ద్యశోధనానాం హి యశో గరీయః॥ 35

దాతయతఁడౌటఁబ్రజలెల్ల ♦ ధనికులైరి । విష్ణుహరుఁడౌట సత్కార్య ♦ విహితులైరి
ధీమవాఁడౌటచేఁబిత్రు ♦ మంతులైరి । చింతఁబాపుటచేఁ బుత్ర ♦ వంతులైరి॥ ౨౩

నులపనులనుదటిఁగని ♦ జక్కఁదీర్చి । యతఁడుతనతోడఁ గ్రీడింప ♦ నందమైన
పువ్వుదాల్చినలక్ష్మియో ♦ యనఁగనొప్పు । జానకినిగూడివిహరించు ♦ సంతసమున॥ ౨౪

ఇంద్రియార్థములందు య ♦ థేచ్ఛముగను । జిత్రపటములగృహములఁ ♦ జెలఁగునప్పుడు
దండకారణ్యదుఃఖమ్ముఁ ♦ దలఁచుకొన్నఁ । దోఁచెసుఖముగ నాదంప ♦ తులకుమదిని॥ ౨౫

జనకసుతనిగ్గులీనెడు ♦ కనులతోడ । రెల్లువలెఁజూడ నెంతయుఁ ♦ దెల్లనగుచుఁ
జెప్పకయెచెప్పుగర్భంపుఁ ♦ జిహ్నమైన । మోముతో భర్తకానంద ♦ మూర్తియయ్యె॥

నగ్గొన్నట్టిమిక్కిలి ♦ చిక్కవట్టి । చన్నుమొనలునల్లఁబడినట్టి ♦ యనుఁగుఁజెలువ
నెలమిఁదొడఁజేర్చి యేమికా ♦ వలెనటంచు । నడిగెరమణుండు రాముఁడే ♦ కాంతమందు॥ ౨౬

ఇడినబలిఁగ్రూరమృగమ్ములు ♦ గుడువనట్టి । చెలిమి మునికన్యకలతోడఁ ♦ గలుగునట్టి
గంగయొడ్డునదర్భలఁ ♦ గ్రాలునట్టి । మునివనులకేగ మదిఁగోరె ♦ జనకపుత్రి॥ ౨౭

ఆమెకోరికదీర్పంగ ♦ ననుమతించి । యనుచరులతోడ నాకస ♦ మంటుమేడ
నెన్నిరఘుకులమణితన ♦ యేలుబడిని । బ్రమదమందునయోధ్య వై ♦ భవముఁజూడ॥ ౨౮

విపణిసంవృద్ధిగలరాజ ♦ వీధిఁజూచి । పఱచునోడల సరయువుఁ ♦ బాఱఁజూచి
ప్రియులుప్రియురాండ్రుపౌరులు ♦ వేడ్కఁదిరుగు । పురవనోద్యానములఁజూచి ♦ పొంగెనృపతి॥

చారుకేయూరభుజుఁడు జి ♦ తారివరుఁడు । వాగ్ములకునగ్రగామియై ♦ వఱలువాఁడు
భద్రచరితుండురాముఁడు ♦ భద్రునడిగెఁ । దననడతఁగూర్చిజనులేమి ♦ యనుదురనుచు॥

ఒత్తియడిగిననెనిట్టు ♦ లుర్విపాల । రాక్షసునియింటనుండిన ♦ రాణినీవు
స్వీకరించినయదితప్ప ♦ వీటిజనులు । నీచరితలెల్లవినుతింత్రు ♦ నిక్కముగను॥ ౩౨

అతివకొదవిననిందాప ♦ యశమువినుట । వలన సీతేశుహృదయంబు ♦ వ్రయ్యలయ్యె
గట్టిగాఁబడ్డసమ్మెట ♦ పెట్టుచేతఁ । దప్తలోహంబువ్రయ్యువి ♦ ధమ్ముదోఁప॥ ౩౩

నాదునిందనుపేక్షింప ♦ న్యాయమగునొ । శుచినిగాంతనువిడుచుట ♦ యుచితమగునొ
యంచురామునిమనము చ ♦ లించుచుండె । నుయ్యెలంబోలెస్థిరగతి ♦ నొందకుండ॥ ౩౪

ఇంతివదలక యపవాద ♦ మెడలదంచు । నవ్విధినితఁడునిందఁ బా ♦ యంగఁగోరె
ఖ్యాతిధనులకుదేహంబు ♦ కంటెఁగీర్తి । గొప్పదనినింద్రియార్థముల్ ♦ చెప్పవలెనె॥ ౩౫

స సన్నిపాత్యావరజాన్ హతౌజా । స్తద్విక్రియాదర్శనలుప్తహర్షాన్
కౌలీనమాత్మాశ్రయమాచచక్షే । తేభ్యః పునశ్చేదమువాచవాక్యం॥

రాజర్షివంశస్య రవిప్రసూతే । రుపస్థితః పశ్యత కీదృశోऽయం
మత్తః సదాచారశుచేః కలంకః । పయోదవాతాదివ దర్పణస్య॥

పౌరేషు సోऽహం బహులీభవంత । మపాం తరంగేష్వివ తైలబిందుం
సోఢుం న తత్పూర్వమవర్ణమీశే । ఆలానికం స్థాణుమివ ద్విపేంద్రః॥

తస్యాపనోదాయ ఫలప్రవృత్తా । వుపస్థితాయామపి నిర్వ్యపేక్షః
త్యక్ష్యామి వైదేహసుతాం పురస్తాత్ । సముద్రనేమిం పితురాజ్ఞయేవ॥

అవైమి చైనామనఘేతి కింతు । లోకాపవాదో బలవాన్ మతో మే
ఛాయా హి భూమేః శశినో మలత్వే । నారోపితా శుద్ధిమతః ప్రజాభిః॥

రక్షోవధాంతో న చ మే ప్రయాసో । వ్యర్థః స వైరప్రతిమోచనాయ
అమర్షణః శోణితకాంక్షయా కిం । పదా స్పృశంతం దశతి ద్విజిహ్వః॥

తదేష సర్గః కరుణార్ద్రచిత్తై । ర్న మే భవద్భిః ప్రతిషేధనీయః
యద్యర్థితా నిర్హృతవాచ్యశల్యాన్ । ప్రాణాన్ మయా ధారయితుం చిరం వః॥

ఇత్యుక్తవంతం జనకాత్మజాయాం । నితాంతరూక్షాభినివేశమీశం
న కశ్చన భ్రాతృషు తేషు శక్తో । నిషేద్ధుమాసీదనువర్తితుం వా॥

స లక్ష్మణం లక్ష్మణపూర్వజన్మా । విలోక్య లోకత్రయగీతకీర్తిః
సౌమ్యేతి చాభాష్య యథార్థభాషీ । స్థితం నిదేశే పృథగాదిదేశ॥

ప్రజావతీదోహదశంసినీ తే । తపోవనేషు స్పృహయాలురేవ
స త్వం రథీ తద్వ్యపదేశనేయాం । ప్రాపయ్య వాల్మీకిపదం త్యజైనాం॥

స శుశ్రువాన్ మాతరి భార్గవేణ । పితుర్నియోగాత్ప్రహృతం ద్విషద్వత్
ప్రత్యగ్రహీదగ్రజశాసనం త । దాజ్ఞా గురూణాం హ్యవిచారణీయా॥

అథానుకూలశ్రవణప్రతీతా । మత్రస్నుభిర్యుక్తధురం తురంగైః
రథం సుమంత్రప్రతిపన్నరశ్మి । మారోప్య వైదేహసుతాం ప్రతస్థే॥

సా నీయమానా రుచిరాన్ ప్రదేశాన్ । ప్రియంకరో మే ప్రియ ఇత్యనందత్
నాబుద్ధ కల్పద్రుమతాం విహాయ । జాతం తమాత్మన్యసిపత్రవృక్షం॥

క్రుంగి రాముఁడుదనుఁజూచి ♦ కుందునట్టి । తమ్ములనుగూర్చివారికిఁ ♦ దనకుఁగల్గి
నట్టినిందను దెల్లమా ♦ నట్లు తెలిపి । మఱియునిట్లనెవారితో ♦ మనుజవిభుఁడు॥ ౩౬

ప్రవిమలాచారవంతమై ♦ రవికిఁబుట్టి । యొసఁగునీరాజఋషికుల ♦ మెట్టికందు
నంద నాచేతఁ గంటిరే ♦ యాపిగాలి । చేతనుగళంకమద్దంబు ♦ చెందినట్లు॥ ౩౭

నీటితరఁగలపైఁబడి ♦ నెఱయునట్టి । తైలబిందువువలెఁ బౌర♦జాలమందుఁ
బర్వనూత్నాపవాదంబు ♦ నోర్వఁజాల । నగ్గజముకట్టుకంబంబు ♦ నోర్వనట్లు॥ ౩౮

పూర్ణగర్భంబుతోడను ♦ బొల్చుచున్న । వీడఁగానింద వైదేహి ♦ వీడువాఁడ
ననన్నసఁద్రంబుచుట్టిన ♦ భూమియెల్ల । జనకునానతివీడిన ♦ చందమునను॥ ౩౯

భూమినీడనుబరిశుద్ధ ♦ సోమమిూఁది । మైలగాఁబ్రజవాడుట ♦ మనమువినమె
దేవిపావనురాలని ♦ తెలిసియున్నఁ । దలఁతుగొప్పగలోక నిం♦దనునరితి॥ ౪౦

రావణునివధపగను దీ♦ర్పఁగనెయకాట । వ్యర్థమైచనలేదు ప్ర♦యాసమెన్నఁ
ఖాముకోపించితోక్కిన ♦ వానిఁబట్టి । కఱచునే రక్తమునుదాఁవు ♦ కాంతుచేత॥ ౪౧

పాసి యపవాదశల్యంబు ♦ ప్రాణములను । దాల్చినేను జిరంబుండఁ ♦ దలఁతునేని
నాదునిశ్చయమునుదీని ♦ మీఁదయార్ద్ర । భానములఁజేసియాటంక ♦ పఱుపఁజనదు॥ ౪౨

ఇట్లుజనకాత్మజనుగూర్చి ♦ యెన్నఁగాని । పరుషమునుదాల్చియున్నట్టి ♦ ప్రభువునకును
భ్రాతలందెవ్వరునుమాఱు ♦ పల్కఁగాని । చనియనుసరింపఁగాఁగాని ♦ చాలరైరి॥ ౪౩

అఖిలజగములుకీర్తించు ♦ యశమువాఁడు । సత్యసంధుఁడురాముఁడు ♦ సౌమ్యయనుచు
నాజ్ఞమన్నించులక్ష్మణు ♦ నపలఁబిలిచి । యతనిశాసించె నిట్టులే♦కాంతమందు॥ ౪౪

దేవిగర్భిణియాటఁ దపోవనమ్ము । చూడవాంఛించె నామిష ♦ తోడ నామె
రథమునందుంచికొనిపోయి ♦ రమ్ముడిచి । యమ్మహామునివాల్మీకి ♦ యాశ్రమమున॥ ౪౫

పరశురాముఁడు జనకుని ♦ పనుపుఁజేసి । శత్రువునువలెఁదల్లినిఁ ♦ జంపెననుచు
విన్నసౌమిత్రితలఁదాల్చె ♦ నన్నయాజ్ఞ । గురులయానతిశంకింపఁ ♦ గూడదుగద॥ ౪౬

విని నువాగ్దను బొంగెడు ♦ జనకనుతను । బెదురులేనట్టిగుఱ్ఱాలఁ ♦ పొదలునట్టి
వాగెలనుమంతుఁడనువుగాఁ ♦ బట్టినట్టి । యరదమునసంచిసౌమిత్రి ♦ యరిగెవెంట॥ ౪౭

చనుచుమార్గానరమ్యదృ♦శ్యములఁజూచి । కాంతుఁడెంతయుబ్రియుఁడని♦ కాంతతలఁచెఁ
దల్పవృక్షత్వమునుమాని ♦ శిద్ధపత్రి । వృక్షభావముఁగొనియుంట ♦ నెఱుఁగదయ్యె॥ ౪౮

జుగూహ తస్యాః పథి లక్ష్మణో యత్ । సవ్యేతరేణ స్ఫురతా తదక్ష్ణా
ఆఖ్యాతమస్యై గురుభావి దుఃఖ । మత్యంతలుప్తప్రియదర్శనేన॥

సా దుర్నిమిత్తోపగతాద్విషాదాత్ । సద్యః పరిమ్లానముఖారవిందా
రాజ్ఞః శివం సావరజస్య భూయా । దిత్యాశశంసే కరణైరబాహ్యైః॥

గురోర్నియోగాద్వనితాం వనాంతే । సాధ్వీం సుమిత్రాతనయో విహాస్యన్
అవార్యతేవోత్థితవీచిహస్తై । ర్జహ్నోర్దుహిత్రా స్థితయా పురస్తాత్॥

రథాత్స యంత్రా నిగృహీతవాహా । త్తాం భ్రాతృజాయాం పులినేవతార్య
గంగాం నిషాదాహృతనౌవిశేష । స్తతార సంధామివ సత్యసంధః॥

అథ వ్యవస్థాపితవాక్కథంచిత్ । సౌమిత్రిరంతర్గతబాష్పకంఠః
ఔత్పాతికో మేఘ ఇవాశ్మవర్షం । మహీపతేః శాసనముజ్జగార॥

తతోఽభిషంగానిలవిప్రవిద్ధా । ప్రభ్రశ్యమానాభరణప్రసూనా
స్వమూర్తిలాభప్రకృతిం ధరిత్రీం । లతేవ సీతా సహసా జగామ॥

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవః కథం త్వాం । త్యజేదకస్మాత్పతిరార్యవృత్తః
ఇతి క్షితిః సంశయితేవ తస్యై । దదౌ ప్రవేశం జననీ న తావత్॥

సా లుప్తసంజ్ఞా న వివేద దుఃఖం । ప్రత్యాగతాసుః సమతప్యతాంతః
తస్యాః సుమిత్రాత్మజయత్నలబ్ధో । మోహాదభూత్కష్టతరః ప్రబోధః॥

న చావదద్భర్తురవర్ణమార్యా । నిరాకరిష్ణోర్వృజినాదృతేఽపి
ఆత్మానమేవ స్థిరదుఃఖభాజం । పునఃపునర్దుష్కృతినం నినింద॥

ఆశ్వాస్య రామావరజః సతీం తా । మాఖ్యాతవాల్మీకినికేతమార్గః
నిఘ్నస్య మే భర్తృనిదేశరౌక్ష్యం । దేవి క్షమస్వేతి బభూవ నమ్రః॥

సీతా సముత్థాప్య జగాద వాక్యం । ప్రీతాస్మి తే సౌమ్య చిరాయ జీవ
బిడౌజసా విష్ణురివాగ్రజేన । భ్రాత్రా యదిత్థం పరవానసి త్వం॥

శ్వశ్రూజనం సర్వమనుక్రమేణ । విజ్ఞాపయ ప్రాపితమత్ప్రణామః
ప్రజానిషేకం మయి వర్తమానం । సూనోరనుధ్యాయత చేతసేతి॥

వాచ్యస్త్వయా మద్వచనాత్స రాజా । వహ్నౌ విశుద్ధామపి యత్సమక్షం
మాం లోకవాదశ్రవణాదహాసీః । శ్రుతస్య కిం తత్సదృశం కులస్య॥

గారినిమఱంది దెల్పక ♦ డాచియున్న । విభునిప్రియదర్శనంబిఁక ♦ వీడెననెడు
యందురాఁబోవుకీడును ♦ మొదలె తెలిపె । నదరికుడికన్న సీతకు ♦ నమలగుణకు॥ ౪౯

పర్నిమిత్తంబుచేఁగన్న ♦ దుఃఖమునను । వాడియున్నట్టియాననా ♦ బ్జంబుతోడ
తపాత్రించెననుజను ♦ మేతముగను । నృపతినుఖముగనుండంగ ♦ హృదయమందు॥ ౫౦

అన్నయానతి లక్ష్మణుం♦డడవిలోన । విమలసాధ్వినిజానకి ♦ విడువనున్న
లలనెడుహస్తములనెత్తి ♦ యడ్డుపడెనొ । యనఁగఁదోఁచెనుజాహ్నవి♦ యతనిముందు॥

థ్యములనిల్పసారథి ♦ రథమునుండి । సత్యసంధుఁడు సౌమిత్రి ♦ సైకతమున
దినెడింపి నిషాదుని ♦ పడవనెక్కి । గంగను బ్రతిజ్ఞదీర్చిన ♦ గతినిడాఁటె॥ ౫౨

వాష్పరోధంబుచేతను ♦ బల్కుచెడిన । కంఠమునుసద్దుకొని కడుఁ♦గష్టమునను
ఘనశిలావృష్టి నుత్పాత ♦ ఘనముగురియు । నట్లువెలిఁబుచ్చెలక్ష్మణుం♦డధిపునాజ్ఞ॥ ౫౩

పరిభవానిలమునఁగొట్టఁ ♦ బడినసీత । రత్నభూషణపుష్పముల్ ♦ రాలుచుండఁ
తనశరీరంపుమూలమై ♦ తనరుచుండు । ధాత్రిపైఁదీఁగవలెఁ బడెఁ ♦ దత్క్షణంబు॥ ౫౪

ప్రఖ్యాతినిక్ష్వాకుకులమునఁ ♦ బుణ్యమూర్తి । యేలవిడుచునునిన్ను నిం♦ద్యైతుకముగ
ననుచుశంకించినట్టులు ♦ జననిధరణి । చేరనీలేదులోనికి ♦ సీతనపుడు॥ ౫౫

మూర్ఛలోఁజింతయామెను ♦ ముట్టలేదు । లేచినంతనె హృదయంబు ♦ నేచఁజొచ్చె
మూర్ఛలోకంటె సౌమిత్రి ♦ తేర్చినపుడె । దుఃఖమెంతయు నధికమై ♦ తోఁచెసతికి॥

ఆర్యురాలామెనిర్దోషి♦యైన తన్నుఁ । దొఱఁగినసుభర్తనెప్పుడు ♦ దూఱలేదు
దుఃఖములకైజనించిన ♦ దుష్టురాల । ననుచుఁ దనుఁదానె నిందించు ♦ కొనును సతము॥

సాధ్వినోదార్చి వాల్మీకి ♦ సదనమునకు । నరుగుమార్గముఁజూపి రా♦మానుజుండు
తల్లి పతియాజ్ఞనేఁ బర♦తంత్రుఁడగుట । కార్యముత్క్షమింపవేయని ♦ కాళ్లకెరఁగె॥

సీతయాతనినెత్తి యీ♦రీతిఁబలికెఁ । బ్రీతనైతిని చిరము జీ♦వింపుమయ్య
జిష్ణునకు విష్ణువట్లు నీ♦జ్యేష్ఠునకును । నీవు పరతంత్రగతినుంట ♦ నిక్కమయ్య॥ ౫౯

అత్తలందఱకెరఁగితి ♦ ననుచుఁదెలిపి । నాదుగర్భాన వారినం♦దనునిచేతఁ
బొదలుచుండెడుబిడ్డకు ♦ ముదముతోడఁ । బెంపుమదిఁగోరఁగా విన్న♦వింపుమయ్య॥

నాదుమాటలననుమిట్లు ♦ సాధుకడను । నీయెదుట నగ్నినిల్వనే ♦ నిర్మలనని
యట్టినన్ లోకులనుమాటఁ ♦ బట్టివిడువ । నీకులప్రజ్ఞలకుఁ దగ్గ ♦ నీతియగునె॥ ౬౦

కల్యాణబుద్ధేరథవాతవాయం । నకామచారోమయిశంకనీయః
మమైవజన్మాంతరపాతకానాం । విపాకవిస్ఫూర్జథురప్రసహ్యః॥

ఉపస్థితాంపూర్వమపాస్యలక్ష్మీం । వనంమయాసార్థమసిప్రపన్నః
తదాస్పదంప్రాప్యతయాతిరోషాత్ । సోఢాస్మినత్వద్భవనేవసంతీ॥

నిశాచరోపప్లుతభర్తృకాణాం । తపస్వినీనాంభవతఃప్రసాదాత్
భూత్వాశరణ్యాశరణార్థమన్యం । కథంప్రపత్స్యేత్వయిదీప్యమానే॥

కింవాతవాత్యంతవియోగమోఘే । కుర్యాముపేక్షాం హతజీవితేస్మిన్
స్యాద్రక్షణీయంయదిమేనతేజ । స్త్వదీయమంతర్గతమంతరాయః॥

సాహంతపఃసూర్యనివిష్టదృష్టి । రూర్ధ్వంప్రసూతే శ్చరితుంయతిష్యే
భూయోయథామేజననాంతరేపి । త్వమేవభర్తానచవిప్రయోగః॥

నృపస్యవర్ణాశ్రమపాలనంయత్ । సఏవధర్మోమనునాప్రణీతః
నిర్వాసితాప్యేవమతస్త్వయాహం । తపస్విసామాన్య మవేక్షణీయా॥

తథేతితస్యాఃప్రతిగృహ్యవాచం । రామానుజేదృష్టిపథంవ్యతీతే
సాముక్తకంఠంవ్యసనాతిభారా । చ్చక్రందవిగ్నాకురరీవభూయః॥

నృత్యంమయూరాఃకుసుమానివృక్షా । దర్భానుపాత్తాన్విజహుర్హరిణ్యః
తస్యాఃప్రపన్నేసమదుఃఖభావ । మత్యంతమాసీద్రుదితంవనేపి॥

తామభ్యగచ్ఛద్రుదితానుసారీ । కవిఃకుశేధ్మాహరణాయయాతః
నిషాదవిద్ధాండజదర్శనోత్థః । శ్లోకత్వమాపద్యతయస్యశోకః॥

తమశ్రునేత్రావరణంప్రమృజ్య । సీతావిలాపాద్విరతావవందే
తస్యైమునిర్దోహదలింగదర్శీ । దాశ్వాన్సుపుత్రాశిషమిత్యువాచ॥

జానేవిసృష్టాం ప్రణిధానతస్త్వాం । మిథ్యాపవాదక్షుభితేన భర్త్రా
తన్మావ్యథిష్ఠావిషయాంతరస్థం । ప్రాప్తాసి వైదేహి పితుర్నికేతం॥

ఉత్ఖాతలోకత్రయకంటకేపి । సత్యప్రతిజ్ఞేప్యవికత్థనేపి
త్వాం ప్రత్యకస్మాత్ కలుషప్రవృత్తా । వస్త్యేవ మన్యుర్భరతాగ్రజే మే॥

తవోరుకీర్తిః శ్వశురః సఖామే । సతాంభవోచ్ఛేదకరః పితాతే
ధురిస్థితాత్వం పతిదేవతానాం । కింతన్నయేనాసి మమానుకంపా॥

మేలెఱయొనరించుబుద్ధితో ♦ మెలఁగునీవు । కోరి యిటుసల్పితని యను♦కొనఁగఁజాల
నాపురాకృతపాపమ్మె ♦ సైఁపరాని । వజ్రపాతమ్ముపలెనిట్లు ♦ పరిణమించె॥ ౧౨

నిన్నుఁబొందిన లక్ష్మిని ♦ మున్నవదలి । నన్నుఁగూడి వనంబీవు ♦ చన్నకతన
పతికుపితయామె నీయాల♦యంబునందు । నేను వసియించియుంట స♦హింపదయ్యె॥

దనుజపీడితపతులగు ♦ మునిసతులకు । శరణముకొసంగిభవదీయ ♦ కరుణచేతఁ
బెరలనేనెట్టులభయంబు ♦ వేఁడఁబోదు । నీవు దేదీప్యమానుఁడై ♦ నెగడుచుండ॥ ౧౪

రక్ష్యముగ నీవు నాదు గ♦ర్భమ్మునందు । నునిచిన నుతేజమద్దమై ♦ యుండదేని
యావలికెపీడియుండనే ♦ జీవితంబు । నీవియోగాననెంతయు ♦ నిష్ఫలంబు॥ ౧౫

ప్రసవమగుడును దృష్టిని ♦ రవినిజేర్చి । యెంతయును ఘోరతపమొన♦రింతునేను
మాఱుజన్మమునను గూడ ♦ మరలనీవె । భర్తయౌనట్టులెడబాటు ♦ వడనియట్లు॥ ౧౬

వర్ణములయాశ్రమమ్ముల ♦ పాలనంబు । నృపతులకుధర్మమని విధి♦యించెమనువు
గాన విడనాడినను గూడఁ ♦ గరుణతోడ । మునులతోఁబాటు నన్నును ♦ మనుపవలయు॥

అనినవిని యామె పలుకుల ♦ కనుమతించి । తొలఁగి సౌమిత్రికంటికి ♦ దూరమగుడుఁ
బట్టరానట్టిశోకాన ♦ భయముగొన్న । కురరివలెసీతకంఠంబు ♦ దెఱచియేడ్చె॥ ౧౮

వృక్షములు పూలనెమళులు ♦ నృత్యములను । లేదు లాస్యంపుదర్భల ♦ వీడియుండె
నామెతో సమముగదుఃఖ♦మందియున్న । వనమునందునురోదన ♦ ధ్వనులునిండె॥ ౧౯

సమిధలనుదర్భలనుగూర్పఁ ♦ జనెడునట్టి । బోయచంపినపక్షికిఁ ♦ బొగులునుడుగులు
పద్యమైనట్టి వాల్మీకి ♦ ప్రథమనుకవి । వచ్చెనాక్రందనధ్వనిఁ ♦ బట్టియటకు॥ ౨౦

తుడిచికొని కన్నులేడుపు ♦ నుడిగిసీత । యమ్మహర్షికివందన ♦ మాచరించె
నామె గర్భిణిగానుంట ♦ నతఁడు దెలిసి । కాంచుము సుపుత్రనుచు దీ♦వించిపలికె॥

కల్లయపవాదమున మది ♦ కలఁగిభర్త । తొలఁగె నినుధ్యానమునుమాచే ♦ నెఱిఁగినాడ
వడలఁబోకుముపరదేశ ♦ మందునుండు । జనకునిలుసేరితివి నీవు ♦ జనకతనయ॥ ౨౨

అజ్జగత్కంటకునిఁబొలి ♦ యంగఁజేసి । పూనిసత్యంబుదంభంబు ♦ మానియున్నఁ
గారణములేక నీయందు ♦ గర్హ్యవృత్తిఁ । జూపుటను నాకు రాముపైఁ ♦ గోపమొదవె॥

సర్వనుతకీర్తిమీనామ ♦ సఖుఁడు నాకు । సజ్జనభవాళిఁదోలఁచు నీ♦జనకుఁడరయ
గరితలందెల్ల నీవగ్ర ♦ గణ్యురాల । వింక నాదయ నీమీఁద ♦ నేలరాదు॥ ౨౪

తపస్వి సంసర్గవినీత సత్త్వే । తపోవనే వీతభయా వసాస్మిన్
ఇతో భవిష్యత్యనఘప్రసూతే । రపత్యసంస్కారమయో విధిస్తే॥ ౭౫

అశూన్యతీరాం మునిసన్నివేశై । స్తమోపహంత్రీం తమసాం విగాహ్య
తత్సైకతోత్సంగ బలిక్రియాభిః । సంపత్స్యతే తే మనసః ప్రసాదః॥ ౭౬

పుష్పం ఫలం చార్తవమాహరంత్యో । బీజంచ బాలేయమకృష్టరోహి
వినోదయిష్యంతి నవాభిషంగా । ముదారవాచో మునికన్యకాస్త్వాం॥ ౭౭

పయోఘటై రాశ్రమబాలవృక్షా । న్సంవర్ధయంతీ స్వబలానురూపైః
అసంశయం ప్రాక్తన యోపపత్తేః । స్తనంధయప్రీతి మవాప్స్యసిత్వం॥ ౭౮

అనుగ్రహప్రత్యభినందినీం తాం । వాల్మీకిరాదాయ దయార్ద్రచేతాః
సాయంమృగాధ్యాసితవేదిపార్శ్వం । స్వమాశ్రమం శాంతమృగం నినాయ॥ ౭౯

తామర్పయామాసచ శోకదీనాం । తదాగమ ప్రీతిషు తాపసీషు
నిర్విష్టసారాం పితృభిర్హిమాంశో । రంత్యాం కలాం దర్శ ఇవౌషధీషు॥

తా ఇంగుదీస్నేహకృతప్రదీప । మాస్తీర్ణమేధ్యాజిన తల్పమంతః
తస్యై సపర్యానుపదం దినాంతే । నివాసహేతో రుటజం వితేరుః॥ ౮౧

తత్రాభిషేకప్రయతా వసంతీ । ప్రయుక్త పూజా విధినాతిథిభ్యః
వన్యేన సా వల్కలినీ శరీరం । పత్యుః ప్రజాసంతతయే బభార॥ ౮౨

అపి ప్రభుః సానుశయోఽధునా స్యా । దిత్యుత్సుకః శక్రజితోఽపి హంతా
శశంస సీతా పరిదేవనాంత । మనుష్ఠితం శాసనమగ్రజాయ॥ ౮౩

బభూవ రామః సహసా సబాష్ప । స్తుషారవర్షీవ సహస్యచంద్రః
కౌలీనభీతేన గృహాన్నిరస్తా । న తేన వైదేహ సుతా మనస్తః॥ ౮౪

నిగృహ్య శోకం స్వయమేవ ధీమా । న్వర్ణాశ్రమావేక్షణ జాగరూకః
స భ్రాతృసాధారణభోగమృద్ధం । రాజ్యం రజోరిక్త మనాః శశాస॥ ౮౫

తామేకభార్యాం పరివాదభీరోః । సాధ్వీమపిత్యక్తవతో నృపస్య
వక్షస్య సంఘట్టసుఖం వసంతీ । రేజే సపత్నీరహితేవ లక్ష్మీః॥ ౮౬

సీతాంహిత్వా దశముఖరిపుర్నోపయేమే యదన్యాం
తస్యా ఏవ ప్రతికృతిసఖో యత్క్రతూనాజహార

మునులసంగతిమాలిమి ♦ గనెమ్ము గాళి । భయమెడలియుండుమీ తపో ♦ వనమునందు
సుఖముగా నీవు ప్రసవింప ♦ శుభములొసఁగు । జాతకర్మాదివిధులిట ♦ జరగఁగలవు॥

తాపసకుటీరపూర్ణమా ♦ తటులుగల్గి । తమముఁబోఁగొట్టుతమసను ♦ దానమాడి
దేవతలపూజ నినుకపైఁ ♦ దీర్పనిచట । హర్షమున నీదుసుస్వాంత ♦ మలరఁగలదు॥ ౭౮

శ్రోత్రదుఃఖంబుచేతను ♦ గుందునీకుఁ । దటినిగల్గెడుఫలపుష్ప ♦ తతులఁగూర్చి
యవియెబండెడుధాన్యమ్ము ♦ లర్చకొసఁగి । మునిసుతలుమాటనేర్పరుల్ ♦ ముదమునింత్రు॥

బలముకోలఁదిపయోఘట ♦ ములనుబ్రీతి । నాశ్రమపుబాలవృక్షమ్ము ♦ లరయుకతన
శిశువుగాంచుటకునుమున్నె ♦ శిశువుప్రేమ । ననుభవింతువు నిస్సంశ ♦ యముగననుచు॥

మునివాల్మీకికరుణార్ద్ర ♦ మానసుండు । తనదయనుతించుసీతను ♦ గొనుచునరిగె
శాంతమృగమయి వేదిపా ♦ ర్శ్వమున సంజఁ । దనరుజింకలుగల తన ♦ వనమునకును॥ ౭౯

శోకదీనను మునియామె ♦ రాకకలరు । నచటి తాపసవనితల ♦ కప్పగించెఁ
బితరులానంగ మిగిలిన ♦ విధునికళను । గడకునోషధులకుదర్శ ♦ యిడెడునట్లు॥ ౮౦

అర్హసత్కృతి గాంచిన ♦ యామెకంతఁ । బడకకై వేయఁబడినట్టి ♦ పావనంపుఁ
జర్మమింగుదీతైలంపుఁ ♦ జారుదీప । మెసఁగెడు కుటీగమీఁబడె ♦ నిసివసింప॥ ౮౧

జలకమొనరించి నారచీ ♦ రెలనుగట్టి । యతిథులను సత్కరించుచు ♦ నర్హవిధులఁ
దనువుఁబోషించుకొనుచుండె ♦ వనఫలముల । నచటఁ బతి సంతువర్ధిల్ల ♦ నానుశీల॥ ౮౨

ఇంద్రజిద్ధంతలక్ష్మణుం ♦ డిప్పుడైన । నన్నచిత్తముకరఁగునం ♦ చనెడునాశ
సీతపరివేదనము తుదిఁ ♦ జేసితెల్పె । నాతనికినాజ్ఞఁజెల్లించి ♦ నట్టివిధము॥ ౮౩

మనసుచేఁగాక యపవాద ♦ మునకు వెఱచి । రామనెడఁబాసెఁగావున ♦ రాముఁడపుడు
తొఱఁగెబాష్పంబులను గన్ను ♦ దోయినుండి । మంచు శశిపుష్పమందు వ ♦ ర్షించునట్లు॥

అప్రమత్తతసకల వ ♦ ర్ణాశ్రమముల । నరయుధీమంతుఁడు రజంబు ♦ పొరయకుండు
మనముతో శోకమునణంచి ♦ ఘనసమృద్ధ । మనుజసామాన్యభోగ్యరా ♦ జ్యంబునేలె॥

లోకనిందకు భయపడి ♦ యేకపత్ని । సాధ్వినెడఁబాసియున్నట్టి ♦ స్వామిదైన
వక్షమున సౌఖ్యముగను స ♦ పత్నిలేని । దాసిపలె లక్ష్మికాంతితోఁ ♦ దనరుచుండె॥ ౮౪

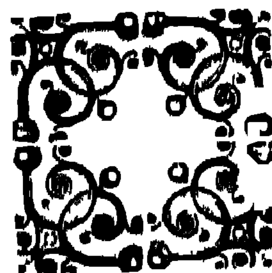
ఉత్సాహము॥ సీతఁబాసి మాఱుపెండ్లి ♦ చేసికొనక రాముఁడా
సీతప్రతిమతోనె క్రతువుఁ ♦ జేసెననెడువార్త నా

చతుర్దశః సర్గః

వృత్తాంతేన శ్రవణ విషయప్రాపిణా తేన భర్తుః
సాదుర్వారం కథమపి పరిత్యాగదుఃఖం విషేహే॥ ౭౭

గద్యం

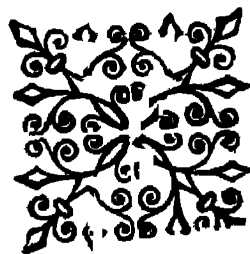
ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ సీతాపరిత్యాగో నామ చతుర్దశః సర్గః

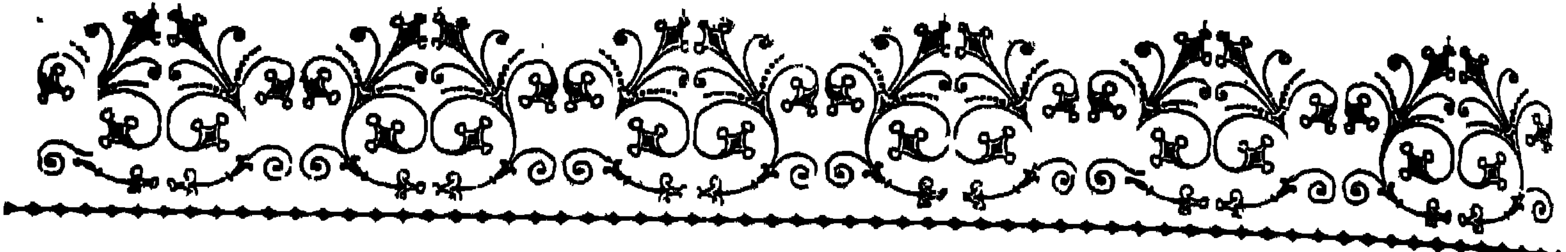

సీతవిన్న నావియోగ ♦ చింత యెంతకష్టమా
రీతినోర్వఁగల్గెనో యె ♦ ఱింగి తెల్పశక్యమే॥

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు సీతాపరిత్యాగమను చతుర్దశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

పంచదశః సర్గః

కృతసీతాపరిత్యాగః । సరత్నాకరమేఖలాం
బుభుజే పృథివీపాలః । పృథివీమేవ కేవలాం॥ ౧

లవణేన విలుప్తేజ్యా । స్తామిస్రేణ తమభ్యయుః
మునయో యమునాభాజః । శరణ్యం శరణార్థినః॥ ౨

అవేక్ష్య రామం తే తస్మిన్ । న ప్రజహ్రుః స్వతేజసా
త్రాణాభావే హి శాపాస్త్రాః । కుర్వంతి తపసో వ్యయం॥ ౩

ప్రతిశుశ్రావ కాకుత్స్థ । స్తేభ్యో విఘ్నప్రతిక్రియాం
ధర్మసంరక్షణార్థైవ । ప్రవృత్తిర్భువి శార్ఙ్గిణః॥ ౪

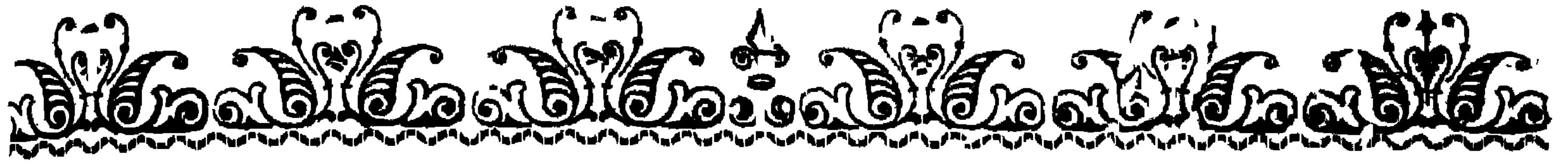
తే రామాయ వధోపాయ । మాచఖ్యుర్విబుధద్విషః
దుర్జయో లవణః శూలీ । విశూలః ప్రార్థ్యతామితి॥ ౫

ఆదిదేశాథ శత్రుఘ్నం । తేషాం క్షేమాయ రాఘవః
కరిష్యన్నివ నామాస్య । యథార్థమరినిగ్రహాత్॥ ౬

యః కశ్చన రఘూణాం హి । పరమేకః పరంతపః
అపవాద ఇవోత్సర్గం । వ్యావర్తయితుమీశ్వరః॥ ౭

అగ్రజేన ప్రయుక్తాశీ । స్తతో దాశరథీ రథీ
యయౌ వనస్థలీః పశ్యన్ । పుష్పితాః సురభీరభీః॥ ౮

రామాదేశాదనుగతా । సేనా తస్యార్థసిద్ధయే
పశ్చాదధ్యయనార్థస్య । ధాతోరధిరివాభవత్॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

పం చ ద శా శ్వా స ము.

---:o:---

గీతములు.

విమలచరితనుసీతను ♦ వీడియట్లు । రామభూపతిరత్నాక ♦ రంబెతనకు
నొప్పమొలనూలుగాఁ గ్రాలు ♦ చుండునట్టి । యవనిమాత్రమె కేవల ♦ మనుభవించె॥ ౧

లవణదనుజుఁడుఁ జెలువుఁగా ♦ సవనములను । యమునదరియొడ్డునవసియించు ♦ నట్టిమునులు
రాముఁడర్థులపాలి శ ♦ రణ్యమంచు । వచ్చి యాతని శరణంబు ♦ సొచ్చిరపుడు॥ ౨

రక్షకుండంచువారలు ♦ రామునెఱిఁగి । తమ తపశ్శక్తిచే దైత్యుఁ ♦ దఱుగలేదు
శాపము శరమ్ముగాఁగల ♦ సాధులెపుడు । త్రాపులేకున్నఁగద తపో ♦ వ్యయమునర్తు॥ ౩

అక్కకుత్స్థకులోద్భవుఁ ♦ డైనఱేఁడు । వాకెదను శత్రుఘ్నువని ప్రతి ♦ వచనమిచ్చె
శార్ఙ్గమును దాల్చిపాల్చెడు ♦ స్వామియరయ । ధర్మమునుగాచుటకెగద ♦ ధరకుడిగిరొ॥ ౪

అసురారివధోపాయ ♦ మమ్మహర్షు । లిట్టు దెల్పిరి రామ మ ♦ హీంద్రునకును
శూలముగొనవాని ♦ గెలువఁగాదు । గాన గవియంగవలె నది ♦ లేనియపుడె॥ ౫

మునితతికి సేమమునుగూర్చ ♦ పనికిగాను । బనిచె శత్రుఘ్ను రాఘవుఁ ♦ డనఘుఁడంత
నరినిజంపుటవలన నా ♦ యనుజుపేరు । సార్థకముచేయనెంచెనో ♦ యనెడునట్లు॥ ౬

అమలమైనట్టి రఘుకుల ♦ మందుఁబుట్టి । తనరు నొక్కొక్కఁడును బరం ♦ తపుఁడుగాన
విధివిశేషంబుసామాన్య ♦ విధినిబోలెఁ । బరునిబాధింపశక్తుఁడై ♦ పరఁగుచుండు॥ ౭

అన్నదీవెనఁనంది ప్ర ♦ సన్నమతిని । స్యందనమునెక్కి దశరథ ♦ నందనుండు
పూతగంధంబులీనెడు ♦ పుష్పతరుల । నలరువనమునుజూచుచు ♦ నరిగెముందు॥ ౮

అధ్యయనవర్థమిచ్చెడు ♦ నట్టిధాతు । వనకు నధియను సుపసర్గ ♦ వోలెనయ్యె
వెన్క రామనియాజ్ఞను ♦ వెడలివచ్చు । సేన శత్రుఘ్ననకు నర్థ ♦ సిద్ధియౌఁదు॥ ౯

ఆదిష్టవర్త్మా మునిభిః । స గచ్ఛం స్తపతాం వరః
విరరాజ రథప్రష్ఠై । ర్వాలఖిల్యైరివాంశుమాన్॥ ౧౦

తస్య మార్గవశాదేకా । బభూవ వసతి ర్యతః
రథస్వనోత్కంఠ మృగే । వాల్మీకీయే తపోవనే॥ ౧౧

తమృషిః పూజయామాస । కుమారం క్లాంతవాహనం
తపః ప్రభావ సిద్ధాభి । ర్విశేషప్రతిపత్తిభిః॥ ౧౨

తస్యామేవాస్య యామిన్యా । మంతర్వత్నీ ప్రజావతీ
సుతావసూత సంపన్నౌ । కోశదండావివ క్షితిః॥ ౧౩

సంతానశ్రవణాద్భ్రాతుః । సౌమిత్రిః సౌమనస్యవాన్
ప్రాంజలిర్మునిమామంత్ర్య । ప్రాతర్యుక్తరథో యయౌ॥ ౧౪

స చ ప్రాప మధూపఘ్నం । కుంభీనస్యాశ్చ కుక్షిజః
వనాత్కర మివాదాయ । సత్త్వరాశి ముపస్థితః॥ ౧౫

ధూమధూమ్రో వసాగంధీ । జ్వాలాబభ్రు శిరోరుహః
క్రవ్యాద్గణపరీవార । శ్చితాగ్నిరివ జంగమః॥ ౧౬

అపశూలం తమాసాద్య । లవణం లక్ష్మణానుజః
రురోధ సంముఖీనో హి । జయో రంధ్ర ప్రహారిణాం॥ ౧౭

నాతిపర్యాప్తమాలక్ష్య । మత్కుక్షేరద్య భోజనం
దిష్ట్యా త్వమసి మే ధాత్రా । భీతే నేవోపపాదితః॥ ౧౮

ఇతి సంతర్జ్య శత్రుఘ్నం । రాక్షసస్తజ్జిఘాంసయా
ప్రాంశుముత్పాటయామాస । ముస్తాస్తంబ మివ ద్రుమం॥ ౧౯

సౌమిత్రేర్నిశితై ర్బాణై । రంతరా శకలీకృతః
గాత్రం పుష్పరజః ప్రాప । న శాఖీ నైరృతేరితః॥ ౨౦

వినాశాత్తస్య వృక్షస్య । రక్షస్తస్మై మహోపలం
ప్రజిఘాయ కృతాంతస్య । ముష్టిం పృథగివ స్థితం॥ ౨౧

ఐంద్రమస్త్రముపాదాయ । శత్రుఘ్నేన స తాడితః
సికతాత్వాదపి పరాం । ప్రపేదే పరమాణుతాం॥ ౨౨

ముందు నవ్వాలఖిల్యులు ♦ పోవుచుండ । వెనుక రథమున వెల్గు నే ♦ వెలుఁగుకరణి
మునులు మార్గంబు చూపఁగా ♦ వెనుకఁ జనెను । ననుతేజుండు శత్రుఘ్నుఁ ♦ డెసఁగుచుండె॥

తరలిపోవుచుఁ బోవుచు ♦ దారియందు । నరదమునఁ గట్టురసమున ♦ కట్టులెత్తి
కనెడు మృగముల వాల్మీకి ♦ వనముఁ గాంచి । యచట నొక రాత్రి గడపె రా ♦ మానుజుండు॥

అలసినట్టి హరుల్ గల ♦ యక్కుమారు । సమ్మహాముని యెంతయు ♦ నాదరించెఁ
దనతపోమహిమంబునఁ ♦ దనరినట్టి । సకలసామగ్రితో నుప ♦ చార మొసఁగి॥ ౧౨

గర్భిణిగనున్న యగ్రజు ♦ కాంతసీత । కాంచె నా రాత్రియే యటఁ ♦ గవలసుతుల
మునిసర్వవిధంబుల ♦ నలరునట్టి । సైన్యకోశములను గాంచు ♦ చందమునను॥ ౧౩

అన్నకబ్బెను సంతాన ♦ మనెడు వార్త । నాలకించిన సౌమిత్రి ♦ హర్షమొంది
ప్రాంజలిఘటించి మునికిఁ బ్ర ♦ భాతమందుఁ । బడసి యనుమతి రథమెక్కి ♦ పట్టెఁ బథము॥

అమ్మధూపఘ్నమును జేర ♦ నచట నుండెఁ । దనుజ కుంభీనసకుఁ బుట్టి ♦ తనరువాఁడు
అడవియందుండి కొన్నట్టి ♦ యరియవంగ । నొప్పు మృగములతోఁ గూడి ♦ యున్నవాఁడు॥

కొవ్వుకంపును బొగనల్పుఁ ♦ గొన్న రయిడలు । నెత్తురామంటలను బోలి ♦ తొంగరయుతరులుఁ
గలిగి పలలాశనులు చుట్టు ♦ బలిసియుండ । నసురదోఁచెను దిరుప్రపే ♦ తాగ్నివోలె॥

కేలశూలంబు లేని యా ♦ కీలెఱింగి । యడరె లక్ష్మణునిపై లక్ష్మ ♦ ణానుజుండు
కాంచి మర్మంబు వైరిపైఁ ♦ గవియువాఁడు । జయమును గాంతురుగాదె యా ♦ జగతియందు॥

నేఁడు నాయొద్దనుండెడు ♦ కూడు నాకుఁ । బొట్టనిండుటకై సరి ♦ పోమిఁ గాంచి
భయపడినయట్లు నాభాగ్య ♦ వశమువలన । బాగుగా నిన్నుఁ గూర్చెఁ బో ♦ బ్రహ్మ యిచట॥

అనుచు జడిపించి శత్రుఘ్ను ♦ ననురయపుడు । కొట్టఁగాఁ గోరి పొడుగాటి ♦ చెట్టునొకటి
యూపెఁ బెరికెను వేళ్లతోఁ ♦ గూడ గాఁగఁ । దుంగఁ బెకలించునట్టు లు ♦ త్తుంగశక్తి॥ ౧౯

దాని నడుమనె యానుమి ♦ త్రాసితుండు । కెలకటమ్మున ముక్కలు ♦ గాఁగఁ గొట్టె
దనుజుఁ డడరుచు వైచిన ♦ తరువు గాక । దాని సుమహజ్జవేరోలఁ ♦ దనువుమీఁద॥

పృథుమద్గతి నశియింప ♦ రాక్షసుండు । యముని హస్తమునుండి వే ♦ వైచినట్టి
పిడికిలిని బోలుచుండెడు ♦ పెద్దశిలను । బట్టి చేతను శత్రుఘ్ను ♦ పయికి విసరె॥ ౨౧

అతని సౌమిత్రి వాసవా ♦ స్త్రము వెడదీసి । నూటికిగాఁ గొట్టె నా శిలఁ ♦ జూడఁజూడ
నిముసకంటెను సూక్ష్మమై ♦ యొసఁగుచుండు । చిన్నపరమాణువుల గతిఁ ♦ జెందునట్లు॥

తముపాద్రవదుద్యమ్య । దక్షిణం దోర్నిశాచరః
ఏకతాల ఇవోత్పాత । పవనప్రేరితో గిరిః॥ ౨౩

కార్ష్ణేన పత్రిణా శత్రుః । సభిన్నహృదయః పతన్
ఆనినాయ భువః కంపం । జహౌత్వాశ్రమవాసినాం॥ ౨౪

వయసాం పంక్తయః పేతు । ర్హతస్యోపరి రక్షసః
తత్ప్రతిద్వంద్వినో మూర్ధ్ని । దివ్యాః కుసుమవృష్టయః॥ ౨౫

సహత్వా లవణం వీర । స్తదా మేనే మహౌజసం
భ్రాతుః సోదర్యమాత్మాన । మింద్రజిద్వధశోభినః॥ ౨౬

తస్య సంస్తూయమానస్య । చరితార్థైస్తపస్విభిః
శుశుభే విక్రమోదగ్రం । వ్రీడయావనతం శిరః॥ ౨౭

ఉపకూలం స కాళింద్యాః । పురీం పౌరుషభూషణః
నిర్మమే నిర్మమోఽర్థేషు । మథురాం మధురాకృతిః॥ ౨౮

యా సౌరాజ్యప్రకాశాభి । ర్బభౌ పౌరవిభూతిభిః
స్వర్గాభిష్యందవమనం । కృత్వేవోపనివేశితా॥ ౨౯

తత్ర సౌధగతః పశ్యన్ । యమునాం చక్రవాకినీం
హేమభక్తిమతీం భూమేః । ప్రవేణీమివ పిప్రియే॥ ౩౦

సఖా దశరథస్యాపి । జనకస్య చ మంత్రకృత్
సంచస్కారోభయప్రీత్యా । మైథిలేయౌ యథావిధి॥ ౩౧

స తౌ కుశలవోన్మృష్ట । గర్భక్లేదౌ తదాఖ్యయా
కవిః కుశలవావేవ । చకార కిల నామతః॥ ౩౨

సాంగం చ వేదమధ్యాప్య । కించిదుత్క్రాంతశైశవౌ
స్వకృతిం గాపయామాస । కవిప్రథమపద్ధతిం॥ ౩౩

రామస్య మధురం వృత్తం । గాయంతౌ మాతురగ్రతః
తద్వియోగవ్యథాం కించి । చ్ఛిథిలీచక్రతుః సుతౌ॥ ౩౪

ఇతరేఽపి రఘోర్వంశ్యా । స్త్రయస్త్రేతాగ్నితేజసః
తద్యోగాత్పతిపత్నీషు । పత్నీష్వాసన్ద్విసూనవః॥ ౩౫

తాళవృక్షమ్ము దొక్కఁజేసె ♦ తనరుచుండు । శిఖరియుఁ బోతవాతమ్ము ♦ చేతఁ గదలి
పడుచు కైవడి శత్రుఘ్ను ♦ పైకిఁ బఱచె । వడిగ దనుజుఁడు దక్షిణ ♦ పాణి నెత్తి ॥ ౨౩

వైష్ణవాస్త్రంబుచేతను ♦ వక్షమగలి । వైరియైనట్టి లవణుఁడు ♦ పడియెఁ బడిన
వసుధ కంపించె నాశ్రమ ♦ వాసతతికి । నంతతోఁ గంపమంతయు ♦ నంతరించె ॥ ౨౪

అట్లు హతుఁడైన యట్టియా ♦ యసురమీఁదఁ । బక్షిగణములు పైఁబయి ♦ వచ్చి నెఱసె
నద్దనుజవైరి శిరముపై ♦ నమరతతుల । విపుల వానలు పైఁ బయి ♦ విరివిఁ గురిసె ॥ ౨౫

త్రుంచి లవణుని నిట్లు శ ♦ త్రుఘ్నుఁ డెంచె । నింద్రజిద్వధశోభచే ♦ నెసఁగుచుండు
భ్రాతయగు లక్ష్మణునకుఁ బ్ర ♦ భావనిధికిఁ । దాను సోదరుఁడౌట తథ్యంబటంచు ॥

ఎంతయుఁ గృతార్థులైనట్టి ♦ ఋషులచేత । వినుతిఁ గాంచుచు నుండెడు ♦ విమలయశుఁడు
విక్రమముచేత నెత్తియు ♦ వ్రీడచేత । వంచిన శిరంబుచేఁ జాల ♦ వఱలుచుండె ॥ ౨౭

విషయముల నిస్పృహుండును ♦ వీరమణియు । సుందరుండైన లక్ష్మణ ♦ సోదరుండు
చారు యమునాతరంగిణీ ♦ తీరమందుఁ । బ్రీతి నిర్మించె మధురాపు ♦ రీమతల్లి ॥ ౨౮

అతని సుఖరాజ్య మహిమచే ♦ నచటి ప్రజలు । గన్నవైభవములఁ బురి ♦ గ్రాలుచుండె
స్వర్గమునఁ జోటు లేమి దే ♦ వతలు వచ్చి । వలసగొనినట్టి సుందర ♦ నిలయమనఁగ ॥ ౨౯

అచట సౌమిత్రి సౌధాగ్ర ♦ మందునుండి । కనక భూషలనొప్పు భూ ♦ వనిత జడయొ
యనఁగఁ గోకాళిఁ దనరెడు ♦ యమునఁ గాంచి । యెంతయును సంతసిల్లెను ♦ స్వాంతమందు ॥

జనక దశరథ నృపులకు ♦ సఖుఁడు మఱియు । మంత్రవేత్తయు నై యొప్పు ♦ మౌనిరత్న
మిరువురకు సీతసుతులకు ♦ నెలమితోడ । జాతకర్మాదు లొనరించె ♦ శాస్త్రవిధిని ॥ ౩౦

కుశలవమ్ముల చేతను ♦ గుశలముగను । గర్భమందలి క్లేదంబు ♦ గడపఁబడుట
నాదికవియైన వాల్మీకి ♦ హర్షమునను । గుశలవాఖ్యల నొసఁగె నా ♦ శిశువులకును ॥ ౩౨

శైశవము కొంత గడచిన ♦ సాంగముగను । వేదమున్నేర్పి కవితను ♦ నాదియగుచు
వెలయు స్వకృతిని వారిచేఁ ♦ బాడఁజేసె । లోకపూజితుఁడైన వా ♦ ల్మీకిమౌని ॥ ౩౩

రమ్యమైనట్టి శ్రీరఘు ♦ రామచరిత । మాతముందటఁ బాడుచుఁ ♦ బ్రీతితోడఁ
ధన్యులైనట్టి కుశలవుల్ ♦ తద్వియోగ । చింతఁ బాపుచునుండిరి ♦ కొంతవఱకు ॥ ౩౪

ధరణిఁ ద్రేతాగ్ని తేజులై ♦ తనరువారు । తక్కుమువ్వురు రఘుకులుల్ ♦ తమ్ముఁ గూడి
ధన్యలైనట్టి సతులందుఁ ♦ దలకు నిర్వు । రేసి పుత్త్రులఁ బడసిరి ♦ ప్రాసిమిగుల ॥ ౩౫

శత్రుఘాతిని శత్రుఘ్నః । సుబాహౌ చ బహుశ్రుతే
మధురావిదిశే సూన్వో । ర్నిదధే పూర్వజోత్సుకః॥ ౩౬

భూయస్తపోవ్యయో మాభూ । ద్వాల్మీకే రితి సోత్యగాత్
మైథిలీతనయోద్గీత । నిః స్పందమృగమాశ్రమం॥ ౩౭

వశీ వివేశ చాయోధ్యాం । రథ్యాసంస్కారశోభినీం
లవణస్య వధాత్పౌరై । రీక్షితోత్యంత గౌరవం॥ ౩౮

స దదర్శ సభామధ్యే । సభాసద్భిరుపస్థితం
రామం సీతాపరిత్యాగా । దసామాన్యపతిం భువః॥ ౩౯

తమభ్యనందత్ప్రణతం । లవణాంతకమగ్రజః
కాలనేమివధాత్ప్రీత । స్తురాషాడివ శార్ఙ్గిణం॥ ౪౦

స పృష్టః సర్వతో వార్త । మాఖ్యద్రాజ్ఞే న సంతతిం
ప్రత్యర్పయిష్యతః కాలే । కవేరాద్యస్య శాసనాత్॥ ౪౧

అథ జానపదో విప్రః । శిశుమప్రాప్తయౌవనం
అవతార్యాంకశయ్యాస్థం । ద్వారి చక్రందభూపతేః॥ ౪౨

శోచనీయాసి వసుధే । యా త్వం దశరథాచ్చ్యుతా
రామహస్తమనుప్రాప్య । కష్టాత్కష్టతరం గతా॥ ౪౩

శ్రుత్వా తస్య శుచో హేతుం । గోప్తా జిహ్రాయ రాఘవః
న హ్యకాలభవో మృత్యు । రిక్ష్వాకుపదమస్పృశత్॥ ౪౪

స ముహూర్తం క్షమస్వేతి । ద్విజమాశ్వాస్య దుఃఖితం
యానం సస్మార కౌబేరం । వైవస్వతజిగీషయా॥ ౪౫

ఆత్తశస్త్రస్తదధ్యాస్య । ప్రస్థితః స రఘూద్వహః
ఉచ్చచార పురస్తస్య । గూఢరూపా సరస్వతీ॥ ౪౬

రాజన్ప్రజాసు తే కశ్చి । దపచారః ప్రవర్తతే
తమన్విష్య ప్రశమయే । ర్భవితాసి తతః కృతీ॥ ౪౭

ఇత్యాప్తవచనాద్రామో । వినేష్యన్వర్ణవిక్రియాం
దిశః పపాత పత్రేణ । వేగనిష్కంపకేతునా॥ ౪౮

యన్నఁ గనువేడ్క శత్రుఘ్నుఁ ♦ డాత్మజులను । బండితులు నొచుఁ దనరెడు ♦ వారియంద
శత్రుఘాతిని మథుర రా ♦ జ్యమున నునిచి । విదిశకును బాహువును నిల్పి ♦ విభుని గాఁగ॥

సీతపుత్త్రిలు పాడెడు ♦ గీతములను । గదలమెదలక వినుచు మృ ♦ గంబులుండు
నట్టి వాల్మీకి యాశ్రమం ♦ బరసి చనిరి । మునితపం బింక వెచ్చింపఁ ♦ జనదటంచు॥

వివిధసంస్కారశోభిత ♦ వీథులమరు । నయోధ్యజితేంద్రియుం ♦ డైనయాతఁడు
దనుజుఁ జంపిన తన్ను గౌ ♦ రవముతోడఁ । జొరలి చూడంగఁ జొచ్చె వై ♦ భవముమీఱ॥

సీత నెడబాసియుండుట ♦ చేత భువికిఁ । దాను కేవలభర్త్తయై ♦ తనరువానిఁ
గొల్చుచుండ సభాసదుల్ ♦ గొల్వనడుమఁ । జెలఁగుచుండెడు రాము నీ ♦ క్షించెనంత॥

దనుజు లవణునిఁ జంపిన ♦ యనుజుఁ డెరఁగ । నతనిఁ గౌగిలియాడె రాఘవుం ♦ డగ్రజుండు
కాలనేమి వధఁ గాను ♦ గన్నప్రీతి । విష్ణు వను వజ్రికౌగిలియాడు ♦ విధమునం దోఁప॥ ౪౦

క్షితిపుఁ డడిగిన సర్వంబు ♦ సేమమంచు । వినిచి యాతనితనయుల ♦ విషయమేమి
చెప్పకుండెను దటివారి ♦ నొప్పఁ జెప్ప । నాదికవి పల్కెయుంట రా ♦ మానుజుండు॥

అంత గ్రామనివాసి బ్రా ♦ హ్మణుఁ డొకండు । బాల్యమందే గతించిన ♦ బాలుఁ దెచ్చి
ఱేని ద్వారమ్మునను డించి ♦ దీనుఁ డగుచు । నంకమందుంచికొని యిట్లు ♦ లడలఁ జొచ్చె॥

వసుమతీనీకు నెంతటి ♦ వంత గలిగె । దశరథన్నపేంద్రు విమలహ ♦ స్తములవీడి
రాముకరములఁ బడినీవు ♦ సేమముడిగి । చెప్పరానట్టి కష్టాలఁ ♦ జిక్కితకట॥ ౪౩

విమలు లిక్ష్వాకులు లేలు ♦ విపులభూమి । వడయఁ దెన్నఁడు నపమృత్యు ♦ భయము గానఁ
జేతకారణమాలించి ♦ సిగ్గుపడిరి । రక్షకుం డైనయట్టి యా ♦ రాఘవుండు॥ ౪౪

ఒక్కక్షణమోర్చుకొమ్మని ♦ వెక్కియేడ్చు । విప్రునోదార్చి యమునిపై ♦ వెడలనెంచి
తలఁచె మదిలోన రాముఁ డు ♦ దారచరితుఁ । డక్కుబేరుని పుష్పక ♦ యానమపుడు॥ ౪౫

పూనిశస్త్రాస్త్రములనెక్కి ♦ పుష్పకంబు । రఘుకులోద్వహుఁ డేనిబ్బె ♦ రామన్నపతి
వెడలిపోవంగ నెదుటను ♦ వింతగదురఁ । బల్కెబిగ్గఱ నశరీర ♦ వాణియిట్లు॥ ౪౬

రాజచంద్రమవినుము నీ ♦ ప్రజలయందుఁ । గలిగె నపచారమంతటఁ ♦ గలయ వెదకి
దానిఁ గనిపెట్టి పోఁగొట్టి ♦ తేని నీవు । కార్యసాఫల్యమును బొంది ♦ కాంచఁ గలవు॥ ౪౭

అట్లు వినఁబడ్డ యాప్తవా ♦ క్యమును నమ్మి । జానకీపతి వర్ణాప ♦ చారవారణ
దిక్కులెల్ల విమానంబు ♦ నెక్కి తిరిగె । జవముచేత ధ్వజమ్ము ని ♦ శ్చలతఁ దాల్ప॥ ౪౮

అథ ధూమాభితామ్రాక్షం । వృక్షశాఖావలంబినం
దదర్శకంచిదైక్ష్వాక । స్తపస్యంతమధోముఖం॥ ౪౯

పృష్టనామాన్వయో రాజ్ఞా । సకిలాచష్టధూమపః
ఆత్మానం శంబుకం నామ । శూద్రంసురపదార్థినం॥ ౫౦

తపస్యనధికారిత్వాత్ । ప్రజానాం తమఘావహం
శీర్షచ్ఛేద్యం పరిచ్ఛిద్య । నియంతా శస్త్రమాదదే॥ ౫౧

సతద్వక్త్రం హిమక్లిష్ట । కింజల్కమివపంకజం
జ్యోతిష్కణాహతశ్మశ్రు । కంఠనాళాదపాతయత్॥ ౫౨

కృతదండః స్వయంరాజ్ఞా । లేభేశూద్రః సతాంగతిం
తపసాదుశ్చరేణాపి । నస్వమార్గవిలంఘినా॥ ౫౩

రఘునాథోప్యగస్త్యేన । మార్గసందర్శితాత్మనా
మహౌజసాసంయుయుజే । శరత్కాల ఇవేందునా॥ ౫౪

కుంభయోనిరలంకారం । తస్మై దివ్యపరిగ్రహం
దదౌదత్తంసముద్రేణ । పీతేనేవాత్మనిష్క్రయం॥ ౫౫

తందధన్మైథిలీకంఠ । నిర్వ్యాపారేణబాహునా
పశ్చాన్నివవృతేరామః । ప్రాక్పరాసుర్ద్విజాత్మజః॥ ౫౬

తస్యపూర్వోదితాంనిందాం । ద్విజఃపుత్రసమాగతః
స్తుత్యానివర్తయామాస । త్రాతుర్వైవస్వతాదపి॥ ౫౭

తమధ్వరాయముక్తాశ్వం । రక్షఃకపినరేశ్వరాః
మేఘాఃసస్యమివాంభోభి । రభ్యవర్షన్నుపాయనైః॥ ౫౮

దిగ్భ్యోనిమంత్రితాశ్చైన । మభిజగ్ముర్మహర్షయః
నభౌమాన్యేవధిష్ణ్యాని । హిత్వాజ్యోతిర్మయాన్యపి॥ ౫౯

ఉపశల్యనివిష్టైస్తై । శ్చతుర్ద్వారముఖీబభౌ
అయోధ్యా సృష్టలోకేవ । సద్యఃపైతామహీతనుః॥ ౬౦

శ్లాఘ్యస్త్యాగోపి వైదేహ్యాః । పత్యుఃప్రాగ్వంశవాసినః
అనన్యజానేస్సైవాసీ । ద్యస్మాజ్జాయా హిరణ్మయీ॥ ౬౧

పోగకుఁగందోయి మొగ్గలై ♦ పొదలుచుండఁ । దపసితలక్రిందుగా నొక ♦ తరువుశాఖ
వ్రేలుచుండుటవీక్షించె ♦ వీరవరుఁడు । పావనేక్ష్వాకుకుల నభో ♦ భాస్కరుండు॥

నామకులములనడిగిన ♦ రామునకును । బొగనుబీల్చెడుయోగి యి ♦ వ్విగిదివినిచె
శూద్రుఁడను శంబుకాఖ్యుఁడ ♦ నురపదమ్ముఁ । బ్రీతితోఁగోరి తపమాచ ♦ రించువాఁడ॥

తపమువ కనర్హుఁడును మఱి ♦ ధరణిప్రజకు । దుఃఖకారణుఁడౌట శూ ♦ ద్రుండు వీఁడు
దలనఱికివేయఁబడుటకుఁ ♦ దగునటంచు । రాజు రాముఁడుచేత శ ♦ స్త్రంబుదాల్చె॥

మిడుఁగురులచేత మ్రిందిన ♦ మీసలుంట । మంచుచేఁ గేసరాలు న ♦ శించినట్టి
పంకజముబోలుచుండెడు ♦ వానితలను । జెండెఁ దత్కంఠనాళంబు ♦ నుండిపడఁగ॥ ౫౨

స్వయముగా రాజు శిక్షింప ♦ శంబుకుండు । శూద్రకులజుఁడు దాఁ బరి ♦ శుద్ధుఁడగుచుఁ
దనకు మాలినదుష్కర ♦ తపముచేతఁ । గాంచఁగా నట్టిసద్గతిఁ ♦ గాంచెనంత॥ ౫౩

కడుమెఱయు చంద్రినా శర ♦ త్కాలమట్టు । లమితతేజంబుతో నొప్ప ♦ నయ్యగస్త్యు
దారిలోపలఁ గాంచె ను ♦ దారకీర్తి । రఘుకులోద్ధారుఁడైన శ్రీ ♦ రామమూర్తి॥ ౫౪

తాను బీల్చిన సంద్రింబు ♦ తనకునిడిన । దేవతలుదాల్పఁ దగినట్టి ♦ దీప్తిగన్న
భూషణంబును శ్రీరామ ♦ భూమిపతికిఁ । గుంభసంభవుఁడొసఁగెను ♦ గూర్మితోడ॥

అఱుత నదిదాల్పజానకి ♦ సరసలేమి । భుజమునకు మండనంబుగఁ ♦ బూనిదాని
మరలె రాముఁడు ధారుణీ ♦ నురతనూజు । బ్రాణమంతకుఁ బూర్వమే ♦ వచ్చియుండ॥

తన సుతుఁడు ప్రాణయుతుఁడైనఁ ♦ దద్ద్విజుండు । జమునినుండియుఁ గావంగ ♦ శక్తుఁడైన
నృపమణికి మున్నుదా నిడ్డ ♦ నిందలెల్లఁ । దొలఁచివైచెను దాను బ్ర ♦ స్తుతులనంత॥ ౫౬

యజ్ఞమువ కశ్వమును వీడి ♦ నట్టి రాము । పైని గాన్కలఁ గురిసిరి ♦ మానవేంద్రి
దానవేంద్ర కపీంద్రులు ♦ దత్క్షణంబ । శరదములు పైరుపైనీరు ♦ గురియునట్లు॥ ౫౭

పిలువనంపిన వెంటనే ♦ వెడలిమాను । లెల్లదిక్కులనుండియు ♦ మల్లమలర
నాశ్రమమ్ములెగాక ది ♦ వ్యాశ్రమముల । వదలివచ్చిరి రాముని ♦ సదనమునకు॥ ౫౮

అవలఁ జుట్టునువిడిసి మ ♦ హర్షులుండ । ద్వారములునాల్గుగల యయో ♦ ధ్యాపురంబు
పుట్టఁజేసిన ప్రాణులు ♦ చుట్టునుండ । నలరు బ్రహ్మస్వరూపమో ♦ యనఁగనొప్పె॥

మరలఁ బెండ్లాడనట్టియా ♦ ధరణిపతికి । సవనశాలను వసియించు ♦ సమయమందు
జనకసుతపైడిప్రతిమయై ♦ సతిగనుంట । నాపైవీడియు నతఁడు శ్లా ♦ ఘార్హుఁడయ్యె॥

విశేషైరధికసంభార । స్తతః ప్రవవృతే మఖః
ఆసన్యత్ర క్రియావిఘ్నా । రాక్షసా ఏవ రక్షిణః॥ ౬౨

అథ ప్రాచేతసోపజ్ఞం । రామాయణ మితస్తతః
మైథిలేయౌ కుశలవౌ । జగతుర్గురు చోదితౌ॥ ౬౩

వృత్తం రామస్య వాల్మీకేః । కృతిస్తౌ కిన్నరస్వనౌ
కింతద్యేన మనోహర్తు । మలంస్యాతాం న శృణ్వతాం॥ ౬౪

రూపే గీతే చ మాధుర్యం । తయోస్తద్జ్ఞైర్నివేదితం
దదర్శ సానుజో రామః । శుశ్రావ చ కుతూహలీ॥ ౬౫

తద్గీత శ్రవణైకాగ్రా । సంసదశ్రుముఖీ బభౌ
హిమనిష్యందినీ ప్రాత । ర్నిర్వాతేవ వనస్థలీ॥ ౬౬

వయోవేష విసంవాది । రామస్య చ తయోస్తదా
జనతా ప్రేక్ష్య సాదృశ్యం । నాక్షికంపం వ్యతిష్ఠత॥ ౬౭

ఉభయోర్న తథా లోకః । ప్రావీణ్యేన విసిష్మియే
నృపతేః ప్రీతిదానేషు । వీతస్పృహతయా యథా॥ ౬౮

గేయే కేన వినీతౌ వాం । కస్య చేయం కృతిః కవేః
ఇతి రాజ్ఞా స్వయంపృష్టౌ । తౌ వాల్మీకి మశంసతాం॥ ౬౯

అథ సావరజో రామః । ప్రాచేతస ముపేయివాన్
ఊరీకృత్యాత్మనో దేహం । రాజ్యమస్మై న్యవేదయత్॥ ౭౦

స తావాఖ్యాయ రామాయ । మైథిలేయౌ తదాత్మజౌ
కవిః కారుణికో వవ్రే । సీతాయాః సంపరిగ్రహం॥ ౭౧

తాత శుద్ధా సమక్షం నః । స్నుషా తే జాతవేదసి
దౌరాత్మ్యా ద్రక్షసస్తాం తు । నాత్రత్యాః శ్రద్దధుః ప్రజాః॥ ౭౨

తాః స్వచారిత్ర ముద్దిశ్య । ప్రత్యాయయతు మైథిలీ
తతః పుత్రవతీ మేనాం । ప్రతిపత్స్యే త్వదాజ్ఞయా॥ ౭౩

ఇతి ప్రతిశ్రుతే రాజ్ఞా । జానకీ మాశ్రమాన్మునిః
శిష్యైరానాయయామాస । స్వసిద్ధిం నియమైరివ॥ ౭౪

గధికిమించిన సంభారం ♦ శతతిరయంట । సవనమెంతయము శీఘ్రతో ♦ జరగఁదొడఁగె
విఘ్నకారకమని యనిపించుకొన్న । రాక్షసాళియెదానికి ♦ రక్షయయ్యె॥ ౬౨

మొదట వాల్మీకిమౌనిచే ♦ భూమియందు । నచటనచ్చటఁ బ్రచలిత ♦ మైనయట్టి
రామచరితను మైథిలీ♦రామసుతులు । కుశలవులు పాడిరచ్చోట ♦ గురునియాజ్ఞ॥ ౬౩

చరితయన్ననో శ్రీరామ♦చంద్రచరిత । కవితయన్ననో వాల్మీకి♦కవినికవిత
గాయకరవంబొ కిన్నర ♦ కలరవంబు । ఇంకవినఁగ మనోహరం♦బేలకాదు॥ ౬౪

తద్జ్ఞులౌవారు దెల్పినఁ ♦ దమినివారి । రూపగానములందలి ♦ రూఢమైన
యమల మాధుర్యమునుగాంచి ♦ యాలకించెఁ । దమ్ములనుగూడి శ్రీరాము♦ధరణీధవుఁడు॥

గానమాలించి యేకాగ్ర♦మానసముల । నశ్రుముఖములనొప్పారు ♦ నట్టికొల్వు
గాలిఁగదలక మందును ♦ గార్చుచుండు । భాసురంబైన పారిజాత♦వనముఁబోలె॥ ౬౬

నయనువేషంబులనుదప్ప ♦ వారలిర్వు । రన్నిటను రామచంద్రుని♦యట్టులున్న
గుంపుగుంపులుగా జనుల్ ♦ కూడికూడి । వచ్చిచూచిరి తెప్పల ♦ వాల్పకుండ॥ ౬౭

జనులు రాముఁడొసంగెడు ♦ సకలవస్తు । జాలమునఁ గొంచెమేనియు ♦ సక్తిలేని
వారినిస్పృహతకువింత ♦ పడినయట్లు । వింతపడలేదు వారిపావి♦త్ర్యమునకు॥ ౬౮

మీకు గానంబునేర్పిన ♦ మేటిరెవ్వఁ । డీకృతిరచించినట్టి క♦వీంద్రుఁడెవ్వఁ
డనుచు రాజుస్వయమ్ముగా ♦ నడుగవారు । మాన్యుఁడైనట్టి వాల్మీకి♦మౌనియనిరి॥ ౬౯

తమ్ములందఱితోఁగూడి ♦ ధరణీధవుఁడు । చేరెవాల్మీకి భక్తితో ♦ శిరమువంచి
యుక్కటనదేహమునదప్పఁ ♦ దక్కినట్టి । రాజ్యమంతయు నతనికర్పణము సేసె॥ ౭౦

మైథిలీపుత్రులగు వీరు ♦ మానవేంద్ర । తనయులేనిక్కటంచు రా♦మునకుఁదెలిపి
కరుణనిండినమదివాఁడు ♦ కవివరుండు । సీతఁగైకొనవేయని ♦ చేరివేఁడె॥ ౭౧

అయ్యమీకోడలానాఁడె ♦ యగ్నినిల్చి । శుద్ధయనినాదుసన్నిధిఁ ♦ జూపెఁగాని
రాక్షసుఁడుదుష్టుఁడౌట నీ♦రాజధాని । ప్రజలునమ్మరుపాపను ♦ రాలటంచు॥ ౭౨

తానుదనచరితనుగూర్చి ♦ ధరణిపౌరజను । నమ్మఁగొల్పినమీయాజ్ఞ ♦ నెమ్మిమీలు
నుతులతోఁగూడ జానకీ♦సతినిమరల । స్వీకరింతునవినుము లో♦కైకవినుత॥ ౭౩

నమ్మఁజెప్పఁగ తేఁడిట్టు ♦ లమ్మహర్షి । శిష్యులనుబంపిరప్పించె ♦ సీతగరితఁ
దనతపోవనమందుండి ♦ తత్క్షణంబ । సిద్ధిఁదక్షముసరప్పించు ♦ చెన్నుదోఁప॥ ౭౪

ఆస్వైద్య రథకాకుత్స్థః । సన్నిపాత్య పురౌకసః
కవిమాహ్వాయయామాస । ప్రస్తుతప్రతిపత్తయే॥ ౭౫

స్వరసంస్కారవత్యాసౌ । పుత్రాభ్యామథ సీతయా
ఋచేవోదర్చిషం సూర్యం । రామం మునిరుపస్థితః॥ ౭౬

కాషాయపరివీతేన । స్వపదార్పితచక్షుషా
అన్వమీయత శుద్ధేతి । శాంతేన వపుషైవ సా॥ ౭౭

జనాస్తదాలోకపథాత్ । ప్రతిసంహృత చక్షుషః
తస్థుస్తేవాఙ్ముఖాః సర్వే । ఫలితా ఇవ శాలయః॥ ౭౮

తాం దృష్టి విషయే భర్తు । ర్మునిరాస్థిత విష్టరః
కురు నిస్సంశయం వత్సే । స్వవృత్తే లోకమిత్యశాత్॥ ౭౯

అథ వాల్మీకి శిష్యేణ । పుణ్యమావర్జితం పయః
ఆచమ్యోదీరయామాస । సీతా సత్యాం సరస్వతీం॥ ౮౦

వాఙ్మనః కర్మభిః పత్యౌ । వ్యభిచారో యథా న మే
తథా విశ్వంభరే దేవి । మామంతర్ధాతు మర్హసి॥ ౮౧

ఏవముక్తే తయా సాధ్వ్యా । రంధ్రాత్సద్యో భవాద్భువః
శాతహ్రద మివ జ్యోతిః । ప్రభామండల ముద్యయౌ॥ ౮౨

తత్ర నాగఫణోత్క్షిప్త । సింహాసన నిషేదుషి
సముద్రరశనా సాక్షాత్ । ప్రాదురాసీ ద్వసుంధరా॥ ౮౩

సా సీతామంకమారోప్య । భర్తృప్రణిహితేక్షణాం
మా మేతి వ్యాహరత్యేవ । తస్మిన్పాతాళ మభ్యగాత్॥ ౮౪

ధరాయాం తస్య సంరంభం । సీతాప్రత్యర్పణైషిణః
గురుర్విధిబలాపేక్షీ । శమయామాస ధన్వినః॥ ౮౫

ఋషీన్విసృజ్య యజ్ఞాంతే । సుహృదశ్చ పురస్కృతాన్
రామః సీతాగతం స్నేహం । నిదధే తదపత్యయోః॥ ౮౬

యుధాజితశ్చ సందేశాత్ । స దేశం సింధునామకం
దదౌ దత్తప్రభావాయ । భరతాయ ధృతప్రజః॥ ౮౭

గరపాలినిఁగాకుత్థ్స ♦ వంశతిలకుఁ । డంతమఱునాఁడుఁగూరిచి ♦ యమ్మహర్షిఁ
బనపంపెనుబ్రీతిఁ ♦ విషయమెల్లఁ । దెల్లమొనరింప పంచితా ♦ నుల్లమందు॥ ౭౫

మలశబ్దస్వరముల సా ♦ వితి)తోడ । సూర్యుఁజేరెడునట్టులు ♦ సుతులతోడ
శఁదోశ నివాల్మీకి ♦ చేరవచ్చె । రాముఁ బ్రీకట తేజో వి♦రాజమాను॥ ౭౬

...ంతమొప్పెడుతనువుతోఁ ♦ జరణములను । జెట్టియున్నట్టిదృష్టితోఁ ♦ గట్టుకొన్న
...నిప్రణుంబుతో నామె ♦ కాంచువారి । తలఁపుననుశుద్ధయనుమాహ ♦ గొలుపుమండె॥

గొరులామెనుజూచెడు ♦ పదమునుండి । దృష్టులనుదత్క్షణంబునఁ ♦ ద్రిప్పివైచి
...ల్చిమోములఁగదలక ♦ నిల్చిరప్పుడు । ఫలముచేపంగివరినిల్వఁ ♦ బడినయట్లు॥ ౭౮

కొల్వులోఁగలఁబీఠానఁ ♦ గూరుచుండి । మానివాల్మీకియిట్లనె ♦ మనుజుఁజూచి
యమ్మునీయందుఁగలసంశ ♦ యమ్ములెల్లఁ । బాపుమీ లోకులకునీదు ♦ భర్త యెదుట॥ ౭౯

అనివాల్మీకిశిష్యుల ♦ యందొకండు । చేతఁబోసిన యట్టియా ♦ పూతజలము
చేత నాచమనముఁజేసి ♦ సీతసాధ్వి । పలికెనిట్టులు సత్యంబు ♦ దోఁపకుండ॥ ౮౦

వాఙ్మనఃకర్మములచేతఁ ♦ బతికిఁగాను । దప్పకుండుట సత్యమై ♦ తనరుదేని
విశ్వమంతయుఁదాలిచి ♦ వెలుఁగుదేవి । ధాత్రి నీగర్భమునననున్ ♦ దాచికొనుము॥ ౮౧

పరమపావనసతియిట్లు ♦ పల్కఁగానె । పగిలెభువి; దానిలోనుండి ♦ బయలువెడలె
విద్యుదగ్నినిబోలుచు ♦ వెలుఁగుచుండు । కాంతిమండలమొక్కటి ♦ వింతగదుర॥ ౮౨

దానిలో శేషఫణులపైఁ ♦ దనరుచుండు । చారుసింహాసనంబునఁ ♦ గూరుచుండి
రమ్యరత్నాకరమె తన ♦ రశనయగుచుఁ । దేజరిల్లువసుంధరా ♦ దేవిదోఁచె॥ ౮౩

భర్తపైఁదనచూపులఁ ♦ బఱపుచుండు । సీతనాదేవితాఁ దోడఁ ♦ జేరఁదీసి
వెదుకొంపోకుమనిపతి ♦ పలుకులోన । మరలెఁబాతాళలోకపుఁ ♦ దెరువుఁబట్టి॥ ౮౪

సీతమరలింపధనువును ♦ జేతఁబూని । భూమిపయినడరఁగనుండు ♦ రామచంద్రు
కోపమునుశాంతిపఱచెను ♦ గురువు బ్రహ్మ । ప్రబలమైనట్టియవ్యాధి ♦ బలమెతింగి॥ ౮౫

యజ్ఞమంతయుముగిసిన ♦ నంతమందు । సఖులఋషివర్యులను రేఁడు ♦ సత్కరించి
సెలవులనొసగవారికి ♦ సెలవొసంగి । సతిపయినిప్రేమఁబెట్టెఁ ద♦త్సుతులమీఁద॥ ౮౬

సిరులఁదాముస్నేహముపొంగిన ♦ భరతుననుజను । సింధురాజ్యంబు నాయుధా♦జిత్తుకోర్కె
నెఱయనుబ్రేమతోనిచ్చె ♦ నేలుటకును । ప్రజలఁబాలింపనేర్చిన ♦ ప్రభువరుండు॥ ౮౭

భరతస్తత్ర గంధర్వాన్ । యుధి నిర్జిత్య కేవలం
ఆతోద్యం గ్రాహయామాస । సమత్యాజయదాయుధం॥ ౮౮

స తక్షపుష్కలౌ పుత్రౌ । రాజధాన్యోస్తదాఖ్యయోః
అభిషిచ్యాభిషేకార్హౌ । రామాంతికమగాత్పునః॥ ౮౯

అంగదం చంద్రకేతుం చ । లక్ష్మణోప్యాత్మసంభవౌ
శాసనాద్రఘునాథస్య । చక్రే కారాపథేశ్వరౌ॥ ౯౦

ఇత్యారోపితపుత్రాస్తే । జననీనాం జనేశ్వరాః
భర్తృలోకప్రపన్నానాం । నివాపాన్విదధుః క్రమాత్॥ ౯౧

ఉపేత్య మునివేషోథ । కాలః ప్రోవాచ రాఘవం
రహఃసంవాదినౌ పశ్యే । దావాం యస్తం త్యజేరితి॥ ౯౨

తథేతి ప్రతిపన్నాయ । వివృతాత్మా నృపాయ సః
ఆచఖ్యౌ దివమధ్యాస్వ । శాసనాత్పరమేష్ఠినః॥ ౯౩

విద్వానపి తయోర్ద్వాఃస్థః । సమయం లక్ష్మణోభినత్
భీతో దుర్వాససః శాపా । ద్రామసందర్శనార్థినః॥ ౯౪

స గత్వా సరయూతీరం । దేహత్యాగేన యోగవిత్
చకారావితథాం భ్రాతుః । ప్రతిజ్ఞాం పూర్వజన్మనః॥ ౯౫

తస్మిన్నాత్మచతుర్భాగే । ప్రాఙ్నాకమధితస్థుషి
రాఘవః శిథిలం తస్థౌ । భువి ధర్మస్త్రిపాదివ॥ ౯౬

స నివేశ్య కుశావత్యాం । రిపునాగాంకుశం కుశం
శరావత్యాం సతాం సూక్తై । ర్జనితాశ్రులవం లవం॥ ౯౭

ఉదక్ప్రతస్థే స్థిరధీః । సానుజోగ్నిపురఃసరః
అన్వితః పతివాత్సల్యా । ద్గృహవర్జమయోధ్యయా॥ ౯౮

జగృహుస్తస్య చిత్తజ్ఞాః । పదవీం హరిరాక్షసాః
కదంబముకుళస్థూలై । రభివృష్టాం ప్రజాశ్రుభిః॥ ౯౯

ఉపస్థితవిమానేన । తేన భక్తానుకంపినా
చక్రే త్రిదివనిశ్శ్రేణిః । సరయూరనుయాయినాం॥ ౧౦౦

టిగంధర్వులజయించి ♦ యాజియందు । వివిధశస్త్రాస్త్రములనెల్ల ♦ విడిచివారి
ఖలనువీణమాత్రమె ♦ పట్టఁజేసె । భరతుఁడత్యంతశౌర్య ప్ర♦భావయుతుఁడు॥ ౭౮

పుష్కలులనియెడు ♦ తనకొమరులఁ । దత్తదభిధానముల రాజ♦ధానులందుఁ
బ్రభుల్ఁగాఁజేసి ♦ భరతుఁడంత । మరలనారామచంద్రుని ♦ సరసఁజేరె॥ ౭౯

గదుఁడుచంద్రకేతువు ♦ నసెడినుతులఁ । దండ్రిసౌమిత్రికారా జ♦థంబునకరిను
ధులుగఁజేసి రామభూ♦నాథమౌళి । పనుపుననుజేసి యత్యంత ♦ వైభవమున॥ ౮౦

వినుతులనురాజ్యాల ♦ నేలనిల్పి । ప్రజలఁగావ సమర్థుండు ♦ రాఘవుండు
మముగాభర్తృశోకంబుఁ ♦ గాంచినట్టి । తల్లులసును త్తరక్రియల్ ♦ నవరఁజేసె॥ ౮౧

ముఁడుముని వేషమును దాల్చి ♦ యరుగుదెంచి । రాఘవునిఁజేరియిట్లనె ♦ రాజవర్య
నలనేకాంతముననుండి ♦ మాటలాడు । వారిఁగనువానిఁద్యజియించు♦వలయు నీవు॥ ౮౨

బ్రహ్మగాకయనిచెప్పె ♦ నపుడు కాని । కతఁడునిజరూపమును జూపి ♦ యవనిపాల
బ్రహ్మశాసించెఁగావున ♦ స్వర్గమునకు । నింకనీవేగుమని వచి♦యించుచుండె॥ ౮౩

భువుదర్శనమునకయి ♦ వచ్చియున్న । యట్టిదూర్వాసుశాప భ♦యంబుచేత
ద్వారమునసున్న సౌమిత్రి ♦ ప్రతినఁగనియు । భంగమొనరించె వారిసం♦వాదమునకు॥ ౮౪

నాగమెఱిఁగిన లక్ష్మణుం♦డేగియపుడు । విమలసరయూతటంబున ♦ విడిచితనువు
గొనిరామచంద్రుని ♦ దైనప్రతిన । సత్యమైపొల్చునట్లుగా ♦ సలిపెనంత॥ ౮౫

నుజనటకుముందె స్వ♦ర్గామమునకుఁ । దనచతుర్థాంశమరిగిన ♦ ధరణిమీఁది
గాఁడుపాదాలధర్మముల్ ♦ బోలియుండె । శేషులఁదైరామచంద్రుఁడు ♦ చిట్టచివర॥

మదేభాంకుశంబయి ♦ యలరుకుశునిఁ । గుణముగోశ్వేగుశావతిఁ ♦ గూర్మిమీఱ
తనూత్తలనుజనాథ్రి ♦ లవముగొల్ప । లవుశరావతినేల రా♦ఘవుఁడునిల్పె॥ ౮౭

బ్రమచేతనుగృహములు ♦ వీడితన్ను । విడక సాకేతపురజనుల్ ♦ వెంబడింప
మజాలనుగూడిముందగ్ని ♦ తనరవెడలె । స్థిరమతినివెల్లు రాముఁడు♦ త్తరపుదిశకు॥ ౮౮

డునగల్బ్రజగార్చెదు ♦ కడిమిమెంగ్గ । లంతకన్నిటిబొట్లచే ♦ నవిరళముగఁ
డినియున్నట్టి రాముప♦శ్వానఁజనిరి । వానరుల్ దైత్యులాతని ♦ భావమెఱిఁగి॥ ౮౯

ప్రయాణంబుసిద్ధమై ♦ యలరుచుండ । భక్తవత్సలుఁడౌటఁదగ ♦ బట్టివచ్చు
ప్రజలువివికక్క సరయూస్ర♦వంతినొక్క । నిచ్చెనఁగరామచంద్రుఁడు ♦ నిత్యభువిని॥

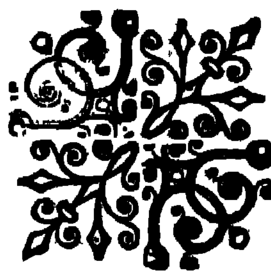
యద్గోప్రతరకల్పోభూ । త్సంమర్దస్తత్రమజ్జతాం
అతస్తదాఖ్యయాతీర్థం । పావనం భువి పప్రథే॥ ౧౦౧

సవిభుర్విబుధాంశేషు । ప్రతిపన్నాత్మమూర్తిషు
త్రిదశీభూత పౌరాణాం । స్వర్గాంతర మకల్పయత్॥ ౧౦౨

నిర్వర్త్యైవం దశముఖశిరశ్ఛేద కార్యం సురాణాం
విష్వక్సేనః స్వతనుమవిశ త్సర్వ లోకప్రతిష్ఠాం
లంకానాథం పవనతనయం చోభయం స్థాపయిత్వా
కీర్తిస్తంభద్వయమివగిరా దక్షిణే చోత్తరేచ॥ ౧౦౩

గద్యం

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ శ్రీరామ
స్వర్గారోహణోనామ పంచదశఃసర్గః

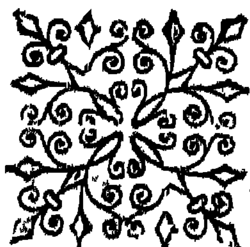
తరంగిణిఁగుఱింకెడు ♦ నట్టిపవిజల । యధికసమ్మర్దమునుజూడ ♦ నాలయింత్రఁ
గొలుటనుగోప్రతారాఖ్య ♦ పుణ్యతీర్థ । మైప్రసిద్ధినినదివొంద ♦ నవనియందు॥ ౧౦౧

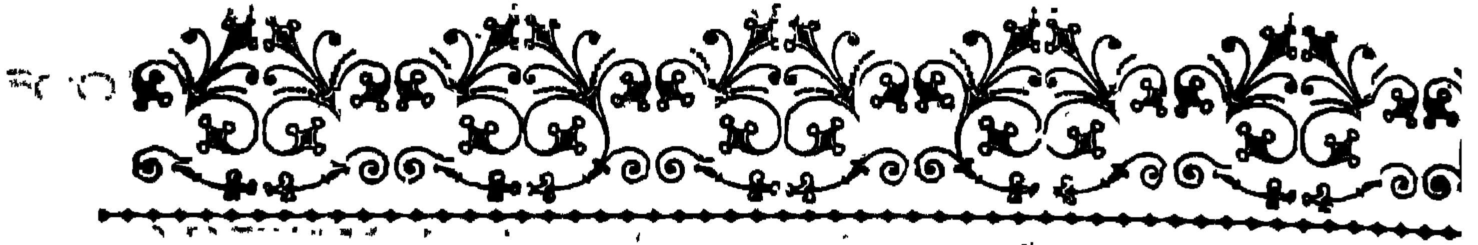
రలయంశముచేఁబుట్టి ♦ మగలనైజ । రూపమొందినురత్వంబు ♦ దోఁపమెఱగు
గారలువసింపనూతన ♦ స్వర్గమొకటి । విభుఁడుగల్పించె నెంతయు ♦ వింతగొల్ప॥ ౧౦౨

వ॥ హరియిటు లాదశాన్యపథ ♦ యజ్ఞానురకార్యము దీర్చి దక్షిణో
త్తరగిరులన్ విభీషణుని ♦ ధైర్యనిధిన్ బవనాత్మజాతును
స్థిరమగువన్నెవానులను ♦ దెల్పెడుకంబములట్లు నిల్పి యం
దటికిశరణ్యమైతనరు ♦ నైజశరీరముఁజొచ్చెనయ్యెడన్॥ ౧౦౩

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
పుచ్చి వేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు శ్రీరామస్వర్గారోహణంబను పంచద
శాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

షోడశః సర్గః

—:o:—

అథేతరే సప్తరఘుప్రవీరా । జ్యేష్ఠం పురోజన్మతయా గుణైశ్చ
చక్రుః కుశం రత్నవిశేషభాజం । సౌభ్రాత్రమేషాంహికులానుసారి॥

తేసేతువార్తా గజబంధముఖ్యై । రభ్యుచ్ఛ్రితాః కర్మభిరప్యవంధ్యైః
అన్యోన్యదేశ ప్రవిభాగ సీమాం । వేలాం సముద్రా ఇవనవ్యతీయుః॥

చతుర్భుజాంశ ప్రభవః సతేషాం । దానప్రవృత్తే రనుపారతానాం
సురద్విపానా మివసామయోని । ర్భిన్నోఽష్టధా విప్రససారవంశః॥

అథార్ధరాత్రే స్తిమితప్రదీపే । శయ్యాగృహే సుప్తజనే ప్రబుద్ధః
కుశః ప్రవాసస్థ కళత్రవేషా । మదృష్టపూర్వాం వనితామపశ్యత్॥

సాసాధుసాధారణ పార్థివర్ధేః । స్థిత్వా పురస్తాత్పురుహూతభాసః
జేతుః పరేషాం జయశబ్దపూర్వం । తస్యాంజలిం బంధుమతో బబంధ॥

అథానపోఢార్గళ మప్యగారం । ఛాయామివాదర్శతలం ప్రవిష్టాం
సవిస్మయో దాశరథేస్తనూజః । ప్రోవాచ పూర్వార్ధ విసృష్టతల్పః॥

లబ్ధాంతరాసావరణేఽపి గేహే । యోగప్రభావోనచలక్ష్యతే తే
బిభర్షి చాకార మనిర్వృతానాం । మృణాలినీ హైమమివోపరాగం॥

కాత్వం శుభేకస్య పరిగ్రహో వా । కింవా మదభ్యాగమకారణం తే
ఆచక్ష్వమత్వా వశినాం రఘూణాం । మనః పరస్త్రీ విముఖప్రవృత్తి॥

తమబ్రవీత్సా గురుణానవద్యా । యానీతపౌరా స్వపదోన్ముఖేన
తస్యాః పురః సంప్రతివీతనాథాం । జానీహిరాజన్నధిదేవతాం మాం॥

శ్రీ

రఘువంశము.

షోడశాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

ధామములఁ బెద్దలై ♦ చన్న కుశుని । నిశ గఁ ఘుమీఁగ సత్తకం ♦ బెలమితోడ
వృద్ధో గ్యాలిభాగస్థుఁ ♦ జేసికొల్చె । నకుల్యంబున సౌభాగ్య ♦ మక్కజంబె॥ ౧

బంధనకృషిగజ ♦ శిక్షణాది । కార్యములవారు పేరును ♦ గాంచికూడఁ
దనమపాలిసీమను ♦ దాఁటలేదు । జలధితనతీరమును దాఁటి ♦ చననియట్లు॥ ౨

సామజమగజ ♦ వంశమట్లు । తెగనిదానప్రవృత్తిచేఁ ♦ దేజరిల్లి
వృషభధ్వజావంశాన ♦ నైనవారి । యవ్వయుఁ బత్రశాఖల ♦ నవనిఁబర్వె॥ ౩

కటింటననురేయి ♦ పరిజనంబు । నిద్రనుండఁగదీపంబు ♦ నిలిచిమలఁగఁ
దుఁగని మేలుకని యొక్క ♦ క్రొత్తయింతి । నూఁబతిలేనిసతివలె ♦ నుండుదాని॥ ౪

బుభుజించు సిరులం జౌజన్యయూత్తు । త్రైవభ్రాతలం బజి్రము ♦ హానుభావ
వృషభనకునెసుట నా ♦ యంతినిలిచి । జయమగును గాక యను హ ♦ స్తములు మోడ్చె॥

సంచుంచి పూర్వార్ధ ♦ తనువునెత్తి । విస్మయముతోడ రాముని ♦ ప్రియసుతుండు
నరమునఛాయయట్టులు ♦ మూసియుండ్న । గృహముసొచ్చినయామెను ♦ నిట్టులనియె॥

గ్రుముాసినసగరెట్లు ♦ చొచ్చినావు । చూడయోగప్రభావంపు ♦ జాడలేదు
మముచేఁబీడనొందిన ♦ కమలమట్లు । తగనిదుఃఖాకృతిని నీవు ♦ దాల్చినావు॥ ౭

తెవ్వరీవు కల్యాణి ♦ యొవరిసతివి । రఘుకులంబునఁబుట్టిన ♦ రాజులెల్ల
నవిషయులు పరసతీ ♦ విముఖులనుట । యెఱిఁగివచ్చినకారణం ♦ బెఱుఁగనిమ్ము॥ ౮

నతఁడనిర్దోషు రాలామె ♦ యనియెనిట్లు । ప్రజలతో నీగురుఁడాత్మ ♦ పదముఁజనిన
సేవనయయోధ్యసాకేత ♦ నగరియిపుడు । దానికేనధిదేవత ♦ ధరణినాథ॥ ౯

వస్వౌకసారా మభిభూయసాహం । సౌరాజ్యబద్ధోత్సవయా విభూత్యా
సమగ్రశక్తౌ త్వయిసూర్యవంశ్యే । సతిప్రపన్నా కరుణామవస్థాం॥ ౧౦

విశీర్ణతల్పాట్టశతోనివేశః । పర్యస్తశాలః ప్రభుణావినామే
విడంబయత్యస్తనిమగ్నసూర్యం । దినాంతముగ్రానిలభిన్నమేఘం॥ ౧౧

నిశాసుభాస్వత్కలనూపురాణాం । యః సంచరోభూ దభిసారికాణాం
నదన్ముఖోల్కావిచితామిషాభిః । సవాహ్యతే రాజపథః శివాభిః॥ ౧౨

ఆస్ఫాలితం యత్ప్రమదాకరాగ్రైః । మృదంగధీరధ్వని మన్వగచ్ఛత్
వన్యైరిదానీంమహిషైస్తదంభః । శృంగాహతం క్రోశతి దీర్ఘికాణాం॥ ౧౩

వృక్షేశయా యష్టినివాసభంగా । న్మృదంగశబ్దాపగమాదలాస్యాః
ప్రాప్తాదవోల్కాహతశేషబర్హాః । క్రీడామయూరా వనబర్హిణత్వం॥ ౧౪

సోపానమార్గేషుచయేషు రామా । నిక్షిప్తవత్యశ్చరణాన్సరాగా
సద్యోహతన్యంకుభిరస్రదిగ్ధం । వ్యాఘ్రైః పదం తేషు నిధీయతేద్య॥ ౧౫

చిత్రద్విపాః పద్మవనావతీర్ణాః । కరేణుభిర్దత్తమృణాళభంగాః
నఖాంకుశాఘాత విభిన్నకుంభాః । సంరబ్ధసింహప్రహృతం వహంతి॥ ౧౬

స్తంభేషుయోషిత్ప్రతియాతనానా । ముత్క్రాంతవర్ణక్రమధూసరాణాం
స్తనోత్తరీయాణిభవంతిసంగా । న్నిర్మోకపట్టాః ఫణిభిర్విముక్తాః॥ ౧౭

కాలాంతరశ్యామసుధేషునక్త । మితస్తతోరూఢతృణాంకురేషు
తయేవముక్తాగుణశుద్ధయోపి । హర్మ్యేషుమూర్ఛంతిన చంద్రపాదాః॥ ౧౮

ఆవర్జ్యశాఖాః సదయంచయాసాం । పుష్పాణ్యుపాత్తాని విలాసినీభిః
వన్యైః పులిందైరివవానరైస్తాః । క్లిశ్యంత ఉద్యానలతా మదీయాః॥ ౧౯

రాత్రావనావిష్కృతదీపభాసః । కాంతాముఖశ్రీవియుతాదివాపి
తిరస్క్రియంతే క్రిమితంతుజాలై । ర్విచ్ఛిన్నధూమప్రసరా గవాక్షాః॥ ౨౦

బలిక్రియావర్జితసైకతాని । స్నానీయసంసర్గమనాప్నువంతి
ఉపాంతవానీరగృహాణిదృష్ట్వా । శూన్యానిదూయే సరయూజలాని॥

తదర్హసీమాం వసతిం విసృజ్య । మామభ్యుపైతుం కులరాజధానీం
హిత్వాతనుం కారణమానుషీంతాం । యథాగురుస్తే పరమాత్మమూర్తిం॥

మలసుఖరాజ్యసౌభాగ్య ♦ మబ్బియుంట । సంతతోత్సవవైభవా ♦ త్యంతశోభఁ
త్రిదివమును మించి నేడిట్లు ♦ దీననైతి । సురబలుఁడు సూర్యబలుఁడు నీ♦వుండికూడ॥ ౧౦

భుఁడువిడిసినావీడు ♦ విఱిగిపడిన । చందలకోలంచిసౌధప ♦ పఙ్క్తులచేతఁ
గ్రుంకసూర్యుఁడు ఘోరమా♦రుతమునఁ జలన । జలదసంతతి చెదరిన ♦ సంజఁబోలె॥ ౧౧

ద్రుమన నందె లభిసారి ♦ కాగమమ్ము । రాత్రిఁ దిరుగాడుచుండిన ♦ రాజవీధి
నఱచుమోములయుల్కాలి ♦ వెరను వెదకు । నాఁడు నక్కలుదిరుగాడె ♦ నేఁడు నిశిని॥ ౧౨

చేడెలాడుచు మునివేళ్ల ♦ చేతఁదట్ట । ఘనదధిమథ్యానమినుదీర్ఘిరి ♦ కాజలమ్ము
వన్యమహిషీగణంబులు ♦ ప్రబలి నేఁడు । కొమ్ములనుజిమ్మనీ నెనా ♦ కోశరవము॥ ౧౩

ధామనిలయమ్ములిలఁగూలఁ ♦ దరులఁ జేరి । మద్దెలరవంబువోనాట ♦ మానిపైచి
నెరగలినిగాలమిగిలిన ♦ పురులుగలిగి । గ్రామబర్హులు వనమయూ♦రమ్ములయ్యె॥ ౧౪

కాళ్లలత్తుకఁబూసిన ♦ కలికిమిన్న । లడుగు లెప్పుడునిడుచున్న ♦ యట్టిమెట్లఁ
జంపిజింకలరక్తంబుఁ ♦ జమరినట్టి । యంఘ్రులను బెట్టి వ్యాఘ్రమ్ము ♦ లకట నేఁడు॥ ౧౫

సరసిదిగితూండ్లతునకలు ♦ కరిణులిడినఁ । ఒడయుచున్నట్టు చిత్రింపఁ ♦ బడినకరులు
కుంభములనంకుసమువంటి ♦ గోళ్ళఁజీల్చు । కుపితహరులప్రహారంబు ♦ లిపుడు గాంచె॥

వీటికంబాలవెలఁదుల ♦ విగ్రహముల । వన్నెమాసినకుచముల ♦ పైనిగప్పఁ
బడినపయ్యెదలనఁగఁ గ♦న్పట్టునచట । సర్పములువిడియున్నట్టి ♦ కుప్పసములు॥ ౧౭

కాలవశమునఁ బ్రాసాద ♦ పాళిమీఁద । గచ్చునలు పెక్కియటనట ♦ గడ్డిమొలవఁ
బ్రతిఫలింపవుమునుపటి ♦ పగిదినచటఁ । దారగుణశుభ్రశశికళల్ ♦ మాఱుకున్న॥ ౧౮

మెల్లఁగావంచికొమ్మల ♦ మీఁదిపూల । నాసపిరాఱఁగవచ్చి వి♦లాసవతులు
పూనికోసెడుపూఁదోఁట ♦ లోనిలతలఁ । జెంచులట్టులుకోఁతులు ♦ నొంచె నేఁడు॥ ౧౯

రాత్రివెలిఁగెడుదీపాల ♦ ప్రభలుమగిసెఁ । బగలుకాంతలమోముల ♦ సొగసువాసెఁ
జందనాగరుధూమంపు ♦ జాడమాసె । సాలెడులుజాలములనేసె ♦ జాలకముల॥ ౨౦

స్నానపరిమళవర్జిత ♦ మైనయట్టి । యినుకబలిపూజ లెవ్వియు ♦ నెసఁగనట్టి
యొడ్డుపై నుత్తపఱ్బ్బయిం♦డ్లుండునట్టి । సరయువుజూడనాగుండె ♦ జల్లుమనును॥

కారణంబగుమానుష ♦ కాయమెడలి । పూర్ణఁబరమాత్మునీతండ్రి ♦ పొందినట్లు
దీనిఁద్వజియించికులరాజ ♦ ధానియైన । నన్నుఁబొందుటయెంతయు ♦ న్యాయమయ్య॥

తథేతి తస్యాః ప్రణయం ప్రతీతః । ప్రత్యగ్రహీత్ప్రాగ్రహరో రఘూణాం
పూరప్యభివ్యక్తముఖప్రసాదా । శరీరబంధేన తిరోబభూవ॥ ౨౩

తదద్భుతం సంసది రాత్రివృత్తం । ప్రాతర్ద్విజేభ్యో నృపతిః శశంస
శ్రుత్వా త ఏవం కులరాజధాన్యా । సాక్షాత్పతిత్వే వృతమభ్యనందన్॥ ౨౪

కుశావతీం శ్రోత్రియసాత్స కృత్వా । యాత్రానుకూలే హని సావరోధః
అనుద్రుతో వాయురివాభ్రవృందైః । సైన్యైరయోధ్యాభిముఖః ప్రతస్థే॥ ౨౫

సా కేతుమాలోపవనా బృహద్భి । ర్విహారశైలానుగతేవ నాగైః
సేనారథోదారగృహా ప్రయాణే । తస్యాభవజ్జంగమరాజధానీ॥ ౨౬

తేనాతపత్రామలమండలేన । ప్రస్థాపితః పూర్వనివాసభూమిం
బభౌ బలౌఘః శశినోదితేన । వేలాముదన్వానివ నీయమానః॥ ౨౭

తస్య ప్రయాతస్య వరూథినీనాం । పీడామపర్యాప్తవతీవ సోఢుం
వసుంధరా విష్ణుపదం ద్వితీయ । మధ్యారురోహేవ రజశ్ఛలేన॥ ౨౮

ఉద్యచ్ఛమానా గమనాయ పశ్చాత్ । పురో నివేశే పథి చ వ్రజంతీ
సా యత్ర సేనా దదృశే నృపస్య । తత్రైవ సామగ్ర్యమతిం చకార॥ ౨౯

తస్య ద్విపానాం మదవారిసేకాత్ । ఖురాభిఘాతాచ్చ తురంగమాణాం
రేణుః ప్రపేదే పథి పంకభావం । పంకోఽపి రేణుత్వమియాయ నేతుః॥ ౩౦

మార్గైషిణీ సా కటకాంతరేషు । వైంధ్యేషు సేనా బహుధా విభిన్నా
చకార రేవేవ మహావిరావా । బద్ధప్రతిశ్రుంతి గుహాముఖాని॥ ౩౧

స ధాతుభేదారుణయాననేమిః । ప్రభుః ప్రయాణధ్వనిమిశ్రతూర్యః
వ్యలంఘయద్వింధ్యముపాయనాని । పశ్యన్ పులిందైరుపపాదితాని॥ ౩౨

తీర్థే తదీయే గజసేతుబంధాత్ । ప్రతీపగాముత్తరతోఽస్య గంగాం
అయత్నబాలవ్యజనీ బభూవు । ర్హంసా నభోలంఘనలోలపక్షాః॥ ౩౩

స పూర్వజానాం కపిలేన రోషా । ద్భస్మావశేషీకృతవిగ్రహాణాం
సురాలయప్రాప్తినిమిత్తమంభ । స్త్రైస్రోతసం నౌలులితం వవందే॥ ౩౪

ఇత్యధ్వనః కైశ్చిదహోభిరంతే । కూలం సమాసాద్య కుశః సరయ్వాః
వేదిప్రతిష్ఠాన్వితతాధ్వరాణాం । యూపానపశ్యచ్ఛతశో రఘూణాం॥ ౩౫

ఆమెకొగ్గి కీషరించి ♦ యాశ్లేయంచు । సమ్మతించెనురఘువంశ ♦ జనపమౌళి
యంతనగరాధిదేవత ♦ యానతాబ్జ । మలరదేహంబుతో నదృ♦శ్యతనుగాంచె॥ ౨౩

రాత్రిజరగినవింతను ♦ రాజమౌళి । తేఁకువనుదెల్పెఁ గొల్వులో ♦ విప్రులకును
దానినాలించి కులరాజ♦ధానిస్వయము । వలచుటను తెలిసెఁబొగడిరి ♦ వారలెలమి॥ ౨౪

అక్కుశావతి వేదవి♦దాళికొసఁగి । జలదతతితోడి గాలినా ♦ బలముతోడ
యొగ్యదినమునవెడలె న♦యోధ్యఁగూర్చి । రాణివాసంబుగొనివెంట ♦ రామసుతుఁడు॥

ధ్వజములుద్యానవనములై ♦ తనరుచుండఁ । గరులుక్రీడించుగిరులయి ♦ క్రాలుచుండ
నరదములుమేడలైమించ ♦ నరుగుసేన । నృపునినడయాడురాజధా♦నిగఁజెలంగె॥ ౨౬

వెలిగొడుగుమించఁగాఁదొంటి ♦ నెలవునకును । రాజునడిపెడు తచ్చమూ♦రాజిచూడ
నుదితుఁడైనకళానిధి ♦ యొద్దనకును । నడుపుజలరాశిపగిదిఁ గ♦న్పడుచునుండె॥ ౨౭

అరుగుచుండెడు నతనిసై♦న్యములఁద్రొక్కి । యిసఁగుచుండెడుబాధకు ♦ నోర్వలేక
విష్ణుకొండవపదమయి ♦ వెలయుదివికిఁ । ధరరజోమిషనెక్కెడు ♦ కరణిఁదోఁచె॥ ౨౮

అవలనరుగఁగసిద్ధమౌ ♦ నపుడుగాని । యరిగివిడియంగనుండెడు ♦ నపుడుగాని
యధ్వమునమధ్యనడిచెడు ♦ నపుడుగాని । యెపుడుచూచినఁబూర్ణమౌ ♦ నృపునిసేన॥ ౨౯

ధరణిపతిసేననడుపుచో ♦ దారియందుఁ । గరులుమదవారిధారగాఁ ♦ గార్చుచుండ
గుఱ్ఱములుడెక్కలనుబెట్టి ♦ కొట్టుచుండ । ధూళియడుసయ్యెనడుసుదా ♦ ధూళియయ్యె॥

వింధ్యకనుమలనడుమను ♦ విఱిగివిఱిగి । దారిగనుఁగొనుసేనలు ♦ తరలితరలి
గుహలయందుఁబ్రతిధ్వనుల ♦ గొలిపికొలిపి । రేవయునమోఁయఁజేసె వి♦రావములను॥ 3౧

ధాతురజమునన్దఱసై ♦ తనరనేమి । కలకలముతూర్యరవములఁ ♦ గలయుచుండఁ
గరుణఁజూచిపుళిందుల ♦ కానుకలను । వింధ్యపర్వతమునుదాఁటి ♦ విభుఁడుసనియె॥ 3౨

వంతెనగదంతులనుగొల్పఁ ♦ బడవురకును । బాలుగంగనుదాఁటుచోఁ ♦ బైకినెగయు
రాజహంసలరెక్కలు ♦ రాజమణికి । నయ్యెఁబోచామరమ్ము ల♦యత్నముగను॥ 33

కపిలమునికోపమునదగ్ధ ♦ కాయులైన । తనదుపెతరులకెల్ల స్వ♦ర్ధామమునకుఁ
గారణంబైనయోడలఁ ♦ గదలుచున్న । త్రిపథగానదికిడె నమ♦స్కృతినిన్నృపతి॥ 34

ఈవిధంబునఁగొన్నాళ్ళు ♦ తోవఁగడపి । కుశుఁడుసరయూతటముఁజేరి ♦ కూర్మిమీఱ
రఘుకులులనల్పకదుఁ ♦ గాలుచుఁడు ... యజ్ఞయూ♦పములఁగాంచె॥

యంత్రప్రవాహైః శిశిరైః పరీతాన్ । రసేనధౌతాన్ మలయోద్భవస్య
శిలావిశేషా నధిశయ్యనిన్యు । ర్ధారాగృహేష్వా తపమృద్ధిమంతః॥ ౪౯

స్నానార్ద్రముక్తే ష్వనుధూపవాసం । విన్యస్తసాయంతన మల్లికేషు
కామోవసంతాత్యయమంద వీర్యః । కేశేషు లేభే బలమంగనానాం॥ ౫౦

ఆపింజరా బద్ధరజః కణత్వా । న్మంజర్యుదారా శుశుభేర్జునస్య
దగ్ధ్వాపి దేహంగిరిశేనరోషాత్ । ఖండీకృతాజ్యేవ మనోభవస్య॥ ౫౧

మనోజ్ఞగంధం సహకారభంగం । పురాణశీధుం నవపాటలంచ
సంబధ్నతా కామిజనేషు దోషాః । సర్వేనిదాఘావధినాప్రమృష్టాః॥ ౫౨

జనస్యతస్మిన్ సమయే విగాఢే । బభూవతుర్ద్వౌ సవిశేషకాంతౌ
తాపాపనోదక్షమ పాదసేవౌ । సచోదయస్థౌ నృపతిః శశీచ॥ ౫౩

అథోర్మిలోలోన్మదరాజహంసే । రోధోలతాపుష్పవహే సరయ్వాః
విహర్తుమిచ్ఛావనితాసఖస్య । తస్యాంభసి గ్రీష్మసుఖేబభూవ॥ ౫౪

సతీరభూమౌ విహితోపకార్యా । మానాయిభిస్తా మపకృష్టనక్రాం
విగాహితుం శ్రీమహిమానురూపం । ప్రచక్రమే చక్రధరప్రభావః॥ ౫౫

సాతీరసోపాన పథావతారా । దన్యోన్యకేయూర విఘట్టినీభిః
సనూపురక్షోభపదాభిరాసీ । దుద్విగ్నహంసా సరిదంగనాభిః॥ ౫౬

పరస్పరాభ్యుక్షణ తత్పరాణాం । తాసాంనృపోమజ్జనరాగదర్శీ
నౌసంశ్రయః పార్శ్వగతాం కిరాతీ । ముపాత్తవాల వ్యజనాం బభాషే॥ ౫౭

పశ్యావరోధైః శతశోమదీయై । ర్విగాహ్యమానో గలితాంగరాగైః
సంధ్యోదయః సాభ్రఇవైషవర్ణం । పుష్యత్యనేకం సరయూప్రవాహః॥ ౫౮

విలుప్తమంతః పురసుందరీణాం । యదంజనం నౌలలితాభిరద్భిః
తద్బధ్నతీభిర్మదరాగ శోభాం । విలోచనేషు ప్రతిముక్తమాసాం॥ ౫౯

ఏతాగురుశ్రోణిపయోధరత్వా । దాత్మానముద్వోఢుమశక్నువత్యః
గాఢాంగదైర్బాహుభిరప్సుబాలాః । క్లేశోత్తరం రాగవశాత్ప్లవంతే॥ ౬౦

అమీశిరీష ప్రసవావతంసాః । ప్రభ్రంశినోవారి విహారిణీనాం
పారిప్లవాః స్రోతసి నిమ్నగాయాః । శైవాలలోలాం శ్ఛలయంతి మీనాన్॥ ౬౧

అప్పుడుధనికులు ధారాగృ♦హమ్ములందుఁ । జల్లతుంపురయంత్రముల్ ♦ చల్లఁ జొట్టుఁ
జందనపుఁబీటఁగడగిన ♦ చలువరాళ్ళఁ । గడపిరి నిదాఘుతాపంబుఁ ♦ గడుముదమున|| ర్గా

స్నానమునకైనతడియార ♦ జారవిడిచి । ధూపమిడిసంజమల్లెల ♦ తోడఁదుఱుము
నంగనలువెట్టుకునురులచే ♦ నంగజుండు । మధువుతోఁజన్నబలమును ♦ మరలఁబడసె|| ౫౦

పుష్పవృష్టిగూడియొజ్జయై ♦ పాదలుపాడుగు । మద్దపూఁగొమ్మమాడఁగా ♦ మదికిఁదోఁచె
హాయఁడుమారునిఁ గాల్చిన ♦ యువలఁగూడఁ । గోపమునఁద్రుంచివైచిన ♦ గుణమనంగ|| ౫౧

మావి వనలందుఁబ్రాఁతదో ♦ మద్యమందుఁ । గ్రొత్తపాదిరిపువ్వులందుఁ ♦ జిత్తమలరు
గంధమునుగూర్చిగ్రీష్మంబు ♦ కాముకులకు । సలిపినసమస్తదోషముల్ ♦ దులిపికొనియె||

మందునావేసవిని జూడ ♦ రెండెప్రజకు । నెంతయునుగాంతియుతమై ♦ యొసఁగుచుండెఁ
బాదములఁగొల్చు వారితా♦పములనార్చు । నుదయమందున్ననృపతియు ♦ నడుపతియును||

లలిని దరఁగల నదనరా♦శమ్ములాగు । తటములనుబువ్వుఁదీఁగెలు ♦ దనరుచుండు
నసమ పుజఋమ్ములనుగ్రీడ ♦ సలుపఁగోరె । సఖులతోఁ దేఁడుకద్గ్రీష్మ ♦ సమయమందు||

తీరములఁ బటగృహములు ♦ దీర్చినట్టి । ధీవరులు నక్రములఁబట్టి ♦ తెచ్చినట్టి
నదినివిహరింపఁదొడఁగె భూ♦నాథమాళి । చక్రితేజంబు దగుమహో♦త్సాహగతిని|| ౫౫

గట్టుమెట్టులదిగియెడు ♦ కాంతలప్పు । డొండొరులవండకడియాల ♦ రొదయికలను
నందెలనుజేయుశబ్దమ్ము ♦ లచటనుండు । హంసలనుభీతిఁజెదరెడు ♦ నట్లుచేసె|| ౫౬

చల్లులాడంగనొండొరుల్ ♦ సంభ్రమించు । చేడియలకేళిఁజూడంగ ♦ నోడనుండు
ధరణిపతితనప్రక్కఁ జా♦మరముఁబైచు । నక్కిరాతకులోద్భవ ♦ కనియెనిట్లు|| ౫౭

అంగరాగంబుకరఁగిపో ♦ నంతిపురవు । సతులువందలుక్రీడింప ♦ సరయువదిగొ
యభ్రములతోడిసంధ్యోద ♦ యంబుకరణి । నెన్నఁగాఁగానియెన్నియో ♦ వన్నెలీనె||

నగరివనితాజనంబుల ♦ నయనములను । జెలఁగుకాటుకనోడలు ♦ గలఁచునీరు
మాపినసుగూడదానికి ♦ మాఱుగాను । గూర్చుమదరాగమొప్పెడు ♦ గొప్పశోభ|| ౫౮

కుచనితంబములెంతయు ♦ గొప్పవౌట । భారవాహ్యనియట్టి యా♦పడుమవాడు
బాహుపురిబంధ కెంపవిన ♦ బాహువులను । గష్టమునసీదిరాటలోఁ ♦ గలుగుతమిని|| ౬౦

క్రీడసల్పెడువీరి శ♦రీరకునుమ । భూషణంబులువడి నదీ ♦ పూరమందుఁ
[illegible] । నగ్నమీనమ్ములకునదె ♦ భ్రాంతిఁగొలిపె|| ౬౧

ఆసాంజలాస్ఫాలనతత్పరాణాం । ముక్తాఫలస్పర్ధిషు శీకరేషు
పయోధరోత్సర్పిషు శీర్యమాణః । సంలక్ష్యతే నచ్ఛిదురోఽపిహారః॥ ౬౨

ఆవర్తశోభానతనాభికాంతే । ర్భంగ్యోభ్రువాం ద్వంద్వచరాః స్తనానాం
జాతాని రూపావయవోపమానా । న్యదూరవర్తీని విలాసినీనాం॥ ౬౩

తీరస్థలీ బర్హిభిరుత్కలాపైః । ప్రస్నిగ్ధకేకైరభినంద్యమానం
శ్రోత్రేషు సంమూర్ఛతిరక్తమాసాం । గీతానుగం వారిమృదంగవాద్యం॥ ౬౪

సందష్టవస్త్రేష్వబలానితంబే । ష్వింద్రుప్రకాశాంతరితోడుతుల్యాః
అమీజలాపూరితసూత్రమార్గా । మౌనంభజంతే రశనాకలాపాః॥ ౬౫

ఏతాః కరోత్పీడితవారిధారా । దర్పాత్సఖీభిర్వదనేషు సిక్తాః
వక్రేతరాగ్రైరలకైస్తరుణ్యా । శ్చూర్ణారుణాన్ వారిలవాన్ వమంతి॥ ౬౬

ఉద్బంధకేశశ్చ్యుతపత్రలేఖో । విశ్లేషిముక్తాఫలపత్రవేష్టః
మనోజ్ఞఏవ ప్రమదాముఖానా । మంభోవిహారాకులితోఽపివేషః॥ ౬౭

సనౌవిమానాదవతీర్య రేమే । విలోలహారః సహతాభిరప్సు
స్కంధావలగ్నోద్ధృతపద్మినీకః । కరేణుభిర్వన్య ఇవద్విపేంద్రః॥ ౬౮

తతో నృపేణానుగతాః స్త్రియస్తా । భ్రాజిష్ణునాసాతిశయం విరేజుః
ప్రాగేవముక్తానయనాభిరామాః । ప్రాప్యేంద్రనీలం కిముతోన్మయూఖం॥ ౬౯

వర్ణోదకైః కాంచనశృంగముక్తై । స్తమాయతాక్ష్యః ప్రణయాదసించన్
తథాగతః సోఽతితరాం బభాసే । సధాతునిష్యంద ఇవాద్రిరాజః॥ ౭౦

తేనావరోధప్రమదాసఖేన । విగాహమానేన సరిద్వరాంతాం
ఆకాశగంగారతిరప్సరోభి । ర్వృతోమరుత్వాననుయాతలీలః॥ ౭౧

యత్కుంభయోనేరధిగమ్యరామః । కుశాయరాజ్యేన సమందిదేశ
తదస్య జైత్రాభరణం విహర్తు । రజ్ఞాతపాతం సలిలేమమజ్జ॥ ౭౨

స్నాత్వా యథాకామమసౌసదారః । తీరోపకార్యాం గతమాత్రఏవ
దివ్యేనశూన్యం వలయేనబాహు । ముపోఢనేపథ్యవిధిర్దదర్శ॥ ౭౩

జయశ్రియః సంవననం యతస్త । దాముక్తపూర్వం గురుణాచయస్మాత్
సేహేఽస్యనభ్రంశమతోనలోభాత్ । సతుల్యపుష్పాభరణోహి ధీరః॥

జలముఁ జిమ్ముటలోన నాసక్తులౌట । ముత్యములమించి శీకరాల్ ♦ పొదలుచుంట
హారములు తెగి కుచములఁ జాలువున్నఁ । దెలియలోకయింత నీనియుఁ ♦ దెలియరైరి॥ ౬౨

బొడ్డునుడీఁ బోలఁదరఁగలఁ ♦ బోలబొమలు । జక్కవలఁ బోలఁగుచములు ♦ సౌరునంను
నంగములఁ బోల్పవిఖ్యాతి ♦ మైనవెల్ల । వింత గావీరి చెంతనే ♦ వెలసెని చటు॥ ౬౩

జలములను బుట్టు ధింధిమి ♦ శబ్దమదిగొ । స్త్రీల గీతములనుగూడి ♦ తీరమందుఁ
బురులు విచ్చిన మధురమౌ ♦ స్వరముగన్న । శిఖులు గొనియాడ శ్రావ్యమై ♦ చెవినిబడియె॥

అతివలనితంబములనీట ♦ నంటికొన్న । వస్త్రములమీఁది మొలనూళ్ళు ♦ వఱలుచంద్ర
కాంతినడఁగిన చుక్కల ♦ కరణినుండి । బెజ్జములనీరు సొచ్చిన ♦ వీడెరవము॥ ౬౪

కాంతలు జలమ్ము గర్వానఁ ♦ గరము లెత్తి । చిమ్ముఁగా మాఱు చిమ్మెడు ♦ చెలులజలము
గ్రిమ్మ మోములసరళాల ♦ కములకొనలఁ । గుంగుమపు రక్తబిందులఁ ♦ గురిసెనవిగొ॥ ౬౬

జలవిహారము చేనెంత ♦ కలఁగియున్నఁ । గురులు ముడివీడిపత్త్రిముల్ ♦ గరఁగియుంట
వెలయు ముత్యాల జూముకాలు ♦ వ్రేలుచుంట । నింతుల మొగమ్ములొప్పారె ♦ నెంతయేని॥

ఓడవిగివారితో నీటఁ ♦ గ్రీడసలిపె । నిటునటుఁ జలింపహారమ్ము ♦ నృపతి మౌళి
వనగజేంద్రంబు త్రొంచిన ♦ వనజలతను । మొహనిడిక రేణులనుగూడి ♦ మొలఁగుకరణి॥ ౬౭

అట్టులొప్పెడు నృపునితో ♦ ననుగమించి । యతివలెంతయు వఱలిరి ♦ యందముగను
మొదటముత్తములే చూడ ♦ ముదముఁ గొల్పు । నీలమును గూడి మెఱయు వర్ణింపఁదరమె॥

పైఁడి చిమ్మనఁ గ్రోవులఁ ♦ బడఁతులపుడు । రంగుల జలమ్ములతనిపైఁ ♦ బొంగి కురియ
నెంతయును గైరికపువాఁగు ♦ లెసఁగుచుండు । నద్రిరాజంబువలెఁ బొల్చె ♦ నవనిధవుఁడు॥

ఆనదీరాజమునఁ దన ♦ యంతిపురపు । సతులతోడ విహారంబు ♦ సలుపు నృపుఁడు
దివిజగంగను దేవతా ♦ స్త్రీలతోడఁ । గేళి యొనరించు సురపతి ♦ లీలనొప్పె॥ ౭౦

కుంభభవదత్తమై గెల్పుఁ ♦ గొల్పునట్టి । భూరిరాజ్యముతో రామ ♦ భూధవుండు
పాదలికుశునకు నిడినట్టి ♦ భూషసడలి । యేటఁబడెఁ గుంకుతఱినతఁ ♦ డెఱుఁగకుండ॥ ౭౨

తృప్తిగా స్నానమొనరించి ♦ దేవితోడఁ । దీరపటభవనంబును ♦ జేరియతఁడు
వస్త్రములు దాల్చుచోఁ గాంచె ♦ బాహువందు । దివ్యవలయంబు లేకుంట ♦ దీనుఁడగుచు॥

జయకరమను గూర్చు దివ్యమౌ ♦ సాధనంబు । మున్ను జనకుఁడు దాల్చిన ♦ భూషణంబు
గాననతఁడొవ్వఁ డెడల ♦ లోభానఁ గాను । ధీరునకుఁ బూలు వగలొక్క ♦ తీరుగాదె॥ ౭౪

తతః సమాజ్ఞాపయదాశు సర్వా । నానాయినస్తద్విచయే నదీజ్ఞాన్
వంధ్యశ్రమాస్తే సరయూం విగాహ్య । తమూచురమ్లానముఖప్రసాదాః॥ ౭౫

కృతః ప్రయత్నో న చ దేవ లబ్ధం । మగ్నం పయస్యాభరణోత్తమం తే
నాగేన లౌల్యాత్కుముదేన నూన । ముపాత్తమంతర్హ్రదవాసినా తత్॥ ౭౬

తతః స కృత్వా ధనురాతతజ్యం । ధనుర్ధరః కోపవిలోహితాక్షః
గారుత్మతం తీరగతస్తరస్వీ । భుజంగనాశాయ సమాదదేఽస్త్రం॥ ౭౭

తస్మిన్ హ్రదః సంహితమాత్ర ఏవ । క్షోభాత్సమావిద్ధతరంగహస్తః
రోధాంసి నిఘ్నన్నవపాతమగ్నః । కరీవ వన్యః పరుషం రరాస॥ ౭౮

తస్మాత్సముద్రాదివ మథ్యమానా । దుద్వృత్తనక్రాత్సహసోన్మమజ్జ
లక్ష్మ్యేవ సార్ధం సురరాజవృక్షః । కన్యాం పురస్కృత్య భుజంగరాజః॥ ౭౯

విభూషణప్రత్యుపహారహస్త । ముపస్థితం వీక్ష్య విశాంపతిస్తం
సౌపర్ణమస్త్రం ప్రతిసంజహార । ప్రహ్వేష్వనిర్బంధరుషో హి సంతః॥ ౮౦

త్రైలోక్యనాథప్రభవం ప్రభావాత్ । కుశం ద్విషామంకుశమస్త్రవిద్వాన్
మానోన్నతేనాప్యభివంద్య మూర్ధ్నా । మూర్ధాభిషిక్తం కుముదో బభాషే॥ ౮౧

అవైమి కార్యాంతరమానుషస్య । విష్ణోః సుతాఖ్యామపరాం తనుం త్వాం
సోఽహం కథం నామ తవాచరేయ । మారాధనీయస్య ధృతేర్విఘాతం॥ ౮౨

కరాభిఘాతోత్థితకందుకేయ । మాలోక్య బాలాతికుతూహలేన
జవాత్పతజ్జ్యోతిరివాంతరిక్షా । దాదత్త జైత్రాభరణం త్వదీయం॥ ౮౩

తదేతదాజానువిలంబినా తే । జ్యాఘాతరేఖాకిణలాంఛనేన
భుజేన రక్షాపరిఘేణ భూమే । రుపైతు యోగం పునరంసలేన॥ ౮౪

ఇమాం స్వసారం చ యవీయసీం మే । కుముద్వతీం నార్హసి నానుమంతుం
ఆత్మాపరాధం నుదతీం చిరాయ । శుశ్రూషయా పార్థివ పాదయోస్తే॥ ౮౫

ఇత్యూచివానుపహృతాభరణః క్షితీశం । శ్లాఘ్యో భవాన్స్వజన ఇత్యనుభాషితారం
సంయోజయాం విధివదాస సమేతబంధుః । కన్యామయేన కుముదః కులభూషణేన॥

తస్యాః స్పృష్టే మనుజపతినా సాహచర్యాయ హస్తే
మాంగల్యోర్ణావలయిని పురః పావకస్యోచ్ఛిఖస్య

దానిపైఁదుంగనదినీఁద ♦ దక్షులైన । జాలరులనెల్లఁబంచిన ♦ సరయువందు
వెదకివేసారివారలు ♦ విఫలులగుచు । వచ్చి తెల్పిరిమాక్షితికాంతి ♦ వాడకిట్లు॥ ౨౬

చేసితిమియత్నములుగాని ♦ చిక్కలేదు । మునిఁగిపోయినభవదీయ ♦ భూషణంబు
పొదలుఁగుముదాఖ్యనాగుఁడీ ♦ హ్రదముక్రింద । వాఁడుహరియించియుండులో ♦ భమునఁదీని॥

అన్నదుగోపారుణాక్షుఁడై ♦ యానుధన్వి । ప్రాకటబలాఢ్యుఁడౌ నర ♦ పాలమౌళి
చేరితీరంబుఁజాపానఁ ♦ జేర్చినారి । సర్పమునుజంప గారుడా ♦ స్త్రమునుదీసె॥ ౨౭

అలుఁగుఁగూర్చినమాత్రన ♦ నాహ్రదంబు । తద్దయుఁగలంగివీచి హ ♦ స్తములవీచి
తటులుదగఁబాతిగోతిలోఁ ♦ దగులుపడిన । వన్యగజమట్లుఘోర ర ♦ వంబొనర్చె॥ ౨౮

అపుడుమకరాళిఁగలఁగుచు ♦ హ్రదమునుండి । పాదమెఁగన్యాసమేతుఁడై ♦ భుజగరాజు
తరవఁబడినట్టి పాలసం ♦ ద్రమ్మునుండి । పొడమినరమాయుతామర ♦ భూజమట్లు॥ ౨౯

మరలఁదనకియ్యఁదెచ్చిన ♦ మండనంబు । నతనికరమునవీక్షించి ♦ యానృపాలుఁ
డట్టెదించెను వైనతే ♦ యాస్త్రమపుడు । నతులయోధఁగోపదీక్షఁ ♦ దాలుతురెఘనులు॥ ౩౦

ఎంతమానోన్నతివిగని ♦ యొసఁగుచున్న । వైనతేయాస్త్రవాదుఁడౌట ♦ వంచిశిరము
నజ్జగన్నాథపుత్త్రున ♦ కవనిపతికిఁ । గుశునకుఁబరాంకుశునకు న ♦ క్కుముదుఁడనియె॥ ౩౧

వేఱుపనికయిమానుష ♦ వేషమూని । నట్టివిష్ణునిసుతుఁడను ♦ నంకమునను
మాఱురూపంబునెత్తిన ♦ మాన్యుఁడీవు । నేనునీప్రీతిఁబెఱుపఁగా ♦ నెంతవాఁడ॥ ౩౨

చేతనెగయంగఁగొట్టిన ♦ చెండుకొఱకు । మీఁదికింజూచునిబ్బాల ♦ మింటనుండి
ముక్కవలెవేగమునజారు ♦ చున్ననీదు । భూషఁగనుఁగొనివేడ్కమై ♦ బుచ్చుకొనియె॥ ౩౩

స్థిరగుణకిణాంకములచేతఁ ♦ దేజరిల్లి । జానువులదాఁకవ్రేలాడి ♦ జగతిగాచు
పరిఘయగునీదుబలమైన ♦ బాహువునను । మణులనిదిగూర్పఁబడుఁగాక ♦ మానవేంద్ర॥ ౩౪

చిరముగానీపదమ్ముల ♦ సేవఁజేసి । తాను నీకొనర్చిన ♦ తప్పిదమ్ముఁ
దొలఁచికొనఁదెంచెనాదగు ♦ చెలియలీమె । తగఁబరిగ్రహియింపు నీకుమ ♦ ద్వతినినృమణి॥ ౩౫

అంచుభూషణమొసఁగినఁ ♦ గాంచితన్ను । శ్లాఘ్యబంధుండవీవు ♦ తమ్మపరునకు
బంధువులఁగూడిసద్భుక్తి ♦ ఫణితిఁగూర్చెఁ । గులమణినిగన్యఁగుముదుండు ♦ హర్షమీఱ॥

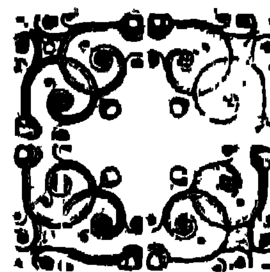
ఉ॥ మంగళకంకణంబమరు ♦ మానినిహస్తము సాహచర్యకై
మంగళమూర్తిభూవిభుఁడు ♦ మండెడునగ్నికి ముందుఁబట్టినన్

షోడశః సర్గః

దివ్యస్తూర్యధ్వని రుదచరద్వ్యాశ్నువానోదిగంతా౯
గంధోదగ్రంత దనువవృషుః పుష్పమాశ్చర్యమేఘాః॥ ౮౭

ఇత్థంనాగస్త్రిభువనగురోరౌరసం మైథిలేయం
లబ్ధ్వాబంధుం తమపిచకుశః పంచమం తక్షకస్య
ఏకః శంకాం పితృవధరిపోరత్యజద్వైనతేయా
చ్ఛాంతవ్యాళా మవనిమపరః పౌరకాంతశ్శశాస॥ ౮౮

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ
కుముద్వతీపరిణయో నామ షోడశస్సర్గః

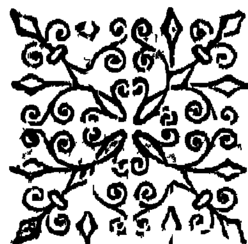
మంగళదేవతూర్యములు ♦ మ్రోసె దిగంతమంటుచున్
మంగళమేఘముల్ గురిసె ♦ మంజులగంధసుమప్రవర్షమున్ ॥ ౧౭౭

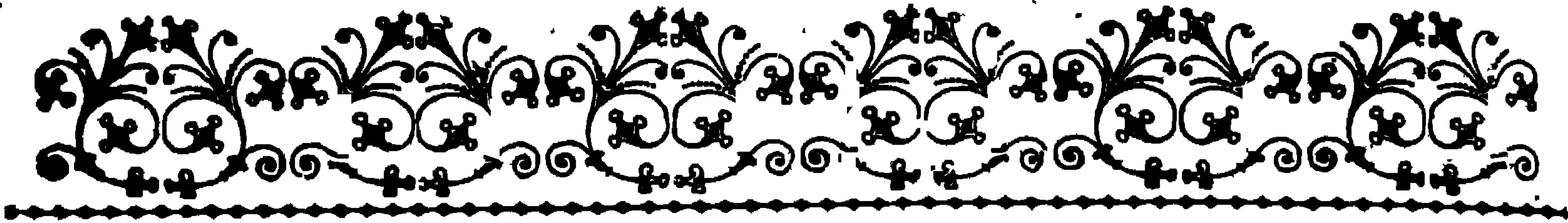
సీ॥ ముజ్జగంబులకును ♦ మూలమై గురుడయి । రహిఁ బహించినయట్టి ♦ రాముడును
ప్రవిమలగుణముల ♦ భానుడైనట్టి । చరితనొప్పారిన ♦ జానకికిని
బుత్రుడై పాల్చిన ♦ భూపశిరోమణి । యొప్పుచుట్టంబయ్యె ♦ నురగపతికి
దక్షుడు సేనవ ♦ తరమువాడయినట్టి । కుముదుండు బంధువు ♦ కుశునకయ్యె

గీ॥ నొకడు పితృఘాతశత్రుడై ♦ యుండినట్టి
వైనతేయునిభయమును ♦ వదలి మనియె
మఱియొకడు సర్పములుశాంతిఁ ♦ బరగ ప్రజకు
మిత్రుడై భూరిమహిమతో ♦ ధాత్రినేలె॥ ౧౭౮

గద్య

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు
కుముద్వతీ పరిణయంబను షోడశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

సప్తదశః సర్గః

అతిథిం నామకాకుత్స్థా । త్పుత్రం ప్రాప కుముద్వతీ
పశ్చిమాద్యామినీయామాత్ । ప్రసాదమివ చేతనా॥ ౧

సపితుః పితృమాన్వంశం । మాతుశ్చానుపమద్యుతిః
అపునాత్సవితేవోభౌ । మార్గావుత్తరదక్షిణౌ॥ ౨

తమాదౌ కులవిద్యానా । మర్థమర్థవిదాంవరః
పశ్చాత్పార్థివ కన్యానాం । పాణిమగ్రాహ యత్పితా॥ ౩

జాత్యస్తేనాభిజాతేన । శూరః శౌర్యవతాం కుశః
అమన్యతైక మాత్మాన । మనేకం వశినావశీ॥ ౪

సకులోచిత మింద్రస్య । సాహాయ్యకముపేయివాన్
జఘానసమరే దైత్యం । దుర్జయం తేనచావధి॥ ౫

తం స్వసా నాగరాజస్య । కుముదస్య కుముద్వతీ
అన్వగా త్కుముదానందం । శశాంక మివకౌముదీ॥ ౬

తయోర్దివస్పతేరాసీ । దేకః సింహాసనార్ధభాక్
ద్వితీయాపి సఖీశచ్యాః । పారిజాతాంశభాగినీ॥ ౭

తదాత్మసంభవం రాజ్యే । మంత్రివృద్ధాః సమాదధుః
స్మరంతః పశ్చిమామాజ్ఞాం । భర్తుః సంగ్రామయాయినః॥ ౮

తేతస్య కల్పయామాసు । రభిషేకాయశిల్పిభిః
విమానం నవముద్వేది । చతుఃస్తంభ ప్రతిష్ఠితం॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

స ప్త ద శా శ్వా స ము.

—:o:—

గీతములు.

విశద కాకుత్స్థ మణియైన ♦ కుశునివలనఁ । గనెఁ గుముద్వతి యతిథినాఁ ♦ దనయుని
యామినికిఁ దుదనొప్పెడు ♦ జాముపలన । స్వాంత మెంతయుఁ దెలివిని ♦ బడయునట్లు॥

దక్షిణోత్తర మార్గముల ♦ తరణిద్యుమణి । వెలయఁజేసెను కరణిఁ దా ♦ వెలయఁజేసెఁ
దల్లిదండ్రుల కులములఁ ♦ దండ్రివంటి । యతుల తేజోనిధాన మ♦య్యతిథి మహతి॥ ౧

అర్థవిదులందు నగ్రణి ♦ యైనతండ్రి । యాత్మజాతునిఁ గులవిద్య ♦ లందుఁ దొలుత
గుశలునిఁగఁ జేసి యావలఁ ♦ గూర్మిఁ గొలిపె । రాచకన్నెలఁ జేపట్టి ♦ రహిఁ బహింప॥ ౨

నిర్మలాన్వయశౌర్యాత్మ ♦ నిగ్రహములఁ । బొందియుఁ లరారుచుండెడు ♦ పుత్రుఁ గాంచి
నిర్మలాన్వయశౌర్యాత్మ ♦ నిగ్రహములఁ । గన్నకుశుఁ డెంచెఁ దా నొంటి ♦ గా నటంచు॥ ౩

తనకులోచితమైనట్టి ♦ ధర్మమునను । వజ్రికిసహాయమొనరించు ♦ పనికిఁ బోయి
దుర్జయాసురసమరానఁ ♦ దుంచి వైచి । వానిచేఁ బడె నప్పుడే ♦ తానుగూడ॥ ౪

కువలయానందుఁ జంద్రుని ♦ గూడిచనెడు । వెన్నెలను బోలెఁ గుముదుఁడక ♦ పన్నగేంద్రు
ననుజయైనకుముద్వతి ♦ యనుగమించె । నవనిహర్షానహర్షమ్ము ♦ నందువిభుని॥ ౫

వారిలో నొకఁడయ్యెను ♦ వజ్రిదైన । యర్ధసింహాసనంబున ♦ కర్హభాగి
యొక్కతయ్యెను శచికిఁ దా ♦ నుచితసఖియుఁ । బారిజాతంబునందలి ♦ పాలికాఁపు॥ ౬

అంతసమరాన కేగుచో ♦ నవనివిభుఁడు । దమకునిడినిట్టియాజ్ఞను ♦ దలఁచి యప్పు
డతనినుతరత్నమైకాలిలు ♦ నతిథినిడిరి । రాజ్యమునవృద్ధసచివులు ♦ రాజభక్తి॥ ౭

చెలఁగి వారలు పట్టాభి♦షేకమునకు । శిల్పులనుగొల్పినిర్మింపఁ ♦ జేసిరంత
నున్నతంబైనవేదియుఁ ♦ జెన్నుమీఱు । నాల్గుకంబాలుగల వితా♦నంబునొకటి॥ ౮

సప్తదశః సర్గః.

తత్రైనం హేమకుంభేషు । సంభృతైస్తీర్థవారిభిః
ఉపతస్థుః ప్రకృతయో । భద్రపీఠోపవేశితం॥ ౧౦

నదద్భిః స్నిగ్ధగంభీరం । తూర్యైరాహతపుష్కరైః
అన్వమీయత కల్యాణం । తస్యావిచ్ఛిన్నసంతతి॥ ౧౧

దూర్వాయవాంకురప్లక్ష । త్వగభిన్నపుటోత్తరాన్
జ్ఞాతివృద్ధైః ప్రయుక్తాన్ స । భేజే నీరాజనావిధీన్॥ ౧౨

పురోహితపురోగాస్తం । జిష్ణుం జైత్రైరథర్వభిః
ఉపచక్రమిరే పూర్వ । మభిషేక్తుం ద్విజాతయః॥ ౧౩

తస్యౌఘమహతీ మూర్ధ్ని । నిపతంతీ వ్యరోచత
సశబ్దమభిషేకశ్రీ । ర్గంగేవ త్రిపురద్విషః॥ ౧౪

స్తూయమానః క్షణే తస్మి । న్నలక్ష్యత స బందిభిః
ప్రవృద్ధ ఇవ పర్జన్యః । సారంగై రభినందితః॥ ౧౫

తస్య సన్మంత్రపూతాభిః । స్నానమద్భిః ప్రతీచ్ఛతః
వవృధే వైద్యుతస్యాగ్నే । ర్వృష్టిసేకాదివ ద్యుతిః॥ ౧౬

స తావదభిషేకాంతే । స్నాతకేభ్యో దదౌ వసు
యావదేషాం సమాప్యేరన్ । యజ్ఞాః పర్యాప్తదక్షిణాః॥ ౧౭

తే ప్రీతమనసస్తస్మై । యామాశిషముదైరయన్
సా తస్య కర్మనిర్వృత్తై । ర్దూరం పశ్చాత్కృతా ఫలైః॥ ౧౮

బంధచ్ఛేదం స బద్ధానాం । వధార్హాణామవధ్యతాం
ధుర్యాణాం చ ధురో మోక్ష । మదోహం చాదిశద్గవాం॥ ౧౯

క్రీడాపతత్రిణోఽప్యస్య । పంజరస్థాః శుకాదయః
లబ్ధమోక్షాస్తదాదేశా । ద్యథేష్టగతయోఽభవన్॥ ౨౦

తతః కక్ష్యాంతరన్యస్తం । గజదంతాసనం శుచి
సోత్తరచ్ఛదమధ్యాస్త । నేపథ్యగ్రహణాయ సః॥ ౨౧

తం ధూపాశ్యానకేశాంతం । తోయనిర్ణిక్తపాణయః
ఆకల్పసాధనైస్తైస్తై । రుపసేదుః ప్రసాధకాః॥ ౨౨

భద్రపీఠాననచ్చట ♦ నిలుచున్న । యతని చెంగటనుండిరి ♦ యమలతీర్థ
వారిపూరిత హేమకుంభములతోడ । సంభ్రమముమీఱ భక్తితో ♦ సచివులెల్ల॥ ౧౦

తెఱవఁబడినట్టి ముఖముల ♦ దీర్ఘమధుర । రవములీనుచునుండు తూర్యములెత్తెల్పె
నతఁడు విచ్ఛేదమెప్పుడు ♦ నందనట్టి । నిత్యకల్యాణముల చేత ♦ నెగడునంచు॥ ౧౧

గరికెయుయవాంకురమ్ములు ♦ గలిసినట్టి । పంచనామత్రిపట్టలు ♦ పల్లవములు
ప్రీతితో జ్ఞాతివృద్ధు లర్పించుచుండ । నతఁడు నీరాజనముఁ గాంచె ♦ నర్హవిధిని॥ ౧౨

విప్రవరులు పురోహితుఁ ♦ బెట్టియుండు । విజయమును గొల్పుశక్తిచే ♦ వెలయుచుండు
నంచితాథర్వ వేదమంత్రాళి చేత । దొరకునభిషేక మొనరింపఁ ♦ దొడఁగిరపుడు॥ ౧౩

అతనితలమీఁద నభిషేక ♦ మందు మోసి । పడుచునుండెడు జలధార ♦ భవ్యమగుచుఁ
ద్రిపురవైరిశిరంబున ♦ దివమునుండి । పడెడు విమలాంబువుల గంగ ♦ పగిది మెఱసె॥ ౧౪

చాతకమ్ములు పొగడఁ బర్జన్యమూర్తి । యంతకంతకుఁ బొదలెడు ♦ నట్టులపుడు
వందిజనములు పొగడంగఁ ♦ బ్రభువుకూడ । నంతకంతకుఁ బొదలెను ♦ హర్షమునను॥ ౧౫

వృష్టిజలముల చేతను ♦ విద్యుదగ్ని । ప్రజ్వరిల్లెడు కరణి నా ♦ ప్రభువరుండు
మంత్రపూతజలమ్ముల ♦ మజ్జనంబు । చేత దేదీప్యమానుఁడై ♦ చెలఁగుచుండె॥ ౧౬

అంతనభిషేక కార్యంబు ♦ సాంతమైన । వారియజ్ఞసమాప్తికి ♦ వలసినంత
సిరులనేగాక దక్షిణఁ ♦ జేర్చియిచ్చె । స్నాతకులకెల్ల నద్ధరా ♦ స్వామిమాళి॥ ౧౭

ప్రీతిస్నాతకులిడ్డ దీవెనలఫలము । లపుడెగా దొదవఁగనుండె ♦ నెపుడొయుండు
భూపచంద్రపురాకృత ♦ పుణ్యమెల్ల । వెంటవెంట నెఫలియించు ♦ చుంటఁ జేసి॥ ౧౮

బద్ధులగువారి బంధముల్ ♦ బాపివేయ । వధ్యులగువారిఁ జంపక ♦ వదలివేయ
బరువుపశువుల పైమోపఁ ♦ బడకయుండ । నాలఁ బిదుకకయుండంగ ♦ నాజ్ఞయొసఁగె॥

పంజరమ్ములఁ బెట్టంగఁ ♦ బడినయట్టి । కీరములు మొదలుగఁగల్గు ♦ కేళికొఱకు
నైనపక్షులు కూడ నయ్యతిథియాజ్ఞ । విడివడి విహారమును సల్పె ♦ విచ్చలవిడి॥ ౨౦

అన్నృపాలవరుండు హర్మ్యాంగణమున । నమలతరవస్త్రశోభిత ♦ మయినయట్టి
శుభ్రగజదంతపీఠిపై ♦ సొగసుమీఱ । నధివసించె నలంకృతి ♦ నందుకొఱకు॥ ౨౧

కడిగికొని చక్కఁగా నీటఁ ♦ గరతలములు । నతనికొనవెంబ్రికలనున్న ♦ యట్టితడిని
ధూపమున వార్చి భూషలఁ ♦ దొడుగురాయు । నరవరుని చెంతనుండిరి ♦ నగలఁ దాల్చి॥ ౨౨

తస్యౌముక్తా గుణోన్నద్ధం । మౌళిమంతర్గతస్రజం
ప్రత్యూపుః పద్మరాగేణ । ప్రభామండల శోభినా॥ ౨౩

చందనే నాంగరాగంచ । మృగనాభి సుగంధినా
సమాపయ్య తతశ్చక్రుః । పత్త్రం విన్యస్త రోచనం॥ ౨౪

ఆముక్తాభరణః స్రగ్వీ । హంసచిహ్న దుకూలవాన్
ఆసీదతిశయప్రేక్ష్యః । సరాజ్యశ్రీ వధూవరః॥ ౨౫

నేపథ్య దర్శినశ్ఛాయా । తస్యాదర్శే హిరణ్మయే
విరరాజోది తే సూర్యే । మేరౌకల్పతరోరివ॥ ౨౬

సరాజ కకుదవ్యగ్రైః । పాణిభిః పార్శ్వ వర్తిభిః
యయావు దీరితాలోకః । సుధర్మానవమాం సభాం॥ ౨౭

వితానసహితం తత్ర । భేజే పైతృక మాసనం
చూడామణిభిరుద్ఘృష్ట । పాదపీఠం మహీక్షితాం॥ ౨౮

శుశుభే తేన చాక్రాంతం । మంగళాయతనం మహత్
శ్రీవత్సలక్షణం వక్షః । కౌస్తుభే నేవకౌశవం॥ ౨౯

బభౌభూయః కుమారత్వా । దధిరాజ్యమవాప్యసః
రేఖాభావాదు పారూఢః । సామగ్ర్యమివ చంద్రమాః॥ ౩౦

ప్రసన్న ముఖరాగంతం । స్మితపూర్వాభిభాషిణం
మూర్తి మంత మమన్యంత । విశ్వాసమనుజీవినః॥ ౩౧

సపురం పురుహూతశ్రీః । కల్పద్రుమ నిభధ్వజాం
క్రమమాణ శ్చకారద్యాం । నాగేనై రావతౌ జసా॥ ౩౨

తస్యైకస్యోచ్ఛ్రితం ఛత్రం । మూర్ధ్ని తేనా మలత్విషా
పూర్వరాజవియోగౌష్మ్యం । కృత్స్నస్య జగతోహృతం॥ ౩౩

ధూమాదగ్నేః శిఖాఃపశ్చా । దుదయాదంశవోరవేః
సోతీత్య తేజసాంవృత్తిం । సమమేవోత్థితో గుణైః॥ ౩౪

తంప్రీతివిశదైర్నేత్రై । రన్వయుః పౌరయోషితః
శరత్ప్రసన్నైర్జ్యోతిర్భి । ర్విభావర్య ఇవధ్రువం॥ ౩౫

ములదండలును త్రెంపు ♦ సరులుగూడి । యున్న యాతనిమాళిలో ♦ నుంచిరపుడు
పద్మరాగమణిప్రభల్ ♦ పర్వుచుండు । భూరిశోభాకరంబులు ♦ భూషణములు॥ ౨౩

చారుమృగమదపరిమళ ♦ చందనమున । నంగరాగంబుఁగూర్చి స♦మంచితముగ
మంచిగోరోజనముచేత ♦ మించునట్లు । చిత్రపత్త్రంబులిడిరి వి♦చిత్రముగను॥ ౨౪

తొడవులిడి మేనవిరిదండ ♦ మెడను బెట్టి । హంసచిత్రాంబులంతట ♦ నమరునట్టి
దంబుమీఁదిన వరదుకూ♦లంబు గట్టి । మెఱసెనెంతయు రాజ్యల♦క్ష్మీవరుఁడు॥ ౨౫

తనదుసింగారమును హేమ ♦ దర్పణమున । వేడ్కఁగనునట్టినృపు ప్రతి♦బింబమొప్పె
భాస్కరోదయమున మేరు ♦ పర్వతమున । వెలయు కల్పతరుప్రతి ♦ బింబమట్లు॥ ౨౬

పాణులను రాజచిహ్నముల్ ♦ పట్టి కొలుచు । పార్శ్వవర్తులు జయజయ ♦ ధ్వనులు సేయ
దేవసభయాను ధర్మకుఁ ♦ డీసి పోని । సభకు వేంచేసె నా రాజ ♦ చంద్రుఁడపుడు॥ ౨౭

రాజమౌళివిభూషణ ♦ రాజివోరసి । కాల్లువదపీఠమును వేలు ♦ వేలుకట్లు
గలిగి పైతృకమైకడుఁ ♦ జెలఁగునట్టి । చారుసింహాసనంబునఁ ♦ గూరుచుండె॥ ౨౮

అతనితోఁగూడి శ్రీవత్స ♦ మనఁగఁబరఁగు । నాసభ చెలంగె మంగళా ♦ యతనమగుచు
నమలశ్రీవత్సచిహ్నిత ♦ మైతనర్చు । కౌస్తుభముతో డివిష్ణు వ♦క్షంబుకరణి॥ ౨౯

బాల్యమును వీడి వెంటనే ♦ భవ్యమైన । పూర్ణరాజ్యంబు దాల్చిన ♦ భూధవుండు
రేఖరేఖగఁ గాలొక్క ♦ రీతితోనె । పూర్ణతనుగన్న శశివలెఁ ♦ బొల్చుచుండె॥ ౩౦

ఎప్పుడును మోముకళ కళ ♦ లీనుచుండఁ । గూడి చిఱునవ్వుతో మాట ♦ లాడుచుంట
నిట్టి విశ్వాసమే రూప ♦ మెత్తెనంచు । నెంచుచుండురు పరిజను ♦ లెల్లనతని॥ ౩౧

కల్పతరువులఁబో ల్కతా♦కంబులుఁడు । పురినిఁ జౌదంతిబలమొప్పు ♦ కరిని నెక్కి
సిరులకొల్లగముఁడు ఱేఁడు ♦ తిరుగుచుండి । దానిస్వర్గపురమ్ముగాఁ ♦ దనరఁజేసె॥ ౩౨

వరసితచ్ఛత్రమాతని ♦ శిరముమీఁద । దివ్యమైనట్టికాంతితోఁ ♦ దేజరిల్లి
పూర్వరాజవియోగానఁ ♦ బొడమినట్టి । జనులలోపలితాపముల్ ♦ జల్లపఱిచె॥ ౩౩

పొగకునాపలనగ్నిలోఁ ♦ బొడముమంట । పొద్దుపొడిచినపిమ్మటఁ ♦ బొడుచురశ్మి
యిట్టి తేజమ్ములందలి ♦ వృత్తిమించి । యతఁడుదయమందె సర్వగు♦ణాళితోనె॥ ౩౪

పౌరసుందరులానర ♦ పాలచంద్రు । ననుగమించిరి ప్రేమచే ♦ నలరుకనుల
ధ్రువునిశారదరాత్రులు ♦ తొలఁగకుండ । మించుచుక్కలతో వెంబ♦డించునట్లు॥ ౩౫

స ప్త ద శః స ర్గః

అయోధ్యాదేవతాశ్చైనం । ప్రశస్తాయతనార్చితాః
అనుదధ్యురనుధ్యేయం । సాన్నిధ్యైః ప్రతిమాగతైః॥ ౩౬

యావన్నాశ్యాయతే వేది । రభిషేకజలాప్లుతా
తావదేవాస్య వేలాంతం । ప్రతాపః ప్రాపదుస్సహః॥ ౩౭

వసిష్ఠస్యగురోర్మంత్రాః । సాయకాస్తస్యధన్వినః
కింతత్సాధ్యంయదుభయే । సాధయేయుర్న సంగతాః॥ ౩౮

సధర్మస్థసఖః శశ్వ । దర్థిప్రత్యర్థినాంస్వయం
దదర్శసంశయచ్ఛేద్యా । న్వ్యవహారానతంద్రితః॥ ౩౯

తతః పరమభివ్యక్త । సౌమనస్యనివేదితైః
యుయోజపాకాభిముఖై । ర్భృత్యాన్విజ్ఞాపనాఫలైః॥ ౪౦

ప్రజాస్తద్గురుణానద్యో । నభసేవవివర్ధితాః
తస్మింస్తుభూయసీంవృద్ధిం । నభస్యేతా ఇవాయయుః॥ ౪౧

యదువాచనతన్మిథ్యా । యద్దదౌనజహారతత్
సోఽభూద్భగ్నవ్రతః శత్రూ । నుద్ధృత్యప్రతిరోపయత్॥ ౪౨

వయోరూపవిభూతీనా । మేకైకంమదకారణం
తానితస్మిన్సమస్తాని । నతస్యోత్సిషిచేమనః॥ ౪౩

ఇత్థంజనితరాగాసు । ప్రకృతిష్వనువాసరం
అక్షోభ్యః సనవోప్యాసీ । ద్దృఢమూలఇవద్రుమః॥ ౪౪

అనిత్యాః శత్రవోబాహ్యా । విప్రకృష్టాశ్చతేయతః
అతః సోభ్యంతరాన్నిత్యా । న్షట్పూర్వమజయద్రిపూన్॥ ౪౫

ప్రసాదాభిముఖేతస్మిం । శ్చపలాపిస్వభావతః
నికషే హేమరేఖేవ । శ్రీరాసీదనపాయినీ॥ ౪౬

కాతర్యంకేవలానీతిః । శౌర్యంశ్వాపదచేష్టితం
అతః సిద్ధింసమేతాభ్యా । ముభాభ్యామన్వియేషసః॥ ౪౭

నతస్యమండలేరాజ్ఞో । న్యస్తప్రణిధిదీధితేః
అదృష్టమభవత్కించి । ద్వ్యభ్రస్యేవవివస్వతః॥ ౪౮

య్యాయోధ్యను దేవాల♦యంబులందు । నర్చనొందిన దేవత ♦ లాత్మఁబొంగి
గ్రిహమ్ములస్వయముగా ♦ వెలసియుండి । యన్నపుననుగ్రహించిరి ♦ యర్థ్మఁడగుట॥

త్రిభువ రేణ్యుని యభిషేక ♦ వారిచేత । నైనతడివేదిపైనారు ♦ నంతలోనె
కుమ్మహోమహు దుస్సహ♦మైనశౌర్య । మబ్ధితీర్థమ్మనంటె మ♦హాద్భుతముగ॥ ౩౭

గన్యుఁడైనపసిష్ఠుని ♦ మంత్రములును । నృపుధనుర్ధారిసాయక ♦ నిచయములును
లిసియుండఁగ నీధరా ♦ తిలమునందు । నొందఁగ నసాధ్యమైనది ♦ యుండు నెద్ది॥ ౩౮

ర్మచరులకుసఖుఁడైన ♦ ధరణిధవుఁడు । వాదిప్రతివాది వాద వి♦వాదములను
సంశయముదీర్చుకొనుటకై ♦ స్వయమునోర్చి । యప్రమత్తతఁబలిదిన ♦ మరయుచుండు॥

మంచిమానసములచేత ♦ మనవిచేయు । నాత్మపరిజనములకోర్కె ♦ లన్నికూడ
సలిపెనృపుఁడు ఫలోన్ముఖ♦ములుగనంతఁ । గూర్మితోఁబ్రజమేలునే ♦ కోరువాఁడు॥

గ్రీణములోని నదులట్లు ♦ జనకుచేతఁ । బ్రబలియున్నట్టిప్రజలీ నృ♦పాలుపాల
నాతిశయమునఁబ్రబలిరి ♦ యంతకంటె । భాద్రపదమునవానదుల్ ♦ ప్రబలునట్లు॥ ౪౧

పల్కనేకానికల్లలఁ ♦ బల్కఁడతఁడు । ఇచ్చునేకాని మరలఁదాఁ ♦ బుచ్చుకొనఁడు
వైరులఁబెకల్చిక్రమ్మఱఁ ♦ బాదుకొల్పు । నతనివ్రతభంగమంతయు ♦ నందెయుండు॥ ౪౨

రూపయౌవనసంపదల్ ♦ రూఢధరణి । నొక్కటొకటియె గర్వంబు ♦ నొందఁజేయు
నన్నియునుబూర్ణముగఁగూడి ♦ యున్నఁగూడ । నతనిమదికింతయును గర్వ♦మంటదయ్యె॥

శ్రోత్రవాఁడయ్యునానాటఁ ♦ గూర్మిఁజాచు । ప్రజలలోపలనెలకొని ♦ పరనృపులకు
నచలుఁడైక్రాలుచుండెఁదా ♦ నతిదృఢముగ । వేరుబారినయట్టియా ♦ వృక్షుమట్లు॥ ౪౪

బాహ్యవైరులుసతముండు ♦ వారుగాక । దూరముగనుంద్రుగావునఁ ♦ దూరదృష్టి
యతఁడునిత్యముఁదనయాత్మ ♦ యందెయుండు । రిపులనార్వురమొదట ని♦ర్జించిమించె॥

సిరి స్వభావమ్ముచేత స♦స్థిరయైయయ్యు । దనగుణనుప్రసన్నుఁడై ♦ తనరుచుండు
నతనియందుఁదిరమ్ముగా ♦ నలరుచుండెఁ । బైఁడిగెఱయొరగల్లున ♦ వఱలునట్లు॥ ౪౬

విక్రమము లేనియానీతి ♦ పిఱికితనము । శౌర్యమేనీతిలేకున్నఁ ♦ గ్రౌర్యవగును
గాననీరెంటినింగూర్చి ♦ కాంచనెంచె । విజయసంసిద్ధిపరిపక్వ ♦ విమలబుద్ధి॥ ౪౭

అభ్రములులేకవెల్గు న♦హస్కరుండు । గననిదెద్దియునుండని ♦ కరణిజగతి
నొక్కటియున్నపుఁడెఱుఁగని ♦ దుండదయ్యెఁ । జరులనెడుదీప్తులంతటఁ ♦ బఱపియుంట॥

రాత్రిందివవిభాగేషు । యదాదిష్టంమహీక్షితాం
తత్సిషేవేనియోగేన । సవికల్పపరాఙ్ముఖః॥ ౪౯

మంత్రఃప్రతిదినంతస్య । బభూవసహమంత్రిభిః
సజాతుసేవ్యమానోపి । గుప్తద్వారోనసూచ్యతే॥ ౫౦

పరేషుస్వేషుచక్షిప్తై । రవిజ్ఞాతపరస్పరైః
సోపసర్పైర్జజాగార । యథాకాలంస్వపన్నపి॥ ౫౧

దుర్గాణిదుర్గ్రహాణ్యాసం । స్తస్యరోద్ధురపిద్విషాం
నహిసింహోగజాస్కందీ । భయాద్గిరిగుహాశయః॥ ౫౨

భవ్యముఖ్యాఃసమారంభాః । ప్రత్యవేక్ష్యానిరత్యయాః
గర్భశాలిసధర్మాణ । స్తస్యగూఢంవిపేచిరే॥ ౫౩

అపథేనప్రవవృతే । నజాతూపచితోపిసః
వృద్ధౌనదీముఖేనైవ । ప్రస్థానంలవణాంభసః॥ ౫౪

కామంప్రకృతివైరాగ్యం । సద్యఃశమయితుంక్షమః
యస్యకార్యఃప్రతీకారః । సతన్నైవోదపాదయత్॥ ౫౫

శక్యేష్వేవాభవద్యాత్రా । తస్యశక్తిమతఃసతః
సమీరణసహాయోపి । నాంభఃప్రార్థీదవానలః॥ ౫౬

నధర్మమర్థకామాభ్యాం । బబాధే నచ తేనతౌ
నార్థంకామేనకామంవా । సోర్థేనసదృశస్త్రిషు॥ ౫౭

హీనాన్యనుపకర్తౄణి । ప్రవృద్ధానివికుర్వతే
తేనమధ్యమశక్తీని । మిత్రాణిస్థాపితాన్యతః॥ ౫౮

పరాత్మనోఃపరిచ్ఛిద్య । శక్త్యాదీనాంబలాబలం
యయావేభిర్బలిష్ఠశ్చేత్ । పరస్మాదాస్తసోన్యథా॥ ౫౯

కోశేనాశ్రయణీయత్వ । మితితస్యార్థసంగ్రహః
అంబుగర్భోహిజీమూత । శ్చాతకైరభినంద్యతే॥ ౬౦

పరకర్మాపహఃసోభూ । దుద్యతఃస్వేషుకర్మసు
ఆవృణోదాత్మనోరంధ్రం । రంధ్రేషుప్రహరన్రిపూన్॥ ౬౧

రేబవళ్లును జేయంగ ♦ ఱేఁడులకును । విధిగ నిర్మింపఁబడినట్టి ♦ వివిధ కార్య
జాతములనెల్ల సేవించె ♦ సంశయమ్ము । వదలి యాభూపుఁ డెంతయుఁ ♦ బట్టుదలను॥ ౪౯

ప్రతిదినము మంత్రులం గూడి ♦ ప్రభువరుండు । జరపెఁ గార్యవిచారంబు ♦ నొరుల కద్ది
గుప్తమార్గంబు గానుంటఁ ♦ గొంచెమేని । బయలుపడదయ్యె సేవింపఁ ♦ బడుచునున్న॥ ౫౦

మిత్రశత్రులలోపల ♦ మెలఁగువట్టు । లొండొరులు దాము తెలియక ♦ యుండునట్లు
గూఢచారుల నాతఁడు ♦ గొలిపియుంటఁ । గాలమున నిద్రగొనియు మే♦ల్కాంచియుండె॥

వైరిరోధకుఁ డతఁడు ని♦ర్భయుఁడె యయ్యెఁ । గలిగియుండెను భేద్య దు♦ర్గముల గములు
మీఁటికరులను ద్రుంచు కం♦ఠీరవమ్ము । భయముచేఁ గాదు గద గుహఁ ♦ బండుకొనుట॥

శుభము నేకోరి యెప్పుడు ♦ శుద్ధబుద్ధి । నరసి యొనరించు నతని కా♦ర్యమ్ములెల్లఁ
గనక విఘ్నంబు గూఢంబు♦గా ఫలించె । గర్భమునఁ బండు పరిపైరు ♦ కరణి సతము॥ ౫౩

ఎంతవృద్ధిని గాంచిన ♦ నించుకేని । దుష్టపథమునఁ జొరఁడు ని♦ర్దోషి యతఁడు
అబ్ధిలోపల వర్ధిల్లు ♦ నట్టిజలము । లేళ్ళ యుఖుములఁ గాక వే♦ఱెట్లు చనును॥ ౫౪

ప్రజలలోని యశాంతిని ♦ ప్రభువరుండు । తత్క్షణ మడంచివేయఁగా♦ దక్షుఁడయ్యె
దిద్దుకొనఁగను వలసిన♦ తెఱఁగునందుఁ । గార్యమును జేయఁ డెన్నఁడు ♦ కార్యవిదుఁడు॥ ౫౫

శక్తిమంతుఁడు జనపతి ♦ శక్యుఁడైన । శత్రుమీఁద నెదం డెత్తి ♦ చనుచునుండు
గాలిసాయంబు గల్గియుఁ ♦ గాఱుచిచ్చు । సలిలములఁ గాల్ప నెపుడైనఁ ♦ జనుటఁ గలదె॥

కాంచు సమముగ ధర్మార్థ ♦ కామములను । గాన ధర్మముచే నర్థ ♦ కామములకు
వానిచే ధర్మమునకును ♦ వానియందు । నొకటిచే నొక్కటికి బాధ ♦ యొదవదయ్యె॥ ౫౭

క్షీణదశనున్న మేలును ♦ జేయలేరు । ఒదవఁ జేయరు దురున్నతి ♦ నున్నఁ గీడు
గాన నే భూమిపతి మిత్ర ♦ గణము నెల్ల । మధ్యదశయందు నుంచెను ♦ మర్మమెఱిఁగి॥ ౫౮

స్వపరశక్త్యాదులును బలా ♦ బలము లెల్ల । నవనిపాలుఁడు చక్కఁగా ♦ నరసియరసి
వైరిబలవంతుఁ డేని దా ♦ బవరమునకు । వెడలఁ గాఁడేని యతని ను♦పేక్ష సేయు॥ ౫౯

నీరములుగలవాఁడె భువిలోన ♦ సేవ్యుఁడంచు । నతఁడు భవనమును గూర్చి న♦త్యంతముగను
నీరములచేత నెంతయు ♦ నిండియుండు । మేఘము నెవానకోయిల ♦ మెచ్చుఁ గాదె॥ ౬౦

రిపులకార్యాళిఁ జెఱుచుచు ♦ నృపవరుండు । తనపనుల నెల్ల నెఱవేర్చి ♦ కొనుచునుండు
మర్మములు తెలిసి శత్రుల ♦ మనము మసఁచు । దాఁచి మెలఁకువ నాత్మ రం♦ధ్రముల నెల్ల॥ ౬౧

పిత్రా సంవర్ధితో నిత్యం । కృతాస్త్రః సాంపరాయికః
తస్య దండవతో దండః । స్వదేహాన్న వ్యశిష్యత ॥ ౬౨

సర్పస్యేవ శిరోరత్నం । నాస్య శక్తిత్రయం పరః
స చకర్ష పరస్మాత్త । దయస్కాంత ఇవాయసం ॥ ౬౩

వాపీష్వివ స్రవంతీషు । వనేషూపవనేష్వివ
సార్థాః స్వైరం స్వకీయేషు । చేరుర్వేశ్మస్వివాద్రిషు ॥ ౬౪

తపో రక్షన్స విఘ్నేభ్య । స్తస్కరేభ్యశ్చ సంపదః
యథాస్వమాశ్రమైశ్చక్రే । వర్ణైరపి షడంశభాక్ ॥ ౬౫

ఖనిభిః సుషువే రత్నం । క్షేత్రైః సస్యం వనైర్గజాన్
దిదేశ వేతనం తస్మై । రక్షాసదృశమేవ భూః ॥ ౬౬

స గుణానాం బలానాంచ । షణ్ణాం షణ్ముఖవిక్రమః
బభూవ వినియోగజ్ఞః । సాధనీయేషు వస్తుషు ॥ ౬౭

ఇతి క్రమాత్ప్రయుంజానో । రాజనీతిం చతుర్విధాం
ఆతీర్థాదప్రతీఘాతం । స తస్యాః ఫలమానశే ॥ ౬౮

కూటయుద్ధ విధిజ్ఞోఽపి । తస్మిన్సన్మార్గయోధిని
భేజేఽభిసారికావృత్తిం । జయశ్రీర్వీరగామినీ ॥ ౬౯

ప్రాయః ప్రతాపభగ్నత్వా । దరీణాం తస్య దుర్లభః
రణో గంధ ద్విపస్యేవ । గంధభిన్నాన్యదంతినః ॥ ౭౦

ప్రవృద్ధౌ హీయతే చంద్రః । సముద్రోఽపి తథావిధః
స తు తత్సమవృద్ధిశ్చ । న చాభూత్తావివ క్షయీ ॥ ౭౧

సంతస్తస్యాభిగమనా । దత్యర్థం మహతః కృశాః
ఉదధేరివ జీమూతాః । ప్రాపుర్దాతృత్వమర్థినః ॥ ౭౨

స్తూయమానః స జిహ్రాయ । స్తుత్యమేవ సమాచరన్
తథాపి వవృధే తస్య । తత్కారిద్వేషిణో యశః ॥ ౭౩

దురితం దర్శనేన ఘ్నం । స్తత్త్వార్థేన నుదంస్తమః
ప్రజాః స్వతంత్రయాం చక్రే । శశ్వత్సూర్య ఇవోదితః ॥ ౭౪

అస్త్రముల నేర్చి యుద్ధమం♦దాస్థ గలిగి । తండ్రి పెంచిన తన సైన్య ♦ తతికిఁ దనదు
తనువునకు భేదమింతయుఁ ♦ దలఁపకుండె । నింద్రియముల నోర్చినట్టి మ♦హేంద్రవృష్ణి॥ ౬౨

సర్వషణ్మణికరణి న♦సాధ్యమయ్యె । నతనిశక్తిత్రయం బరి ♦ కపహరింప
నతఁడు శత్రులమువ్విత ♦ మైనశక్తి । లాఁగెనినుముమగాంతంబు ♦ లాఁగునట్లు॥ ౬౩

సార్థవాహులు స్వేచ్ఛతో ♦ సంచరించి । రద్రులను మందిరమ్ముల ♦ యందువలెనె
యడవులను గేళికావను ♦ లందువలెనె । రూపగలయందు నాతుల ♦ యందువలెనె॥ ౬౪

సిరుల రక్షించి దుష్టత♦స్కరుల నుండి । తపము రక్షించి బహువిఘ్న ♦ తతుల నుండి
వర్ణముల నాశ్రమమ్ముల ♦ వారినుండి । యధిపుఁ డాఱవభాగంబు ♦ ననుభవించె॥ ౬౫

కాంచి బహువిధరత్నముల్ ♦ గనులనుండి । యమలసస్యంబులీని క్షే♦త్రములనుండి
వరమదేభమ్ములనుగని ♦ వనులనుండి । క్షితియతనిరక్షకవ్రతనా ♦ జీతమొసఁగె॥ ౬౬

ఆఱు మోములవానికి ♦ డైనశూరుఁ । డతఁడు సాధింపఁదగిన కా♦ర్యములయందు
నాఱుగుణములబలముల ♦ ననువుగాను । గొలుపు నేరుపు గడియించి ♦ కొని చెలంగె॥ ౬౭

ఇట్లు నాల్గువిధమ్ముల ♦ నెసఁగుచుండు । రాజనీతిని సకల తీ♦ర్థములవలను
నడ్డులేకుండఁగొలిపి య♦య్యవనిధవుఁడు । పొందె వానిఫలమ్ములఁ ♦ బూర్ణముగను॥ ౬౮

కూటయుద్ధంబులోపలఁ ♦ గుశలుఁడయ్యు । ధర్మసంగ్రామమే సల్పు ♦ ధైర్యనిధిని
నతని వరియించె నభిసారి ♦ కానుగతిని । వీరునె వరించుచుండెడు ♦ విజయలక్ష్మి॥ ౬౯

విక్రమముచేత శత్రువుల్ ♦ విరిగియుంట । రణమె దుర్లభమయ్యె నా♦రాజమణికి
వాసనకె యన్యగజములు ♦ భగ్నమౌట । మదకరికిఁ బోరెవొసఁగని ♦ మాడ్కి దోఁప॥ ౭౦

పెరుగుచంద్రుండుదప్పక ♦ తరుగుచుండుఁ । గడలియును నవ్విధంబునే ♦ కాంచుచుండు
భూపుఁడును వృద్ధి వారినే ♦ పోలుచుండు । వారివలె క్షైణ్యమింతయుఁ ♦ బడయకుండు॥

తగని దారిద్ర్యబాధచే ♦ తను గృశించి । యర్థులైనట్టి విద్వాంసు ♦ లమ్మహాత్మఁ
జేరినంతనె దాతలై ♦ చెలఁగుచుండ్రు । కడలిఁ జేరినయట్టి మే♦ఘములకరణి॥ ౭౨

శ్లాఘ్యమైనట్టి కార్యముల్ ♦ సలుపుచున్నఁ । బొగడ నాతఁడు లజ్జను ♦ బొందుచుండె
నట్టులోనరించుచున్నట్టి ♦ యరులవలన । నంతకంతకు వర్ధిల్లె ♦ నతనికీర్తి॥ ౭౩

దర్శనముచేత దురితంబుఁ ♦ దలఁగఁజేసి । తమముఁ బోఁగొట్టి తత్త్వ తే♦జమునఁ జేసి
యపుడుపుట్టిన సూర్యుని ♦ యట్టులతఁడు । ప్రజలనిరతంబు స్వాతంత్ర్య ♦ పరులఁ జేసె॥ ౭౪

ఇందో రగతయః పద్మే । సూర్యస్యకుముదేంశవః
గుణాస్తస్య విపక్షేపి । గుణినో లేభి రేంతరం॥ ౭౫

పరాభి సంధానపరం । యద్యప్యస్యవిచేష్టితం
జిగీషో రశ్వమేధాయ । ధర్మ్యమేవ బభూవతత్॥ ౭౬

ఏవముద్యన్ప్రభావేణ । శాస్త్రనిర్దిష్టవర్త్మనా
వృషేవదేవో దేవానాం । రాజ్ఞాం రాజాబభూవసః॥ ౭౭

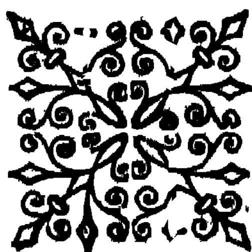
పంచమం లోకపాలానా । మూచుః సాధర్మ్యయోగతః
భూతానాం మహతాం షష్ఠ । మష్టమం కులభూభృతాం॥ ౭౮

దూరాపవర్జితచ్ఛత్రై । స్తస్యాజ్ఞాం శాసనార్పితాం
దధుః శిరోభిర్భూపాలా । దేవాః పౌరందరీమివ॥ ౭౯

ఋత్విజః సతథానర్చ । దక్షిణాభిర్మహాక్రతౌ
తథా సాధారణీభూతం । నామాస్యధనదస్యచ॥ ౮౦

ఇంద్రాద్వృష్టి ర్నియమితగదోద్రేక వృత్తిర్యమోభూ
ద్యాదోనాథః శివజలపథః కర్మణేనాచరాణాం
పూర్వాపేక్షీ తదనువిదధే కోశవృద్ధిం కుబేర
స్తస్మిన్ దండోపనతచరితం భేజిరే లోకపాలాః॥ ౮౧

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతా
వతిథివర్ణనోనామ సప్తదశఃసర్గః

ఇందుకిరణములప్పద్మ ♦ మందుఁజొరవు। అర్కకిరణములక్కల్వ ♦ యందుఁజొరవు
కానియాగుణిగుణములు ♦ కానివాని। స్వాంతమందునఁజొచ్చును ♦ వింతగదుర॥ ౭౫

అశ్వమేధంబుకైజయ ♦ యాత్రవెడలు। సార్వభౌముఁడీవే ఘనోద్యోగమెల్లఁ
బగఱఁజంపుటకైనఁ ♦ బరమధర్మ। మగుచునొప్పారెనతనికి ♦ నమలమతికి॥ ౭౬

శాస్త్రములచే ప్రమార్గానఁ ♦ జనుచునట్లు। తేజమునవాఁడునాట ♦ దిగ్గజతతుఁడు
దేవతలకెల్లదేవుఁడై ♦ తేజరిలిన। యింద్రుఁడైపడి రాజరా ♦ జేంద్రుఁడయ్యె॥ ౭౭

పంచముఁడవీవుదిక్పాల ♦ పాళియందు। షష్ఠుఁడవునీవు భూతసం ♦ చయమునందు
సప్తముఁడవీవు కులభూధ ♦ రాళియందు। నంచుఁబ్రజలెల్లవానియ ♦ ట్లాతఁడుంట॥

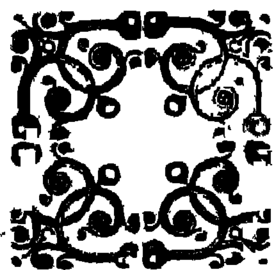
ఛత్రములదూరముగఁబెట్టి ♦ ధాత్రిపతులు। పృథ్వీశ్వరునిశాసనస్థమా ♦ పనఁపులెల్ల
మిందుభక్తినిశిరసా వ ♦ హించిరెప్పుడు। నింద్రునాజ్ఞను సురలుగ్ర ♦ హించునట్లు॥ ౭౮

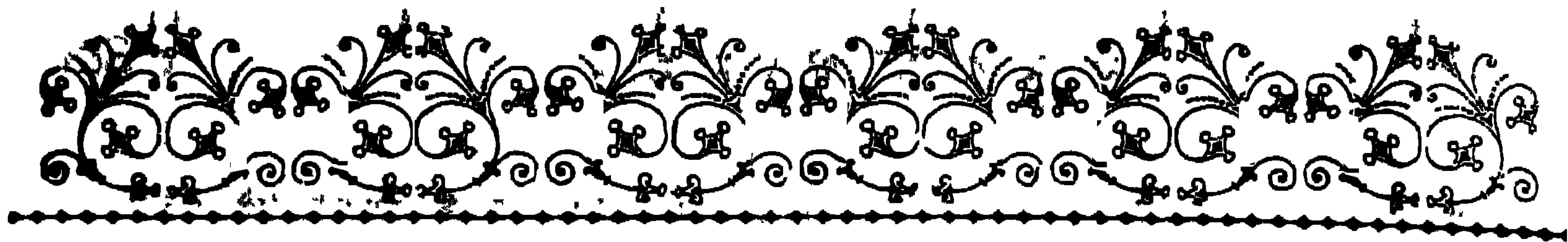
అశ్వమేధాంతమందు స ♦ ర్వ్యాతిథినృపతి। దక్షిణలబుత్విగాళిని ♦ దనిపివారి
సత్కరించినవిధముచే ♦ జగతియందు। నతనిధనదునినామంబు ♦ లయ్యెనొకటి॥ ౮౦

చ॥ సురపతివర్షముఁగురిసె ♦ సూర్యసుతుండుహరించె రోగముల్
వరుణుఁడుశాంతినిన్గొలిపె ♦ వార్ధిపథంబున నావికాళికిన్
సిరులనుగూర్చెఁగోశములఁ ♦ జేర్చెఁగుబేరుఁడు పూర్వమైత్రిచే
నరవరుఁగొల్చిరిట్లు శర ♦ ణాగతులట్టులు లోకపాలకుల్॥ ౮౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నతిథివర్ణనంబను సప్తదశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

అష్టాదశః సర్గః

సనైషధ స్యార్థపతేః సుతాయా । ముత్పాదయామాస నిషిద్ధశత్రుః
అనూనసారం నిషధాన్నగేంద్రాత్ । పుత్రం యమాహు ర్నిషధాఖ్యమేవ॥ ౧

తేనోరు వీర్యేణ పితా ప్రజాయై । కల్పిష్యమాణేన ననంద యూనా
సువృష్టియోగా దివ జీవలోకః । సస్యేన సంపత్తి ఫలాత్మకేన॥ ౨

శబ్దాది నిర్విశ్య సుఖం చిరాయ । తస్మిన్ ప్రతిష్ఠాపిత రాజశబ్దః
కౌముద్వతేయః కుముదావదాతై । ర్ద్యామార్జితాం కర్మభిరారురోహ॥ ౩

పౌత్రః కుశస్యాపి కుశేశయాక్షః । ససాగరాం సాగరధీరచేతాః
ఏకాతపత్రాం భువమేకవీరః । పురార్గళాదీర్ఘభుజో బుభోజ॥ ౪

తస్యానలౌజాస్తనయస్తదంతే । వంశశ్రియం ప్రాపనలాభిధానః
యోనడ్వలానీవ గజః పరేషాం । బలాన్యమృద్నాన్నలినాభవక్త్రః॥ ౫

నభశ్చరైర్గీతయశాః సలేభే । నభస్తలశ్యామతనుం తనూజం
ఖ్యాతం నభశ్శబ్దమయేన నామ్నా । కాంతం నభోమాస మివప్రజానాం॥ ౬

తస్మైవిసృజ్యోత్తర కోసలానాం । ధర్మోత్తరస్తత్ప్రభవే ప్రభుత్వం
మృగైరజర్యం జరసోపదిష్ట । మదేహబంధాయ పునర్బబంధ॥ ౭

తేనద్విపానామివ పుండరీకో । రాజ్ఞామజయ్యో జనిపుండరీకః
శాంతేపితర్యా హృతపుండరీకా । యంపుండరీకాక్ష మివశ్రితాశ్రీః॥ ౮

సక్షేమధన్వాన మమోఘధన్వా । పుత్రం ప్రజాక్షేమవిధానదక్షం
క్ష్మాం లంబయిత్వా క్షమయోపపన్నం । వనేతపః క్షాంతతరశ్చచార॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

అష్టాదశాశ్వాసము.

గీతములు.

అర్థపతియనునిషధేంద్రు ◆ నాత్మజాత । యందుఁగాంచెను జితవైరి ◆ యతిథినృపుని
ఘనబలంబుననిషధాద్రి ◆ కంటెఁదీసి । పోలువానిని నిషధాఖ్యఁ ◆ గొల్చువాని॥ ౧

ఉరుపరాక్రమవంతుఁడై ◆ యుర్విజనుల । నేలఁజాలుకుమారుని ◆ నృపతిచూచి
యూర్ధ్వవృష్టిఫలోన్ముఖ ◆ మైనపైరు । గాంచిపొంగెడుపర్జన్యుయట్లు ◆ కడుఁజెలంగె॥ ౨

అనుభవించిచిరమ్ము శ ◆ బ్దాదిసుఖము । లాత్మజాతునికొసఁగి రా ◆ జ్యంబునతిథి
కుముదములవలె సంతతము ◆ విమలములగు । కర్మములఁగన్నయట్టి స్వ ◆ ర్గమ్ము సొచ్చె॥ ౩

జలధిగంభీరచిత్తుఁడు ◆ జలజనయనుఁ । డర్గళాదీర్ఘభుజుఁడు నా ◆ కైకవీరుఁ
డైనకులపౌత్రుఁడేలె నే ◆ కాతపత్ర । ముగను సాగరపర్యంత ◆ భూమినెల్ల॥ ౪

అతనితరువాతఁగులలక్ష్మి ◆ నతనిసుతుఁడు । నలినముఖుఁడగ్నితేజుఁడు ◆ నలుఁడుదాల్చి
కసవు నేలనుగజమట్లు ◆ కసిమసంగి । పగబలమ్ములమర్దించి ◆ వఱలెనంత॥ ౫

ఖేచరచయంబుకీర్తిందగు ◆ కీర్తివాని । గగనసమనీలతనువుతోఁ ◆ గ్రాలువాని
ప్రాణంబట్లుప్రియుఁడయి ◆ చనెడువాని । నభుఁడనెడుపుత్రు నిషధనం ◆ దనుఁడుగాంచె॥

నలుఁడు ధర్మాత్ముఁడు దన ◆ నందనునకుఁ । బ్రీతినుత్తరకోసల ◆ రాజ్యమొసఁగి
ముదిమిపేరిక లేళ్లతో ◆ మెలఁగఁజనియె । దేహబంధము మఱిరాక ◆ తీఱిపోవ॥ ౭

నృపగజాళికిఁదాఁ బుండ ◆ రీకముగుమఁ । బుండరీకుఁడునభునకుఁ ◆ బుట్ట నతనిఁ
బుండరీకముగొని సిరి ◆ పుండరీక । నయనుఁజేరెనుగతిఁజేరె ◆ నభునివలె॥ ౮

క్షేమమొనరింప దక్షు నా ◆ క్షేమధన్వుఁ । గుణయుతుఁగుసుగుణపుత్రుఁ ◆ క్షమకు నునిచి
వైకల్యనోనట్టివిలుదాల్పు ◆ పుండరీకుఁ । డధికశాంతుఁడై నని దప ◆ మాచరించె॥ ౯

అనీకినీనాం సమరేఽగ్రయాయీ । తస్యాపి దేవ ప్రతిమః సుతోఽభూత్
వ్యశ్రూయతానీకపదావసానం । దేవాది నామ త్రిదివేఽపి యస్య॥ ౧౦

పితా సమారాధన తత్పరేణ । పుత్రేణ పుత్రీ, స యథైవ తేన
పుత్రస్తథైవాత్మజవత్సలేన । స తేన పిత్రా పితృమాన్ బభూవ॥ ౧౧

పూర్వస్తయోరాత్మ సమే చిరోఢా । మాత్మోద్భవే వర్ణ చతుష్టయస్య
ధురం నిధాయైక నిధిర్గుణానాం । జగామ యజ్వా యజమానలోకం॥ ౧౨

వశీ సుతస్తస్య వశంవదత్వాత్ । స్వేషామివాసీ ద్ద్విషతామపీష్టః
సకృద్వివిగ్నానపి హి ప్రయుక్తం । మాధుర్యమీష్టే హరిణాన్ గ్రహీతుం॥ ౧౩

అహీనగుర్నామ స గాం సమగ్రా । మహీనబాహుద్రవిణః శశాస
యో హీనసంసర్గ పరాఙ్ముఖత్వా । ద్యువాప్యనర్థైర్వ్యసనైర్విహీనః॥ ౧౪

గురోః స చానంతర మంతరజ్ఞః । పుంసాం పుమానాద్య ఇవావతీర్ణః
ఉపక్రమైరస్ఖలితైశ్చతుర్భి । శ్చతుర్దిగీశ శ్చతురో బభూవ॥ ౧౫

తస్మిన్ ప్రయాతే పరలోకయాత్రాం । జేతర్యరీణాం తనయం తదీయం
ఉచ్చైః శిరస్త్వా జ్జితపారియాత్రం । లక్ష్మీః సిషేవే కిలపారియాత్రం॥ ౧౬

తస్యాభవత్సూనురుదారశీలః । శిలః శిలాపట్ట విశాలవక్షాః
జితారిపక్షోఽపి శిలీముఖైర్యః । శాలీనతామవ్రజదీడ్యమానః॥ ౧౭

తమాత్మసంపన్న మనిందితాత్మా । కృత్వా యువానం యువరాజమేవ
సుఖాని సోఽభుంక్త సుఖోపరోధి । వృత్తం హి రాజ్ఞా ముపరుద్ధవృత్తం॥ ౧౮

తం రాగబంధిష్వవితృప్త మేవ । భోగేషు సౌభాగ్య విశేషభోగ్యం
విలాసినీనామరతిక్షమాపి । జరా వృథా మత్సరిణీ జహార॥ ౧౯

ఉన్నాభ ఇత్యుద్గత నామధేయ । స్తస్యాయథార్థోన్నతనాభిరంధ్రః
సుతోఽభవత్పంకజనాభకల్పః । కృత్స్నస్య నాభిర్నృపమండలస్య॥ ౨౦

తతః పరం వజ్రధరప్రభావ । స్తదాత్మజః సంయతి వజ్రఘోషః
బభూవ వజ్రాకరభూషణాయాః । పతిః పృథివ్యాః కిలవజ్రనాభః॥ ౨౧

తస్మిన్ గతే ద్యాం సుకృతోపలబ్ధాం । తత్సంభవం శంఖణ మర్ణవాంతా
ఉత్ఖాతశత్రుం వసుధోపతస్థే । రత్నోపహారై రుదితైః ఖనిభ్యః॥ ౨౨

మొదట దేవపదంబును ♦ దుదననీక । శబ్దము చెప్పెడు పేరుచే ♦ స్వర్గమునను
బరఁగుసమరాగ్రివర్తియౌ ♦ నురసముండు । దనయుఁడై పొల్చె క్షేమధ♦న్వానను నంత॥
ఎంతయునుభక్తి సేవించు ♦ నితనిచేతఁ । దండ్రితాఁబుత్రియనుకీర్తిఁ ♦ దనరినట్లె
యతిశయంబుగఁబ్రేమించు ♦ నతనిచేత । నితఁడు పితృమంతుఁడనువాసి ♦ నెసఁగుచుండె॥
యాజిస్థగుణైకనిధియయి ♦ యలరుతండ్రి । తనసముండగుతనయుపైఁ ♦ దానుధీరముఁ
దాల్చియుండిన వర్ణసం♦తానభరముఁ । బెట్టియరిగెను వేల్పుల ♦ వీడుపట్టి॥ ౧౨

అతనిసుతుఁడు జితేంద్రియుఁ ♦ డమలమధుర । వాణియగుటనుబ్రజలకు ♦ వైరులకును
బ్రియుఁడుగానుండె బెదరిన ♦ మృగములైన । వశములగుఁగాదె తియ్యని♦ పలుకులకును॥
హీనసంగతిగనక య్యా♦హీనగుండు । పడుచువాఁడయ్యు వ్యసనాళిఁ ♦ బట్టుపడక
వ్రిబలమైనట్టిభుజముల ♦ బలిమికలిమి । నేలఁజాలెడువాఁడయ్యె ♦ నెల్లభువిని॥ ౧౩

తండ్రిచనహృదయజ్ఞుఁడు ♦ దత్తుఁడతఁడు । భంగమొందక నాలుగు♦పాయములను
నాల్గుదిశలకుఁదానధి ♦ నాథుఁడయ్యె । భువికిదిగినట్టి యయ్యాది ♦ పురుషునట్లు॥ ౧౪

అరిహరుఁడతండుపరలోక ♦ యాత్రఁచనిన । నమ్మహాలక్ష్మినుచరిత్రు ♦ నతనిపుత్రు
నాత్మశీర్షోన్నతినిబారి ♦ యాత్రగిరిని । గెల్చునాపారియాత్రునిఁ ♦ గొల్చెఁదమిని॥ ౧౫

అతఁడుగాంచెనుశిలుఁడను ♦ నుతునిహితుని । రాపలకపంటిపేరు టు♦రమ్మువానిఁ
బగఱశరములగెల్చియుఁ ♦ బొగడికకును । లజ్జపడెడు నుదారశీ♦లమ్మువాని॥ ౧౬

అమలమతితండ్రిబుద్ధిచే ♦ నమరుకొమరు । నుంచియువరాజపదమున ♦ నొందెసుఖము
నృపతివృత్తంబు బందీల ♦ ప్రవృత్తిమట్లు । బంధకముగాదెసౌఖ్యాను ♦ భవమునకును॥ ౧౭

ప్రీతిఁగొల్పెడుభోగాలఁ ♦ దృప్తిగనక । సోయగముచేతనింకను ♦ నుందరులకు
భోగ్యుఁడౌనృపుమత్సర ♦ మునను పృథగఁ । దానుగొంపోరె భోగింప ♦ లేనిముదిమి॥ ౧౮

శిలునకున్నాభుఁడుదయించి ♦ పొలుపునించి । పేరునకుఁదగినట్లు గం♦భీరమైన
నాభినొప్పుచుఁబంకజ♦నాభుఁబోలి । యఖిలనృపమండలికి నాభి♦యై వెలింగె॥ ౨౦

అతనికిజనించి వజ్రనా♦భాఖ్యసుతుఁడు । వజ్రితేజంబుబవరాన ♦ వజ్రిఘోష
మధురవజ్రికరమ్ములే ♦ ఘుందమిడెడు । నగలుగాఁగల పృథ్వికి ♦ నాథుఁడయ్యె॥ ౨౧

అతఁడుపుణ్యఫలంబగు ♦ నాకమరుగ । నహితులమ్రుంచుశంఖణు ♦ నతనిపుత్రుఁ
గంధిపర్యంతమాధాత్రి ♦ ఘనులఁగన్న । విమలరత్నాళికాన్కగాఁ ♦ బెట్టిగొలిచె॥ ౨౨

తస్యావసానే హరిదశ్వధామా । పిత్ర్యం ప్రపేదే పదమశ్విరూపః
వేలాతటేషూషిత సైనికాశ్వం । పురావిదో యం వ్యుషితాశ్వమాహుః॥ ౨౩

ఆరాధ్య విశ్వేశ్వర మీశ్వరేణ । తేనక్షితేర్విశ్వసహో విజజ్ఞే
పాతుం సహో విశ్వసఖః సమగ్రాం । విశ్వంభరామాత్మజమూర్తిరాత్మా॥ ౨౪

అంశే హిరణ్యాక్షరిపోః సజాతే । హిరణ్యనాభే తనయే నయజ్ఞః
ద్విషాం మసహ్యః సుతరాంతరూణాం । హిరణ్యరేతా ఇవసానిలోఽభూత్॥ ౨౫

పితా పితౄణామనృణస్తమంతే । వయస్యనంతాని సుఖాని లిప్సుః
రాజానమాజాను విలంబిబాహుం । కృత్వా కృతీ వల్కలవాన్ బభూవ॥ ౨౬

కౌశల్య ఇత్యుత్తర కోసలానాం । పత్యుః పతంగాన్వయ భూషణస్య
తస్యౌరసః సోమసుతః సుతోఽభూ । న్నేత్రోత్సవః సోమ ఇవద్వితీయః॥ ౨౭

యశోభిరాబ్రహ్మసభం ప్రకాశః । స బ్రహ్మభూయం గతిమాజగామ
బ్రహ్మిష్ఠమాధాయ నిజేఽధికారే । బ్రహ్మిష్ఠమేవస్వతనుప్రసూతం॥ ౨౮

తస్మిన్ కులాపీడనిభే విపీడం । సమ్యఙ్మహీం శాసతి శాసనాంకాం
ప్రజాశ్చిరం సుప్రజసి ప్రజేశే । ననందురానంద జలావిలాక్ష్యః॥ ౨౯

పాత్రీకృతాత్మా గురుసేవనేన । స్పష్టాకృతిః పత్త్రరథేంద్రకేతోః
తం పుత్రిణాం పుష్కరపత్రనేత్రః । పుత్రః సమారోపయదగ్రసంఖ్యాం॥ ౩౦

వంశస్థితిం వంశకరేణ తేన । సంభావ్య భావీ ససఖా మఘోనః
ఉపస్పృశన్ స్పర్శనివృత్తలౌల్య । స్త్రిపుష్కరేషు త్రిదశత్వమాప॥ ౩౧

తస్య ప్రభానిర్జిత పుష్పరాగం । పౌష్యాం తిథౌ పుష్యమసూత పత్నీ
తస్మిన్నపుష్యన్నుదితే సమగ్రాం । పుష్టిం జనాః పుష్య ఇవద్వితీయే॥ ౩౨

మహీం మహేచ్ఛః పరికీర్య సూనౌ । మనీషిణే జైమినయేఽర్పితాత్మా
తస్మాత్సయోగా దధిగమ్య యోగ । మజన్మనేఽకల్పత జన్మభీరుః॥ ౩౩

తతః పరం తత్ప్రభవః ప్రపేదే । ధ్రువోపమేయో ధ్రువసంధిరుర్వీం
యస్మిన్నభూజ్జ్యాయసి సత్యసంధే । సంధిర్ధ్రువః సన్నమతామరీణాం॥ ౩౪

సుతే శిశావేవ సుదర్శనాఖ్యే । దర్శాత్యయేందు ప్రియదర్శనే సః
మృగాయతాక్షో మృగయావిహారీ । సింహాదవాప ద్విపదం నృసింహః॥ ౩౫

ఆతఁడంతంబుగన హరి♦దశ్వతేజుఁ । డశ్వినీఁ గంటిసుందరుఁ ♦ డతనికొడుకుఁ
డంది జనకుని రాజ్యంబు ♦ నబ్ధితటిని । నశ్వబలమిడ వ్యాపితా శ్వుఁ ♦ డందురతని॥ ౨౩

ఆక్షితీశుఁడు విశ్వేశు ♦ నర్చసల్పి । విశ్వమును భరించుశక్తిచే ♦ వెలయువాఁడు
విశ్వసహనామమొప్పెడు ♦ విశ్వసఖుఁడు । దనసరూపమెయ్యైపొల్చు ♦ తనయుఁ డబ్బె॥

అతనికినయజ్ఞునకు హిర♦ణ్యాక్షువైరి । యంశమొప్పహిరణ్యనా ♦ భాఖ్యుఁడొదవ
రిపుతతికిదుస్సహుండయ్యె ♦ నృత్యములకు । వాతమునఁగూడిన హిరణ్య♦రేతుపగిది॥ ౨౫

పితృతతిఋణంబుదీర్చి ♦ కృతిగనుండు । తండ్రియ జానుబాహుఁడౌ ♦ తనయునృపుఁగ
నిలిపి ముదిమిని బల్కలముల నుదాల్చి । సంతతానందమునుగోరి ♦ స్వాంతమందు॥ ౨౬

సూర్యకులభూషణుండును ♦ సోమయాజి । యైతనర్చు హిరణ్యనా♦భాంకనృపతి
చందురునిబలెఁ గనులకు ♦ విందొనర్చు । నారసునిగాంచెఁ గౌశల్యుఁ ♦ డనెడువాని॥ ౨౭

బ్రహ్మసభదాఁక దనయశః ♦ ప్రభలుచన్న । యతఁడు బ్రహ్మిష్ఠుఁడను తన ♦ యాత్మజాతు
బ్రహ్మవిదునుంచితనదైన ♦ పదమునందు । బ్రహ్మలోకపలనైక్య భా♦వంబువడసె॥ ౨౮

అతఁడునుపుత్రవంతుఁడై ♦ యన్వయంపు । భూషయైశాసనాంకపు ♦ భూమినేల
బాధలనుబాసియానంద ♦ బాష్పములను । గనులరాల్చిరిప్రజలెల్లఁ ♦ గాంచి సుఖము॥ ౨౯

తండ్రిసేవనుయోగ్యుఁడై ♦ తనరునట్టి । గరుడకేతనునాకృతి ♦ వఱలునట్టి
పుత్రుఁడను పుత్రుఁడంబుజ ♦ నేత్రుఁడతనిఁ । బుత్రవంతులకగ్రణిఁ ♦ బొదలఁజేసె॥ 30

తృష్ణనుజయించిమునుముందు ♦ జిష్ణుతోడ । మైత్రిగననున్నయాతఁడు ♦ పుత్త్రుచేతఁ
దిరముకులమనిమాఁడు పు♦ష్కరములందు । భక్తిమీఱఁగఁగ్రుంకి దే♦వత్వమందె॥ 3౧

పుష్యపూర్ణిమనాడు త♦త్పుత్రుపత్ని । కాంతిచేఁ బుష్యరాగంబు ♦ కంటెమించు
పుష్యునింగనెనాతఁడు ♦ పుష్యమట్లు । బొదలఁబ్రజలును సంపూర్ణ ♦ పుష్టిగనిరి॥ 3౨

అమ్మహాత్ముఁడునుతురాజ్య ♦ మందునిల్పి । యాత్మవిదుఁడైనజైమిని ♦ నాశ్రయించి
యతనితోయోగవిధులెల్ల ♦ నభ్యసించి । జన్మభీరువుగాంచె నవ♦జన్మపదవి॥ 33

అంతఁ బుష్యునిపుత్రుఁడై ♦ యలరునట్టి । ధృతిఁ గనుఁడైన ధ్రువసంధి ♦ యవనినేలె
శ్రేష్ఠుఁడునుసత్యసంధుఁడై ♦ చెలఁగుకతన । నరిరిపులసంధిధ్రువమయి ♦ నతము వెలిఁగె॥

మృగనయనుఁడాన్ప సింహుఁడు ♦ మృతినిగాంచె । వేఁటల నమ్మృగేంద్రుచే ♦ విపినమందు
దర్పతరువాతిశశియట్లు ♦ దర్శనీయుఁ । డగుసుదర్శనుపుత్రు బా♦ల్యంబునందె॥ 3౫

స్వర్గామినస్తస్యత మైకమత్యా । దమాత్యవర్గః కులతంతు మేకం
అనాథదీనాః ప్రకృతీరవేక్ష్య । సాకేతనాథం విధివచ్చకార॥ ౩౬

నవేందునాతన్నభసోపమేయం । శావైక సింహేన చకాననేన
రఘోః కులం కుట్మల పుష్కరేణ । తోయేన చాప్రౌఢ నరేంద్రమాసీత్॥ ౩౭

లోకేనభావీ పితురేవతుల్యః । సంభావితో మౌళి పరిగ్రహాత్సః
దృష్టోహివృణ్వన్ కలభప్రమాణో । ప్యాశాః పురోవాత మవాప్య మేఘః॥ ౩౮

తం రాజవీథ్యా మధిహస్తియంత్రా । మాధోరణాలంబిత మగ్ర్యవేషం
షడ్వర్ష దేశీయ మపిప్రభుత్వాత్ । ప్రైక్షంత పౌరాః పితృగౌరవేణ॥ ౩౯

కామం నసోకల్పత పైతృకస్య । సింహాసనస్య ప్రతిపూరణాయ
తేజోమహిమ్నా పునరావృతాత్మా । తద్వ్యాపచామీకరపింజరేణ॥ ౪౦

తస్మాదధః కించిదివావతీర్ణా । వసంస్పృశంతౌ తపనీయపీఠం
సాలక్తకౌ భూపతయః ప్రసిద్ధై । ర్వవందిరే మౌళిభిరస్య పాదౌ॥ ౪౧

మణౌ మహానీల ఇతిప్రభావా । దల్పప్రమాణేపి యథానమిథ్యా
శబ్దో మహారాజ ఇతిప్రతీత । స్తథైవ తస్మిన్ యుయుజేర్భకేపి॥ ౪౨

పర్యంత సంచారితచామరస్య । కపోల లోలోభయ కాకపక్షాత్
తస్యా ననాదుచ్చరితో వివాద । శ్చస్ఖాల వేలాస్వపినార్ణవానాం॥ ౪౩

నిర్వృత్త జాంబూనదపట్టబంధే । న్యస్తం లలాటే తిలకం దధానః
తేనైవశూన్యా న్యరిసుందరీణాం । ముఖాని సస్మేర ముఖశ్చకార॥ ౪౪

శిరీష పుష్పాధిక సౌకుమార్యః । ఖేదం సయాయాదపి భూషణేన
నితాంతగుర్వీమపి సోనుభావా । ద్ధురంధరిత్ర్యా బిభరాంబభూవ॥ ౪౫

న్యస్తాక్షరామక్షర భూమికాయాం । కార్త్స్న్యేనగృహ్ణాతి లిపింనయావత్
సర్వాణితావచ్ఛ్రుత వృద్ధయోగాత్ । ఫలాన్యుపాయుంక్త సదండనీతేః॥ ౪౬

ఉరస్యపర్యాప్త నివేశభాగా । ప్రౌఢీభవిష్యంత ముదీక్షమాణా
సంజాతలజ్జేవ తమాతపత్ర । చ్ఛాయాచ్ఛలేనోప జుగూహలక్ష్మీః॥ ౪౭

అనశ్నువానేన యుగోపమాన । మబద్ధమౌర్వీ కిణలాంఛనేన
అస్పృష్టఖడ్గ త్సరుణాపిచాసీ । ద్రక్షావతీతస్య భుజేనభూమిః॥ ౪౮

అవనిపతియిట్లుదివికేగ ♦ ననదలైన । ప్రజలఁ గాంచియమాత్య వ♦ర్గంబుగూడి
వంశమునకేకతంతువై ♦ వఱలుబాలు । నాథుఁజేసిరి సాకేత ♦ నగరమునకు॥ ౩౬

బాలచంద్రునితోడి న♦భంబుకరణి । హరికిశోరమెయుండెడు ♦ నడవిపగిదిఁ
దమ్మిమొగ్గయెక్రాలు స♦రమ్మురీతి । రఘుకులంబొప్పె నాచిన్ని♦రాజుఁగూడి॥ ౩౭

అతఁడుకిరీటముదాల్ప ♦ నవనిజనులు । తండ్రిఁబోలునితండని ♦ తలఁచిరొకటఁ
గరభమంతటమొగిలేని ♦ గాలియెదుట । వీచుఁదోఁపదె దిశల వ్యా♦పించునట్లు॥ ౩౮

సాదివస్త్రమ్ములనుబట్టి ♦ సామజమ్ము । నెక్కిరాజపథమ్మున ♦ నృపతివెడల
నాతఁడాతండ్లవాఁడైన ♦ నధిపుఁడౌట । గారవించిరిజనకుని ♦ కరణిఁబ్రజలు॥ ౩౯

నిండికూర్చుండఁగాని బా♦లుండుకాఁడు । భూరితేజఃప్రభావంపుఁ ♦ జారుహేమ
కాంతివర్ధిల్లిపూర్ణుఁడై ♦ క్రాలుచుండె । జనకుసింహాసనంబుపై ♦ సంతసమున॥ ౪౦

భద్రపీఠముదిగజాతి ♦ పైఁడిపాప । పీఠమంటకలత్తుక ♦ వెలయ వ్రేలు
బాలనరపాలపదముల ♦ వందనములు । చారుమకుటాలఱేఁడులు ♦ సలుపుచుండ్రి॥ ౪౧

చిన్నదైననుగాంతులఁ ♦ జిమ్ముమంట । నీలమునువాడరే మహా♦నీలమనుచు
శిశువెయైనను మిగులప్ర♦సిద్ధుఁడౌట । రాజునకుఁజెల్లెఁబో మహా ♦ రాజపదము॥ ౪౨

పార్శ్వములఁజామరమ్ములు ♦ భటులువీవ । గండములకాకపక్షముల్ ♦ గదలుచుండు
నతనిముఖమునవెడలెడు ♦ నట్టిమాట । సింధుతీరములందైనఁ ♦ జెడకయుండు॥ ౪౩

పైఁడిపట్టముతోఁగూడి ♦ పరిఢవిల్లి । నుదుటితిలకంబుచేతను ♦ బొదలునతని
నగుమొగమ్మురికాంతల ♦ మొగములందుఁ । గలుగుతిలకంబులనుమాపి ♦ చెలఁగుచుండు॥

దిరిసెనకుసుమమెత్తని ♦ దేహమమరి । భూషణైననుగష్టానఁ ♦ బూనుచుండు
నాతఁడెంతయుగొప్పదౌ ♦ యవనిభరముఁ । ఘనప్రభావంబుచేఁగాదె ♦ తాల్పఁగనుట॥

పలకమీఁదనువ్రాయంగఁ ♦ బడినయట్టి । యక్షరమ్ములనేర్చెను ♦ నంతలోనె
దండనీతిఫలమ్ముల ♦ తత్త్వమెల్ల । బుధులసాంగత్యమునఁజేసి ♦ పొందఁగలిగె॥ ౪౬

స్థలముచాలమియుండెవ♦క్షమ్మునందుఁ । దనువుపొదలంగ లేచి ల♦జ్జనోయనంగ
నాతపత్రంపునీడయట్ ♦ వ్యాజమునను । మించిసిరిభూవరునిఁ గౌఁగి♦లించుకొనియె॥ ౪౭

కాడికింకనుబోల్పంగఁ ♦ గానియట్టి । గుణకిణంబులగుఋతులు ♦ గొననియట్టి
కత్తిపిడియుంటనట్టి భూ♦కాంతమాళి । బాహుచేతనురక్షింపఁ ♦ బడియెఁబృథ్వి॥ ౪౮

న కేవలం గచ్ఛతి తస్య కాలే । యయుః శరీరావయవా వివృద్ధిం
వంశ్యా గుణాః ఖల్వపి లోకకాంతాః । ప్రారంభసూక్ష్మాః ప్రథిమానమాపుః॥ ౪౯

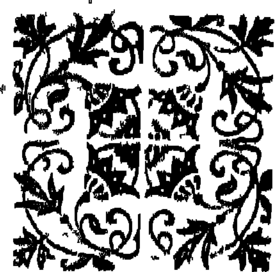
స పూర్వజన్మాంతర దృష్టపారాః । స్మరన్నివాక్లేశకరో గురూణాం
తిస్రస్త్రివర్గాధిగమస్య మూలం । జగ్రాహ విద్యాః ప్రకృతీశ్చ పిత్ర్యాః॥ ౫౦

వ్యూఢస్థితః కించిదివోత్తరార్ధ । మున్నద్ధమాకోంచిత సవ్యజానుః
ఆకర్ణమాకృష్ట సబాణధన్వా । వ్యరోచతాస్త్రే స వినీయమానః॥ ౫౧

అథ మధువనితానాం నేత్రనిర్వేశనీయం
మనసిజతరు పుష్పం రాగబంధప్రవాళం
అకృతకవిధి సర్వాంగీణమాకల్పజాతం
విలసితపదమాద్యం యౌవనం స ప్రపేదే॥ ౫౨

ప్రతికృతి రచనాభ్యో దూతిసందర్శితాభ్యః
సమధికతర రూపాః శుద్ధసంతానకామైః
అధి వివిదురమాత్యైరాహృతాస్తస్య యూనః
ప్రథమ పరిగృహీతే శ్రీభువౌ రాజకన్యాః॥ ౫౩

ఇతి శ్రీ రఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ
వంశానుక్రమో నామాష్టాదశః సర్గః

వయసు గడచిన కొలఁదిని ♦ వసుమతీశు । నంగములెగాక సూక్ష్మమై ♦ యలరునట్టి
ప్రజల నెంతయు సంతోష ♦ పఱచునట్టి । కులగుణాళియుఁ గూడ వ♦ర్ధిలఁగఁ జొచ్చె॥ ౪౯

మూఁడువర్గాలమూలమౌ ♦ మూఁడువిద్య । లభ్యసించెను గురులకా♦యాసమిడక
చన్న జన్మంపు శాస్త్రసం♦స్మరణమనఁగఁ । బ్రజలసచివుల స్వాధీన ♦ పఱచుకొనియె। ౫౦

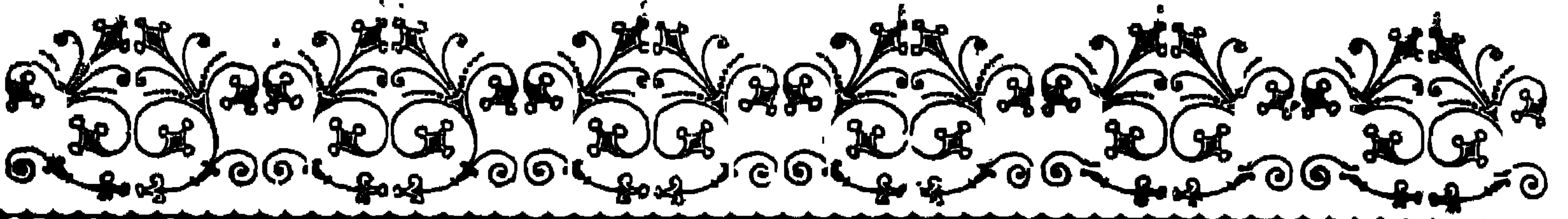
పైశరీరము నొకయింత ♦ పఱపిపోయించి । యొడమతోడ పంచి సికపైకి ♦ ముడిచికట్టి
యుడిశరము వింటఁ జెవిదాఁక ♦ నీడ్చిగుణము । మెఱయుచుండెను విలువిద్య ♦ గఱచి విభుఁడు॥

సీ॥ కామినీజనములు ♦ కన్నులతోఁ గ్రోలు, నచ్ఛమరందంబు ♦ యౌవనంబు
అనురాగపల్లవం ♦ బమరువంగజవృక్ష, మందుఁ గల్గుసుమంబు ♦ యౌవనంబు
సకలావయవముల ♦ సహజమై యొప్పారు, నంచితాభరణంబు ♦ యౌవనంబు
అఖిలవిలాసమ్ము ♦ లవతరించెడునట్టి, యాదిమూలపదంబు ♦ యౌవనంబు
ఇట్టియౌవనమరుదెంచి ♦ యింపునింప । దివ్యసుందరమూర్తియై ♦ తేజరిల్లె
రాజరాజేంద్రపూజిత ♦ రమ్యయశుఁడు । దర్శనీయుఁడు విభుఁడు సు♦దర్శనుండు॥ ౫౨

సీ॥ దూతికల్ పరికించి ♦ యేతెంచి లిఖియించి, భూపుకన్యందుగాఁ ♦ జూపినట్టి
చిత్రపటాళిలోఁ ♦ జెలఁగు చెల్వనకంటె, మించు నందమ్ముతో ♦ మించువారు
వంశక్రమాగత ♦ పదవులలోపల, మన్నింపఁబడునట్టి ♦ మంత్రివరులు
మంచిసంతును రాజు ♦ గాంచు నిమిత్తమై, యారసి తెచ్చిన ♦ యట్టివారు
సన్నుతగుణాళినొప్పు రా♦కన్నెలపుడు । పరమసుగుణాభిరాముఁ డ♦ప్పుడు ముఱేఁడు
మున్నె కైకొన్నయట్టియా ♦ భూమిరమల । సవతులుగఁ జేసికొనికడు ♦ సంతసిలిరి॥ ౫౩

గద్య

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు
వంశానుక్రమమను నష్టాదశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ఏకోనవింశః సర్గః

—:o:—

అగ్నివర్ణ మభిషిచ్య రాఘవః । స్వేపదేతనయమగ్నితేజసం
శిశ్రియే శ్రుతవతామ పశ్చిమః । పశ్చిమేవయసినైమిషం వశీ॥ ౧

తత్రతీర్థ సలిలేన దీర్ఘికా । స్తల్ప మంతరిత భూమిభిః కుశైః
సౌధవాసముటజేన విస్మృతః । సంచికాయఫలనిః స్పృహస్తపః॥ ౨

లబ్ధపాలన విధా నతత్సుతః । ఖేదమాప గురుణాహి మేదినీ
భోక్తుమేవ భుజనిర్జిత ద్విషా । నప్రసాధయితుమస్య కల్పితా॥ ౩

సోఽధికార మభికః కులోచితం । కాశ్చనస్వయమవర్తయత్సమాః
సం నివేశ్య సచివేష్వతః పరం । స్త్రీవిధేయ నవయౌవనోఽభవత్॥ ౪

కామినీ సహచరస్య కామిన । స్తస్యవేశ్మసు మృదంగనాదిషు
బుద్ధిమంత మధికర్ధిరుత్తరః । పూర్వముత్సవ మపోహదుత్సవః॥ ౫

ఇంద్రియార్థ పరిశూన్య మక్షమః । సోఢుమేక మపిసక్షణాంతరం
అంతరేవవిహరన్ దివానిశం । నవ్యపైక్షత సముత్సుకాః ప్రజాః॥ ౬

గౌరవాద్యదపి జాతుమంత్రిణాం । దర్శనం ప్రకృతి కాంక్షితం దదౌ
తద్గవాక్ష వివరావలంబినా । కేవలేన చరణేనకల్పితం॥ ౭

తం కృతప్రణత యోనుజీవినః । కోమలాత్మ నఖరాగరూషితం
భేజిరేనవ దివాకరాతప । స్పృష్టపంకజ తులాధిరోహణం॥ ౮

యౌవనోన్నత విలాసినీస్తన । క్షోభలోల కమలాశ్చదీర్ఘికాః
గూఢమోహన గృహాస్తదంబుభిః । సవ్యగాహత విగాఢ మన్మథః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ఏకోనవింశాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

అగ్నిసమతేజమునఁబోల్చు ♦ నగ్నివర్ణుఁ । దనయునభిషేక మొనరించి ♦ తనపదమునఁ
బండితాగ్రణిరఘుకుల ♦ మండనుండు । విషయములనోర్చిచేరె నై♦మిషముముదిమి॥ ౧

తీర్థసలిలము చేతను ♦ దీర్ఘికలను । ధరణిఁబఱచినకుశలచేఁ ♦ దల్పములను
బర్ణగృహముల చేసౌధ ♦ వాసములను । మఱచితపమాచరించె ని♦ర్మలినవృత్తి॥ ౨

అరులగెల్చినతనతండ్రి ♦ యల్లరులను । నణఁచుటకుఁగాక కేవల ♦ మనుభవింప
భువినొసఁగెఁగానఁగష్టంబుఁ ♦ బొందలేదు । రాజ్యమేలుటయందునా ♦ రాజసుతుఁడు॥ 3

తనకుఁలోచిత రాజ్యపా♦లనముసల్పి । స్వాయమ్ముగాఁగొన్నియేండ్లంత ♦ సచివులందుఁ
బెట్టియేల్పడిభారంబు ♦ వెలఁదులకును । దనదుసేవనాటానసంబెల్ల ♦ ధారవోసె॥ ౪

కామినులఁగూడిక్రీడించు ♦ కాముకునకు । నుత్సవంబులపయిఁబయి ♦ నుత్సవమ్ము
లంతకంతకుఁవితో ♦ నలరఁజొచ్చెఁ । దనరనగరుననతము మృ♦దంగరవము॥ ౫

విషయములనొక్కక్షణమేని ♦ విడిచియుండ । నోర్వఁజాలనియట్టిచూ ♦ యుర్వినాథుఁ
డంతిపురియందెకడపె న ♦ హర్నిశంబు । దర్శనోత్సుకయౌప్రజఁ ♦ దలఁపకుండ॥ ౬

సచివులందలిమోమాట ♦ జనులుఁగోరు । దర్శనంబియ్యనొకవేళఁ ♦ దలఁచెనేని
పాదమునుజాచి చూపుగ♦వాక్షమందు । నదియెదర్శనమనుకొన ♦ నతనిప్రజలు॥ ౭

మృదునఖారుణకాంతులు ♦ మీఁదఁబర్వ । నెంతయునురమ్యమైన లే♦యెండనొప్పు
పద్మమునుబోలుమందు న♦ప్పాదమునకె । భృత్యతతిభక్తిమ్రొక్కి య♦ర్పించెసేవ॥ ౮

కాంతలవిలాసనతుల బొం♦గారుచనుల । చేతఁగలఁగిచలించు కం♦జాతములను
లోననురతగృహమ్ములఁ ♦ బూనిచెలఁగు । దీర్ఘికలఁబ్రౌఢమదనుండు ♦ దేలెఁగేలి॥ ౯

తత్రసేక హృతలోచనాంజనైః । ధౌతరాగపరిపాటలాధరైః
అంగనాస్త మధికం వ్యలోభయ । న్నర్పిత ప్రకృతికాంతిభిర్ముఖైః॥ ౧౦

ఘ్రాణకాంత మధుగంధకర్షిణీః । పానభూమిరచనాః ప్రియాసఖః
అభ్యపద్యత సవాసితాసఖః । పుష్పితాః కమలినీరివద్విపః॥ ౧౧

సాతిరేక మదకారణం రహః । స్తేనదత్త మభిలేషురంగనాః
తాభిరప్యుపహృతం ముఖాసవం । సోఽపిబ ద్వకుళతుల్య దోహదః॥ ౧౨

అంకమంక పరివర్తనోచితే । తస్యనిన్యతుర శూన్యతాముభే
వల్లకీచ హృదయంగ మస్వనా । వల్గువాగపిచ వామలోచనా॥ ౧౩

సస్వయంప్రహత పుష్కరః కృతీ । లోలమాల్యవలయో హరన్మనః
నర్తకీ రభినయాతి లంఘినీః । పార్శ్వవర్తిషు గురుష్వలజ్జయత్॥ ౧౪

చారునృత్య విగమే చతన్ముఖం । స్వేదభిన్నతిలకం పరిశ్రమాత్
ప్రేమదత్త వదనానిలః పిబ । న్నత్యజీవ దమరాలకేశ్వరౌ॥ ౧౫

తస్యసావరణ దృష్టసంధయః । కామ్యవస్తుషు నవేషుసంగినః
వల్లభాభిరుపసృత్య చక్రిరే । సామిభుక్త విషయాః సమాగమాః॥ ౧౬

అంగుళీకిసలయాగ్ర తర్జనం । భ్రూవిభంగ కుటిలంచ వీక్షితం
మేఖలాభి రసకృచ్చ బంధనం । వంచయన్ ప్రణయినీరవాపసః॥ ౧౭

తేనదూతి విదితం నిషేదుషా । పృష్ఠతః సురతవార రాత్రిషు
శుశ్రువే ప్రియజనస్య కాతరం । విప్రలంభ పరిశంకినోవచః॥ ౧౮

లౌల్యమేత్య గృహిణీ పరిగ్రహా । న్నర్తకీష్వ సులభా సుతద్వపుః
వర్తతే స్మసకథం చిదాలిఖ । న్నంగుళీక్షరణ సన్నవర్తికః॥ ౧౯

ప్రేమగర్విత విపక్షమత్సరా । దాయతాచ్చ మదనాన్మహీక్షితం
నిన్యురుత్సవ విధిచ్ఛలేనతం । దేవ్యఉజ్ఝితరుషః కృతార్థతాం॥ ౨౦

ప్రాతరేత్య పరిభోగశోభినా । దర్శనేన కృతఖండనవ్యథాః
ప్రాంజలిః ప్రణయినీః ప్రసాదయ । న్సోఽదునోత్ప్రణయ మంథరః పునః॥ ౨౧

స్వప్నకీర్తిత విపక్షమంగనాః । ప్రత్యభైత్సురవదంత్య ఏవతం
ప్రచ్ఛదాంత గళితాశ్రుబిందుభిః । క్రోధభిన్న వలయైర్వివర్తనైః॥ ౨౨

కనులకాటుక చల్లులఁ ♦ గరఁగిపోవఁ । బెదవులందలిరంగెల్ల ♦ వీడిపోవ
సహజసుందరవదనలౌ ♦ చానలచట । నధికమోహంబు గొల్పి ర♦త్యావనిపతికి॥ ౧౦

మధురమధుగంధములనీని ♦ మనముఁగొల్పు । పానభూమినిఁ బ్రియులతోఁ ♦ బ్రభువుసొచ్చె
బాగుగావికసించిన ♦ పద్మవనముఁ । గరిణులనుగూడి కరిసొచ్చు ♦ కరణిదోఁప॥ ౧౧

అంగనలు గోరనేకత ♦ మందునొసఁగె । నతఁడుమదకారియైన ము♦ఖాసవంబు
వకుళమట్టులు దానును ♦ వాంఛఁగోరె । నతివలొసఁగినవారి ము♦ఖాసవంబు॥ ౧౨

నిత్యమును దాముగ్రోలించు ♦ నెలవుగాన । రెండుమాత్రమె పీడ వా ♦ తేనితోడను
విమలహృద్యరసంబీను ♦ వీణయొకటి । రమ్యవాక్కులుగలిగిన ♦ రమణియొకతె॥ ౧౩

కంకణమ్ములుహారముల్ ♦ గదలుచుండ । నెంతయుమనోహరముగ వా♦యించివీణ.
నభినయంబొజ్జకడనుండు ♦ నపుడెతప్ప । నాటకస్త్రీయలకుఁగొల్పె ♦ నతఁడులజ్జ॥ ౧౪

ముదముఁగొల్పెడు నాట్యము ♦ ముగియబడలి । చెమటఁజెరిగినతిలకంబు ♦ చెలఁగుసతుల
మోములను బ్రేమతోనూది ♦ భూవిభుండు । దేవధనపతులనుమించె ♦ జీవితమున॥ ౧౫

పరులవలననొస్వాయమొతాఁ ♦ బడసినట్టి । త్మ్రాతలేందుని నూతన ♦ సంగమములు
సగములైపోవుచుండెను ♦ సత్వరముగ । నున్నదున్నట్టురాణులు ♦ దన్నుఁజేర॥ ౧౬

ప్రియులవంచింపయత్నించు ♦ ప్రియుఁడువడసె । చిగురువోల్ వారిమునివ్రేలి♦చేతివెఱపు
బొమలువిఱిచినవక్రత ♦ నమరుచూపు । తఱచు మెలనూళ్ళచేతి బం♦ధనపుఁదీపు॥ ౧౭

రతికినిశ్చయమైనట్టి ♦ రాత్రులందు । వెనుకదూతికచూపిన ♦ పీటనుండి
తన్నుశంకించిప్రియురాండ్రు ♦ తఱచునాడు । విరహవాక్యంబులనువిను ♦ వీనులలర॥ ౧౮

పత్నులాపినఁబతి దాను ♦ వారసతుల । దుర్లభలమీఁదితమి నేమి ♦ తోఁచకుండఁ
గడపెవారలప్రాయము మఁ ♦ గాలమెల్లఁ । జెమటచే వ్రేళులనుజారఁ ♦ జేతిపుల్ల॥ ౧౯

వలచెఁబతిమమ్మెయనిగర్వ ♦ పడెడునట్టి । సవతులకుమండిమన్మథ ♦ జ్వాలనుండి
యత్నవంబులమిష చేత ♦ నుడిగియలుక । నతనిఁదెచ్చికృతార్థలై ♦ రతనిసతులు॥ ౨౦

కుపితలఁ బ్రసన్నలఁగఁజేసి ♦ కొనఁగనెంచి । నచ్చివేఁకువకేల్మోడ్చె ♦ వంచకుండు
భోగమును దెల్పుకన్నుల ♦ పొలుపుతోడ । నదియొరేపెను వారిలో ♦ నలుకమరల॥ ౨౧

విభుఁడుకలలోనసవతుల ♦ పేరులెత్త । నతనివిదలించివైచిన ♦ యట్లుతిరిగి
వెనుకకుఁబరుండికన్నీరు ♦ విడిచిసెజ్జ । విఱిచివైచిరికంకణాల్ ♦ వెలఁదులలిగి॥ ౨౨

క్ల్ప్తపుష్ప శయనాల్లతాగృహా । నేత్యదూతికృత మార్గదర్శనః
అన్వభూ త్పరిజనాంగ నారతం । సోఽవరోధ భయవేపథూత్తరం॥ ౨౩

నామవల్లభజనస్య తేమయా । ప్రాప్యభాగ్య మపితస్య కాంక్ష్యతే
లోలుపంబత మనోమమేతితం । గోత్రవిస్ఖలిత మూచురంగనాః॥ ౨౪

చూర్ణ బభ్రులులితస్రగాకులం । ఛిన్న మేఖలమలక్త కాంకితం
ఉత్థితస్యశయనం విలాసిన । స్తస్యవిభ్రమరతాన్యపావృణోత్॥ ౨౫

సస్వయంచరణ రాగమాదధే । యోషితాంనచ తథాసమాహితః
లోభ్యమాన నయనః శ్లథాంశుకై । ర్మేఖలాగుణపదైర్నితం బిభిః॥ ౨౬

చుంబనే విపరివర్తితా ధరం । హస్తరోధి రశనావిఘట్టనే
విఘ్నితేచ్ఛమపితస్య సర్వతో । మన్మథేంధనమభూద్వధూరతం॥ ౨౭

దర్పణేషు పరిభోగ దర్శినీ । ర్నర్మపూర్వమనుపృష్ఠ సంస్థితః
ఛాయయాస్మిత మనోజ్ఞయావధూ । ర్హ్రీనిమీలిత ముఖీశ్చకారసః॥ ౨౮

కంఠసక్త మృదుబాహుబంధనం । న్యస్త పాదతల మగ్రపాదయోః
ప్రార్థయంత శయనోత్థితం ప్రియా । స్తంనిశాత్యయ విసర్గచుంబనం॥ ౨౯

ప్రేక్ష్యదర్పణ తలస్థమాత్మనో । రాజవేష మతిశక్రశోభితం
పిప్రియేన సతథాయథా యువా । వ్యక్తలక్ష్మపరిభోగమండనం॥ 30

మిత్రకృత్య మపదిశ్య పార్శ్వతః । ప్రస్థితం తమనవస్థితం ప్రియాః
విద్మహే శఠపలాయనచ్ఛలా । న్యంజసేతి రురుధుః కచగ్రహైః॥ 3౧

తస్యనిర్దయ రతిశ్రమాలసాః । కంఠసూత్ర మపదిశ్యయోషితః
అధ్యశేరత బృహద్భుజాంతరం । పీవరస్తనవిలుప్త చందనం॥ 3౨

సంగమాయ నిశిగూఢచారిణం । చారదూతి కథితం పురోగతాః
వంచయిష్యసి కుతస్తమోవృతః । కాముకేతిచకృషుస్తమంగనాః॥ 33

యోషితా ముడుపతేరివార్చిషాం । స్పర్శనిర్వృతిమసావవాప్నువన్
ఆరురోహ కుముదాకరోపమాం । రాత్రిజాగర పరోదివాశయః॥ 3౪

వేణునాదశనపీడితాధరా । వీణయానఖపదాంకితోరవః
శిల్పకార్య ఉభయేనవేజితా । స్తంవిజిహ్మనయనావ్యలోభయన్॥ 3౫

ద్యూతికలుచూపుమార్గానఁ ♦ బ్రీతిసరిగి । తీర్చియుండినవిరిసెజ్జఁ ♦ దీఁగెయుండ్లఁ
బరిజనస్త్రీలతోఁ సల్పెఁ ♦ బతిరతంబు । పత్నులభయంబుచే మేను ♦ వణఁకుచుండ॥ ౨౩

పిలిచితిఁ నన్నుఁ బ్రియురాలి ♦ పేరువెట్టి । యామెభాగ్యమెనాకున్న ♦ నబ్బనిమ్ము
మదియునదెకోరెనంచని ♦ మగువలఁద్రోయు । తప్పుపేళ్ళనుబిలుచు నా ♦ తనికిసతము॥ ౨౪

కలితరాగంబుచెదరిన ♦ యలరుసరులు । చెడినమొలనూళ్లు లత్తుక ♦ చిన్నెలుండు
నతఁడులేచినపానుపే ♦ యతనిపైన । సురతకేళీవిలాసముల్ ♦ చూపుచుండు॥ ౨౫

లలనలకుఁ దానెపాదాల ♦ లక్కరసము । గూర్చునతనికిమదిదానఁ ♦ గుదురదయ్యె
నంకుశకముజారిపేశల ♦ యలరుచుండు । పిఱుఁదులకుదృష్టిమాటికిఁ ♦ బఱచుచుంటు॥ ౨౬

ముద్దుగొనకుఁడవెన్కకు ♦ మోవిఁద్రిప్ప । పోకముడివిప్పహస్తంబుఁ ♦ బోవనెట్టు
వెలఁదులరతంబుగోర్కికి ♦ విఘ్నమిడియు । నతనికామాగ్నికింధన ♦ మైతనర్చె॥ ౨౭

అద్దమునసుపభోగచి ♦ హ్నములఁజూచు । చెలులకువెన్క వేడ్కమై ♦ నిలిచితనదు
నవ్వుప్రతిబింబమునఁజూపి ♦ నానచేత । వారుదలవంచుకొనఁజేసెఁ ♦ బార్థివుండు॥ ౨౮

కాంతుఁడెడఁబాయనెంచి ని ♦ శాంతమందుఁ । దల్పమునువీడఁబ్రియురాండ్రు ♦ తన్నృపాలు
కంఠమునుమృదుకరములఁ ♦ గౌఁగిలించి । ముద్దువేఁడిరిపాదాగ్ర ♦ ములనునిల్చి॥ ౨౯

భోగచిహ్నాళియనియెడు ♦ భూషణాళి । కలరినట్టులుపడుచుతేఁ ♦ డలరలేదు
శక్రుమించెడురాజ వే ♦ షంబుతోడ । నద్దమునబింబితంబైన ♦ యపుడుకూడ॥ ౩౦

ఆప్తకార్యంబుపేర్వెట్టి ♦ యన్యకాంతఁ । జేరఁబోఁగఁదమకింపఁ ♦ జేరిప్రియలు
నీవుపరువెత్తుమిషలోని ♦ నిజముదెలిసె । నిలుశఠుఁడయంచుసిగఁబట్టి ♦ నిలిపిరతని॥ ౩౧

అతనిరతిపీడనెంతయు ♦ నలసినతులు । కౌఁగిలింతనెపమ్మున ♦ గంధమెల్ల
గొప్పపాలిండ్లచేఁడుల్చి ♦ విప్పటురమ । నందు నిద్రనుజెందిరి ♦ హాయిగాను॥ ౩౨

గూఢముగరాత్రిఁబ్రియురాలిఁ ♦ గూడఁబోవు । సంగతినిదూతికలచేత ♦ సకియలెఱిఁగి
ముందుగానేగికాముకా ♦ మోసపుత్తె । చీఁకటినినవిస్వగృహముల్ ♦ చేర్చిరతని॥ ౩౩

కామినీస్పర్శమనుచంద్రి ♦ కాంతిసలరి । మించుకేళినిరేయెల్ల ♦ మేలుకాంచి
పగటిపూఁటనుహాయిగాఁ ♦ బవ్వళించి । రాజురంజిల్లెఁగుముదా ♦ కరంబువోలె॥ ౩౪

వేణువునఁబంటినొక్కుల ♦ పెదవినానిచి । గోటినొక్కులతొడమీఁదఁ ♦ గూర్చివీణఁ
గప్పమునరెండుశిల్పముల్ ♦ గఱచుసతుల । కుటిలదృష్టులనృపునకుఁ ♦ గొలిపెబాళి॥ ౩౫

అంగసత్త్వ వచనాశ్రయం మిథః । స్త్రీషు నృత్య ముపధాయదర్శయన్
స ప్రయోగ నిపుణైః ప్రయోక్తృభిః । సంజఘర్ష సహ మిత్రసన్నిధౌ॥ ౩౬

అంసలంబి కుటజార్జున స్రజ । స్తస్య నీపరజసాంగరాగిణః
ప్రావృషి ప్రమద బర్హిణేష్వభూత్ । కృత్రిమాద్రిషు విహారవిభ్రమః॥ ౩౭

విగ్రహాచ్చ శయనే పరాఙ్ముఖీ । ర్నానునేతు మబలాః సతత్వరే
ఆచకాంక్ష ఘనశబ్దవిక్లబా । స్తావివృత్య విశతీర్భుజాంతరం॥ ౩౮

కార్త్తికీషు సవితానహర్మ్యభా । గ్యామినీషు లలితాంగనా సఖః
అన్వభుంక్త సురతశ్రమాపహాం । మేఘముక్త విశదాం సచంద్రికాం॥ ౩౯

సైకతంచ సరయూం వివృణ్వతీం । శ్రోణిబింబమివ హంస మేఖలం
స్వప్రియా విలసితానుకారిణీం । సౌధజాల వివరై ర్వ్యలోకయత్॥ ౪౦

మర్మరై రగురుధూపగంధిభి । ర్వ్యక్త హేమరశనైస్త మేకతః
జహ్రురగ్రథనమోక్షలోలుపం । హైమనై ర్నివసనైః సుమధ్యమాః॥ ౪౧

అర్పితస్తిమిత దీపదృష్టయో । గర్భవేశ్మసు నివాతకుక్షిషు
తస్యసర్వసురతాంత రక్షమాః । సాక్షితాం శిశిరరాత్రయోయయుః॥ ౪౨

దక్షిణేన పవనేన సంభృతం । ప్రేక్ష్యచూత కుసుమం సపల్లవం
అన్వనైషుర వధూతవిగ్రహా । స్తం దురుత్సహ వియోగమంగనాః॥ ౪౩

తాః స్వమంక మధిరోప్య దోలయా । ప్రేంఖయన్పరిజనాపవిద్ధయా
ముక్తరజ్జు నిబిడం భయచ్ఛలాత్ । కంఠబంధన మవాప బాహుభిః॥ ౪౪

తంపయోధర నిషిక్తచందనై । ర్మౌక్తిక గ్రథితచారుభూషణైః
గ్రీష్మవేష విధిభిః సిషేవిరే । శ్రోణిలంబి మణిమేఖలైః ప్రియాః॥ ౪౫

యత్సభగ్న సహకారమాసవం । రక్తపాటల సమాగమం పపౌ
తేనతస్య మధునిర్గమాత్కృశ । శ్చిత్తయోని రభవత్పునర్నవః॥ ౪౬

ఏవమింద్రియ సుఖానినిర్విశ । న్నన్యకార్య విముఖః సపార్థివః
ఆత్మలక్షణ నివేదితానృతూ । నత్యవాహయదనంగవాహితః॥ ౪౭

తంప్రమత్త మపినప్రభావతః । శేకురాక్రమితుమన్యపార్థివాః
ఆమయస్తు రతిరాగసంభవో । దక్షశాప ఇవ చంద్రమక్షిణోత్॥ ౪౮

అంగవాగ్భావములతోడి ♦ యభినయమ్ము । నతివలకు నంతరంగమ్ము ♦ నందుఁ జేర్చి
చిత్రముగ మిత్రులందు ద ♦ ర్శింపఁజేసి । యభినయాచార్యులను మించి ♦ యలరుచుండె॥

ఘుజములను మద్దిమల్లెల ♦ పూలసరులు । కడిమిపుష్పాడిపూఁత యం♦గమునఁ బొదల
నాటు నెమళులనొప్ప క్రీ♦డాద్రులందుఁ । గేళిసలిపెను దద్వర్ష♦కాలమందు॥ ౩౯

ఉలిమలకునుల్కి వారలే ♦ యురముఁ జేర । పచ్చ టెనగోరియలుక చేఁ ♦ బడక యందుఁ
బెడ మొకము వెట్టి పండిన ♦ ప్రియల సతుల । ననునయింపంగ ద్వరపడఁ ♦ డవనివిభుఁడు॥

రామలను గూడి కార్తిక ♦ రాత్రులందు । మేలుకట్టులనొప్పారు ♦ మేడలందు
రాజు సురతంబు సనుగన్న ♦ శ్రమముఁ దొలఁచు । ఘనరహితశుభ్ర చంద్రిక ♦ లనుభవించె॥

ఇనుక దిబ్బలు పిఱుఁదులై ♦ యింపు నింప । హంసపిండులు మొలనూలి ♦ యంద మొందఁ
దన ప్రియలఁ బోలు సరయువు ♦ ధరణిధవుఁడు । గాంచె మేడల సోరణ ♦ గండ్లనుండి॥ ౪౦

అగుపడఁగ హేమమేఖల ♦ లగరుధూప । వాసనలు గ్రమ్మ మర్మర ♦ ధ్వనులు నిగుడఁ
గటుల హేమంతవసనముల్ ♦ గట్టి విప్ప । నతనికిను మధ్యలెంత యు ♦ హర్షమిడెరి॥ ౪౧

గాలిలేనట్టి లోపలి ♦ గదులయందు । నిలిచి వెలిఁగెడు దీపముల్ ♦ నేత్రములుగ
మరుని కేళికిఁ దగిన హే♦మంతరాత్రు । లతని కృత్యమ్ములకు సాక్షు ♦ లై చెలంగె॥ ౪౨

దక్షిణపు గాలిచేతఁ జూ♦తము చిగిర్చి । పూచుటను జూచి యతనితోఁ ♦ బొలఁతులంతఁ
బొలయలుక మాని స్నేహంబుఁ ♦ బూనిరింక । నోర్వ సాధ్యంబు గాదు వి♦యోగమంచు॥ ౪౩

తూఁగుమంచానను వినలఁ ♦ దొడను జేర్చి । యుండు నాతఁడు సేవకు ♦ లూచియూచి
వీడఁ బగ్గాలు పడిపోవు ♦ భీతిమిషను । బడసెఁ గౌఁగిలి నెలఁతల ♦ బాహువులను॥ ౪౪

స్తనములను జారుచందన ♦ చర్చఁ గూర్చి । ముత్తెములనొప్పు భూషణ ♦ ములను దాల్చి
మొలలమణిమేఖలలు వ్రేలి ♦ చెలఁగుమండ । స్వామిఁ గొల్చిరి గ్రీష్మ వే♦షములఁ బ్రియలు॥

పాటలీపుష్పముల నెత్తు♦సలు పఁబడిన । మావిచిగురుల చేసైన ♦ మద్యమాన
మధువు వోయినఁ గ్రోలియించు ♦ మదనుఁడంత । నతని లోనూత్న భావంబు♦నం దెమరల॥ ౪౫

మన్మథప్రేరణంబున ♦ మనుజనాథుఁ । డనుభవించుచు విషయ సౌ♦ఖ్యములనిట్లు
లితరకార్యమ్ములను మాని ♦ ఋతువులెల్లఁ । గడపెఁ దల్లక్షణంబు లం♦గమునఁ దాల్చి॥ ౪౬

వ్యసనపరుఁడయ్యు నతని ప్ర♦భావమునను । బరిభవింపంగలేరైరి ♦ పరులు నృపులు
కాని రతిరాగజనిత రో♦గమున నతఁడు । దక్షుశాపాన శశివలెఁ ♦ దఱుఁగఁజొచ్చె॥ ౪౭

దృష్టదోషమపి తన్న సోత్యజత్ । సంగవస్తు భిషజామనాశ్రవః
స్వాదుభిస్తు విషయైర్హృతస్తతో । దుఃఖమింద్రియగణోనివార్యతే॥ ౪౯

తస్యపాండువదనాల్పభూషణా । సావలంబగమనామృదుస్వనా
రాజయక్ష్మ పరిహానిరాయయౌ । కామయానసమవస్థయాతులాం ౫౦

వ్యోమపశ్చిమకళాస్థితేందువా । పంకశేష మివఘర్మపల్వలం
రాజ్ఞితత్కుల మభూత్ క్షయాతురే । వామనార్చిరివదీపభాజనం॥ ౫౧

బాఢమేషు దివసేషుపార్థివః । కర్మసాధయతి పుత్రజన్మనే
ఇత్యదర్శితరుజోస్య మంత్రిణః । శశ్వదూచురఘ శంకినీః ప్రజాః॥ ౫౨

సత్వనేకవనితాసఖోపిసన్ । పావనీమనవలోక్య సంతతిం
వైద్యయత్నపరిభావినంగదం । నప్రదీప ఇవవాయుమత్యగాత్॥ ౫౩

తంగృహోపవనఏవసంగతాః । పశ్చిమక్రతు విదాపురోధసా
రోగశాంతిమ పదిశ్య మంత్రిణః । సంభృతేశిఖిని గూఢమాదధుః॥ ౫౪

తైః కృతప్రకృతి ముఖ్యసంగ్రహై । రాశుతస్య సహధర్మచారిణీ
సాధుదృష్ట శుభగర్భలక్షణా । ప్రత్యపద్యతనరాధిపశ్రియం॥ ౫౫

తస్యాస్తథావిధ నరేంద్రవిపత్తిశోకా । దుష్ణైర్విలోచనజలైః ప్రథమాభితప్తః
నిర్వాపితః కనకకుంభముఖోజ్ఝితేన । వంశాభిషేక విధినాశిశిరేణగర్భః॥ ౫౬

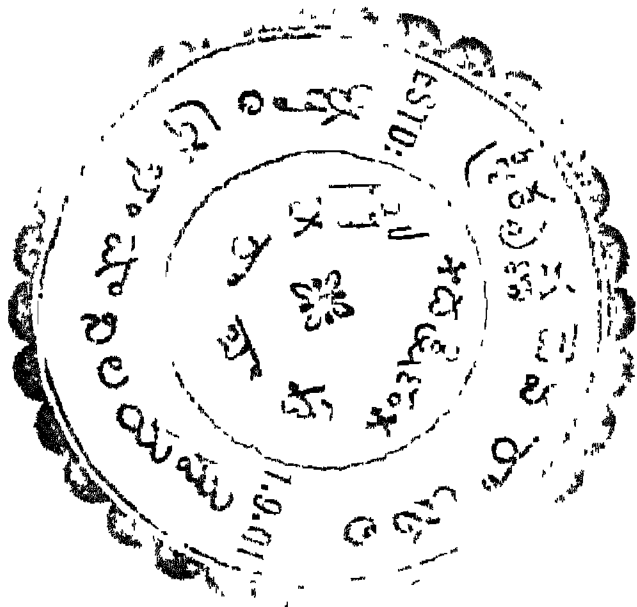
తంభావాయ ప్రసవసమయాకాంక్షిణీనాం ప్రజానా
మంతర్గూఢం క్షితిరివనభో బీజముష్టిందధానా
మౌలైః సార్థం స్థవిరసచివైర్హేమసింహాసనస్థా
రాజ్ఞీ రాజ్యం విధివదశిషద్భర్తురవ్యాహతాజ్ఞా॥ ౫౭

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతావగ్నివర్ణ
శృంగారోనా మైకోనవింశస్సర్గః.

వినఁడువైద్యులమాటలు ♦ గనఁడుకీడు । మద్యవనితాదివిషయముల్ ♦ మానలేఁడు
ప్రీతికరమైనవ్యసనాళి ♦ చేతఁబడిన । నెంతకష్టమువారలింప ♦ నింద్రియముల॥ ౪౯
మోము తెలుపెక్కె భూషణ ♦ ములనుగుఱఁగె । నుదిరవమునుప్రక్కఁజేరలచే ♦ నడపునెగ్గె
కాముకావస్థ రాజయ ♦ క్ష్మవ్యవస్థ । రెండునుసమానముగఁదోఁచు ♦ చుండెఁజూడ॥ ౫౦
అంత్యకళనిల్చుశశితోడి ♦ యభ్రమట్టు । లడుగెమిగిలిన వేసవి ♦ పడియపగిది
వట్టికోడిమాత్రమేగల్గు ♦ ప్రమిదెకరణి । రఘుకులంబుండె క్షయయుక్త ♦ రాజుఁగూడి॥
అతనిఁగూరిచిభీతాత్ము ♦ లైనప్రజలు । మాటిమాటికినడుగఁగా ♦ మంత్రివరులు
సంతతికివేఁడువిధులను ♦ సలుపుచుండు । సత్యమనిమూసిపెట్టిరి ♦ స్వామిరుజను॥ ౫౨
కాంతలెందఱికోతాను ♦ గాంతుఁడయ్యు । నమలమూసంతుగాంచని ♦ యతఁడసాధ్య
మైనరోగంపుధాటికి ♦ నాగఁడయ్యె । వాతహతికాగలేని దీ ♦ పంబుకరణి॥ ౫౩
ఎంతయునుగూఢముగఁ బ్రజ ♦ లెఱుఁగకుండ । నతనినిగృహోపవనమందె ♦ యపరవిధులఁ
దెలిసినపురోహితునిఁగూడి ♦ దీప్తశిఖిని । సచివులుంచిరి రోగోప ♦ శాంతిమిషను॥ ౫౪
ప్రజలలోముఖ్యులైనట్టి ♦ వారిఁగూడి । మంత్రులుసహాయమొనరింప ♦ మానవేంద్రు
ధర్మపత్నిశుభంబయి ♦ తనరుగర్భ । చిహ్నములరాణిరాజ్య ల ♦ క్ష్మినిసక్రియించె॥ ౫౫
నృపతిమృతిశోకజనితోష్ణ ♦ నేత్రజలము । వలననుడికిన యామెగ ♦ ర్భమ్మువిడపఁ
గనకకలశోద్గతాభిషే ♦ కప్రశస్త । శీతధారలఁజల్లారి ♦ చెన్నుమీఱె॥ ౫౬
సీ॥ పృథ్విగర్భమ్మునఁ ♦ బిడికెడుధాన్యంబు, పొల్చుశాత్రవమునఁ ♦ దాల్చుకరణిఁ
బ్రసవంబునకువేడ్క ♦ పడివేచియుండెడు, ప్రజకువేల్గలుగగ ♦ ర్భమునుదాల్చి
సిరులమించెడు హేమ ♦ సింహాసనంబునఁ, గొలువులోఁదీవితోఁ ♦ గూరుచుండి
రాచకార్యంబులఁ ♦ బ్రవిమలభక్తితో, సచివులందఱుఁగూడి ♦ సాయపడఁగ
నఱ్వేఁదనయాజ్ఞకెదురులే ♦ కుండునట్లు, సర్వసమ్మతముగ యథా ♦ శాస్త్రముగను
బ్రబలమైనట్టితనపతి ♦ రాజ్యమెల్ల । నేలెఁదదాజ్ఞ లోకుల ♦ పాలిజనని॥ ౫౭

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నగ్నివర్ణశృంగారంబను నేకో
నవింశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్లోకముల శుద్ధపత్రిక.

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౯	గత్వ	గత్వా
౩	౩౫	వశిష్ఠ	వసిష్ఠ
౫	౪౯	పత్యు	ప్రత్యు
,,	౫౨	మగై	మృగై
౭	౮౫	ద్ధాతేః	ద్ధాతైః
౧౦	౧౧	సభాభం	సఖాభం
౧౦	౧౨	తాభి	తాభిః
,,	౨౦	తృసా	తృపా
,,	౨౧	చానర్చ	చానర్చ్య
౧౧	౨౪	నును	మను
,,	౩౫	తుల్యం	మిత్రం
౧౨	౩౭	అ ైన	అథైన
౧౩	౬౧	ససింహం	నసింహం
౧౬	౩	వ్యసాయే	వ్యపాయే
౧౭	౧౬	ఆదేయ	అదేయ
౧౮	౨౭	వ ్తినా	వర్తినా
,,	౨౯	ద్వివశ్చ	ద్వీపశ్చ
౧౯	౩౮	మవ	మప
౨౦	౫౦	ఆలం	అలం
,,	౫౯	పత్తిణా	పత్త్రిణా
౨౪	౨౭	యాషితః	యోషితః
,,	౩౪	జయపదా౯	జనపదాన్
౨౫	౩౬	నేతానా	నేతాన్వా
,,	౪౮	మపిః	మపి
౨౭	౬౨	ర్గజస్య	రజస్య
౩౪	౫౧	నాశ	నాగ
౪౧	౩౯	ర్భవం	ర్భపం

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౪౧	౪౧	స్వాభావ	స్వభావ
౪౨	౬౧	మూర్తేః	మూర్త్తేః
౪౪	౭౪	ర్పిత్చ	ర్పిత
,,	,,	విదర	విదర్భ
౪౮	౧౦	కశ్యా	కస్యా
౪౭	౨౫	చకోర	చకార
,,	,,	మ	మత్త
౪౯	౩౯	పాండీ	పాండ్రీ
,,	౪౦	ధ్వజనీ	ధ్వజినీ
౫౬	౫౨	త్వాయ	త్వాయి
౬౫	౬౩	నవ	రవ
౬౬	౭౮	ఘతిం	పతిం
౮౦	౨౬	యూథాస్త్వ్యం	యూథార్థ్యం
,,	౩౫	రవ్యాప్తౌ	ర్థవ్యాప్తౌ
౮౪	౭౫	ర్క్షదాం	ర్క్షదా
౮౬	౨	కుతే	కులే
౮౮	౨౨	యస్మ్ర	యస్సత్ర
౮౯	౩౯	దుహితు	దుహితృ
౭౧	౬౫	శిరచ్ఛిదా	శిరశ్ఛిదా
౭౯	౨౬	లక్ష్మీ	లక్ష్మీత్ర
౭౮	౩౭	శూర్ప	శూ ర్ప
౭౭	౫౨	రాస్తానాం	రాప్తానాం
౯౦	౮౯	మేఘుస్వై	మేఘుస్యై
,,	౭౮	రామణ	రావణ
౩౯	౩	కవితే	కపితే
౯౪	౧౮	విమాప	విమాన
౯౫	౨౪	ధీర	ధిర
౯౬	౪౨	వ్యాజార్ఘ	వ్యాజార్థ
౧౦౧	౧౩	బంద్దైః	బంద్దైః
౧౦౨	౨౮	పపర్చ్చ	పపర్ఛ

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧౧౨	౩౫	ఋష	షఋ
౧౦౭	౪	త్స	త్థ్స
౧౧౦	౩౩	కవి	కవిః
౧౧౫	౯౭	వర్జ	వర్జ్య
౧౧౬	౧౨	మిషాఖిః	మిషాభిః
,,	౧౫	న్యంకుఖిః	న్యంకుభిః
,,	౨౦	వివా	దివా
౧౨౦	౩౭	విసర్గాజ	విసర్గాత్
,,	౪౪	సీతా	శీతా
౧౨౧	౫౫	నవకార్యం	నకార్యం
,,	౫౭	రోదైః	రోగ్రై
,,	౫౯	తద్బుధ్న	తద్బుధ్న
౧౨౨	౬౩	వరీని	వర్తీని
,,	౬౮	కులితో	కులితో
౧౨౩	౮౬	వాగే	నాగే
,,	౭౧	తై)	తై)
౧౨౭	౪౧	నభసే	నభసీ
౧౩౩	౧౧	స్త్దై	స్త్థై
౧౩౪	౨౩	ప్రూషిత	ప్ర్యూషిత
,,	౨౫	ద్విషాం	ద్విషా
౧౩౭	౧౯	మఖిలేమ	మభిలేమ
,,	౨౦	ఉంఝిత	ఉఝ్ఝిత
,,	౨౨	పిత్ర్యాదై	పిత్ర్యాబై
౧౪౦	౪౦	మేఖలం	మేఖలాం

పద్యముల శుద్ధపత్రిక.

పుట	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౮	అఖిల	అఖిల
౫	౫౨	పణ	పర్ణ
,,	౫౮	రాజఋషి	రాచఋషి
౮	౯౦	దాఁటి	దాఁటు
౧౦	౧౦	నిజ్జనపాలు	నజ్జనపాలు
,,	౧౫	ధనువు	దనువు
౧౧	౩౨	M	ధి
,,	౩౫	నికుంభి	నికుంభ
౧౩	౫౧	యర్థమీ	యర్థమే
,,	౫౩	పథమున	పదమున
౨౦	౫౬	శిరము	శరము
౨౨	౧	పూర్వ్య	పూజ్య
,,	౬	సర్వ్వతి	సరస్వతి
,,	౯	గుణముల	గుణముల
౨౪	౨౪	కరుగ	కొఱకు
౨౫	౩౬	తాఁకి	తాఁక
,,	,,	నాటి	నాటె
,,	౩౮	జేర్చి	జేర్చి
,,	౪౮	నయ్యో	నయ్యో
౨౬	౫౨	దాఁటి	దాఁటె
,,	౫౪	సంహార	సంచార
,,	౫౯	చిహ్నలు	చిహ్నముల్
౨౭	౬౫	గూరుమండ	గూరుచుండి
,,	౬౮	నేర్చె	నేర్చె
౩౧	౧౦	నేర్చి	నేర్చి
,,	౧౫	శిష్టుఁడా	శిష్టుఁడా
,,	౧౭	అనుచు	అనుఘు

పుట	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౩౩	౪౨	కానుకగ	కానఁగల
౩౫	౬౭	దమ్మృఖ	వ్యస్మృఖ
౩౬	౭౩	బాపి	బాసి
,,	౭౪	పాడుటచే	వాడుటచే
౩౯	౨౦	వెలసి	తెలిసి
౪౦	౩౩	తేజాంకుర	తేజోంకుర
,,	౩౮	గంభోరు	మగువరో
౪౧	౪౦	యనువు	యనుపు
౪౨	౫౧	నాచింత	నాంచిత
౪౩	౭౨	ఓనాకిని	ఁనాకినా
౪౪	౭౫	నేలదుండ	నేలుదుండ
,,	,,	చూాము	చాము
,,	౭౮	చండవుందు	చండనువను
౪౬	౧	పగిదెని	పగిదిని
,,	౭	పతిచె	పఱచె
౪౭	౧౩	సంరణంబు	సంగరణంబు
౫౧	౭౦	బహుపుంబుగూర్ప	బహుసాప్పఁగూర
౫౨	౬	సతము	పదము
౫౩	౧౬	రఘువు	రఘుని
,,	,,	రాఘువులను	రాఘువునిం
౫౪	౬౩	భరణి	పరణి
,,	౩౫	నవమతి	యావమతి
౫౫	౪౪	వక్కటుకట	నక్కటుకట
౫౭	౬౭	మాంత్రిసం	మంత్రివీ
౫౮	౮౫	కర్మల	కర్మల
౬౦	౩	కర్మరుల	కర్మకుల
౬౧	౧౬	శ	శక్తి
౬౨	౨౯	నిషినఖ	నిడివనఖ
౬౯	౧౯	౧౬	౧౯

పుట.	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౬౯	౧౯	యాయాలు	మాయాయి
౭౮	౨౬	దీవి	దీసి
,,	౩౧	వహాళి	వహాని
౮౩	౮౯	లంటి	లంటె
౮౪	౪	బొటచేత	బొట్లచేత
౮౯	౭౦	జేసి	జేసె
౯౦	౭౫	స్రాణ	ప్రాణ
౯౨	౧౦౪	గణరమ్యా	గుణరమ్యా
౯౪	౧౦	యింతిరో	యెంతయుఁ
,,	,,	తిమింగిలము	దిమింగిలము
,,	౧౮	కలకంఠి	వెనుకకు
౯౫	౨౩	స్థలమ్మిదే	ప్రదేశమిదె
,,	౩౪	నెక్కుడు	నేటికిఁ
,,	,,	ప్రమద	బ్రమద
౯౬	౩౮	శాతకర్ణుఁడు	శాతకర్ణికి
,,	౪౨	మనముఁ	మనముఁ
,,	౪౪	వగల	మరల
,,	౪౭	మోమట	వక్రిమ్మ
౯౭	౪౯	నింత	నింతి
౧౦౫	౬౮	కురిలె	కురరివలె
,,	౭౪	నీగ్రి	నీవగ్రి
౧౦౬	౮౬	దాసివలె	దానివలె
౧౦౯	౨౦	గొట్టి	గొట్టె
౧౧౧	౩౬	వారియంద	వారియందు
౧౧౨	౫౭	దాను	జేయు
౧౧౩	౭౧	తనయులేనీకటంచు	వినుమునీనుతులంచు
౧౧౪	౭౮	పదము	పథము
౧౧౮	౧౫	బెట్టి	బెట్టె
౧౧౯	౨౩	కోర్కికి	కోర్కికి